ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול ובאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אַל־תֶּחֱרָשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתָחוּ דִּבְּרוּ אִתִּי
לְשׁוֹן שָׁקֶר: ג וְדִבְרֵי שִׂנְאָה סְבָבוּנִי וַיִּלָּחֲמוּנִי חִנָּם: ד תַּחַת־אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְפִלָּה:
ה וַיָּשִׁיתוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשִׂנְאָה תַּחַת אַהֲבָתִי: ו הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׂטָן יַעֲמֹד עַל־יְמִינוֹ:
ז בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה: ח יְהִיוּ־יָמָיו מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר: ט יִהְיוּ בָנָיו
יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ אַלְמָנָה: י וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם: יא יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה
לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ: יב אַל־יְהִי־לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל־יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו: יג יְהִי־אַחֲרִיתוֹ
לְהַכְרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח שְׁמָם: יד יִזָּכֵר | עֲוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל־תִּמָּח: טו יִהְיוּ
נֶגֶד־יְהוָה תָּמִיד וַיַּכְרֵת מֵאֶרֶץ זִכְרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חָסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עָנִי וְאֶבְיוֹן
וְנִכְאֵה לֵבָב לְמוֹתֵת: יז וַיֶּאֱהַב קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ וְלֹא־חָפֵץ בִּבְרָכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבַּשׁ קְלָלָה
כְּמַדּוֹ וַתָּבֹא כַמַּיִם בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו: יט תְּהִי־לוֹ כְּבֶגֶד יַעְטֶה וּלְמֵזַח תָּמִיד יַחְגְּרָהּ:
כ זֹאת | פְּעֻלַּת שׂטְנַי מֵאֵת יְהוָה וְהַדֹּבְרִים רָע עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יֱהוִה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אִתִּי
לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ הַצִּילֵנִי: כב כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: כג כְּצֵל־כִּנְטוֹתוֹ
נֶהֱלָכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאַרְבֶּה: כד בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשָּׁמֶן: כה וַאֲנִי | הָיִיתִי חֶרְפָּה
לָהֶם יִרְאוּנִי יְנִיעוּן רֹאשָׁם: כו עָזְרֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי הוֹשִׁיעֵנִי כְּחַסְדֶּךָ: כז וְיֵדְעוּ כִּי־יָדְךָ זֹאת אַתָּה
יְהוָה עֲשִׂיתָהּ: כח יְקַלְלוּ־הֵמָּה וְאַתָּה תְּבָרֵךְ קָמוּ | וַיֵּבֹשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח: כט יִלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנַי כְּלִמָּה
וְיַעֲטוּ כַמְעִיל בָּשְׁתָּם: ל אוֹדֶה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ רַבִּים אֲהַלְלֶנּוּ: לא כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן
לְהוֹשִׁיעַ מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ:

קי

כו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם וספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחיילותם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור הולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בילדותו לכך זכה לשם:

א לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יְהוָה | לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ: ב מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח
יְהוָה מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ: ג עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בֶּהָדְרֵי־קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחַר לְךָ טַל
יַלְדֻתֶיךָ: ד נִשְׁבַּע יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה־כֹהֵן לְעוֹלָם עַל־דִּבְרָתִי מַלְכִּי־צֶדֶק: ה אֲדֹנָי עַל־יְמִינְךָ
מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ מְלָכִים: ו יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה
עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ:

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין .....ב

ב) מזמורי תהלים ק״ט ק״י.....ג

ג) מאמר ד״ה ויבא משה (עם ביאור בדרך אפשר)
ש״פ משפטים, מברכים החודש אדר-ראשון, ה׳תשי״ז . ה

ד) שיחת שבת פרשת משפטים
מברכים החודש אדר-ראשון, ה׳תשי״ז.....יט

ה) לקוטי שיחות פרשת משפטים (בלה״ק) כרך טז. כו

ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל .....לב

ז) ילקוט גאולה ומשיח על פרשת משפטים ..... לג

ח) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת משפטים ..... לה

ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת משפטים .....סט

י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת משפטים .....ע

יא) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת משפטים ..... פא

יב) הלכה יומית לעיון ברמב״ם.....פד

שיעורי רמב״ם – מהדורת וגשל:

יג) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת משפטים ..... פז

יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת משפטים..... קיז

טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת משפטים.....קכג

טז) נביאים וכתובים
שמואל-א פרק כד-כה, תהלים פרק יב ..... קכה

יז) עין יעקב מסכת שבת..... קכז

יח) מסכת זבחים עם ביאורים
מדף עד עד דף פ..... קכח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

יט) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן .....קנז

כ) שולחן ערוך הלכות ברכת הפירות
אדמו״ר הזקן .....קנז

כא) לקוטי תורה – ד״ה כי תצא
אדמו״ר הזקן .....קנח

כב) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי .....קנט

כג) דרך מצותיך – ספר המצוות
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....קס

כד) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש .....קסא

כה) קונטרס החלצו
אדמו״ר מוהרש״ב.....קסב

כו) ספר המאמרים ה׳תש״י
אדמו״ר מוהריי״צ.....קסג

כז) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ.....קסג

כח) ספר הזכרונות
אדמו״ר מוהריי״צ.....קסד

כט) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ.....קסז

ל) חומש לקריאת התורה פרשת משפטים
ע״פ חומש ״תורה תמימה״.....קסח

לא) לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים.....קעד

לב) סדר הדלקת נרות לשבת קודש ..... קעה

ביאור בדרך אפשר

במאמר שלפנינו יתבאר החידוש של מתן תורה, ומעלת קיום המצוות על־ידי בני ישראל לאחר מתן־תורה: המשכת גילוי שם הוי׳, ויתרה מזו - המשכת ה׳עצמות׳, שלמעלה משם הוי׳. וכל זה מהווה הכנה לגילוי המיוחד לעתיד־לבא: גילוי ה׳עצמות׳ בעולם הזה ״להיות לו (לעצמותו) יתברך דירה בתחתונים״.

בעליית משה להר סיני לקבל התורה נאמר: **וַיָּבֹא**[1] **מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן גו׳ וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה**[2]. וְאָמְרוּ **רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[3] **וְהוּבָא בְּפֵרוּשׁ רַשִׁ״י: עָנָן זֶה כְּמִין עָשָׁן הוּא** ופירוש ״ויבוא משה בתוך הענן״ אינו כפשוטו, שנכנס בתוך הענן עצמו (שהרי נאמר ״ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן״) אלא, **עָשָׂה לוֹ הַקָּבָּ״ה שְׁבִיל בְּתוֹכוֹ. וְלָמְדוּ זֶה מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר** בקריעת ים־סוף[4]: **וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** בְּתוֹךְ **הַיָּם, מַה בִּיאָתָם לְתוֹךְ הַיָּם הָיְתָה עַל־יְדֵי שְׁבִיל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[4] **וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם, כָּךְ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן, הָיְתָה בִּיאָתוֹ לְתוֹךְ הֶעָנָן עַל־יְדֵי שְׁבִיל. וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ עִנְיַן הֶעָנָן שֶׁנִּכְנַס מֹשֶׁה בְּתוֹכוֹ, דְּמֵאַחַר שֶׁהָיָה זֶה עַל־יְדֵי שְׁבִיל, הַיְינוּ שֶׁמֹּשֶׁה נִכְנַס לֹא בֶּעָנָן עַצְמוֹ אֶלָּא בַּשְׁבִיל, אִם־כֵּן מַהִי פְּעֻלַּת הֶעָנָן. וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין הַשַּׁיָּכוּת דִּקְרִיעַת יַם סוּף לְבִיאַת מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן, דְּהַשְׁבִיל שֶׁהָיָה בִּקְרִיעַת יַם סוּף, מִמֶּנּוּ נִמְשַׁךְ הַשְׁבִיל בְּתוֹךְ הֶעָנָן, שֶׁזֶּהוּ שֶׁלָּמְדוּ שֶׁהָיָה שְׁבִיל בְּתוֹךְ הֶעָנָן מֵהַשְׁבִיל שֶׁבִּקְרִיעַת יַם סוּף.**

ב) **וּלְהָבִין** זֶה צָרִיךְ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה כְּלָלוּת עִנְיַן מַתַּן תּוֹרָה שֶׁהָיָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁלְּצֹרֶךְ זֶה (בִּכְדֵי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה) בָּא בְּתוֹךְ הֶעָנָן. דְּהִנֵּה אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[5] שֶׁמֹּשֶׁה הוּא הַשְׁבִיעִי, וְכָל הַשְׁבִיעִין חֲבִיבִין. וּכְמוֹ בְּעִנְיַן הָרְקִיעִים, שֶׁהָרָקִיעַ הַנִּקְרָא עֲרָבוֹת הוּא הַשְׁבִיעִי, וְהוּא חָבִיב מִכֻּלָּם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[6] סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת גו׳. וּכְמוֹ כֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הָאָבוֹת, שֶׁאַבְרָהָם הוּא הָרִאשׁוֹן וּמֹשֶׁה הוּא הַשְׁבִיעִי, הִנֵּה כָּל הַשְׁבִיעִין חֲבִיבִין. וּכְמוֹ כֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַי״ג תִּקּוּנִים, שֶׁתִּקּוּן הַשְׁבִיעִי הוּא תִּקּוּן וְאֱמֶת[7] (דַּהֲגַם שֶׁכָּל הַתִּקּוּנִים הֵם

1) מאמר זה ״הוא המאמר ויבא משה בתוך הענן תרנ״ד [סה״מ תרנ״ד ע׳ קמז ואילך] . . עם איזה שינוים והוספות״*. 2) ס״פ משפטים (כד, יח). 3) יומא ד, ב. 4) בשלח יד, כב. 5) ויק״ר פכ״ט, יא. 6) תהלים סח, ה. 7) זח״ג (באד״ר) קלג, סע״ב ואילך.

*) לשון ה״פתח דבר״ לד״ה הנ״ל שי״ל בקונטרס בפ״ע (קה״ת – פורים קטן, תשי״ז), בתוספת איזה מ״מ והערות מכ״ק אדמו״ר שליט״א (חלקם נעתקו לקמן).

ביאור בדרך אפשר

סוף (מכך שלומדת הגמרא שהיה שביל בתוך הענן כמו שהיה שביל בקריעת ים־סוף, מורה הדבר שבפנימיות העניינים, השביל שבתוך הענן נוצר בהמשך לשביל שבקריעת ים־סוף)? בסעיף הבא יבאר עניין מתן־תורה ויקדים לבאר מדוע נבחר משה רבינו, השביעי לאברהם, לקבל התורה: משום שמשה רבינו הוא השביעי (מאברהם) ומידתו היא המידה השביעית (מי״ג מידות הרחמים) - אמת, לכן הוריד את התורה הנקראת ׳אמת׳. ועל פי זה יתבאר מעלת קיום המצוות דווקא לאחר מתן־תורה.

ב) **וּלְהָבִין זֶה צָרִיךְ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה כְּלָלוּת עִנְיַן מַתַּן תּוֹרָה שֶׁהָיָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁלְּצֹרֶךְ זֶה (בִּכְדֵי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה) בָּא בְּתוֹךְ הֶעָנָן. דְּהִנֵּה אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ שֶׁמֹּשֶׁה הוּא הַשְׁבִיעִי, וְכָל הַשְׁבִיעִין חֲבִיבִין. וּכְמוֹ בְּעִנְיַן הָרְקִיעִים, שֶׁהָרָקִיעַ הַנִּקְרָא עֲרָבוֹת הוּא הַשְׁבִיעִי, וְהוּא חָבִיב מִכֻּלָּם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת גו׳. וּכְמוֹ כֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הָאָבוֹת, שֶׁאַבְרָהָם הוּא הָרִאשׁוֹן וּמֹשֶׁה הוּא הַשְׁבִיעִי, הִנֵּה כָּל הַשְׁבִיעִין חֲבִיבִין. וּכְמוֹ כֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַי״ג תִּקּוּנִים, שֶׁתִּקּוּן הַשְׁבִיעִי הוּא תִּקּוּן ״וְאֱמֶת״[7] (דַּהֲגַם שֶׁכָּל הַתִּקּוּנִים הֵם**

בס״ד. שבת פרשת משפטים, מברכים החודש אדר־ראשון, ה׳תשי״ז

(הנחה בלתי מוגה)

ביאור בדרך אפשר

אֱמֶת, מִכָּל־מָקוֹם, בְּעִנְיַן הַתִּקּוּנִים גּוּפָא הִנֵּה תִּקּוּן הַשְּׁבִיעִי הוּא בְּחִינַת אֱמֶת (־בשונה משאר המידות, במידה זו מתגלה האור לאמיתו ללא צמצומים)[8], וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, דֶּאֱמֶת הוּא עִנְיַן הַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[9] אֵין אֱמֶת אֶלָּא תּוֹרָה, וְזֶהוּ שֶׁמֹּשֶׁה שֶׁהוּא הַשְּׁבִיעִי, וּמִדָּתוֹ מִדַּת אֱמֶת[10], כְּמַאֲמַר[11] מָה רָאָה אֱמֶת רָאָה, וְלָכֵן עַל־יָדוֹ דַּוְקָא נִתְּנָה הַתּוֹרָה שֶׁהִיא אֱמֶת. ויבאר ענין ה״אמת״ שניתנה במתן תורה: דְּהִנֵּה[12], אַף שֶׁגַּם הָאָבוֹת קִיְּמוּ כָּל הַתּוֹרָה עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה ואם כן, לכאורה אינו מובן מה נתחדש בנתינת התורה[13]? מִכָּל־מָקוֹם, מַעֲשֶׂה הָאָבוֹת הָיָה רֵיחַ בִּלְבַד, כִּדְאִיתָא [=מובא] בַּמִּדְרָשׁ[14] כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁעָשׂוּ לְפָנֶיךָ הָאָבוֹת רֵיחוֹת הָיוּ, אֲבָל אָנוּ (המקיימים מצוות לאחר מתן־תורה) שֶׁמֵּן תּוּרַק שְׁמֶךָ [=מלשון הורקה מכלי אל כלי], וְהַיְנוּ, דִּכְמוֹ הָרֵיחַ בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁכַּאֲשֶׁר מְרִיחִים אֵיזֶה פְּרִי אוֹ מִינֵי בֹּשֶׂם לֹא נֶחְסַר מְאוּמָה בְּעֶצֶם הַדָּבָר עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמְּרִיחִים מִמֶּנּוּ, לְפִי שֶׁהָרֵיחַ הוּא הָאָרָה בִּלְבַד וְלֹא עֶצֶם הַדָּבָר, כָּךְ גַּם מַעֲשֶׂה הָאָבוֹת, כָּל מַה שֶּׁהִמְשִׁיכוּ הוּא רַק הָאָרָה בִּלְבַד, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אָנוּ שֶׁמֵּן תּוּרַק שְׁמֶךָ, שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה מַמְשִׁיכִים אֶת הָ׳עֶצֶם׳, שֶׁזֶּהוּ שֶׁמֵּן תּוּרַק שְׁמֶךָ, שֶׁכַּאֲשֶׁר מְרִיקִים אֶת הַשֶּׁמֶן מִכְּלִי אֶל כְּלִי אַזַי נִמְשָׁךְ בָּזֶה כָּל הָעֶצֶם, כְּמוֹ כֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן קִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הוּא הַמְשָׁכַת הָ׳עֶצֶם׳. וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת הָאָבוֹת הָיְתָה בְּכֹחַ עַצְמָם, שֶׁהֵרֵי לֹא הָיוּ מְצֻוִּים עַל זֶה. וְכֵיוָן שֶׁעֲבוֹדָתָם הָיְתָה בְּכֹחַ עַצְמָם בִּלְבַד, לָכֵן, אַף שֶׁעֲבוֹדָתָם הָיְתָה בְּמְסִירוּת נֶפֶשׁ וּבְתַכְלִית הָעִלּוּי, וּכְמוֹ אַבְרָהָם שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הָיְתָה בְּמִדַּת הָאַהֲבָה, כְּתִיב בֵּיהּ[15] הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה, שֶׁעָלָה בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי בְּעִנְיַן הָאַהֲבָה, וּכְמוֹ כֵן יִצְחָק שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הָיְתָה בַּחֲפִירַת הַבְּאֵרוֹת שֶׁהוּא עִנְיַן הַעֲלָאַת הַגְּבוּרוֹת, הָיְתָה גַּם כֵּן עֲבוֹדָתוֹ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, וּכְמוֹ כֵן יַעֲקֹב שֶׁהָיְתָה עֲבוֹדָתוֹ בְּמִדַּת הַתִּפְאֶרֶת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[16] וַיִּקַּח לוֹ יַעֲקֹב מַקַּל לִבְנֶה לַח לוּז וְעַרְמוֹן, דַּחֲשִׁיב כָּאן כָּל הַג׳ גְּוָנִין, וְעִנְיַן

ביאור בדרך אפשר

תּוּרַק שְׁמֶךָ, שֶׁכַּאֲשֶׁר מְרִיקִים אֶת הַשֶּׁמֶן מִכְּלִי אֶל כְּלִי אַזַי נִמְשָׁךְ בָּזֶה – ע״י הורקה זו - כָּל הָעֶצֶם, כְּמוֹ כֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן קִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הוּא הַמְשָׁכַת הָ׳עֶצֶם׳. וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת הָאָבוֹת הָיְתָה בְּכֹחַ עַצְמָם, שֶׁהֵרֵי לֹא הָיוּ מְצֻוִּים עַל זֶה. וְכֵיוָן שֶׁעֲבוֹדָתָם הָיְתָה בְּכֹחַ עַצְמָם בִּלְבַד, לָכֵן, אַף שֶׁעֲבוֹדָתָם הָיְתָה בְּמְסִירוּת נֶפֶשׁ וּבְתַכְלִית הָעִלּוּי, וּכְמוֹ אַבְרָהָם שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הָיְתָה בְּמִדַּת הָאַהֲבָה, כְּתִיב בֵּיהּ[15] הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה, שֶׁעָלָה בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי בְּעִנְיַן הָאַהֲבָה, וּכְמוֹ כֵן יִצְחָק שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הָיְתָה בַּחֲפִירַת הַבְּאֵרוֹת שֶׁהוּא עִנְיַן הַעֲלָאַת הַגְּבוּרוֹת, הָיְתָה גַּם כֵּן עֲבוֹדָתוֹ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, וּכְמוֹ כֵן יַעֲקֹב שֶׁהָיְתָה עֲבוֹדָתוֹ בְּמִדַּת הַתִּפְאֶרֶת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[16] וַיִּקַּח לוֹ יַעֲקֹב מַקַּל לִבְנֶה לַח לוּז וְעַרְמוֹן [=מקל לבן לח, וכן מקל לוז (־עץ שקדים) וערמון (־עץ ערמון)], דַּחֲשִׁיב כָּאן כָּל הַג׳ גְּוָנִין – ״מקל לבנה״, לבן, הוא גוון החסד; לוז מראהו אדום – גוון הגבורה

---

8) ראה לקו״ת במדבר צג, א. 9) ירושלמי ר״ה פ״ג ה״ח. וראה ברכות ה, ריש ע״ב. 10) שמו״ר פ״ה, י. ב״ב עד, א. ועוד. 11) סנהדרין קיא, א. 12) ראה תו״א יא, ד ועוד. תו״ח ד״ה לך לך פ״מ ואילך. לקו״ת לג׳ פרשיות פה, ד [אוה״ת לך לך (כרך ו) תתרעז, ב]. 13) ראה יומא כח, ב. לקו״ש ח״כ ע׳ 200 הערה 6. וש״נ. 14) שהש״ר פ״א, ג (א). 15) לך לך יב, ט. 16) ויצא ל, לז. וראה אוה״ת ויצא עה״פ.

ביאור בדרך אפשר

וכו׳, **וְעִנְיָן הִתְכַּלְּלוּת כָּל הַגְּוָנִים מוֹרֶה עַל מִדַּת הַתִּפְאֶרֶת, הִנֵּה** האבות **אַף שֶׁעֲבוֹדָתָם הָיְתָה בְּתַכְלִית הָעִלּוּי וּבִמְסִירוּת נֶפֶשׁ, מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיוּ מְצֻוִּים עַל זֶה, הַיְינוּ, שֶׁלֹּא הָיָה בָּזֶה כֹּחַ הַמְצַוֶּה, אֶלָּא כָּל עֲבוֹדָתָם הָיְתָה בְּכֹחַ עַצְמָם, לָכֵן לֹא הִגִּיעוּ כִּי אִם עַד שֹׁרֶשׁ הַנִּבְרָאִים בִּלְבַד, לְפִי שֶׁהַנִּבְרָא בְּכֹחַ עַצְמוֹ לֹא יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֶלָּא עַד שָׁרְשׁוֹ בִּלְבַד. וְעַל־דֶּרֶךְ דְּאִיתָא בַּגְּמָרָא[17] כאשר הגמרא מביאה שבבית המקדש היה מקוה על גבי שער המים, לומדת מזה הגמרא: שְׁמַע מִינֵּיהּ [=הבן מכך] מעיין עֵין עֵיטָם (ממנו נמשכו מי המקוה) גְּבוֹהַּ מִקַּרְקַע עֲזָרָה עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת, כִּי הַפֶּתַח הָיָה גָּבוֹהַּ כ׳ אַמּוֹת, וְשִׁעוּר הַמִּקְוֶה שֶׁהָיְתָה עַל שַׁעַר הָעֲזָרָה הוּא אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוּם ג׳ אַמּוֹת, וּמִזֶּה מוּכָח שֶׁהַמַּעְיָן הָיָה גָּבוֹהַּ מִקַּרְקַע הָעֲזָרָה כ״ג אַמָּה, דְּאִם לֹא כֵן, לֹא הָיוּ יְכוֹלִים הַמַּיִם לְהַגִּיעַ לְמַעְלָה מִשָּׁרְשָׁם. וכמו־כן יובן אצל האבות, כאשר קיימו מצוות קודם מתן־תורה הצליחו להגיע ולעורר בזה רק עד למקורם ושורשם, ולכן ״כל המצוות שעשו לפניך האבות ריחות היו״, מצוות אלו המשיכו רק ׳הארה׳. **וְכָל זֶה הוּא בְּמַעֲשֵׂה הָאָבוֹת שֶׁעָשׂוּ בְּכֹחַ עַצְמָם. אֲבָל עַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁאָנוּ מְצֻוִּים וְעוֹשִׂים, הִנֵּה מִצַּד כֹּחַ הַמְצַוֶּה, מַמְשִׁיכִים אֶת הָ׳עֶצֶם׳, שֶׁזֶּהוּ הַהִתְחַדְּשׁוּת דְּמַתַּן תּוֹרָה שֶׁהָיְתָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב[18] וּשְׁמִי הֲוָיָ׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם, וּפֵרֵשׁ רַשׁ״י לֹא נִכַּרְתִּי לָהֶם בְּמִדַּת אֲמִתִּית שֶׁלִּי, דְּהִנֵּה, שֵׁם הֲוָיָ׳ הוּא שֵׁם הָעֶצֶם[19], וְהוּא עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת אֶמֶת כַּנַּ״ל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַהַמְשָׁכָה לְהָאָבוֹת הָיְתָה רַק מִשְּׁאָר הַשֵּׁמוֹת, שֶׁשָּׁרְשָׁם הוּא בְּהָרְשִׁימוּ, וְדַוְקָא עַל־יְדֵי מֹשֶׁה נִמְשָׁךְ שֵׁם הֲוָיָ׳, בְּחִינַת אוֹר הַקַּו שֶׁהוּא אוֹר עַצְמִי כְּמוֹ הָ׳עֶצֶם׳ מַמָּשׁ, דָּבָר הַמּוּקָשׁ לִי[20], שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם הָעֶצֶם. וְעִנְיָן זֶה שֶׁהַהִתְחַדְּשׁוּת דְּמַתַּן תּוֹרָה הִיא שֶׁעַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת שֶׁמְּקַיְּמִים עַכְשָׁו נַעֲשֶׂה הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת, מוּבָן מֵעֶצֶם הָעִנְיָן דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת. דְּהִנֵּה, עִנְיַן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הוּא שֶׁעַל־יָדָם נַעֲשֶׂה הַחִבּוּר דְּגַשְׁמִיּוּת עִם רוּחָנִיּוּת, וְיָדוּעַ שֶׁחִבּוּר גַּשְׁמִיּוּת וְרוּחָנִיּוּת הוּא בְּכֹחַ הַמַּפְלִיא לַעֲשׂוֹת[21] דַּוְקָא, שֶׁהוּא בְּכֹחַ הָעַצְמוּת. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב[18]: ״וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב.. וּשְׁמִי הֲוָיָ׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם״, וּפֵרֵשׁ רַשׁ״י לֹא נִכַּרְתִּי לָהֶם בְּמִדַּת אֲמִתִּית שֶׁלִּי, דְּהִנֵּה, שֵׁם הֲוָיָ׳ הוּא שֵׁם הָעֶצֶם[19] - שם הוי׳ מגלה את עצמיות האלקות, וְהוּא עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת אֶמֶת כַּנַּ״ל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַהַמְשָׁכָה לְהָאָבוֹת הָיְתָה רַק מִשְּׁאָר הַשֵּׁמוֹת, שֶׁשָּׁרְשָׁם הוּא בְּהָרְשִׁימוּ [=רושם בעלמא מאור אין סוף שהאיר לפני הצמצום. ולכן אינם ״שם העצם״, ואינם ״מדת אמיתית שלי״], וְדַוְקָא עַל־יְדֵי מֹשֶׁה נִמְשָׁךְ שֵׁם הֲוָיָ׳, בְּחִינַת אוֹר הַקַּו - הארה מאור אין סוף שהאיר לפני הצמצום, שֶׁהוּא אוֹר עַצְמִי כְּמוֹ הָ׳עֶצֶם׳ מַמָּשׁ, דָּבָר הַמּוּקָשׁ לִי[20] [=דבר השווה אלי], שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם הָעֶצֶם. להלן יתבאר הוכחה נוספת לכך שבקיום המצוות לאחר מתן־תורה אנו ממשיכים את ה׳עצמות׳ (בנוסף למבואר שיש בזה מעלת ה״מצווה ועושה״), מכך שקיום המצוות נעשה בדברים גשמיים.

ביאור בדרך אפשר

1 התכללות כל הגונים מורה על מדת התפארת, הנה אף
2 שעבודתם היתה בתכלית העלוי ובמסירות נפש, מכל־
3 מקום, כיון שלא היו מצוים על זה, היינו, שלא היה
4 בזה כח המצוה, אלא כל עבודתם היתה בכח עצמם,
5 לכן לא הגיעו כי אם עד
6 שרש הנברא בלבד,
7 לפי שהנברא בכח עצמו לא יכול להגיע אלא עד
8 שרשו בלבד. ועל־דרך
10 דאיתא בגמרא[17] כאשר
11 הגמרא מביאה שבבית המקדש
12 היה מקוה על גבי שער המים,
13 לומדת מזה הגמרא:
14 שמע מיניה [=הבן מכך] מעיין עין
15 עיטם (ממנו נמשכו מי המקוה)
16 גבוה מקרקע עזרה
17 עשרים ושלש אמות, כי
18 הפתח היה גבוה כ׳
19 אמות, ושעור המקוה
20 שהיתה על שער העזרה
21 הוא אמה על אמה ברום
22 ג׳ אמות, ומזה מוכח
23 שהמעין היה גבוה
24 מקרקע העזרה כ״ג
25 אמה, דאם לא כן, לא
26 היו יכולים המים להגיע
27 למעלה משרשם. וכמו־כן
29 מצוות קודם מתן־תורה הצליחו
30 להגיע ולעורר בזה רק עד
31 למקורם ושורשם, ולכן ״כל
32 המצוות שעשו לפניך האבות
33 ריחות היו״, מצוות אלו המשיכו
34 רק ׳הארה׳. וכל זה הוא
35 במעשה האבות שעשו
36 בכח עצמם. אבל על־ידי
37 קיום המצוות שאחרי
38 מתן תורה, כיון שאנו
39 מצוים ועושים, הנה
40 מצד כח המצוה,
41 ממשיכים את ה׳עצם׳,
42 שהיתה על־ידי משה. והמשכת העצם - זהו ענין ה״אמת״ שבמתן
43 תורה. וזהו גם כן מה שכתוב[18]: ״וארא אל אברהם אל יצחק ואל
44 יעקב.. ושמי הוי׳ לא נודעתי להם״, ופרש״י לא נכרתי
45 להם במדת אמתית שלי, דהנה, שם הוי׳ הוא שם העצם[19]
46 - שם הוי׳ מגלה את עצמיות האלקות, והוא ענין ההמשכה שנעשה
47 על־ידי התורה שנקראת אמת כנ״ל, מה־שאין־כן ההמשכה
48 להאבות היתה רק משאר
49 השמות, ששרשם הוא
50 בהרשימו [=רושם בעלמא
51 מאור אין סוף שהאיר לפני
52 הצמצום. ולכן אינם ״שם
53 העצם״, ואינם ״מדת אמיתית
54 שלי״], ודוקא על־ידי
55 משה נמשך שם הוי׳,
56 בחינת אור הקו - הארה
57 מאור אין סוף שהאיר לפני
58 הצמצום, שהוא אור עצמי
59 כמו ה׳עצם׳ ממש, דבר
60 המוקש לי[20] [=דבר השווה
61 אלי], שלכן נקרא בשם
62 העצם. להלן יתבאר הוכחה
63 נוספת לכך שבקיום המצוות
64 לאחר מתן־תורה אנו ממשיכים
65 את ה׳עצמות׳ (בנוסף למבואר
66 שיש בזה מעלת ה״מצווה
67 ועושה״), מכך שקיום המצוות
68 נעשה בדברים גשמיים.
69 וענין זה שהתחדשות
70 דמתן תורה היא שעל־
71 ידי המצוות שמקיימים
72 עכשו נעשה המשכת
73 העצמות, מובן מעצם
74 הענין דתורה ומצוות.
75 דהנה, ענין התורה
76 ומצוות הוא שעל־ידם
77 נעשה החבור דגשמיות
78 עם רוחניות, וידוע
79 שחבור גשמיות ורוחניות
80 הוא בכח המפליא
81 לעשות[21] דוקא (שזהו
82 שאומרים בברכת ׳אשר יצר׳:
83 ״רופא כל בשר ומפליא
84 לעשות״: ״הקדוש־ברוך־הוא ׳מפליא לעשות׳ במה ששומר רוח האדם בקרבו
85 וקושר דבר רוחני בדבר גשמי״ (רמ״א, או״ח סימן ו)), שהוא בכח
86 העצמות - לחבר רוחניות עם גשמיות אין בכוח כל דרגות הגילויים

17) יומא לא, א. 18) וארא ו, ג. 19) ראה אוה״ת ע״פ זה. 20) ב״ר פל״ה, ג. וראה אוה״ת ס״פ נח. 21) ראה רמ״א או״ח סו״ס ו.

ביאור בדרך אפשר

('הארה'), אלא רק בכוח עצמותו יתברך. **וְזֶהוּ אֲפִלּוּ בְּעִנְיַן חִבּוּר גַּשְׁמִיּוּת וְרוּחָנִיּוּת כִּפְשׁוּטוֹ, וּבִפְרָט שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות נַעֲשֶׂה הַחִבּוּר דְּמַדְרֵיגוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת שֶׁבְּרוּחָנִיּוּת גּוּפָא עִם מַדְרֵגוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת שֶׁבְּגַשְׁמִיּוּת גּוּפָא, הַיְינוּ שֶׁנַּעֲשֶׂה הַחִבּוּר דְּתַכְלִית הָרוּחָנִיּוּת עִם תַּכְלִית הַגַּשְׁמִיּוּת, הֲרֵי בְּוַדַּאי שֶׁזֶּהוּ בְּכֹחַ הָעַצְמוּת דַּוְקָא. וְכֵיוָן שֶׁהַהַמְשָׁכָה דְּמַתַּן תּוֹרָה שֶׁהִמְשִׁיךְ מֹשֶׁה הָיְתָה לְמַטָּה מַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[22] שֶׁעִקַּר שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הָיְתָה - קודם חטא אדם הראשון באכילת עץ־הדעת, וְעַל־יְדֵי הַחֲטָאִים סִלְּקוּ אֶת הַשְׁכִינָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה עַד רָקִיעַ הַשְּׁבִיעִי, וְאַחַר כָּךְ עָמְדוּ צַדִּיקִים וְהִמְשִׁיכוּ אֶת הַשְׁכִינָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, עַד שֶׁבָּא מֹשֶׁה שֶׁהוּא הַשְּׁבִיעִי (וְכָל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין) וְהוֹרִידָהּ לְמַטָּה בָּאָרֶץ, הִנֵּה מִזֶּה גּוּפָא שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁהִמְשִׁיךְ מֹשֶׁה הָיְתָה לְמַטָּה בָּאָרֶץ הַגַּשְׁמִית, יֵשׁ רְאָיָה וְהוֹכָחָה נוֹסֶפֶת שֶׁהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת מַמָּשׁ, דְּאִם לֹא כֵן, לֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר, כִּי רַק עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת מַמָּשׁ נַעֲשֶׂה הַחִבּוּר דְּרוּחָנִיּוּת עִם גַּשְׁמִיּוּת, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא מַמְשִׁיכִים עִקַּר שְׁכִינָה לְמַטָּה מַטָּה מַמָּשׁ.

ג) **וְהִנֵּה** הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת שֶׁהִמְשִׁיךְ מֹשֶׁה לְמַטָּה בַּתַּחְתּוֹנִים, הִתְגַּלּוּתָהּ הִיא עַל־יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[23] וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם, בְּתוֹכוֹ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל[24], הַיְינוּ[25], שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם בְּאִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא נַעֲשִׂים מִקְדָּשׁ לוֹ יִתְבָּרֵךְ[26], שֶׁנִּמְשָׁךְ בָּהֶם הַגִּלּוּי דְּשֵׁם הֲוָיָ׳. אָמְנָם, גִּלּוּי הַמְשָׁכַת שֵׁם הֲוָיָ׳ שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ רַק בַּנְּשָׁמוֹת בִּלְבַד, אֶלָּא הַהַמְשָׁכָה הִיא גַּם בִּכְלָלוּת הָעוֹלָם, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִשְׁלֶמֶת הַכַּוָּנָה דִּנְתְאַוָּה הַקָּבָּ״ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים[27], שֶׁזּוֹהִי תַּכְלִית כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה, וְכַמְּבֹאָר בְּתַנְיָא[28] שֶׁהַכַּוָּנָה אֵינָהּ בִּשְׁבִיל

ביאור בדרך אפשר

המצוות לאחר מתן־תורה - המשכת שם הוי׳, שם העצם, וקדושה זו חודרת עד לדברים הגשמיים. כח זה מתגלה דווקא במצוות שלאחר מתן־תורה מפני (א) שבמצוות אלו ישנו "כח הַמְצַוֶּה". (ב) להמשיך קדושת המצוה בגשמיות אפשר רק בכוח ה'עצמות'.

ג) **וְהִנֵּה הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת שֶׁהִמְשִׁיךְ מֹשֶׁה לְמַטָּה בַּתַּחְתּוֹנִים, הִתְגַּלּוּתָהּ הִיא עַל־יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם, בְּתוֹכוֹ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הַיְינוּ, שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם בְּאִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא נַעֲשִׂים מִקְדָּשׁ לוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁנִּמְשָׁךְ בָּהֶם הַגִּלּוּי דְּשֵׁם הֲוָיָ׳. אָמְנָם, גִּלּוּי הַמְשָׁכַת שֵׁם הֲוָיָ׳ שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ רַק בַּנְּשָׁמוֹת בִּלְבַד, אֶלָּא הַהַמְשָׁכָה הִיא גַּם בִּכְלָלוּת הָעוֹלָם, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִשְׁלֶמֶת הַכַּוָּנָה דִּנְתְאַוָּה הַקָּבָּ״ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים[27], שֶׁזּוֹהִי תַּכְלִית כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה, וְכַמְּבֹאָר בְּתַנְיָא[28] שֶׁהַכַּוָּנָה אֵינָהּ בִּשְׁבִיל**

---

22) ב״ר פי״ט, ז. שהש״ר פ״ה, א. וראה ד״ה באתי לגני ה׳שי״ת פ״א. 23) תרומה כה, ח. 24) ראשית חכמה שער האהבה פ״ו קרוב לתחלתו (ד״ה ושני הפסוקים). אלשיך תרומה עה״פ (ד״ה שמעתי לומדים). של״ה סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב. 25) ראה לקו״ת פקודי ג, א. 26) ראה בארוכה ד״ה באתי לגני שבהערה 22. 27) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא רפל״ו. ובכ״מ. 28) שם.

1 אֲפִלּוּ בְּעִנְיַן חִבּוּר גַּשְׁמִיּוּת וְרוּחָנִיּוּת כִּפְשׁוּטוֹ, וּבִפְרָט
2 שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות נַעֲשֶׂה הַחִבּוּר דְּמַדְרֵיגוֹת
3 הָעֶלְיוֹנוֹת שֶׁבְּרוּחָנִיּוּת גּוּפָא עִם מַדְרֵגוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת
4 שֶׁבְּגַשְׁמִיּוּת גּוּפָא, הַיְינוּ שֶׁנַּעֲשֶׂה הַחִבּוּר דְּתַכְלִית
5 הָרוּחָנִיּוּת עִם תַּכְלִית הַגַּשְׁמִיּוּת, הֲרֵי בְּוַדַּאי שֶׁזֶּהוּ בְּכֹחַ
6 הָעַצְמוּת דַּוְקָא. וְכֵיוָן שֶׁהַהַמְשָׁכָה דְּמַתַּן תּוֹרָה שֶׁהִמְשִׁיךְ
7 מֹשֶׁה הָיְתָה לְמַטָּה מַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, כִּדְאִיתָא
8 בַּמִּדְרָשׁ[22] שֶׁעִקַּר שְׁכִינָה בְּתַחְתּוֹנִים הָיְתָה, וְעַל־יְדֵי
9 הַחֲטָאִים סִלְּקוּ אֶת הַשְׁכִינָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה עַד רָקִיעַ
10 הַשְּׁבִיעִי, וְאַחַר כָּךְ עָמְדוּ צַדִּיקִים וְהִמְשִׁיכוּ אֶת הַשְׁכִינָה
11 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, עַד שֶׁבָּא מֹשֶׁה שֶׁהוּא הַשְּׁבִיעִי (וְכָל
12 הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין) וְהוֹרִידָהּ לְמַטָּה בָּאָרֶץ, הִנֵּה מִזֶּה גּוּפָא
13 שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁהִמְשִׁיךְ מֹשֶׁה הָיְתָה לְמַטָּה בָּאָרֶץ
14 הַגַּשְׁמִית, יֵשׁ רְאָיָה וְהוֹכָחָה נוֹסֶפֶת שֶׁהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא
15 הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת מַמָּשׁ, דְּאִם לֹא כֵן, לֹא הָיְתָה יְכוֹלָה
16 לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר, כִּי רַק עַל־יְדֵי
17 הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת מַמָּשׁ נַעֲשֶׂה הַחִבּוּר דְּרוּחָנִיּוּת עִם
18 גַּשְׁמִיּוּת, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא
19 מַמְשִׁיכִים עִקַּר שְׁכִינָה לְמַטָּה מַטָּה מַמָּשׁ.
20 ג) **וְהִנֵּה** הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת שֶׁהִמְשִׁיךְ מֹשֶׁה לְמַטָּה
21 בַּתַּחְתּוֹנִים, הִתְגַּלּוּתָהּ הִיא עַל־יְדֵי נִשְׁמוֹת
22 יִשְׂרָאֵל, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[23] וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי
23 בְּתוֹכָם, בְּתוֹכוֹ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד
24 וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל[24], הַיְינוּ[25], שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי
25 עֲבוֹדָתָם בְּאִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא נַעֲשִׂים מִקְדָּשׁ לוֹ
26 יִתְבָּרֵךְ[26], שֶׁנִּמְשָׁךְ בָּהֶם הַגִּלּוּי דְּשֵׁם הֲוָיָ׳. אָמְנָם, גִּלּוּי
27 הַמְשָׁכַת שֵׁם הֲוָיָ׳ שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ
28 רַק בַּנְּשָׁמוֹת בִּלְבַד, אֶלָּא הַהַמְשָׁכָה הִיא גַּם בִּכְלָלוּת
29 הָעוֹלָם, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִשְׁלֶמֶת הַכַּוָּנָה דִּנְתְאַוָּה הַקָּבָּ״ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה
30 בְּתַחְתּוֹנִים[27], שֶׁזּוֹהִי תַּכְלִית כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה, וְכַמְּבֹאָר בְּתַנְיָא[28] שֶׁהַכַּוָּנָה אֵינָהּ

47 המצוות לאחר מתן־תורה - המשכת שם הוי׳, שם העצם, וקדושה זו חודרת
48 עד לדברים הגשמיים. כח זה מתגלה דווקא במצוות שלאחר מתן־תורה מפני
49 (א) שבמצוות אלו ישנו "כח הַמְצַוֶּה". (ב) להמשיך קדושת המצוה בגשמיות
50 אפשר רק בכוח ה'עצמות'.
51 ג) **וְהִנֵּה הַמְשָׁכַת**
52 **הָעַצְמוּת שֶׁהִמְשִׁיךְ מֹשֶׁה**
53 **לְמַטָּה בַּתַּחְתּוֹנִים,**
54 **הִתְגַּלּוּתָהּ הִיא עַל־יְדֵי**
55 **נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁזֶּהוּ**
56 **מַה שֶּׁכָּתוּב[23] וְעָשׂוּ לִי**
57 **מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם,**
58 ושכנתי **בְּתוֹכוֹ לֹא נֶאֱמַר**
59 **אֶלָּא בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל**
60 **אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל[24],**
61 **הַיְינוּ[25], שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל**
62 **עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם**
63 **בְּאִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא**
64 [=כפיית הרע והפיכתו לטוב]
65 **נַעֲשִׂים** הם עצמם **מִקְדָּשׁ לוֹ**
66 **יִתְבָּרֵךְ[26], שֶׁנִּמְשָׁךְ בָּהֶם**
67 **הַגִּלּוּי דְּשֵׁם הֲוָיָ׳. אָמְנָם,**
68 **גִּלּוּי הַמְשָׁכַת שֵׁם הֲוָיָ׳**
69 **שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי נִשְׁמוֹת**
70 **יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ רַק בַּנְּשָׁמוֹת**
71 **בִּלְבַד, אֶלָּא הַהַמְשָׁכָה**
72 **הִיא גַּם בִּכְלָלוּת הָעוֹלָם,**
73 **וְעַל־יְדֵי־זֶה נִשְׁלֶמֶת**
74 **הַכַּוָּנָה דִּנְתְאַוָּה הַקָּבָּ״ה**
75 **לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה**
76 **בְּתַחְתּוֹנִים[27]** [=רצונו של
77 הקדוש־ברוך־הוא לשכון
78 בעולם־הזה התחתון], **שֶׁזּוֹהִי**
79 **תַּכְלִית כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה,**
80 **וְכַמְּבֹאָר בְּתַנְיָא[28]**
81 **שֶׁהַכַּוָּנָה אֵינָהּ בִּשְׁבִיל**

---

22 כאשר האדם מתגבר על נטיות
23 הרע שבנפשו, ומשתמש בהם
24 לטוב וקדושה] **מַמְשִׁיכִים**
25 **עִקַּר שְׁכִינָה לְמַטָּה מַטָּה**
26 **מַמָּשׁ.** לסיכום, מעלת קיום

ביאור בדרך אפשר

עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, אֶלָּא תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁתִּהְיֶה דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים דַּוְקָא, דְּפֵרוּשׁ תַּחְתּוֹנִים אֵינוֹ בְּמָקוֹם, שֶׁהֲרֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ אֵינוֹ בְּגֶדֶר מָקוֹם כְּלָל, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[29] הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי

ופירשו חז״ל שלא נאמר בפסוק ״הנה אנכי במקום הזה״ כיון שאין הוא בגדר מקום כלל, אֶלָּא פֵּרוּשׁ תַּחְתּוֹנִים הוּא בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה, וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם בְּמָקוֹם הַחֹשֶׁךְ (בעולם הזה התחתון שאין בו כלל השגת אלוקות) שתִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא וְאִתְהַפְכָא סִטְרָא אַחֲרָא (דְּבֶאֱמֶת הִנֵּה הָאִתְכַּפְיָא הִיא הַקְדָּמָה שֶׁמְּבִיאָה לִידֵי אִתְהַפְכָא כאשר מתחילה כופה את עצמו לעשות רצונו יתברך למרות שנפשו מתאווה להיפך, גם חושיו הטבעיים יהפכו, בסופו של דבר, להיות כלים רק לענייני קדושה), שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת. וְזֶהוּ שֶׁבִּישְׂרָאֵל כְּתִיב[30] הֵיכַל הָוֶי׳ הֵיכַל הָוֶי׳ הֵיכַל הָוֶי׳ הֵמָּה (ג׳ פְּעָמִים), לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם מַמְשִׁיכִים בָּעוֹלָם אֶת הָעַצְמוּת. דְּהִנֵּה, עִם הֱיוֹת [=למרות] אֲשֶׁר לכאורה, גם ללא עבודתם של ישראל, נמצאת הרי השכינה בכל מקום, כמו שנאמר: אֶת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא[31], מִכָּל־מָקוֹם, הֲרֵי עִנְיָן זֶה הוּא בְּהֶעְלֵם, וְעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה הֲרֵי זֶה נַעֲשֶׂה בְּגִלּוּי. וּמַה שֶׁאָמְרוּ[32] אִיהוּ תָּפִיס בְּכֻלְּהוּ עָלְמִין וְלֵית מָאן דְּתָפִיס בֵּיהּ, הֲרֵי זֶה רַק שֶׁאֵין תּוֹפְסִים בּוֹ שֶׁיִּהְיֶה בִּבְחִינַת תְּפִיסָא, אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי הוּא בְּגִלּוּי. וְזֶהוּ שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁהִמְשִׁיכוּ הָאָבוֹת הָיְתָה רַק הֶאָרָה, וְלֹא עַצְמוּת, וְאִלּוּ הָעַצְמוּת הוּא בְּהֶעְלֵם, אֲבָל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם לְאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה, מַמְשִׁיכִים אֶת הָעַצְמוּת שֶׁיִּהְיֶה בְּגִלּוּי, וְעַל־יְדֵי־זֶה מַשְׁלִימִים אֶת הַכַּוָּנָה דְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים, דְּפֵרוּשׁ עִנְיַן דִּירָה הוּא כְּמוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל בְּדִירַת הָאָדָם לְמַטָּה שֶׁכָּל עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ נִמְצָא בַּדִּירָה בְּגִלּוּי[33], וּכְמוֹ כֵן גַּם לְמַעְלָה הַפֵּרוּשׁ דְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים הוּא שֶׁהָעַצְמוּת יִהְיֶה בְּגָלוּי.

וְהִנֵּה הַהַמְשָׁכָה דְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת. וְאַף שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁעִנְיָן זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְכָא, וְכִדְאִיתָא בְּתַנְיָא[34], הִנֵּה בֶּאֱמֶת הֲרֵי גַּם בָּעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹות יֵשׁ אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְכָא. וְהַיְנוּ, לֹא מִבָּעֵי [=אין צורך לומר] בְּמִצְוֹות לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁהֵם דְּבָרִים שֶׁנֶּפֶשׁ הָאָדָם מַחְמַדְתָּם[35], וְכַאֲשֶׁר פּוֹרֵשׁ מֵהֶם הֲרֵי זוֹ כְּפִיָּה גְדוֹלָה, אֶלָּא גַּם בְּמִצְוֹות־עֲשֵׂה, הֲרֵי יָדוּעַ

ביאור בדרך אפשר

בִּבְחִינַת תְּפִיסָא, אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי הוּא בְּגִלּוּי. ונמצא מכל הנ״ל, שעל־ידי קיום המצוות לאחר מתן־תורה פועלים גילוי עצמות האור ולא הארה בלבד. וְזֶהוּ שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁהִמְשִׁיכוּ הָאָבוֹת הָיְתָה רַק הֶאָרָה, וְלֹא עַצְמוּת, וְאִלּוּ הָעַצְמוּת הוּא בְּהֶעְלֵם, אֲבָל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם לְאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה, מַמְשִׁיכִים אֶת הָעַצְמוּת שֶׁיִּהְיֶה בְּגִלּוּי, וְעַל־יְדֵי־זֶה מַשְׁלִימִים אֶת הַכַּוָּנָה דְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים, דְּפֵרוּשׁ עִנְיַן דִּירָה הוּא כְּמוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל בְּדִירַת הָאָדָם לְמַטָּה שֶׁכָּל עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ נִמְצָא בַּדִּירָה בְּגִלּוּי[33], וּכְמוֹ כֵן גַּם לְמַעְלָה הַפֵּרוּשׁ דְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים הוּא שֶׁהָעַצְמוּת יִהְיֶה בְּגָלוּי. וְהִנֵּה הַהַמְשָׁכָה דְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹות. וְאַף שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁעִנְיָן זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְכָא, וְכִדְאִיתָא בְּתַנְיָא[34], הִנֵּה בֶּאֱמֶת הֲרֵי גַּם בָּעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹות יֵשׁ אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְכָא. וְהַיְנוּ, לֹא מִבָּעֵי בְּמִצְוֹות לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁהֵם דְּבָרִים שֶׁנֶּפֶשׁ הָאָדָם מַחְמַדְתָּם[35], וְכַאֲשֶׁר פּוֹרֵשׁ מֵהֶם הֲרֵי זוֹ כְּפִיָּה גְדוֹלָה, אֶלָּא גַּם בְּמִצְוֹות־עֲשֵׂה,

29) תשא לג, כא. וראה שמו״ר ספמ״ה. 30) ירמי׳ ז, ד. 31) שם כג, כד. 32) זח״ג (רע״מ) רכה, א. 33) ראה המשך תרס״ו ס״ע ג. ד״ה נעשה אדם דש״פ בראשית (התוועדות ב) פ״ג (תו״מ חי״ח ע׳ 118). 34) פכ״ז. 35) ראה מכות כג, ב.

ביאור בדרך אפשר

בְּכַוָּנַת הַמִּצְוֹות, שֶׁכָּל מִצְוָה יֵשׁ לָהּ אֵיזֶה עֲבוֹדָה וּכְפִיָּה פְּרָטִית, וּכְמוֹ בְּמִצְוַת אֶתְרוֹג, אֶתְרֹג רָאשֵׁי־תֵבוֹת[36] אַל תְּבוֹאֵנִי רֶגֶל גַּאֲוָה[37], וּכְמוֹ כֵן הָאֶתְרוֹג דָּר בְּאֵילָנוֹ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה[38] - משך זמן גדילת האתרוג מספר שנים, ולמרות שבזמן זה עוברים כל ד׳ עונות השנה אינו מתקלקל משינויי האקלים (ואדרבה, גדל מהם), **שֶׁהוּא סוֹבֵל אֶת כָּל הַשִּׁנּוּיִים שֶׁיֶּשְׁנָם בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה, שֶׁזֶּה מוֹרֶה עַל עִנְיַן הַבִּטּוּל, דְּכַאֲשֶׁר הוּא בְּיֵשׁוּת** [=הרגשת ישות עצמאית], **הֲרֵי בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֵיזֶה צִיּוּר וְהַגְּבָלָה, שֶׁיֶּשְׁנָם עִנְיָנִים שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְסָבְלָם, וּמִזֶּה שֶׁהוּא סוֹבֵל כָּל הַשִּׁנּוּיִים, מוֹכֵחַ שֶׁאֵינוֹ בְּיֵשׁוּת כִּי אִם בְּבִטּוּל. וְכֵן הוּא בְּשָׁרְשוֹ לְמַעְלָה** - שורש האתרוג בעולמות העליונים. כל דבר הנמצא בעולם נמצא כדמותו בעולמות העליונים, שם מקורו, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[39] עַל הַפָּסוּק[40]** (כאשר התורה מונה: "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני־ישראל" בלע, יובב, חושם, הדד, שמלה, שאול, בעל חנן, הדר) נאמר: "וימת בעל חנן בן עכבור **וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַר", הֲדַר וַדַּאי** [=ודאי ראוי לו השם הזה] **כַּמָּה דְּאַתְּ אָמַר** [=כמו שאתה אומר. כמו שנאמר בפסוק][41]: **פְּרִי עֵץ הָדָר, וְהַיְנוּ, שֶׁאֶתְרוֹג הוּא בְּחִינַת מֶלֶךְ הַשְּׁמִינִי, הֲדַר, שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ** עולם **הַתִּקּוּן,** עולם התוהו: עולם בו כל מידה מאירה בכל תוקפה ואינה מתמזגת עם מדה אחרת. עולם התיקון: עולם בו המידות מתמזגות עם מידות אחרות (בדומה לאדם שאף שיש בו מידת החסד מתמזגת מידה זו גם עם מידת הגבורה). שבעת המלכים הנמנים בפסוק הנ"ל הם שורש עולם התוהו, לכן נאמר עליהם "וימלוך.. וימת" כיון שכאשר מגיע זמנה של מידה השניה אין נתינת מקום למידה קודמת, אך על מלך השמיני, הדר, לא נאמר "וימת", כי הוא מורה על עולם התיקון. **וַהֲרֵי עִקַּר עִנְיַן הַתִּקּוּן הוּא הַבִּטּוּל וְהַהִתְכַּלְּלוּת, שֶׁזֶּהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין תֹּהוּ לְתִקּוּן[42], שֶׁבְּתֹהוּ הָיוּ עֲנָפִין מִתְפָּרְדִין** [=ענפים - מידות - נפרדים זה מזה. כיון שכל מידה האירה בכל תוקפה], **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּתִקּוּן. וְזֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין יַעֲקֹב** (ששרשו מעולם התיקון) **לְעֵשָׂו** (ששרשו מעולם התוהו), **שֶׁבְּעֵשָׂו, הַגַּם שֶׁהָיוּ שֵׁשׁ נְפָשׁוֹת בִּלְבַד, נֶאֱמַר[43] נַפְשׁוֹת לְשׁוֹן רַבִּים** מפני הפירוד והרגשת המציאות האנוכית, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיַעֲקֹב, אַף שֶׁהָיוּ שִׁבְעִים, מִכָּל־מָקוֹם כְּתִיב[44] נֶפֶשׁ לְשׁוֹן יָחִיד. וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁמִּצְוַת אֶתְרוֹג בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם הוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל. וְכֵן בְּמִצְוַת תְּפִלִּין,** שהיא מצוה המלמדת על כל המצוות, כיון **שֶׁהֵקֶשָׁה כָּל הַתּוֹרָה לַתְּפִלִּין[45]** בפסוק נסמכה כל התורה למצות תפילין: "והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה׳ בפיך", **הֲרֵי[46] כַּוָּנַת מִצְוַת תְּפִלִּין הִיא לְשַׁעְבֵּד הַלֵּב וְהַמֹּחַ[47]** - שיהיו משועבדים רק לעבודת ה׳ יתברך, **וּבְדֶרֶךְ פְּרָט הַיְינוּ לִיבָּטֵל וְלִיכָּלֵל בְּחִינַת חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית בִּבְחִינַת חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** (-להשתמש בחכמתו ובינתו רק לענייני קדושה) **הַמְלֻבָּשׁוֹת בְּפַרְשִׁיּוֹת קֹדֶשׁ וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ** (-בפרשיות "קדש" "והיה כי יביאך" הכתובות על קלף התפילין מלובשות חכמתו ובינתו של הקדוש־ברוך־הוא. וחכמתו ובינתו של האדם המניח את התפילין, נכללות ובטלות בחכמתו ובינתו של אין־סוף־ברוך־הוא שבפרשיות אלו. ביטול זה מתבטא בכך שישתמש בחכמתו ובינתו לענייני קדושה בלבד), **וְכֵן לִיבָּטֵל וְלִכְלוֹל בְּחִינַת הַדַּעַת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ** (-חלק השלישי שבמוח) **הַכּוֹלֶלֶת חֶסֶד וּגְבוּרָה שֶׁהֵן אַהֲבָה וְיִרְאָה** (- מוח

ביאור בדרך אפשר

הֲרֵי יָדוּעַ בְּכַוָּנַת הַמִּצְוֹות, שֶׁכָּל מִצְוָה יֵשׁ לָהּ אֵיזֶה עֲבוֹדָה וּכְפִיָּה פְּרָטִית, וּכְמוֹ בְּמִצְוַת אֶתְרוֹג, אֶתְרֹג רָאשֵׁי־תֵבוֹת[36] אַל תְּבוֹאֵנִי רֶגֶל גַּאֲוָה[37], וּכְמוֹ כֵן הָאֶתְרוֹג דָּר בְּאֵילָנוֹ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה[38], שֶׁהוּא סוֹבֵל אֶת כָּל הַשִּׁנּוּיִים שֶׁיֶּשְׁנָם בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה, שֶׁזֶּה מוֹרֶה עַל עִנְיַן הַבִּטּוּל, דְּכַאֲשֶׁר הוּא בְּיֵשׁוּת, הֲרֵי בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֵיזֶה צִיּוּר וְהַגְּבָלָה, שֶׁיֶּשְׁנָם עִנְיָנִים שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְסָבְלָם, וּמִזֶּה שֶׁהוּא סוֹבֵל כָּל הַשִּׁנּוּיִים, מוֹכֵחַ שֶׁאֵינוֹ בְּיֵשׁוּת כִּי אִם בְּבִטּוּל. וְכֵן הוּא בְּשָׁרְשוֹ לְמַעְלָה עַל הַפָּסוּק[40] וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַר, הֲדַר וַדַּאי כַּמָּה דְּאַתְּ אָמַר[41] פְּרִי עֵץ הָדָר, וְהַיְנוּ, שֶׁאֶתְרוֹג הוּא בְּחִינַת מֶלֶךְ הַשְּׁמִינִי, הֲדַר, שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ הַתִּקּוּן, וַהֲרֵי עִקַּר עִנְיַן הַתִּקּוּן הוּא הַבִּטּוּל וְהַהִתְכַּלְּלוּת, שֶׁזֶּהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין תֹּהוּ לְתִקּוּן[42], שֶׁבְּתֹהוּ הָיוּ עֲנָפִין מִתְפָּרְדִין, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּתִקּוּן. וְזֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין יַעֲקֹב לְעֵשָׂו, שֶׁבְּעֵשָׂו, הַגַּם שֶׁהָיוּ שֵׁשׁ נְפָשׁוֹת בִּלְבַד, נֶאֱמַר[43] נַפְשׁוֹת לְשׁוֹן רַבִּים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיַעֲקֹב, אַף שֶׁהָיוּ שִׁבְעִים, מִכָּל־מָקוֹם כְּתִיב[44] נֶפֶשׁ לְשׁוֹן יָחִיד. וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁמִּצְוַת אֶתְרוֹג בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם הוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל. וְכֵן בְּמִצְוַת תְּפִלִּין, שֶׁהֵקֶשָׁה כָּל הַתּוֹרָה לַתְּפִלִּין[45], הֲרֵי[46] כַּוָּנַת מִצְוַת תְּפִלִּין הִיא לְשַׁעְבֵּד הַלֵּב וְהַמֹּחַ[47], וּבְדֶרֶךְ פְּרָט הַיְינוּ לִיבָּטֵל וְלִיכָּלֵל בְּחִינַת חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית בִּבְחִינַת חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְלֻבָּשׁוֹת בְּפַרְשִׁיּוֹת קֹדֶשׁ וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ, וְכֵן לִבָּטֵל וְלִכְלוֹל בְּחִינַת הַדַּעַת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הַכּוֹלֶלֶת חֶסֶד וּגְבוּרָה שֶׁהֵן אַהֲבָה

---

36) ספר הליקוטים להאריז"ל תהלים לו, יב (ע"פ ב"ר ספט"ו ואדר"נ פ"א, ה). — ראה המשך וככה תרל"ז פצ"ג-ד. 37) תהלים שם. 38) סוכה לה, א. 39) ח"ג רצב, סע"א (באדר"ז). 40) וישלח לו, לט. 41) אמור כג, מ. 42) ראה תו"ח בראשית ט, א ואילך. ובכ"מ. 43) וישלח לו, ו. 44) ויגש מו, כז. שמות א, ה. 45) קידושין לה, א. 46) ראה תניא רפמ"א. 47) שו"ע או"ח סכ"ה ס"ה.

ביאור בדרך אפשר

הדעת כולל אהבה ויראה כיון שעל־ידי שהאדם מתעמק בדעתו בגדולת ה׳ נוצרות המידות יראת ה׳ ואהבתו בלבו), והאדם מבטל כוח הדעת שבנפשו בְּבְחִינַת דַּעַת הָעֶלְיוֹן (־׳דעת׳ כפי שהיא למעלה) הַכּוֹלֵל חֶסֶד וּגְבוּרָה הַמְלֻבָּשׁ בְּפַרְשִׁיוֹת שְׁמַע וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ[48]. וּכְמוֹ כֵן בְּמִצְוַת צִיצִית, שֶׁכַּוָּנַת עִנְיַן הַצִּיצִית הוּא לְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא עִנְיָן שֶׁל כְּפִיָּה גְּדוֹלָה, שֶׁהֲרֵי עַל־יְדֵי קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם נַעֲשֶׂה אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא כוּ׳, וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל לְמַטָּה, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָעֶבֶד מְשֻׁעְבָּד לְאֵיזֶה אָדוֹן, אֲזַי לֹא שַׁיָּךְ שֶׁיִּשְׁעַבֵּד עַצְמוֹ לְאֵיזֶה אָדוֹן אַחֵר, לִהְיוֹתוֹ מְשֻׁעְבָּד כְּבָר לְאָדוֹן זֶה. וְעוֹד זֹאת, שֶׁצִּיצִית הוּא מִלְּשׁוֹן צִיץ[49], כְּמוֹ מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים[50], וְהוּא עִנְיַן לְאִסְתַּכְּלָא בִּיקָרָא דְּמַלְכָּא[51], וַהֲרֵי גַּם בָּזֶה נַעֲשֶׂה אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא, כִּי מִצַּד הִסְתַּכְּלוּתוֹ בִּיקָרָא דְּמַלְכָּא, אִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה לוֹ שַׁיָּכוּת לְעִנְיָנִים אֲחֵרִים. וְנִמְצָא מִזֶּה שֶׁבַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת נַעֲשֶׂה אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא, הֵן בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁפּוֹרֵשׁ אֶת עַצְמוֹ מִדְּבָרִים שֶׁנַּפְשׁוֹ מַחְמַדְתָּם, וְהֵן בְּמִצְוֹת־עֲשֵׂה, עַל־יְדֵי הַכַּוָּנָה פְּרָטִית שֶׁבְּכָל מִצְוָה, כְּמוֹ בְּאֶתְרוֹג בְּעִנְיַן הַבִּטּוּל, וּבִתְפִלִּין בְּד׳ הַפָּרָשִׁיוֹת קַדֵּשׁ וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ שְׁמַע וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ, שֶׁהוּא עִנְיַן הַשִּׁעְבּוּד דְּחָכְמָה וּבִינָה, וָדַעַת הַכּוֹלֵל חֶסֶד וּגְבוּרָה, וּכְמוֹ כֵן בְּעִנְיַן מִצְוַת צִיצִית כַּנַּ״ל. וְזֶהוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִקְרָאִים הֵיכַל הָוָיָ׳, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁעֲבוֹדָתָם הִיא בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא סִטְרָא אַחֲרָא, הִנֵּה עַל־יְדֵי קִיּוּם מִצְוֹת־עֲשֵׂה, שֶׁהֵם בּוֹ״ה, וְעַל־יְדֵי קִיּוּם מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁהֵם בִּי״ה, נַעֲשִׂים הֵיכַל לְשֵׁם הָוָיָ׳.

ד) **וְהִנֵּה** כָּל זֶה הוּא הַמְשָׁכַת שֵׁם הָוָיָ׳. אָמְנָם כְּתִיב[52] שְׁאוּ יְדֵיכֶם[53] קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת הָוָיָ׳, הַיְנוּ, שֶׁמַּמְשִׁיכִים (בָּרְכוּ מִלְּשׁוֹן הַמְשָׁכָה[54]) בְּשֵׁם הָוָיָ׳ בְּחִינַת קֹדֶשׁ שֶׁהוּא לְמַעְלָה גַּם מִשֵּׁם הָוָיָ׳. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, אַף שֶׁגַּם הָוָיָ׳ הוּא בְּחִינַת קָדוֹשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[55] אֵין קָדוֹשׁ כַּהָוָיָ׳, וְאִיתָא בַּזֹּהַר[56] כַּמָּה קַדִּישִׁין נִינְהוּ כו׳ וְלָאו

ביאור בדרך אפשר

מִצְוַת צִיצִית כַּנַּ״ל. וְזֶהוּ הסיבה שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִקְרָאִים הֵיכַל הָוָיָ׳, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁעֲבוֹדָתָם הִיא בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא סִטְרָא אַחֲרָא, הִנֵּה עַל־יְדֵי קִיּוּם מִצְוֹת־עֲשֵׂה, שֶׁהֵם בּוֹ״ה, וְעַל־יְדֵי קִיּוּם מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁהֵם בִּי״ה, נַעֲשִׂים הֵיכַל לְשֵׁם הָוָיָ׳. - נאמר ״זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור״ אומר על־כך הזוהר: ׳שמי׳ (350) עם י״ה (15) גימטריא שס״ה (365 מצוות לא־תעשה), ׳זכרי׳ (237) עם ו״ה (11) גימטריא רמ״ח (248 מצוות־עשה). הרי שמצוות עשה קשורות עם בחי׳ ו״ה, ומצוות לא תעשה קשורות עם בחי׳ י״ה. ונמצא, שעל־ידי קיום המצוות ׳אתהפכא׳ הסטרא אחרא ונעשה האדם ׳היכל׳ וכלי לשם הוי׳. לסיכום, בני־ישראל נקראים ״היכל הוי׳״ מפני שבעבודתם - לאחר מתן־תורה - בקיום המצוות (הגורמת ׳אתכפיא׳ ו׳אתהפכא׳) ממשיכים הם גילוי שם הוי׳ בעולם.

עד כאן נתבאר החידוש בקיום המצוות לאחר מתן־תורה - המשכת גילוי שם הוי׳ בעולם (בשונה מהאבות שלא יכלו להמשיך שם הוי׳ (״ושמי הוי׳ לא נודעתי להם״)). להלן יתבאר שישנה עבודה הממשיכה גילוי דרגה גבוהה עוד יותר.

ד) **וְהִנֵּה** כָּל זֶה הוּא הַמְשָׁכַת שֵׁם הָוָיָ׳ הבא על־ידי קיום המצוות לאחר מתן־תורה. אָמְנָם כְּתִיב[52] שְׁאוּ יְדֵיכֶם[53] קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת הָוָיָ׳, הַיְנוּ, שֶׁמַּמְשִׁיכִים (בָּרְכוּ מִלְּשׁוֹן הַמְשָׁכָה[54]) בְּשֵׁם הָוָיָ׳ בְּחִינַת קֹדֶשׁ שֶׁהוּא לְמַעְלָה גַּם מִשֵּׁם הָוָיָ׳. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, אַף שֶׁגַּם הָוָיָ׳ הוּא בְּחִינַת קָדוֹשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[55] אֵין קָדוֹשׁ כַּהָוָיָ׳, וְאִיתָא בַּזֹּהַר[56] כַּמָּה קַדִּישִׁין נִינְהוּ כו׳ וְלָאו

שו״ע אדה״ז שם סי״א. סידור אדה״ז במקומו. 48) ראה זח״ג רסב, א. סידור שער התפילין ז, סע״א ואילך. 49) ספרי ופרש״י שלח טו, לח. 50) שה״ש ב, ט. 51) ראה זח״ב רמז, ב. המשך מים רבים תרל״ו פנ״א. 52) תהלים קלד, ב. 53) ראה לקו״ת שה״ש כא, ב. שם כד, ג. 54) ראה תו״א מקץ לז, ג. 55) שמואל־א ב, ב. 56) ח״ג מד, א.

ביאור בדרך אפשר

כַּהֲוָיָ׳ [=כמה ׳קדושים׳ קיימים, אך אינם קדושים כמו הוי׳], **כִּי, כַּמָּה קַדִּישִׁין אִינּוּן הֲרֵי זֶה בְּאֹפֶן שֶׁהֵם קְדוֹשִׁים וּמֻבְדָּלִים** ואין להם כל שייכות לעולמות, **אֲבָל שֵׁם הֲוָיָ׳, יֵשׁ בּוֹ ב׳ הֲפָכִים, דְּהַוָיָ׳ הוּא לְשׁוֹן מְהַוֶּה**[57], **שֶׁהוּא מְהַוֶּה אֶת הַיֵּשׁ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הוּא קָדוֹשׁ וּמֻבְדָּל מֵהֶם, אַף שֶׁמְּהַוֶּה אוֹתָם, וְעַל־זֶה נֶאֱמַר אֵין קָדוֹשׁ כַּהֲוָיָ׳, שֶׁקָּדוֹשׁ כָּזֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ ב׳ הֲפָכִים הַנַּ״ל, לֹא נִמְצָא בְּכָל קַדִּישִׁין** עִלָּאִין [=בכל קדושים עליונים]. אך למרות מעלה זו הקיימת רק בשם הוי׳ **אָמְנָם, כָּל זֶה הוּא בְּחִינַת אוֹר הַסּוֹבֵב בִּלְבַד** [=האור האלוקי במדרגה עליונה המאיר על העולמות באופן מקיף], **דְּאַף שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת** (בשונה מאור ה״ממלא־כל־עלמין׳ המאיר וחודר בעולמות בפנימיותם), **מִכָּל־מָקוֹם**, גם אור הסובב **הֲרֵי יֵשׁ לוֹ אֵיזֶה שַׁיָּכוּת לָעוֹלָמוֹת, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת סוֹבֵב עַל־כָּל־פָּנִים. וּבְחִינָה זוֹ נִקְרֵאת קָדוֹשׁ (בְּוָא״ו** [=צורת אות וא״ו מורה על המשכה למטה]). **אָמְנָם בְּחִינַת קֹדֶשׁ** (״שאו ידיכם קדש״ - בלא וא״ו) **אֵינוֹ בְּגֶדֶר עָלְמִין כְּלָל גַּם לֹא בִּבְחִינַת סוֹבֵב, וְהוּא עִנְיַן קְדֻשַּׁת הָעַצְמוּת. וְעַל־זֶה נֶאֱמַר שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת הֲוָיָ׳** - על־ידי שתגיעו לדרגת ׳קודש׳ תוסיפו אור וברכה (״וברכו״) גם לשם הוי׳.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה, מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִקְרָאִים הֵיכַל הֲוָיָ׳, הֲרֵי זֶה רַק הַמְשָׁכַת הַסּוֹבֵב, וּמִצַּד בְּחִינָה זוֹ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[58] **עֲתִידִים צַדִּיקִים שֶׁיֹּאמְרוּ לִפְנֵיהֶם קָדוֹשׁ, לְפִי שֶׁהֵם מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת אֵין קָדוֹשׁ כַּהֲוָיָ׳. אַךְ הַמְשָׁכָה זוֹ אֵינָהּ מַסְפִּיקָה, דְּכֵיוָן שֶׁאוֹר הַסּוֹבֵב יֵשׁ לוֹ אֵיזֶה שַׁיָּכוּת לָעוֹלָמוֹת, הֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁמִּצַּד חֲטָאִים וּפְגָמִים לֹא יֻמְשַׁךְ הָאוֹר בְּהָעוֹלָמוֹת. וְהַיְנוּ, דְּאַף שֶׁאֵין זֶה כְּמוֹ הַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְפַּעֶלֶת מִמִּקְרֵי הַגּוּף חַס־וְשָׁלוֹם, מִכָּל־מָקוֹם, הִנֵּה אֵין זֶה סוֹתֵר לְמַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר שֶׁעַל־יְדֵי הַחֲטָאִים כוּ׳ לֹא יֻמְשַׁךְ אוֹר הַסּוֹבֵב, כִּי, בַּנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְפַּעֶלֶת מִמִּקְרֵי הַגּוּף, הִנֵּה כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ קִלְקוּל בְּאֵבְרֵי הַגּוּף, אֲזַי מִסְתַּלֶּקֶת לְגַמְרֵי הַנְּשָׁמָה מֵהַגּוּף, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְמַעְלָה, הִנֵּה גַּם כַּאֲשֶׁר יִהְיוּ חֲטָאִים לֹא יִסְתַּלֵּק הָאוֹר חַס־וְשָׁלוֹם, אָמְנָם, אַף שֶׁהָאוֹר לֹא יִסְתַּלֵּק לְגַמְרֵי, מִכָּל־מָקוֹם, הֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בְּהֶעְלֵם. וְכָל זֶה הוּא בְּאוֹר הַסּוֹבֵב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵיזוֹ שַׁיָּכוּת לָעוֹלָמוֹת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעַצְמוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַסּוֹבֵב, לֹא שַׁיָּךְ שֶׁמִּצַּד הַחֲטָאִים יִהְיֶה בָּזֶה אֲפִלּוּ הֶעְלֵם בִּלְבַד, דְּמֵאַחַר שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת לְגַמְרֵי, הֲרֵי אִם צָדַקְתָּ מַה תִּתֶּן לוֹ וְרַבּוּ פְּשָׁעֶיךָ מַה תַּעֲשֶׂה לוֹ**[59]. **וְזֶהוּ**

ביאור בדרך אפשר

מַמְשִׁיכִים (על־ידי קיום מצוות־עשה ומצוות לא־תעשה) **בְּחִינַת אֵין קָדוֹשׁ כַּהֲוָיָ׳. אַךְ הַמְשָׁכָה זוֹ אֵינָהּ מַסְפִּיקָה, דְּכֵיוָן שֶׁאוֹר הַסּוֹבֵב יֵשׁ לוֹ אֵיזֶה שַׁיָּכוּת לָעוֹלָמוֹת, הֲרֵי** למעשי הנבראים יש חשיבות ותפיסת מקום באור זה, ולזאת **אֶפְשָׁר שֶׁמִּצַּד חֲטָאִים וּפְגָמִים לֹא יֻמְשַׁךְ הָאוֹר בְּהָעוֹלָמוֹת. וְהַיְנוּ, דְּאַף שֶׁאֵין זֶה כְּמוֹ הַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְפַּעֶלֶת מִמִּקְרֵי הַגּוּף חַס־וְשָׁלוֹם** אלא אור זה הוא ׳קדוש׳ ומובדל מהעולמות, **מִכָּל־מָקוֹם, הִנֵּה אֵין זֶה סוֹתֵר לְמַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר שֶׁעַל־יְדֵי הַחֲטָאִים כוּ׳ לֹא יֻמְשַׁךְ אוֹר הַסּוֹבֵב, כִּי, בַּנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְפַּעֶלֶת מִמִּקְרֵי הַגּוּף, הִנֵּה כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ קִלְקוּל בְּאֵבְרֵי הַגּוּף, אֲזַי מִסְתַּלֶּקֶת לְגַמְרֵי הַנְּשָׁמָה מֵהַגּוּף, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְמַעְלָה, הִנֵּה גַּם כַּאֲשֶׁר יִהְיוּ חֲטָאִים לֹא יִסְתַּלֵּק הָאוֹר חַס־וְשָׁלוֹם, אָמְנָם, אַף שֶׁהָאוֹר לֹא יִסְתַּלֵּק לְגַמְרֵי, מִכָּל־מָקוֹם, הֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בְּהֶעְלֵם. וְכָל זֶה הוּא בְּאוֹר הַסּוֹבֵב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵיזוֹ שַׁיָּכוּת לָעוֹלָמוֹת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעַצְמוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַסּוֹבֵב, לֹא שַׁיָּךְ שֶׁמִּצַּד הַחֲטָאִים יִהְיֶה בָּזֶה אֲפִלּוּ הֶעְלֵם בִּלְבַד, דְּמֵאַחַר שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת לְגַמְרֵי, הֲרֵי אִם צָדַקְתָּ מַה תִּתֶּן לוֹ וְרַבּוּ פְּשָׁעֶיךָ מַה תַּעֲשֶׂה לוֹ** - לגבי ה׳עצמות׳

---

57) פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ״ט. זח״ג רנז, סע״ב (ברע״מ). מו״נ ח״א פס״א. תניא שער היחוד והאמונה רפ״ד. 58) ב״ב עה, ב. 59) איוב לה, ו־ז (בשינוי הסדר).

ביאור בדרך אפשר

אין למעשי הנבראים כל חשיבות ותפיסת מקום. **וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב שְׁאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ גו׳**, לעורר המשכה מדרגת ׳קודש׳ **כֵּיוָן שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת דַּוְקָא, וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה אֵיזֶה סִבָּה לְהֶעְלֵם אוֹר הַסּוֹבֵב, מִכָּל־מָקוֹם, הִנֵּה מִצַּד הָעַצְמוּת יִהְיֶה בְּגִלּוּי. וְאַף שֶׁמִּצַּד הָעַצְמוּת הֲרֵי הוּא נִמְצָא תָּמִיד בָּעוֹלָמוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא, מִכָּל־מָקוֹם, הֲרֵי זֶה בְּהֶעְלֵם, וְעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּשְׁאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ מַמְשִׁיכִים שֶׁיִּהְיֶה בְּגִלּוּי, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁאַף דְּלִית מָאן דְּתָפִיס בֵּיהּ, הֲרֵי זֶה בִּבְחִינַת תְּפִיסָא דַּוְקָא, אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה הֲרֵי זֶה בְּגִלּוּי, אַף שֶׁאֵינוֹ בִּתְפִיסָא. וּכְמוֹ בַּהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי הַמִּצְוֹות, שֶׁהָאוֹר הוּא בְּגִלּוּי, אַף שֶׁאֵינוֹ נִתְפָּס, שֶׁהֲרֵי הַנְּשָׁמָה מְלֻבֶּשֶׁת בַּחוֹמֶר, וְהַחֹמֶר אֵינוֹ מְבַלְבֵּל לְאוֹר הַנְּשָׁמָה, וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם כְּמוֹ שֶׁהַנְּשָׁמָה מְלֻבֶּשֶׁת בַּחוֹמֶר, מֵאִיר לָהּ הָאוֹר שֶׁל הַמִּצְוָה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵין הַחֹמֶר מַרְגִּישׁ זֶה כְּלָל, וּמִכָּל־מָקוֹם, אַף שֶׁאֵינוֹ מַרְגִּישׁ, הֲרֵי זֶה בְּגִלּוּי, שֶׁלָּכֵן חִיְּבוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[60] לָקוּם וְלַעֲמֹד מִפְּנֵי כָּל עוֹסֵק בְּמִצְוָה אַף אִם הוּא בּוּר וְעַם הָאָרֶץ, וְהַיְנוּ מִפְּנֵי שֶׁמֵּאִיר בּוֹ בְּגִלּוּי הָאוֹר שֶׁל הַמִּצְוָה[61], אַף שֶׁאֵינוֹ בִּתְפִיסָא. וּכְמוֹ כֵן הוּא בְּעִנְיַן דְּשַׁבָּת שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, דִּבְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל מֵתֶר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, כִּי, אַף שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[62] מָאן דְּמַחְוִי בְּמָחוֹג קָדָם מַלְכָּא קְטָלָא חַיָּב, מִכָּל־מָקוֹם, מִצַּד הַהֶעְלֵם שֶׁבִּימֵי הַחֹל אֵין זֶה נֶחְשָׁב קַמֵּי מַלְכָּא, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּשַׁבָּת, הִנֵּה מִצַּד הַגִּלּוּי (אַף שֶׁאֵינוֹ בִּתְפִיסָא), הֲרֵי זֶה קַמֵּי מַלְכָּא, וְלָכֵן אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה.

אַךְ הַגּוֹרֵם לִהְיוֹת הַהַשְׁפָּעָה מִבְּחִינַת קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן הֲרֵי זֶה הָעִנְיָן דִּשְׁאוּ יְדֵיכֶם. וְהָעִנְיָן הוּא, שֶׁיְּדֵיכֶם שֶׁהֵם ב׳ יָדַיִם, הֵם ב׳ הַפְּסוּקִים שֶׁבִּקְרִיאַת־שְׁמַע, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וּבָרוּךְ שֵׁם, דִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הוּא יִחוּדָא־עִלָּאָה, וּבָרוּךְ שֵׁם הוּא יִחוּדָא־תַתָּאָה[63], וְהַיְנוּ, שֶׁבִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַהִתְבּוֹנְנוּת הִיא בְּעִנְיַן בִּטּוּל הָעוֹלָמוֹת אֵיךְ שֶׁהֵם בְּטֵלִים לְאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁקָּדוֹשׁ וּמֻבְדָּל, שֶׁמִּצַּד זֶה נַעֲשֶׂה בִּבְחִינַת רָצוֹא

60) ראה ירושלמי ביכורים פ״ג ה״ג. 61) תניא פמ״ו (סו, א). 62) ראה חגיגה ה, ב. 63) זח״א יח, ב. שער היחוד והאמונה לפני פ״א. שם פ״ז.

ביאור בדרך אפשר

בִּתְפִיסָא. וּכְמוֹ כֵן הוּא בְּעִנְיַן דְּשַׁבָּת שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה - הטעם הפנימי לאיסור עשיית מלאכה בשבת, הוא מכיון שבשבת מאיר גילוי אור אלוקי בעולם, והעושה מלאכה ביום זה דומה הוא למי שעושה מלאכה בפני המלך שדינו כמורד במלכות, **דִּבְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל מֵתֶר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, כִּי, אַף שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[62] **מָאן דְּמַחְוִי בְּמָחוֹג קָדָם מַלְכָּא קְטָלָא חַיָּב** [=מי שסימן בידו כאשר עמד לפני המלך נתחייב מיתה (כיון שהראה בזה שאין פחד המלך לנגד עיניו)] והרי נאמר ״הלא את השמים ואת הארץ אני מלא״ ומדוע מותרת עשיית מלאכה בימי החול? **מִכָּל־מָקוֹם, מִצַּד הַהֶעְלֵם שֶׁבִּימֵי הַחֹל אֵין זֶה נֶחְשָׁב קַמֵּי מַלְכָּא, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּשַׁבָּת, הִנֵּה מִצַּד הַגִּלּוּי (אַף שֶׁאֵינוֹ בִּתְפִיסָא), הֲרֵי זֶה קַמֵּי מַלְכָּא, וְלָכֵן אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה.**

אַךְ הַגּוֹרֵם לִהְיוֹת הַהַשְׁפָּעָה מִבְּחִינַת קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן הֲרֵי זֶה הָעִנְיָן דִּשְׁאוּ יְדֵיכֶם. וְהָעִנְיָן הוּא, שֶׁיְּדֵיכֶם שֶׁהֵם ב׳ יָדַיִם, הֵם ב׳ הַפְּסוּקִים שֶׁבִּקְרִיאַת־שְׁמַע, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וּבָרוּךְ שֵׁם, דִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הוּא יִחוּדָא־עִלָּאָה, וּבָרוּךְ שֵׁם הוּא יִחוּדָא־תַתָּאָה[63]**, וְהַיְנוּ, שֶׁבִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַהִתְבּוֹנְנוּת הִיא בְּעִנְיַן בִּטּוּל הָעוֹלָמוֹת אֵיךְ שֶׁהֵם בְּטֵלִים לְאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁקָּדוֹשׁ וּמֻבְדָּל** - ״ה׳ אלקינו ה׳ אחד״ ואין עוד מלבדו, **שֶׁמִּצַּד זֶה נַעֲשֶׂה בִּבְחִינַת רָצוֹא כו׳** [=ריצה. האדם נמצא בתנועה של שאיפה לצאת מעצמו ומציאותו האנוכית

כו׳, וּבְרוּךְ שֵׁם הַהִתְבּוֹנְנוּת הִיא אֵיךְ שֶׁמְּצַד בְּחִינַת שֵׁם כְּבוֹד וּמַלְכוּת כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּהַג׳ עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, יֵשׁ אֵיזֶה תְּפִיסַת מָקוֹם לְהָעוֹלָמוֹת, שֶׁמְּצַד זֶה הוּא בִּבְחִינַת שׁוּב, שֶׁנַּעֲשָׂה אֶצְלוֹ הַהֶרְגֵּשׁ דְּעַל כָּרְחֵךְ אַתָּה חַי[64], לִהְיוֹת בָּעוֹלָם וְלִפְעֹל בּוֹ בְּרוּר זִכּוּךְ וַעֲלִיָּה. וְזֶהוּ עִנְיַן ב׳ יָדַיִם, יָד יָמִין וְיָד שְׂמֹאל, דְּיִחוּדָא־עִלָּאָה הוּא בְּחִינַת יָד יָמִין, שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ אָדָם שֶׁמְּחַבֵּק אֶת חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ הַיְמָנִית, שֶׁנַּעֲשָׂה חָבוּק כֻּלּוֹ (עֶר איז אינגאנצן אַרומְגֶענומֶען) וְאֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת נִיזּוֹז לְמָקוֹם אַחֵר כְּלָל, וּכְמוֹ כֵן הוּא בַּעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא־עִלָּאָה, שֶׁמֵּאִיר אֶצְלוֹ הָאוֹר כָּל־כָּךְ עַד שֶׁנַּעֲשָׂה בִּבְחִינַת רָצוֹא, וְאֵינוֹ שַׁיָּךְ שֶׁיִּהְיֶה נִיזּוֹז לְמָקוֹם אַחֵר כְּלָל. וְהָעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא־תַּתָּאָה הוּא בִּבְחִינַת יָד שְׂמֹאל, וְהוּא עִנְיַן הַגְּבוּרוֹת וְצִמְצוּמִים, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הוּא בִּבְחִינַת שׁוּב כַּנַּ״ל. וְזֶהוּ שְׁאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת הַוָּיָ׳, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא־עִלָּאָה וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה מַמְשִׁיכִים אֶת קְדֻשַּׁת הָעַצְמוּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת קֹדֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִקָּדוֹשׁ, וּבָרְכוּ אֶת הַוָּיָ׳, שֶׁאוֹר זֶה (בְּחִינַת קֹדֶשׁ) נִמְשָׁךְ בְּשֵׁם הַוָּיָ׳, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ גַּם כֵּן בִּכְלָלוּת הָעוֹלָם.

ה) **וָבָזֶה** יוּבָן גַּם כֵּן מַה שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[65] יָבוֹא זֶה וִיקַבֵּל זֹאת מִזֶּה לְעֵם זוֹ, יָבוֹא זֶה, זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב[66] זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ, וִיקַבֵּל זֹאת, זוֹ תּוֹרָה, דִּכְתִיב[67] וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה, מִזֶּה, זֶה הַקָּבָּ״ה, דִּכְתִיב[68] זֶה אֵ־לִי וְאַנְוֵהוּ, לְעֵם זוּ, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר[69] עַם זוּ צָצַרְתִּי. וְהִנֵּה, בְּעִנְיָן זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[70] (כנסת ישראל אומרת): שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה [=ונאה][71], נָאוָה אֲנִי, בְּאָמְרִי (בזמן קריעת ים־סוף) זֶה אֵ־לִי וְאַנְוֵהוּ [=אַיפֿה אותו]. וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁנִּבְרָא יִפְעַל בַּבּוֹרֵא הָעִנְיָן דְּאַנְוֵהוּ, וִיתֵרָה מִזֶּה, שֶׁעִנְיָן זֶה קָשׁוּר עִם הַנִּבְרָא בִּפְנִימִיּוּתוֹ כָּל כָּךְ עַד שֶׁמִּטַּעַם זֶה יִקָּרֵא עַצְמוֹ בַּשֵּׁם נָאוָה?

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[72] בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוֹלִים יוֹרְדֵי הַיָּם, מֹשֶׁה רַבָּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים כַּמָּה נִתְחַבֵּט וְאָמַר הַרְאֵנִי נָא גוֹ׳ [את כבודך], וְאָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה

---

64) אבות ספ״ד. 65) מנחות נג, ב. 66) תשא לב, כג. 67) ואתחנן ד, מד. 68) בשלח טו, ב. 69) ישעי׳ מג, כא. 70) שמו״ר פמ״ט, ב. 71) שה״ש א, ה. 72) שמו״ר ספכ״ג (בשינוי לשון קצת).

ביאור בדרך אפשר

ולהיכלל בקדושה], **וּבְרוּךְ שֵׁם** - ״יחודא תתאה״ - יחוד העולמות באופן תחתון יותר, **הַהִתְבּוֹנְנוּת הִיא אֵיךְ שֶׁמְּצַד בְּחִינַת שֵׁם כְּבוֹד וּמַלְכוּת** (- דרגות חיצוניות, הארה בעלמא) **כְּמוֹ שֶׁהֵם** ירדו ונמצאים **בְּהַג׳ עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, יֵשׁ אֵיזֶה תְּפִיסַת מָקוֹם לְהָעוֹלָמוֹת, שֶׁמְּצַד זֶה** ההתבוננות **הוּא בִּבְחִינַת שׁוּב, שֶׁנַּעֲשָׂה אֶצְלוֹ הַהֶרְגֵּשׁ דְּעַל כָּרְחֵךְ אַתָּה חַי**[64]**, לִהְיוֹת בָּעוֹלָם וְלִפְעֹל בּוֹ בְּרוּר זִכּוּךְ** וַעֲלִיָּה. **וְזֶהוּ עִנְיַן ב׳ יָדַיִם, יָד יָמִין וְיָד שְׂמֹאל, דְּיִחוּדָא־עִלָּאָה הוּא בְּחִינַת יָד יָמִין, שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ אָדָם שֶׁמְּחַבֵּק אֶת חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ הַיְמָנִית**, כמו שנאמר ״וימינו תחבקני״, **שֶׁנַּעֲשָׂה חָבוּק כֻּלּוֹ** (עֶר איז אינגאנצן אַרומְגֶענומֶען) **וְאֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת נִיזּוֹז לְמָקוֹם אַחֵר כְּלָל, וּכְמוֹ כֵן הוּא בַּעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא־עִלָּאָה, שֶׁמֵּאִיר אֶצְלוֹ הָאוֹר כָּל־כָּךְ עַד שֶׁנַּעֲשָׂה בִּבְחִינַת רָצוֹא, וְאֵינוֹ שַׁיָּךְ שֶׁיִּהְיֶה נִיזּוֹז לְמָקוֹם אַחֵר כְּלָל. וְהָעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא־תַּתָּאָה הוּא בִּבְחִינַת יָד שְׂמֹאל, וְהוּא עִנְיַן הַגְּבוּרוֹת וְצִמְצוּמִים, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הוּא בִּבְחִינַת שׁוּב כַּנַּ״ל. וְזֶהוּ שְׁאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת הַוָּיָ׳, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּיִחוּדָא־עִלָּאָה** (יד ימין) **וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה** (יד שמאל) **מַמְשִׁיכִים אֶת קְדֻשַּׁת הָעַצְמוּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת קֹדֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִקָּדוֹשׁ, וּבָרְכוּ אֶת הַוָּיָ׳, שֶׁאוֹר זֶה (בְּחִינַת קֹדֶשׁ) נִמְשָׁךְ בְּשֵׁם הַוָּיָ׳, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ גַּם כֵּן בִּכְלָלוּת הָעוֹלָם.** לסיכום, נוסף לגילוי שם הוי׳ (אור ה׳סובב׳) על־ידי קיום המצוות.

ה) **וָבָזֶה** יוּבָן גַּם כֵּן מַה שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[65] יָבוֹא זֶה וִיקַבֵּל זֹאת מִזֶּה לְעֵם זוֹ, יָבוֹא זֶה, זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב[66] זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ, וִיקַבֵּל זֹאת, זוֹ תּוֹרָה, דִּכְתִיב[67] וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה, מִזֶּה, זֶה הַקָּבָּ״ה, דִּכְתִיב[68] זֶה אֵ־לִי וְאַנְוֵהוּ, לְעֵם זוּ, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר[69] עַם זוּ צָצַרְתִּי. וְהִנֵּה, בְּעִנְיָן זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[70] שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה[71], נָאוָה אֲנִי, בְּאָמְרִי זֶה אֵ־לִי וְאַנְוֵהוּ. וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁנִּבְרָא יִפְעַל בַּבּוֹרֵא הָעִנְיָן דְּאַנְוֵהוּ, וִיתֵרָה מִזֶּה, שֶׁעִנְיָן זֶה קָשׁוּר עִם הַנִּבְרָא בִּפְנִימִיּוּתוֹ כָּל כָּךְ עַד שֶׁמִּטַּעַם זֶה יִקָּרֵא הַנִּבְרָא עַצְמוֹ בַּשֵּׁם נָאוָה.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[72] בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוֹלִים יוֹרְדֵי הַיָּם, מֹשֶׁה רַבָּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים כַּמָּה נִתְחַבֵּט וְאָמַר הַרְאֵנִי נָא גוֹ׳, וְאָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה

ביאור בדרך אפשר

ממשיכים בני־ישראל גילוי אור נעלה יותר, כמו שנאמר ״שאו ידיכם קדש (על ידי יחודא עילאה - שמע ישראל, ויחודא תתאה - ברוך שם, מעוררים דרגת קדש) וברכו את הוי׳ (ממשיכים שפע מדרגה זו לשם הוי׳).

ביאור בדרך אפשר

לֹא תוּכַל לִרְאוֹת אֶת פָּנַי גוֹ׳ (כִּי אִם וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי גוֹ׳)[73], וּבִקְרִיעַת יַם סוּף הָיָה כָּל אֶחָד (גַּם שִׂפְחָה וַאֲפִילוּ עוֹלֵל וְיוֹנֵק) מַרְאֶה בְּאֶצְבָּעוֹ וְאוֹמֵר זֶה אֵ־לִי וְאַנְוֵהוּ. וְהִנֵּה, עִנְיָן זֶה שֶׁבִּקְרִיעַת יַם סוּף הָיוּ גִּלּוּיִים נַעֲלִים בְּיוֹתֵר, אַף שֶׁהרי נאמר: לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי, הֲרֵי זֶה מִצַּד ב׳ טְעָמִים. טַעַם הָא׳, מִצַּד מַעֲלַת הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ דְּנַחְשׁוֹן שֶׁקָּפַץ בַּיָּם[74] במסכת סוטה מסופר: ״כשעמדו ישראל על הים (קודם שנבקע הים) היו השבטים מנצחין זה עם זה.. זה אומר אין אני יורד תחילה לים וזה אומר אין אני יורד תחילה לים. קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה״, שְׁמְסִירוּת־נֶפֶשׁ זוֹ פָּעֲלָה אֵצֶל כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁיֹּאמְרוּ זֶה אֵ־לִי וְאַנְוֵהוּ. וְטַעַם הַב׳, כִּי, מַה שֶׁכָּתוּב כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[75] אֲפִלּוּ הַחַיּוֹת הַנּוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא (שראה יחזקאל במחזה מרכבה העליונה: ״וממעל לרקיע.. דמות כסא״ והחיות נושאות את הכסא) אֵינָן רוֹאִין, הֲרֵי זֶה רַק בְּעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא [=בעולם הגלוי. עולמות בהם נרגשים ונראים הנבראים למציאות, נבראים אלו אינם רואים את כבוד ה׳], מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא [=עולם המכוסה (עולם האצילות)] רוֹאִין. וְהַיְנוּ, דְּעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא הוּא עַד עוֹלַם הַבְּרִיאָה - עולמות עשי׳, יצירה ובריאה, וְכֵיוָן שֶׁבַּבְּרִיאָה לָאו אִיהוּ וְחַיּוֹהִי וְגַרְמוֹהִי חַד [=בעולם הבריאה הרי ״איהו״ - הקדוש־ברוך־הוא, וחיוהי וגרמוהי - האורות וכלים של עשר הספירות שבעולם זה, אינם ״חד״ - אינם מאוחדים בתכלית], לָכֵן אֵינָן רוֹאִין, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא שֶׁהוּא בָּאֲצִילוּת, עוֹלַם הָאַחְדוּת, שֶׁשָּׁם אִיהוּ וְחַיּוֹהִי וְגַרְמוֹהִי חַד[76] - שם נרגשת רק מציאותו יתברך, לָכֵן רוֹאִין. וְכֵיוָן שֶׁבִּקְרִיעַת יַם סוּף הָפַךְ יָם לְיַבָּשָׁה[77], שֶׁהָיָה הַגִּלּוּי דְּעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא - מבואר בחסידות שבזמן קריעת־ים סוף גם הנבראים שבעולמות הנמוכים הכירו במציאותו היחידה כמו בעולם האצילות, לָכֵן הִנֵּה גַּם שִׂפְחָה וְגַם עוֹלֵל וְיוֹנֵק אָמְרוּ זֶה אֵ־לִי וְאַנְוֵהוּ. וְכַנַּ״ל דְּאַף שֶׁנִּתְחַבֵּט בָּזֶה מֹשֶׁה רַבֵּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים, מִכָּל־מָקוֹם, מִצַּד ב׳ טְעָמִים אֵלּוּ, גָּדְלָה הַמַּעֲלָה דִּקְרִיעַת יַם סוּף עַל מַעֲלַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּאַף שֶׁמֹּשֶׁה נִתְנַבֵּא בְּזֶה - (״זה הדבר אשר צוה ה׳״) משה ראה נבואתו באופן מוחשי, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[78] כָּל הַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ בְּכֹה (״כה אמר ה׳״) וּמֹשֶׁה נִתְנַבֵּא בְּזֶה, מִכָּל־מָקוֹם, נְבוּאַת מֹשֶׁה הָיְתָה מֵאֲצִילוּת דֶּרֶךְ מַעֲבַר הַבְּרִיאָה - כמו שעולם האצילות נראה בעולם הבריאה, וְלֹא מֵאֲצִילוּת מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי נְבוּאַת מֹשֶׁה הָיְתָה מִבְּחִינַת הַבִּינָה, וְיָדוּעַ שֶׁאַבָּא עִלָּאָה מְקַנְּנָא בְּאֲצִילוּת[79] [=חכמה עליונה שורה ומאירה בעולם האצילות] וְאִימָא עִלָּאָה מְקַנְּנָא בְּכוּרְסַיָּא[80] [=בינה עליונה שורה ומאירה בעולם הבריאה, הנקרא ״עולם הכסא״], וְכֵיוָן שֶׁנְּבוּאַת מֹשֶׁה הָיְתָה מִבְּחִינַת בִּינָה, נִמְצָא, שֶׁנְּבוּאָתוֹ הָיְתָה מֵעוֹלַם הַבְּרִיאָה, אֶלָּא שֶׁבַּבְּרִיאָה גּוּפָא הָיְתָה נְבוּאָתוֹ מֵהָאֲצִילוּת שֶׁמאירה בַּבְּרִיאָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמַ״ז [=רבי משה זַכּוּת, בביאורו על הזוהר][81]

---

73) תשא לג, יח ואילך. 74) ראה סוטה לז, א. פדר״א פמ״ב. במדב״ר פי״ג, ז. 75) שמו״ר שם. 76) תקו״ז בהקדמה (ג, ב). תניא אגה״ק ס״כ. 77) תהלים סו, ו. 78) ספרי ר״פ מטות. 79) ראה רמ״ז לזח״ב רכ, ב. תו״א משפטים עה, א. סה״מ תרצ״ו ע׳ 119. וש״נ. 80) ראה תקו״ז ת״ו. 81) לזח״ב כג, א.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁנְּבוּאַת מֹשֶׁה הִיא מִפְּנִימִיּוּת הַבְּרִיאָה, וְהוּא עִנְיַן אוֹר הָאֲצִילוּת הַמֵּאִיר בָּהּ, אָמְנָם בִּקְרִיעַת יַם סוּף הָיָה גִּלּוּי הָאֲצִילוּת מַמָּשׁ שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי מַעֲבַר הַבְּרִיאָה.

וְהִנֵּה קְרִיעַת יַם סוּף הָיְתָה הֲכָנָה לְמַתַּן תּוֹרָה[82], דְּגַם מַתַּן תּוֹרָה הוּא עִנְיַן גִּלּוּי הָאֲצִילוּת, הַיְינוּ מֵאוֹרוֹת הָאֲצִילוּת עַד הָעַצְמוּת. וְהוּא גַּם כֵּן מִצַּד ב׳ טְעָמִים הַנַּ״ל, טַעַם הָא׳[83], וְטַעַם הַב׳, לְפִי שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה הָיָה הַחִבּוּר דְּמַעְלָה וּמַטָּה[84] - וְעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, וּמִצַּד עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כָּל הַגִּלּוּיִים. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת ׳זֹאת׳, שֶׁהִיא גַּם כֵּן אוֹתָהּ הַבְּחִינָה דְּזֶה אֵ־לִי וְאַנְוֵהוּ, שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת זֶה דִּנְבוּאַת מֹשֶׁה שֶׁהוּא בְּחִינַת אֲצִילוּת שֶׁבַּבְּרִיאָה בִּלְבַד, אָמְנָם מַה שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת ׳זֹאת׳ הוּא גִּלּוּי הָאֲצִילוּת מַמָּשׁ. וְזֶהוּ מַה שֶׁכָּתוּב יָבוֹא זֶה וִיקַבֵּל זֹאת, דְּמִמַּה שֶׁכָּתוּב יָבוֹא וִיקַבֵּל, מַשְׁמַע שֶׁמֹּשֶׁה הוּא לְמַטָּה בְּמַדְרֵגָה מֵהַתּוֹרָה, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁמַּדְרֵגַת מֹשֶׁה אֵינָהּ גִּלּוּי הָאֲצִילוּת מַמָּשׁ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא גִּלּוּי הָאֲצִילוּת מַמָּשׁ, שֶׁזֶּהוּ זֹאת (תּוֹרָה) מִזֶּה (הַקָּבָּ״ה), הַיְינוּ שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה מִתְגַּלִּים כָּל הָאוֹרוֹת עַד עַצְמוּת מַמָּשׁ. וּמַה שֶׁהַתּוֹרָה (שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִמַּדְרֵגַת מֹשֶׁה) נִקְרֵאת זֹאת בִּלְשׁוֹן נוּקְבָא, הֲרֵי זֶה מִצַּד הִתְלַבְּשׁוּתָהּ בַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים, וְעִנְיָנָהּ הוּא שֶׁעַל־יָדָהּ נַעֲשָׂה הַמְשָׁכַת כָּל הָאוֹרוֹת הָעֶלְיוֹנִים עַד הָעַצְמוּת - לְמַטָּה מַמָּשׁ, וְלָכֵן נִקְרֵאת זֹאת בִּלְשׁוֹן נוּקְבָא (הַיְינוּ לְפִי שֶׁהִיא כְּלִי הַמְקַבֶּלֶת מֵהָעַצְמוּת[85]). וְעַל־יְדֵי וְ׳זֹאת הַתּוֹרָה׳ בָּאִים לְהַגִּלּוּי דְּזֶה אֵ־לִי וְאַנְוֵהוּ. וּמִצַּד זֶה נִקְרָאִים יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם נָאוָה, דְּהִנֵּה, אִיתָא בְּרָמַ״ז[86] שֶׁתֵּבֵת זֶה, בְּגִימַטְרִיָּא י״ב, הוּא עִנְיַן י״ב אוֹתִיּוֹת דְּשֵׁם הֲוָיָ׳ ג׳ פְּעָמִים (ג׳ הֲוָיוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּפִסּוּקִי בִּרְכַּת כֹּהֲנִים), וְגַם י״ב אוֹתִיּוֹת דְּשֵׁם אד׳ ג׳ פְּעָמִים, שֶׁהוּא מַה שֶׁכָּתוּב ג׳ פְּעָמִים הֵיכַל הֲוָיָ׳, דְּהֵיכַל הֲוָיָ׳ הוּא אד׳ (שם אד׳ הוא ׳היכל׳ שבו מאיר ומתלבש שם הוי׳; אדנ״י בגימטריא ״היכל״), וי״ב אותיות שבשם הוי׳ וי״ב אותיות שבשם אד׳ הוּא בְּחִינַת הַמּוֹחִין, ג׳ פְּעָמִים הֲוָיָ׳ הוּא עִנְיַן חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דִּזְעֵיר־אַנְפִּין [=כינוי לששת המידות. במידות מאירים גם המוחין המגלים את המידות (כאשר אדם עושה חסד לזולת, הרי בתוך מידת חסד זו מורגשת ו׳מאירה׳ המסקנה מהשגתו והתבוננתו בשכלו שאדם זה זקוק לחסד, וזו ה׳מוחין׳ - חכמה בינה דעת - של המידות],

ביאור בדרך אפשר

שֶׁנְּבוּאַת מֹשֶׁה הִיא מִפְּנִימִיּוּת הַבְּרִיאָה, וְהוּא עִנְיַן אוֹר הָאֲצִילוּת הַמֵּאִיר בָּהּ, אָמְנָם בִּקְרִיעַת יַם סוּף הָיָה גִּלּוּי הָאֲצִילוּת מַמָּשׁ שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי מַעֲבַר הַבְּרִיאָה.

וְהִנֵּה קְרִיעַת יַם סוּף הָיְתָה הֲכָנָה לְמַתַּן תּוֹרָה[82], דְּגַם מַתַּן תּוֹרָה הוּא עִנְיַן גִּלּוּי הָאֲצִילוּת, הַיְינוּ מֵאוֹרוֹת הָאֲצִילוּת עַד הָעַצְמוּת. וְהוּא גַּם כֵּן מִצַּד ב׳ טְעָמִים הַנַּ״ל, טַעַם הָא׳[83], וְטַעַם הַב׳, לְפִי שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה הָיָה הַחִבּוּר דְּמַעְלָה וּמַטָּה[84] - וְעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, וּמִצַּד עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כָּל הַגִּלּוּיִים. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת ׳זֹאת׳, שֶׁהִיא גַּם כֵּן אוֹתָהּ הַבְּחִינָה דְּזֶה אֵ־לִי וְאַנְוֵהוּ, שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת זֶה דִּנְבוּאַת מֹשֶׁה שֶׁהוּא בְּחִינַת אֲצִילוּת שֶׁבַּבְּרִיאָה בִּלְבַד, אָמְנָם מַה שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת ׳זֹאת׳ הוּא גִּלּוּי הָאֲצִילוּת מַמָּשׁ. וְזֶהוּ מַה שֶׁכָּתוּב יָבוֹא זֶה וִיקַבֵּל זֹאת, דְּמִמַּה שֶׁכָּתוּב יָבוֹא וִיקַבֵּל, מַשְׁמַע שֶׁמֹּשֶׁה הוּא לְמַטָּה בְּמַדְרֵגָה מֵהַתּוֹרָה, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁמַּדְרֵגַת מֹשֶׁה אֵינָהּ גִּלּוּי הָאֲצִילוּת מַמָּשׁ (אלא רק כפי שאצילות מאיר בעולם הבריאה, כנ״ל), מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא גִּלּוּי הָאֲצִילוּת מַמָּשׁ, שֶׁזֶּהוּ זֹאת (תּוֹרָה) מִזֶּה (הַקָּבָּ״ה), הַיְינוּ שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה מִתְגַּלִּים כָּל הָאוֹרוֹת עַד עַצְמוּת מַמָּשׁ. וּמַה שֶׁהַתּוֹרָה (שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִמַּדְרֵגַת מֹשֶׁה) נִקְרֵאת ׳זֹאת׳ בִּלְשׁוֹן נוּקְבָא [=נקבה], הֲרֵי זֶה מִצַּד הִתְלַבְּשׁוּתָהּ בַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים, וְעִנְיָנָהּ הוּא שֶׁעַל־יָדָהּ נַעֲשָׂה הַמְשָׁכַת כָּל הָאוֹרוֹת הָעֶלְיוֹנִים עַד הָעַצְמוּת - לְמַטָּה מַמָּשׁ, וְלָכֵן נִקְרֵאת זֹאת בִּלְשׁוֹן נוּקְבָא (הַיְינוּ לְפִי שֶׁהִיא כְּלִי הַמְקַבֶּלֶת מֵהָעַצְמוּת[85]). וְעַל־יְדֵי וְ׳זֹאת הַתּוֹרָה׳ בָּאִים לְהַגִּלּוּי דְּזֶה אֵ־לִי וְאַנְוֵהוּ. וּמִצַּד זֶה נִקְרָאִים יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם נָאוָה, דְּהִנֵּה, אִיתָא בְּרָמַ״ז[86] שֶׁתֵּבֵת זֶה, בְּגִימַטְרִיָּא י״ב, הוּא עִנְיַן י״ב אוֹתִיּוֹת דְּשֵׁם הֲוָיָ׳ ג׳ פְּעָמִים (ג׳ הֲוָיוֹת שֶׁבִּבְרִכַּת כֹּהֲנִים), וְגַם י״ב אוֹתִיּוֹת דְּשֵׁם אד׳ ג׳ פְּעָמִים, שֶׁהוּא מַה שֶׁכָּתוּב ג׳ פְּעָמִים הֵיכַל הֲוָיָ׳, דְּהֵיכַל הֲוָיָ׳ הוּא אד׳, וְהוּא בְּחִינַת הַמּוֹחִין, ג׳ פְּעָמִים הֲוָיָ׳ הוּא עִנְיַן חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת דִּזְעֵיר־אַנְפִּין, וְג׳

82) ראה תו״א בשלח סג, א. לקו״ת צו יז, א ואילך. 83) חסר קצת (המו״ל). 84) ראה תנחומא וארא טו. תו״א יתרו סח, א. ובכ״מ. 85) כ״ה בזכרון אחדים (המו״ל). 86) ראה זח״ג רעא, ב. ערב, ב וברמ״ז שם.

ביאור בדרך אפשר

וג׳ פְּעָמִים אד׳ הוא עִנְיַן חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁמאירה בְּמידת המַלְכוּת (גם בבחי׳ המלכות ישנם ״מוחין״, והם בבחי׳ אדנ״י, כעניינה של בחי׳ המלכות בכללותה - אדנות). וְזֶהוּ זֶה אֵ־לִי וְאַנְוֵהוּ, שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַנִּשְׁמוֹת עוֹשִׂים דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הַמִּשְׁכַּת הָעַצְמוּת מִמָּשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת זֶה אֵ־לִי, הרומז - כנ״ל - על חב״ד דז״א וחב״ד שבמלכות, (שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הֵם פּוֹעֲלִים עִלּוּי בִּבְחִינַת זֶה אֵ־לִי), וְהוּא בְּחִינַת ״שְׁאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וברכו את הוי״״ - תוספת ברכה והארה בשם הוי׳, מעצמותו ית׳ שלמעלה משם הוי׳, כנ״ל. וְלָכֵן נִקְרָאִים יִשְׂרָאֵל וְנָאוָה, שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן דִּירָה.

וְהִנֵּה הָעִנְיָן דְּזֶה אֵ־לִי וְאַנְוֵהוּ הוּא עַכְשָׁו, אָמְנָם לֶעָתִיד כְּתִיב[87] וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה גוֹ׳ זֶה הֲוָיָ׳ קִוִּינוּ לוֹ, הַיְינוּ, דְּעַכְשָׁו יֶשְׁנוֹ הַגִּלּוּי דְּבְחִינַת זֶה פַּעַם אַחַת, וּלְעָתִיד יִהְיֶה הַגִּלּוּי דְּבְחִינַת זֶה ב׳ פְּעָמִים. וְהָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַגִּלּוּי דְּזֶה אֵ־לִי וְאַנְוֵהוּ עַכְשָׁו הוּא בְּחִינַת תִּפְאֶרֶת דִּזְעֵיר־אַנְפִּין, וְהַגִּלּוּי דְּב׳ פְּעָמִים ״זֶה״ לֶעָתִיד הוּא בְּחִינַת תִּפְאֶרֶת דְּעַתִּיק. וְהִנֵּה, הַגִּלּוּי דְּב׳ פְּעָמִים ״זֶה״ לֶעָתִיד נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי בֵּרוּר בְּחִינַת ״זֶה״ דְּלְעֻמַּת־זֶה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא[88], הָמָן הָרָע הַזֶּה[89], אִם פָּגַע בְּךָ מְנוּוָל זֶה[90], הַיְינוּ, שֶׁגַּם הַסִּטְרָא אַחֲרָא נִקְרֵאת בְּשֵׁם ״זֶה״, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[91] אֶת זֶה לְעֻמַּת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹקִים. וְעַל־יְדֵי הַבֵּרוּר דְּלְעֻמַּת־זֶה מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת ״זֶה״ דְּעַתִּיק. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[92] טוֹב זֶה יֵצֶר־טוֹב, מְאֹד זֶה מַלְאַךְ הַמָּוֶת, וְהַיְינוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הַבֵּרוּר דְּלְעֻמַּת־זֶה, שֶׁבֵּרוּר זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר אִם פָּגַע בְּךָ מְנוּוָל זֶה מָשְׁכֵהוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, דְּכֵיוָן שֶׁהַתּוֹרָה הִיא כֻּלָּה פָּנִים, וְאֵין בָּהּ בְּחִינַת אָחוֹר כְּלָל[93], לָכֵן אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בַּתּוֹרָה אֵיזֶה אַחִיזָה לַלְעֻמַּת־זֶה, וְאַדְרַבָּה הַתּוֹרָה דּוֹחָה אֶת הַסִּטְרָא אַחֲרָא, הִנֵּה עַל־יְדֵי דְּחִיָּה זוֹ מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת ״זֶה״ דְּעַתִּיק[94]. וְזֶהוּ שֶׁמְּסַיֵּם בַּכָּתוּב זֶה הֲוָיָ׳ קִוִּינוּ, קִוִּינוּ מִלְּשׁוֹן קַוִּין[95], הַיְינוּ, שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא עַל־יְדֵי ג׳ הַקַּוִּין שֶׁעֲלֵיהֶם הָעוֹלָם עוֹמֵד עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים[96], שֶׁעַל־יְדֵי ג׳ קַוִּין אֵלּוּ נַעֲשִׂים כָּל הַהַמְשָׁכוֹת, אֶלָּא שֶׁעַכְשָׁו הֲרֵי זֶה בְּהֶעְלֵם, וּלְעָתִיד יִהְיֶה בְּגִלּוּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[97]

ביאור בדרך אפשר

האחר] נִקְרֵאת בְּשֵׁם ״זֶה״, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[91] אֶת זֶה לְעֻמַּת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹקִים. וְעַל־יְדֵי הַבֵּרוּר דְּלְעֻמַּת־זֶה מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת ״זֶה״ דְּעַתִּיק. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[92] על הפסוק ״ויראו אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד״ טוֹב זֶה יֵצֶר־טוֹב, טוב מְאֹד זֶה מַלְאַךְ הַמָּוֶת, וְהַיְינוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הַבֵּרוּר דְּלְעֻמַּת־זֶה, שֶׁבֵּרוּר זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר אִם פָּגַע בְּךָ מְנוּוָל זֶה [=יצר־הרע. הבא להסית את האדם] מָשְׁכֵהוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ (ואז יניח לאדם), דְּכֵיוָן שֶׁהַתּוֹרָה הִיא כֻּלָּה פָּנִים, וְאֵין בָּהּ בְּחִינַת אָחוֹר כְּלָל[93] - על לוחות הברית נאמר בפסוק: ״לוחות כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים״, לָכֵן אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בַּתּוֹרָה אֵיזֶה אַחִיזָה לַלְעֻמַּת־זֶה, וְאַדְרַבָּה הַתּוֹרָה דּוֹחָה אֶת הַסִּטְרָא אַחֲרָא, הִנֵּה עַל־יְדֵי דְּחִיָּה זוֹ מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת ״זֶה״ דְּעַתִּיק[94]. וְזֶהוּ שֶׁמְּסַיֵּם בַּכָּתוּב זֶה הֲוָיָ׳ קִוִּינוּ, קִוִּינוּ מִלְּשׁוֹן קַוִּין[95], הַיְינוּ, שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא עַל־יְדֵי ג׳ הַקַּוִּין שֶׁעֲלֵיהֶם הָעוֹלָם עוֹמֵד עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים[96], שֶׁעַל־יְדֵי ג׳ קַוִּין אֵלּוּ נַעֲשִׂים כָּל הַהַמְשָׁכוֹת, אֶלָּא שֶׁעַכְשָׁו הֲרֵי זֶה בְּהֶעְלֵם, וּלְעָתִיד יִהְיֶה בְּגִלּוּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[97]

---

87) ישעי׳ כה, ט. שמו״ר שם. 88) שמיני יא, כט. 89) אסתר ז, ו. 90) סוכה נב, ב. 91) קהלת ז, יד. 92) ראה ב״ר פ״ט, י. זח״א יד, א. יט, ב. ועוד. 93) ראה תניא קו״א קסא, א. סה״מ תרמ״ט ע׳ רסד. 94) חסר אריכות הביאור בענין ב״פ זה (המו״ל). 95) ראה תו״א בשלח סג, ד. ובכ״מ. 96) אבות פ״א מ״ב. 97) ישעי׳ מ, ה.

ביאור בדרך אפשר

וְנִגְלָה כְבוֹד הֲוָיָ׳ וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּיו כִּי פִי הֲוָיָ׳ דִּבֵּר. לסיכום פרק זה: "יבוא זה" - משה, שנתנבא ב"זה" והשיג בנבואתו עד לדרגת אצילות כפי שמלובשת בעולם הבריאה. "ויקבל זאת" - תורה, גילוי אצילות עצמו. "מזה" - ע"י התורה מגיעים לגילוי "זה א-לי ואנוהו" (כמו שהיה בקריעת-ים-סוף). ועל-ידי עבודת בני-ישראל ממשיכים מבחי' ה'עצמות' שלמעלה מבחי' "זה א-לי". ולעתיד-לבוא יתגלה בחי' ב' פעמים זה.

ו) וְזֶהוּ וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן, דְּהִנֵּה בִּשְׁבִיל הַגִּלּוּי דְּמַתַּן תּוֹרָה שֶׁהוּא עִנְיַן גִּלּוּי הָעַצְמוּת, הֵצַרְךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל לְבוּשׁ שֶׁיּוּכַל לְקַבֵּל[98] בְּחִינַת הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת זֹאת שֶׁבָּהּ מְלֻבָּשׁ בְּחִינַת זֶה מַמָּשׁ [״כמשל אדם הרואה ומסתכל באור צח דרך יריעה״ (ספר ״תורה אור״)], וּלְבוּשׁ זֶה הוּא עִנְיַן הֶעָנָן, כַּמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁהֶעָנָן שֶׁהָיָה כְּמִין עָשָׁן הוּא עַל-דֶּרֶךְ עִנְיַן הַמָּשָׁל[99] - כמו חכם הרוצה להסביר חכמה עמוקה לזולתו, צריך להלביש חכמה זו במשל, שֶׁהוּא כְּמוֹ לְבוּשׁ, שֶׁעַל-יְדֵי לְבוּשׁ זֶה אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת. אָמְנָם, עִנְיַן וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן הוּא בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה, וְהֲרֵי הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁתִּהְיֶה הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת לְמַטָּה,

1 וְנִגְלָה כְבוֹד הֲוָיָ׳ וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּיו כִּי פִי הֲוָיָ׳ דִּבֵּר.

2 ו) וְזֶהוּ וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן, דְּהִנֵּה בִּשְׁבִיל הַגִּלּוּי
3 דְּמַתַּן תּוֹרָה שֶׁהוּא עִנְיַן גִּלּוּי הָעַצְמוּת, הֵצַרְךְ
4 לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל לְבוּשׁ שֶׁיּוּכַל לְקַבֵּל[98] בְּחִינַת הַתּוֹרָה
5 שֶׁנִּקְרֵאת זֹאת שֶׁבָּהּ מְלֻבָּשׁ בְּחִינַת זֶה מַמָּשׁ, וּלְבוּשׁ זֶה
6 הוּא עִנְיַן הֶעָנָן, כַּמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁהֶעָנָן שֶׁהָיָה כְּמִין
7 עָשָׁן הוּא עַל-דֶּרֶךְ עִנְיַן הַמָּשָׁל[99], שֶׁהוּא כְּמוֹ לְבוּשׁ,
8 שֶׁעַל-יְדֵי לְבוּשׁ זֶה אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת.
9 אָמְנָם, עִנְיַן וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן הוּא בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה,
10 וְהֲרֵי הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁתִּהְיֶה הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת לְמַטָּה, הִנֵּה
11 עַל-זֶה עָשָׂה לוֹ הַקָּבָ"ה שְׁבִיל בְּתוֹכוֹ, שֶׁעַל-יְדֵי הַשְּׁבִיל
12 נַעֲשֵׂית הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה. וּכְשֵׁם שֶׁהָיָה בִּקְרִיעַת יַם סוּף,
13 דְּמַה שֶׁכָּתוּב וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם הוּא בְּדֶרֶךְ
14 הַעֲלָאָה, אַךְ הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא יָאִיר
15 בְּעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, וְלָכֵן הָפַךְ יָם לְיַבָּשָׁה, וְהַמְשָׁכַת
16 עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא הָיְתָה עַל-יְדֵי הַשְּׁבִיל דְּהַמַּיִם לָהֶם
17 חוֹמָה, שֶׁעַל-יְדֵי שְׁבִיל זֶה נִמְשַׁךְ הָאוֹר גַּם בְּעָלְמָא
18 דְּאִתְגַּלְיָא, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הוּא גַּם בְּהָעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה,
19 שֶׁיֶּשְׁנוֹ שְׁבִיל וְדֶרֶךְ שֶׁבּוֹ וְעַל-יָדוֹ מֵאִיר הָאוֹר לְמַטָּה,
20 וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[100] וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ הֲוָיָ׳ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט,
21 הַיְינוּ שֶׁצְּדָקָה וּמִשְׁפָּט הֵם הַדֶּרֶךְ וְהַשְּׁבִיל לְהַמְשָׁכַת שֵׁם
22 הֲוָיָ׳ בָּעוֹלָם, שֶׁעַל-יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות נַעֲשֶׂה גִּלּוּי
23 הָעַצְמוּת בָּעוֹלָם, אֶלָּא שֶׁעַכְשָׁו אֵין זֶה בְּגִלּוּי, וְיִתְגַּלֶּה
24 לֶעָתִיד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְנִגְלָה כְבוֹד הֲוָיָ׳ וְרָאוּ כָל בָּשָׂר
25 יַחְדָּיו כִּי פִי הֲוָיָ׳ דִּבֵּר.

ביאור בדרך אפשר

הִנֵּה עַל-זֶה עָשָׂה לוֹ הַקָּבָ"ה שְׁבִיל בְּתוֹכוֹ, שֶׁעַל-יְדֵי הַשְּׁבִיל 35
נַעֲשֵׂית הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה. וּכְשֵׁם שֶׁהָיָה בִּקְרִיעַת יַם סוּף, דְּמַה 36
שֶׁכָּתוּב וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם הוּא בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה, אַךְ 37
הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא יָאִיר בְּעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, וְלָכֵן 38
הָפַךְ יָם לְיַבָּשָׁה, 39
וְהַמְשָׁכַת עָלְמָא 40
דְּאִתְכַּסְיָא הָיְתָה עַל-יְדֵי 41
הַשְּׁבִיל דְּהַמַּיִם לָהֶם 42
חוֹמָה, שֶׁעַל-יְדֵי שְׁבִיל 43
זֶה נִמְשַׁךְ הָאוֹר גַּם 44
בְּעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, הִנֵּה 45
כְּמוֹ כֵן הוּא גַּם בְּהָעִנְיָן 46
דְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁיֶּשְׁנוֹ 47
שְׁבִיל וְדֶרֶךְ שֶׁבּוֹ וְעַל-יָדוֹ 48
מֵאִיר הָאוֹר לְמַטָּה, וּכְמוֹ 49
שֶׁכָּתוּב[100] וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ 50
הֲוָיָ׳ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה 51
וּמִשְׁפָּט, הַיְינוּ שֶׁצְּדָקָה 52
וּמִשְׁפָּט הֵם הַדֶּרֶךְ 53
וְהַשְּׁבִיל לְהַמְשָׁכַת שֵׁם 54
הֲוָיָ׳ בָּעוֹלָם, שֶׁעַל-יְדֵי 55
הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות נַעֲשֶׂה 56
גִּלּוּי הָעַצְמוּת בָּעוֹלָם, 57
אֶלָּא שֶׁעַכְשָׁו אֵין זֶה 58
בְּגִלּוּי, וְיִתְגַּלֶּה לֶעָתִיד, 59
כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְנִגְלָה כְבוֹד 60
הֲוָיָ׳ וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּיו 61
כִּי פִי הֲוָיָ׳ דִּבֵּר. לסיכום: 62
"ויבוא משה בתוך הענן" - 63
לצורך קבלת הגילוי של מתן- 64
תורה ("זאת") הי' זקוק למכסה 65
ולבוש ה"ענן", "עשה לו הקב"ה 66
שביל בתוכו" - על-מנת להמשיך 67
גילוי זה בעולם. 68

98) ראה זח"א סו, א ובכ"מ. אגה"ק סכ"ט. תו"א טז, א. 99) ראה תו"א יא, ג. שם צא, ג. ובכ"מ. 100) וירא יח, יט.

בס"ד. שיחת שבת פרשת משפטים, מברכים החודש אדר־ראשון, ה'תשי"ז.

בלתי מוגה

א. יום השבת־קודש מברכים החודש, כיון שבו מברכים את כל ימי החודש, הרי מובן, שכל הענינים שישנם בחודש זה - אפילו ענינים השייכים לימים פרטיים בחודש, ומכל־שכן ענינים שהם הנקודה המשותפת של כל ימי החודש - צריך להיות מעין זה בשבת מברכים, כפי שהפועל נמצא בכח על־כל־פנים.

ובנידון־דידן: הנקודה המשותפת של כל ימי חודש אדר היא - שבכל ימים אלו ישנו הענין ד"ונהפוך הוא"[1], שהרי ענין זה הוא לא רק בימי הפורים עצמם, אלא גם בימים שקודם פורים וגם בימים שלאחרי פורים, וכלשון חכמינו ז"ל[2] "משנכנס אדר מרבין בשמחה", שמזה מובן שהשמחה היא לא רק בפורים עצמו, אלא "משנכנס אדר"[3].

ב. אמנם, לכאורה מסתבר לומר שענין זה הוא רק בחודש אדר שני - שהרי הטעם לענין השמחה והענין ד"ונהפוך הוא" בחודש אדר הוא מצד ימי הפורים, ואם כן, בחודש אדר שני, שבו חלים ימי הפורים, פועלים ימי הפורים ענין השמחה על כל החודש, מה־שאין־כן בחודש אדר ראשון, שאין בו פורים, הנה גם השמחה דחודש אדר אינה שייכת בו.

אך יש לומר, שמצד הענין ד"מרבין בשמחה", שהפירוש ד"מרבין" כולל כל ענין שיש לו איזה שייכות ואחיזה כו' ("מ'טשעפעט עס צו"), יש לכלול בזה גם חודש אדר ראשון, דאף שאינו אלא אדר ראשון, מכל־מקום, מצד ענין הריבוי ("מרבין"), צריך להיות ענין השמחה גם בחודש זה.

ג. ועדיין יש להקשות על זה:

"משנכנס אדר מרבין בשמחה" - שייך רק בנוגע לזמן שהוא בודאי חודש אדר, והספק הוא רק אם זהו ענין של שמחה, הנה מצד ענין הריבוי כוללים גם ענין זה; אבל בנוגע לחודש אדר ראשון, שאינו נכלל בעניינו של חודש אדר לאמיתתו כלל, הרי לכאורה לא שייך בזה ענין הריבוי.

ועל־דרך שמצינו[4] בענין ספק ברכות להקל[5] (שאין מברכים במקום שיש ספק), שזהו דוקא כאשר הספק הוא על הברכה, כמו בברכת הנהנין, מה־שאין־כן בברכת המצוות, כאשר הספק הוא (לא על הברכה, אלא) על המצוה עצמה, אזי לא שייך הכלל ד"ספק ברכות להקל".

וזהו הטעם שמברכים את הברכות השייכות ל'יום־טוב' גם ביום־טוב שני (נוסף על הטעם "כי היכי דלא לזלזולי בה"[6]) - דכיון שהספק אינו על הברכה, אלא על ה'יום־טוב' עצמו, הנה כאשר נפשט (מאיזה טעם שיהיה) שהוא אכן 'יום־טוב', אזי מברכים בו את הברכות ד'יום־טוב'.

וכן הוא לכאורה בנידון־דידן - שיש חילוק אם הספק הוא על השמחה, שאז ההכרעה היא ש"מרבין בשמחה", או שהספק הוא על עצם הענין ד"אדר", שאז לא שייך הכלל ד"מרבין בשמחה".

אבל, לאמיתו של דבר, כיון שגם באדר ראשון ישנו "פורים קטן", שאין אומרים בו תחנון[7] וכו' - הרי אף שבהענין דפורים עצמו אין זה אלא "פורים קטן" (ולא "פורים גדול" או אפילו "פורים" סתם), מכל־מקום, די בזה כדי שיהיה נכלל ב"אדר", ובמילא הרי זה נכלל ב"משנכנס אדר מרבין בשמחה".

ועל־פי האמור - יש להתחיל כבר עתה בענין השמחה, ולהמשיך זאת מיום זה על כל ימי החודש, כך, שכל הענינים הבלתי־רצויים יהפכו לששון ולשמחה, במהרה בימינו, למטה מעשרה טפחים.

* * *

1) אסתר ט, א.
2) תענית כט, סע"א.
3) ראה גם שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח אדר דאשתקד בתחלתה (תו"מ חט"ז ע' 97). וש"נ.
4) ר"ן שבת כג, א (בשם קצת מן המפרשים). וראה אנציק' תלמודית ערך ברכות (כרך ד ע' שד ואילך). וש"נ.
5) רמב"ם הל' ברכות פ"ח הי"ב. טושו"ע או"ח סר"ט ס"ג.
6) שבת שם.
7) שו"ע סוף או"ח. השלמה לשו"ע אדה"ז שם סקל"א ס"ח. סידור אדה"ז לפני "למנצח גו' יענך".

ד. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' ויבא משה בתוך הענן.

* * *

ה. [כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה לאחד האברכים שערך "שלום זכר", לנגן ניגון. ואחר־כך אמר:]
כ"ק מורי־וחמי אדמו"ר סיפר[8], שאצל כ"ק אדמו"ר מהר"ש היו ניגונים מיוחדים על כל ענין, ועד שהיה אצלו ניגון מיוחד שהיה מנגן בשעה שהיה פושט בגדי חול ולובש בגדי שבת.

ובהתאם לכך, מן הראוי היה שיעשו סדר בניגונים - לקבוע ניגונים מיוחדים עבור שלום־זכר, ברית, תנאים וחתונה.

יערוך 'ניח"ח' אסיפה רבתי, שבה יבחרו ניגונים, ויקבעו ניגונים מיוחדים עבור כל ענין.

ו. גם בהפטרת פרשתנו[9] מדובר אודות ענין הברית.
ואף שזהו ענין אחר של ברית, הן בתוכן ענין הברית, "לשלח איש את עבדו ואיש את שפחתו העברי והעבריה חפשים"[10], והן באופן עשיית הברית, "העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו"[11], מכל־מקום, כיון שהפסוק "העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו" מובא בחסידות בנוגע לביאור ענין הברית[12], מובן, שישנה נקודה משותפת לשני ענינים אלו.

וביאור הענין:

אמרו חכמינו ז"ל[13] "וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל[14], על מה ציום, על פרשת שילוח עבדים". והיינו, שישראל נצטוו במצות שילוח עבד עברי עוד קודם מתן־תורה, בהיותם עדיין במצרים. ולכן נזכר בציווי זה גם אהרן (ולא משה לבדו, כמו בשאר המצוות שניתנו בשעת מתן תורה), כיון שדיבור זה היה עוד קודם מתן תורה, ונמסר על־ידי משה ואהרן.

- בכלל, ידוע שמצוות פסח ומילה ניתנו עוד קודם מתן תורה, וישראל שמרו מצוות אלו עוד בהיותם במצרים[15]. אבל, כאמור, מצינו ענין זה גם בנוגע למצות שחרור עבד עברי.

ונמצא, ששני הענינים שלגביהם נאמר לשון "ברית" - מצות מילה ומצות שילוח עבד עברי - יש בהם נקודה משותפת, ששניהם נאמרו קודם מתן תורה, ולשניהם ישנה שייכות למצרים ויציאת מצרים.

ז. וצריך להבין: מהי השייכות דמצות עבד עברי למצרים ויציאת מצרים?
בשלמא פסח, מובנת שייכותו למצרים - שהרי כל ענין הפסח הוא שהקב"ה פסח והוציא את ישראל מכל המצרים וגבולים שהיו ב"ארץ מצרים"; וכמו כן מובנת גם השייכות דמצות מילה למצרים - שהרי בזכות מצוה זו נגאלו ישראל ממצרים (ובפרט בנוגע לשבט לוי, שקיימו מצוה זו במשך כל גלות מצרים, ועל־זה נאמר[16] "תומיך ואוריך לאיש חסידך"[17]). אבל מהי שייכות מצות שילוח עבד עברי למצרים ויציאת מצרים?

וביאור הענין:

הטעם למצות שילוח עבד עברי הוא - לפי ש"עבדי הם[18], ולא עבדים לעבדים"[19]. ולכן, בשעה שעבד אינו רוצה לצאת לחפשי, אזי "ורצע אדוניו את אזנו"[20], וכמאמר רבותינו ז"ל[19] "אוזן ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים[18], והלך זה וקנה אדון לעצמו, תרצע".

והענין בזה - על־דרך המבואר לעיל בהמאמר[21], שבשעה שעבד משועבד לאדון פלוני, אינו שייך שיהיה משועבד לאדון אחר. וכן הוא גם בישראל, שמצד הענין דקבלת עול מלכות שמים, "לי בני ישראל עבדים", לא שייך שישעבדו עצמם לאדון אחר.

---

8) לקו"ד ח"א קג, רע"א. סה"ש תש"ד ע' 95.
9) ירמי' לד, ח ואילך.
10) שם, ט.
11) שם, יח.
12) ראה לקו"ת נצבים מד, ב.
13) ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ה. וראה גם ספרי פ' ראה טו, טו (נת' בלקו"ש חכ"ד ע' 87 ואילך. וש"נ).
14) וארא ו, יג.
15) ראה פדר"א פכ"ט. מכילתא ופרש"י בא יב, ו.
16) ברכה לג, ח.
17) שמו"ר פי"ט, ה.
18) בהר כה, נה.
19) קידושין כב, ב. וש"נ. הובא בפרש"י פרשתנו כא, ו.
20) פרשתנו שם.
21) פ"ג (לעיל עמוד יא).

וזהו הטעם שפעם בשבע שנים משחררים את העבד - כי על־ידי־זה שאין שבע שנים שלימות שבהן הוא "עבד לעבדים", הרי זה מגלה שגם בשעה שהיה בחיצוניות "עבד לעבדים", הנה בפנימיות נפשו היה גם אז חפשי, והיה עבד להקב"ה.

ועל־דרך מה שכתוב במשנה[22] ש"נהרות המכזבין אחד בשבוע", דהיינו שפעם אחת בשבע שנים מתייבשים, הרי זה מורה שגם בשעה שנמשכים בשופי, אינם "מים חיים", אלא נקראים "מים המכזבים".

וכמו כן בנוגע למצות מילה:

הרמב"ם[23] מבאר, שאחד מהטעמים למצות מילה הוא - לפי שעל־ידי המילה והטפת דם ברית מחלישים את כח התאוה וההתקשרות להעולם. והיינו, שבחינת היסוד הוא ענין ההתקשרות, ומכיון ש"יסוד סיומא דגופא"[24], הרי בו ישנה התאוה וההתקשרות לכל עניני הגוף. ועל־ידי מצות מילה מנתקים אותו מעניני העולם, ומקשרים אותו עם אלקות.

ונמצא, שב' מצוות אלו - מצות מילה ומצות שילוח עבד עברי - ענינם אחד: לנתק את היהודי משעבודו לעניני העולם ולכל הענינים שחוץ מאלקות, ולקשרו עם אלקות.

ולכן נקראו ב' מצוות אלו בשם "ברית" - שענינה התקשרות שלמעלה מטעם ודעת, שיהודי מנתק עצמו מכל עניניו, ומתקשר עם הקב"ה בהתקשרות עצמית.

ח. ועל־פי־זה יובן הטעם שב' מצוות אלו (מצות מילה ומצות שילוח עבד עברי) ניתנו לישראל עוד בהיותם במצרים, קודם מתן־תורה - כיון שדוקא אז היו זקוקים ביותר למצוות אלו, כדי להבהיר, שיהודי צריך לדעת שהוא שונה מכל אומות העולם, להבדיל, ועליו להיות מקושר עם אלקות.

דהנה, קודם מתן תורה - הרי אפילו למאן דאמר קיימו אבותינו כל התורה עד שלא ניתנה[25], יש דיעה[26] שקיימוה רק האבות, שבט לוי ויחידי סגולה; ואפילו אם אמנם קיימוה כל ישראל - הרי לא היו "מצווים ועושים", ובמילא היתה עבודתם מגעת רק בשורש הנבראים[27], שגם באומות העולם ישנו מעין זה, בשבע מצוות שנצטוו.

ולכן ניתנו להם מצוות אלו עוד בהיותם במצרים - כי אז הוצרך ביותר להבליט את מעלתו של יהודי, "כי לי בני ישראל עבדים".

ועל־ידי־זה שעוד בהיותם במצרים היו לישראל שתי מצוות אלו - פעל בהם הדבר שסוף־כל־סוף יצאו ממצרים לגמרי, וקיבלו את התורה.

ט. וביאור הענין בפרטיות יותר:

בענין שילוח עבד עברי לחפשי ישנם שני זמנים: א) במשך שש שנות העבדות, שאז, בגלוי ובחיצוניות הרי הוא "עבד לעבדים", אלא שמצד הציווי להאדון לשלחו לחפשי, הרי גם עתה "עבדי הם", בפנימיות ובהעלם. ב) השנה השביעית, ש"בשביעית יצא לחפשי"[28] גם בחיצוניות ובגלוי.

והזמן השני נמשך מהזמן הראשון: כיון שמיד בתחלה, כשנעשה עבד, אומרים לו שאין זה אלא ענין חיצוני, אבל בפנימיות הרי הוא עבד להקב"ה - הרי זה פועל ש"בשביעית יצא לחפשי" בפועל ובגלוי.

ועל־דרך־זה בנוגע להענין דמצרים ויציאת מצרים - שעל־ידי־זה שעוד בהיותם במצרים היו לישראל ב' מצוות הנ"ל, שעל־ידם נעשו "עבדי הם" בפנימיות, פעל הדבר שלאחרי־זה יצאו ממצרים גם בחיצוניות ובגלוי, וקיבלו את התורה.

וזהו שהדיבור הראשון דמתן תורה הוא "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"[29], דהיינו שלאחרי מתן תורה נפעל בכל אחד ואחד מישראל גם בגילוי, שאין לו שום שייכות עם ענינים של מצרים וגבולים, להיותו מקושר להקב"ה.

---

22) פרה פ"ח מ"ט.
23) מו"נ ח"ג פל"ה ופמ"ט.
24) תקו"ז בהקדמה (יז, א).
25) ראה יומא כח, ב. קידושין פב, א.
26) ראה לקו"ש חל"ה ס"ע 183 ואילך. וש"נ.
27) ראה סה"מ מלוקט ח"ב ס"ע רג ואילך. וש"נ.
28) פרשתנו כא, ב.
29) יתרו כ, ב.

י. ושני זמנים אלו ישנם גם בברית־מילה:

בשעת הברית, נמשכת נתינת כח מלמעלה, שהתינוק יהיה מקושר עם תורה ומצוות ויגדל לתורה, לחופה ולמעשים טובים, ולא ידע כלל אודות עניני העולם, ובמילא לא תהיה לו שום שייכות לענינים אחרים.

ולכן אומרים בכל ברית מילה פסוקים הקשורים עם הברית שכרת הקב"ה עם אברהם אבינו - כי כמו באברהם אבינו, כן הוא גם בכל אחד ואחד מישראל. שבשעה שנימול, כורת עמו הקב"ה ברית, שנעשה מקושר עם הקב"ה בהתקשרות שלמעלה מטעם ודעת, ונחלשת אצלו התאוה וההתקשרות לעניני העולם.

וזהו שמצינו בגמרא[30] בענין ברית מילה, שעליה אמר דוד "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב"[31], ואיתא בספרים[32] ש"כמוצא שלל רב" ראשי־תיבות "כשר" - כי על־ידי־זה שאדם מחליש את התאוה (על־ידי ברית מילה), הרי הוא פודה את כל ניצוצות הקדושה שבדברים הגשמיים שעוסק בהם (שהם עצמם בבחינת "כשר", להיותם קדושה, אלא שנמצאים בדבר הגשמי בבחינת גלות), שהוא ענין השלל.

אמנם, ענין זה שנפעל בשעת הברית אינו אלא נתינת כח מלמעלה, דהיינו שהענין נפעל בפנימיות נפשו;

ולאחרי־זה בא הזמן השני - במשך עבודתו כל ימי חייו, שאז מנצל את הכח בפועל, כדי לקשר עצמו עם מה שלמעלה הימנו.

וכאשר האדם מקושר למעלה, אזי - כהסיפור הידוע שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר[33] אודות הרב הצדיק רבי מאיר מפרעמישלאַן, שסיומו הוא, שבשעה שמקושרים למעלה אין נופלים למטה.

* * *

יא. על הפסוק[34] "ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה" (ועל־דרך־זה בפרשתנו[35] "ויבא משה גו' ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה"), מקשה בילקוט[36]: "והלא כתיב ונהורא עמה שרא[37], ונגה כאור תהיה[38], גם חשך לא יחשיך ממך[39], מנין היה משה יודע אימתי יום ואימתי לילה"? ומתרץ: "אלא בשעה שהיה הקב"ה מלמדו מקרא היה יודע שהוא יום, ובשעה שהיה מלמדו משנה היה יודע שהוא לילה".

ולכאורה נשאלת השאלה: מה נוגע לנו לדעת את כל סיפור המאורע ד"ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה", עם כל הפרטים שבזה - הרי "מאי דהוה הוה"[40] [וכדאיתא בחסידות[41] שמתן תורה היה רק פעם אחת בלבד, ולא יהיה מתן תורה עוד הפעם, כי אפילו פנימיות התורה שתתגלה לעתיד, ניתנה כבר במתן תורה], ומה נוגע לנו לדעת את פרטי האופנים דמתן תורה?

ועל כן צריך לומר, שענין זה הוא הוראה גם לזמננו.

והענין בזה - שיש לדעת, שכל מציאות הזמן דיום ולילה נמשכת מהמציאות דמקרא ומשנה.

יש מקום - "הר סיני" - שבו אין להזמן מציאות אחרת כלל מלבד מקרא ומשנה; אבל גם כאן למטה, כשנעשית מציאות של יום ולילה בגשמיות - יש לדעת שמציאות זו נמשכת ממקרא ומשנה, דהיינו שאמיתית המציאות דיום ולילה היא - מקרא ומשנה, שזהו זמן רוחני.

יב. וביאור הענין:

"מקרא" - ענינו יום וגילוי. וכמבואר בתניא[42] בפירוש הלשון[43] "קורא בתורה", שהוא "כבן קטן הקורא לאביו", וכך על־ידי לימוד התורה נמשך הקב"ה להאדם. וענין זה הוא בתורה שבכתב שנקראת בשם "מקרא", ולכן הרי זה ענין של אור וגילוי.

---

30) שבת קל, א. מגילה טז, ב. וראה מנחות מג, ב.
31) תהלים קיט, קסב.
32) לקוטי לוי"צ אג"ק ע' קצח.
33) ראה "רשימות" חוברת יד ע' 21. סה"ש תרפ"ה ע' 89. תרצ"ו ע' 95 ואילך. וראה גם תו"מ ח"ג ע' 105.
34) תשא לד, כח.
35) בסופה.
36) יל"ש תשא רמז תו. מדרש תהלים עה"פ יט, ג.
37) דניאל ב, כב.
38) חבקוק ג, ד.
39) תהלים קלט, יב.
40) לשון חז"ל — יומא ה, ב. ועוד.
41) ראה סה"מ תרכ"ו ע' שכו. תרנ"ו ע' שנו. המשך תרס"ו ע' כג. ע' תקמו. תער"ב ח"א ע' שסו. סה"מ עטר"ת ע' רצא. תרפ"א ע' קסז. תרפ"ה ע' קצט. תש"ט ע' 57. ועוד.
42) ספל"ז.
43) ברכות רפ"ב. ועוד.

מה־שאין־כן "משנה" (תורה שבעל־פה) - ענינה לילה והעלם, כיון שענינה הוא לברר הענינים הגשמיים ולדחות את היצר הרע. וכמבואר לעיל בהמאמר[44] בענין "אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש"[45], שבית המדרש ענינו תורה שבעל־פה, שעל־ידה דוחים את הקליפות. וכמו שנתבאר הטעם לזה, לפי שהתורה כולה היא פנים בכל הששה קצוות, ואין בה בחינת אחוריים כלל, ולכן בכוחה לדחות את הקליפות וסטרא־אחרא.

וממציאות זו דתורה שבכתב ותורה שבעל־פה, יום ולילה שלמעלה - נשתלשלה המציאות דיום ולילה שלמטה. ובאותיות הקבלה - שמתחילת המשכת האור באופן ד"מטי ולא מטי", נמשכה למטה מציאות הזמן[46].

יג. וזוהי ההוראה מסיפור המדרש אודות משה רבינו - שיש לדעת, שכל מציאות הזמן אינה אלא מציאות של תורה שממנה נשתלשל הזמן.

ואף שאין רואים זאת בעיני בשר, הרי זה שהדבר הוא בהעלם או בגילוי, אינו משנה כלל את הדבר עצמו. השינוי הוא רק שכאשר הדבר הוא בגילוי, אזי הוא נראה לכל, וכשהוא בהעלם, אזי שייך שיהיה מה שלא רואים; אבל הדבר עצמו אינו משתנה.

הסיבה לכך שאנו רואים בעיני בשר את מציאות הזמן כמציאות בפני עצמה - הרי זה משום שאנו מסתכלים בעיני בשר, אבל האמת אינה כן. ומי שהוא מזוכך, רואה את האמת גם בעיני בשר.

ומה שטוענים: איך שייך שנשמה בגוף, בעולם הזה, יהיה לה ההרגש שכל המציאות דיום ולילה אינה אלא תורה שבכתב ותורה שבעל־פה? - אזי המענה הוא: כבר היה לעולמים! משה רבינו היה נשמה בגוף גשמי, ואף־על־פי־כן, "ויבא משה בתוך הענן גו' ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה", דהיינו שבגופו הגשמי היו אצלו "ארבעים יום וארבעים לילה" בבחינת יום ולילה הרוחניים!

וענין זה הוא הוראה ונתינת כח לכל אחד ואחד מישראל, שהרי "כל אחד ואחד מישראל חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב"[47], וגם למדריגת משה[48]. והיינו, שענין זה צריך להיות בכל אחד ואחד מישראל, אם לא בעיני בשר - על־כל־פנים בהשגת השכל והרגש הלב.

יד. וביאור הענין בפרטיות יותר:

האמור לעיל, שאצל משה רבינו היתה כל מציאות הזמן רק המציאות דמקרא ומשנה - הרי זה בשעה שהיה משה בהר; אבל בשעה שהיה למטה - היתה גם אצלו מציאות הזמן כמו שנשתלשל למטה.

[ועל־דרך שמצינו בענין האכילה דמשה - שבהיותו למטה, היה אצלו ענין האכילה (דהן אמת שהיתה זו אכילת המן, שלא היתה בו פסולת[49], ובזה גופא היתה זו אכילת משה, לפי מדריגתו, אבל סוף־כל־סוף היה זה ענין של אכילה). מה־שאין־כן כשהיה בהר - אזי "לחם לא אכל ומים לא שתה". וכן הוא בענין הזמן].

וכן הוא בנוגע לכל אחד ואחד מישראל (שעליו לומר "מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי", וכן כמעשה משה, כנ"ל) - שישנו חילוק אם הוא נמצא "על ההר" או לא:

ענינו של "הר" - שהוא באופן של עליה והגבהה (דאף שגם הר הוא דומם, אבל בדומם גופא הרי הוא למעלה מכללות הדומם, להיותו בעליה[50]). וב"הר" גופא - המדובר הוא בנוגע ל"הר סיני", שעליו היתה קבלת התורה, ונקרא בשם "הר סיני, שירדה שנאה לאומות העולם עליו"[51].

והענין בעבודה - ש"הר" קאי על יושבי אוהל, דאף שנמצאים בעולם, מכל־מקום, בעולם גופא הרי הם בעליה. וב"הר" גופא - הרי הם בבחינת "הר סיני", להיותם קשורים עם התורה, ובמילא מנותקים הם מעניני העולם ("שירדה שנאה לאומות העולם").

וזוהי ההוראה ממשה רבינו: כאשר נמצאים "על הר סיני", דהיינו במעמד ומצב ד"יושבי אוהל" - אזי כל מציאות הזמן צריכה להיות מקרא ומשנה, ושלא יהיה שום מציאות אחרת של זמן.

---

44) ספ"ה (לעיל עמוד יז).
45) סוכה נב, ב. וש"נ.
46) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו ריש ע' מג. תקס"ח ס"ע תקמב. המשך תרס"ו ע' מא ואילך. תער"ב ח"א ע' שלט ואילך. ועוד.
47) תדבא"ר רפכ"ה.
48) סה"מ תער"ב־ע"ו ע' קלז.
49) יומא עה, ב.
50) ראה תו"מ חי"ד ס"ע 116. וש"נ.
51) שבת פט, סע"א.

כלומר: נוסף על זה שאצל כל אחד ואחד מישראל צריך להיות הזמן שקול ומדוד, שהרי "ימים יוצרו ולו אחד בהם"[52], דהיינו שכל יום, כל שעה וכל רגע שקולים ומדודים, ועליו לנצל כל רגע להעבודה, שהיא לגלות בחינת אחד שבו[53], וכפי שמצינו באברהם אבינו, שנאמר בו[54] "בא בימים", "יומין שלמין"[55] - הנה נוסף לזה ביושבי אוהל בפרט, שמצד היותם קשורים עם התורה, הרי זה כל מציאות הזמן שלהם.

והיינו, שאם הולך אצלם לאיבוד רגע שאינו מנוצל ללימוד התורה, הרי לא זו בלבד שלא מילאו את תפקידם שהיה עליהם למלא באותו זמן, אלא יתירה מזו - שכל מציאות הזמן (של אותו רגע שלא נוצל כדבעי) אינו במציאות כלל, כי כל מציאות הזמן אצל יושבי אוהל הוא - תורה.

וזהו החילוק בין יושבי אוהל לבעלי עסק:

בעלי עסק - עיקר עבודתם הוא בקיום המצוות, ומכיון שהיחוד בקיום המצוות אינו "יחוד גמור", אלא בבחינת מרכבה בלבד[56], הרי ישנה המצוה בפני עצמה ומקיים המצוה בפני עצמו, ולכן שייך שיהיה גם מציאות הזמן בפני עצמו, מלבד העבודה שצריכה להיות באותו זמן; אלא, שאם לא עבד עבודתו באותו זמן, לא נוצל הזמן כדבעי.

מה־שאין־כן יושבי אוהל - עבודתם היא בלימוד התורה, שהוא באופן של "יחוד גמור ברצון העליון ולא מרכבה לבד"[56], דהיינו שהזמן והתורה הם דבר אחד, ולכן, אם ישנו משך זמן שבו אינו לומד - הרי זמן זה אינו במציאות כלל.

טו. ואם הדברים אמורים ביושבי אוהל בכלל, דהיינו גם אלו שהיה להם בעבר שייכות לעניני העולם (ובמילא גם עתה רישומו ניכר), אלא שעתה נדבה לבם לעסוק בלימוד התורה, ואף־על־פי־כן אומרים להם שמכיון שעתה אין עסקם במשא ומתן [כולל גם "משא ומתן" המבואר ב'דברי־אלקים־חיים' דרושי פרשת וישב[57], דהיינו שלוקחים כסף וזהב ועושים מהם אהבה ויראה], הרי כל מציאות הזמן שלהם אינה אלא תורה - הרי מכל־שכן בנוגע לאלו שמעולם לא היתה להם שייכות לעניני העולם, דהיינו תלמידי הישיבה, שאצלם בודאי כן הוא.

ובפרטיות יותר: אם כן הוא בנוגע לתלמידי ישיבה סתם, אפילו תלמידי הישיבות שבהם לומדים רק גליא דתורה, שענינה בירורים, והיא קשורה עם עניני העולם, וגם היחוד שבה אינו בגלוי כל־כך, ואף־על־פי־כן אומרים שכל מציאות הזמן שלהם היא תורה - הרי מכל־שכן בנוגע לתלמידי הישיבות שבהם לומדים גם חסידות (וגם בשעה שלומד נגלה דתורה, צריך להיות ניכר עליו שזהו בחור השייך ללימוד החסידות), שבפנימיות התורה היחוד הוא בגלוי, הרי ודאי שכן הוא, שכל מציאות הזמן שלהם אינה אלא תורה[58].

טז. ובנוגע לפועל:

צריכה להיות שמירת הזמן. כל רגע צריך להיות מנוצל בלימוד התורה, כי כל רגע שאינו מנוצל ללימוד התורה, אינו קיים במציאות כלל.

בנוגע לשמירת סדרי הישיבה - הרי זה דבר הפשוט, והמדובר הוא גם בנוגע לזמנים שהם, לכאורה, אינם תחת בעלות הישיבה, הנה גם זמנים אלו יש לנצל ללימוד התורה.

ומה שזמנים אלו נמסרו לרשותו, ויש לו בעלות עליהם - הרי בעלות זו מתבטאת בכך שבזמנים הפנויים מסדרי הישיבה יכול הוא לבחור בעצמו ללמוד מה שלבו חפץ: חלק זה בתורה או חלק זה בתורה, אבל בנוגע לעצם ענין הלימוד, הרי גם אז עליו ללמוד.

ואפילו באותם זמנים שצריך לאכול, לישון, לטייל וכדומה - הרי גם כשעוסק בדברים המוכרחים, צריך להיות ניכר עליו עול התורה, ובאופן שאינו שייך לענינים אחרים.

---

52) תהלים קלט, טז. וראה תו"א פרשתנו עה, סע"ד. וראה גם לקו"ש חט"ז ע' 273. וש"נ.
53) ראה לקו"ת שלח נב, א. שה"ש כב, ב. ובכ"מ.
54) חיי שרה כד, א. וראה תו"א פרשתנו עט, ב.
55) ראה סה"מ מלוקט ח"א ע' תנא. וש"נ.
56) ראה תניא פכ"ג (כח, ב).
57) תו"א ותו"ח ר"פ וישב. ובכ"מ.
58) ראה גם שיחת יו"ד שבט סכ"א ואילך (לעיל ס"ע 37 ואילך). וש"נ.

וכמדובר לעיל בהמאמר, שבשעה שעבד משועבד לאדון אחד, לא שייך שיעבוד אדון אחר. וכן הוא בנוגע לתלמידי הישיבה, שצריכים להיות משועבדים לגמרי לתורה, ובמילא לא שייך כלל שיתעסקו בענינים אחרים. וכאשר עוסקים בדברים המוכרחים, הרי זה צריך להיות באופן המבואר בחסידות[59], שעבד, גם בשעה שישן, ניכר עליו שהוא עבד, ואימת רבו עליו.

וכאשר ההנהגה היא באופן זה - אזי נרגש אצלו שכל המציאות דיום ולילה היא מקרא ומשנה, דהיינו שכל מציאות הזמן שלמטה היא מציאות הרוחנית שלמעלה.

אלא, שעתה הרי זה רק בהשגת השכל ובהרגש הלב, אבל על־ידי־זה זוכים שלעתיד לבוא יראו זאת גם בעיני בשר, "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו" - דהיינו שיראו גם בעיני בשר - "כי פי הוי' דיבר"[60].

---

59) ראה המשך תרס"ו ע' שיב. וראה גם שיחת יו"ד שבט סנ"א (לעיל ע' 68). וש"נ.

60) ישעי' מ, ה.

אגרות קודש

ב"ה, י"ט שבט, תשי"ז
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים

מו"ה יצחק שי'

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מיום השלישי שהוכפל בו כי טוב בו כותב אודות ההתועדות בשמחת גאולתנו ופדות נפשנו היא גאולת רבנו הזקן בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - והשולחן ערוך - פוסק בנגלה דתורה - י"ט כסלו, שבלשון הנשיאים הוא ראש השנה לתורת החסידות ודרכי החסידות.

ויהי רצון אשר במכל שכן ממאמר רז"ל אכל בי עשרה שכינתא שריא - אף שאינם מדברים בד"ת (ראה תניא אגרת הקדש סי' כ"ג) שכינתא שריא, פשיטא שההשראה גדולה ביותר כשנדברו יראי ה' איש אל רעהו בדברי תורה ודברי התעוררות ליראת שמים ולאהבת ה", ומינה מתברכין כל המשתתפים בההתועדות הם וב"ב שיחיו בהמצטרך להם.

ובפרט שהמתועדים בהתועדות בשמחה הם, וידוע מאמר הזהר אשר כשהאדם למטה קיימא בנהירו דאנפין מתתא כדין הכי נהרין לי' מעילא וכו' חדוה דבר נש משיך לגבי חדוה אחרא עילאה (זהר תצוה קפ"ד ב') ויהי רצון שילכו מחיל אל חיל עד זמן קיום היעוד בשמחה תצאו בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

בברכה ופ"ש לכאו"א מהמתועדים בק"ק גרסיף הנמנים במכתבו...

לקוטי שיחות פרשת משפטים כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

א.
השאלות המתעוררות על התאמת השם "משפטים" לתוכנה של כל הפרשה

כבר דובר פעמים רבות[1] על כך, ששמה של הפרשה, שהוא שם של תורה (ולו רק בגלל העקרון שמנהג ישראל תורה הוא), קשור לתוכנה[2] של הפרשה, וכיוון שזהו שמה של הפרשה כולה, ברור, שבשם זה רמוז התוכן הפנימי של כל הענינים הכתובים בפרשה הזאת, עד הפסוק האחרון.

לפי זה דרוש הסבר על שמה של פרשתנו - משפטים: אמנם חלקה המכריע של הפרשה דן במשפטי התורה ובדיניה[3], אבל בסופה של הפרשה מסופר על ההכנות למתן תורה[4], ועל משה ש"עלה אל ההר..."[5], דברים שאין להם, לכאורה, קשר לענין ה"משפטים".

יתר על כן: בשם "משפטים" מכונות מצוות שחובתם מובנת בשכלו של האדם, כידוע[6]. ואם כך צריך להבין: בהכנות למתן תורה, שמסופר עליהן בסוף הפרשה, נכלל גם הסיפור על כך שבני ישראל אמרו "נעשה"[7], "נעשה ונשמע"[8], הם צייתו ("נעשה") לקדוש־ברוך־הוא עוד לפני שהבינו ("נשמע")[9], דבר שהוא ההיפך מן המשמעות של "משפטים" (כלומר, מצוות שכליות), ויוצא אפוא שסופה של הפרשה אינו רק ענין השונה משמה "משפטים", אלא הוא ענין ההפוך ממנו לגמרי.

שאלה זו איננה קיימת רק לגבי הסיפור שבסוף הפרשה, אלא גם לגבי הדינים שבפרשה, שהרי ביניהם נמצא הציווי "לא תבשל גדי בחלב אמו"[10] (בשר בחלב), שאיננו מצוה שכלית[11], אלא חוק[12].

ב.
גם את המשפטים יש לקיים מפני ציווי ה'

על המילים "ואלה המשפטים" מביא רש"י את דברי חז"ל[13] "מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני". כידוע[14], הפירוש הפנימי למאמר זה הוא ש"אף אלו" - גם את המשפטים - אין לקיים משום שכך מחייב השכל, אלא מפני שהם "מסיני" - ציוויים של הקב"ה.

כך ניתן היה, לכאורה, להסביר מדוע מובאים בפרשתנו, פרשת משפטים, הסיפור על אמירת "נעשה ונשמע", ואיסור בשר בחלב, שאינם משפטים, שהרי בכך רוצה התורה לרמוז, שגם "משפטים" הם במשמעותם הפנימית כאיסור בשר בחלב, למעלה מן השכל - חוקים[15], ולכן גם אותם יש לקיים מתוך קבלת עול מלכות שמים ("נעשה ונשמע"), מפני ש"חוקה חקקתי גזירה גזרתי"[16].

ג.
תשובה זו אינה מתקבלת מפני מספר סיבות

אבל באמת לא ניתן לומר כך, כי:

(א) במכילתא[17] ישנה דיעה אחרת (שרק היא מובאת במדרש רבה[18] בפרשתנו) הסוברת ש"ואלה המשפטים - במרה נאמרו"[19]. לפי דיעה זו יוצא שאיננה קיימת כאן ההדגשה שה"משפטים" הם "מסיני" - והקושיא שהזכרנו קודם לכן, חוזרת איפוא למקומה.

---

1) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 58 ואילך. וש"נ.
2) ראה שעהיוה"א פ"א. ועוד.
3) כלשון רש"י ריש פרשתנו: פרשת דינין.
4) כד, א ואילך (וברש"י שם).
5) שם, יב ואילך (וברש"י שם. וראה רש"י שם, טז).
6) פרש"י אחרי יח, ד. מתו"כ שם. יומא סז, ב. וראה מפרשי התורה לואתחנן ו, כ. מפרשי ההגדה בשאלת בן חכם.
7) כד, ג.
8) שם, ז.
9) ראה שבת פח, א ואילך.
10) כג, יט.
11) תנחומא פרשתנו ז (בסופו). בה"ג סוף הל' הדיינין. ר"ח יומא שם. שמונה פרקים להרמב"ם פ"ו הובא בסהמ"צ להצ"צ מצוה אמה עברי' (פד, ב)). ע"פ תו"כ קדושים כ, כו*. רמב"ם סוף הל' מעילה.
ולהעיר ממ"ש החינוך (מצוה צב) לאחרי שמבאר טעם לאיסור בישול בשר בחלב: "ועדיין צריכים אנו למודעי המקובל". וגם לאחרי שמביא טעם הרמב"ם מסיים: "וכל זה איננו שוה לי".
12) וראה פרש"י תשא (לא, יח): החוקים והמשפטים שבואלה המשפטים [וזה שהקדים "חוקים" ל"והמשפטים" – אולי הוא כסדר חשיבותם. ולהעיר מבשלח (טו, כה) "שם שם לו חוק ומשפט גו"].
13) דעת ר' ישמעאל במכילתא ריש פרשתנו.
14) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 153 ואילך.
15) וכמשנ"ת כמ"פ במש"נ (ר"פ חוקת) "זאת חוקת התורה" – ראה לקו"ש ח"ד [המתורגם] ע' 38 ואילך. ח"ח [המתורגם] ע' 133 ואילך. חי"ג ע' 67. חי"ח ע' 230 ואילך.
16) במדב"ר ר"פ חוקת. תנחומא שם ג. וראה יומא שם. ועוד.
17) ריש פרשתנו (דעת ר' יהודה).
18) פ"ל, ג (ראה פי' מהרז"ו שם). ועד"ז בתנחומא פרשתנו ג (ראה עץ יוסף שם).
19) במכילתא ליתא תיבת "נאמרו". אבל כ"ה ביל"ש כאן (רמז שט).

*) אבל בתו"כ לפנינו: בשר חזיר. ובאוה"ת פרשתנו ע' א'קלח: "כמבואר ברמב"ם .. באותו הרע שאין הטבע מחמדתו אל יאמר אי אפשי בבשר חזיר כו' כמארז"ל".

(ב) ועיקר: גם לפי הפירוש "אף אלו מסיני", הכרח לומר שההדגשה צריכה להיות על כך שאלה הם מצוות שכליות ("משפטים") ולא על כך שאלה הם ציוויים "מסיני" (חוקים), כיוון ששם הפרשה הוא "משפטים".

כלומר, מן העובדה שהפרשה כולה נקראת "משפטים", אין לדייק את ההסבר הנ"ל (ש"משפטים" הם בפנימיותם חוקים) אלא בדיוק את ההיפך: גם איסור בשר בחלב, ויתר על כן: גם הענין הכללי של "נעשה", "נעשה ונשמע" - הם במשמעותם הפנימית "משפטים"[20].

ד.
מיקומה של פרשת משפטים

גם צריך להבין למה פרשת "משפטים" כתובה מיד לאחר פרשת "יתרו", מתן תורה?

לכאורה, החידוש שבמתן תורה איננו מתבטא במצוות שהן מסוג "משפטים", אלא במצוות שהן מסוג עדות וחוקים - שהרי: (א) את המשפטים היו צריכים לקיים לפי השכל, גם ללא ציווי מאת הקב"ה, כדברי הגמרא[21] "שאלמלא נכתבו (גם אז) דין הוא שייכתבו". (ב) לפי שיטת הרמב"ן[22] אין הכוונה במצוות ה"דינין" שעליה נצטוו בני נח, רק "להושיב דיינין וכו'", אלא גם "דיני גניבה ואונאה ועושק ושכר שכיר ודיני השומרים ואונס ומפתה ואבות נזיקין וחובל בחבירו ודיני מלוה ולווה ודיני מקח וממכר וכיו"ב" - יוצא איפוא שעל רוב עניני המשפטים נצטוו בני ישראל[23] כבר קודם לכן, בתוך כל בני נח[24].

[ולפיכך היה מתן תורה באמצעות "וירד ה' על הר סיני"[25] ו"וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר"[26] באופן של "וכל העם רואים את הקולות..."[27] - "רואין את הנשמע"[28]. כלומר, התגלות אלקית הנשגבה מאד משכלו של האדם].

וכיוון שכך, היו צריכים לבוא, לכאורה, מיד לאחר מתן תורה הציוויים על חוקים ועדות, שבהם מתבטא החידוש שבמתן תורה, ומדוע אפוא כותבת התורה בראשונה[29] את המשפטים?

אמנם לפי הדיעה הראשונה של חז"ל, שהובאה לעיל, צריכה התורה לכתוב את ה"משפטים" כדי להראות ש"אף אלו מסיני", אבל בכל זאת נאמר על המשפטים רק "אף אלו מסיני", וברור שצריך היה לכתוב את החוקים, את המצוות שעיקר ענינם הוא "סיני".

שאלה זו נעשית תמוהה יותר לפי ההסבר דלעיל, שבסופה של פרשת משפטים עצמה מדובר על הזמן הקרוב למתן תורה, לפניו ולאחריו, בעוד שהדינים שבתחילת הפרשה ובחלקה המכריע נאמרו למשה, לפי פירוש רש"י[30], מאוחר יותר, בארבעים הימים ששהה בהם בהר סיני. יוצא, שהדינים של "ואלה המשפטים", הכתובים כאן מיד לאחר הסיפור על מתן תורה, אינם לפי סדר המאורעות[31] (ובמיוחד לפי פירוש המדרש ש"ואלה המשפטים במרה נאמרו").

מכל האמור לעיל ברור: (א) למרות שהגילוי שבמתן תורה עצמו איננו ענין של "משפטים", וכפי האמור היתה במתן תורה התגלות אלקית שלמעלה מהשכל - בכל זאת ענינו של מתן תורה מתבטא דווקא במשפטים. (ב) מצד שני מגיעים לאחר הענין של משפטים שוב לענין של מתן תורה. (ג) עובדה זו עצמה היא פרט בענין של פרשת משפטים.

---

20) ולהעיר מרמב"ם סוף הל' תמורה: אע"פ שכל חוקי התורה גזירות הם .. ראוי להתבונן בהן וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם. וראה ג"כ מו"נ ח"ג פכ"ו. לקו"ש חל"ב ע' 174 ואילך.

21) יומא שם. וראה תו"כ ופרש"י אחרי שם.

22) עה"ת וישלח לד, יג.

23) והחידוש דמ"ת בהם הוא (בעיקר) בענין פרטי המצות והעונשים וכו'. וראה משכיל לדוד כאן.

24) אבל זה שנצטוו על הדינין במרה (פרש"י בשלח טו, כה. פרשתנו כד, ג. סנה' נו, ב), ולפרש"ר [בשלח ופרשתנו שם. וראה השקו"ט במפרשי רש"י. שיחות ש"פ בשלח, משפטים ואתחנן – תשכ"ח] גם על (החוק ד)פרה אדומה – אינו שייך לכאן, שהרי זה הי' רק הכנה למ"ת, וכלשון רש"י (בשלח שם) "נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם"*.

25) יתרו יט, כ.

26) שם כ, א.

27) שם, טו.

28) רש"י שם. כדעת ר"ע במכילתא שם (וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 127 ואילך).

29) לאחרי הציוויים דס"פ יתרו (כ, כ ואילך), שהם המשך תיכף למ"ת – ראה שם, יט: אתם ראיתם גו'. פרש"י שם, כ.

30) תשא לא, יח. דלא כמ"ש הרא"ם ריש פרשתנו (ראה משכיל לדוד כאן). ומ"ש הרא"ם (ועד"ז כ' בפ' תשא שם), דמה שפי' רש"י בפ' תשא הוא דלא כר"י ד"אף אלו מסיני" – קשה (כמדובר כמה פעמים), דאיך אפשר שפשוטו של מקרא אחד יסתור מקרא שני?!

31) ועפ"ז מובן ההמשך בפרש"י "(מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני) ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח וכו'" (וכקושיית המפרשים) – כי בשלמא אם פ' דינין "במרה נאמרו", הי' אפשר לומר דזה ש"ואלה המשפטים" נכתב כאן הוא לא להסמיך פרשה זו "לפרשת מזבח", כ"א להקדימה למש"נ בסיום הפרשה – שהי' לפני מ"ת, וסדר הפרשה: בתחילה "ואלה המשפטים וגו'" ש"במרה נאמרו", אח"כ – "ואל משה אמר גו'" שנאמר ד' סיון (כד, א וברש"י), ואח"כ – "ויאמר ה' אל משה גו'" שנאמר "לאחר מ"ת" (כד, יב וברש"י):

אבל מאחר ש"אף אלו מסיני" אא"פ לפרש כן, ולכן קשה "ולמה נסמכה כו'" (מכיון שנאמרה במ' יום שהי' משה בהר, כנ"ל בפנים).

*) ובפרט עפמשנ"ת (בשיחות שנסמנו בפנים ההערה לקו"ש חל"א ס"ע 86 ואילך) שכוונת רש"י "שיתעסקו בהם" היא (רק) ללימוד פרשיות הנ"ל.

ה.

דברי השל"ה על "זה א־לי ואנוהו..." והקושי עליהם

כדי להבין את הדברים הללו, יש להבין תחילה את דברי השל"ה[32] על הפסוק[33] "זה א־לי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו" (שאותם מביא כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, בשיחותיו[34]) ואלה דבריו: "כשזה א־לי, שהוא א־לי מצד השגתי וידיעתי - אז ואנוהו. מלשון אני והו. ר"ל אני והוא דבוקים ביחד, כביכול, כי הידיעה נתפסת בלב. אמנם, כשאין לי הידיעה מצד ההשגה, רק מצד הקבלה שהוא אלקי אבי, אז "וארוממנהו" כי הוא רם ונשגב ממני ואני מרוחק מאתו במצפון הלב".

כלומר, בנוסף לאמונה, הבאה מאת "אבי" - "הקבלה איש מפי איש"[35], צריכה להיות גם "הידיעה". כי על־ידי האמונה מרגיש האדם שהקב"ה הוא "רם ונשגב" ממנו ("וארוממנהו"), וכתוצאה מכך האדם "מרוחק מאתו במצפון הלב"; ואילו באמצעות "ידיעה מצד ההשגה", הבנת אלקות ("זה[36] א־לי"), נגרם המצב של "אני והו דבוקים ביחד" ("ואנוהו").

וזוהי גם משמעות הפסוק[37] "דע את אלקי אביך" - אין די בכך שהקדוש־ברוך־הוא הוא "אלקי אביך", אלא צריך להיות "דע" - "אתה בעצמך מצד ההשגה"[38].

אך בענין זה אינו מובן: לפי פירוש השל"ה, צריך היה הפסוק להיכתב בסדר הפוך: תחלה "אלקי אבי וארוממנהו" ואחר־כך "זה א־לי ואנוהו", כי בראשונה קיימת האמונה "מצד אביך... הקבלה איש מפי איש", ורק אחר־כך ישנה ה"ידיעה מצד ההשגה", ההבנה באלקות (ובלשון השל"ה: "נוסף על מה שהוקבע אמונת האלקות בלבך מצד אביך.. דע אתה בעצמך מצד ההשגה")?

ו.

אפשרות לסילוק הקושי, והפרכתה

לכאורה ניתן היה להסביר זאת לפי הידוע[39], שגם לאחר שקיימת אצל האדם אמונה של "ידיעה מצד ההשגה", עדיין יש מקום והכרח לאמונה שלמעלה מהשגה. שהרי כיוון שהקב"ה הוא אין סוף, ברור שככל שמגיעים לדרגה גבוהה על־ידי השגה, יש תמיד דרגות באלקות שהם למעלה מהשגה שאליהן אפשר להגיע רק על־ ידי אמונה.

וזוהי הכוונה בסדר הפסוק "זה א־לי ואנוהו (ואחר־כך) אלקי אבי וארוממנהו" - החידוש הוא, שגם לאחר העבודה של "זה א־לי ואנוהו" - השגה והבנה, צריך להיות הענין של "אלקי אבי וארוממנהו" - אמונה[40].

אך עדיין לא הכל ברור: אמנם קיימת דרגה באמונה הבאה לאחר ה"ידיעה מצד ההשגה", אבל, בכל זאת, מדוע איננה מוזכרת האמונה הבאה לפני ההבנה ומשמשת לה יסוד - האמונה ב"אלקי אבי", שלאחריה באה התוספת "דע" ("זה א־לי")?

ז.

תכלית מ"ת - איחוד עליונים ותחתונים

ההסבר לכך:

תכלית מ"ת היתה ביטול הגזירה בקשר ל"עליונים" ו"תחתונים", וגרימה למצב ש"התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים"[41] - התחברות בין "עליון" ו"תחתון", תוך הדגשה שה"תחתון" לא יבטל את מציאותו וייהפך ל"עליון", אלא שהוא יישאר מציאות של תחתון, ובמציאות כזאת יעלה ויתחבר עם ה"עליונים"[42].

זהו ההסבר גם לכך שאין די בזאת ש"העליונים ירדו לתחתונים" - "וירד ה' על הר סיני וגו'" - אלא היה צורך שגם "התחתונים יעלו לעליונים". ויותר מכך: המדרש מדייק ומקדים את הענין של "התחתונים יעלו לעליונים..." לענין של "העליונים ירדו...", למרות שלמעשה היה הסדר הפוך[43]:

כיוון שהענין של "העליונים ירדו לתחתונים" אינו נגרם על־ידי ה"תחתונים" אלא על־ידי ה"עליונים" (כפי שמודגש בלשון המדרש, שהקב"ה אמר "ואני המתחיל"), לכן אין ענין זה גורם להתחברות ה"תחתונים" עם אלקות, אלא לביטול מציאותם של בני ישראל - "ויחרד כל העם..."[44] "וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק"[45] ושל כלל

32) בעש"מ מאמר ראשון (מ, א).
33) בשלח טו, ב.
34) לקו"ד ח"ב שמא, ב ואילך. וראה ג"כ ד"ה וידעת תרצ"ג (סה"מ קונטרסים ח"א רסד, א). המשך תער"ב פקס"ג.
35) ל' השל"ה שם.
36) ראה לקו"ד וד"ה וידעת שם הדיוק ב"זה".
37) דה"י א כח, ט.
38) של"ה שם.
39) עיין לקו"ת ואתחנן ז, ב ואילך.
40) עייג"כ ד"ה וידעת שם.
41) שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו.
42) להעיר ג"כ מביאוה"ז מג, ד.
43) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 23 ואילך.
44) יתרו יט, טז.
45) שם כ, טו.

העולם "ויחרד כל ההר..."[46] עד כדי כך שבכל העולם "צפור לא צווח... אלא העולם שותק..."[47].

וכדי שתתבצע בשלימות כוונת מתן תורה, שהוא, כפי שהוסבר לעיל, שהעולם יתחבר ויתאחד עם ה"עליונים" בעודו במציאות של "תחתון", יש צורך בעבודת התחתונים עצמם - "התחתונים יעלו לעליונים" - שרק באמצעותה מתאפשרת התחברות כזאת.

מצד שני היה צורך בהכנה של "העליונים ירדו לתחתונים" (כלשון המדרש - "ואני המתחיל שנאמר וירד ה'..."), כי ההתבטלות הנגרמת על־ידי כך ל"תחתונים" מהווה נתינת כח ל"תחתונים", כדי שהם יוכלו אחר־כך לעלות ל"עליונים" בכחות עצמם.

ח.

ב' ענינים הנ"ל בעבודה פרטית

שני ענינים הנ"ל ("העליונים ירדו לתחתונים" ו"התחתונים יעלו לעליונים") מקבילים בעבודה פרטית לאמונה והשגת השכל[48]:

אמונה איננה נובעת מהשתדלותו ויגיעתו של האדם עצמו, אלא היא ניתנת מלמעלה (כלשון השל"ה: "קבלה איש מפי איש"), ולפיכך, גם אם האמונה מאירה בתוכו של האדם, והוא מקיים את רצון ה' בכח אמונה זו, בכל זאת על־ידי אמונה זו אין האדם מתאחד, עדיין, עם אלקות. מציאות האדם נשארת "מרוחק מאתו".

רק כאשר האדם יגע ומתאמץ בהבנת אלקות, עבודה הבאה מצידו של האדם עצמו, רק אז נגרם איחוד בין מציאותו העצמית לבין הקב"ה - "אני והו דבוקים ביחד".

אך מצד שני, האמונה היא היסוד וההכנה לעבודה מתוך שכל והבנה - כפי שהובא לעיל ש"העליונים ירדו לתחתונים" זוהי ההכנה ל"התחתונים יעלו לעליונים", וזאת מפני שהשכל עלול לטעות, ה"שוחד" של אהבת האדם לעצמו, והפרעות דומות לכך, יכולים לגרום לכך שהשכל לא יקלע אל האמת, ולכן צריכה עבודת ה' להיות מבוססת על יסוד של אמונה וקבלת עול, דבר הגורם לכך שהשכל וההבנה יהיו נכונים ואמיתיים.

ט.

"יתרו" ואח"כ "משפטים"

כך יובן סדר הפרשיות: פ' יתרו ו(אחר־כך) משפטים:

פרשת יתרו היא פרשת מתן תורה, הנתינה מלמעלה - "העליונים ירדו לתחתונים", וכך התגלתה אז אצל בני ישראל האמונה, דבר המתבטא בהתבטלות עצמית - "ויחרד...", אבל לאחר ההתגלות מלמעלה, ההתגלות במתן תורה, מתחילה עבודת ה' מסוג של "התחתונים יעלו לעליונים", עבודה המביאה לידי איחוד בין מציאות הנבראים לבין אלקות.

וזהו ענינם של "משפטים" - מצוות שכליות: חכמתו של הקב"ה נתפסת בשכל הנברא עד שמתהווה ביניהם "יחוד נפלא"[49], וכך חודרת חכמתו של הקב"ה ואופפת את מציאות האדם בשלימותה. באמצעות כל זאת מתבצעת כוונת מתן תורה, שהיא התחברות בין "עליונים" לבין "תחתונים".

י.

הפשט והדרש מתאימים לשני סוגי העבודות הרוחניות הנ"ל

כך יובן ההבדל, בפנימיותם ועומקם של הענינים, בין הדרשה "אף אלו מסיני", המובאת בפירוש רש"י על התורה, ומכאן הוכחה שהיא נלמדת בדרך הפשט, לבין הדיעה במדרש ש"ואלה המשפטים במרה נאמרו":

כאשר עוסקים בלימוד בדרך הפשט, כלומר התחלת העבודה, אין שום הבנה באלקות, אהבה ויראה וכדו'[50], אז אין די וגם אין תועלת בהבנת השכל לגבי חובת קיום משפטים, כי הנפש הבהמית עדיין מושלת ושולטת בקרבו;

לפיכך צריך תחילה לדעת ולחוש ש"אף אלו מסיני" - שגם למשפטים יש תוקף כמו לעשרת הדיברות שניתנו מסיני ב"קולות וברקים"[51] וכו', והביאו לידי "ויחרד כל העם" - פחד וביטול המציאות העצמית.

בדומה לכך קיים בעבודת האדם הענין של "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע"[52], הצעקה וה"רוגז" של הנפש האלקית על הנפש הבהמית חודרת ואופפת אותו והוא מתבטל[53].

---

46) שם יט, יח.

47) שמו"ר ספכ"ט.

48) להעיר ג"כ ממשנ"ת בארוכה (לקמן ע' 467 ואילך – ס"ד. ס"ז ואילך) בהחילוק דמצות ותורה, ביטול ויחוד.

49) תניא פ"ה.

50) דפשט הוא כנגד עולם העש' – ע"ח (הובא בנגיד ומצוה בתחילתו. נהר שלום בהקדמת רחובות הנהר בסופו) ומ"ח (מס' חיוב הנשמות פ"א מ"ב) הובאו ונתבארו בלקו"ד ח"ד תשעא, א.

51) ובפרט לפי פי' הרא"ם דלעיל הערה 30.

52) ברכות ה, א.

53) תניא פכ"ט (לז, א ואילך). וראה ג"כ שם פל"א (לט, ב ואילך).

לעומת זאת כאשר כבר עוסקים בדרך ה"דרש" שבתורה, כלומר, בדרגות גבוהות יותר בעבודת ה', באהבה ויראה והתבוננות וכדו'[54], אז אדרבה: יש לקיים את המצוות מסוג של משפטים ללא הזדקקות ל"ירגיז", לקולות וברקים של מתן תורה, אלא מפני ש"במרה נאמרו". כלומר, כיוון שכך מחייב שכלו.

אמנם גם לפי פירוש המדרש הסדר בין הפרשיות הוא הקדמת פרשת יתרו לפרשת משפטים, כי גם ההבנה צריכה להיות מבוססת על אמונה וקבלת עול, כפי שהוסבר בסע' ח' - אך זאת רק לגבי העובדה שיסודה של ההבנה הוא "סיני". אבל העבודה מסוג של משפטים עצמה, איננה עבודה מתוך קבלת עול ו"סיני", אלא עבודה בכח השכל.

יא.

עבודה מתוך הבנה תגרום ל"אי־אפשי"

כך יובנו יותר גם דברי הרמב"ם[55], האומר שדברי חז"ל[56] "לא יאמר אדם אי אפשי וכו' אלא אפשי ומה אעשה שאבי בשמים גזר עלי" מכוונים רק לגבי החוקים, אבל לגבי משפטים צריך לומר "אי אפשי", כי אם יאמר "אפשי", הרי הוא מושחת במדותיו.

והלא לכאורה מוסבר בספרי חסידות[57], שגם את המשפטים יש לקיים מתוך קבלת עול בדיוק כחוקים?

ההסבר לכך הוא כדלהלן[58]: נכון אמנם שצריכה להיות קבלת עול, כי אי אפשר להתבסס על שכלו ורגשותיו של האדם. ויותר מכך: קיום המשפטים רק מתוך הבנה יגרום לגריעת העיקר - עבודת ה', והלא אצל יהודי צריך להיות קיים בכל הענינים היסוד "אנכי ה' אלקיך", אך עם כל זאת הכוונה של ה"משפטים" היא, שהמצוות יחדרו ויקיפו גם את כוחותיו הפנימיים של האדם, ואז גם הוא, כפי שהוא במציאותו, ללא התבטלות, ימאס ברע, ויצעק "אי אפשי".

יב.

המטרה היא גם "עליונים ירדו לתחתונים"

למרות שיש יתרון בעבודה של "ידיעה מצד השגה", עבודה מתוך הבנה, שבאמצעותה מתהוה איחוד עם חכמתו של הקב"ה, בכל זאת, כיוון ששכל האדם הוא מוגבל, הרי ברור שהאיחוד קיים רק בדרגות הנתפסות בשכלו. כוונת מתן תורה היא, לעומת זאת, לגרום להתחברות של "עליון" עם "תחתון", כך שגם ה"עליונים" שלמעלה מהבנת האדם, וגם בדרגות שאינן כלל בתחום הבנתו, יבואו לידי התחברות עם ה"תחתונים", וזאת באופן שלא תיגרם להם התבטלות, אלא שגם "עליונים" אלה "יחדרו" במציאותם.

וזהו החידוש ב"אלקי אבי וארוממנהו" הבא לאחרי "זה א־לי ואנוהו":

האמונה שישנה ב"קבלה איש מפי איש" (שהיא הכנה ל"זה א־לי ואנוהו") איננה נובעת מעבודת האדם עצמו, ולפיכך איננה קשורה למציאותו, כפי שהוסבר לעיל בהרחבה. לכן היא איננה מוזכרת בשירת בני ישראל, שהרי היא איננה תוצאה של עבודתם (שירתם), אלא היא כח הניתן מלמעלה. אך לא כן הוא הדבר אחרי שקיים אצל האדם איחוד מוחלט עם חכמתו של הקב"ה - "אני והוא דבוקים ביחד" - עד כדי כך שהם כתובים במילה אחת ("ואנוהו") - אז גם הדרגות שלמעלה מהבנתו ואשר אפשר "לקלוט" אותם רק באופן של "וארוממנהו", בכח האמונה, אז גם דרגות אלו אינן מביאות לביטול מציאותו, אלא "וארוממנהו" עצמו חודר למציאות האדם[59], שהרי מציאותו מאוחדת לחלוטים עם אלקות, ולפיכך היא איננה מתבטלת אפילו לגבי דרגות הנעלות ונשגבות מהבנתו[60].

כך יובן מדוע סופה של פרשת משפטים הוא בקשר למתן תורה ("נעשה ונשמע"), ולפני כן כתוב דין בשר בחלב (חוקה): כאשר קיים הענין של "משפטים", איחוד שכל האדם עם חכמתו של הקב"ה, נעשים גם ה"חוקים", וכן הענין של נעשה ונשמע ומתן תורה, בבחינת משפטים - הם חודרים למציאותו של האדם.

יג.

שלבים אלו נמצאים גם בהתגלות תורת החסידות

כשם שקיימים שלבים אלו במתן תורה בכלל - בתחילה פרשת יתרו, גילוי מלמעלה, הנעלה מהמציאות, אחר־כך עבודת האדם, פרשת משפטים, ובתוכה עצמה שתי דרגות: בתחילה משפטים כפשוטם, מצוות שכליות

---

54) דדרוש ורמז הם כנגד בריאה ויצירה (ע"ח ומ"ח שם. וראה לקו"ד שם). וראה תניא רפל"ט, דאהוי"ר – יצירה, והתבוננות – בריאה.

55) שמונה פרקים דלעיל הערה 11 (הובא בסהמ"צ להצ"צ שם).

56) תו"כ קדושים שבהערה הנ"ל.

57) ראה (נוסף על הנסמן לעיל הערות 14, 15): ד"ה למען דעת תר"ץ פ"ה (סה"מ קונט' ח"א פד, א). ד"ה הוי' לי בעוזרי תרצ"א (תרפ"ז) פ"ג (סה"מ שם קפ, א). סה"מ אידיש ע' 46. ועוד.

58) נוסף על משנ"ת בלקו"ש [המתורגם] (ח"ח ע' 130 ואילך. ועוד) דזה גופא שצריך לקיים מצות אלו מצד הטעם שכלי שבהם הוא לפי שכן גזר הקב"ה שהרצון שבמצות אלו יתלבש ב"טעם". עיי"ש בארוכה.

59) להעיר ג"כ מד"ה וידעת תרצ"ג שם (ספ"ג): נאָר דאָס איז קלאָר שטאַרק און ריין און עס שטאַרקט אים אין אלץ (=אלא שזהו ברור, חזק ונקי, ומחזק אותו בכל).

60) ע"ד הידוע (ד"ה כבוד מלכותך תרס"א (קרוב לסופו). ועוד) שכלים דאצילות להיותם אלקות ממש יכולים לקבל בתוכם גילוי האור שהוא בבחי' בל"ג בעצם כו'.

(המבוססות, אמנם, על פרשת יתרו - אמונה וקבלת עול) ולבסוף חוקים ומתן תורה שאינם גורמים לביטול מציאות האדם, אלא האופפים אותו החודרים למציאותו (משפטים) -

כך נמצאים שלבים אלו גם בהתגלותה של פנימיות התורה, תורת החסידות[61], כדלהלן: בתחילה התגלתה תורת החסידות הכללית, באופן שאינו נתפס בשכל, על־ידי הבעל־שם־טוב. עיקר ההדגשה היתה אז על ענין של אמונה "וצדיק באמונתו יחיה"[62], כידוע.

אך הכוונה היא שתורת החסידות תחדור אל מציאות האדם עצמה, אל שכלו ואל כוחותיו הפנימיים, לפיכך נתגלתה אחר־כך תורת חסידות חב"ד על־ידי אדמו"ר הזקן, אשר קירב את החסידות לכוחות השכליים, חב"ד (חכמה, בינה, דעת) שבנפש, כך שכל אחד יוכל להבין את הדברים, עד שהם יחדרו למציאותו בשלמותה.

[וזהו ההסבר לאימרת הרב מברדיטשוב[63]: "כולנו אכלנו מקערה אחת, והליטוואק (אדמו"ר הזקן) לקח את חלק הסמיך ביותר" - על־ידי תורת חסידות חב"ד מתממשת הכוונה של התגלות תורת החסידות, כפי שהוסבר קודם לכן בענין של משפטים].

על־ידי הבנה באלקות עד ש"אני והוא דבוקים ביחד" - נגרם שגם כאשר מכירים אחר־כך בכך ש"תכלית הידיעה שלא נדעך"[64], מכירים בכך שגם הענינים שהם, לכאורה, בתחום הבנתו הם, למעשה, למעלה מהבנתו, ויותר מכך: אפילו הענינים שאינם מלכתחילה בתחום הבנתו - כל אלה לא יישארו אצלו בבחינת "מקיפים" חיצוניים בלבד, אלא יורגשו באדם עצמו[65] - "משפטים".

ובאמצעות ההתייגעות בהבנת התורה בכלל, ובתורת חסידות חב"ד בפרט, זוכים ללמוד את תורתו של משיח[66], לימוד באופן של ראיה[67], עד לכך ש"ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר"[68].

(משיחות ש"פ משפטים תשכ"ה, תשל"ו)

61) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 158. ועוד.
62) חבקוק ב, ד.
63) תו"ש ע' 47.
64) ראה בחינות עולם ח"ז פ"ב. עיקרים מ"ב פ"ל. של"ה קצא, ב.
65) וע"ד פתגם כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (סה"ש תש"ה ע' 85. ועד"ז סה"ש תש"ג ע' 63): "אז מען זיצט ביי זיך אין חדר און מען עפנט דעם לקו"ת פילט מען עצמות א"ס" (=כשיהודי יושב בחדרו ופותח ה"לקוטי־תורה" מרגישים עצמותו יתברך).

ואף שזה שייך רק ביחידי סגולה, מ"מ, מכיון שכ"ק מו"ח אדמו"ר פרסם זה ונדפס כו', הרי מובן ש"אפס קצהו ושמץ מנהו" (ע"ד מש"נ בתניא פמ"ד) שייך אצל כאו"א מישראל.
66) ראה פסחים (נ, א. וש"נ) "ותלמודו בידו". לקו"ת בהר מ, ב. ועוד. וי"ל שעד"ז הוא גם בנוגע לתורתו של משיח (ראה תניא רפל"ז).
67) שער האמונה פ"ס. סד"ה וידבר אלקים (הב') תרצ"ט.
68) ישעי' מ, ה. וראה שער האמונה פכ"ה ואילך.

אגרות קודש

ב"ה, י"ט שבט, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

...מובן שאין כל מקום להתנצלות על תוכן מכתביו הקודמים וכמו שכתבתי כ"פ ולכמה מאנ"ש, שהודעת המצב כמו שהוא בלי כחל ובלי שרק אפילו אם המצב אינו כדבעי ובמילא גם ההודעה תוכנה בהתאם לזה. לא רק שאין להתנצל על שמודיעים אודות זה, כי פשיטא שאין להעלים הענינים כמו שהם לאמיתתם, וכידוע ההנהגה בזה מחסידים ואנ"ש בדורות שלפנינו ובפרט בדורנו דור יתום שנתוסף על הטעמים דעד עתה הוא גם הענין שסו"ס נמצאים מודיעים ע"ד ענינים בלתי משביעי רצון מאותם שלע"ע אינם אוהבים ובמילא אין נרתעים מהגזמות והוספה, אשר מובן שכשקדמה לזה ההודעה מאוהבים וידידים מונעים ע"ז עגמ"נ נוספת ואין להאריך בדבר הפשוט, ומובן ג"כ שהדברים הנ"ל אמורים הם גם כלפי שאר אנ"ש אשר במחנו הט'.

בברכה המחכה לבשו"ט.

יעקב אבינו

וידר יעקב נדר[1].

יעקב היה הראשון שנדר, כמאמר רז"ל[2] שפתח בנדר תחלה.

יעק"ב — מספר שבע פעמים הוי"ה, כנגד השבע מדות, שתפארת כולל אותן.

והחיים לז"א הם מבינה[3], ונדר הוא בבינה[4].

(הערות לזהר א עמ' קלב)

וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם[5].

כשבא יעקב ללבן היה בן ע"ז שנה, מספר מגד"ל (כי בן ס"ג נתברך מיצחק, וי"ד שנה נטמן בבית שם ועבר[6]).

מגדל — הוא תפארת, שבו שם הוי', ככתוב[7] מגדל עוז שם הוי', וכתיב[8] גדול הוי'. והוא בחינת יעקב, בריח התיכון[9], שהוא גדול וגבוה משאר הבריחים.

(תורת לוי יצחק עמ' דש)

לולי אלקי אבי אלקי אברהם ופחד יצחק היה לי[10].

יש לשאול, על מי קאי אבי האמור ברישא דקרא, שאין לומר דקאי על אברהם, שהרי כתיב אלקי אברהם, ואין לומר דקאי על יצחק, שהרי כתיב ופחד יצחק.

ויש לומר, דקאי על דעת, שהוא האב של תפארת. ואלקי אבי, דעת, עשה שאלקי אברהם, חסד, ופחד יצחק, גבורה, היו לי, ליעקב, תפארת, שכולל ומחבר את שניהם.

דעת פירושו חיבור וקישור[11], והוא מחבר חסד וגבורה, כי תפארת הוא גופא[12], והנשמה והחיות שלו, פנימיותו, הוא דעת. ואמרו רז"ל[13] והודעת להם[14] זה בית חייהם. לכן הוא גורם לחיבור חסד וגבורה בתפארת.

(תורת לוי יצחק עמ' רל)

וישתחו שבע פעמים עד גשתו עד אחיו, וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפול על צואריו וישקהו ויבכו[15].

יצח"ק — מספרו שמונה פעמים הוי"ה. ונמשכו ממנו יעקב ועשו, ביעק"ב נמשך ממנו שבע פעמים הוי"ה, ובעשו נמשך הוי"ה אחד. והמותר בעש"ו על הוי"ה — הוא שבע פעמים טמ"א, ומצד זה הוא הלעומת דיעקב והיה שונא ליעקב מאד.

אך כאשר יעקב השתחווה לעשו שבע פעמים ארצה, הסיר ממנו את השבע פעמים טמ"א שבו, ונשאר בו רק הוי"ה, שמצד זה הוא אחיו. ועל ידי זה נתחבר עשו אליו, שנעשה לו כאח, ורץ לקראתו וחבקו ונשקו.

זהו עד גשתו עד אחיו דייקא.

(תורת לוי יצחק עמ' רל)

וכי יש לי כל[16].

יעקב, תפארת, אמר יש לי כל דוקא, הרומז על תפארת, הכוללת הכל, שהרי היא מחברת חסד וגבורה.

כ"ל — הן האותיות האמצעיות של הא"ב, והיינו תפארת, שבאמצע.

והנה, מצד שייכותה של תפארת לחסד, שהוא בסדר ישר, הוא כ"ל. ומצד שייכותה לגבורה, שהיא בסדר הפוך, למפרע, הוא ל"ך.

ועשו, גבורה דקליפה, אמר אחי יהי ל"ך אשר ל"ך[17], כי שייכותו ליעקב, תפארת (שהרי קראו אחי), הוא ל"ך.

וגם יצחק, גבורה, כשבירך את יעקב, תפארת, בשם אלקים, גבורה, אמר ויתן ל"ך[18] דוקא.

(הערות לזהר ב עמ' נה)

---

1) ויצא שם, כ.
2) ילקוט על הפסוק.
3) פרי עץ חיים שער תפלות ראש השנה פ"ו.
4) זח"ג ק, ב. וראה לקוטי תורה מטות פג, ג.
5) ויצא כט, א.
6) רש"י סוף פרשת תולדות.
7) משלי יח, י.
8) תהלים מח, ב.
9) תרומה כו, כח. זח"ב קעה, ב. תניא פי"ג.
10) ויצא לא, מב.
11) תניא פ"ג.
12) הקדמת תיקוני זהר (פתח אליהו).
13) בבא מציעא ל, ב.
14) יתרו יח, יט.
15) וישלח לג, ג-ד.
16) שם, יא.
17) שם, ט.
18) תולדות כז, כח.

כא, ב – כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי חנם

א. עבד עברי גי' משיח, וכתיב במשיח (ישעי' נב, יג) הנה ישכיל **עבדי, ובשבעת** [נוט'] **בשבות ע'**, בגלות ע' אומות הם הגליות עכשיו ואח"כ יצאו לחפשי שיהיו האומות כלים, לחפ**שי חנם** רמז משיח, ונו"ן מפסקת, רמז נון ינון שמו (תהלים עב, יז).

אם בעל אשה זה הקב"ה שנא' (ישעי' נד, ה) כי בועליך עושיך, **הו"א** זה י"ב שבטים, **ויצאה אשתו עמו** יצאו ישראל מן הגלות, **עמו** עֲמו, זו כנסת ישראל.

אשר לא יעדה הקב"ה עתיד ליעד ישראל ולכונסם כאדם הכונס אשה.

אשר לא יעדה והפדה [ר"ת] אליהו, ייעד ישראל ויפדם.

מכתיבת רבינו אפרים ז"ל – (מבעלי התוס') כתיבת אשכנזית

ב. שש שנים יעבוד. קאי על שית אלפי שנין דהוי עלמא, ויהי' ענין אם לבנו ייעדנה וגו', עד ויצאה חנם אין כסף, כמ"ש (ישעי' נב, ג) חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו, ויתר על כן דכיון שיש ענין תוספת שבת ותוספת שביעית, הנה עוד בסיום האלף הששי באים בשעתא חדא וברגעא חדא לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו ממש

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ג ח"ג עמוד 972

כא, ז – וכי ימכר איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים

ג. וכי ימכור איש זה הקב"ה שנא' (לעיל טו, ג) ה' איש מלחמה, **את בתו לאמה** זו כנסת ישראל. **לא תצא כצאת העבדים** לא בשמטה ולא ביובל, כי הרבה שמטות עברו ולא נגאלו, ואפילו כיציאת עבד כנעני שיוצא בראשי איברים אינם יוצאים, כי כמה מהם נהרגו ונטבחו ועדיין גאולה מאוחרת.

(ח) **אם רעה בעיני אדוני'** שהכעיסה להקב"ה במעשה ידי' המקולקלים. **אשר לא יעדה**, כלומר שלא יעדה הוא אבל בעלונו אדונים זולתיך (ישעי' כו, יג). **והפדה**, עתיד הוא לפדותה שנא' (תהלים קלח) והוא יפדה את ישראל, כי פדה ה' את יעקב (ירמי' לא, י). **לעם נכרי לא ימשול למכרה** ס"ת אֵלֶיָה. **בבגדו בה**, כיון שפירש טליתו עלי' שוב אינו יכול לבגוד בה, ומהו טליתו של הקב"ה אורה שנא' (תהלים קד, ב) עוטה אור כשלמה, ועתיד הקב"ה לפרוש זיו אור כבודו עליהם שנא' (ישעי' ס, ב) ועליך יזרח ה'.

(ט) **ואם לבנו ייעדנה**, זה משיח שנקרא בנו של הקב"ה שנא' (תהלים ב, ז) ה' אמר אלי בני אתה.

מכתיבת רבינו אפרים ז"ל (מבעלי התוס')

ד. ברבות משפטים פ"ל וכי ימכור איש זה הקב"ה את בתו זו התורה לאמה היינו התלבשות התורה בגשמיות ע' זח"א כ"ז משנה איהו שפחה ולכן לא תצא כו' (ישעי' נב, יב) במנוסה לא תלכון... והיינו כי במצרים לא הי' התורה אבל עכשיו שיש אצלינו התורה שעי"ז יתבררו כל הבירורים לכן לא במנוסה תלכון, וזהו לא תצא כצאת כו'.

ויוצאה בשנים בחי' לא זכו בעתה וביובל ע"י תשובה דרור שופר גדול נגאלין.

אור התורה משפטים עמוד א'עח-א'פ

כא, ח – אם רעה בעיני אדניה אשר לא יעדה והפדה לעם נכרי לא ימשל למכרה בבגדו בה

ה. לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה. רמז שהקב"ה לא ימכור ישראל ח"ו מכירה לצמיתות לא בגלות ראשון שבבבל הרמוז בר"ת ל'מכרה ב'בגדו ב'ה ולא בשני' שבידו של אדום הנקרא נעל כדכתיב (תהלים ס, י) על אדום אשליך נעלי, הרמוז בר"ת ע'ם נ'כרי ל'א, כ"א גאולת עולם תהי' לנו בב"א. [תקס"ט]

חתם סופר

כא, יב – מכה איש ומת מות יומת

ו. מכה איש גי' עשו, כי שופך דמים הי', ומכה **איש** שמכה והורג זרעו של יעקב איש תם, ועתיד הקב"ה ליפרע ממנו שנא' **מות יומת.**

מכתיבת רבינו אפרים ז"ל (מבעלי התוס')

כא, כא – אך אם יום או יומים יעמד לא יקם כי כספו הוא

ז. אך אם יום או יומים יעמוד. רמז הרב מהר"ר יוסף מפוזנאן ז"ל, כי הנה עיקר התשובה וצער מתחולל הוא כי עונותנו גרמו חורבן בית המקדש וגלות השכינה וביטול הקרבנות וביטול תורה ותפלה. [זה הי' צריך להיות], אבל כל הרהורי תשובה בימים נוראים ועיקר הכונה בעבור שנחי' אנו ובנינו, ויהי' לנו פרנסה וכיוצא מעניני הגוף, וכדאי בזיון, וכמו שרמזו הראשונים הישאג ארי' ביער, כי אריה ר"ת אלול ראש השנה יום הכפורים הושענא רבא, וזו מן התוכחות הישאג ארי', אם שאג ישאג בימים נוראים הללו בעבור בית המקדש דכתיב (ירמי' כו, יח) והר הבית לבמות יער, אין זאת כי אם על החיים והפרנסה.

וזה רמז אך אם יום רומז ליום הכפורים, או יומים רומז לראש השנה, יעמוד להתפלל כראוי, אפילו הכי לא יוקם על מעמדו האיש ההוא על תפלתו, כי כספו הוא כלומר כונתו הוא דוקא על כספו וחיי ומזוני, ולא על ה' זה הוא תורף דבריו.

החיד"א – אהבת דוד דרוש יג. נחל קדומים

כא, כב – וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדי' ולא יהי' אסון ענוש יענש כאשר ישית עליו בעל האשה ונתן בפללים

ח. וכי ינצו אנשים. כמו סנחריב וחביריו ונבכדנצר ואספיאנוס קיסר ואנטיוכוס וכל מי שנלחם על ירושלים, היא **אשה הרה** שהיתה רבתי עם (איכה א, א), **ויצאו ילדי'**

שהוליכום בגלות ובשבי', **ולא יהי' אסון** כמו בימי סנחריב שבא ובלבל כל העולם והגלה עשרה שבטים בשבי' לחלח וחבור (דברי הימים-א ה, כו), **ענוש יענש** שסוף הרגוהו בניו, וזהו **ונתן בפלילים** כמו שתרגם על מימר דייניא ע"פ ב"ד של מעלה, וכן אנטיוכוס נהרג.

ואם אסון יהי', כמו בזמן נבוכדנצר שהרג כמה וכמה וכן טיטוס וכן אספסיאנוס קיסר. **ונתת נפש תחת נפש**, הקב"ה יקח נקמתו על כל נפש ונפש.

(ראש השנה כג.) א"ר יוחנן אוי להם לעכו"ם שאין להם תקנה שנאמר (ישעי' ס, יז) תחת הנחושת אביא זהב, פירוש שהעכו"ם אומרים במקום נחושה שלקחנו נביא זהב, במקום ר' עקיבא וחביריו מה מביאים. **עין תחת עין**, הוא החריב בית המקדש שהוא עינו של עולם כן נחרב ביתו שהוא מלך על כל העולם, וכן עתידה שתחרב צור עין כל העולם, **שן תחת שן** שהיו חורקין שניהן כן הקב"ה חרק על נבוכדנצר ועתיד לחרוק על עמלק. **יד תחת יד**, הם כוונו לעשות להם יד ושם, והקב"ה שבר ידם וישבר ידם וימחה שמם. **רגל תחת רגל**, הם בטלו עולי רגלים והיו מוליכים סוסיהם על הילדים ורמסום ברגלי סוסיהם וכן כתיב (ישעי' כו, ו) תרמסנה רגל רגלי עני פעמי דלים, רגלי עני הוא מלך המשיח שנאמר (זכרי' ט, ט) עני ורוכב על החמור.

כוי' תחת כוי', הם הציתו אש בבית המקדש כן עתיד הקב"ה להצית בצור שנאמר (ישעי' לד, ט) והפכתי נחלי' לזפת ועפרה לגפרית, ובאש עתיד הקב"ה לבנותה שנאמר (זכרי' ב) אהי' לה חומת אש. **פצע תחת פצע חבורה וגו'**, כן לעתיד כדאיתא במדרש על פסוק (זכרי' יד, יב) וזאת תהי' המגפה המק בשרו וגו', אמר הקב"ה אני מכה אותם בצרעת כו' וזהו (ויקרא יג, ב) אדם כי יהי' בעור בשרו ע"י מה שנתגרו בישראל אשר צבאו על ירושלים, וכן אתה מוצא כשהקב"ה פורע מאומה הרשעה מלקה אותם בצרעת שנאמר (ירמי' מו, טו) מדוע נסחף אביריך, וכתיב לשאת ולספחת וגו'...

שפתי כהן

כב, ה – כי תצא אש ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המבער את הבערה

ט. שלם ישלם המבעיר את הבערה. אמר הקב"ה עלי לשלם את הבערה שהבערתי אני הצתי אש בציון שנאמר (איכה ד) ויצת אש בציון ותאכל יסודותי' ואני עתיד לבנותה באש שנאמר (זכרי' ב) ואני אהי' לה [נאם ה'] חומת אש סביב ולכבוד אהי' בתוכה.

בבא קמא ס:

הוכרחו ז"ל לדרוש כן מכפל שאמר שלם ישלם וכן המבעיר את הבערה, ולזה דרשו ז"ל שלם המבעיר משמים הדליק האש ישלם הקב"ה שהוא עתיד לשלם, ולזה אמר ישלם המבעיר זה שהבעיר את האש, הבערה הוא על בעירת בית המוקד, ולזה הבערה בה' הידיעה, ולזה שם את בין המבעיר ובין הבערה.

שפתי כהן

אמר הקב"ה אני הצתי אש בציון וכו'. נראה דה"ק שהקב"ה הצית אש בציון לטובתן של ישראל כמו שדרשו חז"ל כלה ה' חמתו שפך חרון אפו ע"י שהצית אש בציון בעצים ובאבנים נצולו ישראל וכלה חמתו הראוי' לבא על ישראל, וכפי זה מה שהצית אש בציון היו רחמים לישראל אף על פי כן אמר הקב"ה אע"פ שכוונתי היתה לטובתן של ישראל מ"מ כיון שאני הצתי האש אני עתיד לבנותה באש ואני אהי' לה חומת אש להגין ולכבוד אהי' בתוכה כדכתיב כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, ואע"פ שאני עתיד לבנותה וגם הבערה היתה לטובתן מ"מ שלם ישלם המבעיר שנצטערו בהבערה.

הרי"ף

* * *

ומצאה קוצים ונאכל גדיש סופי תיבות להיפך שלמה, בפרק הכונס (ס, ב) דורש על בית המקדש שבנה שלמה ועתיד להחזירו לנו, לכך שלמה בסוף אלו התיבות שישו אתה משו**ש** כל המתאבל**ים** עלי**ה** (ישעי' סו).

פירוש הרוקח

כב, ו – אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלקים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו

י. אם לא ימצא הגנב ונקרב [ר"ת] אליהו, רמז לכולי תלמודא (ב"מ כ. ועוד) דמספקא לן אמרי יהא מונח עד שיבא אליהו.

מכתיבת רבינו אפרים ז"ל – (מבעלי התוס') מכתיבה אשכנזית, (עיין גם בעל הטורים)

כג, כו – לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימיך אמלא

יא. בפסוק לא תהי' משכלה וגו' את מספר ימיך אמלא דיש לדקדק דהול"ל ואת מספר וגו' יאמר ע"ד רז"ל (יבמות סג:) אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, וזה שכתב ע"י דלא תהי' משכלה וגו' את מספר ימיך אמלא לקרב הגאולה.

בן הא הא

◆ יום ראשון י"ח שבט ◆

כא (א) **וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם:** א וְאִלֵּין דִּינַיָּא דִּי תַסְדַּר קֳדָמֵיהוֹן:

רש"י◄ **וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים •** (שמות רבה) כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֶּה", פָּסַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים, "וְאֵלֶּה", מוֹסִיף עַל הָרִאשׁוֹנִים, מַה הָרִאשׁוֹנִים מִסִּינַי, אַף אֵלּוּ מִסִּינַי. וְלָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת דִּינִין לְפָרָשַׁת מִזְבֵּחַ? לוֹמַר לְךָ שֶׁתָּשִׂים סַנְהֶדְרִין אֵצֶל הַמִּקְדָּשׁ. (סִפְרִים אֲחֵרִים: הַמִּזְבֵּחַ, וּפֵרוּשׁוֹ בַּעֲזָרָה). **אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם •** אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: לֹא תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לוֹמַר: "אֶשְׁנֶה לָהֶם הַפֶּרֶק וְהַהֲלָכָה ב' אוֹ ג' פְּעָמִים, עַד שֶׁתְּהֵא סִדּוּרָה בְּפִיהֶם כְּמִשְׁנָתָהּ, וְאֵינִי מַטְרִיחַ עַצְמִי לַהֲבִינָם טַעֲמֵי הַדָּבָר וּפֵרוּשׁוֹ", לְכָךְ נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם", כְּשֻׁלְחָן הֶעָרוּךְ וּמוּכָן לֶאֱכֹל לִפְנֵי הָאָדָם. **לִפְנֵיהֶם •** (גיטין פח) וְלֹא לִפְנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וַאֲפִלּוּ יָדַעְתָּ בְּדִין אֶחָד שֶׁהֵם דָּנִין אוֹתוֹ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אַל תְּבִיאֵהוּ בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶם, שֶׁהַמֵּבִיא דִּינֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אֲרַמִּיִּים מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם וּמְיַקֵּר אֶת שֵׁם הָאֱלִילִים לְהַשְׁבִּיחָם (סִפְרִים אֲחֵרִים: לְהַחֲשִׁיבָם), שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם, וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים", כְּשֶׁאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים, זֶהוּ עֵדוּת לְעִלּוּי יִרְאָתָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 38)

שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים (רש"י כא, א) רַז"ל אָמְרוּ (ערובין נג, ב) שֶׁחַיָּב אָדָם לִשְׁנוֹת לְתַלְמִידָיו אַרְבָּעָה פְּעָמִים, וּכְפִי שֶׁמְּצִינוּ שֶׁכָּל הָעָם שָׁנוּ פִּרְקָן אַרְבַּע פְּעָמִים (מִמֹּשֶׁה, מֵאַהֲרֹן, מִבְּנֵי אַהֲרֹן, וּמִן הַזְּקֵנִים). וְרַשִּׁ"י מְצַיֵּן לִגְמָרָא זוֹ בְּפֵרוּשׁוֹ (כִּי תִשָּׂא לד, לב). לָכֵן מְדַיֵּק **שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה** פְּעָמִים, כִּי בְּדָרָךְ כְּלָל דַּי בְּאַרְבַּע פְּעָמִים. וְגַם בָּזֶה נִרְאֶה עַד כַּמָּה מְדֻיָּקִים דִּבְרֵי רַשִּׁ"י! **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) **וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים.** צָרִיךְ לָדַעַת טַעַם אוֹמְרוֹ **וְאֵלֶּה.** וְהִנֵּה נָחְלְקוּ בַּמְּכִילְתָּא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר לוֹמַר לְךָ מָה עֶלְיוֹנִים מִסִּינַי אַף תַּחְתּוֹנִים מִסִּינַי, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר וְאֵלֶּה יָכוֹל שׁוֹנִין וְלֹא יוֹדְעִים תַּלְמוּד לוֹמַר וְאֵלֶּה וְגוֹ' עָרֵךְ לִפְנֵיהֶם כְּשֻׁלְחָן הֶעָרוּךְ עַד כָּאן. וְהִנֵּה לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁמְּפָרֵשׁ וְאֵלֶּה שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּסִינַי בְּהֶכְרֵחַ לְפָרֵשׁ שֶׁטַּעַם שֶׁהֶצְרֵךְ הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ זֶה הוּא לְלַמֵּד עַל פְּרָטֵי מִצְוָה זוֹ שֶׁנֶּאֱמְרוּ מִסִּינַי, שֶׁאִם עַל כְּלָלוֹתֶיהָ הֲרֵי אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּפֶרֶק בַּתְּרָא דִּזְבָחִים (קט"ו:) שֶׁכָּל הַמִּצְוּוֹת נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶם בְּסִינַי וּפְרָטֵיהֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַד כָּאן, וְאִם כֵּן גַּם אֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים בַּכְּלָל וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר וְאֵלֶּה לְלַמֵּד עַל דָּבָר זֶה. וּלְרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁחָלַק עִם ר' יִשְׁמָעֵאל שָׁם בַּבַּרַיְתָא הַשְּׁנוּיָה בִּזְבָחִים כִּי כָּל הַמִּצְוּוֹת נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶם וּפְרָטֵיהֶן בְּסִינַי אֵינוֹ יָכוֹל לְפָרֵשׁ וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים שֶׁבָּא לְלַמֵּד שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּסִינַי כִּי אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַשְׁמִיעֵנוּ זֶה וְהֶצְרֵךְ לְפָרֵשׁ בְּאֹפֶן אַחֵר. וְצָרִיךְ עִיּוּן לְדִבְרֵי רַשִּׁ"י שֶׁפֵּרֵשׁ כָּאן כְּסִבְרַת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וּבְפָרָשַׁת בְּהַר סִינַי פֵּרֵשׁ כְּרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁאָמַר מַה שְׁמִיטָּה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ בְּסִינַי אַף כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וְכוּ'. וְהֵם ב' פֵּרוּשִׁים חֲלוּקִים, וְהָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ כָּאן וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן מַה שֶּׁצִּוָּה בְּעִנְיָן שֵׁנִי שֶׁצָּרִיךְ לָשׂוּם לִפְנֵיהֶם כְּשֻׁלְחָן הֶעָרוּךְ בֵּין מִשְׁפָּטִים תַּחְתּוֹנִים בֵּין מִשְׁפָּטִים שֶׁקָּדְמוּ לָהֶם: **וּמַה** שֶׁרָאִיתִי שֶׁכָּתַב הָרַא"ם שֶׁלִּמּוּד רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הוּא שֶׁנֶּאֱמְרוּ הַמִּשְׁפָּטִים בְּקוֹלוֹת וּבְרָקִים, אֵין דְּבָרָיו נִרְאִים וְלֹא מִתְקַבְּלִים לוֹמַר כִּי דִּבֵּר ה' יוֹתֵר מֵעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת הֲגַם שֶׁהָיָה ר' יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בְּפֵרוּשׁ כֵּן הָיָה צָרִיךְ כֹּחַ וּרְאִיָּה לִדְבָרָיו וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֶלָּא מָה עֶלְיוֹנִים מִסִּינַי וְלֹא אָמַר מָה עֶלְיוֹנִים בְּקוֹלוֹת וּבְרָקִים, וּדְבָרִים אֵלּוּ אֵין לִשְׁמֹעַ לָהֶם, וְאִם מֵחֲמַת הַקֹּשִׁיא שֶׁהִקְשִׁינוּ, כְּבָר יֵשׁ לְהָשִׁיב אוֹתָהּ יָשׁוּב נָכוֹן שֶׁבָּא הַכָּתוּב עַל הַדִּקְדּוּקִים כְּמוֹ שֶׁבָּא בְּדִין הַשְּׁמִיטָה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּהַר סִינַי, וּבְהֶכְרֵחַ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁיּוֹדֶה בִּשְׁמִיטָה שֶׁנֶּאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטֶיהָ בְּסִינַי כַּמְּבֹאָר בַּתּוֹרָה בְּפֵרוּשׁ, אֶלָּא שֶׁלֹּא סָבַר לִלְמֹד מִמֶּנָּהּ לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וְאוּלַי כִּי טַעֲמוֹ מִמַּה שֶּׁבָּאָה הַזְכָּרַת הַר סִינַי בְּד' מִצְוּוֹת לֹא רָצָה לִלְמֹד מֵהֶם עַל כָּל הַתּוֹרָה, וְהָעִקָּר כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ. וְיוֹתֵר נָכוֹן לְהַנִּיחַ הַדָּבָר בְּצָרִיךְ עִיּוּן לְדִבְרֵי רַשִּׁ"י מִלְּפָרֵשׁ בּוֹ כִּי הֵבִין בְּדִבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁאָמַר ה' אֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים כְּדָרָךְ שֶׁאָמַר עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים, וְאִם כֵּן נַנַּת הָרַב רְאֵ"ם לוֹמַר שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּקוֹלוֹת לְבַד וְלֹא כְּסֵדֶר עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, גַּם זֶה אֵינוֹ כִּי זֶה יִהְיֶה בִּנְיָן ג' בְּסֵדֶר הַדִּבּוּר, הָא' הוּא סֵדֶר אֲשֶׁר דִּבֵּר ה' בּוֹ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, ב' סֵדֶר שֶׁהָיָה רָגִיל לְדַבֵּר עִמּוֹ כָּל הַמ' יוֹם כָּל מִצְוּוֹת הַתּוֹרָה, ג' סֵדֶר דִּבּוּר אֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, וּמִי יַטֶּה אָזְנוֹ לִשְׁמֹעַ דְּבָרִים אֵלּוּ לִבְנוֹת מְציאוּת שֶׁלֹּא מָצִינוּ לוֹ כַּיּוֹצֵא בּוֹ בַּתּוֹרָה, וְעוֹד יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת אֶלָּא שֶׁהַדְּבָרִים פְּשׁוּטִים. עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר כִּי טַעַם אוֹמְרוֹ **וְאֵלֶּה** לְרַמֹּז דִּבְרֵיהֶם ז"ל (סַנְהֶדְרִין פ"ו:) כִּי צָרִיךְ לָשׂוּם דַּיָּנִים לִפְנֵי הַמִּקְדָּשׁ, לָזֶה אָמַר **וְאֵלֶּה** מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן שֶׁהִזְכִּיר בְּסָמוּךְ מָקוֹם שְׁכוּנַת הַקֹּדֶשׁ שֶׁכֻּלָּם בְּמָקוֹם אֶחָד: **אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם.** טַעַם אוֹמְרוֹ בְּלָשׁוֹן זֶה, הֲגַם שֶׁרַבּוֹתֵינוּ ז"ל דָּרְשׁוּ דְּרָשׁוֹת (שם ד') צָרִיךְ לָדַעַת פְּשָׁטָן שֶׁל דְּבָרִים. וְאוּלַי כִּי לִהְיוֹת שֶׁיֵּשׁ חֲלָקִים בַּתּוֹרָה שֶׁהֵם חוֹבַת גַּבְרָא לָדַעַת אֶת אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ וְזוּלַת זֶה אֵינָם בְּנֵי בְּרִית הַתּוֹרָה, הַמָּשָׁל בָּזֶה אִם לֹא יֵדַע שֶׁאָסוּר לֶאֱכֹל טְרֵפָה חֲרֵי הוּא אוֹכְלָהּ וְכֵן הַדָּם וְחֵלֶב, וּבְמִצְוַת עֲשֵׂה פֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר שְׁבִיעִתַּת יָמִים הַמְקֻדָּשִׁים הֵן אֵלֶּה יִתְחַיֵּב לְדַעְתָּם, וְיֵשׁ בְּחִינָה אַחֶרֶת כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר דִּינֵי טוֹעֵן וְנִטְעָן הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ הִלְכוֹת קָרְבָּנוֹת וְכַדּוֹמֶה, הָאֱמֶת כִּי חוֹבַת יְדִיעַת הַתּוֹרָה לְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֲבָל לֹא יִגְרַע מִצַּדִּיק עֵינוֹ אִם יֶחְסַר יְדִיעָתָם כָּל שֶׁיֵּשׁ בְּיִשְׂרָאֵל גְּדוֹלִים שֶׁיִּשְׁפְּטוּ וִיקַדְּשׁוּ וְיוֹרוּ מִשְׁפָּטִים לְיִשְׂרָאֵל, וְנִתְחַכֵּם ה' לוֹמַר כָּאן **אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם** לוֹמַר כִּי דִּינִים אֵלּוּ יִתְחַיְּבוּ בִּשְׁמִיעָתָם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל שֶׁזּוּלַת זֶה אֵין הַקּוֹנֶה מַכִּיר בִּשְׁעַת הַקִּנְיָן לָדַעַת אֶת אֲשֶׁר יִקְנֶה, וְגַם אֵין הַנִּקְנֶה יוֹדֵעַ כִּי ה' שִׁחְרְרוֹ אַחַר שֵׁשׁ שָׁנִים לִתְבֹּעַ הַתּוֹבֵעַ, וְגַם הַשּׁוֹפְטִים לֹא יֵדְעוּ כָּל קוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי לְהוֹדִיעוֹ כִּי חַיָּב לְשַׁלְּחוֹ, וְלָזֶה אָמַר **אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם** כִּי מִשְׁפָּט זֶה הוּא מֵהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צְרִיכִין לָשׂוּם לִפְנֵי כֻּלָּם, וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בְּדָרָךְ נוֹכֵחַ **כִּי תִקְנֶה** וְגוֹ' כִּי יוֹדִיעַ הַדָּבָר לְכָל קוֹנֶה: **עוֹד** יִרְצֶה לְהַסְבִּיר הַמִּצְוָה שֶׁתִּתְקַבֵּל לַכֹּל,

וְלָזֶה אָמַר **אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם** פֵּרוּשׁ הֲגַם כִּי דָּבָר זֶה יֵשׁ בּוֹ חֶסְרוֹן הָרְצוֹן שֶׁהַקּוֹנֶה עַבְדּוֹ יְמַהֵר לְשַׁלְּחוֹ אַחַר ו' שָׁנִים תָּשִׂים הַדְּבָרִים לִפְנֵיהֶם כִּי מִצְוָה זוֹ לִזְכוּת כָּל אֶחָד מֵהֶם הִיא כְּשֶׁיִּהְיֶה עֶבֶד לֹא יַעֲבֹד בּוֹ לְעוֹלָם וּבָזֶה יִתְרַצֶּה בַּדָּבָר, כִּי כָּל אֶחָד יַעֲרִיךְ הַדָּבָר שֶׁהוּא לִזְכוּתוֹ לְצַד כִּי כָּל עִבְרִי הַנִּמְכָּר אֵינוֹ אֶלָּא לְצַד דָּחֳקוֹ

(ב) כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִיעִת יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם:

ב אֲרֵי תִזְבֹּן עַבְדָּא בַּר יִשְׂרָאֵל שִׁתְּ שְׁנִין יִפְלָח וּבַשְּׁבִיעֵתָא יִפּוֹק לְבַר חוֹרִין מַגָּן:

רש"י◄ **כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי** • עֶבֶד שֶׁהוּא עִבְרִי. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַבְדּוֹ שֶׁל עִבְרִי, עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁלְּקַחְתּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר "שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד"? וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (ויקרא כה) "וְהִתְנַחַלְתֶּם אוֹתָם", בְּלָקוּחַ מִן הַכְּנַעֲנִים, אֲבָל בְּלָקוּחַ מִיִּשְׂרָאֵל יֵצֵא בְּשֵׁשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (דברים טו) "כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי", לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּאָחִיךָ. **כִּי תִקְנֶה** • מִיַּד בֵּית דִּין שֶׁמְּכָרוּהוּ בִּגְנֵבָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ". אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּמוֹכֵר עַצְמוֹ מִפְּנֵי דָּחֳקוֹ, אֲבָל מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין לֹא יֵצֵא בְּשֵׁשׁ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ", הֲרֵי מוֹכֵר עַצְמוֹ מִפְּנֵי דָּחֳקוֹ אָמוּר, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "כִּי תִקְנֶה"? בְּנִמְכָּר בְּבֵית דִּין. **לַחָפְשִׁי** • לְחֵרוּת. **אור החיים**

(ג) אִם־בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא אִם־בַּעַל אִשָּׁה הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ:

ג אִם בִּלְחוֹדוֹהִי יֵיעוֹל בִּלְחוֹדוֹהִי יִפּוֹק אִם בְּעֵל אִתְּתָא הוּא וְתִפּוֹק אִתְּתֵהּ עִמֵּהּ:

רש"י◄ **אִם־בְּגַפּוֹ יָבֹא** • שֶׁלֹּא הָיָה נָשׂוּי אִשָּׁה, כְּתַרְגּוּמוֹ: אִם בִּלְחוֹדוֹהִי. וּלְשׁוֹן בְּגַפּוֹ, בִּכְנָפוֹ, שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא כְּמוֹת שֶׁהוּא, יְחִידִי בְּתוֹךְ לְבוּשוֹ בִּכְנַף בִּגְדוֹ. **בְּגַפּוֹ יֵצֵא** • מַגִּיד שֶׁאִם לֹא הָיָה נָשׂוּי מִתְּחִלָּה, אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים (קידושין כ). **אִם־בַּעַל אִשָּׁה הוּא** • יִשְׂרְאֵלִית (מכילתא). **וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ** • וְכִי מִי הִכְנִיסָהּ שֶׁתֵּצֵא? אֶלָּא מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁהַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו (קידושין כב). **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אוֹ גֵּנֶב וּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין וְזֶה יְסוֹבְבוֹ הָעָנִי וּבְאוֹתוֹ מַצָּב כֻּלָּם עֲשִׁירִים הָיוּ וְאֵין זֶה אֶלָּא לְדָבָר הַמִּתְגַּלְגֵּל וְכָל אֶחָד יָשִׂים לְפָנָיו שֶׁאֵלָיו נוֹגֵעַ הֶחֱסֵר דִּלְמָא יִתְגַּלְגֵּל עָלָיו הַגַּלְגַּל וְזֶה זְכוּת הוּא לוֹ:

ב) **כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי.** אוּלַי שֶׁיְּכַוֵּן לוֹמַר שֶׁאִם יִהְיֶה לְפָנָיו לִקְנוֹת עֶבֶד כְּנַעֲנִי וְעֶבֶד עִבְרִי יַקְדִּים הָעִבְרִי, וְזֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב כִּי תִּרְצֶה לִקְנוֹת עֶבֶד תַּקְדִּים לִקְנוֹת עִבְרִי וְלֹא תֹּאמַר אֶקְנֶה עֶבֶד שֶׁאֶעֱבֹד בּוֹ עַד עוֹלָם וְלֹא אֶקְנֶה עֶבֶד שֶׁאַחַר שֵׁשׁ שָׁנִים אֲשַׁלְּחֶנּוּ. וְטַעַם שֶׁקָּרָאוֹ **עִבְרִי** כִּי חָשׁ הַכָּתוּב לְיַחֵס שֵׁם עַבְדוּת עַל יִשְׂרָאֵל, לָזֶה כִּנָּה אוֹתוֹ בְּשֵׁם זֶה. עוֹד רָמַז כִּי שֵׁם עַבְדוּת עַל יִשְׂרָאֵל הוּא עוֹבֵר וְאֵינוֹ קָבוּעַ מִטַּעַם כִּי לַה' הֵם עֲבָדִים וְיֵצֵא מִתַּחַת יָדוֹ בַּשָּׁנָה הַזּוֹ. עוֹד יִרְמֹז שֶׁלֹּא בָּא לִידֵי מִדָּה זוֹ עַד שֶׁעָבַר עַל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות, וּמְכֻוָּן לְדִבְרֵיהֶם ז"ל (קידושין י"ד:) כִּי בִּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין בִּגְנֵבָתוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְגַם בְּמוֹכֵר עַצְמוֹ מֵחֲמַת דָּחֳקוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים ט"ו י"ב) כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי, גַּם הוּא לֹא בָּא לִידֵי זוֹ עַד שֶׁכִּבֵּד קָדְמוֹ לוֹ עֲבֵרוֹת, וּכְמַאֲמַר ר' אֲמִי (שבת נ"ה.) אֵין יִסּוּרִין בְּלֹא עָוֹן. עוֹד דִּקְדֵּק לוֹמַר **כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי** וְלֹא אָמַר עִבְרִי עֶבֶד, לְרַמֹּז כִּי קֹדֶם שֶׁתִּקְנֶהוּ עֶבֶד הוּא, וּכְאוֹמְרָם ז"ל (קידושין שם) כִּי בְּמוֹכְרִים אוֹתוֹ בֵּית דִּין הַכָּתוּב מְדַבֵּר וּכְבָר נִתְחַיֵּב מֵהַשָּׁמַיִם. וּבָזֶה לֹא קָשֶׁה לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר תֵּבַת עֶבֶד שֶׁמִּזֶּה יָצָא לָנוּ לִטְעוֹת עֶבֶד שֶׁל עִבְרִי (מְכִילְתָא) עַד שֶׁהֵצְרַךְ לְפָרֵשׁ פָּסוּק אַחֵר תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי: **עוֹד** נִרְאֶה כִּי טַעַם שֶׁהֵצְרַךְ לוֹמַר **עֶבֶד** לָתֵת טַעַם לְמַה שֶּׁבָּזָה שֵׁשׁ שָׁנִים לָזֶה הַקְּדִים לוֹמַר כִּי זֶה שֶׁאַתָּה קוֹנֶה כְּבָר הוּא עֶבֶד עַל דֶּרֶךְ שֶׁאָמַר (וַיִּקְרָא כה נה) כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים: **שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד.** טַעַם אוֹמְרוֹ כֵּן לִדְרֹשׁ שֶׁעַל כָּל פָּנִים יַעֲבֹד שֵׁשׁ וַאֲפִלּוּ בְּרַח, וְאוֹמְרוֹ **יַעֲבֹד** וְלֹא פֵּרֵשׁ יַעַבְדֶךָ נִתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת שֶׁיַּעֲבֹד גַּם בְּמוֹת הַקּוֹנֶה לִבְנוֹ:

וּבַשְּׁבִעִת וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ וְלִפְעָמִים יַעֲבֹד גַּם בַּשְּׁבִיעִית כְּשֶׁיִּמָּכֵר בְּאֶמְצַע שְׁנַת עוֹלָם לְתַשְׁלוּם שָׁנָה שֶׁנִּמְכַּר בָּהּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שֵׁשׁ שָׁנִים שְׁלֵמִים מִיּוֹם לְיוֹם. עוֹד יִרְצֶה כִּי יַעֲבֹד גַּם בַּשְּׁבִיעִית פֵּרוּשׁ שְׁבִיעִית לַשָּׁנִים אִם תִּפְגַּע בְּתוֹךְ שֵׁשׁ שָׁנָיו. שׁוּב מָצָאתִי דִּיּוּק זֶה בִּדְבְרֵי רַמְבָ"ם בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה (קידושין פ"א מ"ב):

ג) **אִם בְּגַפּוֹ יָבֹא וְגוֹ'.** רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּקִדּוּשִׁין (כ'.) אָמְרוּ יְחִידִי נִכְנָס יְחִידִי יֵצֵא מִכָּאן שֶׁאֵין רַבּוֹ רַשַּׁאי לִמְסֹר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית אֶלָּא אִם הוּא נָשׂוּי. וְנִרְאֶה כִּי הִקְשָׁה לָהֶם יִתּוּר הַכָּתוּב לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר כֵּן, מִמַּה נַּפְשָׁךְ אִם לוֹמַר כִּי דַּוְקָא כְּשֶׁיִּכָּנֵס בְּגַפּוֹ הוּא שֶׁיֵּצֵא בְּגַפּוֹ אֲבָל כְּשֶׁיִּכָּנֵס עִם אִשְׁתּוֹ לֹא יֵצֵא בְּגַפּוֹ פְּשִׁיטָא כִּי מִי הִכְנִיסָהּ שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר כֵּן, וְתִמְצָא שֶׁדִּקְדְּקוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (קידושין כ"ב.) בַּמַּאֲמָר וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ כִּי לֹא הָיָה צָרִיךְ לְאָמְרָהּ וּפֵרוּשׁוֹ לְחַיֵּב מְזוֹן אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, וְאִם עַל שִׁפְחָה הַנּוֹתֶן לוֹ רַבּוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּסָמוּךְ הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּגַפּוֹ, אֶלָּא וַדַּאי לִדְרָשָׁה בָּא לוֹמַר אִם בְּגַפּוֹ פֵּרוּשׁ בְּלֹא אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית מִמַּה שֶׁגִּלָּה בְּסוֹף דְּבָרָיו אִם בַּעַל אִשָּׁה וְגוֹ', **בְּגַפּוֹ יֵצֵא** פֵּרוּשׁ יְחִידִי יֵצֵא פֵּרוּשׁ יִשָּׁאֵר בִּכְמוֹת שֶׁהוּא יְחִידִי עַד יְצִיאָתוֹ. אוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ מַקִּישׁ יְצִיאָה לְהַכְנָסָה כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס יְחִידִי מִמָּשׁ בְּלֹא אִשָּׁה וּבָנִים בֵּין הַיּוֹצְאִים עִמּוֹ בֵּין הַנִּשְׁאָרִים בְּבֵית הָאֲדוֹן כְּמוֹ כֵן בִּיצִיאָתוֹ. וְאִם הָיְתָה לוֹ אִשָּׁה וְלֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים גַּם כֵּן אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה שֶׁאָנוּ קוֹרְאִים בּוֹ בְּגַפּוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הָיוּ לוֹ בָּנִים וְלֹא הָיְתָה לוֹ אִשָּׁה:

וְרָאִיתִי לְהָרֹא"ם שֶׁדִּיֵּק שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר אִם בְּגַפּוֹ וְגוֹ' כֵּן יֵצֵא. וְאֵין דְּבָרָיו נִרְאִים כִּי אַדְרַבָּה אִם הָיָה אוֹמֵר כֵּן יִהְיֶה נִשְׁמָע יוֹתֵר שֶׁלֹּא יִתֵּן לוֹ שִׁפְחָה וְיִשָּׁאֵר כְּמוֹת שֶׁהוּא. וְהָאֱמֶת כִּי טַעַם שֶׁלֹּא אָמַר כֵּן כִּי יֵשׁ לָחוּשׁ לִדְרָשׁוֹת אֲחֵרִים הַנִּשְׁמָעִים מִמֶּנָּה וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וְאִם תֹּאמַר מִנַּיִן לָהֶם לְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל (שם כ'.) שֶׁהוֹסִיפוּ הַבָּנִים, וַהֲגַם כִּי דְּבָרִים אֵלּוּ הֲלָכָה הֵם, יֵשׁ לוֹמַר כִּי אִם יִכָּנֵס בְּאִשָּׁה בְּלֹא בָּנִים הֲרֵי אֲנִי קוֹרֵא עָלָיו בְּגַפּוֹ יֵצֵא שֶׁלֹּא יִתֵּן לוֹ שִׁפְחָה וְיִהְיוּ לוֹ בָּנִים מִמֶּנָּה שֶׁאָז אֵינוֹ דּוֹמֶה גַּפּוֹ שֶׁל יְצִיאָה לְגַפּוֹ שֶׁל הַכְנָסָה כִּי אָז לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים וְעַתָּה יֵשׁ לוֹ בָּנִים. וְאִם בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנַס הָיְתָה לוֹ אִשָּׁה וְלֹא בָּנִים וְאַחַר כָּךְ הָיוּ לוֹ בָּנִים נִכְנָס בְּגֶדֶר הֶחֵתֵר. וְאוּלַי כִּי לָזֶה תָּלְתָה הַתּוֹרָה הַדָּבָר בְּאִשָּׁה שֶׁהִיא צְרִיכָה לְהִיוֹת בִּשְׁעַת בִּיאָתוֹ לָעֲבֹדוּת אֲבָל הַבָּנִים הֲגַם שֶׁיִּהְיוּ אַחַר כָּךְ. וְאִם הָיְתָה לוֹ אִשָּׁה כְּשֶׁקָּנָאוֹ וּמֵתָה מַשְׁמָע שֶׁמֵּתָה כִּי לֹא הִקְפִּיד הַכָּתוּב אֶלָּא עַל שְׁעַת בִּיאָה בְּגַפּוֹ יָבֹא. וְזוּלַת דִּבְרֵיהֶם ז"ל הָיִיתִי אוֹמֵר כִּי הַכָּתוּב שָׁלַל דִּין זֶה מֵאוֹמְרוֹ אִם בַּעַל אִשָּׁה הוּא צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ עַד שְׁעַת יְצִיאָה וּבָזֶה אֲנִי מַתִּיר לְךָ אִם אֲדֹנָיו יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה:

אִם בַּעַל אִשָּׁה וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם

(ד) **אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה־לּוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וְיַלְדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ:**

ד אם רבונה יתן לה אתתא ותליד לה בנין או בנן אתתא ובנתא תהי לרבונתא והוא יפוק בלחודוהי:

רש"י◄ **אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה •** מִכָּאן שֶׁהָרְשׁוּת בְּיַד רַבּוֹ לִמְסֹר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵלִית? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ". הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּכְנַעֲנִית, שֶׁהֲרֵי הָעִבְרִיָּה אַף הִיא יוֹצְאָה בְּשֵׁשׁ, וַאֲפִלּוּ לִפְנֵי שֵׁשׁ אִם הֵבִיאָה סִימָנִין יוֹצְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים טו) "אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה", מְלַמֵּד שֶׁאַף הָעִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּשֵׁשׁ. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ז"ל (מְכִילְתָּא אַחֲרִיתִי דר"ש) שֶׁאֵין הָאָדוֹן חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ שֶׁל עֶבֶד אֶלָּא אִם תִּהְיֶה אִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ לַעֲמֹד עִמּוֹ וְלֹא אִשָּׁה הָאֲסוּרָה לוֹ מֵאִסּוּרֵי לָאוִין, וְהִנֵּה בְּדִין מְסִירַת שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית מַשְׁמַע מֵהַשֵּׁ"ס וְהוּבָא בְּדִבְרֵי רַמְבָּ"ם (הִלְכוֹת עֲבָדִים פ"ג ה"ד) שֶׁכָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים וַאֲפִלּוּ אִשָּׁה מֵאִסּוּרֵי לָאוִין יָכוֹל לִתֵּן לוֹ וְכוּ', וְהוּא אוֹמְרוֹ **אִם בַּעַל אִשָּׁה הוּא** פְּרוּשׁ אֵין צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה אִשְׁתּוֹ הָרְאוּיָה לוֹ לְגַבֵּי מַה שֶּׁאָסְרָתִי לְךָ בְּסָמוּךְ אִם בְּגַפּוֹ שֶׁאֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ אֲבָל לְגַבֵּי מְזוֹנוֹת **וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ** פְּרוּשׁ הָרְאוּיָה לוֹ הוּא שֶׁחַיָּב הָאָדוֹן בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (מְכִילְתָּא) וְזֶה לְשׁוֹנָם יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם תַּלְמוּד לוֹמַר אִשְׁתּוֹ לְהוֹצִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם, עִמּוֹ לְהוֹצִיא אֲרוּסָתוֹ. וְהִנֵּה עֶבֶד שֶׁהָיְתָה לוֹ אִשָּׁה שׁוֹמֶרֶת יָבָם אוֹ אֲרוּסָה מוּתָּר לָתֵת לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, וְהוּא אוֹמְרוֹ **אִם בַּעַל אִשָּׁה הוּא** פְּרוּשׁ בְּלֹא תְּנַאי הֲגַם שֶׁתִּהְיֶה אֲרוּסָה אוֹ שׁוֹמֶרֶת יָבָם יָצָא מִכְּלַל בְּגַפּוֹ שֶׁאָסְרָתִי לְךָ נִתְיַנֵּת שִׁפְחָה. וּלְדִבְרֵי הַשֵּׁ"ס (קִדּוּשִׁין כ'.) שֶׁדִּקְדְּקוּ הַבָּנִים גַּם כֵּן יִהְיֶה הַדִּין בְּהֵיכָא שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת וּמִתָּה וְאֵרַס אִשָּׁה יֶשְׁנוֹ בִּמְסִירַת שִׁפְחָה:

וְיָצְאָה. אוֹמְרוֹ בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו כִּי לְצַד שֶׁיָּצוֹ ה' עַל מְזוֹנוֹת הָאִשָּׁה יַצְדִּיק לוֹמַר וָא"ו כִּי מִלְּבַד שֶׁחַיָּב בִּמְזוֹנוֹתָיו גַּם כוּ':

ד) **אִם אֲדֹנָיו וְגוֹ'.** קֻשָּׁה לָמָּה הִתְחִיל לְדַבֵּר לְנֹכַח כִּי תִקָּנָה וְתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר חָזַר לְדַבֵּר דֶּרֶךְ נִסְתָּר אִם אֲדֹנָיו יִתֶּן לוֹ. תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ, וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו כָּל הַפָּרָשָׁה בְּדֶרֶךְ נִסְתָּר וּמִן הָרָאוּי הָיָה לוֹ לְהַשְׁלִים הַדִּבּוּר כְּדֶרֶךְ שֶׁהִתְחִיל אִם תִּתֶּן לוֹ, תִּהְיֶה לְךָ וְגוֹ', וְהִגִּשְׁתָּ אוֹתוֹ. וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר כִּי לֹא כִּנָּה הַדִּבּוּג לְקוֹנֵהוּ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (ב"ר פס"ח) כִּי הִקְבִּ"ה מְזַוֵּג זִוּוּגִים לָזֶה אָמַר **אִם אֲדֹנָיו** הָאֲמִתִּי כִּי לוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה, אֶלָּא שֶׁלֹּא יַצְדִּיק פְּרוּשׁ זֶה אוֹמְרוֹ הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ. עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר **וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ** וַהֲלֹא הַדָּבָר מוּבָן שֶׁיֵּצֵא בְגַפּוֹ מֵאוֹמְרוֹ הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ. עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר אָמַר יֹאמַר: **אָכֵן** כַּוָּנַת הַכְּתוּבִים הִיא לְצַד כִּי יָצוּ הָאֵל הִשְׁתַּנּוּת הַדִּין אִם בְּגַפּוֹ יָבוֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא פֵּרוּשׁ שֶׁאֵין רַבּוֹ יָכוֹל לִמְסֹר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית אֶלָּא אִם הָיָה נָשׂוּי כְּאוֹמְרָם בְּקִדּוּשִׁין (כ'.) וְיֹאמַר הָאוֹמֵר מְדוּעַ חָקַק ה' חֻקָּה זוֹ לְהִשְׁתַּנּוּת הַדִּין מַה לִּי הָיָה נָשׂוּי אוֹ לֹא, לָזֶה בָּא הַכָּתוּב בְּחָכְמָה לָתֵת טַעַם וְאָמַר הַטַּעַם הוּא **אִם אֲדֹנָיו יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה** שֶׁהִיא שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית כַּמּוּבָן מֵהָעִנְיָן, הַמִּשְׁפָּט הוּא שֶׁהָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא הָעֶבֶד יֵצֵא בְּגַפּוֹ פְּרוּשׁ בְּלֹא אִשָּׁה כָּל עִקָּר וְלִהְיוֹת כֵּן אִם יִתֵּן לוֹ רַבּוֹ אִשָּׁה וְהוּא פָּנוּי מֵעוֹלָם לֹא יִרְצֶה לָצֵאת מֵעַבְדּוּת לְצַד ב' סִבּוֹת, הָאַחַת אַהֲבַת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, וְהֵב' שֶׁבְּצֵאתוֹ נִשְׁאָר פָּנוּי וּשְׁתַּיִם רָעוֹת יֵשׁ לוֹ בִּיצִיאָתוֹ וּלְצַד זֶה כָּל עֶבֶד אִישׁ לֹא יַחְפֹּץ לָצֵאת מֵאֶת רַבּוֹ מַה שֶּׁאֵין רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ כֵּן, אֲשֶׁר עַל כֵּן גָּזַר אֹמֶר שֶׁלֹּא יִתֵּן לוֹ רַבּוֹ אִשָּׁה אֶלָּא אִם הוּא נָשׂוּי כִּי בָּזֶה יָקֵל מֵעָלָיו הַפְרָדַת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית בַּת חוֹרִין יִהְיֶה בְּעֵינָיו קַל לָצֵאת, וּכְפִי פָּסוּק אִם אֲדֹנָיו וְגוֹ' נִתְכַּוֵּן ה' לוֹמַר בְּסֵדֶר הַדְּבָרִים לָתֵת טַעַם בְּמֶתֶק לָשׁוֹן לָמָּה שִׁנָּה הַדִּין, וְאוֹמְרוֹ **וְאִם אָמוֹר יֹאמַר** פְּרוּשׁ מִלְּבַד אֲמִירָה א' שֶׁעָשָׂה ה' לוֹ תִּקּוּן כַּנִּזְכָּר עוֹד יֹאמַר **אֲהַבְתִּי** וְגוֹ' וְהִגִּישׁוֹ וְגוֹ' **וְרָצַע** וְגוֹ' כִּי זֶה מֵעִיד שֶׁאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְעֵלּוֹ יִתְבָּרֵךְ וְקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ:

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַפָּרָשָׁה דֶּרֶךְ רֶמֶז כִּי תְּצוּוָה הַתּוֹרָה לְהָאָדָם לָשׂוּם לְפָנָיו בְּתָמִידוּת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בֵּין עֵינָיו וְהוּא אוֹמְרוֹ **אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם** שֶׁתָּמִיד יָשִׂים הָאָדָם עִנְיָן זֶה לְפָנָיו. וְהוּא **כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי** הֲלֹא יָדַעְתָּ כִּי הָאָדָם נֶחְלָק לְשִׁנַּיִם חֵלֶק אֶחָד רוּחָנִי וְהוּא הָעִקָּר וְחֵלֶק אֶחָד גַּשְׁמִי שֶׁבָּרָא ה' לַנִּשְׁמָה לְשַׁמְּשָׁהּ שֶׁבְּאִמְצָעוּתוֹ מְקַיֵּם כַּמָּה מִצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְלוֹ יִקָּרֵא שֵׁם עֶבֶד כִּי אֵינוֹ אֶלָּא שַׁמָּשׁ לַנֶּפֶשׁ שֶׁלָּהּ יִקָּרֵא אָדָם כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (לְקַמָּן ל') עַל בְּשַׂר אָדָם לֹא וְגוֹ' שֶׁזֶּה יַגִּיד כִּי לֹא הַבָּשָׂר יִקָּרֵא אָדָם, וְכֵן אָמַר (יְחֶזְקֵאל ל"ד) אָדָם אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם וְלֹא אֻמּוֹת הָעוֹלָם (ב"מ קי"ד.) שֶׁאֵין לָהֶם נֶפֶשׁ רוּחָנִית, וְלָזֶה מְצַוָּה הַתּוֹרָה לְהָאָדָם **כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי** פֵּרוּשׁ עִבְרִי עוֹבֵר כִּי אֵינוֹ קַיָּם לָעַד כִּי מִי גֶּבֶר יִחְיֶה וְלֹא יִרְאֶה מָוֶת עַל דֶּרֶךְ (תְּהִלִּים קמ"ד) כְּצֵל עוֹבֵר, וּזְמַן קְבִיעָתוֹ הוּא עַד ס' שָׁנָה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (אִיּוֹב ה') תָּבוֹא בְּכֶלַח אֱלֵי קָבֶר, וְאָמְרוּ בַּשַּׁ"ס (מוֹעֵד קָטָן כ"ח.) כִּי בֶּן ס' שָׁנָה הוּא זְמַנּוֹ שֶׁל אָדָם לָלֶכֶת בְּחֶשְׁבֵּן בְּכֶלַח שֶׁאָז הוּא כַּעֲלוֹת גְּדִישׁ, וְזֶה הוּא אוֹמְרוֹ **שֵׁשׁ שָׁנִים** פְּרוּשׁ כָּל יָמָיו הֵם שִׁשִּׁים, וְהַגַּם שֶׁאָמַר שֵׁשׁ יֵשׁ חֶשְׁבּוֹן שֶׁיִּכְלֹל כְּלָלוּת א' וְכָאן כּוֹלֵל הָעֲשִׂירִי, **וּבַשְּׁבִיעִית** פְּרוּשׁ בְּעֶשֶׂר שָׁנִים הַשְּׁבִיעִית יֵצֵא לַחָפְשִׁי הָעֶבֶד עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (תְּהִלִּים פ"ח) בַּמֵּתִים חָפְשִׁי, וְאוֹמְרוֹ תִּבַת **חִנָּם** לִרְמֹז עַל יַד מִי תִּהְיֶה הַיְצִיאָה עַל יְדֵי חִנָּם שֶׁהוּא ס"מ וְחִילּוּתָיו שֶׁהֵם נִרְמָזִים בְּתִבַת חִנָּם כְּאוֹמְרוֹ בְּסֵפֶר הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (ח"ב קכ"ח.) כִּי בְּמִלֵּי דְּמַגְּנָא הוּא זֵינַיְהוּ דְּהַהִיא סִטְרָא וְלָזֶה לֹא שָׁלְטֵי בִּדְבַר מִצְוָה שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם בְּדָמִים יְקָרִים, וְכֵן תִּמְצָא שֶׁכָּל דְּבַר טֻמְאָה בָּא בְּחִנָּם מַה שֶּׁאֵין כֵּן דְּבַר מִצְוָה וּקְדֻשָּׁה צָרִיךְ לָהֶם טֹרַח גָּדוֹל וְדָמִים יְקָרִים:

וְאוֹמְרוֹ אִם בְּגַפּוֹ יָבֹא. צָרִיךְ לְדַקְדֵּק לָמָּה אָמַר לְשׁוֹן זֶה וְלֹא אָמַר לְשׁוֹן הָרְגִיל בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ אִם לְבַדּוֹ כְּאוֹמְרוֹ (וַיִּשְׁלַח ל"ב כ"ה) וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ:

אָכֵן יֵשׁ לָדַעַת כִּי אִם סְגֻלַּת מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וְקִנְאָה לְעַצְמוֹ כֹּחַ יִמְצָא כֹּחַ לַעֲלוֹת בְּיוֹם הַתְּחִיָּה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (תְּהִלִּים ע"ב) וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ (כְּתֻבּוֹת קי"א.) וְזֶהוּ שֶׁאָמַר כָּאן **אִם בְּגַפּוֹ** פְּרוּשׁ לְשׁוֹן גַּף עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (מִשְׁלֵי ט') עַל גַּפֵּי מְרֹמֵי שָׂרוֹמֵז אֶל הַמִּצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כְּאוֹמְרָם ז"ל (שַׁבָּת מ"ט.) נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְיוֹנָה וְכוּ', וְאוֹמְרוֹ **יָבֹא** פְּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (אַנְקְלוֹס בְּרֵאשִׁית כ"ח י"א) כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ עָל שִׁמְשָׁא, **בְּגַפּוֹ יֵצֵא** פְּרוּשׁ בְּאוֹתוֹ כָּנָף יֵצֵא מִן הָאָרֶץ בְּעֵת הַתְּחִיָּה וְאַחֲרֵי נָפְלוֹ קִימָה תִּהְיֶה לוֹ וִידִיעַת הַהֲפָכִים שָׁוָה הִיא שֶׁאִם בָּעוֹלָם הַזֶּה לֹא יִשְׁתַּדֵּל בְּסֻגֻּל הַטּוֹב אֵין כֹּחַ בּוֹ לַעֲלוֹת, וְהוּא מַאֲמָרָם ז"ל (כְּתֻבּוֹת קי"א.) בַּפָּסוּק (מִשְׁלֵי ג') עֵץ חַיִּים וְגוֹ' שֶׁאֵין גּוּפוֹת עַמֵּי הָאָרֶץ עוֹמְדִים זוּלַת לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ:

וְאוֹמְרוֹ אִם בַּעַל אִשָּׁה הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ. כָּאן רָמְזָה הַתּוֹרָה סוֹד גָּדוֹל וְהוּא כִּי יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁקָּנָה נִשְׁמָתוֹ בְּאֶמְצָעוּת חֹזֶק מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים וְנַעֲשָׂה הוּא בְּעָלָהּ שֶׁל נְשָׁמָה הַקְּדוֹשָׁה, וְצָרִיךְ אַתָּה לָדַעַת מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (ח"ג צ"א.) בַּמֶּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד וְגוֹ' כִּי הַבְּהֵמוֹת מֵעֵת לִדָּתָם קוֹנִים שֵׂכֶל שֶׁיֵּשׁ לַשּׁוֹר מַה שֶּׁאֵין

(ה) וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי אֶת־אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי:

ה וְאִם מֵימַר יֵימַר עַבְדָּא רָחֵימְנָא יָת רִבּוֹנִי יָת אִתְּתִי וְיָת בְּנָי לָא אֶפּוֹק לְבַר חוֹרִין:

רס"י◄ **אֶת אִשְׁתִּי •** הַשִּׁפְחָה. אור החיים

(ו) וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם:

ו וְיַקְרְבִנֵּהּ רִבּוֹנֵהּ לְקֳדָם דַּיָּנַיָּא וְיַקְרְבִנֵּהּ לְוָת דָּשָׁא אוֹ לְוָת (דִּילְוָת) מְזֻזְתָּא וְיַרְצַע רִבּוֹנֵהּ יָת אוּדְנֵהּ בְּמַרְצְעָא וִיהֵי לֵהּ עָבֵד פָּלַח לְעָלָם:

רס"י◄ **אֶל הָאֱלֹהִים •** (מכילתא) לְבֵית דִּין. צָרִיךְ שֶׁיְּמַלֵּךְ בְּמוֹכְרָיו שֶׁמְּכָרוּהוּ לוֹ. **אֶל הַדֶּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה •** יָכוֹל שֶׁתְּהֵא הַמְּזוּזָה כְּשֵׁרָה לִרְצֹעַ עָלֶיהָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (דברים טו) "וְנָתַתָּה בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת", בַּדֶּלֶת וְלֹא בַּמְּזוּזָה. הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה"? הִקִּישׁ דֶּלֶת לִמְזוּזָה: מַה מְּזוּזָה מְעֻמָּד, אַף דֶּלֶת מְעֻמָּד. (קידושין כב) **וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ •** הַיְמָנִית. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁל שְׂמֹאל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֹזֶן" "אֹזֶן" לִגְזֵרָה שָׁוָה. נֶאֱמַר כָּאן: "וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ", וְנֶאֱמַר בַּמְּצֹרָע: (ויקרא יד) "תְּנוּךְ אָזְנוֹ הַיְמָנִית", מַה לְּהַלָּן הַיְמָנִית, אַף כָּאן הַיְמָנִית. וּמָה רָאָה אֹזֶן לְהֵרָצַע מִכָּל שְׁאָר אֵבָרִים שֶׁבַּגּוּף? (מכילתא) אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: 'אֹזֶן זֹאת שֶׁשָּׁמְעָה עַל הַר סִינַי: "לֹא תִּגְנֹב", וְהָלַךְ וְגָנַב, תֵּרָצַע', וְאִם מוֹכֵר עַצְמוֹ: 'אֹזֶן שֶׁשָּׁמְעָה עַל הַר סִינַי: "כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים" וְהָלַךְ וְקָנָה אָדוֹן לְעַצְמוֹ, תֵּרָצַע'. רַבִּי שִׁמְעוֹן הָיָה דּוֹרֵשׁ מִקְּרָא זֶה כְּמִין חֹמֶר (רָצָה לוֹמַר: קֶשֶׁר צְרוֹר מְבֻשָּׂם, שֶׁתּוֹלִין בַּצַּוָּאר לְתַכְשִׁיט): 'מַה נִּשְׁתַּנּוּ דֶּלֶת וּמְזוּזָה מִכָּל כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: דֶּלֶת וּמְזוּזָה שֶׁהָיוּ עֵדִים בְּמִצְרַיִם כְּשֶׁפָּסַחְתִּי עַל הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת, וְאָמַרְתִּי: (ויקרא כה) "כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים", עֲבָדַי הֵם וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים, וְהָלַךְ זֶה וְקָנָה אָדוֹן לְעַצְמוֹ, יֵרָצַע בִּפְנֵיהֶם'. **וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם •** עַד הַיּוֹבֵל. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְעוֹלָם (קידושין טו) כְּמִשְׁמָעוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא כה) "וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשׁוּבוּ", מַגִּיד שֶׁחֲמִשִּׁים שָׁנָה קְרוּיִים עוֹלָם, וְלֹא שֶׁיְּהֵא עוֹבְדוֹ כָּל נ' שָׁנָה, אֶלָּא עוֹבְדוֹ עַד הַיּוֹבֵל, בֵּין סָמוּךְ בֵּין מֻפְלָג.

(ז) וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים:

ז וַאֲרֵי יְזַבֵּן גְּבַר יָת בְּרַתֵּהּ לְאַמְּהוּ לָא תִּפּוֹק כְּמַפְּקָנוּת עַבְדַּיָּא:

רס"י◄ **וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה •** (מכילתא. ערכין כט) בְּקִטַּנָּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. יָכוֹל אֲפִלּוּ הֵבִיאָה סִימָנִים? אָמַרְתָּ: קַל וָחֹמֶר. וּמַה מְּכוּרָה קֹדֶם לָכֵן יוֹצְאָה בְּסִימָנִין, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף", שֶׁאָנוּ דּוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְסִימָנֵי

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כֵּן הָאָדָם כְּפִי מַעֲשָׂיו זָכָה נוֹתְנִים לוֹ נֶפֶשׁ זָכָה יָתֵיר וְכוּ' זָכָה יַתִּיר וְכוּ' עַד כָּאן, הִנֵּה שֶׁבְּאֶמְצָעוּת מַעֲשָׂיו קוֹנֶה הַנְּשָׁמָה הַנִּקְרֵאת אִשָּׁה וּכְמוֹ כֵן מָצִינוּ שֶׁקָּרָאוּהָ חֲכָמֵי אֱמֶת (תקו"ז תקון ר') וְלָזֶה אָמַר **אִם בַּעַל אִשָּׁה** הוּא שֶׁקָּנָאָה כַּנִּזְכָּר **וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ** פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ אַחֲרֵי יְצִיאַת אִשְׁתּוֹ אַף עַל פִּי כֵן עוֹדֶנָּה עִמּוֹ וְנִשְׁאָר חַי אֲפִלּוּ אַחֲרֵי מוֹתוֹ, וְצֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּבָא בַּמַּסֶּכֶת שַׁבָּת (קנ"ב:) שֶׁל הָנְהוּ קַפּוּלָאֵי וְכוּ' נָחַר בְּהוּ גַּבְרָא וְכוּ' שֶׁהָיָה מְדַבֵּר לְאַחַר מוֹתוֹ, וְזֶה הוּא אוֹמְרָם ז"ל (בְּרָכוֹת י"ח.) צַדִּיקִים בְּמִיתָתָם קְרוּיִים חַיִּים:

עוֹד יְכַוֵּן בְּאוֹמְרוֹ **אִם בַּעַל אִשָּׁה** הוּא לוֹמַר אִם הוּא אָדָם אֲשֶׁר כָּל מַחְשְׁבוֹתָיו וְיִגְיעוֹתָיו וְטָרְחוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וַאֲפִלּוּ מַאֲכָלוֹ וּמַשְׁקֶהוּ אֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׁבִיל הַנְּשָׁמָה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (מִשְׁלֵי י"ג) צַדִּיק אֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ לְהַגְדִּיל הָרוּחָנִיּוּת אָדָם כָּזֶה יִקָּרֵא בַּעַל אִשָּׁה כַּבַּעַל הַזֶּה שֶׁטּוֹרֵחַ בִּשְׁבִיל אִשְׁתּוֹ לָזוּן וּלְפַרְנֵס וּלְכַלְכֵּל וּלְמַלְּאוֹת רְצוֹנָהּ כֵּן זֶה הָאִישׁ עוֹשֶׂה לְנַפְשׁוֹ אָדָם כָּזֶה שֶׁהַחֹמֶר נִזְדַּכֵּךְ וְנַעֲשָׂה מֵעֵין הַצּוּרָה בִּמְצִיאוּת זֶה תּוֹכֵל נַפְשׁוֹ לִסְבֹּל לְדוּר עִמּוֹ בִּמְחִצָּתוֹ אֲפִלּוּ אַחַר יְצִיאָתָהּ:

וְאוֹמְרוֹ אִם אֲדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ אִם אֵינוֹ בַּעַל אִשָּׁה עַל אֹפֶן הָאָמוּר אֲבָל אִשָּׁה הִקְנוּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם כִּי תִמְצָא כַּמָּה בְּנֵי אָדָם שֶׁזּוֹכִים לִנְשָׁמָה טְהוֹרָה בְּסוֹד הַזִּווּג בִּשְׁעַת יְצִירָה מִצַּד אָבִיו הַצַּדִּיק, **וְיָלְדָה לוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת** פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (ב"ר פ"ל) עִקַּר תּוֹלְדוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים וְכוּ', גַּם כִּי עַל יְדֵי מַעֲשִׂים טוֹבִים יִהְיֶה נוֹלֵד מַלְאָךְ טוֹב כְּאוֹמְרָם ז"ל (אבות פ"ד) הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת קָנָה לוֹ פַּרְקְלִיט אֶחָד כו', וְכֵן הוּא מְפֹרָשׁ בָּאֵר הֵיטֵב בְּסֵפֶר הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ לָזֶה אָמַר **וְיָלְדָה לוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת** בְּחִינַת הַבָּנִים הֵם מִצְוֹת הַנַּעֲשִׂים בְּהִתְעַצְּמוּת גָּדוֹל, וּבְחִינַת הַבָּנוֹת הִיא מַדְרֵגָה לְמַטָּה מִבָּנִים, אָדָם כָּזֶה **הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ** לִשְׁלֹל מַה שֶּׁזָּכָה הָאִישׁ אֲשֶׁר קָנָה הָאִשָּׁה בְּאֶמְצָעוּת הִתְעַצְּמוּתוֹ וְנַעֲשָׂה בַּעַל הָאִשָּׁה לִהְיוֹת עִמּוֹ תָּמִיד לֹא כֵּן הוּא זֶה אֶלָּא תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ כִּי אָדָם כָּזֶה לֹא קָנָאָה לִהְיוֹת בַּעֲלָהּ שֶׁבָּזֶה לֹא תִּפְרֹד מִמֶּנּוּ. גַּם לְפֵרוּשׁ ב' זֶה לֹא זַכְּךְ גּוּפוֹ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי שֶׁלֹּא תִּפְרֹד מִמֶּנּוּ הַנְּשָׁמָה וְלָזֶה תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ, **וְהוּא יֵצֵא** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ וּבְעֵת יְצִיאָתוֹ מֵהַקָּבֶר בְּעֵת הַתְּחִיָּה יֵצֵא בְּגַפּוֹ פֵּרוּשׁ זְכֻיּוֹתָיו שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְלֹא תֵּשָׁלֵל מִמֶּנּוּ הַתְּחִיָּה בְּהֶעְדֵּר הַדָּבָר הָאָמוּר:

ה) **וְאוֹמְרוֹ וְאִם אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד** וְגוֹ'. כָּאן הוֹדִיעַ הַכָּתוּב עֲבוֹדַת הָעֶבֶד יִשְׂרָאֵל הַמִּתְלַהֵב לַעֲבוֹדַת קוֹנוֹ וְאַף אַחַר שֶׁאָפְסוּ כֹּחוֹתָיו מִתְּאַוָּה תַּאֲוָה לַעֲבֹד הָאָדוֹן, וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ **אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי** שֶׁהֵם הַנְּשָׁמָה וְהַמִּצְוֹת שֶׁעוֹשֶׂה בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְצֵאת מֵהָעוֹלָם הַזֶּה לַחָפְשִׁי כְּמֵתִים וְזֶה יוֹרֶה עַל הַחֵשֶׁק וְהַתַּאֲוָה בְּהָאָדוֹן, לְאִישׁ כָּזֶה מַבְטִיחַ הָאָדוֹן כִּי לוֹ יִקָּרֵא עֶבֶד ה' וִימַלֵּא

נַעֲרוּת, שֶׁאֵינָהּ מְכוּרָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר?. **לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים** • כִּיצִיאַת עֲבָדִים כְּנַעֲנִים שֶׁיּוֹצְאִים בְּשֵׁן וְעַיִן, אֲבָל זוֹ לֹא תֵּצֵא בְּשֵׁן וְעַיִן, אֶלָּא עוֹבֶדֶת שֵׁשׁ אוֹ עַד הַיּוֹבֵל אוֹ עַד שֶׁתָּבִיא סִימָנִין, וְכָל הַקּוֹדֵם, קוֹדֵם לְחֵרוּתָהּ, וְנוֹתֵן לָהּ דְּמֵי עֵינָהּ אוֹ דְּמֵי שִׁנָּהּ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא: "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" בְּשֵׁשׁ וּבְיוֹבֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה". מַקִּישׁ עִבְרִיָּה לְעִבְרִי לְכָל יְצִיאוֹתָיו: מָה עִבְרִי יוֹצֵא בְּשֵׁשׁ וּבְיוֹבֵל, אַף עִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּשֵׁשׁ וּבְיוֹבֵל. וּמַהוּ לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים? לֹא תֵצֵא בָּרָאשֵׁי אֵיבָרִים כַּעֲבָדִים כְּנַעֲנִים, יָכוֹל (אַף) הָעִבְרִי יוֹצֵא בָּרָאשֵׁי אֵבָרִים? — תַּלְמוּד לוֹמַר: "הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה". מַקִּישׁ עִבְרִי לְעִבְרִיָּה, מָה הָעִבְרִיָּה אֵינָהּ יוֹצְאָה בָּרָאשֵׁי אֵבָרִים, אַף הוּא אֵינוֹ יוֹצֵא בָּרָאשֵׁי אֵיבָרִים. **אור החיים**

(ח) **אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־לֹוא יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשֹׁל לִמְכָרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ:**

ח אִם בִּישָׁא בְּעֵינֵי רִבּוֹנַהּ דִּיקַיְּמָהּ לַהּ וְיִפְרְקִנַּהּ לִגְבַר אָחֳרָן לֵית לַהּ רְשׁוּ לְזַבּוֹנַהּ בְּמִשְׁלְטֵהּ בַּהּ:

רס"י◄ **אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ** • שֶׁלֹּא נָשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו לְכָנְסָהּ (מכילתא). **אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ** • שֶׁהָיָה לוֹ לְיַעֲדָהּ וּלְהַכְנִיסָהּ לוֹ לְאִשָּׁה, וְכֶסֶף קִנְיָתָהּ הוּא כֶּסֶף קִדּוּשֶׁיהָ, וְכָאן רָמַז לְךָ הַכָּתוּב שֶׁמִּצְוָה בְּיִעוּד, וְרָמַז לְךָ שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה קִדּוּשִׁין אֲחֵרִים. **וְהֶפְדָּהּ** • יִתֵּן לָהּ מָקוֹם לְהִפָּדוֹת וְלָצֵאת, שֶׁאַף הוּא מְסַיֵּעַ בִּפְדְיוֹנָהּ. וּמַה הוּא מָקוֹם שֶׁנּוֹתֵן לָהּ? שֶׁמְּגָרֵעַ מִפִּדְיוֹנָהּ בְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁעָשְׂתָה אֶצְלוֹ, כְּאִלּוּ הִיא שְׁכוּרָה אֶצְלוֹ, כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁקְּנָאָהּ בְּמָנֶה וְעָשְׂתָה אֶצְלוֹ ב' שָׁנִים, אוֹמְרִים לוֹ יוֹדֵעַ הָיִיתָ שֶׁעֲתִידָה לָצֵאת לְסוֹף שֵׁשׁ שָׁנָה. נִמְצָא שֶׁקָּנִיתָ עֲבוֹדַת כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּשִׁשִּׁית הַמָּנֶה וְעָשְׂתָה אֶצְלְךָ ב' שָׁנִים, הֲרֵי שְׁלִישִׁית הַמָּנֶה. טֹל שְׁנֵי שְׁלִישִׁיּוֹת הַמָּנֶה וְתֵצֵא מֵאֶצְלְךָ. **לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לִמְכָרָהּ** • שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לִמְכָרָהּ לְאַחֵר, לֹא הָאָדוֹן וְלֹא הָאָב (קידושין יח). **בְּבִגְדוֹ־בָהּ** • אִם בָּא לִבְגֹּד בָּהּ, שֶׁלֹּא לְקַיֵּם בָּהּ מִצְוַת יִעוּד, וְכֵן אָבִיהָ, מֵאַחַר שֶׁבָּגַד בָּהּ וּמְכָרָהּ לָזֶה. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

תַּאֲוָתוֹ תַּאֲוַת לִבּוֹ נָתַתָּ לוֹ אַךְ לֹא עַתָּה כִּי עַתָּה אֵין לוֹ עוֹד בָּעוֹלָם אֶלָּא **וַעֲבָדוֹ לְעוֹלָם** לְעוֹלָם הַבָּא יִבְחַר בּוֹ ה' מֵהַמַּלְאָכִים לִהְיוֹת לוֹ לְעֶבֶד נֶאֱמָן וּמָצִינוּ שֶׁכֵּן הָיָה לְמֹשֶׁה שֶׁקָּרָאוֹ ה' (דְּבָרִים ל"ד ה') עֶבֶד ה' שֶׁנִּתְאַוָּה לִחְיוֹת לִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד ה' וּלְקַיֵּם מִצְוֹתָיו (סוֹטָה י"ד.) וּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב **וְרָצַע** וְגוֹ' **בַּמַּרְצֵעַ** תִּמְצָא בְּחֶשְׁבּוֹן מַרְצֵעַ ד' מֵאוֹת עוֹלָמוֹת הַכְּסוּף כְּכָתוּב בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (ח"א קכ"ג:). וְאוֹמְרוֹ **וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם** פֵּרוּשׁ יַחְשֹׁב עָלָיו כְּאִלּוּ חַי כָּל יְמֵי עוֹלָם וְעָבַד בָּהּ עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ מַחְשָׁבָה טוֹבָה וְכוּ'. עוֹד רָמַז **לְעֹלָם** סוֹד יָדוּעַ לְיוֹדְעֵי דַּעַת קָדוֹשׁ:

ז) **וְכִי יִמְכֹּר.** הִלְבִּישׁ הַדָּבָר בַּמּוֹכֵר וְלֹא בַּקּוֹנֶה, לוֹמַר כִּי זוֹ אֵין מְצִיאוּת לְקִנְיָנָהּ אֶלָּא מֵאָבִיהָ כִּי אֵינָהּ נִמְכֶּרֶת עַל יְדֵי עַצְמָהּ גַּם אֵין בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתָהּ (מְכִילְתָּא), וְאוֹמְרוֹ בְּתוֹסֶפֶת רָא"ו לוֹמַר כִּי מִלְּבַד רְשׁוּת הַנְּתוּנָה לוֹ לִזְכּוֹת בְּקִדּוּשֶׁיהָ שֶׁהִיא נִקְנֵית בָּהֶם עוֹד זוֹכֶה הוּא בָּהּ לְמָכְרָהּ לְאָמָה:

אִישׁ אֶת בִּתּוֹ. אָמְרוּ ז"ל (מְכִילְתָּא, סוֹטָה כ"ג.) אִישׁ לְהוֹצִיא אִשָּׁה שֶׁלֹּא תִּמְכֹּר אֶת בִּתָּהּ. וְאוֹמְרוֹ תֵּבַת אֶת תִּתְפָּרֵשׁ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (מְכִילְתָּא) הָאִישׁ רַשַּׁאי לִמְכֹּר עַצְמוֹ וְלֹא הָאִשָּׁה. וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ** פֵּרוּשׁ אֶת עַצְמוֹ וְעוֹד בִּתּוֹ, וְאִם הָיָה אוֹמֵר כִּי יִמְכֹּר אִישׁ בִּתּוֹ לֹא הָיָה נִשְׁמָע אֶלָּא מֶכֶר בִּתּוֹ וְלֹא כַּנִּזְכָּר: **לְאָמָה.** יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (ד'.) שֶׁאֲפִלּוּ הַבַּת אַיְלוֹנִית יֵשׁ לְאָבִיהָ רְשׁוּת לְמָכְרָהּ. וְהוּא אוֹמְרוֹ **לְאָמָה** פֵּרוּשׁ הַגַּם שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְהִנָּשֵׂא כָּל שֶׁרְאוּיָה לְאָמָה. אוֹ יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (תּוֹסֶפְתָּא דְּבִכּוּרִים פ"ד) כִּי הַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוּס לֹא יִמָּכְרוּ לֹא מִמְּכֶרֶת עֶבֶד עִבְרִי וְלֹא אָמָה הָעִבְרִיָּה. וְלָזֶה אָמַר **לְאָמָה** פֵּרוּשׁ אִם הִיא בְּרוּרָה אָמָה וְלֹא טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס:

לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים. רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (קִדּוּשִׁין ט"ז.) פֵּרְשׁוּ כִּיצִיאַת עֶבֶד כְּנַעֲנִי בְּשֵׁן וְעַיִן עַד כָּאן. וְטַעֲמָם כִּי לֹא יִקְרָא הַכָּתוּב עֶבֶד סְתָם אֶלָּא לִכְנַעֲנִי כִּי יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹ שֵׁם עַבְדּוּת סְתָם. וּפִשְׁטַת הַכָּתוּב נִרְאֶה לִי שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא **לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים** שֶׁאֵינָם יוֹצְאִים עַד שֶׁיַּעַבְדוּ שֵׁשׁ שָׁנִים וְאִם מֵת הָאָב יַעַבְדוּ לִפְנֵי הַבֵּן אֶלָּא מֵת הָאָדוֹן הֲרֵי זוֹ יוֹצְאָה לְחֵרוּת אֲפִלּוּ לֹא שָׁהֲתָה שֵׁשׁ:

אוֹ יְכַוֵּן לוֹמַר **לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים** הָאֲמוּרִים בְּסָמוּךְ שֶׁבַּשָּׁנָה הַז' יֵצֵא אֶלָּא שָׁם קָנְתָּה מְקוֹמָהּ שֶׁיִּשָּׁאֲנָה הָאָדוֹן (שָׁם י"ד:) וְלֹא תֵצֵא אֲפִלּוּ אַחַר מֵאָה שָׁנָה אֶלָּא בְּמִיתַת הָאָדוֹן אוֹ בְּגֵט וְלָזֶה גָּמַר אֹמֶר אִם רָעָה וְגוֹ'. וְקָשֶׁה עַד שֶׁיַּזְכִּיר הַכָּתוּב יִעוּדָהּ וְאָז יֶאֱדַק לוֹמַר אִם רָעָה אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ. וְלִדְבָרֵנוּ יָבוֹא עַל נְכוֹן כִּי בְּאוֹמְרוֹ **לֹא תֵצֵא** שָׁם רָמַז הַיִּעוּד וְעַל זֶה אָמַר **אִם רָעָה** וְגוֹ' גַּם לֹא חָשׁ לַטָּעוּת שֶׁשָּׁלַל זְכִיּוֹת אֲשֶׁר רָשַׁם ה' בַּעֲבָדִים שֶׁהֵם יְצִיאַת שְׁנַת שְׁבִיעִית וּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, כִּי מִמַּה שֶׁגָּמַר אֹמֶר אִם רָעָה וְגוֹ' בָּזֶה הֶרְאָה בְּאֶצְבַּע כִּי לְיִעוּדֵי הַבַּעַל אָמַר שֶׁקָּנְתָּה מְקוֹמָהּ. וְהוֹסִיף לְהָסִיר הַטָּעוּת בַּמֶּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דְּבָרִים ט"ו י"ב) אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה הֲרֵי הִשְׁוָה הָאִמָּה הָעִבְרִיָּה לָעֶבֶד הָעִבְרִי לִתֵּן אֶת הָאָמוּר בָּעִבְרִי בָּעִבְרִיָּה. וְאֵין בְּפֵרוּשׁ זֶה הַכְחָשָׁה לְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ לְעִנְיַן הֲלָכָה זוּלַת בְּיִשּׁוּב הַכָּתוּב רְשׁוּת נִתּוּנָה לָנוּ מֵהֶם לְמִסְבָּר קְרָאֵי בְּאֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה לְבַד מֵהַכְחָשַׁת הֲלָכוֹת כִּי כֻּלָּן מִסִּינַי בָּאוּ לָהֶם, וְכָאן בָּאָה הֲלָכָה כִּי דִּין שֵׁן וְעַיִן אֵינוֹ אֶלָּא בִּכְנַעֲנִי וְלֹא בְּיִשְׂרָאֵל, וְהַטַּעַם נִרְאֶה כִּי זְכוּת יֵשׁ לְעֶבֶד עִבְרִי שֶׁלֹּא יֵצֵא בְּשֵׁן וְעַיִן כִּי חַיָּב לְשַׁלֵּם לוֹ אֲדוֹנוֹ דְּמֵי עֵינוֹ וְשִׁנּוֹ וּשְׁאָר דְּבָרִים וְיַעֲלֶה בְּיוֹתֵר וּמַה גַּם כְּשֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר אַחַר עֲבוֹר שָׁנִים מִשֵּׁשׁ שָׁנִים שֶׁל עֲבוֹדָתוֹ וְלִפְעָמִים יִהְיֶה הַדָּבָר בַּסּוֹף, לָזֶה קָבַע ה' שֶׁיִּטֹּל עֶבֶד עִבְרִי דְּמֵי עֵינוֹ מַה שֶּׁאֵין כֵּן עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁגּוּפוֹ קָנוּי לוֹ עָשָׂה בוֹ הָאָדוֹן מִנְהַג הַוּתְּרָנוּת הַיְדוּעָה לְבְחִינַת הַקְּדֻשָּׁה, וְהַדְּבָרִים עַתִּיקִין:

ח) **אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ וְגוֹ'.** טַעַם **לֹא** בְּאָלֶ"ף וּקְרִי בְּוָא"ו, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (קִדּוּשִׁין י"ט.) שֶׁאֵין יִעוּד אֶלָּא לְרְצוֹנָהּ וְדַרְשׁוּהָ בְּקִדּוּשִׁין מִתֵּבַת יְעָדָהּ שֶׁצָּרִיךְ לִרְצוֹנָהּ, וְלָזֶה כְּנֶגֶד עִכּוּב הַבָּא מִמֶּנּוּ אָמַר **אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ,** וּכְנֶגֶד עִכּוּב הַבָּא מִצִּדָּהּ אִם לֹא תִּתְרַצֶּה בַּדָּבָר אָמַר **אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ** כִּי לֹא הָיָה הַדָּבָר מִדַּעְתָּהּ, אַחַת מֵהֵנָּה מְעַכֶּבֶת. וְאוֹמְרוֹ **וְהֶפְדָּהּ** פֵּרוּשׁ אָז הוּא שֶׁיֶּשְׁנָה בְּפִדְיוֹן וּמְגָרַעַת מִפִּדְיוֹנָהּ אֲבָל זוּלַת זֶה אִם יְעָדָהּ אֵין מְצִיאוּת לָצֵאת כַּנִּזְכָּר:

לְעַם נָכְרִי. פֵּרוּשׁ הַגַּם שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ כִּי יָכוֹל אִישׁ לִמְכֹּר בִּתּוֹ, לֹא לְעַם נָכְרִי יָכוֹל לִמְכָרָהּ הַגַּם שֶׁכְּבָר עָשָׂה הַדָּבָר וּבָגַד בָּהּ

(ט) **וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ:**

ט וְאִם לִבְרֵהּ יְקִימְנַהּ כְּהִלְכַת בְּנַת יִשְׂרָאֵל יַעְבֵּד לַהּ:

רש"י◄ **וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה** • הָאָדוֹן. מְלַמֵּד שֶׁאַף בְּנוֹ קָם תַּחְתָּיו לְיַעֲדָהּ, אִם יִרְצֶה אָבִיו, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקַדְּשָׁהּ קִדּוּשִׁין אֲחֵרִים, אֶלָּא אוֹמֵר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְיֻעֶדֶת לִי בַּכֶּסֶף שֶׁקִּבֵּל אָבִיךְ בְּדָמַיִךְ'!. **כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת** • שְׁאֵר, כְּסוּת וְעוֹנָה. אור החיים

(י) **אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע:**

י אִם אָחֲרַנְתָּא יִסַּב לַהּ זִיוּנַהּ כְּסוּתַהּ וְעוֹנְתַהּ לָא יִתְמְנָע:

רש"י◄ **אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ** • עָלֶיהָ (מכילתא). **שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע** • מִן הָאָמָה שֶׁיִּעֵד לוֹ כְּבָר. **שְׁאֵרָהּ** • מְזוֹנוֹת (כתובות מז). **כְּסוּתָהּ** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **עֹנָתָהּ** • תַּשְׁמִישׁ.

(יא) **וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף:**

יא וְאִם תְּלָת אִלֵּין לָא יַעְבֵּד לַהּ וְתִפּוֹק מַגָּן בְּלָא כְסָף:

רש"י◄ **וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ** • אִם אַחַת מִשָּׁלֹשׁ אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ, וּמַה הֵן הַשָּׁלֹשׁ? יְיֻעָדֶנָּה לוֹ אוֹ לִבְנוֹ, אוֹ יִגְרַע מִפִּדְיוֹנָהּ וְתֵצֵא, וְזֶה לֹא יְעָדָהּ לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ, וְהִיא לֹא הָיָה בְּיָדָהּ לִפְדּוֹת אֶת עַצְמָהּ. **וְיָצְאָה חִנָּם** • רִבָּה לָהּ יְצִיאָה לְזוֹ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁרִבָּה לַעֲבָדִים. וּמַה הִיא הַיְצִיאָה? לְלַמֵּדְךָ שֶׁתֵּצֵא בְּסִימָנִין וְתִשְׁהֶה עִמּוֹ עוֹד עַד שֶׁתָּבִיא סִימָנִין, וְאִם הִגִּיעוּ שֵׁשׁ שָׁנִים קֹדֶם סִימָנִים כְּבָר לָמַדְנוּ שֶׁתֵּצֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים", וּמַהוּ הָאָמוּר כָּאן: "וְיָצְאָה חִנָּם"? שֶׁאִם קָדְמוּ סִימָנִים לְשֵׁשׁ שָׁנִים, תֵּצֵא בָּהֶן. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר שֶׁתֵּצֵא אֶלָּא בְּבַגְרוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֵין כָּסֶף", לְרַבּוֹת יְצִיאַת בַּגְרוּת. וְאִם לֹא נֶאֱמְרוּ שְׁנֵיהֶם, הָיִיתִי אוֹמֵר: "וְיָצְאָה חִנָּם", זוֹ בַּגְרוּת, לְכָךְ נֶאֱמְרוּ שְׁנֵיהֶם, שֶׁלֹּא לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לַחֲלֹק. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וּמְכָרָהּ אֵין מִמְכָּרוֹ מִמְכָּר, וְהוּא אוֹמְרוֹ לֹא יִמְשֹׁל וְגוֹ' וּפָקַע זְכוּת קוֹנָה וּמַקְנָה. עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (שם י"ט:) שֵׁשׁ לְאָב לִמְכֹּר בִּתּוֹ לִפְסוּלִים אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל כוּ', וְהוּא אוֹמְרוֹ **לְעַם נָכְרִי** פֵּרוּשׁ לְעַם נָכְרִי הוּא שֶׁלֹּא יִמְשֹׁל אַבָל אִישׁ נָכְרִי לָהּ וְהוּא מֵעַם שֶׁאֵינוֹ נָכְרִי רַשַּׁאי:

ט) **וְאִם לִבְנוֹ.** פֵּרוּשׁ לֹא יְעָדָהּ הוּא וַיַחְפֹּץ בָּהּ לִבְנוֹ מוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי יָכוֹל לְיַעֲדָהּ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **יְיֻעָדֶנָּה** פֵּרוּשׁ בְּכֶסֶף קְנִיָּתָהּ בּוֹ יִהְיוּ יְעוּדֶיהָ אוֹ לוֹ אוֹ לִבְנוֹ וְאֵין צָרִיךְ כֶּסֶף קִדּוּשִׁין, וְאוֹמְרוֹ **כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת** פֵּרוּשׁ בֵּין אִם יְעָדָהּ לוֹ אוֹ לִבְנוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת שֶׁהוּא מַה שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ שְׁאֵרָהּ וְגוֹ':

יא) **וְאִם שְׁלָשׁ אֵלֶּה.** הֵם שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָהּ, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר אֵלֶּה וְלֹא הַקּוֹדְמִים לָהֶם שֶׁהֵם יוּעוּד וְגוֹ'. וְאָמַר **וְיָצְאָה חִנָּם** פֵּי' פָּקַע זְכוּתָם מִמֶּנָּה שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לְכָבְשָׁהּ עַד זְמַן שֵׁשׁ שָׁנִים אוֹ שְׁאָר סִימָנִים אֶלָּא אוֹ יְקַיֵּם שְׁלָשׁ דְּבָרִים אוֹ יוֹצִיאֶנָּה בְּגֵט, וְלָזֶה גָּמַר אֹמֶר **אֵין כָּסֶף** לוֹמַר כֶּסֶף הוּא שֶׁאֵין אֲבָל גֵּט צָרִיךְ כִּי אֲרוּסָתוֹ הִיא. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל (מכילתא) אָמְרוּ ג' אֵלֶּה יוּעוּד לוֹ וְלִבְנוֹ וְגִרְעוֹן כֶּסֶף וְיָצְאָה חִנָּם בַּהֲבָאַת סִימָנִים, וְאֵלּוּ מִן הַהֲלָכוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּהַר סִינַי וּסְמָכוּם:

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ פָּרָשָׁה זוֹ דֶּרֶךְ רֶמֶז עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם שֶׁאָמְרוּ (סוטה מ"ב:) אֵין אִישׁ סְתָם אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דִּכְתִיב (לעיל ט"ו ג') ה' אִישׁ מִלְחָמָה, וְאָמְרוּ עוֹד (שהש"ר פ"ג) לֹא זָז ה' מֵחֹבֶב לִכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁקָּרָאָהּ בִּתּוֹ, וּמְצִינוּ שֶׁכִּנָּה הַכָּתוּב עִנְיַן הַגְּלוּת בְּשֵׁם מְכִירָה דִּכְתִיב (ש"א י"ב) וַיִּמְכֹּר אוֹתָם בְּיַד וְגוֹ', וְהִנֵּה לְפִי מַה שֶׁקָּדַם וְצִוָּה הַכָּתוּב עַל הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֶׁלֹּא יַעֲבֹד אֶלָּא שֵׁשׁ שָׁנִים לָזֶה קוֹבֵל הַכָּתוּב בְּעַד עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָמָּה נִשְׁתַּנָּה דִּינוֹ מִדִּין הָעֲבָדִים הַיּוֹצְאִים בְּשֵׁשׁ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה** לָמָּה תִּגְרַע מִדִּין הָעֲבָדִים אֲשֶׁר צִוִּיתִי שֵׁשׁ שָׁנִים וְגוֹ', וְהוּא אוֹמְרוֹ **לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים** בַּשְּׁבִיעִית. וְלָמָּה נִמְכְּרָה בַּגָּלוּת הַמַּר הַזֶּה זֶה לָנוּ אֶלָּף וְתרע"ב וַאֲנַחְנוּ לֹא נוֹשַׁעְנוּ וְהֵן לָנוּ מִשְׁפַּט עֶבֶד עִבְרִי הָרִשּׁוּם בַּכָּתָב. וְחָזַר הַכָּתוּב וְטָעַן **אִם רָעָה** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ אִם עוֹדְנָהּ בְּמַדְרֵגַת רָשָׁע שֶׁבִּשְׁבִילוֹ נִמְכְּרָה דִּכְתִיב (יְשַׁעְיָ' נ') הֵן בַּעֲוֹנֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וְגוֹ', וְאוֹמְרוֹ **בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ כִּי הַבַּת הַיִּקָּרָה יֶשְׁנָהּ גַּם בְּמַדְרֵגַת כֻּלָּה כְּמַאֲמַר סֵפֶר קֹדֶשׁ הַקֹּדָשִׁים שִׁיר הַשִּׁירִים (ד' ח') וְהוּא אוֹמְרוֹ **אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר לוֹ יְעָדָהּ** כִּי אוֹתָהּ יֵעֵד לְכַלָּה וּכְתִיב בְּאֶל"ף, אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ פֵּרוּשׁ הֵן עַתָּה לֹא יְעָדָהּ לְצַד מַעֲשֶׂיהָ הַמְכֹעָרִים, וְטָעַן הַכָּתוּב עַל זֶה **וְהֶפְדָּהּ** פֵּרוּשׁ כִּי לֹא יָכַר לָהּ בְּחִינַת הָרַע בְּעוֹדָהּ מְכוּרָה וּבוֹעֲלֶיהָ אֲדוֹנִים זָרִים כִּי הֵם יִמְנָעוּהָ מֵעֲשׂוֹת טוֹב וְיַכְרִיחוּהָ לַעֲשׂוֹת רָעָה בְּעֵינֵי אֲדוֹנֶיהָ וְאֵין תְּשׁוּבַת הֶיזֵּהוּתָהּ רָעָה בַּגָּלוּת תְּשׁוּבָה עַד שֶׁתִּהְיֶה גְּאוּלָה אָז יָכַר בָּהּ אִם רָעָה אִם לֹא, וּמֵעַתָּה אֵינוֹ מִן הַדִּין שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה לְעַם נָכְרִי עַל אֲשֶׁר תִּהְיֶה רָעָה בְּעֵינָיו כָּל זְמַן שֶׁהוּא בּוֹגֵד בָּהּ פֵּרוּשׁ כָּל זְמַן מִכִּירָתָהּ אֶלָּא עַל אֲשֶׁר עָשְׂתָה בִּימֵי שַׁלְוָתָהּ כְּשֶׁלֹּא הָיָה עָלֶיהָ יַד מוֹשֵׁל נָכְרִי:

וְאוֹמְרוֹ וְאִם לִבְנוֹ טָעַן וְחָזַר וְטָעַן כִּי מָצִינוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרָא לְיִשְׂרָאֵל בָּנִים בְּהִכָּרְזָה לְעֵינֵי הָעַמִּים כֻּלָּם וְיָדְעוּ כִּי יִשְׂרָאֵל הִיא אִמָּה הַמְיֻעֶדֶת בְּשֵׁם בֵּן לַה' וְהֵן עַתָּה אִם עַדַיִן אִמָּה זוֹ מְיֻעֶדֶת לִבְחִינַת בְּנוֹ מִן הָרָאוּי הָיָה לְפָחוֹת שֶׁלֹּא תִּהְיֶה גְּרוּעָה מֵהָאֵמוֹת כַּאֲשֶׁר עֵינֵינוּ רוֹאוֹת רוּם מַעֲלוֹת הָאֵמוֹת וְיִשּׁוּבָן מַה שֶּׁאֵין כֵּן יִשְׂרָאֵל וּמִן הָרָאוּי לֹא תִּהְיֶה גְּרוּעָה מֵהֶם וְדַי לָהּ הַשְּׁפָלָה זוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל מַדְרֵגָה גְּדוֹלָה מֵהֶם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת** כִּי גַּם הֵם יִקָּרְאוּ בָּנוֹת אֶלָּא שֶׁלֹּא יִתְּכְנוּ בְּמַעֲלָה זוֹ לִקָּרְאוֹת בִּתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְאוֹמְרוֹ **אִם אַחֶרֶת** דַּע כִּי אָמְרוּ ז"ל (זהר ח"ב קנ"ב") כִּי בִּזְמַן הַחֻרְבָּן כָּל כְּלֵי הַשֶּׁפַע מַשְׁפִּיעִין חוּץ לִמְקוֹמָן בִּשְׁאָר הָאֵמוֹת וְלֹא בְּיִשְׂרָאֵל כִּי מִתְקַלְקְלִים הַצִּינוֹרוֹת וּמֵרִיקִים בְּמָקוֹם לֹא קָדוֹשׁ. וְהוּא אוֹמְרוֹ **אִם אַחֶרֶת יִקַּח לוֹ** לָתֵת מִדַּת טוּבוֹ כַּאֲשֶׁר עֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל רוֹאוֹת הַפְלָגַת הַטּוּב בְּיַד לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה, טָעַן הַכָּתוּב עוֹד לוֹ יִהְיֶה שָׂכָעַס עוֹד עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה בְּהִדְרַגַת הַטּוּב וְהַהֶשְׁקֵט כִּבְנוֹת הָעוֹלָם וְנוֹתֵן ה' מִדַּת טוּבוֹ לְאָמָּה אַחֶרֶת לְפָחוֹת שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָהּ לֹא יִגְרַע,

(יב) **מַכֵּה אִישׁ וָמֵת מוֹת יוּמָת:**

יב דְּיִמְחֵי לֶאֱנַשׁ וְיִקְטְלִנֵּהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל:

רש"י ◄ **מַכֵּה אִישׁ וָמֵת** • כַּמָּה כְּתוּבִים נֶאֱמְרוּ בְּפָרָשַׁת רוֹצְחִין, וּמַה שֶּׁבְּיָדִי לְפָרֵשׁ לָמָּה בָּאוּ כֻּלָּם, אֲפָרֵשׁ. **מַכֵּה אִישׁ וָמֵת** • (סנהדרין פד) לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד) "וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת", שׁוֹמֵעַ אֲנִי הַכָּאָה בְּלֹא מִיתָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מַכֵּה אִישׁ וָמֵת", אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּהַכָּאָה שֶׁל מִיתָה. וְאִם נֶאֱמַר: "מַכֵּה אִישׁ", וְלֹא נֶאֱמַר: "וְאִישׁ כִּי יַכֶּה", הָיִיתִי אוֹמֵר אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּכֶּה אִישׁ. הִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם", אֲפִלּוּ קָטָן וַאֲפִלּוּ אִשָּׁה. וְעוֹד, אִלּוּ נֶאֱמַר: "מַכֵּה אִישׁ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִלּוּ קָטָן שֶׁהִכָּה וְהָרַג יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "וְאִישׁ כִּי יַכֶּה", וְלֹא קָטָן שֶׁהִכָּה. וְעוֹד "כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם", אֲפִלּוּ נְפָלִים בְּמַשְׁמָע? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מַכֵּה אִישׁ", שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּכֶּה בֶּן קַיָּמָא, הָרָאוּי לִהְיוֹת אִישׁ (מכילתא). **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שְׁאָרָהּ אֵלּוּ מְזוֹנוֹתֶיהָ כְּמַאֲמַר ר' יאשִׁיָּה (מְכִילְתָּא), כְּסוּתָהּ כְּמַשְׁמָעוֹ, וְעוֹנָתָהּ הוּא שֶׁיִּהְיֶה עוֹנָה אוֹתָהּ בַּצָּר, וְג' דְּבָרִים אֵלּוּ הֵם דְּבָרִים הַמַּכְרִחִים וְאֵיךְ יְכוֹלָה לִחְיוֹת זוּלָתָם. וְאָמַר עוֹד **וְאִם שְׁלָשׁ אֵלֶּה** פֵּרוּשׁ שְׁאָרָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָהּ לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ וְתִהְיֶה גְּרוּעָה מֵהֶם. **וְיָצְאָה חִנָּם** פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּיָדָם לֹא תוֹרָה וְלֹא מִצְוֹת וַאֲפִלּוּ לֹא יִכְסְפוּ לִדְבַר הַגְּאוּלָּה וְהוּא אוֹמְרוֹ **אֵין כֶּסֶף**, כִּי יִסּוֹרֶיהָ יַסְפִּיקוּ לְפִדְיוֹנָהּ:

אוֹ תִּרְמֹז הַפָּרָשָׁה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ** זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא **אֶת בִּתּוֹ** אֻמָּה הַקְּדוֹשָׁה, **לְאָמָה** פֵּרוּשׁ לִחְיוֹת שֶׁכְּבָר עָבְרוּ גָּלֻיּוֹת עַל יִשְׂרָאֵל גָּלוּת מִצְרַיִם גָּלוּת בָּבֶל כּוּ' וְכֻלָּם לֹא נִשְׁתַּעְבְּדוּ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְאֻמָּה אַחַת וְאֵין דָּבָר זֶה סוֹבֵב קְרִיאַת שֵׁם עַבְדּוּת עַל יִשְׂרָאֵל, אֲבָל בְּגָלוּת הַחֵל שֶׁאָנוּ בוֹ עַתָּה מִשְׁתַּעְבְּדִים יִשְׂרָאֵל לְכָל ע' אֻמּוֹת בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר שָׁם עִבְרִי בָּזוּי הוּא וְשָׁפֵל וְכָל אֶחָד בּוֹזֵז וְחוֹזֵר לִקּוּטֵי בָּתֵּר לִקּוּטֵי וְדָבָר זֶה יְנָסֶה וִיסַמֵּן בָּהֶם בְּנִסָּיוֹן גָּדוֹל וְסִימָן מֻבְהָק וְהוּא אוֹמְרוֹ **לְאָמָה** כִּי אֻמָּתֵנוּ בְּגָלוּת זֶה קָנָתָה שֵׁם אָמָה וּמֵעַתָּה גַּם בְּבוֹא גְּאוּלָּתֵנוּ וּפִדְיוֹן נַפְשֵׁנוּ כְּבָר קָנְתָה הָאֻמָּה שֵׁם עַבְדּוּת, לָכֵן אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַבְטָחָה כִּי גְּאוּלַּת הָאֻמָּה הַלָּז לֹא תִּהְיֶה כְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים אֶלָּא בְּנִיסִים מֻפְלָגִים בְּפַרְסוּם בְּכָל הָעוֹלָם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים** הָרְמוּזִים בַּתּוֹרָה (לְעֵיל כ' ב') מִבֵּית עֲבָדִים וְגוֹ' שֶׁאָז לֹא הִפְלִיא ה' פְּלָאָיו אֶלָּא בְּאֻמָּה אַחַת, וְאָז בְּכָל הָעוֹלָם וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנֶיךָ וְשָׂרוֹתֶיהָם וְגוֹ' וְיִשְׁתַּחֲוֻ כָּל מַלְכֵי אָרֶץ כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר יְשַׁעְיָ' (מ"ט.) וְאוֹמְרוֹ **אִם רָעָה** וְגוֹ' יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַאֲמַר הַזֹּהַר כִּי תִּשְׁתַּנֶּה גְּאוּלַּת יִשְׂרָאֵל אִם תִּהְיֶה בְּאֻמְצָעוּת מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים לְאִם תִּהְיֶה לְצַד הַשְּׁלֵמַת קֵץ הַסָּתוּם, כִּי אִם תִּהְיֶה בְּאֻמְצָעוּת הֲכָנַת יִשְׂרָאֵל יָבוֹא הַגּוֹאֵל מַלְאַךְ ה' בְּעֵמוּד אֵשׁ מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיְמָה, וְאִם לְצַד הַקֵּץ וְיִשְׂרָאֵל לֹא רְאוּיִים לוֹ עָלָיו נֶאֱמַר (זְכַרְיָה ט') עָנִי וְרֹכֵב עַל חֲמוֹר, וְהוּא אוֹמְרוֹ כְּנֶגֶד בִּיאַת הַגּוֹאֵל לְצַד הַקֵּץ הֲגַם שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל רְאוּיִים לוֹ **אִם רָעָה** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ אִם תִּהְיֶה רָעָה בְּעִינֵי אֲדֹנָיהָ כְּשֶׁיַּגִּיעַ הַקֵּץ אֲשֶׁר קָצַב לְיַעֲדָהּ **וְלֹא** בְּאֶלֶ"ף יִרְצָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְיִעוּדָיו כִּי הִיא רָעָה אַף עַל פִּי כֵן **וְהֶפְדָּהּ** פֵּרוּשׁ הַפִּדְיוֹן יֶשֵׁג לָהּ עַל כָּל פָּנִים אֲבָל לֹא יִהְיֶה הַדָּבָר כְּדֶרֶךְ אִם לֹא תִּהְיֶה רָעָה בְּעֵת הַגְּאוּלָּה. וְאָמַר **לְעַם נָכְרִי** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ כִּי לֹא לְצִמִּיתוּת יִהְיֶה הַמֶּכֶר לְעַם נָכְרִי הֲגַם שֶׁיִּבְגֹּד בָּהּ כְּמַאֲמַר הַכָּתוּב (איוב כ"ח) קֵץ שָׂם לַחֹשֶׁךְ. וּכְנֶגֶד בִּיאַת הַגְּאוּלָּה לְצַד מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים וְהַכְשָׁרָתָם אָמַר **וְאִם לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה** עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (ב"ב י'.) כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם נִקְרְאוּ בָּנִים, הַכַּוָּנָה אִם יְעוּדִים אֲשֶׁר יִיעָדֶנָּה ה' בְּעֵת הַגְּאוּלָּה תִּהְיֶה לְצַד הֶיוֹתָם בְּמַדְרֵגַת בָּנִים אָז **כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת** דָּבָר זֶה יַגִּיד הַפְלָגַת שֶׁעְשׁוּעַ יִשְׂרָאֵל בְּבוֹא הַגּוֹאֵל פֵּרוּשׁ בָּנוֹת הֵם נִשְׁמוֹת הַמִּשְׁתַּעְשְׁעִים בְּגַן עֵדֶן הַנִּקְרָאִים בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם וּמִשְׁפָּט שֶׁקָּצַב לָהֶם צְרוֹר הַמּוֹר דּוֹדִי לִי לְהַגְּאוֹלוֹת לָהֶם אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ וְזֶה הוּא מִחְיָתָם וְשַׁעְשׁוּעָם וְתַכְלִית מַאֲוָיָם אָמַר ה' כִּי כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יַעֲשֶׂה לָהֶם בִּבְיאַת הַגּוֹאֵל בְּעוֹדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה יִגְלֶה ה' אוֹר שְׁכִינָתוֹ עַל כָּל הַצַּדִּיקִים וְיֹאמְרוּ כֻּלָּם זֶה אֵלִי וְגוֹ' בְּתְמִידוּת כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת:

וְאוֹמְרוֹ אִם אַחֶרֶת וְגוֹ'. בָּא הַכָּתוּב לְהַתְנוֹת אֵימָתֵי חַלְקְתִּי לְךָ בֵּין זְמַן שֶׁהִיא רָעָה לִזְמַן שֶׁהִיא בְּמַדְרֵגַת בְּנוֹ אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁאִם אַחֶרֶת יִקַּח לוֹ עַל דֶּרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁנוּהָ לְמַעְלָה שְׁאָרָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָהּ שֶׁל הַבַּת הַיִּשְׂרָאֵלִית **לֹא יִגְרָע**, בָּזֶה הוּא שֶׁחִלַּקְתִּי אֲבָל **אִם שְׁלָשׁ אֵלֶּה** וְגוֹ' **וְיָצְאָה חִנָּם** פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ אֵינָם צַדִּיקִים לִכְסֹף אֶל יוֹם פְּדוּת יְצָאוּ אֲפִלּוּ קֹדֶם זְמַן הַגְּאוּלּוֹת וְהֵרֵי הֵם יוֹצְאִים בִּזְכוּת יִסּוּרִין אֲשֶׁר קִבְּלוּ בְּמִחֲסוֹר ג' הַדְּבָרִים וְשָׁוִים הֵם לְמַדְרֵגַת בֵּן:

יב) **מַכֵּה אִישׁ וָמֵת.** פֵּרוּשׁ אֵין צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה הַמִּיתָה בִּשְׁעַת הַהַכָּאָה עַצְמָהּ כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר שֶׁיִּשְׁחָטֶנּוּ אוֹ יִשְׁרְפֶנּוּ אוֹ יַחְנְקֶנּוּ שֶׁמּוֹצִיא נִשְׁמָתוֹ מִמֶּנּוּ בְּיָדוֹ מִמָּשׁ אֶלָּא אֲפִלּוּ מֵת אַחַר כָּךְ בִּכֹּחַ הַהַכָּאָה חַיָּב אֶלָּא אִם כֵּן עָמַד מֵחֳלָיוֹ דִּכְתִיב (פסוק י"ט) אִם יָקוּם. וְחִדּוּשׁ מַשְׁמִיעֵנוּ מַה שֶּׁאֵין הַדִּין כֵּן בְּהוֹרֵג בְּשׁוֹגֵג שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לִגְלוֹת אֶלָּא דַּוְקָא אִם מֵת בְּיָדוֹ כִּדְתַנְיָא בְּפֶרֶק מִי שֶׁאָחֲזוֹ (גִּטִּין ע'.) שָׁחַט בּוֹ שְׁנַיִם אוֹ רֹב שְׁנַיִם הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גּוֹלֶה מִשּׁוּם דְּחַיְשִׁינָן שֶׁמָּא הָרוּחַ בִּלְבָלָתוּ אוֹ הוּא פִּרְכֵּס וְקָרֵב מִיתָתוֹ וְכוּ' עַד כָּאן, וְכָתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת כִּי דַּוְקָא בְּהוֹרֵג בְּשׁוֹגֵג אָנוּ דָּנִים דִּין זֶה דִּבְהֶכֵי תַּלְיָא דִּכְתִיב וַיַּפֵּל עָלָיו וַיָּמֹת (בְּמִדְבַּר ל"ה כ"ג) מַשְׁמָע לֵיה לְאַלְתַּר אַף עַל פִּי שֶׁבְּמֵזִיד חַיָּב אֲפִלּוּ לֹא מֵת לְאַלְתַּר יֵשׁ חִלּוּק בֵּין מִיתָה לְגָלוּת עַד כָּאן, וְהֵם דִּבְרֵנוּ שֶׁדִּיַּקְנוּ בְּאוֹמְרוֹ בְּמֵזִיד **מַכֵּה אִישׁ וָמֵת** וְלֹא אָמַר הוֹרֵג אִישׁ וְגוֹ' לוֹמַר אֲפִלּוּ הָרְגוֹ עַתָּה וּמֵת אַחַר כַּמָּה יָמִים וּבְשׁוֹגֵג דִּקְדֵּק לוֹמַר **אֲנָה לְיָדוֹ** פֵּרוּשׁ שֶׁהֲרָגוֹ בְּיָדוֹ מַמָּשׁ, וְכֵן מַשְׁמָע מִדִּבְרֵי רַמְבָּ"ם בְּפ"ה מֵהִלְכוֹת רוֹצֵחַ, וְלֹא כֵּן דַּעַת הָרַאֲבָ"ד שֶׁאֵינוֹ מְחַלֵּק יְעַיֵּן שָׁם דְּבָרָיו, וְאֵין דְּבָרָיו נִרְאִים בְּשׁוּם אֹפֶן בָּעוֹלָם, וְאֵין כָּאן מְקוֹם פִּלְפּוּל הַפּוֹסְקִים:

מוֹת יוּמָת. טַעַם הַכֶּפֶל בְּדִין זֶה וּבְדִין מַכֶּה וּמְקַלֵּל יוֹלְדָיו וּבִגְנֵבַת אִישׁ וּבְהַכָּאַת עַבְדּוֹ וְכַדּוֹמֶה. דַּע כִּי מִשְׁפְּטֵי ה' הוּא הַשּׁוֹפֵט כָּל הָעוֹלָם לְהָמִית לְעוֹשֵׂי רִשְׁעָה אֶלָּא שֶׁבָּחַר לָתֵת קֶצֶת מֵהֶם לְשׁוֹפְטֵי אֶרֶץ לְהָמִית הָרְשׁוּמִים בְּתוֹרַת ה' לִטְעָמִים רַבִּים מֵהֶם נִגְלוּ לָנוּ מֵהִתְבּוֹנְנוּת הַתּוֹרָה וְכָהֵנָּה וְכָהֵנָּה יִשְׁפֹּט הוּא הָאָדוֹן לְמַעְלָה כְּבוֹעֵל נִדָּה וּמְחַלֵּל יוֹם כִּפּוּר וּכְאוֹכֵל חֵלֶב וְכַדּוֹמֶה הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לִפְגֹּעַ בּוֹ, וְלָזֶה אָמַר הַכָּתוּב **מוֹת יוּמָת** פֵּרוּשׁ אוֹתוֹ שֶׁהוּא בֶּן מָוֶת יוּמַת עַל יָדֶכֶם כִּי בֶּן מָוֶת הוּא הֲגַם שֶׁלֹּא יוּמַת מִכֶּם. וְלָזֶה אָמְרוּ ז"ל (כְּתֻבּוֹת ל'.) הֲגַם שֶׁיְּבָטְלוּ הַדַּיָּנִים, דִּינָם לֹא בָּטֵל וְיִשְׁפְּטֵהוּ הַשּׁוֹפֵט לְעוֹלָם, וְלָזֶה בְּדִין שׁוֹר שֶׁנָּגַח אָדָם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו אָמַר וְגַם בְּעָלָיו יוּמַת כִּי שָׁם אֵין מִיתָה אֶלָּא בִּידֵי שָׁמַיִם וְלֹא מְסָרוֹ לְבֵית דִּין כְּאוֹמְרָם ז"ל (מְכִילְתָּא) יוּמַת בִּידֵי שָׁמַיִם. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל (ב"מ ל"א:) אָמְרוּ עוֹד בָּזֶה דָּבָר:

(יג) **וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה:**

יג וְדִי לָא כְמַן לֵהּ וּמִן קֳדָם יְיָ אִתְּמְסַר לִידֵהּ וַאֲשַׁוִּי לָךְ אֲתַר דִּיעֲרוֹק לְתַמָּן:

רש"י ◄ **וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה** • לֹא אָרַב לוֹ וְלֹא נִתְכַּוֵּן. צָדָה לְשׁוֹן אָרַב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שמואל א כד) "וְאַתָּה צוֹדֶה אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ", וְלֹא יִתָּכֵן לוֹמַר 'צָדָה' לְשׁוֹן "הֵצַד צַיִד", שֶׁצֵּידַת חַיּוֹת אֵין נוֹפֵל הֵ"א בַּפֹּעַל שֶׁלָּהּ, וְשֵׁם דָּבָר בָּהּ צַיִד, וְזֶה שֵׁם דָּבָר בּוֹ צְדִיָּה וּפֹעַל שֶׁלּוֹ צוֹדֶה, וְזֶה פֹּעַל שֶׁלּוֹ צָד, וְאוֹמֵר אֲנִי פִּתְרוֹנוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ: וְדִי לָא כְמַן לֵהּ. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ בְּחֵלֶק 'צָד צַיִד', וְאֵין אֲנִי מוֹדֶה לוֹ. וְאִם יֵשׁ לְחַבְּרוֹ בְּאַחַת מִמַּחֲלֹקֶת שֶׁל צָד, נְחַבְּרֶנּוּ בְּחֵלֶק (ישעיה סו) "עַל צַד תִּנָּשֵׂאוּ", (שמואל א כ) "צִדָּה אוֹרֶה", (דניאל ז) "וּמִלִּין לְצַד עִלָּאָה יְמַלֵּל". אַף כָּאן "אֲשֶׁר לֹא צָדָה" לֹא צִדֵּד לְמִצֹּא לוֹ שׁוּם צַד מִיתָה, וְאַף זֶה יֵשׁ לְהַרְהֵר עָלָיו. מִכָּל מָקוֹם, לְשׁוֹן אוֹרֵב הוּא. **וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ** • זִמֵּן לְיָדוֹ, לְשׁוֹן (תהלים צא) "לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה", (משלי יב) "לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל אָוֶן", (מלכים ב ה) "מִתְאַנֶּה הוּא לִי", מִזְדַּמֵּן לִמְצֹא לִי עִלָּה. **וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ** • וְלָמָּה תֵּצֵא זֹאת מִלְּפָנָיו? הוּא שֶׁאָמַר דָּוִד: "כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מְשַׁל הַקַּדְמֹנִי מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע", וּמְשַׁל הַקַّדְמוֹנִי הִיא הַתּוֹרָה שֶׁהִיא מְשַׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא קַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְהֵיכָן אָמְרָה תּוֹרָה: "מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע"? "וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ". בְּמַה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? בִּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, אֶחָד הָרַג שׁוֹגֵג וְאֶחָד הָרַג מֵזִיד, וְלֹא הָיוּ עֵדִים בַּדָּבָר שֶׁיָּעִידוּ, זֶה לֹא נֶהֱרַג וְזֶה לֹא גָּלָה. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַמְּנָן לְפֶנְדָּק אֶחָד: זֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסֹּלָּם, וְזֶה שֶׁהָרַג שׁוֹגֵג עוֹלֶה בַּסֹּלָּם וְנוֹפֵל עַל זֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד וְהוֹרְגוֹ, וְעֵדִים מְעִידִים עָלָיו וּמְחַיְּבִים אוֹתוֹ לִגְלוּת. נִמְצָא זֶה שֶׁהָרַג בְּשׁוֹגֵג גּוֹלֶה, וְזֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד נֶהֱרַג. **וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם** • אַף בַּמִּדְבָּר שֶׁיָּנוּס שָׁמָּה, וְאֵי זֶה מָקוֹם קוֹלְטוֹ? זֶה מַחֲנֵה לְוִיָּה (מכות יב). **אור החיים**

(יד) **וְכִי־יָזִד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת:**

יד וַאֲרֵי יַרְשַׁע גְּבַר עַל חַבְרֵהּ לְמִקְטְלֵהּ בְּנִכְלוּ מִן מַדְבְּחִי תִּדְבְּרְנֵהּ לְמָמָת:

רש"י ◄ **וְכִי־יָזִד** • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "מַכֵּה אִישׁ וְגוֹ'", שׁוֹמֵעַ אֲנִי רוֹפֵא שֶׁהָרַג וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁהֵמִית בְּמַלְקוֹת אַרְבָּעִים, וְהָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ, וְהָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ וְהַשּׁוֹגֵג? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִי יָזִד" וְלֹא שׁוֹגֵג, "לְהָרְגוֹ

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) **וַאֲשֶׁר** לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים וְגוֹ'. וְעוֹד קָשֶׁה לָמָּה יְאַנֶּה ה' לָאָדָם אָוֶן זֶה. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ בְּמְכִילְתָּא וּבְהַגּוֹלִין (מכות י"ז:) זֶה הוּא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע וְגוֹ' הָא כֵּיצַד הָיָה יוֹרֵד בַּסֹּלָּם וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ וְכוּ' הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה הָיָה עוֹלֶה בַּסֹּלָּם וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גּוֹלֶה וְכוּ' בָּא מֵזִיד וְנָפַל בְּיַד שׁוֹגֵג עַד כָּאן. וְקָשֶׁה הֵן אֱמֶת כִּי מֵזִיד זֶה נָטַל שְׂכָרוֹ מֵשְׁלָם כִּי בֶּן מָוֶת הוּא וַהֲרֵי הוּא נֶהֱרַג אֶלָּא שׁוֹגֵג זֶה שֶׁגּוֹלֶה, גָּלוּת זֶה הוּא עַל מַה שֶׁשָּׁגַג עַתָּה בַּפַּעַם הַזֹּאת וְעַל שׁוֹגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגַג בָּרִאשׁוֹן אֵין לוֹ פֵּרָעוֹן עָלֶיהָ, וְאִם אֲשֶׁר הִזְמִין לְיָדוֹ ה' לֹא יִתְחַיֵּב עָלֶיהָ כִּי ה' הִזְמִינָהּ לְיָדוֹ אִם כֵּן מֵכָרַח לוֹמַר כִּי בַּפַּעַם הַזֹּאת לֹא אִנָּה ה' לְיָדוֹ וְהַנֶּהֱרָג עַל יָדוֹ לֹא הָיָה מְחֻיָּב מִיתָה שֶׁאִם מְחֻיָּב הֲרֵי זֶה יִכָּנֵס גַּם כֵּן בְּגֶדֶר כִּי ה' אִנָּה לְיָדוֹ, וְזֶה דֹּחַק, כִּי הַכָּתוּב יַגִּיד עִנְיַן שְׁגָגַת הַרְיַגַת נֶפֶשׁ בְּלֹא צְדִיָּה וְלֹא חִלֵּק בִּקְצָת מֵהֶם. וְהַנָּכוֹן כִּי גַּם נֶהֱרַג רִאשׁוֹן נִתְחַיֵּב מִיתָה וַהֲרָגוֹ זֶה בְּמַאֲמָרוֹ יִתְבָּרֵךְ אֲשֶׁר אִנָּה לְיַד זֶה הַהוֹרֵג בְּשׁוֹגֵג, וְהִנֵּה זֶה שֶׁנֶּהֱרַג נִלְכַּד בִּפְשִׁעוֹ וְנֶהֱרַג עַל אֲשֶׁר הָרַג בְּמֵזִיד אֲבָל הָיָה ה' יָכוֹל לְהַפִּיל עָלָיו מַפֹּלֶת בְּלֹא אֶמְצָעוּת הוֹרֵג בְּשׁוֹגֵג, אֶלָּא לְצַד שֶׁקָּדַם אֵלָיו עָוֹן [שׁוֹגֵג] שֶׁאֵין עָלָיו חִיּוּב אֶלָּא גָּלוּת וְאִנָּה ה' לְיָדוֹ דָּבָר זֶה, וְהִנֵּה אָדָם זֶה אֵינוֹ גּוֹלֶה עַל הַהֲרִיגָה אֶלָּא עַל מַה שֶׁקָּדַם לָהּ שֶׁסִּבֵּב הֲרִיגָה וּכְפִי זֶה אֲפִלּוּ הָרַג עֲשָׂרָה אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא גָּלוּת אַחַת כִּי סִבַּת הַגָּלוּת אַחַת הִיא וְאַחַר שֶׁיְּשַׁלֵּם עֲוֹנוֹ לֹא יַזְמִין ה' לְיָדוֹ רְצִיחָה אַחֶרֶת. וְתִמְצָא שֶׁלֹּא הִגְבִּיל ה' שִׁעוּר הַגָּלוּת לְכָל הָרַצְחָנִים שִׁעוּר אֶחָד. אֶלָּא כָּל אֶחָד כְּפִי שִׁעוּר חֵטְא הַקַּדּוּם לוֹ. וּכְפִי זֶה טַעַם שֶׁאָמַר הַשַּׁ"ס שֶׁעָוֹן זֶה הַהוֹרֵג בְּשׁוֹגֵג הוּא עַל אֲשֶׁר הָרַג בְּשׁוֹגֵג וּכְפִי דִּבְרֵנוּ הוּא חֵטְא נֶעֱלָם קָדוּם לַהֲרִיגַת הָרִאשׁוֹן, אוּלַי שֶׁנָּקְטוּ הַמְּצָאָה שְׁוָה בְּעֹנֶשׁ שְׁנֵיהֶם שֶׁהוּא עַל הַהֲרִיגָה, וְהַמַּשְׂכִּיל עַל דָּבָר לְבָבוֹ יָבִין יְסוֹדָן שֶׁל דְּבָרִים:

אוֹ אֶפְשָׁר כִּי לְצַד שֶׁרְמָזוּהוּ מִן הַשָּׁמַיִם דְּהַמִּתְגַּלְגֵּל עַל יָדוֹ שֶׁהָרַג הַנֶּפֶשׁ וְהָיָה לוֹ לְהִכָּנַע וּלְקַבֵּל עָלָיו הַגָּלוּת מַעֲצָמוֹ הֲרֵי זֶה הוֹסִיף עַל חַטָּאתוֹ פֶּשַׁע, וְלָזֶה הִזְמִין לוֹ עוֹד שׁוֹגֵג אַחֵר מִלְּבַד הָרִאשׁוֹן וְצָרִיךְ לְגָלוּת פִּי שְׁנַיִם כְּשִׁעוּר הַצָּרִיךְ לְמִסְפַּר רִשְׁעֵיוֹתָיו. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁנִּתְחַכֵּם ה' וְלֹא גָּבַל שִׁעוּר גָּלוּת הָרוֹצֵחַ אֶלָּא עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְדָבָר זֶה הִנֵּה הוּא מָסוּר לְאָדוֹן כָּל הָאָרֶץ וְהוּא יִשְׁפֹּט בְּצֶדֶק כַּמָּה שִׁעוּר הַצָּרִיךְ לוֹ אִם לְאַחַת אִם לִשְׁתַּיִם. וּלְפִי דַּרְךְ זֶה יִתְיַשֵּׁב כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ הָעִנְיָן אֲבָל עֲדַיִן אֵין כְּדֵי לְיַשֵּׁב אוֹמְרוֹ וְהָאֱלֹהִים בְּתוֹסֶפֶת ו':

וְנִרְאֶה כִּי יְכַוֵּן הַכָּתוּב לְדַקְדֵּק דִּין הַגּוֹלֶה אִפֵּן שֶׁנִּתְחַיֵּב בּוֹ עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפ"ו מֵהִלְכוֹת רוֹצֵחַ שֶׁאֵין גּוֹלֶה אֶלָּא שׁוֹגֵג שֶׁאֵינוֹ אֹנֵס פָּרוּשׁ שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הוּא דָּבָר הָרָגִיל, גַּם שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ צַד הֶזְדֵּה כָּל עִקָּר, אֲבָל אִם הָיָה הַשּׁוֹגֵג דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, אוֹ שֶׁהָיָה בּוֹ צַד הֶזְדֵּה כְּגוֹן שׁוֹנֵא שֶׁחִזְּקָתוֹ לְמִזִּיד וְכַדּוֹמֶה לוֹ אֵינוֹ גּוֹלֶה. וּכְנֶגֶד שְׁנֵיהֶם דִּקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר ב' דְּבָרִים **וַאֲשֶׁר** וְגוֹ' **וְהָאֱלֹהִים** וְגוֹ', כְּנֶגֶד שׁוֹגֵג בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי אָמַר **לֹא צָדָה** פָּרוּשׁ לֹא צָדָה לְהָרְגוֹ גַּם לֹא צִדֵּד שֶׁלֹּא לְהָרְגוֹ, כִּי כָּל שׁוֹגֵג צַד חִיּוּבָא הוּא שֶׁהָיָה לוֹ לְהַעֲלוֹת עַל דַּעְתּוֹ לְבַל תָּבוֹא תַּקָּלָה עַל יָדוֹ, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁהַגַּם שֶׁיְּצַדֵּד הוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָגִיל אָנוּס הוּא וּפָטוּר, וּכְנֶגֶד בְּחִינַת מֵזִיד שֶׁל הַשּׁוֹנֵא אָמַר **וְהָאֱלֹהִים** וְגוֹ' פָּרוּשׁ לְמַעַט בָּא שֶׁלֹּא בָא הַדָּבָר אֶלָּא מִה' וְלֹא מִמֶּנּוּ כִּי לֹא חָפֵץ הוּא הֲמִיתוֹ כִּי לֹא שׁוֹנֵא לוֹ אֶלָּא מִה' יָצָא הַדָּבָר, אֲבָל אִם גַּם יֵשׁ צַד שֹׂנְאָה מִמֶּנּוּ שֶׁהָיָה שׁוֹנֵא אֵינוֹ גּוֹלֶה:

בְּעָרְמָה" וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין, וְהָרוֹפֵא וְהָרוֹדֶה בְּנוֹ וְתַלְמִידוֹ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵם מְזִידִין, אֵין מַעֲרִימִין. **מֵעִם מִזְבְּחִי •** (סנהדרין צה) אִם הָיָה כֹּהֵן וְרוֹצֶה לַעֲבֹד עֲבוֹדָה, תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת. **אור החיים**

(טו) **וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת:** טו וְדִימְחֵי אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל:

רש"י◄ **וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ •** (שם פד) לְפִי שֶׁלָּמַדְנוּ עַל הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בְּתַשְׁלוּמִין וְלֹא בְּמִיתָה, הֵצְרַךְ לוֹמַר עַל הַחוֹבֵל בְּאָבִיו שֶׁהוּא בְּמִיתָה וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּהַכָּאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חַבּוּרָה. **אָבִיו וְאִמּוֹ •** אוֹ זֶה אוֹ זֶה. **מוֹת יוּמָת •** בְּחֶנֶק.

(טז) **וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוּמָת:** טז וְדִיגְנוּב נַפְשָׁא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיזַבְּנִנֵּהּ וְיִשְׁתְּכַח בִּידֵהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל:

רש"י◄ **וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ •** (מכילתא) לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כד) "כִּי יִמָּצֵא אִישׁ גּוֹנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו". אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁגָּנַב נֶפֶשׁ. אִשָּׁה, אוֹ טֻמְטוּם, אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוּס שֶׁגָּנְבוּ, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְגוֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ". וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן: "וְגוֹנֵב אִישׁ", אֵין לִי אֶלָּא גּוֹנֵב אִישׁ. גּוֹנֵב אִשָּׁה, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "וְגוֹנֵב נֶפֶשׁ". לָכֵן הֵצְרְכוּ שְׁנֵיהֶם, מַה שֶּׁחִסֵּר זֶה, גִּלָּה זֶה. **וְנִמְצָא בְיָדוֹ •** שֶׁרְאוּהוּ עֵדִים שֶׁגְּנָבוֹ וּמְכָרוֹ, וְנִמְצָא כְּבָר בְּיָדוֹ קֹדֶם מְכִירָה (סנהדרין פה). **מוֹת יוּמָת •** בְּחֶנֶק. כָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם, חֶנֶק הִיא. וְהִפְסִיק הָעִנְיָן וְכָתַב: "וְגוֹנֵב אִישׁ" בֵּין "מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ" לְ"מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ", וְנִרְאָה לִי, הֵינוּ פְּלוּגְתָּא, דְּמַר סָבַר מַקְּשִׁינָן הַכָּאָה לִקְלָלָה, וּמַר סָבַר לָא מַקְּשִׁינָן (סנהדרין שם).

(יז) **וּמְקַלֵّל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת:** יז וְדִילוּט אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל:

רש"י◄ **וּמְקַלֵّל אָבִיו וְאִמּוֹ •** לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: (ויקרא כ) "אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו". אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁקִּלֵּל אֶת אָבִיו. אִשָּׁה שֶׁקִּלְּלָה אֶת אָבִיהָ, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ" סְתָם, בֵּין אִישׁ וּבֵין אִשָּׁה. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל", לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן. **מוֹת יוּמָת •** בִּסְקִילָה, וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "דָּמָיו בּוֹ", בִּסְקִילָה, וּבִנְיַן אָב לְכֻלָּם: (ויקרא כ) "בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אוֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם". וּבִמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ נֶאֱמַר: "דָּמָיו בּוֹ" (תורת כהנים. קידושין ל').

(יח) **וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב:** יח וַאֲרֵי יִנְצוּן גֻּבְרִין וְיִמְחֵי גְּבַר יָת חַבְרֵהּ בְּאַבְנָא אוֹ בְכוּרְמֵיזָא וְלָא יְמוּת וְיִפֵּל לְבוּטְלָן:

רש"י◄ **וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים •** לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "עַיִן תַּחַת עַיִן", לֹא לָמַדְנוּ אֶלָּא דְּמֵי אֵבָרָיו, אֲבָל שֶׁבֶת וְרִפּוּי לֹא לָמַדְנוּ. לָכֵן נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ (מכילתא). **וְנָפַל לְמִשְׁכָּב •** כְּתַרְגּוּמוֹ: וְיִפֵּל לְבוּטְלָן, לָחֳלִי שֶׁמְּבַטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יד) **וְכִי יָזִד וְגוֹ'.** בְּסִפְרֵי (מְכִילְתָּא כָּאן) וְזֶה לְשׁוֹנָם לָמוּת וְלֹא לָדוּן וְלֹא לִלְקוֹת וְלֹא לִגְלוֹת. וְזֶה הוּא טַעְמוֹ שֶׁל יוֹאָב שֶׁבָּרַח אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַיַּחֲזֵק וְגוֹ', הֲגַם שֶׁלֹּא הֲרָגוֹ שְׁלֹמֹה אֶלָּא בְּדִין וּכְמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת בְּסוֹף פֶּרֶק גְּנֻמַּר הַדִּין (דף מ"ט). שֶׁהָיָה מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת, הוּא בָּרַח קֹדֶם הַדִּין. וְאָמְרוּ בְּהַגּוֹלִין (מכות י"ב.) כִּי טָעוּתוֹ הָיָה שֶׁלֹּא הָיָה מִזְבֵּחַ עוֹלָמִים וְגַם שֶׁתָּפַס בְּקַרְנוֹתָיו וְאֵינוֹ קוֹלֵט אֶלָּא גַּגּוֹ: **וְרָאִיתִי** לְרַמְבָּ"ם שֶׁכָּתַב בְּפ"ה מֵהִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קוֹלֵט רוֹצֵחַ בְּשׁוֹגֵג לְעִנְיַן מִיתָה מִגּוֹאֵל דָּם אֲבָל לֹא מִגָّלוּת עַד כָּאן, וְהוּא וַדַּאי שֶׁלֹּא רָאָה הַבְּרָיְתָא שֶׁמְּדַיֵּק לָמוּת וְלֹא לִגְלוֹת וְלֹא וְכוּ', וַהֲגַם שֶׁיֵּשׁ לִדְחֹק בְּיִשּׁוּב אוֹמְרָם וְלֹא לִגְלוֹת שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גָּלוּת שֶׁלֹּא יַהַרְגֶנּוּ גּוֹאֵל הַדָּם, פֵּרוּשׁ זֶה דָּחוּק הוּא, וְגַם תַּכְחִישֶׁנּוּ מַה שֶּׁלְּפָנָיו וְלֹא לָדוּן וְלֹא לִלְקוֹת וְהָבֵן. וּמַה מְּאֹד גָּדְלָה לִי הַקַּשְׁיָא לְדַעַת הָרַב בַּעַל מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ שֶׁכָּתַב וְתָמַהּ עַל רַמְבָּ"ם שֶׁחִלֵּק בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד אֲפִלּוּ לְעִנְיַן מִיתָה מִגּוֹאֵל הַדָּם וְאָמַר כִּי אֵין לְחַלֵּק כְּלָל בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד עַד כָּאן, וְאֵין דְּבָרָיו מְחֻוָּרִין אֲפִלּוּ בְּלֹא מַתְנִיתָא כִּי אֵין לָנוּ לוֹמַר שֶׁאֵין מִזְבֵּחַ קוֹלֵט אֶלָּא בַּמֶּה שֶׁמֵּעֵט הַכָּתוּב בְּפְרוּשׁ:

יח) **וְכִי יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְגוֹ' וְלֹא יָמוּת.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר **וְלֹא יָמוּת** וְלֹא סָמַךְ לְהָבִין כִּי בְּלֹא יָמוּת מְדַבֵּר הַכָּתוּב בֵּין מִמַּה שֶׁקָּדַם בְּמִשְׁפָּט אִם יָמוּת בֵּין מִמַּה שֶׁגָּמַר אֹמֶר אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ וְגוֹ':

אָכֵן הַכַּוָּנָה הִיא לוֹמַר שֶׁאֵין חִיּוּב לָתֵת שֶׁבֶת וְרִפּוּי אֶלָּא אִם לֹא יָמוּת אֲבָל אִם יָמוּת לֹא יִתֵּן שֶׁבֶת וְרִפּוּי, וְלָזֶה לֹא אָמַר הַכָּתוּב שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְגוֹ' אֶלָּא אַחַר שֶׁעָמַד מֵחֳלִיוֹ וְהִתְהַלֵּךְ. וּמִסְתַּפֵּק אֲנִי אִם אֲמָדוּהוּ לְמִיתָה וְלֹא מֵת אִם נֹאמַר מַעֲשֶׂה נִסִּים נַעֲשׂוּ לוֹ שֶׁלֹּא מֵת כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ ז"ל (חֻלִּין מ"ב.) בִּטְרָפָה שֶׁאֵינָהּ חַיָּה וְאִם הָיְתָה מַעֲשֶׂה נִסִּים נַעֲשׂוּ לָהּ (שם מ"ג.) כְּמוֹ כֵן בְּמֶה שֶׁלְּפָנַי כָּאן אִם לֹא מֵת גַּם הוּא זֶה וְחִיּוּב שֶׁבֶת וְרִפּוּי כֵּיוָן שֶׁפָּקַע פָּקַע אוֹ דִּלְמָא הֲרֵי לֹא מֵת וְחַיָּב בְּשֶׁבֶת, וּמִדִּבְרֵי רַמְבָּ"ם בְּפ"ד מַשְׁמָע כִּי כָּל שֶׁלֹּא מֵת הֲגַם שֶׁאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה חַיָּב בְּשֶׁבֶת וְרִפּוּי. שׁוּב מָצָאתִי שֶׁאָמְרוּ בְּמְכִילְתָּא וְזֶה לְשׁוֹנָם וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב הָא אִם הִכָּהוּ הַמַּכֶּה מַכָּה

(יט) **אִם־יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא:**

יט אִם יְקוּם וְיִהַלִּיךְ בְּבָרָא עַל בּוּרְיֵהּ וְיִהֵי זַכָּאָה מָחֵיָא לְחוֹד בּוּטְלָנֵהּ יִתֵּן וַאֲגַר אָסְיָא יְשַׁלֵּם:

רש"י◄ **עַל מִשְׁעַנְתּוֹ** • עַל בֵּרְיוֹ וְכֹחוֹ (מכילתא). **וְנִקָּה הַמַּכֶּה** • וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיֵּהָרֵג זֶה שֶׁלֹּא הָרַג? אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ כָּאן שֶׁחוֹבְשִׁים אוֹתוֹ עַד שֶׁנִּרְאֶה אִם יִתְרַפֵּא זֶה, וְכֵן מַשְׁמָעוֹ: כְּשֶׁקָּם זֶה וְהוֹלֵךְ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ, אָז וְנִקָּה הַמַּכֶּה, אֲבָל עַד שֶׁלֹּא יָקוּם זֶה לֹא נִקָּה הַמַּכֶּה. **רַק שִׁבְתּוֹ** • בִּטּוּל מְלַאכְתּוֹ מֵחֲמַת הַחֳלִי, אִם קָטַע יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, רוֹאִין בִּטּוּל מְלַאכְתּוֹ מֵחֲמַת הַחֳלִי, כְּאִלּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִשּׁוּאִין, שֶׁהֲרֵי אַף לְאַחַר הַחֳלִי אֵינוֹ רָאוּי לִמְלֶאכֶת יָד וְרֶגֶל, וְהוּא כְּבָר נָתַן לוֹ מֵחֲמַת נִזְקוֹ דְּמֵי יָדוֹ וְרַגְלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יָד תַּחַת יָד, רֶגֶל תַּחַת רָגֶל". **וְרַפֹּא יְרַפֵּא** • כְּתַרְגּוּמוֹ: יְשַׁלֵּם שְׂכַר הָרוֹפֵא (בבא קמא פה). **אור החיים**

◆ יום שני י"ט שבט ◆

(כ) **וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אֲמָתוֹ בַּשֵּׁבֶט וּמֵת תַּחַת יָדוֹ נָקֹם יִנָּקֵם:**

כ וַאֲרֵי יִמְחֵי גְּבַר יָת עַבְדֵּהּ אוֹ יָת אַמְתֵּהּ בְּשָׁלְטָן וִימוּת תְּחוֹת יְדֵהּ אִתְדָּנָא יִתְדָּן:

רש"י◄ **וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אֲמָתוֹ** • בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּעִבְרִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי כַסְפּוֹ הוּא". מַה כַּסְפּוֹ קָנוּי לוֹ עוֹלָמִית, אַף עֶבֶד הַקָּנוּי לוֹ עוֹלָמִית. וַהֲרֵי הָיָה בִּכְלַל "מַכֵּה אִישׁ וָמֵת"? אֶלָּא בָּא הַכָּתוּב וְהוֹצִיאוֹ מִן הַכְּלָל לִהְיוֹת נִדּוֹן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, שֶׁאִם לֹא מֵת תַּחַת יָדוֹ וְשָׁהָה מֵעֵת לְעֵת, פָּטוּר. **בַּשֵּׁבֶט** • כְּשֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית? תַּלְמוּד לוֹמַר בְּיִשְׂרָאֵל: (במדבר לה) "וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ (או בכלי עץ יד אשר ימות בו, גרסת רא"ם) הִכָּהוּ". וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמַה יִשְׂרָאֵל חָמוּר, אֵין חַיָּב עָלָיו אֶלָּא אִם כֵּן הִכָּהוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית וְעַל אֵבֶר שֶׁהוּא כְּדֵי לָמוּת בְּהַכָּאָה זוֹ, עֶבֶד הַקַּל, לֹא כָּל שֶׁכֵּן. **נָקֹם יִנָּקֵם** • (סנהדרין עא) מִיתַת סַיִף, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ויקרא כו) "חֶרֶב נוֹקֶמֶת נְקַם בְּרִית" (מכילתא). **אור החיים**

(כא) **אַךְ אִם־יוֹם אוֹ יוֹמַיִם יַעֲמֹד לֹא יֻקָּם כִּי כַסְפּוֹ הוּא:**

כא בְּרַם אִם יוֹמָא אוֹ תְרֵין יוֹמִין יִתְקַיָּם לָא יִתְדָּן אֲרֵי כַסְפֵּהּ הוּא:

רש"י◄ **אַךְ אִם יוֹם אוֹ יוֹמַיִם יַעֲמֹד לֹא יֻקָּם** • אִם עַל יוֹם אֶחָד הוּא פָּטוּר, עַל יוֹמַיִם לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אֶלָּא יוֹם שֶׁהוּא כְּיוֹמַיִם, וְאֵי זֶה? — זֶה מֵעֵת לְעֵת (מכילתא). **לֹא יֻקָּם כִּי כַסְפּוֹ הוּא** • הָא אַחֵר שֶׁהִכָּהוּ, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה מֵעֵת לְעֵת קֹדֶם שֶׁמֵּת, חַיָּב. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁיֵּשׁ כְּדֵי לְהָמִית פָּטוּר מֵהַשֶּׁבֶת וְהָרְפוּי עַד כָּאן. מַשְׁמָע אֲפִלּוּ לֹא מֵת מִמַּה שֶׁתּוֹלֶה הַטַּעַם בַּמַּכָּה וְלֹא אָמַר הָא אִם יָמוּת:

וְנִרְאֶה שֶׁכַּוָּנַת הַתַּנָּא לוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ לִפָּטֵר מִן הַשֶּׁבֶת דַּוְקָא אִם מֵת עַל יְדֵי מַכָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית, אֲבָל אִם מֵת בְּמַכָּה שֶׁאֵין בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית שֶׁאָז פָּטוּר הַמַּכֶּה מִמִּיתָה יִתְחַיֵּב לְתֵת שֶׁבֶת וְרִפּוּי אִם לֹא נָתַן לוֹ בַּחַיִּים חֵיּוּתוֹ לְצַד אֵיזוֹ סִבָּה יִתְחַיֵּב לָתֵת לְיוֹרְשָׁיו כָּל מַה שֶׁנּוֹגֵעַ לַאֲבִיהֶם אִם חַי:

יט) **רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא.** פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ אַחַר שֶׁקָּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ אִם הוּא עֲדַיִן בָּטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ אוֹ שֶׁעֲדַיִן הוּא צָרִיךְ לְרוֹפֵא לְשִׁיּוּרֵי הַחֹלִי מֵחֲמַת הַמַּכָּה הֲרֵי זֶה חַיָּב לָתֵת. וְאוֹמְרוֹ רַק יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶׁכָּתַב רַמְבָּ"ם (פ"ב מֵהִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק) מְשַׁעֲרִין אֶת הָרְפוּי וְכוּ' וְכֵן הַשֶּׁבֶת אוֹמְדִין וְכוּ' וְאִם וְכוּ' וְאָרַךְ הַחֹלִי יוֹתֵר עַל מַה שֶׁאָמַדּוּהוּ אֵינוֹ מוֹסִיף לוֹ כְּלוּם וְכוּ' בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁרָצָה הַמַּזִּיק שֶׁזּוֹ תַּקָּנָה הִיא לוֹ וְכוּ' עַד כָּאן, וְלָזֶה אָמַר רַק וְגוֹ' פֵּרוּשׁ לְמַעֵט בָּא שֶׁיֵּשׁ זְמַן שֶׁלֹּא יִתֵּן שִׁבְתּוֹ וּרְפוּאָתוֹ וְהוּא אִם קֹדֶם וְקָצַב וְכוּ' אֲבָל בִּלֹּא קִצְבָּה יִתֵּן עַד שֶׁיִּתְרַפֵּא לַחֲלוּטִין:

וְרַפֹּא יְרַפֵּא. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתַב רַמְבָּ"ם (הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק פ"ב הי"ד) אָמַר לוֹ הַנִּזָּק פְּסֹק וְכוּ' וַאֲנִי אֲרַפֵּא אֶת עַצְמִי אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְרַפֹּא יְרַפֵּא** וְלֹא אָמַר יִתֵּן כְּאוֹמְרוֹ בְּשִׁבְתּוֹ הַסְמוּכָה שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר שִׁבְתּוֹ וּרְפוּאָתוֹ יִתֵּן, וְהִרְבֵּה דְּרָשׁוֹת נֶאֱמְרוּ בְּכָפֶל זֶה:

כ) **בַּשֵּׁבֶט.** כָּתַב רַמְבָּ"ם בְּפ"ב מֵהִלְכוֹת רוֹצֵחַ וְגוֹ' וְז"ל יֵרָאֶה לִי דַּוְקָא בַּשֵּׁבֶט אֲבָל בְּסַיִף וְסַכִּין אוֹ אֶבֶן וְאֶגְרֹף וְכַיּוֹצֵא וַאֲמָדּוּהוּ לְמִיתָה אֲפִלּוּ מֵת לְאַחַר שָׁנָה הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו עַד כָּאן. וְקָשֶׁה לִי אִם לֹא הֲרָגוֹ בַּדָּבָר שֶׁאֲמָדּוּהוּ לַהֲרִיגָה לָמָּה אִם לֹא יַעֲמֹד יוֹם יִתְחַיֵּב הֲרֵי אֲפִלּוּ לְאָדָם אַחֵר שֶׁאֵינוֹ עַבְדּוֹ פָּטוּר הוּא אֲפִלּוּ לֹא יַעֲמֹד יוֹם. וְאוּלַי שֶׁעַל שֶׁאָר אֲמָדָנוֹת הוּא אוֹמֵר שֶׁהֲגַם שֶׁאֲמָדּוּהוּ שֶׁיָּמוּת בִּמְקוֹם הַמַּכָּה וּשְׁאָר אֲמָדָנוֹת. וְלִי נִרְאֶה שֶׁאוֹמְרוֹ **בַּשֵּׁבֶט** לוֹמַר שֶׁאִם מַעֲשָׂיו מוֹכִיחִים כִּי לְיַסְּרוֹ בְּשֵׁבֶט מוּסָר הוּא שֶׁנָּתַן ה' זְכוּת יוֹם אֶחָד וְכוּ', אֲבָל אִם מַעֲשָׂיו מוֹכִיחִים שֶׁמִּתְכַּוֵּן לְהָרְגוֹ כְּגוֹן שֶׁתּוֹחֵב לוֹ סַכִּין בְּבִטְנוֹ וּבְסִימָנָיו שֶׁזֶּה מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ מְיַסְּרוֹ אֶלָּא מְמִיתוֹ וּמֵת אֲפִלּוּ אַחַר שָׁנָה חַיָּב עָלָיו:

כא) **לֹא יֻקָּם כִּי כַסְפּוֹ.** וְאִם הֲרָגוֹ שׁוֹגֵג יִגְלֶה עַל יָדוֹ, וּבְדִין זֶה אֵין בּוֹ חִלּוּק בֵּינוֹ לְבֵין רוֹצֵחַ לְאָדָם שֶׁאֵינוֹ עַבְדּוֹ כִּי אֵינוֹ חַיָּב גָּלוּת אֶלָּא אִם הֲרָגוֹ וּמֵת תַּחַת יָדוֹ מַמָּשׁ וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בַּפָּסוּק (י"ב) מַכֵּה אִישׁ וְגוֹ', וְלֹא הֵצַרְךְ לִכְתֹּב אֶלָּא דִּין שֶׁהוּא מְשֻׁנֶּה מִדִּין רוֹצֵחַ לְשֶׁאֵינוֹ עַבְדּוֹ:

(כב) וְכִי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים:

כב אֲרֵי יִנְצוּן גֻּבְרִין וְיִמְחוּן אִתְּתָא מַעְדְּיָא וְיִפְּקוּן וַלְדָהָא וְלָא יְהֵא מוֹתָא אִתְגְּבָאָה יִתְגְּבֵי כְּמָא דִישַׁוֵּי עֲלוֹהִי בַּעְלַהּ דְּאִתְּתָא וְיִתֵּן עַל מֵימַר דַּיָּנַיָּא:

רש"י◄ **וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים •** (מכילתא) זֶה עִם זֶה, וְנִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה. **וְנָגְפוּ •** אֵין נְגִיפָה אֶלָּא לְשׁוֹן דְּחִיפָה וְהַכָּאָה, כְּמוֹ: (תהלים צא) "פֶּן תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ", (ירמיה יג) "וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם", (ישעיה ח) "וּלְאֶבֶן נֶגֶף". **וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן •** בָּאִשָּׁה. **עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ •** לְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל. שָׁמִין אוֹתָהּ כַּמָּה הָיְתָה רְאוּיָה לְהִמָּכֵר בַּשּׁוּק לְהַעֲלוֹת בְּדָמֶיהָ בִּשְׁבִיל הֲרִיּוֹנָהּ. **עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ •** יִגְבּוּ מִמֶּנּוּ מָמוֹן, כְּמוֹ: (דברים כב) "וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף". **כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו וְגוֹ' •** כְּשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ הַבַּעַל בְּבֵית דִּין לְהָשִׁית עָלָיו עֹנֶשׁ עַל כָּךְ. **וְנָתַן •** הַמַּכֶּה, דְּמֵי וְלָדוֹת. **בִּפְלִלִים •** עַל פִּי הַדַּיָּנִים. **אור החיים**

(כג) וְאִם־אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ:

כג וְאִם מוֹתָא יְהֵא וְתִתֵּן נַפְשָׁא חֲלָף נַפְשָׁא:

רש"י◄ **וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה •** בָּאִשָּׁה. **וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ •** (סנהדרין עט) רַבּוֹתֵינוּ חוֹלְקִין בַּדָּבָר: יֵשׁ אוֹמְרִים נֶפֶשׁ מַמָּשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מָמוֹן, אֲבָל לֹא נֶפֶשׁ מַמָּשׁ, שֶׁהַמִּתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה, פָּטוּר מִמִּיתָה וּמְשַׁלֵּם לְיוֹרְשָׁיו דָּמָיו כְּמוֹ שֶׁהָיָה נִמְכָּר בַּשּׁוּק. **אור החיים**

(כד) עַ֣ין תַּ֭חַת עַ֑ין שֵׁ֥ן תַּ֝חַת שֵׁ֗ן יָ֥ד תַּ֭חַת יָ֑ד רֶ֥גֶל תַּ֝חַת רָֽגֶל:

כד עֵינָא חֲלָף עֵינָא שִׁנָּא חֲלָף שִׁנָּא יְדָא חֲלָף יְדָא רַגְלָא חֲלָף רַגְלָא:

רש"י◄ **עַין תַּחַת עַין •** סִמֵּא עֵין חֲבֵרוֹ, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ כַּמָּה שֶׁפָּחֲתוּ דָּמָיו לִמְכֹּר בַּשּׁוּק, וְכֵן כֻּלָּם. וְלֹא נְטִילַת אֵבֶר מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּפֶרֶק הַחוֹבֵל (בבא קמא פד).

(כה) כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה:

כה כְּוָיָה חֲלָף כְּוָיָה פִּדְעָא חֲלָף פִּדְעָא מַשְׁקוֹפֵי חֲלָף מַשְׁקוֹפֵי:

רש"י◄ **כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה •** מִכְוַת אֵשׁ, וְעַד עַכְשָׁו דִּבֵּר בַּחֲבָלָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּחַת דָּמִים, וְעַכְשָׁו בְּשֶׁאֵין בָּהּ פְּחַת דָּמִים, אֶלָּא צַעַר, כְּגוֹן כְּוָאוֹ בְּשַׁפּוּד עַל צִפָּרְנָיו, אוֹמְרִים כַּמָּה אָדָם כַּיּוֹצֵא בָּזֶה רוֹצֶה לִטֹּל, לִהְיוֹת מִצְטַעֵר כָּךְ. **פֶּצַע •** הִיא מַכָּה הַמּוֹצִיאָה דָּם שֶׁפֶּצַע אֶת בְּשָׂרוֹ, נפרדו"ר בְּלַעַ"ז. הַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁהוּא: אִם יֵשׁ בּוֹ פְּחַת דָּמִים, נוֹתֵן נֶזֶק, וְאִם נָפַל לְמִשְׁכָּב, נוֹתֵן שֶׁבֶת, וְרִפּוּי, וּבֹשֶׁת וְצַעַר. וּמִקְרָא זֶה יָתֵר הוּא. וּב"הַחוֹבֵל" דָּרְשׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ לְחַיֵּב עַל הַצַּעַר אֲפִלּוּ בִּמְקוֹם נֶזֶק, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנּוֹתֵן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ, אֵין פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מִן הַצַּעַר, לוֹמַר הוֹאִיל וְקָנָה יָדוֹ, יֵשׁ עָלָיו לְחָתְכָהּ בְּכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, אֶלָּא אוֹמְרִים יֵשׁ לוֹ לְחָתְכָהּ בְּסַם, שֶׁאֵינוֹ מִצְטַעֵר כָּל כָּךְ, וְזֶה חָתְכָהּ בְּבַרְזֶל וְצִעֲרוֹ. **חַבּוּרָה •** הִיא מַכָּה שֶׁהַדָּם נִצְרָר בָּהּ וְאֵינוֹ יוֹצֵא, אֶלָּא שֶׁמַּאֲדִים הַבָּשָׂר כְּנֶגְדּוֹ. לְשׁוֹן חַבּוּרָה, טק"א בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ (ירמיה יג) "וְנָמֵר חֲבַרְבֻּרֹתָיו". וְתַרְגּוּמוֹ מַשְׁקוֹפֵי, לְשׁוֹן חֲבָטָה, בטדור"א בְּלַעַ"ז, וְכֵן "שְׁדוּפוֹת קָדִים" שִׁקִּיפָן קִדּוּם, חֲבוּטוֹת בָּרוּחַ. וְכֵן "עַל הַמַּשְׁקוֹף", עַל שֵׁם שֶׁהַדֶּלֶת נוֹקֵשׁ עָלָיו.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כב) **וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים.** פֵּרוּשׁ וְכָל אֶחָד מִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת חֲבֵרוֹ וּבָאָה הַמַּכָּה בְּאִשָּׁה בָּזֶה הוּא שֶׁאָמַר כָּל צְדָדֵי הַדִּינִים הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן:

וְנָגְפוּ וְגוֹ'. אָמַר לְשׁוֹן רַבִּים לוֹמַר שֶׁאִם שְׁנֵיהֶם נָפְלוּ עֲלֵיהָ וּנְגָפוּהָ מְשֻׁלָּשִׁין בֵּינֵיהֶם וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפ"א מֵהִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק:

אִשָּׁה הָרָה. פֵּרוּשׁ הַמְצוּיָה שָׁם בִּידִיעָתָם אֲבָל אִם בָּאָה וְעָמְדָה בִּגְבוּלָם וּנְגָפוּהָ בְּלֹא יְדִיעָה פְּטוּרִים מִכְּלוּם מִדִּין שֶׁכָּתַב בִּירוּשַׁלְמִי וּפְסָקוֹ רַמְבַּ"ם בְּפ"א מֵהִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק וְזֶה לְשׁוֹנוֹ אִם הָיָה אֶחָד יָשֵׁן וּבָא אֶחָד וְשָׁכַב בְּצִדּוֹ הֲרֵי זֶה פָּטוּר הַיָּשֵׁן גַּם מֵהַנִּזָּק כִּי זֶה אֹנֶס מִקְּרֵי:

כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה פֵּרוּשׁ לְצַד כִּי הוּא הַנּוֹטֵל דְּמֵי וְלָדוֹת הוּא יִהְיֶה בַּעַל דִּינוֹ בְּעֹנֶשׁ זֶה לָקַחַת מִמֶּנּוּ הָרָאוּי לוֹ:

כג) **וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ וְגוֹ'.** נֶחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בִּמְכִילְתָּא יֵשׁ אוֹמְרִים מִיתָה הַגַּם שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה וְיֵשׁ אוֹמְרִים מָמוֹן. וְלִדְבָרָיו יְדַיֵּק אוֹמְרוֹ **וְנָתַתָּה** עַל נָכוֹן שֶׁהוּא דָּבָר הַנִּתָּן מִיַּד לְיָד. וּלְמָאן דְּאָמַר נֶפֶשׁ מַמָּשׁ אָמַר **וְנָתַתָּה** לוֹמַר כִּי בִּמְקוֹם נְתִינָה הָאֲמוּרָה בְּסָמוּךְ כְּשֶׁלֹּא יִהְיֶה אָסוֹן תִּהְיֶה זוֹ וְאֵין כָּאן נְתִינָה אַחֶרֶת כִּי פָּטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת, זוּלַת אִם הָיָה אָסוֹן וְהוּא בְּדֶרֶךְ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב כְּגוֹן שֶׁאָמְדוּ הַמַּכָּה שֶׁאֵינָהּ כְּדֵי לְהָמִית הֲרֵי זֶה חַיָּב וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בַּפָּסוּק (י"ח) וְכִי יְרִיבֻן:

(כו) וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ׃

כו וַאֲרֵי יִמְחֵי גְּבַר יָת עֵינָא דְּעַבְדֵּהּ אוֹ יָת עֵינָא דְּאַמְתֵּהּ וִיחַבְּלִנַּהּ לְבַר חוֹרִין יִפְּטְרִנֵּהּ חֶלָף עֵינֵהּ׃

רש"י◄ **אֶת עֵין עַבְדּוֹ •** כְּנַעֲנִי, אֲבָל עִבְרִי אֵינוֹ יוֹצֵא בְּשֵׁן וְעַיִן, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ אֵצֶל "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים". **תַּחַת עֵינוֹ •** (מכילתא) וְכֵן בְּכ"ד רָאשֵׁי אֲבָרִים: אֶצְבְּעוֹת הַיָּדַיִם וְהָרַגְלַיִם, וּשְׁתֵּי אָזְנַיִם, וְהַחֹטֶם וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה שֶׁהוּא גִּיד הָאַמָּה. וְלָמָּה נֶאֱמַר ׳שֵׁן וְעַיִן׳? שֶׁאִם נֶאֱמַר עַיִן וְלֹא נֶאֱמַר שֵׁן, הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה עַיִן שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ, אַף כָּל שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ, וַהֲרֵי שֵׁן לֹא נִבְרָא עִמּוֹ. וְאִם נֶאֱמַר שֵׁן וְלֹא נֶאֱמַר עַיִן, הָיִיתִי אוֹמֵר אֲפִלּוּ שֵׁן תִּינוֹק שֶׁיֵּשׁ לָהּ חֲלִיפִין, לְכָךְ נֶאֱמַר עַיִן. **אור החיים**

(כז) וְאִם־שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת שִׁנּוֹ׃ **אור החיים**

כז וְאִם שִׁנָּא דְּעַבְדֵּהּ אוֹ שִׁנָּא דְּאַמְתֵּהּ יַפֵּל לְבַר חוֹרִין יִפְּטְרִנֵּהּ חֶלָף שִׁנֵּהּ׃

(כח) וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי׃

כח וַאֲרֵי יַגַּח תּוֹרָא יָת גַּבְרָא אוֹ יָת אִתְּתָא וִימוּת אִתְרְגְּמָא יִתְרְגֵּם תּוֹרָא וְלָא יִתְאֲכֵל יָת בִּסְרֵהּ וּמָרֵהּ דְּתוֹרָא יְהֵי זַכָּאָה׃

רש"י◄ **וְכִי יִגַּח שׁוֹר •** (בבא קמא כד) אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה רָעוּף, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה. **וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ •** (פסחים כא) מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר: "סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא נְבֵלָה, וּנְבֵלָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה? אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ"?, שֶׁאֲפִלּוּ שְׁחָטוֹ לְאַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, אָסוּר בַּאֲכִילָה. (בבא קמא מא) בַּהֲנָאָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי". כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: יָצָא פְּלוֹנִי נָקִי מִנְּכָסַיו וְאֵין לוֹ בָּהֶם הֲנָאָה שֶׁל כְּלוּם, זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּמוּעָד: "וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת", הֵצֵרַךְ לוֹמַר בְּתָם: "וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ו עמ' 141)

דִּבֵּר הַכָּתוּב בְּהוֹוֶה (רש"י כא, כח) גַּם הִתְרַחֲשׁוּת רְגִילָה וּנְפוֹצָה, 'הוֹוֶה' - אֵינָהּ מִצַּד הַטֶּבַע, חָלִילָה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁדִּבֵּר **הַכָּתוּב.** הִתְרַחֲשׁוּת זוֹ נוֹבַעַת מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבַּכָּתוּב, הַמְחַיִּים וּמְהַוִּים אֶת הָעוֹלָם בְּכָל רֶגַע וָרֶגַע (הוֹוֶה מִלְּשׁוֹן מְהַוֶּה).

(כט) וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת׃

כט וְאִם תּוֹר נַגַּח הוּא מֵאִתְּמָלֵי וּמִדְּקַמּוֹהִי וְיִתְּסְהֵד בְּמָרֵהּ וְלָא נָטְרֵהּ וְיִקְטוֹל גַּבְרָא אוֹ אִתְּתָא תּוֹרָא יִתְרְגֵּם וְאַף מָרֵהּ יִתְקְטֵל׃

רש"י◄ **מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם •** חֲרֵי שָׁלֹשׁ נְגִיחוֹת (מכילתא). **וְהוּעַד בִּבְעָלָיו •** (ב"ק כג) לְשׁוֹן הַתְרָאָה בְּעֵדִים, כְּמוֹ: (בראשית מג) "הָעֵד הֵעִיד בָּנוּ הָאִישׁ". **וְהֵמִית אִישׁ וְגוֹ' •** לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִגַּח", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהֵמִיתוֹ בְּנִגִּיחָה. הֵמִיתוֹ

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כו) **וְכִי יַכֶּה וְגוֹ'.** בְּקִדּוּשִׁין (כ"ד:) פְּלִיגֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבָּנַן רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סוֹבֵר צָרִיךְ לְכַוֵּן לְשַׁחֲתָהּ וְרַבָּנַן סוֹבְרִים הֲגַם שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְשַׁחֲתָהּ אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לְכַוֵּן לָעַיִן עַצְמָהּ. וְקָשֶׁה לְרַבָּנַן הָיָה לוֹ לוֹמַר וְכִי יַשְׁחִית אִישׁ אֶת עֵין עַבְדּוֹ. וְאוּלַי כִּי הָיִיתִי אוֹמֵר כִּי הַשְּׁחָתָה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב הִיא לְגוּפָהּ וְלֹא הָיֵינוּ יוֹדְעִים שֶׁיְּכַוֵּן הַכָּתוּב לוֹמַר תְּנַאי הוּא הַדָּבָר שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּכַוֵּן לָהּ:

עוֹד נִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁלֹּא שִׁחֲתָהּ בִּשְׁעַת הַכָּאָה עַצְמָהּ אֶלָּא אַחַר זְמַן יִהְיֶה הַדִּין כֵּן וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לַשּׁוֹגֵג שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּמוּת בַּשָּׁעָה עַצְמָהּ. וּדְרָשַׁת רַבָּנַן שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּכַוֵּן לָעַיִן נִשְׁמַעַת מִכְּנוּי וְשִׁחֲתָהּ:

כז) **וְאִם שֵׁן עַבְדּוֹ.** טַעַם שֶׁלֹּא כָּלַל הַכָּתוּב שֵׁן וְעַיִן וְחִלְקָם בִּב' מִצְוֹת, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל בְּקִדּוּשִׁין (כ"ד:) אָמַר ר' שֵׁשֶׁת הָיְתָה עֵינוֹ סְמוּיָה וְחִטְּטָהּ יוֹצֵא לְחֵרוּת, וּלְפִי זֶה יֵשׁ בָּעַיִן ב' דִּינִים שֶׁל שִׁחְרוּר. הָאֶחָד אִם כִּהָה עֵינוֹ הֲגַם שֶׁלֹּא חִטְּטָהּ כַּמּוּבָן שָׁם בְּקִדּוּשִׁין שֶׁגַּם שֶׁלֹּא נֶחְטְטָה כָּל שֶׁחָסַר מֵאוֹרָהּ וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ יֵצֵא לְחֵרוּת, וְהַב' שֶׁהֲגַם שֶׁהָיְתָה כְּהוּיָה אִם חִטְּטָהּ יֵצֵא לְחֵרוּת, וְאִם הָיָה הַכָּתוּב כּוֹלֵל אוֹתָם בְּדִין אֶחָד הָיֵינוּ לוֹמְדִין בָּעַיִן כְּדִין הַשֵּׁן מַה שֵּׁן בִּטּוּלָהּ הוּא נְפִילָתָהּ גַּם עַיִן בִּטּוּלָהּ הוּא נְפִילָתָהּ אֲבָל כִּהוּי שֶׁאֵינוֹ מְחַסֵּר כְּלָל מֵהָעַיִן לֹא יֵצֵא לְחֵרוּת:

כח) **וְכִי יִגַּח וְגוֹ' אֶת אִישׁ.** טַעַם אוֹמְרוֹ אֶת, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם בַּגְּמָרָא (סַנְהֶדְרִין ע"ט.) נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג שִׁמְעוֹן וְהָרַג רְאוּבֵן חַיָּב שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג מִי שֶׁחַיָּב עָלָיו, וְהוּא אוֹמְרוֹ **אֶת אִישׁ** לְרַבּוֹת כָּל שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְאִישׁ הֲגַם שֶׁהָרַג אַחֵר שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לוֹ. וְדַוְקָא נִתְכַּוֵּן לְאִישׁ אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לִבְהֵמָה וְהָרַג הָאִישׁ פָּטוּר כִּדְאָמְרִינָן שָׁם (ע"ח:): **וָמֵת.** פְּרוּשׁ אֲפִלּוּ מֵת אַחַר זְמַן כָּל שֶׁמֵּת מֵחֲמַת נְגִיחָה, וְכֵן מַשְׁמָע מִדִּבְרֵי רַשִׁ"י (ב"ק מ"א.) בְּפֵרוּשׁ סֵוּגִיַּת סִכֵּן ג' בְּנֵי אָדָם וְלֹא מֵתוּ יְעַיֵּן שָׁם:

וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ. וְאִם אֲכָלוֹ לוֹקֶה, אֲבָל שְׁאָר הֲנָאוֹת הַנִּשְׁמָעוֹת מֵאוֹמְרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי הֲגַם שֶׁאָסוּר אֵינוֹ לוֹקֶה, וְלָזֶה לֹא כָּלַל הַכֹּל בִּכְלָלוּת אֶחָד:

בִּנְשִׁיכָה, דְּחִיפָּה וּבְעִיטָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהֵמִית". **וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת** • בִּידֵי שָׁמַיִם. יָכוֹל בִּידֵי אָדָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: (במדבר לה) "מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה, רוֹצֵחַ הוּא", עַל רְצִיחָתוֹ אַתָּה הוֹרְגוֹ וְאִי אַתָּה הוֹרְגוֹ עַל רְצִיחַת שׁוֹרוֹ (סנהדרין לג). **אור החיים**

(ל) אִם־כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־יוּשַׁת עָלָיו:

ל אִם מָמוֹן יְשַׁוּוֹן עֲלוֹהִי וְיִתֵּן פּוּרְקָן נַפְשֵׁהּ כְּכֹל דִּישַׁוּוֹן עֲלוֹהִי:

רש"י◄ **אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו** • "אִם" זֶה אֵינוֹ תָּלוּי וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ "אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה", לְשׁוֹן אֲשֶׁר, זֶה מִשְׁפָּטוֹ, שֶׁיָּשִׁיתוּ עָלָיו בֵּית דִּין כֹּפֶר. **וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ** • דְּמֵי נִזָּק, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: דְּמֵי מַזִּיק (בבא קמא כז). **אור החיים**

(לא) אוֹ־בֵן יִגָּח אוֹ־בַת יִגָּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ:

לא אוֹ לְבַר יִשְׂרָאֵל יַגַּח תּוֹרָא אוֹ לְבַת יִשְׂרָאֵל יַגַּח כְּדִינָא הָדֵין יִתְעֲבֵד לֵהּ:

רש"י◄ **אוֹ־בֵן יִגָּח** • בֵּן שֶׁהוּא קָטָן. **אוֹ בַת** • שֶׁהִיא קְטַנָּה. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה", יָכוֹל אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל הַגְּדוֹלִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ־בֵן יִגָּח וְגוֹ'", לְחַיֵּב עַל הַקְּטַנִּים כַּגְּדוֹלִים (מכילתא).

(לב) אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל:

לב אִם לְעַבְדָּא יַגַּח תּוֹרָא אוֹ לְאַמְתָּא כְּסַף תְּלָתִין סִלְעִין יִתֵּן לְרִבּוֹנֵהּ וְתוֹרָא יִתְרְגֵם:

רש"י◄ **אִם־עֶבֶד אוֹ אָמָה** • כְּנַעֲנִיִּים (מכילתא). **שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן** • גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא, בֵּין שֶׁהוּא שָׁוֶה אֶלֶף זוּז בֵּין שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִּינָר, וְהַשֶּׁקֶל מִשְׁקָלוֹ ד' זְהוּבִים, שֶׁהֵם חֲצִי אוּנְקִיָּא לַמִּשְׁקָל הַיָּשָׁר שֶׁל קְלוֹנְיָ"א.

(לג) וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר:

לג וַאֲרֵי יִפְתַּח גֻּבָּר גּוּב אוֹ אֲרֵי יִכְרֵה גֻּבָּר גּוּב וְלָא יְכַסִּנֵּהּ וְיִפֵּל תַּמָּן תּוֹרָא אוֹ חֲמָרָא:

רש"י◄ **וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר** • שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה וְגִלָּהוּ. **אוֹ כִּי יִכְרֶה** • לָמָּה נֶאֱמַר? אִם עַל הַפְּתִיחָה חַיָּב, עַל הַכְּרִיָּה לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אֶלָּא לְהָבִיא כּוֹרֶה אַחַר כּוֹרֶה שֶׁהוּא חַיָּב (בבא קמא נא). **וְלֹא יְכַסֶּנּוּ** • הָא אִם כִּסָּהוּ, פָּטוּר, וּבְחוֹפֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים דִּבֵּר הַכָּתוּב (שם נח). **שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר** • הוּא הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה וְחַיָּה, שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוֹר וַחֲמוֹר". אָנוּ לְמֵדִין אוֹתוֹ שׁוֹר שׁוֹר מִשַּׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמוֹרֶךָ", מַה לְּהַלָּן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה כְּשׁוֹר, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּמָקוֹם אַחֵר "וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ", אַף כָּאן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה כְּשׁוֹר. וְלֹא נֶאֱמַר: "שׁוֹר וַחֲמוֹר", אֶלָּא שׁוֹר וְלֹא אָדָם, חֲמוֹר וְלֹא כֵּלִים (בבא קמא נב). **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כט) **וְהוּעַד בִּבְעָלָיו.** אָמַר לְשׁוֹן רַבִּים, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁאִם הָיוּ לוֹ ב' בְּעָלִים חַיָּבִים שְׁנֵיהֶם מִיתָה, וְלֹא יִהְיוּ כְּב' שֶׁהָרְגוּ אָדָם כְּאַחַת שֶׁפְּטוּרִין לְכָל מָאן דְּאָמַר (ב"ק כ"ו:), כִּי הָתָם פְּטוּרִין מִמִּיתָה בִּידֵי אָדָם וְחַיָּבִין בִּידֵי שָׁמַיִם וְכָאן פְּטוּרִין מִמִּיתָה בִּידֵי אָדָם וְחַיָּבִים בִּידֵי שָׁמַיִם. וּבְכֹפֶר לְהִיוֹתוֹ מָמוֹן חַיָּבִין אֲפִלּוּ בִּידֵי אָדָם:

ל) **פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ.** נֶחְלְקוּ בְּפֶרֶק אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (ב"ק מ') בְּשֶׁל מִי שֶׁמִּין אִם בְּשֶׁל מַזִּיק אִם בְּשֶׁל נִזָּק. וְהָיָה נִרְאֶה כִּי לְהָאוֹמֵר בְּשֶׁל מַזִּיק אִם הֵמִית שׁוֹר שֶׁל ב' בְּנֵי אָדָם חַיָּבִין לְשַׁלֵּם דְּמֵי כָּל אֶחָד מֵהֶם כִּי כֻּלָּן נִתְחַיְּבוּ לַשָּׁמַיִם. וּלְהָאוֹמֵר שֶׁל נִזָּק אֵינָם חַיָּבִין אֶלָּא דְּמֵי הַנִּזָּק. וְקָשֶׁה אִם כֵּן מַאי בָּעֵי שָׁם רַב נַחְמָן לְרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אִם חַיָּבִין לָתֵת כֹּפֶר כָּל אֶחָד שָׁלֵם הֲלֹא דָּבָר זֶה מַחְלֹקֶת הַתַּנָּאִים, אֶלָּא וַדַּאי דְּהַן אֱמֶת לְהָאוֹמֵר בְּשֶׁל מַזִּיק וַדַּאי שֶׁצָּרִיךְ לְשַׁלֵּם ב' כֶּפָּרִים מִידֵי דְּהַוָּה שֶׁהֵמִית שׁוֹר אָדָם גָּדוֹל שֶׁשָּׁוֶה מָאתַיִם לְאָדָם שֶׁשָּׁוֶה חֲמִשִּׁים שֶׁחַיָּב לְשַׁלֵּם וְלֹא יִגְרַע אִם יֶחֱלְקוּ לְב' גּוּפִים וְחַיָּבִים לָתֵת דְּמֵי כֹּפֶר שְׁנַיִם, וּבַעְיָא דְּרַב נַחְמָן הִיא אֲלַבָּא דַּחֲכָמִים שֶׁסּוֹבְרִין שָׁמִין בְּשֶׁל נִזָּק, וְכֵן מַשְׁמַע מִדִּבְרֵי רַמְבַּ"ם שֶׁפָּסַק פי"א מֵהִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן בְּדִין דְּמֵי כֹּפֶר שֶׁשָּׁמִין דְּמֵי הַנִّזָּק וּבְשׁוֹר ב' שֶׁתָּפִין פָּסַק (שם פ"י) שֶׁחַיָּבִין לִתֵּן כֹּפֶר שָׁלֵם לְכָל אֶחָד וְהֶבֵן. וְטַעַם שֶׁפָּסַק רַמְבַּ"ם לְחֻמְרָא מִשּׁוּם דְּהַוְיָא סָפֵק כֹּפֶר נֶפֶשׁ:

וְאִם קָדַם גּוֹאֵל הַדָּם וְהָרַג אֶת זֶה קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ נִרְאֶה לִי שֶׁנֶּהֱרַג עָלָיו שֶׁלֹּא פָּטַר הַכָּתוּב אֶלָּא הֲרִיגַת הוֹרֵג בַּיָּד בְּשׁוֹגֵג מִדִּין יֵחָם לְבָבוֹ אֲבָל אִם שׁוֹרוֹ הָרַג אֵין כָּאן יֵחָם לְבָבוֹ כַּהוֹרֵג בַּיָּד:

לג) **וְכִי יִפְתַּח** וְגוֹ'. פְּרוּשׁ אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת פְּתִיחַת וּכְרִיַּת הַבּוֹר אִם נָפַל עָלָיו שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר חַיָּב בַּעַל הַבּוֹר, וַאֲפִלּוּ נֶהֱרַג בְּתוֹךְ בּוֹרוֹ יוֹרְשָׁיו יְשַׁלְּמוּ וְכִדְאִיתָא בְּפֶרֶק קַמָּא דַּעֲרָכִין (ד'):

(לד) בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ׃

לד מָרֵי דְגַבָּא יְשַׁלֵּם כַּסְפָּא יָתִיב לְמָרוֹהִי וּמֵיתָא יְהֵא דִילֵהּ׃

רש"י◄ **בַּעַל הַבּוֹר** • בַּעַל הַתַּקָּלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבּוֹר שֶׁלּוֹ, שֶׁעֲשָׂאוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, עֲשָׂאוֹ הַכָּתוּב בְּעָלָיו, לְהִתְחַיֵּב בִּנְזָקָיו. **כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו** • יָשִׁיב לְרַבּוֹת שְׁוֶה כֶּסֶף, וַאֲפִלּוּ סֵבִין (שם ז). (וְהָא דִּכְתִיב "מֵיטַב שָׂדֵהוּ", וְכָתַב רַשִׁ"י שֶׁהַנִּזָּקִין מִן הָעִדִּית, תֵּרֵץ בַּגְּמָרָא דְּפֶרֶק קַמָּא דְּבָבָא קַמָּא, רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, דְּזֶהוּ אִם בָּא לִגְבּוֹת קַרְקַע, אֲבָל מִטַּלְטְלֵי – כָּל מִילֵי מֵיטַב הוּא, דְּאִי לָא מִזְדַּבֵּן הָכָא, מִזְדַּבֵּן הָכָא). **וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ** • (מכילתא. ב"ק ז) לַנִּזָּק, שָׁמִין אֶת הַנְּבֵלָה וְנוֹטְלָהּ בְּדָמִים, וּמְשַׁלֵּם לוֹ הַמַּזִּיק עָלֶיהָ תַּשְׁלוּמֵי נִזְקוֹ.

(לה) וְכִי־יִגֹּף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יֶחֱצוּן׃

לה וַאֲרֵי יִגּוֹף תּוֹר דִּגְבַר יָת תּוֹרָא דְּחַבְרֵהּ וִימוּת וְיַזְבְּנוּן יָת תּוֹרָא חַיָּא וִיפַלְגּוּן יָת כַּסְפֵּהּ וְאַף יָת דְּמֵי מֵיתָא יְפַלְגּוּן׃

רש"י◄ **וְכִי־יִגֹּף** • יִדְחֹף, בֵּין בְּקַרְנָיו, בֵּין בְּגוּפוֹ, בֵּין בְּרַגְלָיו, בֵּין שֶׁנְּשָׁכוֹ בְּשִׁנָּיו, כֻּלָּן בִּכְלַל נְגִיפָה הֵם, שֶׁאֵין נְגִיפָה אֶלָּא לְשׁוֹן מַכָּה. **שׁוֹר־אִישׁ** • שׁוֹר שֶׁל אִישׁ. **וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר וְגוֹ'** • בְּשָׁרִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שׁוֹר שָׁוֶה ר' שֶׁהֵמִית שׁוֹר שָׁוֶה ר', בֵּין שֶׁהַנְּבֵלָה שָׁוֶה הַרְבֵּה, בֵּין שֶׁהִיא שָׁוָה מְעַט, כְּשֶׁנּוֹטֵל זֶה חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת וְזֶה חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת, נִמְצָא, כָּל אֶחָד מַפְסִיד חֲצִי נֶזֶק שֶׁהִזִּיקָה הַמִּיתָה. לָמַדְנוּ, שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, שֶׁמִּן הַשָּׁוִין אַתָּה לָמֵד לְשֶׁאֵינָן שָׁוִין, כִּי דִּין הַתָּם לְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. אוֹ יָכוֹל אַף בְּשֶׁאֵינָן שָׁוִין בִּדְמֵיהֶן כְּשֶׁהֵן חַיִּים, אָמַר הַכָּתוּב "וְחָצוּ אֶת שְׁנֵיהֶם"? אִם אָמַרְתָּ כֵּן, פְּעָמִים שֶׁהַמַּזִּיק מִשְׁתַּכֵּר הַרְבֵּה כְּשֶׁהַנְּבֵלָה שָׁוָה לִיקָר לְנָכְרִים הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדְּמֵי שׁוֹר הַמַּזִּיק, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיֹּאמַר הַכָּתוּב שֶׁיְּהֵא הַמַּזִּיק נִשְׂכָּר, אוֹ פְּעָמִים שֶׁהַנִּזָּק נוֹטֵל הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדְּמֵי שׁוֹר הַמַּזִּיק, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיֹּאמַר הַכָּתוּב שֶׁיְּהֵא הַמַּזִּיק נִשְׂכָּר, אוֹ פְּעָמִים שֶׁהַנִּזָּק נוֹטֵל הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדְּמֵי שׁוֹר הַמַּזִּיק שָׁוִין יוֹתֵר מִכָּל דְּמֵי שׁוֹר הַנִּזָּק. וְאִם אָמַרְתָּ כֵּן, הֲרֵי תָּם חָמוּר מִמּוּעָד. עַל כָּרְחֲךָ, לֹא דִּבֵּר הַכָּתוּב אֶלָּא בְּשָׁוִין, וְלִמֶּדְךָ שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, וּמִן הַשָּׁוִין תִּלְמֹד לְשֶׁאֵינָן שָׁוִין, שֶׁהַמְּשַׁלֵּם חֲצִי נִזְקוֹ, שָׁמִין לוֹ אֶת הַנְּבֵלָה, וּמַה שֶּׁפָּחֲתוּ דָּמָיו בִּשְׁבִיל הַמִּיתָה, נוֹטֵל חֲצִי הַפְּחָת וְהוֹלֵךְ. וְלָמָּה אָמַר הַכָּתוּב בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה וְלֹא אָמַר: "יְשַׁלֵּם חֶצְיוֹ"? לְלַמֵּד, שֶׁאֵין הַתָּם מְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ, וְאִם נָגַח וּמֵת אַחַר-כַּךְ אֵין הַנִּזָּק נוֹטֵל אֶלָּא הַנְּבֵלָה, וְאִם אֵינָהּ מַגַּעַת לַחֲצִי נִזְקוֹ, יַפְסִיד. אוֹ שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה חֲמֵשׁ מֵאוֹת זוּז, אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא אֶת הַשּׁוֹר, שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב הַתָּם לְחַיֵּב אֶת בְּעָלָיו לְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּה (בבא קמא כו). **אור החיים**

(לו) אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ׃

לו אוֹ אִתְיְדַע אֲרֵי תּוֹר נַגָּח הוּא מֵאִתְּמָלֵי וּמִדְּקַמּוֹהִי וְלָא נָטְרֵהּ מָרֵהּ שַׁלָּמָא יְשַׁלֵּם תּוֹרָא חֲלָף תּוֹרָא וּמֵיתָא יְהֵא דִילֵהּ׃

רש"י◄ **אוֹ נוֹדַע** • אוֹ לֹא הָיָה תָּם, אֶלָּא נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא הַיּוֹם וּמִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם, הֲרֵי שָׁלֹשׁ נְגִיחוֹת. **שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר** • נֶזֶק שָׁלֵם. **וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ** • לַנִּזָּק, וְעָלָיו יַשְׁלִים הַמַּזִּיק עַד שֶׁיִּשְׁתַּלֵּם נִזְקוֹ כָּל נִזְקוֹ. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לה) **שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ.** אוֹמְרוֹ אֶת, יְרֻצָּה שֶׁשְּׁנֵיהֶם שָׁוִים בְּחַיֵּיהֶם כְּשֶׁנֶּעֱרְכוּ אוֹתָם יִהְיוּ שָׁוִים, וְהוּא אוֹמְרוֹ שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר פֵּרוּשׁ הַנֶּעֱרָךְ אִתּוֹ, אֲבָל אִם הָיָה גָּדוֹל הַנּוֹגֵף אֵין לַנִּזָּק אֶלָּא חֲצִי נִזְקוֹ, וְכֵן מְבֹאָר בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (ב"ק ל"ד.) וְאִם אֵין שִׁעוּר הַמַּזִּיק כַּנִּזָּק אֵין לוֹמַר שֶׁיִּטֹּל יוֹתֵר מֵחֶצְיוֹ שֶׁל חַי שֶׁאִם כֵּן לֹא הָיָה הַכָּתוּב תּוֹלֶה בִּמְכִירַת הַשּׁוֹר הַחַי אֶלָּא הָיָה לוֹ לוֹמַר יִתֵּן לוֹ חֲצִי נִזְקוֹ שֶׁל מֵת וְיֶחֱצוּן הַמֵּת, וּמִמַּה שֶּׁתָּלָה בַּחֲצִי שׁוֹר הַחַי שְׁמַע מִינָּה שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חֲצִי הַחַי הֲגַם שֶׁיַּעֲלֶה לְפָחוֹת מֵחֲצִי נֶזֶק, וְלֹא חֹשׁ עָלֵי לִטְעוֹת שֶׁאֲפִלּוּ יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁשָּׁוָה. וְאִם תֹּאמַר כְּלָךְ לְדֶרֶךְ זֶה מַה שֶּׁתָּלָה הַדָּבָר בַּחֲצִי הַחַי הוּא אֲפִלּוּ יִהְיֶה בְּחֶצְיוֹ יוֹתֵר מֵחֲצִי נֶזֶק וְאָמַר הַהַשְׂרָאָה בִּשְׁוָרִים לְהֵיכָא שֶׁלֹּא הָיָה שָׁוֶה שֶׁיִּטֹּל יוֹתֵר מֵחֲצִי, זֶה אֵינוֹ דִּלְכְשֶׁתֹּאמַר כִּי נֶגֶף יִטֹּל חֲצִי מַזִּיק הֲרֵי לֹא חִלְּקָתָּ אִם כֵּן לְפְעָמִים יִגַּח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם לְשׁוֹר שָׁוֶה חֲמִשִּׁים וְלִכְשֶׁתְּדוּן כִּסְבָרָא זוֹ הֲרֵי הוּא נוֹטֵל כִּפְלַיִם מֵהַזִּקוֹ וְנִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה דִּין זֶה שֶׁנִּסְכִּים עָלָיו:

לו) **וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ.** יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם בְּפֶרֶק ד' וְה' (ב"ק מ"ו:) ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵין לוֹ שְׁמִירָה אֶלָּא סָפִין אָמַר רַבָּה מַאי טַעְמָא דְּאָמַר קְרָא וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ שׁוּב אֵין לוֹ שְׁמִירָה לָזֶה אָמַר לֵיה אַבַּיֵּי אֶלָּא מַעֲתָּה וְלֹא יְכַסֶּנּוּ נָמֵי שׁוּב אֵין לוֹ וְכוּ' עַד כָּאן. וְנִרְאֶה כִּי דִּיּוּקָא דְּרַבָּה קָאֵי וְקָאֵי, כִּי יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין וְלֹא יְכַסֶּנּוּ שֶׁהַכָּתוּב לֹא שִׁנָּה שִׁעוּר הַדִּבּוּר שֶׁהִתְחִיל לוֹמַר כִּי יִפְתַּח לְשׁוֹן עָתִיד כִּי יִכְרֶה וְגוֹ' וְלֹא יְכַסֶּנּוּ לְשׁוֹן עָתִיד מַה שֶּׁאֵין כֵּן וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ שֶׁהִתְחִיל הַכָּתוּב לְשׁוֹן עָבָר אוֹ נוֹדַע וְגוֹ' וְגָמַר אֹמֶר לְשׁוֹן עָתִיד וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר וְלֹא שָׁמְרוֹ וְנָכוֹן. וְהָתָם לֹא חָשׁ רַבָּה לְהָשִׁיב לְאַבַּיֵּי, וְלִסְבָרַת ר' יְהוּדָה שֶׁפּוֹטְרוֹ בִּשְׁמִירָה אֲפִלּוּ פְּחוּתָה אָמַר הַכָּתוּב כְּסֵדֶר זֶה וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ לִדְרֹשׁ לָזֶה וְלֹא לְאַחֵר, וְעַיֵּן שָׁם בְּסוֹף הַפֶּרֶק: **יְשַׁלֵּם שׁוֹר.** אוּלַי שֶׁהֲגַם שֶׁאָמְרוּ (ב"ק ה'.) מוּעָד יְשַׁלֵּם מֵעִידִית שֶׁבִּנְכָסָיו אִם הָיָה לְבַעַל הַמַּזִּיק עִידִית יוֹתֵר בִּנְכָסָיו יָכוֹל לְסַלְקוֹ בְּשָׁוֶה כְּשׁוֹרוֹ וְלֹא אָמְרוּ עִידִית אֶלָּא לַאֲפוּקֵי פְּחוּת מִזֶּה:

(לז) כִּי יִגְנֹב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה׃

לז אֲרֵי יִגְנוּב גְּבַר תּוֹר אוֹ אִמָּר וְיִכְּסִנֵּהּ אוֹ זַבְּנִנֵּהּ חַמְשָׁא תּוֹרִין יְשַׁלֵּם חֶלֶף תּוֹרָא וְאַרְבַּע עָנָא חֶלֶף אִמְּרָא׃

רש"י◄ **חֲמִשָּׁה בָקָר וְגוֹ'** • אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: חָס הַמָּקוֹם עַל כְּבוֹדָן שֶׁל בְּרִיּוֹת: שׁוֹר, שֶׁהוֹלֵךְ בְּרַגְלָיו, וְלֹא נִתְבַּזָּה בוֹ הַגַּנָּב לְנוֹשְׂאוֹ עַל כְּתֵפוֹ, מְשַׁלֵּם ה'. שֶׂה, שֶׁנּוֹשְׂאוֹ עַל כְּתֵפוֹ, מְשַׁלֵּם ד', הוֹאִיל וְנִתְבַּזָּה בּוֹ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוֹלָה כֹּחָהּ שֶׁל מְלָאכָה: שׁוֹר, שֶׁבִּטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ, ה'. שֶׂה, שֶׁלֹּא בִּטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ, ד'. **תַּחַת הַשּׁוֹר תַּחַת הַשֶּׂה** • (בבא קמא סז) שְׁנָאָן הַכָּתוּב, לוֹמַר שֶׁאֵין מִדַּת תַּשְׁלוּמֵי ד' וְה' נוֹהֶגֶת, אֶלָּא בְּשׁוֹר וְשֶׂה בִּלְבַד. **אור החיים**

כב (א) אִם־בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכֶּה וָמֵת אֵין לוֹ דָּמִים׃

א אִם בְּמַחְתַּרְתָּא יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא וְיִתְמְחֵי וִימוּת לֵית לֵהּ דָּם׃

רש"י◄ **אִם בַּמַּחְתֶּרֶת** • (סנהדרין סב) כְּשֶׁהָיָה חוֹתֵר אֶת הַבַּיִת. **אֵין לוֹ דָּמִים** • אֵין זוֹ רְצִיחָה, הֲרֵי הוּא כְּמֵת מֵעִקָּרוֹ. כָּאן לִמְּדָתְךָ תּוֹרָה: אִם בָּא לְהָרְגְךָ הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ, וְזֶה לְהָרְגְךָ בָּא, שֶׁהֲרֵי יוֹדֵעַ הוּא שֶׁאֵין אָדָם מַעֲמִיד עַצְמוֹ וְרוֹאֶה שֶׁנּוֹטְלִין מָמוֹנוֹ בְּפָנָיו וְשׁוֹתֵק. לְפִיכָךְ, עַל מְנַת כֵּן בָּא, שֶׁאִם יַעֲמֹד בַּעַל הַמָּמוֹן כְּנֶגְדּוֹ, יַהַרְגֶנּוּ.

(ב) אִם־זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם אִם־אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ׃

ב אִם עֵינָא דְסַהֲדֵיָא נְפָלַת עֲלוֹהִי דְּמָא לֵהּ שַׁלָּמָא יְשַׁלֵּם אִם לֵית לֵהּ וְיִזְדַּבֵּן בִּגְנֵבְתֵּהּ׃

רש"י◄ **אִם־זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו** • (מכילתא וסנהדרין שם) אֵין זֶה אֶלָּא כְּמִין מָשָׁל: אִם בָּרוּר לְךָ הַדָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׁלוֹם עִמְּךָ, כַּשֶּׁמֶשׁ הַזֶּה שֶׁהוּא שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, כָּךְ פָּשׁוּט לְךָ שֶׁאֵינוֹ בָּא לַהֲרֹג אֲפִלּוּ יַעֲמֹד בַּעַל הַמָּמוֹן כְּנֶגְדּוֹ, כְּגוֹן אָב הַחוֹתֵר לִגְנֹב מָמוֹן הַבֵּן, בְּיָדוּעַ שֶׁרַחֲמֵי הָאָב עַל הַבֵּן, וְאֵינוֹ בָּא עַל עִסְקֵי נְפָשׁוֹת. **דָּמִים לוֹ** • כְּחַי הוּא חָשׁוּב, וּרְצִיחָה הִיא אִם יַהַרְגֶנּוּ בַּעַל הַבַּיִת. **שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם** • הַגַּנָּב, מָמוֹן שֶׁגָּנַב וְאֵינוֹ חַיָּב מִיתָה. וְאוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם: אִם עֵינָא דְסַהֲדֵיָא נְפָלַת עֲלוֹהִי, לָקַח לוֹ שִׁיטָה אַחֶרֶת, לוֹמַר שֶׁאִם מְצָאוּהוּ עֵדִים קֹדֶם שֶׁבָּא בַּעַל הַבַּיִת, וּכְשֶׁבָּא בַּעַל הַבַּיִת נֶגְדּוֹ הִתְרוּ בּוֹ שֶׁלֹּא יַהַרְגֵהוּ, דָּמִים לוֹ, חַיָּב עָלָיו אִם הֲרָגוֹ, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁיֵּשׁ רוֹאִים לוֹ, אֵין הַגַּנָּב הַזֶּה בָּא עַל עִסְקֵי נְפָשׁוֹת, וְלֹא יַהַרֹג אֶת בַּעַל הַמָּמוֹן.

(ג) אִם־הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד־חֲמוֹר עַד־שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם׃

ג אִם אִשְׁתְּכָחָא יִשְׁתְּכַח בִּידֵהּ גְּנֵבְתָּא מִתּוֹר עַד חֲמַר עַד אִמַּר דְּאִנּוּן חַיִּין עַל חַד תְּרֵין יְשַׁלֵּם׃

רש"י◄ **אִם־הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ** • בִּרְשׁוּתוֹ, שֶׁלֹּא טָבַח וְלֹא מָכַר. **מִשּׁוֹר עַד־חֲמוֹר** • כָּל דָּבָר בִּכְלַל תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים, בֵּין שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּמָקוֹם אַחֵר: "עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה וְגוֹ' יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ". **חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם** • וְלֹא יְשַׁלֵּם לוֹ מֵתִים, אֶלָּא חַיִּים, אוֹ דְּמֵי חַיִּים. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לז) **וּטְבָחוֹ וְגוֹ'.** פֵּרוּשׁ לְשׁוֹר וְשֶׂה, אֲבָל טָלֶה וּגְדִי וְגָדְלוּ בִּרְשׁוּתוֹ וְנִשְׁתַּנּוּ בְּיָדוֹ אֵינוֹ חַיָּב שֶׁקָּנָאוּ בְּשִׁנּוּי וְשֶׁלּוֹ מָכַר אוֹ טָבַח וְכֵן מוּכָח מִדִּבְרֵיהֶם (ב"ק ס"ה):

הַשּׁוֹר. בְּמִשְׁנָה (שם ס"ב:) אָמְרוּ אֵין חַיָּב בְּד' וְה' אֶלָּא דַּוְקָא שׁוֹר וְשֶׂה וְלֹא חַיָּה וְעוֹף, וְטַעֲמָם שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה, וְדוֹרֵשׁ אַחַת מֵהֶם לְמַעַט כָּל חוּץ מֵהֶם וּבִיתּוּר שֶׁל אֶחָד הָיָה נִשְׁמָע הַמְכֻוָּן שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה הַדִּין בֵּין הַשּׁוֹר לְשֶׂה:

ג) **אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא.** טַעַם הַכֶּפֶל לוֹמַר אַחַת לְגוּפָהּ שֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁגְּנָבָהּ, וּב' לוֹמַר שֶׁמְּצָאוּהָ בְּעֵין אֶצְלוֹ, אֲבָל זוּלַת זֶה יִתְחַיֵּב בְּד' וְה' שֶׁכָּל שֶׁאֵינָהּ בְּיָדוֹ בְּחֶזְקַת מְכוּרָה אוֹ שְׁחוּטָה, וְלֹא אָמַר הַכָּתוּב שְׁנַיִם לְבַד אֶלָּא בַּנִּמְצֵאת. וְתֵדַע שֶׁלָּאוּ דַּוְקָא מָכַר אוֹ טָבַח אֶלָּא הוּא הַדִּין נָתַן אוֹ אִבֵּד כָּל שֶׁיָּצְתָה מֵרְשׁוּתוֹ, וְכֵן מוּכָח בַּשַּׁ"ס (ב"ק ע"ט:) לְהַדְיָא, וְהוּא הַדִּין הִקְדִּישׁ. וְרָאִיתִי לְדַיֵּק מִכָּאן שֶׁאִם גָּנַב מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֵין בּוֹ דִּין וְאִם אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ מִמַּה שֶׁאָמַר סָמוּךְ לְוְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא וְגוֹ' שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם וְאָמַר הַכָּתוּב בְּדִין תַּשְׁלוּמֵי ב' לְרֵעֵהוּ וְלֹא לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ ז"ל (מְכִילְתָּא) הָא לְמַדְתָּ כִּי דִּין וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ הָאָמוּר בָּעִנְיָן אֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּגָנַב מִיִּשְׂרָאֵל וְלֹא מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְלֹא מֵהַקְדֵּשׁ, וְהֵם דִּבְרֵי רַמְבָּ"ם בְּפ"ג בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה וְלֹא מָצְאוּ לוֹ שָׁם טַעַם וְהִנֵּה הוּא:

◆ יום שלישי כ׳ שבט ◆

(ד) כִּי יַבְעֶר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם:

ד אֲרֵי יֹאכִיל גְּבַר חֲקַל אוֹ כְרָם וִישַׁלַּח יָת בְּעִירֵהּ וְיֵיכוּל בַּחֲקַל אָחֳרָן שְׁפַר חַקְלֵהּ וּשְׁפַר כַּרְמֵהּ יְשַׁלֵּם:

רש״י◄ **כִּי יַבְעֶר • אֶת בְּעִירֹה. וּבִעֵר.** כֻּלָּם לְשׁוֹן בְּהֵמָה כְּמוֹ: ״אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ״. **כִּי יַבְעֶר •** יוֹלִיךְ בְּהֵמוֹתָיו בְּשָׂדֶה וְכֶרֶם שֶׁל חֲבֵרוֹ וְיַזִּיק אוֹתוֹ בְּאַחַת מִשְּׁתֵּי אֵלֶּה: אוֹ בְּשִׁלּוּחַ אֶת בְּעִירָה, אוֹ בְּבִעוּר. וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: וְשִׁלַּח, הוּא נִזְקֵי מִדְרַךְ כַּף רֶגֶל. וּבִעֵר, הוּא נִזְקֵי הַשֵּׁן הָאוֹכֶלֶת וּמְבַעֶרֶת (בבא קמא ג). **בִּשְׂדֵה אַחֵר • בְּשָׂדֶה שֶׁל אִישׁ אַחֵר. מֵיטַב שָׂדֵהוּ יְשַׁלֵּם •** שָׁמִין אֶת הַנֶּזֶק, וְאִם בָּא לְשַׁלֵּם לוֹ קַרְקַע דְּמֵי נִזְקוֹ, יְשַׁלֵּם לוֹ מִמֵּיטַב שְׂדוֹתָיו: אִם הָיָה נִזְקוֹ סֶלַע, יִתֵּן לוֹ שְׁוֵה סֶלַע מֵעִדִּית שֶׁיֵּשׁ לוֹ. לְמִדְּךָ הַכָּתוּב, שֶׁהַנִּזָּקִין שָׁמִין לָהֶם בְּעִדִּית (ב״ק ז). **אור החיים**

(ה) כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר אֶת־הַבְּעֵרָה:

ה אֲרֵי תִתַּפֵּק נוּר וְיַשְׁכַּח כּוּבִין וְיֵיכוּל גְּדִישִׁין אוֹ קָמָא אוֹ חַקְלָא שַׁלָּמָא יְשַׁלֵּם דְּאַדְלֵיק יָת דְּלֵקְתָּא:

רש״י◄ **כִּי־תֵצֵא אֵשׁ •** אֲפִלּוּ מֵעַצְמָהּ. **וּמָצְאָה קֹצִים •** קרדונ״ש בְּלַעַ״ז. **וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ •** שֶׁלְּחָכָה בַּקּוֹצִים עַד שֶׁהִגִּיעָה לְגָדִישׁ, אוֹ לְקָמָה הַמְחֻבֶּרֶת לַקַּרְקַע. **אוֹ הַשָּׂדֶה •** שֶׁלְּחָכָה אֶת נִירוֹ, וְצָרִיךְ לָנִיר אוֹתָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה. **שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר •** אַף עַל פִּי שֶׁהִדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְהִיא יָצְאָה מֵעַצְמָהּ עַל יְדֵי קוֹצִים שֶׁמָּצְאָה, חַיָּב לְשַׁלֵּם, לְפִי שֶׁלֹּא שָׁמַר אֶת גַּחֲלָתוֹ שֶׁלֹּא תֵצֵא וְתַזִּיק. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) **כִּי יַבְעֶר אִישׁ וגו׳.** יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמְרוּ בְּהַכּוֹנֵס (ב״ק נ״ו:) אָמַר רַב הַמְעַמֵּיד בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ עַל קֶמֶת חֲבֵרוֹ וְכוּ׳ חַיָּב, וְאָמְרוּ שָׁם אֲפִלּוּ קָם לָהּ בְּאַפָּהּ וַאֲפִלּוּ הִכִּישָׁהּ חַיָּב, וְהוּא אוֹמְרוֹ **כִּי יַבְעֶר** אִישׁ פְּרוּשׁ אֲפִלּוּ אִם [אֵין] הַבְּעִיר שֶׁלּוֹ. וְאוֹמְרוֹ **וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה** פְּרוּשׁ וַאֲפִלּוּ לֹא הֶעֱמִיד וְלֹא קָם לָהּ בְּאַפָּהּ וְלֹא הִכִּישָׁהּ אֶלָּא שֶׁשִּׁלְּחָהּ לְנַפְשָׁהּ וְלֹא שְׁמָרָהּ מִלֶּכֶת וְהִיא מֵעַצְמָהּ בְּעֵרָה בִּשְׂדֵה הַזּוּלַת אִם הַבְּהֵמָה שֶׁלּוֹ כְּאוֹמְרוֹ בְּעִירָה בְּכִנּוּי חַיָּב מֵיטַב וְגוו׳:

ה) **כִּי תֵצֵא אֵשׁ וגו׳.** פְּרוּשׁ הֲגַם שֶׁהִדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ כְּשֶׁיִּהְיֶה בָּאֵשׁ הַנִּדְלֶקֶת שִׁעוּר לָצֵאת לְמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. וְשִׁעוּר תֵּבֵת תֵּצֵא הוּא שֶׁתִּהְיֶה רְאוּיָה לָצֵאת, אֲבָל הִדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְלֹא הָיָה שִׁעוּר שָׁמַיִם וּכְדַאִיתָא בַּגְּמָרָא (ב״ק ס״א:) וְאוֹמְרוֹ **וּמָצְאָה קֹצִים** פְּרוּשׁ וַהֲגַם שֶׁזּוּלַת הַקּוֹצִים לֹא הָיְתָה מַשֶּׂגֶת מְקוֹם קָמָה וְגָדִישׁ לְהַבְעִירָם וּבְאֶמְצָעוּת הַקּוֹצִים נֶאֱכַל גָּדִישׁ וְגוו׳ **שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם** פְּרוּשׁ שַׁלֵּם הַגָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה יְשַׁלֵּם דְּמֵי הָעִצִּים הֲגַם שֶׁהֵם אַדְרַבָּה הָיוּ סִבָּה לַקִּלְקוּל. וְדַוְקָא שֶׁמְּצָאתָם אֲבָל בָּא אָדָם וְהִנִּיחָם אַחַר שֶׁהֻבְעַר, הַשֵּׁנִי חַיָּב לְשַׁלֵּם. **הַמַּבְעֵר** וְכָפַל לוֹמַר **הַבְּעֵרָה** לְרִמּוֹז גַּם אֶל הָעִצִּים שֶׁהֵם הֵם הַמַּבְעִירִים אֶת הַגָּדִישׁ וְהַקָּמָה:

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּאוֹמְרוֹ **וּמָצְאָה** הֲגַם שֶׁלֹּא יָדַע הַמַּבְעִיר שֶׁהָיוּ שָׁם קוֹצִים אוֹ אֲפִלּוּ לֹא הָיוּ שָׁם בִּשְׁעַת הַהַבְעָרָה וּבָא אָדָם וְהִנִּיחָם בְּמָחוֹז שֶׁלּוֹ וְלֹא יָדַע כִּי יֵשׁ הַבְעָרָה הֲרֵי הַמַּבְעִיר חַיָּב:

וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז תִּרְמֹז הַתּוֹרָה אֶת אֲשֶׁר יִסּוֹבְבוּ הָרְשָׁעִים בְּרִשְׁעָם כְּדֵי שֶׁיִּתְעוֹרֵר הָאָדָם מִתַּרְדֵּמַת שְׁנַת שִׁכְלוֹ בְּהַבִּיטוֹ הַפְלָגַת הָרָעוֹת אֲשֶׁר יָבִיאוּ לָעוֹלָם כִּי לֹא לָהֶם לְבַדָּם יָרֵעוּ אֶלָּא יִסּוֹבְבוּ רַע לְכָל הָעוֹלָם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **כִּי תֵצֵא אֵשׁ** הֲלֹא יָדַעְתָּ כִּי צָרַת הָעָם תִּתְכַּנֶּה בְּשֵׁם אֵשׁ. וְצֵא וּלְמַד מִשְּׁלִיחַ גַּבְרִיאֵל (יומא ע״ז.) אֲשֶׁר שָׁאַל אֵשׁ מִבֵּין הַבַּדִּים (הַכְּרוּבִים) וְהוּא בְּחִינַת תִּגְבֹּרֶת הַדִּינִים, וְאָמַר **וּמָצְאָה קֹצִים** הֵם הָרְשָׁעִים שֶׁאֵינָם אֶלָּא קוֹצִים מַכְאִיבִים, וְאוֹמְרוֹ לְשׁוֹן **מָצְאָה** עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (דְּבָרִים ל״א כ״א) וְהָיָה כִּי תִמְצֶאן אֹתוֹ וגו׳, וְהַטַּעַם מִשּׁוּם שֶׁהָרָשָׁע אֵין לוֹ בְּעָלִים כִּי הָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא הִנֵּה הוּא פָּקֵד בּוֹ וְהֵסִיר אַדְנוּתוֹ מֵעָלָיו וַה׳ הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ וּמִעַטָּה הֲרֵי הוּא כִּמְציֹאָה וְכָל הַפּוֹגֵעַ בּוֹ יַעֲשֶׂה בּוֹ רְצוֹנוֹ, וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב עוֹד כִּי אַחַר שֶׁנִּתֵּן רְשׁוּת לְאֵשׁ הַדִּינִים לְהַבְעִיר לֹא לַקּוֹצִים לְבַד הֵם מַבְעִירִים אֶלָּא **וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ** כָּאן רָמַז אֶל תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן שֶׁעֲדַיִן אֵין לָהֶם קוֹמָה אֶלָּא גְּדוּשִׁים שְׁבֻלֹּת עִם חֲבֵרָתָהּ כִּי בָּעֲוֹנוֹת הֵם הַנִּתְפָּסִים בְּצָרַת עוֹלָם. גַּם אָמְרוּ ז״ל (שהש״ר פסוק מָשְׁכֵנִי) בַּפָּסוּק (תְּהִלִּים ח׳) מִפִּי עוֹלְלִים וְיֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז כִּי הָיוּ עֲרֵבִים בִּשְׁעַת קַבָּלַת הַתּוֹרָה וּכְשֶׁיַּרְשִׁיעוּ בְּנֵי אָדָם הַנֵּה הָרְשׁוּת נְתוּנָה לָאֵשׁ לְבַעֵר בָּהֶם, וְאוֹמְרוֹ אוֹ **הַקָּמָה** כָּאן מוֹדִיעַ כִּי לִפְעָמִים חֶרֶב עַד צַוָּאר הִגִּיעָה מוֹפְתֵי הַדּוֹר יִסּוֹדֵי עוֹלָם נִלְקָחִים בַּעֲוֹנָם כְּדֵי לְהַצִּיל עַל כְּלָלוּת הַדּוֹר כְּאוֹמְרוֹ (שה״ש א׳) אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר וגו׳, וְלָהֶם יִקָּרֵא קָמָה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (שָׁם ה׳) זֹאת קוֹמָתֵךְ דָּמְתָה לְתָמָר שֶׁהֵם הַצַּדִּיקִים הַנִּמְשָׁלִים לְתָמָר כְּאוֹמְרוֹ (תְּהִלִּים צ״ב) צַדִּיק כַּתָּמָר וגו׳, וְלִפְעָמִים יִגְדַּל הַחֵטְא וְלֹא יַצִּילוּ הַצַּדִּיקִים לְבַד וְחֵמָה שְׁפוּכָה עַל כָּל שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אוֹמְרוֹ אוֹ **הַשָּׂדֶה** שֶׁזֶּה יִרְמֹז אֶל כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל וְלֹא יַסְפִּיקוּ לֹא תִּינוֹקוֹת וְלֹא צַדִּיקִים לְהַצִּיל. וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי יֵשׁ יוֹם לְאֵל אָיֹם לָבוֹא בְּמִשְׁפָּט עִם הַסּוֹבְבִים אֶת הַדָּבָר לְמִיתַת הַצַּדִּיקִים וּגְאוֹנֵי עוֹלָם לְהִשְׁתַּלֵּם מֵהֶם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִיר** הֵם הָרְשָׁעִים הַקּוֹצִים אֶת כָּל אֲשֶׁר הָרָגוּ, וְאָמְרוּ ז״ל (סַנְהֶדְרִין ק׳:) כִּי ה׳ יִתֵּן כֹּחַ בָּרְשָׁעִים לְסְבֹל שִׁעוּר הַמַּגִּיעַ לָהֶם בְּחֶטְאָם אוֹי לָרָשָׁע רַע לַשָּׁמַיִם וְלַבְּרִיּוֹת כַּמָּה יִסְבֹּל בְּעַד קְלָקוּלוֹ, וְתִמְצָא (ב״ר פס״ג) שֶׁהַצַּדִּיקִים כְּשֶׁהָיוּ בְּנֵיהֶם מַגִּיעִים לִכְלַל שָׁנִים שֶׁאֵינָם נִלְכָּדִים בַּעֲוֹן אֲבִיהֶם הָיוּ שְׂמֵחִים וְאוֹמְרִים בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁפָּטְרָם מֵעֹנֶשׁ זֶה, הֲרֵי כִּי יַעֲנִישׁ ה׳ לְגוֹרֵם עֹנֶשׁ בִּשְׁבִילוֹ לַזּוּלַת, וּבֶאֱמֶת כִּי יֶחֱרַד אֱנוֹשׁ וִיכַבֶּה שַׁלְהֶבֶת יִצְרוֹ הַמַּחְטִיא אוֹתוֹ בְּאֵשׁ הַמִּשְׁפָּט בְּהַעֲלוֹתוֹ עַל לְבָבוֹ נַהֲרוֹת הָעֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַגִּיעוּהוּ עַל כַּמָּה נְפָשׁוֹת קְטַנִּים וּגְדוֹלִים אֵין קֵץ שֶׁכֻּלָּם הוּא הָרַצְחָן הַגָּדוֹל לָהֶם בְּאֶמְצָעוּת תַּאֲוָתוֹ הַסְרוּחָה, וְהִנֵּה אָמְרוּ ז״ל (קִדּוּשִׁין מ׳:) לְעוֹלָם יִרְאֶה אָדָם כְּאִלּוּ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ חֲצִיוֹ זַכַּאי וְכוּ׳ עֹשֶׂה עֲבֵרָה אַחַת אוֹי לוֹ שֶׁהִכְרִיעַ אֶת כָּל הָעוֹלָם לְחוֹבָה וְדַם כָּל הָעוֹלָם וְדַם זַרְעִיּוֹתֵיהֶם עַל צַוָּארוֹ וְעַל נַפְשׁוֹ עֲמוּסִים וְיִסְבֹּל מַר הַמָּוֶת בְּעַד כָּל נֶפֶשׁ אַחַת מֵהֶם וּבְכָל צָרָתָם לוֹ צַר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה,

(ו) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם:

ו אֲרֵי יִתֵּן גְּבַר לְחַבְרֵהּ כְּסַף אוֹ מָנִין לְמִטַּר וְיִתְגַּנְּבוּן מִבֵּית גַּבְרָא אִם יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא יְשַׁלֵּם עַל חַד תְּרֵין:

רש״י◄ **וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ** • לְפִי דְּבָרָיו. **אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב** • יְשַׁלֵּם הַגַּנָּב שְׁנַיִם לַבְּעָלִים (בבא קמא סג). **אור החיים**

(ז) אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגַّנָּב וְנִקְרַב בַּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ:

ז אִם לָא יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא וְיִתְקָרֵב מָרֵי דְּבֵיתָא לְקֳדָם דַּיָּנַיָּא אִם לָא אוֹשִׁיט יְדֵהּ בְּמָה דְּמָסַר לֵהּ חַבְרֵהּ:

רש״י◄ **אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב** • וּבָא הַשּׁוֹמֵר הַזֶּה, שֶׁהוּא בַּעַל הַבַּיִת. **וְנִקְרַב** • אֶל הַדַּיָּנִין, לָדוּן עִם זֶה וְלִשָּׁבַע לוֹ שֶׁלֹּא שָׁלַח יָדוֹ בְּשֶׁלּוֹ.

(ח) עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שּׁוֹר עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ:

ח עַל כָּל פִּתְגַּם דְּחוֹב עַל תּוֹר עַל חֲמַר עַל אִמַּר עַל כְּסוּ עַל כָּל אֲבֻדְתָּא דִּי יֵימַר אֲרֵי הוּא דֵּין לְקֳדָם דַּיָּנַיָּא יֵיעוֹל דִּין תַּרְוֵיהוֹן דִּי יְחַיְּבוּן דַּיָּנַיָּא יְשַׁלֵּם עַל חַד תְּרֵין לְחַבְרֵהּ:

רש״י◄ **עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע** • שֶׁיִּמָּצֵא שַׁקְרָן בִּשְׁבוּעָתוֹ, שֶׁיָּעִידוּ עֵדִים שֶׁהוּא עַצְמוֹ גְּנָבוֹ, וְיַרְשִׁיעוּהוּ אֱלֹהִים עַל פִּי הָעֵדִים. **יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ** • לְמֶדְךָ הַכָּתוּב שֶׁהַטּוֹעֵן בְּפִקָּדוֹן לוֹמַר נִגְנַב הֵימֶנּוּ, וְנִמְצָא שֶׁהוּא עַצְמוֹ גְּנָבוֹ, מְשַׁלֵּם

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהוּא אוֹמְרוֹ **שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם** וְגוֹ׳ טַעַם כֶּפֶל שַׁלֵּם וְגוֹ׳ הַמַּבְעִיר וְגוֹ׳ כָּאן רָמַז הַכָּתוּב כִּי לֹא לָאִישׁ הָרָשָׁע לְבַד יַעֲשֶׂה ה׳ מִשְׁפַּט הַתַּשְׁלוּמִין אֶלָּא גַּם לְהַמַּחֲטִיאוֹ וְהוּא יֵצֵר הָרַע בְּחִינָה הַמַּחֲטִיאָתוֹ כִּי גַּם לוֹ מִשְׁפָּט חָרוּץ בַּיּוֹם הַהוּא יִגְדַּל הַמִּסְפֵּד עָלָיו בַּעֲשׂוֹת בּוֹ ה׳ דִּין כְּמַאֲמָרָם ז״ל (סַנְהֶדְרִין נ״ב.) שֶׁמְּבִיאוֹ ה׳ וְשׁוֹחֲטוֹ וְלֹא יִמָּלֵט בְּבָרְחוֹ לְבָצְרָה וַאֲפִלּוּ לְבֶצֶר (מַכּוֹת י״ב.) כִּי מֵזִיד הוּא וּמֶלֶךְ הַמִּשְׁפָּט יִשְׁפֹּט בְּצֶדֶק לְהִשְׁתַּלֵּם מִמֶּנּוּ וְנִשְׁגָּב ה׳ לְבַדּוֹ וּבְקַמָּא (ב״ק ס׳.) רָמְזוּ בְּאֹפֶן אַחֵר:

ו) **כִּי יִתֵּן אִישׁ.** פָּרָשָׁה זוֹ הֶעֱמִידוּהָ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל (ב״מ צ״ד:) בְּשׁוֹמֵר חִנָּם כִּי הוּא לְבַדּוֹ פָּטוּר מִגְּנֵבָה וַאֲבֵדָה, וְאָמְרוּ שֶׁעַל כָּל פָּנִים חַיָּב בִּפְשִׁיעָה, וְלֹא נוֹדָע מַנַּיִן לָהֶם כֵּיוָן שֶׁהַכָּתוּב לֹא חִיְּבוֹ אֶלָּא לִשְׁבֹּעַ שֶׁלֹּא שָׁלַח יָדוֹ כָּל חוּץ מִזֶּה פָּטוּר, וְרַשִׁ״י ז״ל בְּהַשּׂוֹאֵל (דף צ״ה) כָּתַב בַּדִּבּוּר הַמַּתְחִיל אֲשׁוֹמֵר חִנָּם וז״ל דִּכְתִיב בֵּיה פְּשִׁיעָה דִּכְתִיב עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע. וְנִשְׁאָר לָדַעַת עַל מִי סָמַךְ הַכָּתוּב לָדַעַת כִּי יְדַבֵּר בְּשׁוֹמֵר חִנָּם. וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁהִלְבִּישׁ הַנְּתִינָה בְּכֶסֶף אוֹ כֵּלִים שֶׁהֵם דְּבָרִים שֶׁמִּן הַסְּתָם שֶׁאֵינָם צְרִיכִין שָׁכָר לְשָׁמְרָם וּבְשׁוֹמֵר שָׂכָר אָמַר דְּבָרִים שֶׁמִּן הַסְּתָם צְרִיכִין שָׂכָר לְשָׁמְרָם שֶׁהֵם חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וְכָל בְּהֵמָה שֶׁכָּל מִין זֶה יֵשׁ בּוֹ טִפּוּל וּמִן הַסְּתָם רְגִילוּת לִשְׁמֹר בְּשָׂכָר:

אֶל רֵעֵהוּ. רַבּוֹתֵינוּ ז״ל אָמְרוּ (שם נ״ז:) וְלֹא שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וְנִרְאֶה לִי לָתֵת טַעַם הַדָּבָר שֶׁהוּא לְטַעַם עַצְמוֹ שֶׁצִּוָּה ה׳ לִפְטֹר בִּבְעָלִים וְשַׁפִּיר יִקְרֵא הָאָדוֹן בְּעָלָיו שֶׁל הֶקְדֵּשׁ עִמּוֹ שֶׁל כָּל נִפְקָד שֶׁאֵין לְךָ שָׁעָה וְרֵגַע שֶׁאֵין ה׳ עוֹשֶׂה פְּעֻלָּה עִם הָאָדָם בֵּין בִּבְחִינַת גּוּפוֹ בֵּין בִּבְחִינַת צְרָכָיו:

כֶּסֶף אוֹ כֵלִים. לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּסָמוּךְ עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שּׁוֹר עַל וְגוֹ׳ וְדָרְשׁוּ ז״ל (שם) כָּל פְּרָטִים שֶׁיִּתְחַיֵּב עֲלֵיהֶם אִם לֹא שָׁמַר וּפָשַׁע. וְאִם לְרִשֹּׁם הַכָּתוּב כִּי בְּשׁוֹמֵר חִנָּם הוּא מְדַבֵּר הָיָה מַסְפִּיק לוֹמַר כִּי יִתֵּן כֶּסֶף, [כֵּלִים] לָמָּה לִי. וּבִמְכִילְתָּא אָמְרוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים מַה כֶּסֶף שֶׁדַּרְכּוֹ לִמָּנוֹת אַף כֵּלִים שֶׁדַּרְכָּם לִמָּנוֹת מִכָּאן אָמְרוּ כָּל טַעֲנָה שֶׁאֵינָהּ בְּמִדָּה בְּמִשְׁקָל וּבְמִנְיָן אֵינָהּ טַעֲנָה עַד כָּאן. וְאֵין סְתִירָה לִדְבָרֵנוּ מִדִּבְרֵיהֶם. עוֹד נִרְאֶה לִי טַעַם אוֹמְרוֹ **כֵּלִים** לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁיִּרְצֶה הַשּׂוֹמֵר לְשַׁלֵּם אֵינוֹ נִפְטָר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַמְבַּ״ם בְּפ״ו מֵהִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן שֶׁאִם הַפִּקָּדוֹן הוּא כְּלִי מְתֻקָּן מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ, וַהֲגַם שֶׁהָרַמְבַּ״ם אָמַר מִשּׁוּם תַּקָּנַת חֲכָמִים אֶפְשָׁר שֶׁיִּרְמֹז הַכָּתוּב לָזֶה, וִידַיֵּק גַּם כֵּן מַה שֶׁגָּמַר אֹמֶר הַכָּתוּב **אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ** דִּקְדֵּק לוֹמַר מְלֶאכֶת לוֹמַר הֲגַם שֶׁאֵין טַעֲנָה אֶלָּא טַעֲנַת מְלֶאכָה שֶׁבַּכֵּלִים וּמְשַׁלֵּם שְׁוִיוֹ:

לִשְׁמֹר. בִּמְכִילְתָּא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר עַד שֶׁיִּפְקֹד אֶצְלוֹ וְיֹאמַר לוֹ שְׁמֹר לִי אֲבָל אִם אָמַר לוֹ עֵינֶיךָ בּוֹ הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וּבְהַחוֹבֵל (ב״ק צ״ג.) דָּרְשׁוּ לִשְׁמֹר וְלֹא לַאֲבֹד וְלִקְרֹעַ לִשְׁמֹר וְלֹא לְחַלֵּק לַעֲנִיִּים. וּמִדִּבְרֵי הַתּוֹסְפוֹת שָׁם מַשְׁמָע שֶׁלֹּא פָּטַר הַתַּנָּא כָּל שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ שְׁמֹר לִי אֶלָּא מִפְּשִׁיעָה אֲבָל אִם אִבְּדוֹ בְּיָדַיִם אֵינוֹ פָּטוּר עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ בְּפֵרוּשׁ לְאַבֵּד וְלִקְרֹעַ, וְקָשֶׁה לִי מִנַּיִן מָצְאוּ לִדְרֹשׁ ב׳ מִיעוּטִים בְּב׳ הַדְּרָגוֹת הָא׳ אִם לֹא אָמַר לוֹ שְׁמֹר פָּטוּר מִפְּשִׁיעָה וְהַב׳ אִם אָמַר לוֹ לְאַבֵּד פָּטוּר אִם אִבֵּד. וְנִרְאֶה כִּי דְּרָשַׁת מְכִילְתָּא דְּרָשָׁה גְּמוּרָה הִיא וּדְרָשַׁת הַחוֹבֵל וְלֹא לְאַבֵּד סְבָרָא הִיא אֶלָּא שֶׁאַסְמְכוּהָ אֶקְרָא. וְתֵדַע כִּי אָמְרוּ עוֹד וְלֹא לְחַלֵּק לַעֲנִיִּים וְטַעַם מִעוּט הָעֲנִיִּים מוּכָח מִשָּׁם שֶׁהוּא מִטַּעַם שֶׁהוּא מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעִים, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר שָׁם בְּהַהִיא מַעֲשֶׂה שֶׁהִקְדִּישׁ הַהוּא גַּבְרָא אַרְנָקֵי לִצְדָקָה אַפְקְדֵיהּ רַב יוֹסֵף לְהַהוּא גַּבְרָא אָתוּ גַּנְבֵי גְּנְבוּהוּ וְחִיְּבֵיהּ רַב יוֹסֵף אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי וְהַתַּנְיָא לִשְׁמֹר וְלֹא לְחַלֵּק לַעֲנִיִּים אָמַר לֵיהּ עֲנִיֵּי פֻּמְבְּדִיתָא מִיקַּץ קַץ לְהוּ וּפְרֵשׁ רש״י וְהַוֵּה לְהוּ מָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹבְעִים. הֲרֵי שֶׁטַּעְמוֹ הוּא זֶה, וּלְטַעַם זֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ מִעוּט דְּזֶה כֵּיוָן דְּאַקְדִּישֵׁיהּ לְמָמוֹן זֶה לַעֲנִיִּים פָּקַע זְכוּתוֹ מִמֶּנּוּ וְנִשְׁאַר הַמָּמוֹן אֵין לוֹ תּוֹבְעִים, וְנִרְאֶה כִּי הוּא הַדִּין אִם אָמַר לוֹ לִשְׁמֹר לְחַלְּקָם לַעֲנִיִּים שֶׁהוּא פָּטוּר מִטַּעַם שֶׁהוּא מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעִים, וְהָרְאָיָה מִמַּה שֶׁמַּקְשֶׁה אַבַּיֵּי לְרַב יוֹסֵף מִבְּרַיְתָא לִשְׁמֹר וְלֹא לְחַלֵּק וּמַאי קַשְׁיָא דִּלְמָא הוּא אָמַר לוֹ בְּפֵרוּשׁ לִשְׁמֹר מַה תֹּאמַר שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ לִשְׁמֹר אִם כֵּן הַוֵּה לֵיהּ לְהַקְשׁוֹתוֹ מִבְּרַיְתָא דְּלִשְׁמֹר עַד שֶׁאָמַר לוֹ שְׁמֹר וְזוּלַת זֶה יִהְיֶה פָּטוּר אֲפִלּוּ בְּמָמוֹן שֶׁאֵינוֹ לְחַלֵּק, עוֹד אָמְרוּ שָׁם בְּמִכִּילְתָּא אַחֵר דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל רַבִּי נָתָן אוֹמֵר לִשְׁמֹר לְהָבִיא כָּל הַדּוֹמֶה לְכֶסֶף וְכֵלִים:

תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. וְאֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁנִּשְׁבַּע וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים, שֶׁכָּךְ דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: ״וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים״. קְרִיבָה זוֹ, שְׁבוּעָה הִיא. אַתָּה אוֹמֵר לִשְׁבוּעָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לַדִּין, שֶׁכֵּיוָן שֶׁבָּא לַדִּין וְכָפַר לוֹמַר נִגְנְבָה, מִיָּד יִתְחַיֵּב בְּכֶפֶל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא בִּידוֹ? נֶאֱמַר כָּאן שְׁלִיחוּת יָד וְנֶאֱמַר לְמַטָּה שְׁלִיחוּת יָד, ״שְׁבוּעַת ה׳ תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ״, מַה לְּהַלָּן שְׁבוּעָה, אַף כָּאן שְׁבוּעָה. **אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה •** לְפִי פְּשׁוּטוֹ, אֲשֶׁר יֹאמַר הָעֵד כִּי הוּא זֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ עָלָיו, הֲרֵי הוּא אֶצְלְךָ. עַד הַדַּיָּנִין יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם, וַיַּחְקְרוּ אֶת הָעֵדוּת. וְאִם כְּשֵׁרִים הֵם וַיַּרְשִׁיעוּהוּ לְשׁוֹמֵר זֶה, יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם, וְאִם יַרְשִׁיעוּ אֶת הָעֵדִים שֶׁנִּמְצְאוּ זוֹמְמִין, יְשַׁלְּמוּ הֵם שְׁנַיִם לַשּׁוֹמֵר. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, דָּרְשׁוּ ״כִּי הוּא זֶה״: לְלַמֵּד שֶׁאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ שְׁבוּעָה, אֶלָּא אִם כֵּן הוֹדָה בְּמִקְצָת לוֹמַר: כָּךְ וְכָךְ אֲנִי חַיָּב לְךָ וְהַמּוֹתָר נִגְנַב מִמֶּנִּי (ב״ק קו).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ז עמ׳ 10)

יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ (כב, ח) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ מוֹסִיף ״לְרֵעֵהוּ״. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה פָּסוּק זֶה מְדַבֵּר בְּשׁוֹמֵר שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁהֵחֵפֵץ נִגְנַב מִמֶּנּוּ, וְהִתְבָּרֵר שֶׁהוּא בְּיָדוֹ. וּמִכֵּיוָן שֶׁהַחִיּוּב שֶׁל תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל בְּ׳טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב׳ הוּא דַּוְקָא כְּשֶׁנִּשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר, וּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר הוּא חֵטְא בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ לִכְאוֹרָה לַמַּפְקִיד - הֶצְרֵךְ הַכָּתוּב לְפָרֵשׁ שֶׁאַף עַל פִּי כֵן יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם **לְרֵעֵהוּ**. **אור החיים**

(ט) **כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמֹר אוֹ־שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וְכָל־בְּהֵמָה לִשְׁמֹר וּמֵת אוֹ־נִשְׁבַּר אוֹ־נִשְׁבֶּה אֵין רֹאֶה:**

ט אֲרֵי יִתֵּן גְּבַר לְחַבְרֵהּ חֲמַר אוֹ תּוֹר אוֹ אִמַּר וְכָל בְּעִירָא לְמִטַּר וּמִית אוֹ אִתְּבַר אוֹ אִשְׁתְּבִי לֵית דְּחָזֵי:

רש״י◄ **כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׁוֹר •** (ב״מ צד) פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֱמְרָה בְּשׁוֹמֵר חִנָּם, לְפִיכָךְ פָּטַר בּוֹ אֶת הַגְּנֵבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת״, לִשְׁבוּעָה. לָמַדְתָּ, שֶׁפּוֹטֵר עַצְמוֹ בִּשְׁבוּעָה זוֹ. וּפָרָשָׁה זוֹ אֲמוּרָה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, לְפִיכָךְ אֵינוֹ פָּטוּר אִם נִגְנְבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: ״אִם־גָּנוֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם״, אֲבָל עַל הָאוֹנֶס, כְּמוֹ: מֵת מֵעַצְמוֹ, אוֹ נִשְׁבַּר, אוֹ נִשְׁבָּה בְּחָזְקָה עַל יְדֵי לִסְטִים. **וְאֵין רֹאֶה •** שֶׁיָּעִיד בַּדָּבָר.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ח) **עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע וְגוֹ׳.** אָמְרוּ ז״ל (ב״מ נ״ז:) עַל כָּל וְגוֹ׳ כְּלַל עַל שׁוֹר וְגוֹ׳ פְּרָט עַל כָּל וְגוֹ׳ חָזַר וְכָלַל מַה הַפְּרָט דָּבָר הַמִּשְׁתַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן וְכוֹ׳ יָצְאוּ קַרְקָעוֹת שֶׁאֵינָן מִשְׁתַּלְטְלִין וַעֲבָדִים שֶׁהֶקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת יָצְאוּ שְׁטָרוֹת שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן עַד כָּאן. וּפָסַק כֵּן רַמְבָּ״ם פ״ב מֵהִלְכוֹת גְּנֵבָה. הִנֵּה פְּשָׁטָן שֶׁל דְּבָרִים יַגִּידוּ כִּי הַגַּם שֶׁפֶּשַׁע שׁוֹמֵר חִנָּם וְכוֹ׳ פָּטוּר כִּי זוּלַת הַפִּשְׁעִיָּה אֲפִלּוּ בְּכֶסֶף וְכֵלִים פָּטוּר הוּא. וְרָאִיתִי לְרַמְבָּ״ם שֶׁכָּתַב בְּפ״ב מֵהִלְכוֹת שְׁכִירוּת וְזֶה לְשׁוֹנוֹ יֵרָאֶה לִי שֶׁאִם פֶּשַׁע הַשּׁוֹמֵר בַּעֲבָדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם חַיָּב לְשַׁלֵּם שֶׁאֵינוֹ פָּטוּר בַּעֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּשְׁטָרוֹת אֶלָּא מִדִּין גְּנֵבָה וַאֲבֵדָה שֶׁאִם הָיָה שׁוֹמֵר חִנָּם וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ וְכוֹ׳ פָּטוּר מִשְּׁבוּעָה כוּ׳ אֲבָל אִם פֶּשַׁע בָּהּ חַיָּב לְשַׁלֵּם שֶׁכָּל הַפּוֹשֵׁעַ מַזִּיק הוּא וְאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין דִּין מַזִּיק קַרְקַע לְדִין מַזִּיק מִטַּלְטְלִין וְדִין אֱמֶת הוּא זֶה לַמְּבִינִים וְכוֹ׳ עַד כָּאן. וְחָלְקוּ עָלָיו רַבְּוּאתָא ז״ל בְּטַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת וְהִיא שֶׁאִם הָיָה פּוֹשֵׁעַ מַזִּיק מַמָּשׁ לֹא הָיָה פָּטוּר אִם בָּעָלָיו עִמּוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב לֹא יְשַׁלֵּם וַאֲפִלּוּ אִם פֶּשַׁע וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַמְבָּ״ם עַצְמוֹ בְּפ״א מֵהִלְכוֹת שְׁכִירוּת וְזֶה לְשׁוֹנוֹ וַאֲפִלּוּ פֶּשַׁע כוּ׳ וְאָבַד מֵחֲמַת הַפְּשִׁעִיָּה פָּטוּר עַד כָּאן. וּפְשׁוּט שֶׁדִּין פּוֹשֵׁעַ אֵינוֹ כְּדִין מַזִּיק כִּי הַפּוֹשֵׁעַ אֵינוֹ לֹא שׁוֹמֵר וְלֹא מַזִּיק אֶלָּא שֶׁבְּהִסְתַּלְּקוּת שְׁמִירָתוֹ הֵחֵזִיק בָּא מֵעַצְמוֹ אֲבָל הַמַּזִּיק הוּא גּוֹרֵם לוֹ הַהֶזֵּק. וְעוֹד הִקְשׁוּ אִם כֵּן יִתְחַיֵּב עַל כָּל פָּנִים שׁוֹמֵר חִנָּם שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁע כֵּיוָן שֶׁאִם פָּשַׁע חַיָּב:

וְנִרְאֶה לוֹמַר כִּי מַה שֶּׁהֶקְשׁוּ מִשְּׁמִירָה בְּבַעֲלִים שֵׁאנִי וְשֵׁאנִי כִּי בְּבַעֲלִים גֹּלָּה הַכָּתוּב בְּפֵרוּשׁ כִּי פָּטוּר הוּא הֲגַם שֶׁהִזִּיק כַּמּוּבָן מֵהַכְּתוּבִים וּכְמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ בְּהַשּׁוֹאֵל, אֲבָל מַה שֶּׁמְּעַט הַכָּתוּב קַרְקָעוֹת וּשְׁטָרוֹת בְּדִין שׁוֹמֵר חִנָּם לֹא מָצִינוּ שֶׁמְּעָטָם בְּפֵרוּשׁ אֲפִלּוּ פֶּשַׁע כִּי לֹא הֶזְכְּרָה פִּשְׁעָה כְּלָל אֶלָּא שְׁלִיחוּת יָד דִּכְתִיב אִם לֹא שָׁלַח, וּמַה שֶּׁאָנוּ מְחַיְּבִין שׁוֹמֵר חִנָּם עַל הַפִּשְׁעִיָּה אֵינוֹ אֶלָּא לְצַד דִּין מַזִּיק וְאֵיךְ נְפָרֵשׁ הַמְּעוּט עַל דָּבָר שֶׁלֹּא הֻזְכַּר כְּלָל, וְאִם אוֹמְרוּ דְּבַר פֶּשַׁע, כְּבָר פֵּרְשׁוּהוּ שֶׁיְּכַוֵּן עַל פִּשְׁעוֹ בּוֹ שֶׁגְּנָבוֹ הוּא וְאוֹמֵר נִגְנַב אֲבָל הַפִּשְׁעִיָּה לֹא הֻזְכְּרָה. וְהֵן אֱמֶת כִּי אִם הַפִּשְׁעִיָּה לֹא הָיָה בָּהּ מִשְׁפַּט מַזִּיק הָיֵינוּ אוֹמְרִים כִּי מְעַט לְכָל מִשְׁפָּטֵי שׁוֹמֵר חִנָּם הֲגַם שֶׁלֹּא הֻזְכְּרוּ אָכֵן לְמַה שֶׁאָנוּ רוֹאִים כִּי מַה שֶּׁחִיְּבוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל פּוֹשֵׁעַ הוּא מִדִּין מַזִּיק אִם כֵּן מַנַּיִן לָנוּ לְהָקֵל בַּדָּבָר, וְלָזֶה כָּתַב הָרַמְבָּ״ם שֶׁאֵין לְפָטְרוֹ. וְאִם תֹּאמַר כֵּיוָן שֶׁפּוֹשֵׁעַ דִּין מַזִּיק יֵשׁ לוֹ אִם כֵּן בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהִדְלִיק גְּדִישׁוֹ שֶׁל שָׂכִיר אוֹ כְּסוּתוֹ יִהְיֶה פָּטוּר שֶׁהֲרֵי פּוֹשֵׁעַ מַזִּיק וּפָטַר רַחֲמָנָא. וְאוּלַי כִּי לֹא הֵקֵל הַכָּתוּב אֶלָּא בְּשׁוֹמֵר. עוֹד נִרְאֶה כִּי גַּם הָרַמְבָּ״ם יוֹדֶה שֶׁאֵין לוֹ דִּין מַזִּיק מַמָּשׁ, וְאִם שָׁרַף כְּסוּתוֹ הַמַּפְקֶדֶת אֶצְלוֹ מֵהַבְּעָלִים חַיָּב עָלֶיהָ, וּפוֹשֵׁעַ כְּמַזִּיק וְלֹא מַזִּיק מַמָּשׁ. וְתִמְצָא שֶׁכָּתַב רַמְבָּ״ם פכ״א מֵהִלְכוֹת אִשּׁוּת הָאִשָּׁה שֶׁשִּׁבְרָה כֵּלִים בְּעֵת מְלַאכְתָּהּ פְּטוּרָה מִתַּקָּנַת חֲכָמִים עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁשִּׁבְרָה בַּיָּדַיִם אֵינוֹ פְּטוּרָה אֶלָּא מִתַּקָּנָה, וּמַה שֶּׁהִקְשׁוּ עָלָיו אִם כֵּן יִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה עַל הַפִּשְׁעִיָּה, כָּתַב רַמְבָּ״ם פ״ד מֵהִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ חִנָּם וְנִגְנַב וְכוֹ׳ הֲרֵי זֶה נִשְׁבַּע וְכוֹ׳ אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ וְגוֹ׳ וּמְגַלְגְּלִין עָלָיו שֶׁלֹּא פָּשַׁע עַד כָּאן. מִשְּׁמָע מִדִּבְרֵי הָרַב כִּי עִקַּר שְׁבוּעָה דְּאוֹרַיְתָא אֵינָהּ אֶלָּא שֶׁנִּגְנְבָה וְאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ אֲבָל שְׁבוּעַת שֶׁלֹּא פָּשַׁע מִדִּין גְּלִגּוּל אָנוּ בָּאִים עָלֶיהָ, וּמֵעַתָּה שְׁבוּעַת שֶׁלֹּא פָּשַׁע הָאֲמוּרָה בְּשׁוֹמֵר חִנָּם תַּקָּנַת חֲכָמִים הוּא שֶׁלֹּא אָמְרָה תּוֹרָה אֶלָּא שֶׁלֹּא שָׁלַח, וְלָזֶה כָּל שֶׁיִּשָּׁנֶה לִשְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה גִּלְגְּלוּ בָּהּ חֲכָמִים שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁע וְכָל שֶׁאֵינָהּ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה שֶׁפְּטָרָתוֹ פָּקַע גִּלְגּוּל:

נִמְצֵינוּ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא בָּא הַמְּעוּט שֶׁל הַהֶקְדֵּשׁוֹת וְהַקַּרְקָעוֹת וְכוֹ׳ אֶלָּא עַל שְׁבוּעַת שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁלֹּא שָׁלַח יָדוֹ דַּוְקָא וְאִם יִטְעָנוּ שֶׁפָּשַׁע בָּהּ יִתְחַיֵּב שְׁבוּעַת הֶסֵּת כְּתַקָּנַת רַב נַחְמָן (ב״מ ה׳.) וּלְפִי זֶה מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסוֹף פֶּרֶק הַחוֹבֵל (ב״ק צ״ד.) בְּהַהוּא אַרְנָקֵי שֶׁל צְדָקָה שֶׁהִפְקִידוֹ רַב יוֹסֵף אֵצֶל הַהוּא גַּבְרָא נִגְנַב וְחִיְּבוֹ רַב יוֹסֵף וְהִקְשָׁה אַבַּיֵּי לְשֹׁמֵר וְלֹא לְחַלֵּק אִם כֵּן שֶׁסּוֹבֵר שֶׁמְּמַעֵט הַכָּתוּב אֲפִלּוּ מִדִּין פּוֹשֵׁעַ כִּי הָתָם שֶׁפּוֹשֵׁעַ הָיָה מִמַּה שֶּׁחִיְּבוֹ לְשַׁלֵּם וְהוּא שׁוֹמֵר חִנָּם, לְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בַּפָּסוּק לִשְׁמֹר כִּי דִּין זֶה דְּלְחַלֵּק מִסְּבָרָא פָּטוּר

(י) שְׁבֻעַת יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם׃

י מוֹמָתָא דַיְיָ תְּהֵי בֵּין תַּרְוֵיהוֹן אִם לָא אוֹשִׁיט יְדֵהּ בְּמֵה דְמְסַר לֵהּ חַבְרֵהּ וְיִקַּבֵּל מָרֵהּ מִנֵּהּ מוֹמָתָא וְלָא יְשַׁלֵּם׃

רש״י◄ **שְׁבֻעַת ה׳ תִּהְיֶה** • יִשָּׁבַע שֶׁכֵּן הוּא, כִּדְבָרָיו, וְהוּא לֹא שָׁלַח בָּהּ יָד לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לְעַצְמוֹ, שֶׁאִם שָׁלַח בָּהּ יָד וְאַחַר כָּךְ נֶאֱנָסָה, חַיָּב בָּאֱנָסִין. **וְלָקַח בְּעָלָיו** • הַשְּׁבוּעָה. **וְלֹא יְשַׁלֵּם** • לוֹ הַשּׁוֹמֵר כְּלוּם. אור החיים

(יא) וְאִם־גָּנֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם לִבְעָלָיו׃

יא וְאִם אִתְגְּנְבָא יִתְגְּנֵב מֵעִמֵּהּ יְשַׁלֵּם לְמָרוֹהִי׃

(יב) אִם־טָרֹף יִטָּרֵף יְבִאֵהוּ עֵד הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם׃

יב אִם אִתְּבָרָא יִתְבַּר יַיְתִי סַהֲדִין דִּתְבִירָא לָא יְשַׁלֵּם׃

רש״י◄ **אִם־טָרֹף יִטָּרֵף** • עַל יְדֵי חַיָּה רָעָה. **יְבִאֵהוּ עֵד** • יָבִיא עֵדִים שֶׁנִּטְרְפָה בְּאֹנֶס, וּפָטוּר. **הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם** • אֵינוֹ אוֹמֵר טְרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם, אֶלָּא ״הַטְּרֵפָה״, יֵשׁ טְרֵפָה שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם וְיֵשׁ טְרֵפָה שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם: טְרֵפַת חָתוּל וְשׁוּעָל וּנְמִיָּה, מְשַׁלֵּם. טְרֵפַת זְאֵב, אֲרִי, וְדֹב וְנָחָשׁ, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם. וּמִי לְחָשַׁךְ לָדוּן כֵּן? שֶׁהֲרֵי כְּתִיב ״וּמֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה״: מַה מִּיתָה שֶׁאֵין יָכוֹל לְהַצִּיל, אַף שֶׁבֶר וְשִׁבְיָה שֶׁאֵין יָכוֹל לְהַצִּיל.

(יג) וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ־מֵת בְּעָלָיו אֵין־עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם׃

יג וַאֲרֵי יִשְׁאַל גְּבַר מִן חַבְרֵהּ וְיִתְּבַר אוֹ מִית מָרֵהּ לֵית עִמֵּהּ שַׁלְּמָא יְשַׁלֵּם׃

רש״י◄ **וְכִי־יִשְׁאַל** • בָּא לְלַמֶּדְךָ עַל הַשּׁוֹאֵל, שֶׁהוּא חַיָּב בָּאֱנָסִין. **בְּעָלָיו אֵין־עִמּוֹ** • אִם בְּעָלָיו שֶׁל שׁוֹר אֵינוֹ עִם הַשּׁוֹאֵל בִּמְלַאכְתּוֹ (ב״מ צד).

(יד) אִם־בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם אִם־שָׂכִיר הוּא בָּא בִּשְׂכָרוֹ׃

יד אִם מָרֵהּ עִמֵּהּ לָא יְשַׁלֵּם אִם אֲגִירָא הוּא עַל בְּאַגְרֵהּ׃

רש״י◄ **אִם־בְּעָלָיו עִמּוֹ** • בֵּין שֶׁהוּא בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה, בֵּין שֶׁהוּא בִּמְלָאכָה אַחֶרֶת: הָיָה עִמּוֹ בִּשְׁעַת שְׁאֵלָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת עִמּוֹ בִּשְׁעַת שְׁבִירָה וּמִיתָה (ב״מ שם). **אִם־שָׂכִיר הוּא** • אִם הַשּׁוֹר אֵינוֹ שָׁאוּל, אֶלָּא שָׂכוּר, בָּא בִּשְׂכָרוֹ לְיַד הַשּׁוֹכֵר הַזֶּה וְלֹא בִּשְׁאֵלָה, וְאֵין כָּל הֲנָאָה שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי עַל יְדֵי שְׂכָרוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ וְאֵין לוֹ מִשְׁפַּט שׁוֹאֵל לְהִתְחַיֵּב בָּאֱנָסִין. וְלֹא פֵּרֵשׁ מַה דִּינוֹ, אִם כְּשׁוֹמֵר חִנָּם, אוֹ כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר. לְפִיכָךְ נֶחְלְקוּ בּוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, שׁוֹכֵר כֵּיצַד מְשַׁלֵּם? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר חִנָּם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הוּא בְּלֹא מִעוּטָא דְּלִשְׁמֹר אֶלָּא דְּאַסְמְכוּהָ אַקְרָא אוֹ שֶׁבָּא הַכָּתוּב לְבַל תִּטְעֶה מִדְּבָרָיו לְחַיֵּב אֲפִלּוּ לְחַלֵּק, לָזֶה שָׁמַר לְךָ הַסְּבָרָא הַנִּשְׁמַעַת לְךָ כִּי כָּל מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעִים פָּטוּר הוּא כִּי לְכָל אֶחָד יֹאמַר וְגוֹ׳ מַה שֶׁאֵין כֵּן דִּין פּוֹשֵׁעַ בְּמָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹבְעִים שֶׁהַשֹּׂכֶל נוֹתֵן כִּי פּוֹשֵׁעַ מַזִּיק הוּא אִם לֹא תִּהְיֶה רְאָיָה בְּרוּרָה לְפָטְרוֹ,

כַּמְבֹאָר, כְּשֶׁלֹּא בִּבְעָלִים, בְּדִינוֹ עוֹמֵד:

י) **בֵּין שְׁנֵיהֶם.** יִרְצֶה כִּי יֵשׁ עֹנֶשׁ לַנִּשְׁבָּע וְלַמַּשְׁבִּיעַ אִם יָדַע שֶׁהוּא רוֹצֶה לִשָּׁבַע לַשֶּׁקֶר וּמַסְכִּים עַל הַדָּבָר:

יד) **אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ וְגוֹ׳.** יֵשׁ לָנוּ לָדוּן בְּמִשְׁפָּט זֶה הָאֵם נִשְׁפְּטָה בְּדִין זֶה לְעוֹלָם הַבָּא כְּשֶׁיָּבוֹא בַּעַל הַפִּקָּדוֹן הוּא אָדוֹן הָעוֹלָם אֲשֶׁר הִפְקִיד הַנֶּפֶשׁ בְּיַד הָאָדָם לִשְׁמֹר דִּכְתִיב (דְּבָרִים ד׳ ט׳) וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד כְּשֶׁיָּבוֹא לִתְבֹּעַ פִּקְדוֹנוֹ מִכָּל אֶחָד וְנִמְצָא נִגְנַב אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אוֹ מֵת כִּי כָּל בְּחִינוֹת אֵלּוּ יֶשְׁנָם מְצוּיוֹת בְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה יֵשׁ מִי שֶׁנִּפְשׁוֹ נִגְנֶבֶת מִמֶּנּוּ בְּמִקְרֶה לֹא טָהוֹר וְיֵשׁ שֶׁהוּא מֵזִיד בַּעֲבֵרָה וְאֵיבָר מֵאֵיבְרֵי הַנְּשָׁמָה הַמְיֻחָד כְּנֶגֶד הַמִּצְוָה שֶׁעָבַר עָלֶיהָ הוּא נִפְגָּם וְלִפְעָמִים בַּעֲשׂוֹת עָוֹן מֵהַכְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין גּוֹרֵם מִיתָה לַנֶּפֶשׁ כָּאוֹמְרוֹ (בְּרֵאשִׁית י״ז י״ד) וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ וְלִפְעָמִים יִגְרֹם לָהּ שְׁבִיָּה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (זֹהַר ח״ב צ״ה:) הַנְּפָשׁוֹת הָעֲשׂוּקוֹת וְגוֹ׳ וּבַעֲמַד בַּעַל הַפִּקָּדוֹן וְיִטְעָן טַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת תֵּן לִי הַנֶּפֶשׁ כְּמוֹ שֶׁנְּתַתִּיהָ לְךָ כְּאוֹמְרוֹ (קֹהֶלֶת י״ב) וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ וְדָרְשׁוּ ז״ל (שַׁבָּת קנ״ב:) תְּנֶהָ לוֹ כְּמוֹ שֶׁנְּתָנָהּ לְךָ הָאֵם יְכוֹלִין הַנִּפְקָדִים לִפְטֹר בְּטַעֲנַת בְּעָלָיו עִמּוֹ, כִּי אָמְרוּ ז״ל (ב״מ צ״ז.) אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ הַשְׁקֵנִי מַיִם וְשָׁאַל מִמֶּנּוּ חֶפְצוֹ הֲרֵי זֶה שְׁאֵלָה בִּבְעָלִים וְהוּא הַדִּין כָּל הַשּׁוֹמְרִים, וְהֵן הָאָדוֹן קָדֵם לָזוּן וּלְכַלְכֵּל מִיּוֹם חַיּוֹת הָאָדָם וְהוּא הַנּוֹפֵחַ בְּאַף הָאָדָם נִשְׁמַת חַיִּים וּמִתְעַסֵּק בְּצָרְכֵי הָאָדָם מִלִּבַּד אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לִכְלָלוּת הָעוֹלָם מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית לָזֶה יִקְרָא בְּעָלָיו עִמּוֹ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף וַהֲרֵי שׁוֹמְרֵי הַנְּפָשׁוֹת פְּטוּרִים הֲגַם שֶׁלֹּא יָשִׁיבוּ הַנֶּפֶשׁ כְּמוֹ שֶׁנִּתְּנָה:

וְאָמַר לְנֶפֶשׁ אָדָם אַל תִּבְטְחִי בְּעִשֶּׁק מִשְׁפָּט זֶה כִּי לְבֹ׳ סִבּוֹת לֹא יִפָּטֵר בְּטַעֲנָה זוֹ, הָאֶחָד כִּי כָּאן פֵּרֵשׁ בְּפֵרוּשׁ שֶׁיִּתְחַיְּבוּ הַשּׁוֹמְרִים וְכָל תְּנַאי שֶׁבַּשְּׁמִירָה קַיָּם וּכְאוֹמְרָם בְּהַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים (ב״מ צ״ד.) מַתְּנָה בַּעַל הַפִּקָּדוֹן עַל שׁוֹמֵר חִנָּם לִהְיוֹת חַיָּב כַּשּׁוֹאֵל וְהַטַּעַם כִּי תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן קַיָּם וְהוּא הַדִּין שֶׁיָּכוֹל לְהַתְנוֹת הַמַּפְקִיד עַל הַשּׁוֹמֵר שֶׁיִּתְחַיֵּב הֲגַם שֶׁהוּא בִּבְעָלִים וְאֵין זֶה מַתְּנָה עַל מַה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה בְּדֶרֶךְ זֶה כַּמּוּבָן מֵהֵיא דְּאָמַר שְׁמוּאֵל בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת (ג׳:) עַל מְנָת שֶׁלֹּא תִּשְׁמְטֶנּוּ שְׁבִיעִית אֵין שְׁבִיעִית מִשְׁמְטָתוֹ, וְאָמְרוּ ז״ל שֶׁהַטַּעַם הוּא שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן קַיָּם וּבִמְצִיאוּת שֶׁלְּפָנֵינוּ כְּאִלּוּ הִתְנָה בְּפֵרוּשׁ עַל הַדָּבָר מִמַּה שֶׁקָּבַע

(טו) **וְכִי־יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וְשָׁכַב עִמָּהּ מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לּוֹ לְאִשָּׁה:**

טו וַאֲרֵי יְשַׁדֵּל גְּבַר בְּתֻלְתָּא דְּלָא מְאַרְסָא וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ קַיָּמָא יְקַיְּמִנַּהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ:

רש״י◄ **וְכִי־יְפַתֶּה** • מְדַבֵּר עַל לִבָּהּ עַד שֶׁשּׁוֹמַעַת לוֹ, וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ: וַאֲרֵי יְשַׁדֵּל. שִׁדּוּל בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי כְּפִתּוּי בְּלָשׁוֹן עִבְרִי. **מָהֹר יִמְהָרֶנָּה** • יִפְסֹק לָהּ מֹהַר, כְּמִשְׁפַּט אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, שֶׁכּוֹתֵב לָהּ כְּתֻבָּה וְיִשָּׂאֶנָּה.

(טז) **אִם־מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ לּוֹ כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת:**

טז אִם מִצְבָּא לָא יִצְבֵּי אֲבוּהָא לְמִתְּנַהּ לֵהּ כַּסְפָּא יִתְקוֹל כְּמוֹהֲרֵי בְּתֻלְתָּא:

רש״י◄ **כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת** • שֶׁהוּא קָצוּב חֲמִשִּׁים כֶּסֶף אֵצֶל הַתּוֹפֵס אֶת הַבְּתוּלָה וְשׁוֹכֵב עִמָּהּ בְּאֹנֶס, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כב) ״וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כָּסֶף״.

(יז) **מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה:**

יז חָרְשָׁא לָא תְּחַיֵּי:

רש״י◄ **מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה** • (סנהדרין סז) אֶלָּא תּוּמַת בְּבֵית דִּין, וְאֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה, שֶׁהַנָּשִׁים מְצוּיוֹת מְכַשְּׁפוֹת.

(יח) **כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת:**

יח כָּל דְּיִשְׁכּוּב עִם בְּעִירָא אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל:

רש״י◄ **כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת** • בִּסְקִילָה, רוֹבֵעַ כְּנִרְבַּעַת, שֶׁכָּתוּב: ״דְּמֵיהֶם בָּם״.

(יט) **זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם בִּלְתִּי לַיהֹוָה לְבַדּוֹ:**

יט דְּדַבַּח לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא יִתְקְטֵל אֱלָהֵן לִשְׁמָא דַיְיָ בִּלְחוֹדוֹהִי:

רש״י◄ **לָאֱלֹהִים** • לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אִלּוּ הָיָה נָקוּד לֵאלֹהִים (הַלָּמֶ״ד בְּצֵירֵי) הָיָה צָרִיךְ לְפָרֵשׁ וְלִכְתֹּב אֲחֵרִים, עַכְשָׁו שֶׁאָמַר לָאֱלֹהִים, אֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ אֲחֵרִים, שֶׁכָּל לָמֶ״ד וּבֵי״ת וְהֵי״א הַמְשַׁמְּשׁוֹת בְּרֹאשׁ הַתֵּבָה, אִם נְקוּדָה בַּחֲטָף, כְּגוֹן לְמֶלֶךְ, לְמִדְבָּר, לְעִיר, צָרִיךְ לְפָרֵשׁ לְאֵיזֶה מֶלֶךְ, לְאֵיזֶה מִדְבָּר, לְאֵיזֶה עִיר, וְכֵן לִמְלָכִים וְלִרְגָלִים בְּחִיר״ק, צָרִיךְ לְפָרֵשׁ לְאֵיזֶה, וְאִם אֵינוֹ מְפֹרָשׁ — כָּל מְלָכִים בְּמַשְׁמָע, וְכֵן לֵאלֹהִים (בְּצֵירֵי) כָּל אֱלֹהִים בְּמַשְׁמָע, אֲפִלּוּ קֹדֶשׁ, אֲבָל כְּשֶׁהִיא נְקוּדָה פַּתָּח, כְּמוֹ: לַמֶּלֶךְ, לַמִּדְבָּר, לָעִיר, (פַּתָּח וְקָמָץ, עִנְיָן אֶחָד בְּעִנְיָן זֶה, וְגַם יֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדִקְדּוּקֵי רַשִׁ״י, יְעוּיַין בּוֹ) נוֹדַע בְּאֵיזֶה מֶלֶךְ מִדְבַּר, וְכֵן לָעִיר, נוֹדַע בְּאֵיזֶה עִיר מִדְבַּר, וְכֵן לָאֱלֹהִים, לְאוֹתָם שֶׁהֶזְהַרְתֶּם עֲלֵיהֶם בְּמָקוֹם אַחֵר, כֵּיוֹצֵא בּוֹ: (תהלים פו) ״אֵין כָּמוֹךָ בָּאֱלֹהִים״, לְפִי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ, הֶצְרֵךְ לִינַקֵּד פַּתָּח. **יָחֳרָם** • יוּמַת. וְלָמָּה נֶאֱמַר ״יָחֳרָם״, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמְרָה בּוֹ מִיתָה בְּמָקוֹם אַחֵר: (דברים יז) ״וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא, אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא וְגוֹ׳״? אֶלָּא לְפִי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ עַל אֵיזוֹ עֲבוֹדָה חַיָּב מִיתָה, שֶׁלֹּא תֹּאמַר כָּל עֲבוֹדוֹת בְּמִיתָה, בָּא וּפֵרֵשׁ לְךָ כָּאן ״זוֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם״, לוֹמַר לְךָ, מַה זִּבִּיחָה, עֲבוֹדָה הַנַּעֲשֵׂית בִּפְנִים לַשָּׁמַיִם, אַף אֲנִי מַרְבֶּה הַמַּקְטִיר וְהַמְנַסֵּךְ, שֶׁהֵם עֲבוֹדוֹת בִּפְנִים וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶם לְכָל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, בֵּין שֶׁדַּרְכָּהּ לְעָבְדָהּ בְּכָךְ, בֵּין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְעָבְדָהּ בְּכָךְ. אֲבָל שְׁאָר עֲבוֹדוֹת, כְּגוֹן: הַמְכַבֵּד וְהַמְרַבֵּץ וְהַמְגַפֵּף וְהַמְנַשֵּׁק - אֵינוֹ בְּמִיתָה, אֶלָּא בְּאַזְהָרָה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עָנְשִׁין לְכָל הָעוֹבֵר עַל הַפִּקּוּדִים וְעוֹד לוֹ שֶׁהוֹסִיף לְהַשְׁבִּיעָם עַל הַדָּבָר, ב׳ יֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי מִשְׁפְּטֵי אֶרֶץ לֹא יִשְׁפּוּטוּ כָּל הַחִיּוּבִים אֶלָּא מְעַט מֵהַרְבֵּה וְכָל הַמִּשְׁפָּטִים הַשּׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט בְּצֶדֶק וּמִי יֹאמַר כִּי הַפּוֹשֵׁעַ בְּנִכְסֵי רֵעֵהוּ וְהוּא בִּבְעָלִים שֶׁלֹּא יִשְׁפְּטֵהוּ הַשּׁוֹפֵט כְּמוֹ שֶׁהוּא שׁוֹפֵט כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁפְּטוּרִין בְּדִינֵי אָדָם וְחַיָּבִים בְּדִינֵי שָׁמַיִם וְכוּ׳ וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה בַּפָּסוּק (כ״א י״ב) מוֹת יוּמָת כִּי לֹא לְכָל מְחַיְּבֵי מִיתָה יָצוּ ה׳ לְשׁוֹפְטֵי אָרֶץ לַהֲרֹג וְכוּ׳. וְתִמְצָא כֵּיוֹצֵא בָּזֶה שֶׁצִּוָּה ה׳ כִּי שׁוֹמֵר חִנָּם וְשׁוֹמֵר שָׂכָר וְשׁוֹאֵל פְּטוּרִין בַּהֶקְדֵּשׁוֹת וַאֲפִלּוּ פָּשְׁעוּ וַאֲפִלּוּ לְרַמְבָּ״ם שֶׁחָלַק לְחַיֵּב בִּפְשִׁיעָה בְּקַרְקָעוֹת וַעֲבָדִים נִרְאֶה מִדְּבָרָיו כִּי יוֹדֶה בַּהֶקְדֵּשׁוֹת שֶׁפָּטוּר גַּם בִּפְשִׁיעָה מִטַּעַם כִּי בָּא הַמַּעוּט בְּכָל הַשּׁוֹמְרִים, וּמִמֶּנָּה אַתָּה לָמֵד כִּי לֹא פָטוּר וּמֵתֵר הוּא וְאַדְרַבָּה עָנְשׁוֹ גָּדוֹל הוּא שֶׁזְּלִזֵּל נִכְסֵי שָׁמַיִם אֶלָּא שֶׁלֹּא קָבַע ה׳ מִשְׁפָּטוֹ לְדִינֵי אֶרֶץ וְסִלֵּק דִּינוֹ לְפָנָיו. וְיֵשׁ עוֹד לֵאלֹהַּ מִלִּין כְּפִי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה וְאֵין כָּאן מְקוֹמָן:

(כ) **וְגֵר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:**

כ וְגִיּוֹרָא לָא תוֹנוּן וְלָא תְעִיקוּן לֵהּ אֲרֵי דַיָּרִין הֲוֵיתוּן בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש״י◄ **וְגֵר לֹא־תוֹנֶה** • אוֹנָאַת דְּבָרִים (קונטרליאר״ר בלע״ז) כְּמוֹ: (ישעיה מט) ״וְהַאֲכַלְתִּי אֶת מוֹנַיִךְ אֶת בְּשָׂרָם״. **וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ** • בִּגְזֵלַת מָמוֹן. **כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם** • אִם הוֹנֵיתוֹ, אַף הוּא יָכוֹל לְהוֹנוֹתְךָ וְלוֹמַר לְךָ: ״אַף אַתָּה מִגֵּרִים בָּאתָ״. מוּם שֶׁבְּךָ, אַל תֹּאמַר לַחֲבֶרְךָ. כָּל לְשׁוֹן גֵּר, אָדָם שֶׁלֹּא נוֹלַד בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, אֶלָּא בָּא מִמְּדִינָה אַחֶרֶת לָגוּר שָׁם. **אור החיים**

(כא) **כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן:**

כא כָּל אַרְמְלָא וְיִתָּם לָא תְעַנּוּן:

רש״י◄ **כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן** • הוּא הַדִּין לְכָל אָדָם, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה, לְפִי שֶׁהֵם תְּשׁוּשֵׁי כֹּחַ, וְדָבָר מָצוּי לְעַנּוֹתָם.

(כב) **אִם־עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם־צָעֹק יִצְעַק אֵלַי שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ:**

כב אִם עַנָּאָה תְעַנֵּי יָתֵהּ אֲרֵי אִם מִקְּבַל יִקְבֵּל קֳדָמַי קַבָּלָא אֶקַבֵּל קְבִלְתֵּהּ:

רש״י◄ **אִם־עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ** • הֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר, גִּזֵּם וְלֹא פֵּרַשׁ עָנְשׁוֹ (וְהָא דִּכְתִיב וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם וְגוֹ׳, זֶהוּ ״אִם־צָעֹק יִצְעַק״, אֲבָל בְּ״אִם לֹא יִצְעַק״, לֹא פֵּרַשׁ, וְקַל לְהָבִין) כְּמוֹ (בראשית ד) ״לָכֵן כָּל הוֹרֵג קַיִן״, גִּזֵּם וְלֹא פֵּרַשׁ עָנְשׁוֹ, אַף כָּאן: ״אִם־עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ״, לָשׁוֹן גִּזּוּם, כְּלוֹמַר: סוֹפְךָ לִטֹּל אֶת שֶׁלְּךָ, לָמָּה? ״כִּי אִם־צָעֹק יִצְעַק אֵלַי וְגוֹ׳״. **אור החיים**

(כג) **וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בֶּחָרֶב וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתֹמִים:**

כג וְיִתְקַף רוּגְזִי וְאֶקְטוֹל יָתְכוֹן בְּחַרְבָּא וִיהֶוְיָן נְשֵׁיכוֹן אַרְמְלִין וּבְנֵיכוֹן יַתְמִין:

רש״י◄ **וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת** • מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם״, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁנְּשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתוֹמִים? אֶלָּא הֲרֵי זוֹ קְלָלָה אַחֶרֶת: שֶׁיִּהְיוּ הַנָּשִׁים צְרוּרוֹת כְּאַלְמָנוֹת חָיוֹת, שֶׁלֹּא יִהְיוּ עֲדִים לְמִיתַת בַּעֲלֵיהֶן, וְתִהְיֶינָה אֲסוּרוֹת לְהִנָּשֵׂא, וְהַבָּנִים יִהְיוּ יְתוֹמִים, שֶׁלֹּא יַנִּיחוּם בֵּית דִּין לֵירֵד לְנִכְסֵי אֲבִיהֶם, לְפִי שֶׁאֵין יוֹדְעִים אִם מֵתוּ, אִם נִשְׁבּוּ.

(כד) **אִם־כֶּסֶף ׀ תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה לּוֹ כְּנֹשֶׁה לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ:**

כד אִם כַּסְפָּא תּוֹזֵף בְּעַמִּי לְעַנְיָא דִּי עִמָּךְ לָא תְהֵי לֵהּ כְּרַשְׁיָא לָא תְשַׁוּוּן עֲלוֹהִי חִבּוּלְיָא:

רש״י◄ **אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי** • רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כָּל אִם וְאִם שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת, חוּץ מִג׳, וְזֶה אֶחָד מֵהֶן. **אֶת־עַמִּי** • (ב״מ עא) עַמִּי וְנָכְרִי, עַמִּי קוֹדֵם. עָנִי וְעָשִׁיר, עָנִי קוֹדֵם. עָנְיֵי עִירְךָ וַעֲנְיֵי עִיר אַחֶרֶת, עָנְיֵי עִירְךָ קוֹדְמִין. וְזֶה מַשְׁמָעוֹ: אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה, אֶת־עַמִּי תַּלְוֵהוּ קֹדֶם לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וּלְאֵיזֶה מֵעַמִּי? אֶת הֶעָנִי, וּלְאֵיזֶה עָנִי? לְאוֹתוֹ

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כ) **וְגֵר לֹא תוֹנֶה וְגוֹ׳ כִּי גֵרִים וְגוֹ׳.** רַשׁ״י ז״ל פֵּרַשׁ אַף הוּא יָכוֹל לְהוֹנוֹתְךָ כִּי גֵרִים וְגוֹ׳, וְר׳ אַבְרָהָם פֵּרַשׁ זָכוֹר כִּי הֱיִיתֶם כְּמוֹתוֹ, וְרַמְבָּ״ן דָּחָה ב׳ הַדְּרָכִים וּפֵרַשׁ כִּי תֵּדְעוּ שֶׁאֶשְׁמַע צַעֲקַת דָּלִים כַּאֲשֶׁר שָׁמַע צַעֲקָתְךָ וְגוֹ׳:

וְנִרְאֶה לוֹמַר עַל פִּי הַקַּדְמָה הִידוּעָה כִּי נִשְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם שֹׁרֶשׁ הַקֹּדֶשׁ בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְכָל זוּלָתָם הֵם חֵלֶק רַע, וְלָזֶה לֹא יַקְפִּידוּ בְּזִלּוּל אָדָם שֶׁאֵינוֹ מֵהֶם וּבְאוֹנָאָתוֹ לְצַד שֶׁיַּחְשְׁבוּהוּ שֶׁפָּחוּת הוּא מֵהַדְּרַגַּת הַקֹּדֶשׁ וּמִזֶּה יוּלַד עִנְפֵי הָאוֹנָאָה, לָזֶה כַּאֲשֶׁר צִוָּה עֲלֵיהֶם לְבַל יוֹנוּם וְלֹא יִלְחָצוּם אָמַר הַטַּעַם שֶׁאֲנִי מְצַוֶּךָ לְבַל תּוֹנֵהוּ שֶׁאֵין לְךָ לוֹמַר שֶׁהוּא בְּחִינַת שֹׁרֶשׁ הָרַע אוֹ כֵּיוָן שֶׁהוּא מֻטְבָּע בִּבְחִינַת הַקְּלִפָּה חֲרֵי נִגְרָע מֵעֶרְכְּךָ **כִּי אַתֶּם גֵּרִים הֱיִיתֶם בְּמִצְרַיִם** פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (בְּרֵאשִׁית מ״ו ג׳) כִּי לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם וּבַפָּסוּק (כ׳ ב׳) אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּפָרָשַׁת יִתְרוֹ שְׁנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עַצְמָם הָיוּ טְבוּעוֹת בַּקְּלִפָּה וְאִם כֵּן יִהְיֶה גֵּר זֶה כְּאֶחָד מִכֶּם בְּאֵין הֶבְדֵּל וְלָזֶה לֹא תוֹנֵהוּ וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ:

כב) **אִם עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֵצָרֵךְ לוֹמַר תֵּבַת אֹתוֹ וְלֹא הִסְפִּיק בְּאוֹמְרוֹ אִם תְּעַנֶּה וְגוֹ׳ וְהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁחוֹזֵר אֶל הַסָּמוּךְ. וְנִרְאֶה עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּמְּכִילְתָּא בַּפָּסוּק לֹא תְעַנּוּן אֵין לִי אֶלָּא יָתוֹם וְאַלְמָנָה שְׁאָר כָּל אָדָם מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תְעַנּוּן עַד כָּאן. וּכְפִי זֶה יֵשׁ אַזְהָרָה גַּם לִשְׁאָר כָּל אָדָם מִלֹּא תְעַנּוּן לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב אֹתוֹ פֵּרוּשׁ אוֹתוֹ שֶׁמַּזְכִּיר בְּפֵרוּשׁ הוּא שֶׁעָנְשׁוֹ נְשֵׁיהֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיהֶם יְתוֹמִים אֲבָל הַמְּעַנֶּה כָּל אָדָם אֵין עָנְשׁוֹ כָּל כָּךְ:

שֶׁעִמָּךְ. (דָּבָר אַחֵר: אֶת הֶעָנִי, שֶׁלֹּא תִּנְהַג בּוֹ מִנְהַג בִּזָּיוֹן בְּהַלְוָאָה, שֶׁהוּא עִמִּי. **אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ** • הֱוֵי מִסְתַּכֵּל בְּעַצְמְךָ כְּאִלּוּ אַתָּה עָנִי. **לֹא־תִהְיֶה לּוֹ כְּנֹשֶׁה** • לֹא תִּתְבָּעֶנּוּ בְּחָזְקָה. אִם אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ, אַל תְּהִי דּוֹמֶה עָלָיו כְּאִלּוּ הִלְוֵיתוֹ, אֶלָּא כְּאִלּוּ לֹא הִלְוֵיתוֹ, כְּלוֹמַר: לֹא תַּכְלִימֶהוּ. **נֶשֶׁךְ** • רִבִּית, שֶׁהוּא כִּנְשִׁיכַת נָחָשׁ, שֶׁנּוֹשֵׁךְ חַבּוּרָה קְטַנָּה בְּרַגְלוֹ וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ, וּפִתְאֹם הוּא מְבַצְבֵּץ וְנוֹפֵחַ עַד קָדְקָדוֹ. כָּךְ רִבִּית: אֵינוֹ מַרְגִּישׁ וְאֵינוֹ נִכָּר, עַד שֶׁהָרִבִּית עוֹלָה וּמְחַסְּרוֹ מָמוֹן הַרְבֵּה. **אור החיים**

(כה) **אִם־חָבֹל תַּחְבֹּל שַׂלְמַת רֵעֶךָ עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ:**

כה אִם מַשְׁכּוֹנָא תִּסַּב כְּסוּתָא דְּחַבְרָךְ עַד מֵעַל שִׁמְשָׁא תְּתִיבִנֵּהּ לֵהּ:

רש״י◄ **אִם־חָבֹל תַּחְבֹּל** • כָּל לְשׁוֹן חֲבָלָה אֵינוֹ מַשְׁכּוֹן בִּשְׁעַת הַלְוָאָה, אֶלָּא שֶׁמְּמַשְׁכְּנִין אֶת הַלּוֹוֶה כְּשֶׁמַּגִּיעַ הַזְּמַן וְאֵינוֹ פּוֹרֵעַ. (חָבֹל תַּחְבֹּל, כָּפֵל לְךָ בַּחֲבָלָה עַד כַּמָּה פְּעָמִים. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: כַּמָּה אַתָּה חַיָּב לִי, וַהֲרֵי נַפְשְׁךָ עוֹלָה אֶצְלִי כָּל אֶמֶשׁ וְאֶמֶשׁ וְנוֹתֶנֶת דִּין וְחֶשְׁבּוֹן, וּמִתְחַיֶּבֶת לְפָנַי, וַאֲנִי מַחֲזִירָהּ לְךָ. אַף אַתָּה טֹל וְהָשֵׁב, טֹל וְהָשֵׁב!). **עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ** • כָּל הַיּוֹם תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ, וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ תַּחֲזוֹר וְתִטְּלֶנּוּ עַד שֶׁיָּבֹא בֹּקֶר שֶׁל מָחָר, וּבִכְסוּת־יוֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאֵין צָרִיךְ לָהּ בַּלַּיְלָה (מכילתא). **אור החיים**

(כו) **כִּי הִוא כְסוּתֹו לְבַדָּהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרֹו בַּמֶּה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חַנּוּן אָנִי:**

כו אֲרֵי הִיא כְסוּתֵהּ בִּלְחוֹדַהּ הִיא תּוֹתְבֵהּ לְמַשְׁכֵּהּ בְּמָה יִשְׁכּוּב וִיהֵי אֲרֵי יִקְבֵּל קֳדָמַי וֶאֱקַבֵּל קְבִלְתֵּהּ אֲרֵי חַנָּנָא אָנָא:

רש״י◄ **כִּי הִוא כְסוּתֹה** • זוֹ טַלִּית. **שִׂמְלָתוֹ** • זֶה חָלוּק. **בַּמֶּה יִשְׁכָּב** • לְרַבּוֹת אֶת הַמַּצָּע.

◆ יום רביעי כ״א שבט ◆

(כז) **אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר:**

כז דַּיָּנָא לָא תְקִיל וְרַבָּא בְּעַמָּךְ לָא תְלוּט:

רש״י◄ **אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל** • (סנהדרין סו) הֲרֵי זוֹ אַזְהָרָה לִבְרִכַּת הַשֵּׁם, וְאַזְהָרָה לִקְלָלַת דַּיָּן.

(כח) **מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי:**

כח בִּכּוּרָךְ וְדִמְעָךְ לָא תְאַחַר בּוּכְרָא דִּבְנָךְ תַּפְרֵשׁ קֳדָמַי:

רש״י◄ **מְלֵאָתְךָ** • חוֹבָה הַמֻּטֶּלֶת עָלֶיךָ כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא תְּבוּאָתְךָ לְהִתְבַּשֵּׁל, וְהֵם בִּכּוּרִים. **וְדִמְעֲךָ** • הַתְּרוּמָה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ לְשׁוֹן דֶּמַע. **לֹא תְאַחֵר** • לֹא תְּשַׁנֶּה סֵדֶר הַפְרָשָׁתָן, לְאַחֵר אֶת הַמֻּקְדָּם וּלְהַקְדִּים אֶת הַמְּאֻחָר: שֶׁלֹּא יַקְדִּים תְּרוּמָה לְבִכּוּרִים וּמַעֲשֵׂר לִתְרוּמָה. **בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי** • לִפְדּוֹתוֹ בְּחָמֵשׁ סְלָעִים מִן הַכֹּהֵן. וַהֲלֹא כְּבָר צִוָּה עָלָיו בְּמָקוֹם אַחֵר? אֶלָּא כְּדֵי לִסְמוֹךְ לוֹ "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹרְךָ": מַה בְּכוֹר אָדָם לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם פּוֹדֵהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר יח) "וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה", אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה דַּקָּה מְטַפֵּל בּוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כד) **אִם כֶּסֶף.** בִּמְכִילְתָּא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר כָּל אִם שֶׁבַּמִּקְרָא רְשׁוּת חוּץ מִזּוֹ וְכוּ׳. וְצָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה יְדַבֵּר ה׳ בְּדֶרֶךְ סֵפֶק בִּמְקוֹם וַדַּאי. וְאוּלַי כִּי בָּא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ וּלְהָשִׁיב גַּם כֵּן לַאֲשֶׁר יִשְׁאַל הַשּׁוֹאֵל בִּרְאוֹתוֹ כִּי יִרְבֶּה כְּבוֹד אָדָם בְּזָהָב לָרֹב וְאוֹצְרוֹתָיו מְלֵאִים הוֹן עָתֵק לְלֹא צֹרֶךְ בּוֹ וְיֹאמַר אָדָם מָה הֵנָּה אוֹצְרוֹת זָהָב לְאָדָם לְלֹא דָּבָר לָמָּה לֹא הִסְפִּיק ה׳ לָתֵת לוֹ מְזוֹנוֹתָיו הַצְּרִיכִין וְלֹא יִהְיֶה זֶה גָּדוֹל מִיַּעֲקֹב אָבִינוּ אֲשֶׁר שָׁאַל (בראשית כ״ח כ׳) לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ, הֵן אֱמֶת כִּי מַה שֶּׁיְּחַסֵּר לָאָדָם מִכְּדֵי צָרְכּוֹ יֵשׁ טַעַם בַּדָּבָר לְיַסְּרוֹ עַל עֲוֹנוֹ מַה שֶּׁאֵין כֵּן אוֹצְרוֹת הוֹן לָמָּה לְאִישׁ אֵין לוֹ צֹרֶךְ בָּהֶם, לָזֶה הוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי הַסּוֹבֵב דָּבָר הוּא אוֹתָם שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לְקַבֵּל חֶסֶד לְצַד מַעֲשֵׂיהֶם כִּי ה׳ בְּחַסְדּוֹ נוֹתֵן שֶׁפַע הַצְּרִיךְ בְּרֶוַח לְכָל אִישׁ וָאִישׁ דֵּי מַחְסוֹרוֹ וְהָיָה כִּי יֶחְטָא אָדָם וְאֵינוֹ רָאוּי לְקַבֵּל פַּרְנָסָתוֹ בְּכָבוֹד מֵאֵל הַכָּבוֹד הַחֵלֶק הַמַּגִּיעוֹ לֹא יִטְּלֶנּוּ עֶלְיוֹן אֶלָּא הֲרֵי הוּא מִתְקַבֵּץ אֶל מָקוֹם אַחֵר וְתִהְיֶה פַּרְנָסַת הַלָּז עִם אָדָם אַחֵר הַבָּא לוֹ דֶּרֶךְ שָׁם פַּרְנָסָתוֹ וְיִתְפַּרְנֵס בִּפְחִיתוּת וּבְבִזּוּי כַּאֲשֶׁר גְּזַר הַגּוֹזֵר בְּצֶדֶק. וְיַעֲשֶׂה ה׳ בְּדֶרֶךְ זֶה לְב׳ מִדּוֹת טוֹבוֹת הָא׳ לְהִשְׁתַּלֵּם אָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה פָּעֳלוֹ הָרַע, וְהַב׳ כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה הַנּוֹתֵן בְּאֶמְצָעוּת נְתִינַת צְדָקָה וְחֶסֶד לְרֵעֵהוּ. וְזֶה הוּא אוֹמְרוֹ **אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי פְּרוּשׁ אִם רָאִיתָ שֶׁהָיָה לְךָ כֶּסֶף יָתֵר עַל מַה שֶּׁאַתָּה צָרִיךְ לְעַצְמְךָ** שֶׁאַתָּה מַלְוֶהוּ לְעַמִּי תֵּדַע לְךָ שֶׁאֵין זֶה חֵלֶק הַמַּגִּיעַךְ אֶלָּא חֵלֶק אֲחֵרִים שֶׁהוּא הֶעָנִי עִמָּךְ, וּבָזֶה רָמַז כִּי צָרִיךְ לִפְתֹּחַ לוֹ מִשֶּׁלּוֹ. וְאוּלַי כִּי רָמַז לוֹ גַּם כֵּן שֶׁלֹּא יִתְנַשֵּׂא וְיִתְגַּדֵּל עַל הֶעָנִי בִּרְאוֹתוֹ כִּי הוּא הַנּוֹתֵן לוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה** לְשׁוֹן נְשִׁיאוּת וּמַעֲלָה כִּי מִשֶּׁלּוֹ הוּא נוֹתֵן לוֹ. וְחָזַר לוֹמַר כְּנֶגֶד הַהַלְוָאָה **לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו** וְגוֹ׳:

כה) **אִם חָבֹל תַּחְבֹּל.** נִרְאֶה כִּי יִרְמֹז לְהָעִיר אָדָם הַנִּדְרָם אֲשֶׁר בְּיָדוֹ שַׂלְמַת מִי שֶׁאָמַר עָלָיו הַכָּתוּב (מִשְׁלֵי כ״ז) רֵעֲךָ וְרֵעַ אָבִיךָ וְגוֹ׳ וְהַנֶּפֶשׁ תִּתְיַחֵס לְשַׂלְמָה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (קנ״ב:) מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁחִלֵּק בִּגְדֵי מַלְכוּת וְכוּ׳, וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ בוֹ כִּי לְצַד שֶׁנֶּפֶשׁ

(כט) כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ
בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוֹ־לִי׃

כט כֵּן תַּעְבֵּד לְתוֹרָךְ לְעָנָךְ שִׁבְעָא יוֹמִין יְהֵי
עִם אִמֵּהּ בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה תִּפְרְשִׁנֵּהּ קֳדָמָי׃

רש״י ◄ **שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ** • זוֹ אַזְהָרָה לְכֹהֵן שֶׁאִם בָּא לְמַהֵר אֶת קָרְבָּנוֹ, לֹא יְמַהֵר קֹדֶם שְׁמוֹנָה, לְפִי שֶׁהוּא מְחֻסָּר זְמַן. **בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוֹ־לִי** • יָכוֹל יְהֵא חוֹבָה לְבוֹ בַּיּוֹם? נֶאֱמַר כָּאן ״שְׁמִינִי״, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא כב) ״וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה״. מַה שְּׁמִינִי הָאָמוּר לְהַלָּן, לְהַכְשִׁיר מִשְּׁמִינִי וּלְהַלָּן, אַף ״שְׁמִינִי״ הָאָמוּר כָּאן, לְהַכְשִׁיר מִשְּׁמִינִי וּלְהַלָּן. וְכֵן מַשְׁמָעוֹ: ״וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי״, אַתָּה רַשַּׁאי לִתְּנוֹ לִי (מכילתא).

(ל) וְאַנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיֻוּן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא
תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ׃

ל וַאֲנָשִׁין קַדִּישִׁין תְּהוֹן קֳדָמָי וּבְשַׂר תְּלִישׁ
מִן חֵיוָא חַיָּא לָא תֵיכְלוּן לְכַלְבָּא תִּרְמוּן
יָתֵהּ׃

רש״י ◄ **וְאַנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיֻוּן לִי** • אִם אַתֶּם קְדוֹשִׁים וּפְרוּשִׁים מִשִּׁקּוּצֵי נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, הֲרֵי אַתֶּם שֶׁלִּי, וְאִם לָאו, אֵינְכֶם שֶׁלִּי. **וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה** • (מכילתא) אַף בַּבַּיִת כֵּן, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה: מָקוֹם שֶׁדֶּרֶךְ בְּהֵמוֹת לִיטָּרֵף, וְכֵן (דברים כב) ״כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ״, וְכֵן: (שם כג) ״אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֶה לָיְלָה״, — הוּא הַדִּין לְמִקְרֶה יוֹם, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: וּבְשַׂר תְּלִישׁ מִן חֵיוָא חַיָּא, בָּשָׂר שֶׁנִּתְלַשׁ עַל יְדֵי טְרֵפַת זְאֵב אוֹ אֲרִי מִן חַיָּה כְּשֵׁרָה, אוֹ מִבְּהֵמָה כְּשֵׁרָה בְּחַיֶּיהָ. **לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ** • (מכילתא) אַף הוּא כַּכֶּלֶב. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כֶּלֶב כְּמַשְׁמָעוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר בִּנְבֵלָה: ״אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי״, קַל וָחֹמֶר לִטְרֵפָה שֶׁמּוּתֶּרֶת בְּכָל הֲנָאוֹת. אִם־כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳לַכֶּלֶב׳? לְמִדְּךָ הַכָּתוּב שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל יא) ״וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ״. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: תְּנוּ לוֹ שְׂכָרוֹ.

כג (א) לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא אַל־תָּשֶׁת יָדְךָ עִם־רָשָׁע
לִהְיוֹת עֵד חָמָס׃

א לָא תְּקַבֵּל שְׁמַע דִּשְׁקָר לָא תְּשַׁוִּי יְדָךְ עִם
חַיָּבָא לְמֶהֱוֵי לֵהּ סָהִיד שְׁקָר׃

רש״י ◄ **לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא** • כְּתַרְגּוּמוֹ לָא תְּקַבֵּל שְׁמַע דִּשְׁקָר, אַזְהָרָה לַמְּקַבֵּל לָשׁוֹן הָרָע, וְלַדַּיָּן שֶׁלֹּא יִשְׁמַע דִּבְרֵי בַּעַל־דִּין עַד שֶׁיָּבֹא בַּעַל־דִּין חֲבֵרוֹ. **אַל־תָּשֶׁת יָדְךָ עִם־רָשָׁע** • הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ תְּבִיעַת שֶׁקֶר, שֶׁהִבְטִיחֲהוּ לִהְיוֹת לוֹ עֵד חָמָס.

(ב) לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעֹת וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב
לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת׃

ב לָא תְּהֵי בָּתַר סַגִּיאִין לְאַבְּאָשָׁא וְלָא
תִּתְמְנַע מִלְּאַלְּפָא מָה דְּבְעֵינָךְ עַל דִּינָא בָּתַר
סַגִּיאֵי שְׁלַם דִּינָא׃

רש״י ◄ **לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעֹת** • (סנהדרין ב) יֵשׁ בְּמִקְרָא זֶה מִדְּרָשֵׁי חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אֵין לְשׁוֹן הַמִּקְרָא מְיֻשָּׁב בָּהֶן עַל אָפְנָיו. מִכָּאן דָּרְשׁוּ שֶׁאֵין מַטִּין לְחוֹבָה בְּהַכְרָעַת דַּיָּן אֶחָד, וְסוֹף הַמִּקְרָא דָּרְשׁוּ: ״אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת״, שֶׁאִם יֵשׁ שְׁנַיִם בַּמְחַיְּבִין יוֹתֵר עַל הַמְזַכִּין, הַטֵּה הַדִּין עַל פִּיהֶם לְחוֹבָה, וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְאֶמְצַע הַמִּקְרָא דָּרְשׁוּ: ״וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִב״, עַל רַב, שֶׁאֵין חוֹלְקִים עַל מֻפְלָא שֶׁבְּבֵית דִּין, לְפִיכָךְ מַתְחִילִין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת מִן הַצַּד, לַקְּטַנִּים שֶׁבָּהֶן שׁוֹאֲלִין תְּחִלָּה שֶׁיֹּאמְרוּ אֶת דַּעְתָּם, (סנהדרין מ) וּלְפִי דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ, כָּךְ פִּתְרוֹן הַמִּקְרָא. **לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעֹת** • לְחַיֵּב מִיתָה בִּשְׁבִיל דַּיָּן אֶחָד, שֶׁיִּרְבּוּ הַמְחַיְּבִין עַל הַמְזַכִּין. **וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב** • לִנְטוֹת מִדְּבָרָיו, וּלְפִי שֶׁהוּא חָסֵר יו״ד, דָּרְשׁוּ בּוֹ כֵּן. **אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת** • וְיֵשׁ רַבִּים שֶׁאַתָּה נוֹטֶה אַחֲרֵיהֶם, וְאֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהֵן שְׁנַיִם הַמַּכְרִיעִין בַּמְחַיְּבִין יוֹתֵר מִן הַמְזַכִּין, וּמִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר: ״לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעֹת״, שׁוֹמֵעַ אֲנִי: ׳אֲבָל הֱיֵה עִמָּהֶם לְטוֹבָה׳! מִכָּאן אָמְרוּ: ׳דִּינֵי נְפָשׁוֹת מַטִּין עַל פִּי אֶחָד לִזְכוּת, וְעַל פִּי שְׁנַיִם לְחוֹבָה׳.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אָדָם הִיא מֵאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (תְּהִלִּים ק״ד) עֹטֶה אוֹר כַּשְּׂלָמָה, וְיָצוֹ ה׳ אִם מִשְׁכְּנָהּ בְּחוֹבוֹ שֶׁהֵם חֲטָאָיו יֵשׁ לוֹ זְמַן לַהֲשִׁיבוֹ עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (תְּהִלִּים צ״) תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא, וְאָמְרוּ ז״ל (קֹהֶלֶת רַבָּא פ״ב) עַד דִּכְדּוּכָהּ שֶׁל מָוֶת כִּי יֵשׁ לוֹ זְמַן תְּשׁוּבָה עַד בִּיאַת שִׁמְשׁוֹ. וְטַעַם כָּפֹל חָבֹל תַּחְבֹּל, דַּע כִּי כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ ג׳ בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה וְכָאן רָמַז הַכָּתוּב עַל שִׁלְשְׁתָּן, כְּנֶגֶד הַנְּשָׁמָה אָמַר אִם חָבֹל, וּכְנֶגֶד הָרוּחַ אָמַר תַּחְבֹּל, וּכְנֶגֶד הַנֶּפֶשׁ אָמַר שַׁלְּמַת רֵעֶךָ, וּכְנֶגְדָּם אָמַר ג׳ חֲלָקוֹת, א׳ כִּי הִיא כְּסוּתֹה לְבַדָּהּ הִיא הַנְּשָׁמָה, ב׳ הִיא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ וְהִיא הָרוּחַ, ג׳ בַּמֶּה יִשְׁכָּב וְהִיא הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עִמּוֹ בְּקִבְרוֹ וּכְאוֹמְרוֹ (אִיּוֹב י״ד) וְנַפְשׁוֹ עָלָיו תֶּאֱבָל. וְאוֹמְרוֹ וְהָיָה כִּי יִצְעַק פְּרוּשׁ חוֹזֵר לְעִנְיָן רִאשׁוֹן תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ שֶׁהִיא הַתְּשׁוּבָה כִּי לֹא יִצְטָרֵךְ לְצַעַר לַהֲשִׁיבוֹ אֶלָּא כִּי יִצְעַק יִשְׁמַע ה׳ וְגוֹ׳ וְיַעֲבִיר חַטֹּאתָיו:

וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'וְלָא תִּתְמְנַע מִלְּאִלְּפָא מָה דִּבְעֵינָךְ', וְלָשׁוֹן הָעִבְרִי לְפִי הַתַּרְגּוּם כָּךְ הוּא נִדְרָשׁ. **לֹא תַעֲנֶה עַל רַב לִנְטֹת•** אִם יִשְׁאָלְךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט, לֹא תַּעֲנֶה לִנְטוֹת לְצַד אֶחָד וּלְסַלֵּק עַצְמְךָ מִן הָרִיב, אֶלָּא הֱוֵי דָּן אוֹתוֹ לַאֲמִתּוֹ. וַאֲנִי אוֹמֵר לְיַשְּׁבוֹ עַל אָפְנָיו כִּפְשׁוּטוֹ, וְכָךְ פִּתְרוֹנוֹ. **לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעֹת•** אִם רָאִיתָ רְשָׁעִים מַטִּין מִשְׁפָּט, לֹא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְרַבִּים הֵם, הִנְנִי נוֹטֶה אַחֲרֵיהֶם. **וְלֹא תַעֲנֶה עַל רַב לִנְטֹת וְגוֹ'•** וְאִם יִשְׁאָלְךָ הַנִּדּוֹן עַל אוֹתוֹ הַמִּשְׁפָּט, אַל תַּעֲנֶנּוּ עַל הָרִיב דָּבָר הַנּוֹטֶה אַחֲרֵי אוֹתָן רַבִּים, לְהַטּוֹת אֶת הַמִּשְׁפָּט מֵאֲמִתּוֹ, אֶלָּא אֱמֹר אֶת הַמִּשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר הוּא, וְקוֹלָר יְהֵא תָּלוּי בְּצַוַּאר הָרַבִּים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 112)

אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת (כג, ב) אִיתָא בַּאַחֲרוֹנִים, שֶׁכַּאֲשֶׁר בֵּית דִּין פּוֹסֵק עַל פִּי דַּעַת הָרֹב, נֶחְשָׁב הַדָּבָר כִּפְסַק הֲלָכָה שֶׁל בֵּית הַדִּין **כֻּלּוֹ**. וְיֵשׁ לְבָאֵר, שֶׁבְּמִקְרֶה כָּזֶה יוֹדְעִים גַּם דַּיָּנֵי הַמִּעוּט שֶׁכָּךְ צְרִיכָה לְהִקָּבַע הַהֲלָכָה, וּמִכָּאן - שֶׁזֶּהוּ רְצוֹן ה'. לָכֵן הֵם חוֹזְרִים וּמְעַיְּנִים בַּהֲלָכָה זוֹ, עַד שֶׁמְּבִינִים וּמְקַבְּלִים אֶת דַּעַת הָרֹב; וּפְסַק הַדִּין מִתְיַחֵס אֵפוֹא גַּם אֲלֵיהֶם. **אור החיים**

(ג) וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ:

ג וְעַל מִסְכֵּינָא לָא תְרַחֵם בְּדִינֵהּ:

רס"י◄ **לֹא תֶהְדַּר•** לֹא תַּחֲלֹק לוֹ כָּבוֹד לְזַכּוֹתוֹ בַּדִּין, וְלוֹמַר: 'דַּל הוּא אֲזַכֶּנּוּ וַאֲכַבְּדֶנּוּ'. **אור החיים**

(ד) כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֹיִבְךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תֹּעֶה הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ:

ד אֲרֵי תִּפְגַּע תּוֹרָא דְסָנְאָךְ אוֹ חֲמָרֵהּ דְּטָעֵי אָתָבָא תְּתִיבִנֵּהּ לֵהּ:

(ה) כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ:

ה אֲרֵי תֶחֱזֵי חֲמָרָא דְסָנְאָךְ רְבִיעַ תְּחוֹת טוֹעֲנֵהּ וְתִתְמְנַע מִלְּמִשְׁבַּק לֵהּ מִשְׁבַּק תִּשְׁבּוֹק מָה דִּבְלִבָּךְ עֲלוֹהִי וּתְפָרֵק עִמֵּהּ:

רס"י◄ **כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ וְגוֹ'•** הֲרֵי 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'דִּלְמָא', שֶׁהוּא מֵאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל שִׁמּוּשֵׁי 'כִּי', וְכֹה פִּתְרוֹנוֹ: שֶׁמָּא תִּרְאֶה חֲמוֹרוֹ רוֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ. **וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ•** בִּתְמִיהָה. **עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ•** עֲזִיבָה זוֹ לְשׁוֹן עֶזְרָה, וְכֵן (מלכים א יד) "עָצוּר וְעָזוּב", וְכֵן (נחמיה ג) "וַיַּעַזְבוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַד הַחוֹמָה", מִלְּאוּהָ עָפָר לַעֲזֹב וּלְסַיֵּעַ אֶת חֹזֶק הַחוֹמָה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ: (דברים ז) "כִּי תֹאמַר בִּלְבָבְךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי וְגוֹ'", שֶׁמָּא תֹּאמַר כֵּן, בִּתְמִיהָה: 'לֹא תִירָא מֵהֶם'. וּמִדְּרָשׁוֹ, כָּךְ דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: כִּי תִרְאֶה וְחָדַלְתָּ, פְּעָמִים שֶׁאַתָּה חוֹדֵל וּפְעָמִים שֶׁאַתָּה עוֹזֵר. הָא

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) **לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים וְגוֹ'**. רַבּוֹתֵינוּ ז"ל הִרְבּוּ לִדְרֹשׁ בְּפָסוּק זֶה אֲבָל אֵין הַמִּקְרָא מִתְיַשֵּׁב לְפִי פְּשׁוּטוֹ. וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב לְפִי מָה שֶׁאָמְרָה הַתּוֹרָה וְשָׁפְטוּ הֶעֵדָה וְהִצִּילוּ וְגוֹ', וְאָמְרוּ ז"ל (סַנְהֶדְרִין ב'.) עֵדָה שׁוֹפֶטֶת וְעֵדָה מַצֶּלֶת אֲבָל אִם פָּתְחוּ כֻּלָּם לְחוֹבָה פָּטוּר (שָׁם י"ז.) וּבָא הַכָּתוּב כָּאן לְהָסִיר ב' מִכְשׁוֹלִין אֲשֶׁר יִכָּשֵׁל בָּהֶם חָכָם מֵאֶמְצָעוּת דִּין זֶה, הָא' בְּהַגִּיעַ מִשְׁפָּט כָּזֶה וְיִרְאֶה חָכָם אֶחָד מֵהַשּׁוֹפְטִים שֶׁכָּל חֲבֵרָיו פָּתְחוּ לְחוֹבָה וְהוּא חוֹשֵׁב בְּדַעְתּוֹ כִּי הוּא זַכַּאי וְיִתְחַכֵּם לוֹמַר אִם יֹאמַר זַכַּאי הִנֵּה הוּא יֵצֵא חַיָּב כִּי יֵשׁ שָׁם עֵדָה שׁוֹפֶטֶת וְעֵדָה מַצֶּלֶת וְנִמְצְאוּ דְּבָרֵי עוֹשִׂים הֵפֶךְ דַּעְתִּי, לָזֶה אֶתְחַכֵּם וְאֹמַר חַיָּב שֶׁבָּזֶה תִּהְיֶה סְבָרָתִי מִתְקַיֶּמֶת שֶׁיֵּצֵא זַכַּאי מִטַּעַם פָּתְחוּ כֻּלָּם וְכוּ', וְגַם אֶהְיֶה מְקַיֵּם הַמּוּסָר לְבַטֵּל דַּעְתִּי לִפְנֵי דַּעַת הַמְּרֻבִּין שֶׁאוֹמְרִים חַיָּב וְאֹמַר חַיָּב עִמָּהֶם, לָזֶה בָּא הַכָּתוּב וְצִוָּה עַל זֶה בְּדִיּוּק לְבַל עֲשׂוֹתוֹ וְאָמַר **לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת** פֵּרוּשׁ כְּשֶׁתִּהְיֶה סוֹבֵר סְבָרָא אַחַת שֶׁבְּאָמְרְךָ דַּעְתְּךָ יֵצֵא זֶה הַנִّדּוֹן חַיָּב בְּדִינוֹ וּכְגוֹן שֶׁכֻּלָּם אָמְרוּ חַיָּב וְאַתָּה חוֹשֵׁב זַכַּאי לֹא תִּתְחַכֵּם לִהְיוֹת אַחֲרֵי רַבִּים שֶׁאוֹמְרִים חַיָּב וְהוּא אוֹמְרוֹ לְרָעֹת וְתֹאמַר אַתָּה כְּדַעְתָּם חַיָּב הֵפֶךְ מַה שֶּׁנִּרְאֶה לְךָ כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא זַכַּאי כְּדַעְתְּךָ אֶלָּא אֱמֹר דַּעְתְּךָ כְּפִי מַה שֶּׁיַּדַּעְתָּ בְּמִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים וְהוּא שֶׁאָמַר פָּתְחוּ כֻּלָּם לְחוֹבָה זַכַּאי לֹא אָמַר ה' שֶׁיִּזְכֶּה זֶה אֶלָּא אִם לְךָ יֵרָאֶה חַיָּב וְלֹא שֶׁיֵּרָאֶה לְךָ זַכַּאי שֶׁאָז חַיָּב כְּמִשְׁפַּט הָאֱלֹהִים:

עוֹד יֵשׁ מִכְשׁוֹל ב' בְּמִשְׁפָּט זֶה בְּאֹפֶן אַחֵר וְהוּא אִם יֵרָאֶה בְּעֵינֵי חָכָם שֶׁהוּא חַיָּב כְּכָל הַדַּיָּנִים שֶׁאָמְרוּ חַיָּב וְרוֹאֶה שֶׁאִם יֹאמַר חַיָּב הִנֵּה הוּא יוֹצֵא זַכַּאי הֵפֶךְ דְּבָרָיו שֶׁאוֹמֵר חַיָּב לָזֶה יִתְחַכֵּם לוֹמַר זַכַּאי כְּדֵי שֶׁיֵּטֶה הַמִּשְׁפָּט אַחֲרֵי רַבִּים שֶׁאוֹמְרִים חַיָּב וְיֵצֵא חַיָּב כְּפִי סְבָרָתוֹ, וְיֵשׁ בָּזֶה גַּם כֵּן כְּפִיַּת רֹאשׁ בִּגְמַר הַמִּשְׁפָּט לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים, לָזֶה אָמַר **וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִיב** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ לֹא תַעֲנֶה מַעֲנֶה עַל רִיב לִנְטוֹת **אַחֲרֵי רַבִּים** פֵּרוּשׁ שֶׁתִּהְיֶה כַּוָּנָתְךָ בְּמַעֲנְךָ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כְּמִשְׁפַּט יָחִיד וְרַבִּים וְזֶה יַגִּיד שֶׁאִם יְגַלֶּה דַּעְתּוֹ כְּמוֹת שֶׁהוּא אֵין כָּאן הַטָּיָה אַחֲרֵי רַבִּים אֶלָּא כֻּלָּם בְּדַעַת אַחַת. וּבֵאֵר הַכָּתוּב טַעַם הַקֶּפֶדָּתוֹ עַל הַדָּבָר וְאָמַר **לְהַטּוֹת** פֵּרוּשׁ כְּשֶׁתִּהְיֶה כַּוָּנָתְךָ לְהַטּוֹת מִמַּה שֶּׁבִּדַּעְתְּךָ בְּעִיּוּן מִשְׁפַּט הַתּוֹרָה שֶׁהוּא חַיָּב וְאַתָּה מַטֶּה לוֹמַר זַכַּאי כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא חַיָּב לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים וְיֵצֵא חַיָּב לְלֹא אֶלָּא אֱמֹר דַּעְתְּךָ הֲגַם שֶׁיֵּצֵא זַכַּאי הֵפֶךְ דַּעְתְּךָ ה' זִכָּהוּ. וְטַעַם מִשְׁפָּט זֶה לְצַד כִּי ה' יוֹשֵׁב בִּמְסִבַּת הַדַּיָּנִים וְהוּא יִשְׁפֹּט בְּפִיהֶם וּכְשֶׁיִּרְאֶה מִשְׁפָּט מְרֻמֶּה וְאֵין בּוֹ מְצִיאוּת לְזַכּוֹת הַזַּכַּאי יִתְחַכֵּם לִפְתֹּחַ כֶּלֶן לְחוֹבָה וְצִוָּה שֶׁיֵּצֵא זַכַּאי בָּזֶה:

ג) **וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ**. יִרְמֹז בְּתֵבַת בְּרִיבוֹ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (ויק"ר פל"ד) כִּי הֶעָנִי עוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם קוֹנוֹ לָמָּה זָן לַכֹּל וְהוּא בְּרֶעָב וּבְעֵרוֹם, וְכָל הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה לְעָנִי וּמְפַרְנְסוֹ הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּית רִיב עָנִי מֵעַל הַשָּׁמַיִם וּבִזְמַן שֶׁאֵין חוֹנֵן דַּלִּים טַעֲנַת עָנִי הִיא טַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת וּמְהֻדֶּרֶת, וְלָזֶה יָצוּ ה' שֶׁלֹּא יְסוֹבְבוּ הַדּוּר לְרִיב הֶעָנִי עִם קוֹנוֹ אֶלָּא יְחוֹנְנוּהוּ כְּמִשְׁפַּט חוֹנֵן דַּלִּים:

כֵּיצַד? זָקֵן וְאֵינוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ, וְחָדַלְתָּ. אוֹ בְּהֵמַת נָכְרִי וּמַשָּׂאוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְחָדַלְתָּ. **עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ** • לְפָרֵק הַמַּשָּׂא, מִלְּמִשְׁקַל לֵיהּ - מִלִּטֹּל מַשֹּׂאוֹי מִמֶּנּוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 130)

זָקֵן . . בְּהֵמַת נָכְרִי וּמַשָּׂאוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל (רש"י כג, ה) יְדוּעִים דִּבְרֵי הַבַּעַל שֵׁם טוֹב, שֶׁחֲמוֹר רוֹמֵז לַגּוּף, וְאֵין לִשְׁבֹּר אוֹתוֹ עַל יְדֵי תַּעֲנִיּוֹת וְסִגּוּפִים, אֶלָּא יֵשׁ לְסַיֵּעַ לוֹ, לְבָרְרוֹ וּלְזַכְּכוֹ – **עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ**. אַךְ בִּשְׁנֵי מִקְרִים מֻתָּר לְהִתְעַנּוֹת: א. בְּדֶרֶךְ תְּשׁוּבָה. ב. כְּדֵי לְמָרֵק נַפְשׁוֹ (שו"ע אדמו"ר הַזָּקֵן הִלְכוֹת גְּזֵקֵי גּוּף וְנֶפֶשׁ). וְיֵשׁ לוֹמַר: **בְּהֵמַת נָכְרִי** – מִי שֶׁנִּכְשַׁל בַּעֲבֵרוֹת עַד שֶׁגּוּפוֹ נָפַל בִּקְלִפּוֹת, מֻתָּר לוֹ לָצוּם כְּדֵי לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה. **זָקֵן** – מִי שֶׁנִּמְצָא בְּדַרְגָּה גְּבוֹהָה וְאֵין זֶה לְפִי כְּבוֹדוֹ לַעֲסֹק בְּזִכּוּךְ הַגּוּף, מֻתָּר לוֹ לָצוּם כְּדֵי לְהִתְעַלּוֹת לְדַרְגָּה נַעֲלֵית עוֹד יוֹתֵר.

◆ יום חמישי כ"ב שבט ◆

(ו) **לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ:**

ו לָא תַצְלֵי דִּין מִסְכֵּינָךְ בְּדִינֵהּ:

רס"י◄ **אֶבְיֹנְךָ** • לְשׁוֹן אוֹבֶה, שֶׁהוּא מְדֻלְדָּל וְתָאֵב לְכָל טוֹבָה (ב"מ לב). **אור החיים**

(ז) **מִדְּבַר־שֶׁקֶר תִּרְחָק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תַּהֲרֹג כִּי לֹא־אַצְדִּיק רָשָׁע:**

ז מִפִּתְגָּמָא דְשִׁקְרָא תֵּרֵי רָחִיק וְדִזְכֵּי וְדִי נְפַק (דְּכֵי) מִן דִּינָא לָא תִקְטוֹל אֲרֵי לָא אֲזַכֵּי חַיָּבָא:

רס"י◄ **וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תַּהֲרֹג** • מִנַּיִן לַיּוֹצֵא מִבֵּית־דִּין חַיָּב, וְאָמַר אֶחָד: "יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת", שֶׁמַּחֲזִירִין אוֹתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנָקִי אַל תַּהֲרֹג", וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צַדִּיק, שֶׁלֹּא נִצְטַדֵּק בְּבֵית דִּין, מִכָּל מָקוֹם נָקִי הוּא מִדִּין מִיתָה, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לְךָ לְזַכּוֹתוֹ. וּמִנַּיִן לַיּוֹצֵא מִבֵּית דִּין זַכַּאי, וְאָמַר אֶחָד: "יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה", שֶׁאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג". וְזֶה צַדִּיק הוּא, שֶׁנִּצְטַדֵּק בְּבֵית דִּין. **כִּי לֹא־אַצְדִּיק רָשָׁע** • אֵין עָלֶיךָ לְהַחֲזִירוֹ, כִּי אֲנִי לֹא אַצְדִּיקֶנּוּ בְּדִינִי, אִם יָצָא מִיָּדְךָ זַכַּאי. יֵשׁ לִי שְׁלוּחִים הַרְבֵּה לַהֲמִיתוֹ בַּמִּיתָה שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהּ. **אור החיים**

(ח) **וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים:**

ח וְשׁוֹחְדָא לָא תְקַבֵּל אֲרֵי שׁוֹחְדָא מְעַוֵּר חַכִּימִין וּמְקַלְקֵל פִּתְגָּמִין תְּרִיצִין:

רס"י◄ **וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח** • אֲפִלּוּ לִשְׁפֹּט אֱמֶת, וְכָל שֶׁכֵּן כְּדֵי לְהַטּוֹת אֶת הַדִּין, שֶׁהֲרֵי כְּדֵי לְהַטּוֹת אֶת הַדִּין נֶאֱמַר כְּבָר: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט". **יְעַוֵּר פִּקְחִים** • (ב"מ קיא. מכילתא) אֲפִלּוּ חָכָם בַּתּוֹרָה וְנוֹטֵל שֹׁחַד, סוֹף שֶׁתִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ עָלָיו, וְיִשְׁתַּכַּח תַּלְמוּדוֹ וְיִכְהֶה מְאוֹר עֵינָיו. **וִיסַלֵּף** • כְּתַרְגּוּמוֹ: וּמְקַלְקֵל. **דִּבְרֵי צַדִּיקִים** • דְּבָרִים הַמְצַדְּקִים, מִשְׁפְּטֵי אֱמֶת, וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ: פִּתְגָּמִין תְּרִיצִין, יְשָׁרִים.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ו) **לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ.** אוּלַי שֶׁיְּצוֹ ה' עַל מִשְׁפַּט הָעֲנִיִּים עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (ב"מ ע"א.) עֲנִיֶּיךָ וַעֲנִיֵּי עִירְךָ וְכוּ' עֲנִיֵּי עִירְךָ וַעֲנִיֵּי עִיר אַחֶרֶת עֲנִיֵּי עִירְךָ קוֹדְמִין, וְלָזֶה בָּא הַמִּצְוָה כָּאן בְּלָאו לְבַל יַטֶּה מִשְׁפַּט הַקָּדוּם לְאַחֲרוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ אֶבְיוֹנְךָ:

ז) **כִּי לֹא אַצְדִּיק רָשָׁע.** לְדִבְרֵיהֶם ז"ל (סַנְהֶדְרִין ל"ג:) שֶׁפֵּרְשׁוּ נָקִי זֶה מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו מַגִּיד זְכוּת וְצַדִּיק זֶה מִי שֶׁיָּצָא צַדִּיק בְּדִינוֹ וְיֵשׁ עָלָיו מַגִּיד חוֹבָה, יְכַוֵּן הַכָּתוּב לוֹמַר טַעַם הַדְּבָרִים שֶׁלֹּא תֹּאמַר אֵיךְ אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לְחוֹבָה יַחֲזֹר הַדִּין לִזְכוּת, לָזֶה אָמַר כִּי לֹא אַצְדִּיק רָשָׁע פֵּרוּשׁ מִמַּה נַּפְשְׁךָ אִם מַה שֶׁיָּצָא חַיָּב הוּא כְּפִי הָאֱמֶת וְהַצַּדָּק לֹא אַצְדִּיק רָשָׁע וְלֹא יוֹעִיל הַמְלַמֵּד זְכוּת, וְאִם מַה שֶׁיָּצָא חַיָּב הָיָה שֶׁלֹּא כְּפִי הַדִּין לָמָּה יְבֻלַּע נְקִי חִנָּם. וּכְנֶגֶד חֲלֻקַּת מִי שֶׁיָּצָא צַדִּיק בְּדִינוֹ אָמַר גַּם כֵּן כִּי לֹא אַצְדִּיק רָשָׁע פֵּרוּשׁ כֵּיוָן שֶׁיָּצָא צַדִּיק לֹא הִצְדַּקְתִּיהוּ וְהוּא רָשָׁע כִּי אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל וּבְקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט וְהוּא שׁוֹפֵט בְּצֶדֶק וּמִן הַנִּמְנָע שֶׁיַּחְתֹּם ה' עַל דְּבַר שֶׁקֶר ח"ו. וְצָא וּלְמַד אוֹמְרָם ז"ל (כְּתֻבּוֹת כ"א:) דְּאָסוּר לְמִחְתַּם עַל מִלְּתָא דְּמִתְחַזֵּי כְּשִׁקְרָא. וְאִם תֹּאמַר וְלָמָּה אֵין אָנוּ אוֹמְרִים כֵּן בְּיָצָא חַיָּב, יֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי ה' יְנַחֵם עַל הָרָעָה וְלֹא יְנַחֵם עַל הַטּוֹבָה וּמִי שֶׁיָּצָא חַיָּב חָזַר בּוֹ ה' לְזַכּוֹתוֹ אֲבָל מִי שֶׁיָּצָא זַכַּאי לֹא יְנַחֵם ה' מֵהַטּוֹבָה, וְלִפְעָמִים יַסְפִּיק לְאָדָם זֶה עִנּוּי זֶה שֶׁיָּצָא מִשְׁפָּטוֹ חַיָּב וְאֵימוֹת מָוֶת יַגִּיעוּהוּ בְּרֹאוֹתוֹ כִּי נִגְמַר דִּינוֹ לְמָוֶת, וְלָזֶה אַחַר כָּךְ בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט לְזַכּוֹתוֹ:

(ט) וְגֵר לֹא תִלְחָץ וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת־נֶפֶשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

ט וְגִיּוֹרָא לָא תְעִיקוּן וְאַתּוּן יְדַעְתּוּן יָת נַפְשָׁא דְגִיּוֹרָא אֲרֵי דַיָּרִין הֲוֵיתוּן בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

רש"י ◄ **וְגֵר לֹא תִלְחָץ** • בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת הִזְהִירָה תּוֹרָה עַל הַגֵּר מִפְּנֵי שֶׁסּוּרוֹ רַע (ב"מ נט). **אֶת נֶפֶשׁ הַגֵּר** • כַּמָּה קָשֶׁה לוֹ כְּשֶׁלּוֹחֲצִים אוֹתוֹ. אור החיים

(י) וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃

י וְשִׁית שְׁנִין תִּזְרַע יָת אַרְעָךְ וְתִכְנוֹשׁ יָת עֲלַלְתַּהּ׃

רש"י ◄ **וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ** • לְשׁוֹן הַכְנָסָה לַבַּיִת, כְּמוֹ: (דברים כב) "וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ". אור החיים

(יא) וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ׃

יא וּשְׁבִיעֵתָא תִּשְׁמְטִנַּהּ וְתַרְטְשִׁנַּהּ וְיֵיכְלוּן מִסְכְּנֵי עַמָּךְ וּשְׁאָרְהוֹן תֵּיכוּל חֵוַת בָּרָא כֵּן תַּעְבֵּד לְכַרְמָךְ לְזֵיתָךְ׃

רש"י ◄ **תִּשְׁמְטֶנָּה** • מֵעֲבוֹדָה. **וּנְטַשְׁתָּהּ** • מֵאֲכִילָה אַחַר זְמַן הַבִּעוּר. דָּבָר אַחֵר: תִּשְׁמְטֶנָּה גְּמוּרָה, כְּגוֹן: חֲרִישָׁה וּזְרִיעָה. וּנְטַשְׁתָּהּ מִלְּזַבֵּל וּמִלְּקַשְׁקֵשׁ. **וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה** • (מכילתא) לְהַקִּישׁ מַאֲכָל אֶבְיוֹן לְמַאֲכָל חַיָּה: מַה חַיָּה אוֹכֶלֶת בְּלֹא מַעֲשֵׂר, אַף אֶבְיוֹנִים אוֹכְלִים בְּלֹא מַעֲשֵׂר. מִכָּאן אָמְרוּ: אֵין מַעֲשֵׂר בַּשְּׁבִיעִית. **כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ** • וּתְחִלַּת הַמִּקְרָא מְדַבֵּר בִּשְׁדֵה הַלָּבָן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ: "תִּזְרַע אֶת אַרְצֶךָ".

(יב) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ בֶּן־אֲמָתְךָ וְהַגֵּר׃

יב שִׁתָּא יוֹמִין תַּעְבֵּד עוֹבָדָךְ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תְּנוּחַ בְּדִיל דִּינוּחַ תּוֹרָךְ וַחֲמָרָךְ וְיִשְׁקוֹט בַּר אַמְתָּךְ וְגִיּוֹרָא׃

רש"י ◄ **וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת** • (מכילתא) אַף בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לֹא תַּעֲקֹר 'שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית' מִמְּקוֹמָהּ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְכָל הַשָּׁנָה קְרוּיָה שַׁבָּת, לֹא תִּנָּהוֹג בָּהּ 'שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית'. **לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ** • תֵּן לוֹ נִיָּח, לְהַתִּיר שֶׁיְּהֵא תּוֹלֵשׁ וְאוֹכֵל עֲשָׂבִים מִן הַקַּרְקַע. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא יַחְבְּשֶׁנּוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת? אָמַרְתָּ: אֵין זֶה נִיָּח, אֶלָּא צַעַר. **בֶּן־אֲמָתְךָ** • (מכילתא) בְּעֶבֶד הֶעָרֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. **וְהַגֵּר** • זֶה גֵּר תּוֹשָׁב. אור החיים

(יג) וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ׃

יג וּבְכֹל דִּי אֲמָרִית לְכוֹן תִּסְתַּמְּרוּן וְשׁוּם טַעֲוַת עַמְמַיָּא לָא תִדְכְּרוּן לָא יִשְׁתְּמַע עַל פּוּמְכוֹן׃

רש"י ◄ **וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ** • (מכילתא) לַעֲשׂוֹת כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה בְּאַזְהָרָה, שֶׁכָּל שְׁמִירָה שֶׁבַּתּוֹרָה אַזְהָרָה הִיא בִּמְקוֹם לָאו. **לֹא תַזְכִּירוּ** • (ע"ז ג) שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: 'שְׁמֹר לִי בְּצַד עֲבוֹדַת אֱלִילִים פְּלוֹנִית, אוֹ תַּעֲמֹד עִמִּי בְּיוֹם עֲבוֹדַת אֱלִילִים פְּלוֹנִית'. דָּבָר אַחֵר: "וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ, וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ". לְלַמֶּדְךָ, שֶׁשְּׁקוּלָה עֲבוֹדַת אֱלִילִים כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן, וְהַנִּזְהָר בָּהּ כְּשׁוֹמֵר אֶת כֻּלָּן. **לֹא יִשָּׁמַע** • מִן הַנָּכְרִי. **עַל פִּיךָ** • שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה שֻׁתָּפוּת עִם נָכְרִי, וְיִשְׁבַּע לְךָ בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁלּוֹ. נִמְצֵאתָ שֶׁאַתָּה גּוֹרֵם שֶׁיִּזָּכֵר עַל יָדְךָ. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ט) **וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת נֶפֶשׁ וְגוֹ'.** עַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בַּפָּסוּק (כ"ב כ') וְגֵר לֹא תוֹנֶה וּפָסוּק זֶה יַצְדִּיק לְךָ כָּל מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי לְךָ׃

י) **וְשֵׁשׁ שָׁנִים וְגוֹ'.** סָמַךְ מִצְוָה זוֹ לְמַה שֶּׁלְּפָנֶיהָ לוֹמַר כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטְעֲמוּ טַעַם גְּרוּת עוֹד עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (וַיִּקְרָא כו לד) אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ וְגוֹ'׃

יב) **תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ.** וְלֹא כָּל מַעֲשֶׂיךָ כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כִּי בְּשֵׁשֶׁת יָמִים שֶׁל שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה שֶׁעָלֶיהָ חוֹזֵר צִוּוּי שַׁבָּת כָּאן אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כָּל מְלַאכְתּוֹ כִּי מְלֶאכֶת אֲדָמָה אֲסוּרָה לוֹ כָּאָמוּר בְּסָמוּךְ׃

יג) **וּבְכֹל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי וְגוֹ'.** טַעַם אוֹמְרוֹ **וּבְכֹל** וְגוֹ' תִּשָּׁמֵרוּ וְלֹא אָמַר וְכָל אֲשֶׁר וְגוֹ' תִּשָּׁמֵרוּ, יְכַוֵּן לוֹמַר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (מכות כ"ג:) כִּי מִנְיַן מִצְוֹות עֲשֵׂה הֵם רמ"ח כְּנֶגֶד רמ"ח אֵיבָרִים שֶׁל אָדָם וְשס"ה לֹא תַּעֲשֶׂה הֵם כְּנֶגֶד שס"ה גִּידָיו (זֹהַר ח"א ק"ע:) וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם אֲקַיֵּם כָּךְ וְכָךְ מִצְוֹות וְיִסְפִּיקוּ לִשְׁמִירָתִי, לָזֶה אָמַר **וּבְכֹל אֲשֶׁר** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ בְּכָל הַמִּצְוֹות תִּהְיוּ נִשְׁמָרִים וּבְחֶסְרוֹן אֶחָד מֵהֶם תֶּחְסַר הַשְּׁמִירָה לְאוֹתוֹ אֵיבָר הַמְכֻוָּן לָהּ׃

וְשֵׁם אֱלֹהִים וְגוֹ'. בָּא לוֹמַר כְּשֵׁם שֶׁשְּׁמִירַת כָּל הַמִּצְוֹות תּוֹעִיל לְכָל אָדָם לְמִנְיַן אֵיבָרָיו וְשס"ה גִּידָיו כְּמוֹ כֵן יֵשׁ שְׁמִירָה לִכְלָלוּת הָאָדָם בִּכְפִירַת עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁכָּל הַכּוֹפֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה כְּמוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה וְיֶחֱזַק בְּשׁוֹמֵר וְעוֹשֶׂה כָּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדוֹ עֲשׂוֹת וְיִהְיוּ נִשְׁמָרִים בְּאֶמְצָעוּת כְּפִירַת עֲבוֹדָה זָרָה כָּל אֵיבָרָיו וְגִידָיו הֲגַם שֶׁלֹּא עָשָׂה הַמִּצְוָה הַהִיא

(יד) שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה:

יד תְּלַת זִמְנִין תֵּחוֹג קֳדָמַי בְּשַׁתָּא:

רש"י◄ **רְגָלִים** • פְּעָמִים, וְכֵן (במדבר כב) "כִּי הִכִּיתָנִי זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים".

(טו) אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי־בוֹ יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם:

טו יָת חַגָּא דְּפַטִּירַיָּא תִּטַּר שִׁבְעָא יוֹמִין תֵּיכוּל פַּטִּירָא כְּמָא דְּפַקֵּידְתָּךְ לִזְמַן יַרְחָא דַּאֲבִיבָא אֲרֵי בֵּהּ נְפַקְתָּ מִמִּצְרַיִם וְלָא יִתְחַזּוּן קֳדָמַי רֵיקָנוּן:

רש"י◄ **חֹדֶשׁ הָאָבִיב** • שֶׁהַתְּבוּאָה מִתְמַלֵּאת בּוֹ בְּאִבֵּיהָ. **אָבִיב** • לְשׁוֹן אָב, בְּכוֹר וְרֵאשׁוֹן לְבַשֵּׁל פֵּרוֹת. **וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם** • כְּשֶׁתָּבֹאוּ לִרְאוֹת פָּנַי בָּרְגָלִים הָבִיאוּ לִי עוֹלוֹת (חגיגה ז). **אור החיים**

(טז) וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאָסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה:

טז וְחַגָּא דַּחֲצָדָא בִּכּוּרֵי עוֹבָדָךְ דִּי תִּזְרַע בְּחַקְלָא וְחַגָּא דִּכְנָשָׁא בְּמִפְּקָא דְשַׁתָּא בְּמִכְנְשָׁךְ יָת עוֹבָדָיךְ מִן חַקְלָא:

רש"י◄ **וְחַג הַקָּצִיר** • הוּא חַג שָׁבוּעוֹת. **בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ** • שֶׁהוּא זְמַן הַבָּאַת בִּכּוּרִים, שֶׁשְּׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאִין בַּעֲצֶרֶת, הָיוּ מַתִּירִין הֶחָדָשׁ לִמְנָחוֹת וּלְהָבִיא בִּכּוּרִים לַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כח) "וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים וְגוֹ'". **וְחַג הָאָסִף** • הוּא חַג הַסֻּכּוֹת. **בְּאָסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֶׂיךָ** • שֶׁכָּל יְמוֹת הַחַמָּה הַתְּבוּאָה מִתְיַבֶּשֶׁת בַּשָּׂדוֹת, וּבָחָג אוֹסְפִים אוֹתָהּ אֶל הַבַּיִת מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. **אור החיים**

(יז) שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאָדֹן יְהוָה:

יז תְּלַת זִמְנִין בְּשַׁתָּא יִתְחַזּוּן כָּל דְּכוּרָךְ קֳדָם רִבּוֹן עָלְמָא יְיָ:

רש"י◄ **שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וְגוֹ'** • לְפִי שֶׁהָעִנְיָן מְדַבֵּר בַּשְּׁבִיעִית, הֵצְרַךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יִתְעַקְּרוּ שָׁלֹשׁ רְגָלִים מִמְּקוֹמָן (מכילתא). **כָּל־זְכוּרְךָ** • הַזְּכָרִים שֶׁבְּךָ.

(יח) לֹא־תִזְבַּח עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר:

יח לָא תִּכּוֹס עַל חֲמִיעַ דַּם כִּסְחִי וְלָא יְבִיתוּן בַּר מִן מַדְבְּחָא תַּרְבֵּי נִכְסַת חַגָּא עַד צַפְרָא:

רש"י◄ **לֹא־תִזְבַּח עַל־חָמֵץ וְגוֹ'** • לֹא תִּשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח בְּי"ד בְּנִיסָן עַד שֶׁתְּבַעֵר אֶת הֶחָמֵץ (מכילתא. פסחים סג). **וְלֹא־יָלִין חֵלֶב־חַגִּי וְגוֹ'** • חוּץ לַמִּזְבֵּחַ. **עַד־בֹּקֶר** • יָכוֹל אַף עַל הַמַּעֲרָכָה יִפָּסֵל בְּלִינָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא ז) "עַל מוֹקְדָה, עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה". **וְלֹא־יָלִין** • אֵין לִינָה אֶלָּא בְּעַמּוּד הַשַּׁחַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד־בֹּקֶר", אֲבָל כָּל הַלַּיְלָה יָכוֹל לְהַעֲלוֹתוֹ מִן הָרִצְפָּה לַמִּזְבֵּחַ.

(יט) רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ:

יט רֵישׁ בִּכּוּרֵי אַרְעָךְ תַּיְתֵי לְבֵית מִקְדְּשָׁא דַיְיָ אֱלָהָךְ לָא תֵּיכְלוּן בְּשַׂר בַּחֲלָב:

רש"י◄ **רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ** • אַף הַשְּׁבִיעִית חַיֶּבֶת בְּבִכּוּרִים, לָכֵן נֶאֱמַר אַף כָּאן: "בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ". כֵּיצַד? אָדָם נִכְנַס לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, וְרוֹאֶה תְּאֵנָה שֶׁבִּכְּרָה, כּוֹרֵךְ עָלֶיהָ גֶּמִי לְסִימָן וּמַקְדִּישָׁהּ, וְאֵין בִּכּוּרִים אֶלָּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְלֹא בָּאָה לְיָדוֹ הֶעֱבֵרָה וְנִשְׁמַר מִמֶּנָּה וְדַוְקָא מִן הַסְּתָם אֲבָל אִם מְבַטֵּל לְהֶדְיָא קְצָת מֵהַמִּצְוֹת לֹא יִהְיֶה נִשְׁמָר בְּאוֹתוֹ אֵיבָר הַמְכֻוָּן לְאוֹתָהּ מִצְוָה שֶׁמְּבַטֵּל לְצַד כְּפִירָתוֹ בַּעֲבוֹדָה זָרָה:

טו) **כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ.** לְפִי שֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה פְּרָטֵי מִצְוֹת שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשׁוּ כָּאן, הָא' שֶׁצְּרִיךְ לִהְיוֹת מַצָּה מִדָּבָר הַבָּא לִידֵי חִמּוּץ (פְּסָחִים לה:), ב' שֶׁלֹּא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּמַעֲשֵׂה קְדֵרָה, ג' שֶׁלֹּא יִהְיֶה חָמֵץ מִיּוֹם טוֹב רִאשׁוֹן וְכָל זֶה מְפֹרָשׁ בְּפָרָשַׁת בֹּא כַּמְבֹאָר בַּמְּכִילְתָּא לָזֶה אָמַר כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְרַמֹּז לְתַנָּאֵי הַמִּצְוָה הַנִּזְכָּרִים:

טז) **בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ.** פֵּרוּשׁ לְמַעַט דַּעֲיֵל בְּיַד גּוֹי שֶׁאֵינוֹ מַעֲשָׂיו וּכְמוֹ שֶׁמִּעַט בְּאוֹמְרוֹ קָצִירְכֶם כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ בְּר"ה (י"ג.) שֶׁכָּל שֶׁהֵבִיאָה שְׁלִישׁ בְּיַד גּוֹי לֹא יָבִיא מִמֶּנָּה בִּכּוּרִים:

הָאֲמוּרִין בַּמִּקְרָא: (דברים ח) "אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְגוֹ'". **לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי** • אַף עֵגֶל וְכֶבֶשׂ בְּכְלַל גְּדִי, שֶׁאֵין גְּדִי אֶלָּא לְשׁוֹן וָלָד רַךְ, מִמַּה שֶׁאַתָּה מוֹצֵא בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּתּוֹרָה, שֶׁכָּתוּב: "גְּדִי" וְהֵצְרַךְ לְפָרֵשׁ אַחֲרָיו: "עִזִּים", כְּגוֹן: (בראשית לח) "אָנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי עִזִּים", "אֶת גְּדִי הָעִזִּים", (שם כז) "שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים". לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "גְּדִי" סְתָם, אַף עֵגֶל וְכֶבֶשׂ בְּמַשְׁמָע. וּבְג' מְקוֹמוֹת נִכְתַּב בַּתּוֹרָה: אֶחָד לְאִסּוּר אֲכִילָה, וְאֶחָד לְאִסּוּר הֲנָאָה, וְאֶחָד לְאִסּוּר בִּשּׁוּל (פסחים כז. חולין קטו)◆ **אור החיים**

◆ יום שישי כ"ג שבט ◆

(כ) הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לִשְׁמָרְךָ בַּדָּרֶךְ וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי:

כ הָא אֲנָא שָׁלַח מַלְאָכָא קֳדָמָךְ לְמִטְּרָךְ בְּאָרְחָא וּלְאָעָלוּתָךְ לְאַתְרָא דְּאַתְקֵנִית:

רש"י◄ **הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ מַלְאָךְ** • כָּאן נִתְבַּשְּׂרוּ שֶׁעֲתִידִין לַחֲטֹא, וּשְׁכִינָה אוֹמֶרֶת לָהֶם: (לקמן לג) "כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ". **אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי** • אֲשֶׁר זִמַּנְתִּי לָתֵת לָכֶם, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: "אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי", כְּבָר מְקוֹמִי נָכָר כְּנֶגְדּוֹ. וְזֶה אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת שֶׁאוֹמְרִים שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעְלָה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה. **אור החיים**

(כא) הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ אַל־תַּמֵּר בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ:

כא אִסְתַּמַּר מִן קֳדָמוֹהִי וְקַבֵּל לְמֵימְרֵהּ לָא תְסָרֵב לְקַבְלֵהּ אֲרֵי לָא יִשְׁבּוֹק לְחוֹבֵיכוֹן אֲרֵי בִּשְׁמִי מֵימְרֵהּ:

רש"י◄ **אַל־תַּמֵּר בּוֹ** • לְשׁוֹן הַמְרָאָה, כְּמוֹ: (יהושע א) "אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ". **כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם** • אֵינוֹ מְלַמֵּד בְּכָךְ, שֶׁהוּא מִן הַכַּת שֶׁאֵינָן חוֹטְאִין. וְעוֹד, שֶׁהוּא שָׁלִיחַ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא שְׁלִיחוּתוֹ. **כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ** • מְחֻבָּר לְרֹאשׁ הַמִּקְרָא: "הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו", כִּי שְׁמִי מְשֻׁתָּף בּוֹ, וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: זֶה מטטרו"ן, שֶׁשְּׁמוֹ כְּשֵׁם רַבּוֹ: מטטרו"ן בְּגִימַטְרִיָּא שַׁדַּי. **אור החיים**

(כב) כִּי אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקֹלוֹ וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר וְאָיַבְתִּי אֶת־אֹיְבֶיךָ וְצַרְתִּי אֶת־צֹרְרֶיךָ:

כב אֲרֵי אִם קַבָּלָא תְקַבֵּל לְמֵימְרֵהּ וְתַעְבֵּד כֹּל דְּאֲמַלֵּיל וְאֶסְנֵי יָת סְנָאָךְ וְאָעִיק לְדַמְעִיקִין לָךְ:

רש"י◄ **וְצַרְתִּי** • כְּתַרְגּוּמוֹ, וְאָעִיק. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יט) **רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי וְגוֹ'**. אוּלַי שֶׁיִּרְמֹז שֶׁלֹּא יַשְׁחִית זַרְעוֹ וְשֶׁתְּהֶיה טִפָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁתֵּצֵא מִמֶּנּוּ מוּבֵאת בֵּית ה' עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (יומא ב'.) בֵּיתוֹ זוֹ אִשְׁתּוֹ, וְדַיֵּק לוֹמַר **בֵּית ה'** לִשְׁלֹל בֵּית אִשָּׁה זוֹנָה, וְהִיא מִצְוָה שֶׁקִּיֵּם יַעֲקֹב אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית מ"ט) כֹּחִי וְרֵאשִׁית אֹנִי, וְגָמַר אֹמֶר **לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב** אִמּוֹ לִרְמֹז סוֹד גָּדוֹל כִּי הַמַּשְׁחִיתִים זַרְעָם סוֹבְבִים מִיתַת הַקֻּטָּנִים מִבֵּין שַׁדֵּי אִמָּם, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי הַדָּבָר בְּאוֹמְרוֹ בַּפָּסוּק (מִיכָה ו') הָאֶתֵּן בְּכוֹרִי פִּשְׁעִי פְּרִי בִטְנִי חַטַּאת נַפְשִׁי כִּי כְּשֶׁאָדָם מַשְׁחִית זַרְעוֹ נִבְרָא מִמֶּנּוּ מַשְׁחִית רַע וְהוּא שׁוֹלֵט אַחַר כָּךְ בַּבֵּן הַיּוֹלֵד, וְהֵם נְפָשׁוֹת הָעֲשׂוּקוֹת כָּאָמוּר בְּסֵפֶר הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (ח"א רי"ט.), וּמִי גָּרַם זֶה שֶׁלֹּא הֵבִיא בִּכּוּרָיו בֵּית ה', וּכְפִי דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט טַעַם סָמַךְ **לֹא תְבַשֵּׁל** וְגוֹ' עִם הַבִּכּוּרִים, לְהָאוֹמֵר (חֻלִּין קי"ד:) בָּשָׂר בְּחָלָב אָסוּר בַּהֲנָאָה שֶׁהוּא עִקַּר הַהֲלָכָה נִתְכַּוֵּן לְסָמְכוֹ עִם הַבִּכּוּרִים לִהְיוֹת שֶׁהֵם אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה (רמב"ם פ"ב), וְעַיֵּן בְּסִפְרִי פְּרִי תֹּאַר:

כ) **הִנֵּה אָנֹכִי וְגוֹ'**. פֵּרוּשׁ מַלְאָךְ זֶה הוּא הַמַּלְאָךְ הַגּוֹאֵל אֶת הָאָבוֹת לֹא מְשֻׁרַּת מִמְּשָׁרְתָיו אֶלָּא מַלְאָךְ גָּדוֹל כַּיָּדוּעַ לַמַּשְׂכִּילִים כִּי אֵין אָנוּ מַכִּירִים מַלְאָךְ אֶמְצָעִי אֶלָּא הוּא יִתְבָּרֵךְ וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ הַמִּתְיַחֶדֶת עִמּוֹ בְּסוֹד (זְכַרְיָה י"ד) ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

כא) **הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו וְגוֹ'**. כָּאן צִוָּה עַל מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, כְּנֶגֶד מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה אָמַר הִשָּׁמֶר וְגוֹ' לֹא תַעֲשֶׂה, וּכְנֶגֶד מִצְוַת עֲשֵׂה אָמַר **וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ**:

אַל תַּמֵּר בּוֹ. כָּאן רָמַז לִפְעֻלַּת הָאָדָם אֲשֶׁר תְּסוֹבֵב תְּמוּרַת טוֹב בְּרַע וְעֶבֶד מוֹלֵךְ וְשִׁפְחָה יוֹרֶשֶׁת גְּבִרְתָּהּ, וְעַל יְדֵי זֶה יִתְנַקֵּם נָקָם מֵהָעוֹשֶׂה תְּמוּרָה וְלֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם, גַּם מַלְאָךְ זֶה יָדוּעַ הוּא כִּי הוּא בְּחִינַת הַמִּשְׁפָּט וְלֹא יִשָּׂא עָוֹן כְּאוֹמְרוֹ **לֹא יִשָּׂא** וְגוֹ', וְאוֹמְרוֹ **כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ** הִשְׂכִּילוֹ בַּדָּבָר הַזֶּה כִּי בְּאֶמְצָעוּת חֵטְא הָאָדָם יְסוֹבֵב פְּרֻדַת אַלּוּף מִקִּרְבּוֹ. וְאַשְׂכִּילְךָ כִּי מטטרו"ן הַקָּדוֹשׁ אָמְרוּ ז"ל (סַנְהֶדְרִין ל"ח:) שְׁמוֹ כְּשֵׁם רַבּוֹ וְהוּא שַׁדַּי כִּי עוֹלֶה מִסְפַּר עַצְמוֹ שֶׁל הַשֵּׁם וּבְחֵטְא הָאָדָם יִסְתַּלֵּק שֵׁם שַׁדַּי מִמֶּנּוּ, וְהוּא סוֹד אוֹמְרוֹ (יְשַׁעְיָה י"ט) וְנִגַּף יְיָ"ה וְגוֹ' וְהִשְׂכִּיל לֵב מַשְׂכִּיל בַּדְּבָרִים בְּאוֹמְרוֹ **כִּי אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקֹלוֹ** כְּמַדְבֵּר עַל הַזּוֹלֶת וְגָמַר אוֹמְרוֹ **וְעָשִׂיתָ אֵת אֲשֶׁר אֲדַבֵּר** וְלֹא אָמַר אֲשֶׁר יְדַבֵּר לוֹמַר כִּי שְׁמוֹ בְּקִרְבּוֹ וְהָבֵן:

כב) **וְאָיַבְתִּי וְגוֹ'**. אוּלַי שֶׁיִּרְמֹז כִּי בְּאֶמְצָעוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה הִנֵּה הָאָדוֹן יַעֲקֹר שָׁרְשֵׁי הַקְּלִפָּה וַעֲנָפֶיהָ שֶׁהֵם הַמְסִיתִים וְהַמַּדִּיחִים וְהַמְבַקְּשִׁים לְהַשְׂכִּיל דֶּגֶל הַתּוֹרָה, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית בְּמַעֲשֵׂה קַיִן בְּהִתְוַכְּחוּת הָאָדוֹן עִמּוֹ:

(כג) כִּי־יֵלֵךְ מַלְאָכִי לְפָנֶיךָ וְהֵבִיאֲךָ אֶל־הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַכְּנַעֲנִי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי וְהִכְחַדְתִּיו׃ אור החיים

כג אֲרֵי יְהַךְ מַלְאָכִי קֳדָמָךְ וְיָעֵלְנָךְ לְוָת אֱמוֹרָאֵי וְחִתָּאֵי וּפְרִזָּאֵי וּכְנַעֲנָאֵי חִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי וַאֲשֵׁצִנּוּן׃

(כד) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם כִּי הָרֵס תְּהָרְסֵם וְשַׁבֵּר תְּשַׁבֵּר מַצֵּבֹתֵיהֶם׃

כד לָא תִסְגּוּד לְטַעֲוָתְהוֹן וְלָא תִפְלְחִנּוּן וְלָא תַעְבֵּד כְּעוֹבָדֵיהוֹן אֲרֵי פַגָּרָא תְּפַגְּרִנּוּן וְתַבָּרָא תְּתַבֵּר קָמָתְהוֹן׃

רש"י◄ **הָרֵס תְּהָרְסֵם • לְאוֹתָם אֱלֹהוּת. מַצֵּבֹתֵיהֶם • אֲבָנִים שֶׁהֵם מַצִּיבִין לְהִשְׁתַּחֲוֹוֹת לָהֶם.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 95)

אֲבָנִים שֶׁהֵם מַצִּיבִין לְהִשְׁתַּחֲוֹוֹת לָהֶם (רש"י כג, כד) רַשִׁ"י מְפָרֵשׁ תֵּבֵת 'מַצֵּבָה' לֹא כְּמַשְׁמָעָהּ הָרַגִּילָה: אֶבֶן שֶׁמְּנַסְּכִין אוֹ מַקְרִיבִין עָלֶיהָ לַעֲבוֹדָה זָרָה. וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ: עַל "הָרֵס תְּהָרְסֵם" פֵּרֵשׁ "לְאוֹתָם **אֱלֹקוּת**", הַיְינוּ שֶׁהַכַּוָּנָה לַעֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ; וּמוּבָן שֶׁגַּם "וְשַׁבֵּר תְּשַׁבֵּר מַצֵּבֹתֵיהֶם" קָאֵי בָּעֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ - אֶבֶן שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לָהּ. **אור החיים**

(כה) וַעֲבַדְתֶּם אֵת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבֵרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מֵימֶיךָ וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ׃ אור החיים

כה וְתִפְלְחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וִיבָרֵךְ יָת מֵיכְלָךְ וְיָת מִשְׁתְּיָךְ וְאַעְדֵּי מַרְעִין בִּישִׁין מִבֵּינָךְ׃

◆ שבת קודש כ"ד שבט ◆

(כו) לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת־מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא׃

כו לָא תְהֵי מְתַכְּלָא וְעַקְרָא בְּאַרְעָךְ יָת מִנְיַן יוֹמָיךְ אַשְׁלִים׃

רש"י◄ **לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה • אִם תַּעֲשֶׂה רְצוֹנִי. מְשַׁכֵּלָה • מַפֶּלֶת נְפָלִים, אוֹ קוֹבֶרֶת אֶת בָּנֶיהָ קְרוּיָה מְשַׁכֵּלָה.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לא עמ' 128)

לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ (כג, כו) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ מְגַבֶּלֶת בְּרָכָה זוֹ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, וְלֹא בְּכָל מָקוֹם שֶׁיְּהוּדִי עוֹשֶׂה רְצוֹן ה'. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁ"בְּאַרְצֶךָ" בָּאָה לְהַגְבִּיר וּלְהַגְדִּיל אֶת הַבְּרָכָה: לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה בְּמִי שֶׁעוֹשֶׂה אֶת רְצוֹן ה', אֶלָּא שֶׁבְּרָכָה זוֹ תִּתְפַּשֵּׁט וְתִשְׁרֶה גַּם עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כֻּלָּהּ; בְּכָל הָאָרֶץ לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה (מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחוּץ לָאָרֶץ – יִתְבָּרַךְ רַק מִי שֶׁעוֹשֶׂה אֶת רְצוֹן ה').

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כג) **וְהֵבִיאֲךָ וְגוֹ' וְהִכְחַדְתִּיו.** יְכוֹן כִּי בְּאֶמְצָעוּת הַכְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ נִכְחָדִים הָאֻמּוֹת הַהֵם, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (בַּמִּדְבָּר י"ד ט') סָר צִלָּם וְגוֹ' וַה' אִתָּנוּ וְגוֹ' כִּי הַקָּדֶשָׁה תִּשְׁאֹב חֵלֶק הַמְּחֻיֶּה וְתִשָּׁאֶר כְּפֶגֶר מוּבָס, וְהוּא סוֹד אוֹמְרָם ז"ל (שַׁבָּת ל"ד.) יָהִיב עֵינַיִיא בֵּיהּ וְנַעֲשָׂה גַּל שֶׁל עֲצָמוֹת כִּי יְבָרֵר וְיִשְׁאֹב חֵלֶק הַמְּחֻיֶּה מִמְּקוֹם תַּחֲנוּתוֹ:

כד) **לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה וְגוֹ'.** צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֵצַרְךְ לְצַוּוֹת לָזֶה אַחַר שֶׁהִזְהִיר כַּמָּה אַזְהָרוֹת עַל כְּעוּר זֶה וְעַל הַדּוֹמֶה לוֹ וּמַה גַּם שֶׁבְּסָמוּךְ לְמַעְלָה הִזְהִיר אֲפִלּוּ עַל בַּל יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹתָם עַל שְׂפָתָיו וְלֹא לִגְרֹם שֶׁיִּזְכְּרוּ שְׁמָם הַזּוּלַת דִּכְתִיב (פָּסוּק י"ג) וְלֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ אִם כֵּן מַה מָּקוֹם לְהַזְהִיר עוֹד עַל הָעֲבוֹדָה. וְרַמְבָּ"ן יִשֵּׁב כִּי לְהִיוֹתָהּ חֲמוּרָה יַרְבֶּה בָּהּ הָאַזְהָרוֹת, וּמִן הַתִּימָה הוּא שֶׁאַחַר שֶׁהִשְׁוָה אוֹתָהּ לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ כְּאָמוּר לְמַעְלָה בֵּין לְעִנְיַן עֹנֶשׁ בֵּין לְעִנְיַן שָׂכָר הִנֵּה הָעוֹבְדָהּ עוֹבֵר עַל תַּרְיַ"ג אַזְהָרוֹת וּמַה גַּם שֶׁיֵּשׁ מִצְוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם ב' לְאוִין וְיוֹתֵר וּמִצְוָה זוֹ שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד הַכֹּל:

וְנִרְאֶה לוֹמַר כִּי טַעַם הַכָּתוּב הוּא לְג' סִבּוֹת, הָאֶחָד לִהְיוֹת שֶׁרָצָה לְהַזְהִיר שֶׁלֹּא יִדְּמֶה לְהָאֻמּוֹת בְּמַעֲשֵׂיהֶם לָזֶה אִם לֹא הָיָה מַקְדִּים לוֹמַר לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה וְלֹא תַעֲבָדֵם לֹא יַעֲלֶה עַל דַּעַת אֱנוֹשׁ לוֹמַר שֶׁיְּכַוֵּן הַכָּתוּב עַל מַעֲשֶׂה חֹל שֶׁאֵין בּוֹ עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁאָסוּר וּבְהִכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא עַל מַעֲשֶׂה אִסּוּר שֶׁהוּא עֲבוֹדָה זָרָה אַף אַחַר שֶׁאָמַר לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה וְלֹא תַעֲבָדֵם בָּזֶה גִּלָּה דַּעְתּוֹ כִּי מַה שֶּׁאָמַר לֹא תַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם הוּא אֲפִלּוּ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִכָּר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֲבוֹדָה זָרָה וְהוּא שֶׁלֹּא יִדְּמֶה לָהֶם לֹא בְּמַלְבּוּשֵׁיהֶם וְלֹא בְּתִגְלַחְתָּם כְּלָל, וְכָאן נִכְלָל כָּל שֶׁהוּא מְיֻחָד לְמַעֲשֵׂה הַגּוֹיִים כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם ז"ל (שַׁבָּת ס"ז.), וְהַב' לְהוֹדִיעֵנוּ בָּא כִּי כָּל מַעֲשֵׂיהֶם יֵשׁ בּוֹ עֲבוֹדָה זָרָה כִּי ה' יוֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת בְּנֵי אָדָם וְיִסּוֹד כָּל דָּבָר וְאִם כֵּן כָּל הָעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה גּוֹיִים הֲרֵי זֶה טוֹעֵם מֵעֵוֹן עֲבוֹדָה זָרָה, וְהַג' לְהִיוֹת שָׁרָצָה לְצַוּוֹת עַל הֲרִיסָתָם וְשִׁבְרוֹנָם לָזֶה קָדַם לוֹמַר **לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה** וְגוֹ' לוֹמַר שֶׁאִם לֹא הָרֵס וְלֹא שִׁבֵּר הִנֵּה הוּא כְּעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה כִּי ה' תּוֹפֵס עַל הַמַּחְשָׁבָה בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּצְרִיכִין הֶכֵּר לִשְׁלִילַת מַחְשֶׁבֶת עֲבוֹדָה זָרָה מִלִּבָּם וְאֵין הֶכֵּר אֶלָּא בְּשֶׁבֵּר מַצֵּבוֹתֵיהֶם וְאִם לֹא יַעֲשׂוּ כֵּן הֲרֵי הֵם כְּעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְזֶה לְךָ הָאוֹת, וְלָזֶה הֵצָרְךָ לוֹמַר **לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה וְלֹא תַעֲבָדֵם** וְגוֹ' כִּי הָרֵס לוֹמַר שֶׁבְּהֶעְדֵּר הָרֵס הִנֵּה הוּא עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲבָדֵם. וְתִמְצָא שֶׁהִקְפִּיד ה' עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא עָשׂוּ כֵּן בִּכְנִיסָתָם לָאָרֶץ (שׁוֹפְטִים ב'):

כה) **וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה'.** אוּלַי שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ עִם מַה שֶּׁלְּמַעְלָה כִּי כְּשֶׁיִּשְׁבֹּר כֹּחַ הָעֲבוֹדָה זָרָה וְיַהֲרֹס מִבְצָרֶיהָ בָּזֶה עוֹבֵד אֶת ה' וַיַּשְׁפִּיעַ לוֹ טוֹבָה וִיבָרֵךְ לַחְמוֹ. וְאוֹמְרוֹ **וְאֶת מֵימֶיךָ** פֵּרוּשׁ לִהְיוֹת שֶׁמַּהַמַּיִם יוּלַד הַכַּחִישׁוּת וְתוֹלְדוֹת הַחֳלָאִים וְלִחוּת הָרָעוֹת לָזֶה הִבְטִיחַ שֶׁיְּבָרֵךְ מֵימָיו שֶׁיְּצַמְּחוּ צֶמַח הָאָדָם בְּתַכְלִית הַבְּרִיאוּת

(כז) אֶת־אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמֹּתִי אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָהֶם וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ אֵלֶיךָ עֹרֶף׃

כז יָת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח קֳדָמָךְ וְאֶתְפַּר (נ"א וְאֶשַׁגֵּשׁ) יָת כָּל עַמָּא דְּאַתְּ אָתֵי לַאֲגָחָא בְּהוֹן וְאֶמְסַר יָת כָּל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ קֳדָמָךְ מְחַזְּרֵי קְדָל׃

רש"י◄ **וְהַמֹּתִי** • כְּמוֹ וְהָמַמְתִּי, וְתַרְגּוּמוֹ: וְאֶשַׁגֵּשׁ, וְכֵן כָּל תֵּבָה שֶׁפֹּעַל שֵׁלָּהּ בְּכֶפֶל אוֹת אַחֲרוֹנָה, כְּשֶׁתַּהֲפוֹךְ לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן פָּעַלְתִּי, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹטֵל אוֹת הַכְּפוּלָה וּמַדְגִּישׁ אֶת הָאוֹת וְנוֹקְדוֹ בִּמְלֵאפוֹ"ם, כְּגוֹן: "וְהַמּוֹתִי", מִגִּזְרַת (ישעיה כח) "וְהָמַם גַּלְגַּל עֶגְלָתוֹ". "וְסַבּוֹתִי", מִגִּזְרַת (שמואל א ז) "וְסָבַב בֵּית אֵל". "דַּלּוֹתִי", מִגִּזְרַת (ישעיה יט) "דָּלְלוּ וְחָרְבוּ". (שם מט) "עַל כַּפַּיִם חַקֹּתִיךְ", מִגִּזְרַת (שופטים ה) "חִקְקֵי לֵב". (שמואל א יב) "אֶת־מִי רַצּוֹתִי", מִגִּזְרַת (איוב כ) "רְצַץ עָזַב דַּלִּים". וְהַמִּתְרַגֵּם: "וְהַמּוֹתִי", וְאֶקְטֹל, טוֹעֶה הוּא, שֶׁאִלּוּ מִגִּזְרַת מִיתָה הָיְתָה, אֵין הֵ"א שֵׁלָּהּ בְּפַתָּ"ח וְלֹא מֵ"ם שֵׁלָּהּ מֻדְגֶּשֶׁת וְלֹא נְקוּדָה מְלֵאפוֹ"ם, אֶלָּא "וְהַמַּתִּי", כְּגוֹן: (במדבר יד) "וְהִמַּתָּה אֶת הָעָם הַזֶּה" וְהַתָּי"ו מֻדְגֶּשֶׁת, לְפִי שֶׁתָּבֹא בִּמְקוֹם ב' תָּוִי"ן: הָאַחַת נִשְׁרֶשֶׁת, לְפִי שֶׁאֵין שִׁיתָה בְּלֹא תָּי"ו, וְהָאַחֶרֶת מְשַׁמֶּשֶׁת, כְּמוֹ: "אָמַרְתִּי", "חָטָאתִי", "עָשִׂיתִי". וְכֵן: "וְנָתַתִּי", הַתָּי"ו מֻדְגֶּשֶׁת, שֶׁהִיא בָּאָה בִּמְקוֹם שְׁתַּיִם, לְפִי שֶׁהָיָה צָרִיךְ שְׁלוֹשָׁה תָּוִי"ן: שְׁתַּיִם לִיסוֹד, כְּמוֹ: (יהושע י) "בְּיוֹם תֵּת ה'", (קהלת ג) "מַתַּת אֱלֹהִים הִיא", וְהַשְּׁלִישִׁית לְשִׁמּוּשׁ. **עֹרֶף** • שֶׁיָּנוּסוּ מִלְּפָנֶיךָ וְיַהַפְכוּ לְךָ עָרְפָּם. **אור החיים**

(כח) וְשָׁלַחְתִּי אֶת־הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ וְגֵרְשָׁה אֶת־הַחִוִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ׃

כח וְאֶשְׁלַח יָת עַרְעִיתָא קֳדָמָךְ וּתְתָרֵךְ יָת חִוָּאֵי יָת כְּנַעֲנָאֵי וְיָת חִתָּאֵי מִן קֳדָמָךְ׃

רש"י◄ **הַצִּרְעָה** • מִין שֶׁרֶץ הָעוֹף, וְהָיְתָה מַכֶּה אוֹתָם בְּעֵינֵיהֶם, וּמְטִילָה בָּהֶם אֶרֶס, וְהֵם מֵתִים, (סוטה לו) וְהַצִּרְעָה לֹא עָבְרָה אֶת הַיַּרְדֵּן. **וְהַחִתִּי וְהַכְּנַעֲנִי** • הֵם אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג. לְפִיכָךְ, מִכָּל ז' אֻמּוֹת לֹא מָנָה כָּאן אֶלָּא אֵלּוּ. וְחִוִּי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וָהָלְאָה, שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה: 'עַל שְׂפַת הַיַّרְדֵּן עָמְדָה וְזָרְקָה בָּהֶם מָרָה'.

(כט) לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ בְּשָׁנָה אֶחָת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמָמָה וְרַבָּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה׃

כט לָא אֲתָרְכִנּוּן מִן קֳדָמָךְ בְּשַׁתָּא חֲדָא דִּילְמָא תְּהֵי אַרְעָא צַדְיָא וְתִסְגֵּי עֲלָךְ חֵוַת בָּרָא׃

רש"י◄ **שְׁמָמָה** • רֵיקָנִית מִבְּנֵי אָדָם, לְפִי שֶׁאַתֶּם מְעַט וְאֵין בָּכֶם כְּדֵי לְמַלְּאוֹת אוֹתָהּ. **וְרַבָּה עָלֶיךָ** • וְתִרְבֶּה עָלֶיךָ.

(ל) מְעַט מְעָט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת־הָאָרֶץ׃

ל זְעֵיר זְעֵיר אֲתָרְכִנּוּן מִן קֳדָמָךְ עַד דִּתְסְגֵּי וְתַחְסֵן יָת אַרְעָא׃

רש"י◄ **עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה** • תִּרְבֶּה, לְשׁוֹן פְּרִי, כְּמוֹ: "פְּרוּ וּרְבוּ".

(לא) וְשַׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־יַם פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד־הַנָּהָר כִּי אֶתֵּן בְּיֶדְכֶם אֶת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְגֵרַשְׁתָּמוֹ מִפָּנֶיךָ׃

לא וַאֲשַׁוֵּי יָת תְּחוּמָךְ מִיַּמָּא דְסוּף וְעַד יַמָּא דִּפְלִשְׁתָּאֵי וּמִמַّדְבְּרָא עַד פְּרָת אֲרֵי אֶמְסַר בִּידֵיכוֹן יָת יָתְבֵי אַרְעָא וּתְתָרְכִנּוּן מִן קֳדָמָךְ׃

רש"י◄ **וְשַׁתִּי** • לְשׁוֹן הֲשָׁתָה, וְהַתָּי"ו מֻדְגֶּשֶׁת מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה תַּחַת שְׁתַּיִם, שֶׁאֵין שִׁיתָה בְּלֹא תָּי"ו, וְהָאַחַת לְשִׁמּוּשׁ. **עַד הַנָּהָר** • פְּרָת. **וְגֵרַשְׁתָּמוֹ** • וּתְגָרְשֵׁם.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כַּיָּדוּעַ לַמַּשְׂכִּילִים בְּהַבְחָנַת הַמִּימוֹת כִּי אַחֲרֵי מַיִם חַיִּים יְשׁוֹטֵט הָאָדָם לִשְׁכֹּן שָׁם וְהַבְטָחָה גְּדוֹלָה הִבְטִיחַ הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא בָּזֶה, וְלָזֶה סָמַךְ לְבִרְכַּת הַמַּיִם לֹא תִּהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וְגוֹ', וְצֵא וּלְמַד מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ ז"ל (בְּרָכוֹת נ"ט:) בְּמֵי פְּרָת:

וַהֲסִרֹתִי וְגוֹ'. רָשַׁם ה' הַבְחָנַת הַבְּרָכָה בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, הָא' שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם בָּרִיא לְהִתְעַדֵּן בְּטוּב ה'. וְהוּא אוֹמְרוֹ **וַהֲסִרֹתִי** וְגוֹ' שֶׁזּוּלַת זֶה כָּל אֹכֶל תִּתְעַב נַפְשָׁם, ב' יַרְבֶּה לוֹ בָּנִים, וְהוּא אוֹמְרוֹ **לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה** וְגוֹ', ג' שֶׁיַּשְׂלִים יָמָיו אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים, וְהוּא אוֹמְרוֹ **אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ** וְגוֹ'. גַּם בָּזֶה הֶרְאָה ה' הַפְלָגַת הַבְּרָכָה כִּי זוּלַת ג' דְּבָרִים אֵלּוּ אֵין הֶכֵּר לַבְּרָכָה. שֶׁאִם הָיוּ הָאֲכָלִים מוּעָטִים וּמְשׁוּלְלֵי הַבְּרִיאוּת וְשָׁנִים מוּעָטוֹת כָּל שֶׁהוּא שֶׁיִּתֵּן ה' יַסְפִּיק לְסִפּוּק צָרְכָּם וְנִמְצָא בֵּרֵךְ לַחְמוֹ וּמֵימָיו וְאֵין בְּהַבְטָחָה זוֹ דָּבָר גָּדוֹל אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת ג' דְּבָרִים אֵלּוּ:

כז) **אֶת אֵימָתִי וְגוֹ'**. הַמַּתְּנָת הַמִּימוֹת כִּי אַחֲרֵי

(לב) לֹא־תִכְרֹת לָהֶם וְלֵאלֹהֵיהֶם בְּרִית: אור החיים

לב לָא תִּגְזַר לְהוֹן וּלְטַעֲוָתְהוֹן קְיָם:

(לג) לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן־יַחֲטִיאוּ אֹתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ:

לג לָא יֵתְבּוּן בְּאַרְעָךְ דִּילְמָא יְחַיְּבוּן יָתָךְ קֳדָמַי אֲרֵי תִּפְלַח יָת טַעֲוָתְהוֹן אֲרֵי יְהוֹן לָךְ לְתַקְלָא:

רס"י◄ כִּי תַעֲבֹד וְגוֹ' • 'הֲרֵי', 'אֵלּוּ', 'כִּי', מְשַׁמְּשִׁין בִּמְקוֹם אֲשֶׁר, וְכֵן בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, וְזֶהוּ לְשׁוֹן אִי, שֶׁהוּא אֶחָד מִד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁהַ'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ, וְגַם מָצִינוּ בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת 'אִם' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר', כְּמוֹ (ויקרא ב) "וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים", שֶׁהוּא חוֹבָה. אור החיים

כד (א) וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל־יְהוָה אַתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרָחֹק:

א וּלְמֹשֶׁה אֲמַר סַק לְקֳדָם יְיָ אַתְּ וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשַׁבְעִין מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל וְתִסְגְּדוּן מֵרָחִיק:

רס"י◄ וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה • פָּרָשָׁה זוֹ נֶאֱמְרָה קֹדֶם י' הַדִּבְּרוֹת, וּבְד' בְּסִיוָן נֶאֱמַר לוֹ: עֲלֵה!. אור החיים

(ב) וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא יִגְּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ:

ב וְיִתְקָרֵב מֹשֶׁה בִּלְחוֹדוֹהִי לְקֳדָם יְיָ וְאִנּוּן לָא יִתְקָרְבוּן וְעַמָּא לָא יִסְקוּן עִמֵּהּ:

רס"י◄ וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ • אֶל הָעֲרָפֶל.

(ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה:

ג וַאֲתָא מֹשֶׁה וְאִשְׁתְּעִי לְעַמָּא יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא דַּיְיָ וְיָת כָּל דִּינַיָּא וַאֲתִיב כָּל עַמָּא קָלָא חַד וַאֲמָרוּ כָּל פִּתְגָּמַיָּא דִּי מַלִּיל יְיָ נַעְבֵּד:

רס"י◄ וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם • בּוֹ בַּיּוֹם. אֵת כָּל דִּבְרֵי ה' • מִצְוַת פְּרִישָׁה וְהַגְבָּלָה. וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים • (מכילתא בפ' יתרו) ז' מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ, וְשַׁבָּת, וְכִבּוּד אָב וָאֵם, וּפָרָה אֲדֻמָּה, וְדִינִין שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם בְּמָרָה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(פסוק כ"ג) וְהִכְחַדְתִּיו כָּאן גִּלָּה כִּי בִּתְחִלָּה לֹא לַכֹּל יַכְחִיד אֶלָּא עַד שֶׁיִּפְרֶה יוֹסִיף ה' לְהַם אֶת הָעָם הַצָּרִיךְ יִשְׂרָאֵל לְאַרְצוֹ וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ יִהְיוּ כּוֹבְשִׁים וְהוֹלְכִים וּכְמוֹ שֶׁגִּלָּה לְבַסּוֹף בְּאוֹמְרוֹ לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ וְגוֹ' עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה וְתִנְחַל הַכֹּל:

לב) לֹא תִכְרֹת וְגוֹ'. קָשֶׁה אִם כְּבָר צִוָּה שֶׁיַּהַרְסוּ וִישַׁבְּרוּ אוֹתָם מַה מָּקוֹם לְצַוּוֹת עַל כְּרִיתַת בְּרִית עִמָּהֶם, וְעוֹד אֵיךְ יְצַדֵּק לִכְרֹת בְּרִית לֵאלֹהֵיהֶן, וְאִם עַל עֲבוֹדַת עֲבוֹדָה זָרָה הוּא אוֹמֵר מַאי אִירְיָא בִּכְרִיתַת בְּרִית:

אָכֵן כַּנָּת הַכָּתוּב הוּא לוֹמַר שֶׁאֵין אוֹסֵר כְּרִיתַת בְּרִית עִם הָאֻמּוֹת אֶלָּא כָּל עוֹד שֶׁהֵם וֵאלֹהֵיהֶן עִמָּהֶם אֲבָל אִם כָּפְרוּ בֵּאלֹהֵיהֶן אֵין אִסּוּר, לָזֶה אָמַר לֹא תִכְרֹת לָהֶם וְלֵאלֹהֵיהֶן פֵּרוּשׁ כְּשֶׁיִּהְיוּ לָהֶם אֱלֹהֵיהֶן בְּרִית. וְנִתְכַּוֵּן גַּם לוֹמַר כִּי הַכּוֹרֵת בְּרִית לְעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה כְּאִלּוּ כָּרַת בְּרִית לַעֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ מִבּ' טְעָמִים. הָאֶחָד כִּי סוֹפוֹ לְכָשֵׁל כְּמַאֲמַר הַסְּמוּךְ פֶּן יַחֲטִיאוּ וְגוֹ' כִּי תַעֲבֹד. וְהַב' כִּי בְּחִינַת הָעֲבוֹדָה זָרָה תִּתְלַבֵּשׁ בְּעוֹבְדֶיהָ וּבָזֶה נִמְצָא שֶׁכּוֹרֵת בְּרִית גַּם לֵאלֹהֵיהֶן רַחְמָנָא לִצְלָן, וְאֵין לוֹמַר כִּי לָזֶה לְבַד נִתְכַּוֵּן שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לוֹמַר לֹא תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית וְלֵאלֹהֵיהֶן וְאָז הָיֵינוּ אוֹמְרִים שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא אִם כָּרַת לָהֶם בְּרִית מַעֲלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ וְכוּ', אָכֵן מֵאוֹמְרוֹ הַזְּכָרַת הַבְּרִית אַחַר הַזְּכָרַת אֱלֹהֵיהֶן יַגִּיד גַּם מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁלֹּא אָסַר אֶלָּא בַּזְּמַן שֶׁלֹּא קִבֵּל שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה אֲבָל אִם אֵין לוֹ אֱלֹהַּ מֵתֶר לִכְרֹת לוֹ בְּרִית כְּמוֹ שֶׁכָּרְתוּ בְּרִית לַגִּבְעוֹנִים. וְטַעַם שֶׁהִקְפִּידוּ יִשְׂרָאֵל אַחַר כָּךְ, לְצַד שֶׁאָמְרוּ ז"ל (ירושלמי שביעית פ"ו) שֶׁמִּתְּחִלָּה הָיוּ מֵהַמּוֹרְדִים בְּיִשְׂרָאֵל בִּשְׁלִיחוּת אִגֶּרֶת יְהוֹשֵׁעַ וְנִתְחַיְּבוּ כְּלִיָּה כְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה:

לג) פֶּן יַחֲטִיאוּ אֹתְךָ לִי. כָּאן גִּלָּה הָאָדוֹן כִּי הַחִסָּרוֹן נוֹגֵעַ לַבּוֹרֵא. וְהַשִּׂכְלַת הַדְּבָרִים הִיא כִּי יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹתָם בְּחִינַת הַקֹּדֶשׁ, בְּעֵת אֲשֶׁר יַעַבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה הִנֵּה הֵם גּוֹרְעִים מֵעֵרֶךְ קֹדֶשׁ וְנֶחְסָרִים מִשָּׁרְשָׁם וְנִמְצָא הַחִסָּרוֹן נוֹגֵעַ לְשֹׁרֶשׁ הַקֹּדֶשׁ:

כִּי יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ נָתַן טַעַם מִנַּיִן יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁיָּחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל זֶה לְהָמִיר כְּבוֹדָם בְּלֹא יוֹעִיל, לָזֶה הוֹדִיעַ כִּי הָעֲבוֹדָה זָרָה מַטְעָה אֶת עוֹבְדֶיהָ לְנָקֵשׁ אַחֲרֶיהָ, כְּאוֹמְרָם ז"ל (ע"ז נ"ה.) שֶׁיֵּשׁ עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁמְּגַלָּה מַצְפּוּנוֹת וּמַטְמוֹנוֹת וּמַגֶּדֶת עֲתִידוֹת וְלָזֶה חָשׁ ה' עַל בָּנָיו לְבַל יִנָּקְשׁוּ:

א) וְאֶל מֹשֶׁה וְגוֹ'. מִשְּׁמָעוּת הַכְּתוּבִים יַגִּיד כִּי פָּרָשָׁה זוֹ בִּמְקוֹמָהּ נֶאֱמְרָה אַחַר מַתַּן תּוֹרָה וְאֵין לְהַאֲרִיךְ בְּרִבּוּי הוֹכָחוֹת הַמְּעִידִים עַל הַדָּבָר, וְכֵן רָאִיתִי לָרַאבַ"ע וְרַשְׁבַ"ם וְרַמְבַ"ן שֶׁיַּחְדָּו הָיוּ תְּמִים בְּדַעַת זוֹ:

אֶלָּא שֶׁרָאִיתִי בַּמְּכִילְתָּא סְבָרָא בְּאֵין חוֹלֵק עָלֶיהָ כִּי בְּיוֹם ה' בַּחֹדֶשׁ שֶׁהָיְתָה הַפְּסָקָה בָּנָה מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת הַמִּשְׁפָּטִים וְכָרַת עִמָּהֶם הַבְּרִית עַל כַּמָּה מִהַמִּצְוֹת אֲשֶׁר כְּבָר קִבְּלוּם עֲלֵיהֶם לְמַר עַל ז' מִצְוֹת וּלְמַר עַל מַה שֶּׁנִּצְטַוּוּ בְּמָרָה, וְיֵשׁ מַרְבּוֹתֵינוּ שֶׁאָמְרוּ שָׁם שֶׁעַל מִצְוֹת הַנֶּאֱמָרוֹת בְּפָרָשַׁת בְּהַר סִינַי עַד סוֹף אִם בְּחֻקֹּתַי, וּמַשְׁמָע מִדְּבָרָיו כִּי אֵלּוּ קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה וַעֲלֵיהֶם כָּרַת בְּרִית הָאָמוּר לְפִי שֶׁלֹּא כָּרְתוּ בְּרִית עַד עַתָּה עַל

(ד) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה לִשְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃

ד וּכְתַב מֹשֶׁה יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא דַיְיָ וְאַקְדֵּם בְּצַפְרָא וּבְנָא מַדְבְּחָא בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא וְתַרְתָּא עֲשָׂרֵי קָמָן לִתְרֵי עֲסַר שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל׃

רש"י◄ **וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה** • (מכילתא) מִבְּרֵאשִׁית וְעַד מַתַּן תּוֹרָה, וְכָתַב מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּמָרָה. **וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר** • בַּחֲמִשָּׁה בְּסִיוָן.

(ה) וַיִּשְׁלַח אֶת־נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים׃

ה וּשְׁלַח יָת בּוּכְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַסִּיקוּ עֲלָוָן וְקָרִיבוּ נִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ תּוֹרִין׃

רש"י◄ **אֶת־נַעֲרֵי** • הַבְּכוֹרוֹת.

(ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנֹת וַחֲצִי הַדָּם זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃

ו וּנְסִיב מֹשֶׁה פַּלְגוּת דְּמָא וְשַׁוִּי בְּמִזְרְקַיָּא וּפַלְגוּת דְּמָא זְרַק עַל מַדְבְּחָא׃

רש"י◄ **וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם** • (זבחים צו) מִי חִלְּקוֹ? מַלְאָךְ בָּא וְחִלְּקוֹ. **בָּאַגָּנֹת** • שְׁתֵּי אַגָּנוֹת: אֶחָד לַחֲצִי דַּם עוֹלָה, וְאֶחָד לַחֲצִי דַּם שְׁלָמִים, לְהַזּוֹת אוֹתָם עַל הָעָם. וּמִכָּאן לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁנִּכְנְסוּ אֲבוֹתֵינוּ לַבְּרִית, בְּמִילָה וּטְבִילָה וְהַזָּאַת דָּמִים, שֶׁאֵין הַזָּאָה בְּלֹא טְבִילָה.

(ז) וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע׃

ז וּנְסִיב סִפְרָא דִקְיָמָא וּקְרָא קֳדָם עַמָּא וַאֲמָרוּ כֹּל דִּי מַלִּיל יְיָ נַעְבֵּד וּנְקַבֵּל׃

רש"י◄ **סֵפֶר הַבְּרִית** • מִבְּרֵאשִׁית וְעַד מַתַּן תּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּמָרָה.

(ח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃

ח וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת דְּמָא וּזְרַק עַל מַדְבְּחָא לְכַפָּרָא עַל עַמָּא וַאֲמַר הָא דֵין דַּם קְיָמָא דִּגְזַר יְיָ עִמְּכוֹן עַל כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין׃

רש"י◄ **וַיִּזְרֹק** • עִנְיַן הַזָּאָה, וְתַרְגּוּמוֹ: 'וּזְרַק עַל מַדְבְּחָא לְכַפָּרָא עַל עַמָּא'.

(ט) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

ט וּסְלֵיק מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִין מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל׃

(י) וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר׃

י וַחֲזוֹ יָת יְקַר אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל וּתְחוֹת כָּרְסָא יְקָרֵהּ כְּעוֹבַד אֶבֶן טָבָא וּכְמֶחֱזֵי שְׁמַיָּא לְבָרִירוּ׃

רש"י◄ **וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל** • נִסְתַּכְּלוּ וְהֵצִיצוּ וְנִתְחַיְּבוּ מִיתָה, אֶלָּא שֶׁלֹּא רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְעָרְבֵב שִׂמְחַת הַתּוֹרָה וְהִמְתִּין לְנָדָב וַאֲבִיהוּא עַד יוֹם חֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן, וְלַזְּקֵנִים עַד "וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאוֹנְנִים וְגוֹ' וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה'

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שום קַבָּלַת מִצְוָה וּבָחַן אוֹתָם מֹשֶׁה אִם מֵעַצְמָן יְקַיְּמוּ עֲלֵיהֶם הַבְּרִית עַל מָה שֶׁעָבַר הֲגַם שֶׁלֹּא חִיְּבָם ה' עָלָיו. וְאוּלַי כִּי דִּבֵּר מֹשֶׁה כֵּן לְצַד שֶׁרָמָזוֹ ה' בְּאוֹמְרוֹ (לְעֵיל י"ט ג') וְתַגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְדָרְשׁוּ ז"ל (שַׁבָּת פ"ז.) שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ מְשֹׁךְ אוֹתָם בְּדִבְרֵי אַגָּדָה וְגַם זֶה מִכְּלַל הַמְשָׁכַת הַלֵּב שֶׁמֵּעַצְמָם יִשְׁבְּעוּ עַל הָרִאשׁוֹנוֹת. גַּם מִסֻּגְיַת הַגְּמָרָא (שָׁם פ"ח.) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהִקְדִּימוּ זוֹ:

וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה", בַּקְצִינִים שֶׁבַּמַּחֲנֶה. **כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר •** (סוטה יב) הִיא הָיְתָה לְפָנָיו בִּשְׁעַת הַשִּׁעְבּוּד, לִזְכֹּר צָרָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מְשֻׁעְבָּדִים בְּמַעֲשֵׂה לְבֵנִים. **וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר •** מִשֶּׁנִּגְאֲלוּ, הָיָה אוֹר וְחֶדְוָה לְפָנָיו. **וּכְעֶצֶם •** כְּתַרְגּוּמוֹ, לְשׁוֹן מַרְאֶה. **לָטֹהַר •** לְשׁוֹן בָּרוּר וְצָלוּל.

(יא) **וְאֶל־אֲצִילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיֶּחֱזוּ אֶת־הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:**

יא וּלְרַבְרְבֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא הֲוָה נִזְקָא וַחֲזוֹ יָת יְקָרָא דַיְיָ וַהֲווֹ חָדָן בְּקָרְבָּנֵיהוֹן דְּאִתְקַבָּלוּ כְּאִלּוּ אָכְלִין וְשָׁתָן:

רש"י◄ **וְאֶל אֲצִילֵי •** הֵם נָדָב וַאֲבִיהוּא וְהַזְּקֵנִים. **לֹא שָׁלַח יָדוֹ •** מִכְּלָל שֶׁהָיוּ רְאוּיִים לְהִשְׁתַּלֵּחַ בָּהֶם יָד. **וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים •** הָיוּ מִסְתַּכְּלִין בּוֹ בְּלֵב גַּס, מִתּוֹךְ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, כָּךְ מִדְּרַשׁ תַּנְחוּמָא. וְאוּנְקְלוֹס לֹא תִּרְגֵּם כֵּן. אֲצִילֵי, לְשׁוֹן גְּדוֹלִים כְּמוֹ: (ישעיה מא) "וּמִאֲצִילֶיהָ קְרָאתִיךָ", (במדבר יא) "וַיָּאצֶל מִן הָרוּחַ", (יחזקאל מא) "שֵׁשׁ אַמּוֹת אַצִּילָה". **אור החיים**

(יב) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וֶהְיֵה־שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת־לֻחֹת הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם:**

יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה סַק לְקֳדָמַי לְטוּרָא וַהֲוֵי תַּמָּן וְאֶתֵּן לָךְ יָת לוּחֵי אַבְנָא וְאוֹרַיְתָא וְתַפְקֻדְתָּא דִּכְתָבִית לְאַלּוּפֵיהוֹן:

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה •** לְאַחַר מַתַּן תּוֹרָה. **עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וֶהְיֵה שָׁם •** מ' יוֹם. **אֶת־לֻחֹת הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם •** כָּל שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת בִּכְלַל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת הֵן. וְרַבֵּנוּ סְעַדְיָה פֵּרַשׁ בָּאַזְהָרוֹת שֶׁיֵּסֵד לְכָל דִּבּוּר וְדִבּוּר מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בּוֹ:

(יג) **וַיָּקָם מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הַר הָאֱלֹהִים:**

יג וְקָם מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ מְשַׁמְּשָׁנֵהּ וּסְלֵק מֹשֶׁה לְטוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ:

רש"י◄ **וַיָּקָם מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתוֹ •** לֹא יָדַעְתִּי מַה טִּיבוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ כָּאן. וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁהָיָה הַתַּלְמִיד מְלַוֶּה לָרַב עַד מְקוֹם הַגְּבָלַת תְּחוּמֵי הָהָר, שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לֵילֵךְ מִשָּׁם וָהָלְאָה, וּמִשָּׁם "וַיַּעַל מֹשֶׁה" לְבַדּוֹ "אֶל־הַר הָאֱלֹהִים", וִיהוֹשֻׁעַ נָטָה שָׁם אָהֳלוֹ וְנִתְעַכֵּב שָׁם כָּל מ' יוֹם, שֶׁכֵּן מָצִינוּ כְּשֶׁיָּרַד מֹשֶׁה: "וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה". לָמַדְנוּ, שֶׁלֹּא הָיָה יְהוֹשֻׁעַ עִמָּהֶם.

(יד) **וְאֶל־הַזְּקֵנִים אָמַרוּ שְׁבוּ־לָנוּ בָזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחוּר עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם:**

יד וּלְסַבָּיָא אֲמַר אוֹרִיכוּ לָנָא הָכָא עַד דְּנְתוּב לְוָתְכוֹן וְהָא אַהֲרֹן וְחוּר עִמְּכוֹן מָן דְּאִית לֵהּ דִּינָא יִתְקְרֵב לְקֳדָמֵיהוֹן:

רש"י◄ **וְאֶל־הַזְּקֵנִים אָמַר •** בְּצֵאתוֹ מִן הַמַּחֲנֶה. **שְׁבוּ־לָנוּ בָזֶה •** וְהִתְעַכְּבוּ כָּאן עִם שְׁאָר הָעָם בַּמַּחֲנֶה, לִהְיוֹת נְכוֹנִים לִשְׁפֹּט לְכָל אִישׁ רִיבוֹ. **חוּר •** בְּנָהּ שֶׁל מִרְיָם הָיָה, וְאָביו כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברי הימים א ב) "וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר". אֶפְרָת, זוֹ מִרְיָם, כִּדְאִיתָא בְּסוֹטָה. **מִי־בַעַל דְּבָרִים •** מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ דִּין.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יא) **וְאֶל אֲצִילֵי וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר וְאֶל אֲצִילֵי וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר וְלֹא שָׁלַח בָּהֶם יָדוֹ וְהַדָּבָר מוּבָן שֶׁעַל הַזְּקֵנִים וְגוֹ' הַמֻּזְכָּרִים בְּסָמוּךְ הוּא אוֹמֵר. וְאוּלַי כִּי טַעַם הוּא נוֹתֵן לָמָּה לֹא שָׁלַח יָדוֹ לְצַד שֶׁהָיוּ אֲצִילֵי פְּרוּשׁ גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל וְאִלּוּ עָשָׂה כֵּן זוּלָתָם הָיָה שׁוֹלֵחַ יָדוֹ. אוֹ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (במד"ר פט"ו) שֶׁלֹּא רָצָה לְעָרְבֵב הַשִּׂמְחָה כִּי כָּל יִשְׂרָאֵל יִתְאַבְּלוּ עֲלֵיהֶם לְצַד הֱיוֹתָם גְּדוֹלֵיהֶם וַאֲצִילֵיהֶם לָזֶה לֹא שָׁלַח יָדוֹ:**

לֹא שָׁלַח וְגוֹ' וַיֹּאכְלוּ וְגוֹ'. קָשֶׁה לָמָּה חָזַר לוֹמַר פַּעַם ב' וַיֶּחֱזוּ וְגוֹ' וְלֹא הִסְפִּיק מַה שֶּׁקָּדַם בְּאוֹמְרוֹ וַיִּרְאוּ אֶת וְגוֹ' וְהִנֵּה רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (ויק"ר פ"כ) אָמְרוּ כִּי נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי עַל יְדֵי מַחֲזֵה שַׁדַּי נֶהֱנוּ וְהִרְגִּישׁוּ הַבְּרִיאוּת וְהַשֹּׂבַע כְּאִישׁ אָכַל וְשָׂתָה. וַעֲדַיִן קָשֶׁה לָמָּה הִפְסִיק הַכָּתוּב בְּאֶמְצַע הָעִנְיָן בְּמַאֲמַר לֹא שָׁלַח יָדוֹ כִּי מִן הָרָאוּי הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים לוֹמַר מַעֲשֵׂיהֶם בִּשְׁלֵמוּת וְאַחַר כָּךְ אֲרִיכוּת אַפַּיִם שֶׁהֶאֱרִיךְ ה' לָהֶם וְלֹא הֶרְגָּם מִיָּד, עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וְגוֹ' וְאָל אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְגַם לֹא הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב פַּעַם ב' וַיֶּחֱזוּ וְגוֹ' וְהָיָה מַסְפִּיק בַּמָּה שֶׁהִתְחִיל לוֹמַר וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' לָטֹהַר וַיֹּאכְלוּ וְגוֹ' וּדְרָשַׁת חֲכָמֵינוּ ז"ל לֹא זֶזֶה מִמְּקוֹמָהּ:

וְאוּלַי שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (לְקַמָּן ל"ג כ"ג) וַהֲסִרֹתִי אֶת כַּפִּי וְרָאִיתָ וְגוֹ' חֲרֵי כִּי ה' יַעֲשֶׂה הַבְדָּלָה בְּיָדוֹ לַנִּבְרָאִים מַהֲבִיט אֶל הָאֱלֹהִים וַאֲפִלּוּ לְמֹשֶׁה כְּשֶׁנִּגְלָה אֵלָיו בְּגִלּוּי

(טו) וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָהָר וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־הָהָר׃

טו וּסְלֵיק מֹשֶׁה לְטוּרָא וַחֲפָא עֲנָנָא יָת טוּרָא׃

(טז) וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד־יְהוָה עַל־הַר סִינַי וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן שֵׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן׃

טז וּשְׁרָא יְקָרָא דַיְיָ עַל טוּרָא דְסִינַי וַחֲפָהִי עֲנָנָא שִׁתָּא יוֹמִין וּקְרָא לְמֹשֶׁה בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מִגּוֹ עֲנָנָא׃

רש"י◄ **וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן •** (יומא ד) רַבּוֹתֵינוּ חוֹלְקִין בַּדָּבָר. יֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים: אֵלּוּ שִׁשָּׁה יָמִים שֶׁמֵּרֹאשׁ חֹדֶשׁ (עַד עֲצֶרֶת יוֹם מַתַּן תּוֹרָה, רַשִׁ"י יָשָׁן). **וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן •** לָהָר. **וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי •** לוֹמַר עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וּמֹשֶׁה וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים, אֶלָּא שֶׁחָלַק הַכָּתוּב כָּבוֹד לְמֹשֶׁה. (יומא שם) וְיֵשׁ אוֹמְרִים: "וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן" — לְמֹשֶׁה, וּ' יָמִים לְאַחַר עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וְהֵם הָיוּ בִּתְחִלַּת מ' יוֹם שֶׁעָלָה מֹשֶׁה לְקַבֵּל הַלּוּחוֹת, וְלְמָדְךָ, שֶׁכָּל הַנִּכְנָס לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה, טָעוּן פְּרִישָׁה שִׁשָּׁה יָמִים.

(יז) וּמַרְאֵה כְּבוֹד יְהוָה כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

יז וְחֵיזוּ יְקָרָא דַיְיָ כְּאֶשָׁא אָכְלָא בְּרֵישׁ טוּרָא לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

(יח) וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה׃

יח וְעַל מֹשֶׁה בְּגוֹ עֲנָנָא וּסְלֵיק לְטוּרָא וַהֲוָא מֹשֶׁה בְּטוּרָא אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילָן׃ פ פ פ

רש"י◄ **בְּתוֹךְ הֶעָנָן •** עָנָן זֶה כְּמִין עָשָׁן הוּא, וְעָשָׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, שְׁבִיל (נ"א חֵפָּה) בְּתוֹכוֹ:

קי"ח פסוקים, עזיא"ל סימן. חנג"י סימן. חסלת פרשת משפטים

הפטרה לפרשת משפטים נדפסה בעמ' קעב

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שְׁכִינָה שָׁם כַּפּוֹ עָלָיו פֵּרוּשׁ בְּחִינָה הַמַּפְסֶקֶת לְבַל יִסְתַּכֵּל, וְכָאן הוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי לַאֲצִילֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ לִמְנֹעַ מֵהֶם הַמַּחֲזֶה לְצַד הֱיוֹתָם חֲשׁוּבִים בְּעֵינָיו וְהִנִּיחָם לָזוּן עֵינֵיהֶם מֵאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַכָּתוּב וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל פֵּרוּשׁ רָאוּ אוֹר גָּדוֹל שֶׁל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲבָל לֹא נִסְתַּכְּלוּ אֶלָּא תַּחַת רַגְלָיו וְאַחַר כָּךְ לְצַד שֶׁלֹּא שָׁלַח ה' יָדוֹ פֵּרוּשׁ כֹּחוֹ וְרִשְׁיוֹנוֹ לִמְנֹעַ מֵהֶם וּבְזֶה הָיָה לָהֶם כֹּחַ לַחֲזוֹת בְּנֹעַם ה' וְנֶהֱנוּ זוֹ אֲכִילָה זוֹ שְׁתִיָּה וְשָׁבְעָה בְּטוּב נַפְשָׁם, וְלֹא יִקְשֶׁה לָמָּה לְמֹשֶׁה שָׁם כַּפּוֹ עָלָיו וּמְנָעוֹ מֵהַבִּיט וְלַאֲצִילֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ כִּי מַה שֶּׁהֲצָרֵךְ ה' לְשׂוּם כַּפּוֹ עַל מֹשֶׁה לֹא לִשְׁלֹל מִמֶּנּוּ הַשָּׂגָה שֶׁהִשִּׂיגוּ אֲצִילֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הַשָּׂגָה זוֹ הָיְתָה לְמֹשֶׁה בִּתְמִידוּת אֶלָּא לְהַבִּיט בְּהַשָּׂגָה מֻפְלָאָה אֲשֶׁר כָּל מַחֲזֶה עֶלְיוֹן יֶחֱזֶה. וְיֵשׁ עוֹד לֶאֱלֹהַּ מִלִּין בְּפֵרוּשָׁן שֶׁל דְּבָרִים וְשׁוֹמֵר אֲנִי עַצְמִי מֵהַעֲלוֹת עַל סֵפֶר דְּבָרִים הַיּוֹשְׁבִים בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן לְבַל יֵהָנוּ מֵהֶם מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֵאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים:

חֲסָלַת פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים

אגרות קודש

ב"ה כ"ג שבט תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבם הראשון מיום ה' שבט וחבל אשר לא ניצלו ימי הנסיעה שלהם יותר בפעולות בעניני יהדות בכלל וחסידות ביחוד, אבל הרי אין צועקין על העבר אף שפליאה גדולה עליהם על העדר הפעולות כדבעי בהאמור, ותקותי שעכ"פ באה"ק ת"ו ינצלו את האפשרית בזה ככל הדורש, והרי נסיעתם לכאן היתה כרוכה בכמה קישוים העלמות והסתרים ופשיטא שצריכים ליהנות ממנה לא רק שני אנשים יהי' מה שיהי', אלא מספר רב יותר וכל המרבה בזה ה"ז משובח, ובפרט שהלא לא לכל אחד ישנה האפשרות לנסוע בעצמו, וכשיתבוננו בהאמור אליבא דנפשי' באמת בודאי ימצאו כמה דרכים ואופנים בזה ולא רק בהנוגע להשפעתם בהמוסד בם משרתים בקדש אלא במסגרת רחבה יותר וכמו צעירי אגו"ח והשי"ת יצליחם לבשר טוב בכל האמור.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

שיעורי תהלים לשבוע פרשת משפטים

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ח שבט מפרק פח עד סוף פרק פט	**יום רביעי - כ"א שבט** מפרק קד עד סוף פרק קה
יום שני - י"ט שבט מפרק צ עד סוף פרק צו	**יום חמישי - כ"ב שבט** מפרק קו עד סוף פרק קז
יום שלישי - כ' שבט מפרק צז עד סוף פרק קג	**יום שישי - כ"ג שבט** מפרק קח עד סוף פרק קיב
שבת קודש - כ"ד שבט מפרק קיג עד סוף פרק קיח	

יום ראשון י"ח שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כח, פרק כג ועם כל הנ"ל... עד עמ' כח, להתלבש בעולמות.

פֶּרֶק כג. למדנו בפרק הקודם, שלגבי הקב"ה אין דבר נפרד ממנו, כי דיבורו של הקב"ה, שבאמצעותו נוצרו הנבראים, אינו דומה לדיבורו של האדם: דיבורו של האדם נפרד משורשו; ואילו לגבי הקב"ה, הדיבור מאוחד תמיד אתו. אלא, מאחר שירידת ה"אור" וה"חיות" האלקי, המחיה את הנבראים, היא על־ידי צמצומים רבים והסתרת פנים, כך שפנימיות רצונו של הקב"ה מוסתרת מהנבראים – יכולים **הם**, בהרגש**תם**, להחשיב את עצמם ל"מציאות". ועם התרבות והתגברות הצמצומים – עלולות להיווצר גם "קליפות" ו"סטרא אחרא", המרגישות את עצמן כנפרדות לגמרי מהקדושה ומהקב"ה. הרי, שהרגשת הנבראים את עצמם ל"מציאות" נובעת מהעובדה שפנימיות רצונו של הקב"ה מכוסה ומוסתרת מהם. מהאמור מובן שדבר שמאיר בו פנימיות רצונו של הקב"ה בהתגלות – קשור ומאוחד כולו עם הקב"ה, שכן, אין כאן הסתרת פנים, הגורמת שהנברא יוכל להרגיש את עצמו ל"מציאות".

וְעַם כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל, יוּבַן וְיֵאָר הֵיטֵב בְּתוֹסֶפֶת בֵּאוּר מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּזֹּהַר[1] דְ"אוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כֻּלָּא חַד", – תורה והקב"ה הם דבר אחד, **וּבַתִּקּוּנִים[2] פֵּרְשׁוּ דְ"רְמָ"ח פִּקּוּדִין** – שמאתים ארבעים ושמונה מצוות־העשה, **אֵינוּן** – הן, **רְמָ"ח אֲבָרִין דְּמַלְכָּא"**. – מאתים ארבעים ושמונה אברי המלך, הקב"ה מלך העולם. משמעות כינוי המצוות בשם "אברין דמלכא" (אברי המלך), היא: כשם שכל אבר הוא כלי לכוח מיוחד בנפש, המתלבש באותו אבר, למשל – העין היא אבר וכלי מיוחד לכוח הראיה, האוזן הוא כלי מיוחד לכוח השמיעה, וכך הלאה – כך כל מצוה, היא כלי מיוחד ל"המשכה" מיוחדת מרצון הקב"ה. המצוות בכללותן הן רצונו של הקב"ה – הקב"ה **רוצה** שבני ישראל יקיימו מצוות – וכל מצוה כשלעצמה, היא כלי מיוחד להמשכה מיוחדת של רצון הקב"ה, הנמשכת ומגיעה למטה על־ידי שיהודי מקיים אותה מצוה שציווה הקב"ה לעשותה. לכן, נקראות המצוות "אברין דמלכא" (אברי המלך). כאן מתבקש, איפוא, הסבר – שהרי מן הנאמר בתיקונים יוצא, שהמצוות (כל ענינה של התורה הוא פירוש והסברת המצוות) הן "אברים דמלכא" **בלבד**, היינו, אף שהאבר, אמנם, מאוחד עם הכוח המלובש בו, אך אין הוא דבר אחד ממש עם אותו כוח: האבר והכוח הם שני דברים נפרדים, ועל אף **התאחדותם** אין הם דבר **אחד** ממש. ואילו ביחס לתורה, נאמר ב"זוהר", שהתורה והקב"ה הם דבר אחד **ממש** – כלומר, **יותר** מאשר התאחדות האברים עם הכוחות. כך מסביר רבנו הזקן את ההבדל בין לימוד תורה לקיום מצוות – **לְפִי שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן פְּנִימִיּוּת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן וְחֶפְצוֹ הָאֲמִתִּי, הַמְלֻבָּשׁ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְהַחֲיוֹתָם**, – כלומר: רצונו של הקב"ה בעולמות, שהוא רוצה בקיומם ומחיה אותם באותו רצון – הנה המצוות הן הפנימיות שב**אותו** רצון שיש להקב"ה בעולמות. שכן, מדוע רוצה הקב"ה בכל העולמות? – מפני שהוא רוצה במצוות, שבני ישראל יקיימו מצוות; הקב"ה מתענג, כביכול, ממה שבני ישראל מקיימים מצוות. ומחמת הרצון והתענוג שיש לו מקיום המצוות – הוא מחיה את כל העולמות (הרי זה למשל, כמי שנוסע בדרך רחוקה כדי להרוויח כסף, ברור שבעצם הנסיעה מתבטא רק חיצוניות הרצון – בשעה שהרצון הפנימי, הוא – להרוויח כסף; וגם הריווח איננו עדיין הרצון הפנימי האמיתי, שכן הוא מעוניין בריווח רק כדי לקנות בו את הדרוש לו לחיי נפשו – הרי, שרצונו הפנימי האמיתי הוא בדברים שהוא יקנה באותו כסף, ויתענג מהם. מרצון **זה**, נובע רצונו להרוויח כסף, וממילא גם רצונו לערוך את הנסיעה. כך נבין גם ביחס לעולמות ולמצוות, הקב"ה רוצה בקיום העולמות, מפני שהוא רוצה במצוות. הרי שהמצוות הן הן רצונו ותענוגו הפנימי של הקב"ה, ובגלל רצונו זה במצוות – הוא רוצה גם בעולמות ומחיה אותם). **כִּי כָּל חַיּוּתָם וְשִׁפְעָם** – של כל העולמות, **תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת שֶׁל הַתַּחְתּוֹנִים, כַּנּוֹדָע,** – שעל־ידי שיהודי מקיים מצוה – הוא "ממשיך" חיות ושפע בכל העולמות. **וְנִמְצָא** – הרי, **שֶׁמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וְקִיּוּמָן הוּא לְבוּשׁ הַפְּנִימִי לִפְנִימִית רְצוֹן הָעֶלְיוֹן,** – של הקב"ה, **שֶׁמַּעֲשֶׂה זֶה** – של המצוות, **נִמְשָׁךְ אוֹר וְחַיּוּת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן לְהִתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָמוֹת.** – הקב"ה רוצה בעולמות, מפני שיש בהם מעשה המצוות, כפי שאמרנו במשל: הדברים אותם יקנה בכסף שירוויח – הם הלבוש הפנימי לרצונו החיצוני.

ליקוטי אמרים

פרק כג ועם כל הנ"ל יובן ויבואר היטב בתוספ' ביאור מה שאמרו בזהר דאוריית' וקב"ה כולא חד ובתיקוני' פירשו דרמ"ח פיקודין אינון רמ"ח אברין דמלכא לפי שהמצות הן פנימיות רצון העליון וחפצו האמיתי המלובש בכל העולמו' העליוני' ותחתוני' להחיותם כי כל חיותם ושפעם תלוי במעשה המצות של התחתוני' כנודע. ונמצא שמעשה המצות וקיומן הוא לבוש הפנימי לפנימית רצון העליון שממעשה זה נמשך אור וחיות רצון העליון להתלבש בעולמות

---

1. חלק א כד, א. 2. תיקון ל.

יום שני י"ט שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כח, ולכן נקרא' אברי... עד עמ' 56, כגוף לנשמה.

וְלָכֵן נִקְרָאִים – המצוות, **"אֵבְרֵי דְּמַלְכָּא"**, – אברי המלך, **דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּמוֹ שֶׁאֵבְרֵי גּוּף הָאָדָם הֵם לְבוּשׁ לְנַפְשׁוֹ וּבְטֵלִים לְגַמְרֵי אֵלֶיהָ מִכֹּל וָכֹל,** – כמו שאנו רואים **כִּי מִיָּד שֶׁעוֹלֶה בִּרְצוֹנוֹ שֶׁל אָדָם לִפְשֹׁט יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, הֵן נִשְׁמָעוֹת לִרְצוֹנוֹ תֵּכֶף וּמִיָּד בְּלִי שׁוּם צִוּוּי וַאֲמִירָה לָהֶן,** – לידו או לרגלו, **וּבְלִי שׁוּם שֶׁהִיָּה כְּלָל, אֶלָּא כְּרֶגַע מַמָּשׁ כְּשֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ** – באותו רגע ידו ורגלו מבצעות את רצונו, האדם אינו זקוק לשום טיפול ומאמץ של רצונו כדי להפעיל את היד או הרגל ולהשפיע עליהן לבצע את רצונו – זו משמעות המלים "בלי שום ציווי ואמירה", שכן, טיפולו של ה"כוח" להפעלת השפעתו הוא כאילו בדרך של ציווי ומתן פקודה למושפע על ידו שיעשה משהו. כפי שאנו רואים באברים, הרי הם בטלים לחלוטין לנפש ומאוחדים איתה. **כָּךְ דֶּרֶךְ מָשָׁל הַחַיּוּת שֶׁל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וְקִיּוּמָן,** – לכאורה משמע, שהכוונה כאן ל"חיות" המחיה את העשיה ואת ביצוע המצוה, כלומר: רוח־החיים שבקיום המצוה; לא ה"חיות" שב"מציאות" האתרוג, למשל, אלא ה"חיות" של **מצות** האתרוג, כפי שה"חיות" שרויה בקיום ובמעשה המצוות[3], **הוּא** – חיות זו, **בָּטֵל לְגַמְרֵי לְגַבֵּי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן הַמְלֻבָּשׁ בּוֹ,** – ב"חיות" מעשה המצוות, **וְנַעֲשָׂה** – אותה "חיות" **לוֹ** – לרצון העליון, **מַמָּשׁ כְּגוּף לְנִשְׁמָה.**

ליקוטי אמרים

ולכן נקרא' אברי דמלכא ד"מ כמו שאברי גוף האדם הם לבוש לנפשו ובטלים לגמרי אליה מכל וכל כי מיד שעולה ברצונו של אדם לפשוט ידו או רגלו הן נשמעות לרצונו תכף ומיד בלי שום צווי ואמירה להן ובלי שום שהייה כלל אלא כרגע ממש כשעלה ברצונו. כך ד"מ החיות של מעשה המצות וקיומן הוא בטל לגמרי לגבי רצון העליון המלובש בו ונעשה לו ממש כגוף לנשמה.

יום שלישי כ' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 56, וכן הלבוש... עד עמ' 56, כל ימיהם.

וְכֵן הַלְּבוּשׁ הַחִיצוֹן שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבָּאָדָם הַמְקַיֵּם וְעוֹשֶׂה הַמִּצְוָה, שֶׁהוּא כֹּחַ וּבְחִינַת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁלָּהּ, – "כוח המעשה" של הנפש האלקית, המשפיע ומפעיל את הפעולות המעשיות של כל מה שציווה הקב"ה לעשות – נקרא "לבוש החיצוני של הנפש האלקית", בהשוואה לכוחות הדיבור והמחשבה, שהם לבושים פנימיים יותר מאשר "כוח המעשה" הפועל בדבר זר. הרי, כוח מעשה זה **הוּא מִתְלַבֵּשׁ בְּחִיּוּת שֶׁל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה, וְנַעֲשָׂה גַּם כֵּן כְּגוּף לְנִשְׁמָה לִרְצוֹן הָעֶלְיוֹן** – כוח המעשה מתאחד עם הרצון העליון באותה מדה שהגוף מתאחד עם הנשמה, **וּבָטֵל אֵלָיו** – לרצון העליון, **לְגַמְרֵי. וְעַל כֵּן, גַּם אֵבְרֵי גּוּף הָאָדָם הַמְקַיְּמִים הַמִּצְוָה, שֶׁכֹּחַ וּבְחִינַת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית מְלֻבָּשׁ בָּהֶם** – באברים, **בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה וְקִיּוּם הַמִּצְוָה,** – על־ידי האברים, **הֵם נַעֲשׂוּ מֶרְכָּבָה מַמָּשׁ לִרְצוֹן הָעֶלְיוֹן, כְּגוֹן: הַיָּד הַמַּחֲלֶקֶת צְדָקָה לַעֲנִיִּים, אוֹ עוֹשָׂה מִצְוָה אַחֶרֶת,** – בשעה שהיד עוסקת בקיום מצוה, היא הופכת לבחינת "מרכבה" לרצון העליון, כלומר: היא מתבטלת לגמרי לרצון העליון. ברם, אין היד הגשמית בטלה ומאוחדת, באותו מעמד,

ליקוטי אמרים

וכן הלבוש החיצון של נפש האלהית שבאדם המקיים ועושה המצוה שהוא כח ובחי' המעשה שלה הוא מתלבש בחיות של מעשה המצוה ונעשה ג"כ כגוף לנשמה לרצון העליון ובטל אליו לגמרי ועל כן גם אברי גוף האדם המקיימים המצוה שכח ובחי' המעשה של נפש האלהית מלובש בהם בשעת מעשה וקיום המצוה הם נעשו מרכבה ממש לרצון העליון כגון היד המחלקת צדקה לעניים או עושה מצוה אחרת. ורגלים המהלכות לדבר

---

3. כפילות הלשון "מעשה המצוות וקיומן", אפשר היה לכאורה להסביר כך: "החיות של מעשה המצות" - החיות של המצוה הנעשית, החיות של האתרוג למשל, "וקיומן" - קיומו הפיזי של האתרוג (בטלים לרצון העליון). מעיר כאן כ"ק אדמו"ר שליט"א, ש"ממה שכתוב שבאדם המקיים ועושה המצות, לא משמע כן" ממה שלהלן מובאים שני הביטויים "מעשה" ו"קיום" ביחס לאדם, שהוא עושה ומקיים - לא משמע ש"קיום" הוא קיומו הפיזי של הדבר בו נעשית המצוה. מהערה זו מובן, ש"מעשה" ו"קיום" המצוות, הם שני אופנים בביצוע המצוה: מעשה - פעולת עשיית המצוה, המביאה לביצוע המעשי של המצוה, למשל: ההתעטפות בטלית, הנחת ה"של ראש" על הראש, וכדומה; קיום - כשהמצוה כבר נעשית ומתקיימת בפועל; כשהוא כבר לבוש בטלית ובתפילין, כשהוא יושב כבר בסוכה, וכדומה. או אפשר שהכוונה ב"קיום" היא, שישנן מצוות שקיומן אינה קשורה ל"מעשה", בעשייה ממשית (כמו שהדבר בהרבה מצוות, במיוחד במצוות־לא־תעשה, שהן גם "כאילו עשה"), ואלה הם שני הביטויים: "מעשה" ו"קיום" המצוה. אך עדיין יש להבין את המלה "הוא" (בטל לגמרי...), כמו גם את המלה (המלובש) "בו" - אם הכוונה למלה "חיות", היה לכאורה צריך להשתמש כאן בלשון נקבה? ומדוע משנה רבנו הזקן את הסדר להלן: "המקיים" ולאחר מכן "עושה"?

לרצון העליון, באותה מדה כפי שזה בכוח המעשה של הנפש האלקית, שכאמור, התאחדותו עם הרצון העליון היא כהתאחדות הגוף עם הנשמה – הרבה יותר מאשר התאחדות ה"מרכבה" עם ה"רוכב". שכן, גוף ונפש, למרות שהם שני "עצמים" שונים ורחוקים אחד מהשני – גשמיות ורוחניות – הם בכל זאת מתאחדים באחדות מלאה, הגוף כל כך בטל ונשלט על־ידי הנפש, שאין שום חלק בגוף, אף הקטן ביותר, שלא יהיה חדור ב"חיות" הנפש, וכל קורט "חיות" של הנפש בגוף, הופך לחיים גופניים.

ליקוטי אמרים

מצוה וכן הפה ולשון שמדברי' דברי תורה והמוח שמהרהר בד"ת וי"ש ובגדולת ה' ב"ה. וזהו שארז"ל האבות הן הן המרכבה שכל אבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מענייני עוה"ז ולא נעשו מרכבה רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם:

כך גם – ביטולו ויחודו של **כוח** המעשה לגבי הרצון העליון. לעומת זאת, היד הגשמית עצמה, שעושה את המצוה, היא רק בבחינת "מרכבה" לרצון העליון. "מרכבה" אכן בטלה לגמרי ל"רוכב", אך, בכל זאת איננה מאוחדת אתו. וכפי שזה ביחס ל"יד" שעושה מצוה – כך הוא גם ביחס לשאר האברים – **וְרַגְלַיִם הַמְהַלְּכוֹת לְדָבָר מִצְוָה, וְכֵן הַפֶּה וְלָשׁוֹן שֶׁמְּדַבְּרִים דִּבְרֵי תּוֹרָה, וְהַמֹּחַ שֶׁמְּהַרְהֵר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם וּבְגֻדְּלַת ה' בָּרוּךְ־הוּא.** – הרי כשאותם אברים עוסקים בקיום מצוות, הם בטלים לגמרי, כ"מרכבה", לרצון העליון שבתוך אותן מצוות. **וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[4]: "הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה",** – משום, **שֶׁכָּל אֵבְרֵיהֶם כֻּלָּם הָיוּ קְדוֹשִׁים וּמֻבְדָּלִים מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא נַעֲשׂוּ מֶרְכָּבָה** – לשום דבר, **רַק לִרְצוֹן הָעֶלְיוֹן לְבַדּוֹ כָּל יְמֵיהֶם:** – מה שחכמינו ז"ל מציינים את האבות כ"מרכבה" אל הקב"ה, הרי זה מחמת שכל חלקי גופם, היו תמיד בטלים ומסורים לחלוטין להקב"ה – לכן הם מייצגים את הבחינה התמידית והמלאה של "מרכבה". ואילו ביחס לבני ישראל, שאינם במדריגת האבות, אפשרי הדבר שאותו אבר, שבשעה אחת הוא "מרכבה" לרצון העליון – יהיה בשעה אחרת "מרכבה" לדבר שאינו כפי הרצון העליון. ואם כן הרי זה רק באופן חלקי ולעתים מסויימות בלבד: **בשעה** שהוא מקיים מצוה, בטל, האבר שעושה את המצוה, לרצון הקב"ה בבחינת "מרכבה".

יום רביעי כ"א שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 56, אך המחשבה... עד עמ' כט, לחוד כפיקודין.

עד כאן דובר אודות שני אופני הביטול לרצון העליון: א) ביטול כמו "מרכבה" ל"רוכב" (= האברים הגשמיים המקיימים מצוות). ב) ביטול ויחוד כמו גוף ונשמה (= כוח המעשה בשעת קיום המצוות). להלן יוסבר, שקיימת התאחדות עליונה יותר עם הרצון העליון, והיא – יחודם של הלבושים **הפנימיים** עם התורה.

ליקוטי אמרים

אך המחשבה וההרהור בד"ת שבמוח וכח הדבור בד"ת שבפה שהם לבושי' הפנימים של נפש האלהית וכ"ש נפש האלהית עצמה המלובשת בהם כולם מיוחדים ממש ביחוד גמור ברצון העליון ולא מרכבה לבד כי רצון העליון הוא הוא הדבר הלכה עצמה שמהרהר ומדבר בה שכל ההלכות הן פרטי המשכות פנימיות רצון

אַךְ הַמַּחֲשָׁבָה וְהַהִרְהוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה שֶׁבַּמֹּחַ, וְכֹחַ הַדִּבּוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה שֶׁבַּפֶּה, שֶׁהֵם – כוחות המחשבה והדיבור, **לְבוּשִׁים הַפְּנִימִים שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית,** – ומאוחדים יותר עם הנפש האלקית מאשר כוח המעשה של הנפש האלקית, שאינו אלא לבוש חיצוני בלבד, **וְכָל שֶׁכֵּן נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית עַצְמָהּ הַמְלֻבֶּשֶׁת בָּהֶם** – בלבושי המחשבה והדיבור בתורה, **כֻּלָּם מְיֻחָדִים מַמָּשׁ בְּיִחוּד גָּמוּר בִּרְצוֹן הָעֶלְיוֹן,** – יחוד גמור, משמעו, שהם נעשים אותו דבר ממש – לא כהתאחדות הגוף עם הנפש, שהם, כאמור לעיל, דברים **נפרדים** המתאחדים אך בכל זאת אינם דבר אחד לחלוטין וכל אחד נשאר במהותו העצמי. "יחוד גמור" פירושו: כמו התאחדות הנפש עם כוחותיה, שהם גם חלק מהנפש, הרי יחודם עם הנפש הוא מלא. כך גם הנפש האלקית וכוחות המחשבה והדיבור שלה – מאוחדים ביחוד גמור עם הרצון העליון, בשעה שיהודי מהרהר או מדבר דברי תורה, **וְלֹא מֶרְכָּבָה לְבַד**[5], – להלן מוסבר מדוע ואיך מתאחדים הלבושים הפנימיים, באמצעות התורה, עם הרצון העליון ביחוד גמור. **כִּי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן הוּא הוּא הַדָּבָר הֲלָכָה עַצְמָהּ שֶׁמְּהַרְהֵר וּמְדַבֵּר בָּהּ, שֶׁכָּל הַהֲלָכוֹת הֵן פְּרָטֵי הַמְשָׁכוֹת פְּנִימִיּוּת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן עַצְמוֹ,** – כל הלכה מייצגת פרט מסויים מרצונו של

---

4. בראשית רבה מז, ו. **5.** ב"הערה" מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א על הקושי שבביטוי "ולא מרכבה לבד", ממנו אפשר להבין, שיחודם של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון, הוא למעלה מביטול ה"מרכבה" בלבד - בשעה שבאמת הוא למעלה גם מאיחוד הגוף והנפש. מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: ..."ואולי הזכירו כאן "מרכבה" - מפני שהמוח והפה, בם המח' והדבור בתורה דעסקי' בזה - הם **מרכבה** (כנ"ל)". משמעותה של הערה עמוקה זו, היא: במלים "ולא **מרכבה** לבד" אין הכוונה לערוך השוואה כללית של יחוד זה (של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון) לגבי שני אופני הביטול והיחוד המוזכרים לעיל. הזכרת המושג "מרכבה" כאן, היא רק ביחס לחידוש שביחוד המחשבה והדיבור בתורה לעומת ביטול המוח והפה, בהם חושבים ומדברים. רק עתה אמרנו שהמוח והפה, החושבים ומדברים דברי תורה, הם "מרכבה" - באים כאן לחדש, שעצם **המחשבה** עצמה והכוח לדבר, מאוחדים "ביחוד גמור", **ולא מרכבה בלבד** - כמו שהדבר במוח ובפה עצמם.

הקב"ה הנמשך באותה הלכה, **שֶׁכָּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – כך רוצה הקב"ה, **זֶה מֻתָּר אוֹ כָּשֵׁר אוֹ פָּטוּר אוֹ זַכַּאי אוֹ לְהַכָּךְ;** – שדבר זה אסור או פסול, או חייב וכו'. ומאחר שכל הלכה היא פרט ברצונו של הקב"ה. הרי בשעה שהאדם מהרהר או מדבר באותה הלכה, הוא מאוחד עם הרצון העליון, במדה הגבוהה ביותר של התאחדות, למעלה גם מהתאחדות הגוף והנפש. **וְכֵן כָּל צִרּוּפֵי אוֹתִיּוֹת תְּנַ"ךְ הֵן הַמְשָׁכַת רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ** – של הקב"ה, **הַמְיֻחָדוֹת בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, שֶׁהוּא** – הקב"ה עצמו, הוא **הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַמֻּדָּע כוּ'.** – והוא הידוע. הרי, שחכמתו ורצונו של הקב"ה, והקב"ה עצמו, הם דבר אחד ממש, וברצון **זה** וחכמה **זו** מתאחדים כוחות המחשבה והדיבור, בשעה שיהודי מדבר או מהרהר בתורה. ההבדל שבין מצוות לתורה, יוסבר ביתר הרחבה, באמצעות משל: מלך ציווה על עבדיו לבנות לו ארמון יפה, והכין למטרה זו ספר מיוחד, בו נרשם במפורט כיצד ואיך רוצה ומבין המלך שאותו ארמון ייבנה. הרי, כשהעבדים עוסקים בהקמת הארמון, הם קשורים ומאוחדים עם רצונו של המלך שביחס לאותו ארמון ובנינו. ואילו כותלי הארמון כשלעצמם, או פריטיו האחרים של הארמון אינם רצונו של המלך עצמו. לעומתם – החכמים שלומדים את ספר התכניות, שבו רשם המלך כיצד ייבנה הארמון – הרי הם עוסקים ממש בחכמתו וברצונו של המלך: הרשום באותו ספר מייצג הרי את חכמתו ורצונו של המלך. כך גם בענייננו: במעשה המצוות, מתלבש רצונו של הקב"ה, ואילו הפריטים בהם מקיימים את המצוות אינם הרצון עצמו. שונה הדבר ביחס לתורה – "שכל" התורה הוא אכן חכמתו של הקב"ה, ו"פסק ההלכה" הוא אכן רצונו של הקב"ה, וכשיהודי עוסק בתורה, במחשבה או בדיבור. הוא מתאחד, בדרגה העליונה ביותר, ברצונו ובחכמתו של הקב"ה. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב** – ב"זוהר", **דְ"אוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא - כֻּלָּא חַד",** – שהתורה והקב"ה הם דבר אחד ממש, **וְלֹא "אֵבְרִין דְּמַלְכָּא" לְחוּד כְּפִקּוּדִין.** – ולא "אברים" בלבד של המלך, כמו המצוות. שכן, כאמור, מאוחדות המצוות עם הרצון העליון, כמו הגוף עם הנשמה – התאחדות של שני דברים נפרדים. ואילו תורה והקב"ה הם דבר אחד ממש.

ליקוטי אמרים

העליון עצמו שכך עלה ברצונו ית' שדבר זה מותר או כשר או פטור או זכאי או להפך וכן כל צרופי אותיות תנ"ך הן המשכת רצונו וחכמתו המיוחדו' בא"ם ב"ה בתכלית היחוד שהוא היודע והוא המדע כו' וז"ש דאורייתא וקב"ה כולא חד ולא אברין דמלכא לחוד כפיקודין.

יום חמישי כ"ב שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כט, ומאחר שרצון העליון... עד עמ' כט, בלא"ה].

וּמֵאַחַר שֶׁרְצוֹן הָעֶלְיוֹן הַמְיֻחָד בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, הוּא בְּגִלּוּי לְגַמְרֵי, וְלֹא בְּהֶסְתֵּר פָּנִים כְּלָל וּכְלָל, בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית וּלְבוּשֶׁיהָ הַפְּנִימִים, שֶׁהֵם מַחֲשַׁבְתָּהּ וְדִבּוּרָהּ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁהָאָדָם עוֹסֵק בְּדִבְרֵי תּוֹרָה – בשעה שיהודי מהרהר ומדבר דברי תורה, בא הרי הרצון העליון שבתורה לידי גילוי מלא בנפשו ובמחשבתו ודיבורו. **הֲרֵי גַּם הַנֶּפֶשׁ וּלְבוּשֶׁיהָ** – מחשבה ודיבור, **אֵלּוּ מְיֻחָדִים מַמָּשׁ בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, כְּיִחוּד דִּבּוּרוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּמַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[6], כִּי אֵין שׁוּם דָּבָר נִפְרָד** – מהקב"ה, **כִּי אִם בְּהֶסְתֵּר פָּנִים כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – רק על ידי כך שפנימיות הרצון העליון מוסתרת, אפשר לנבראים להרגיש את עצמם ל"מציאות", ומאחר שבשעה שיהודי לומד תורה, מוסרת הסתרה זו, ופנימיות הרצון העליון היא בהתגלות מלאה – ממילא ה"יחוד" הוא מלא. **וְלֹא עוֹד אֶלָּא** – יתירה מזו, **שֶׁיִּחוּדָם** – של הנפש וכוחותיה עם הקב"ה בשעה שיהודי לומד תורה, **הוּא בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז מִיִּחוּד אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים,** – עם העולמות הרוחניים העליונים. **מֵאַחַר שֶׁרְצוֹן הָעֶלְיוֹן הוּא בְּגִלּוּי מַמָּשׁ בַּנֶּפֶשׁ וּלְבוּשֶׁיהָ הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הוּא הוּא הַתּוֹרָה עַצְמָהּ,** – בה הם עוסקים; ולעומתם – **וְכָל הָעוֹלְמוֹת הָעֶלְיוֹנִים מְקַבְּלִים חִיּוּתָם** – רק, **מֵאוֹר וְחִיּוּת הַנִּמְשָׁךְ** – ממה

ליקוטי אמרים

ומאחר שרצון העליון המיוחד בא"ם ב"ה בתכלית היחוד הוא בגילוי לגמרי ולא בהסתר פנים כלל וכלל בנפש האלהית ולבושיה הפנימים שהם מחשבתה ודבורה באותה שעה שהאדם עוסק בדברי תורה הרי גם הנפש ולבושיה אלו מיוחדים ממש בא"ם ב"ה באותה שעה בתכלית היחוד כיחוד דבורו ומחשבתו של הקב"ה במהותו ועצמותו כנ"ל כי אין שום דבר נפרד כי אם בהסתר פנים כנ"ל ולא עוד אלא שיחודם הוא ביתר שאת ויתר עז מיחוד אור א"ם ב"ה בעולמות עליונים מאחר שרצון העליון הוא בגילוי ממש בנפש ולבושיה העוסקים בתורה שהרי הוא הוא התורה עצמה וכל העולמות העליונים מקבלים חיותם

---

6. פרק כא.

שנובע, **מֵהַתּוֹרָה, שֶׁהִיא רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – כאמור ש"שכל" התורה הוא **חכמתו** של הקב"ה, ו"פסק ההלכה" – **רצונו** של הקב"ה. **כְּדִכְתִיב**[7]**: "כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ",** – הרי, ש"חכמה" היא המקור לבריאת וקיום כל העולמות. **וְאִם כֵּן הַחָכְמָה - שֶׁהִיא הַתּוֹרָה** – היא, **לְמַעְלָה מִכֻּלָּם,** – מאחר שהיא ה"מקור" לכל העולמות. **וְהִיא הִיא** – התורה, **רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ הַנִּקְרָא "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין",** – המשפיע בכל העולמות בצורה "מקיפה". כלומר: הוא למעלה מכל העולמות, ולכן אין הוא יכול להתלבש **בתוך** העולמות, בפנימיות, אלא הוא משפיע עליהם בבחינת "מקיף" – כפי שיוסבר להלן: **שֶׁהִיא בְּחִינַת מַה שֶּׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ עָלְמִין** – בפנימיות העולמות, **רַק מְחַיֶּה וּמֵאִיר לְמַעְלָה בִּבְחִינַת מַקִּיף,** – מעליהם, בהיותו למעלה מהתלבשות **בתוך** העולמות, **וְהִיא הִיא** – בחינה זו שהיא למעלה מכל העולמות, **הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּנַפְשׁ וּלְבוּשֶׁיהָ בִּבְחִינַת גִּלּוּי מַמָּשׁ כְּשֶׁעוֹסְקִים בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, "וְאַף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ לָא חָזֵי כּוּ"**[8] – ואף על פי שאין הוא רואה זאת. יהודי, בשעה שהוא לומד תורה, אינו מרגיש בהתאחדות נפשו עם הקב"ה, ואילו נשמתו – חשה בכך, [**וּמִשּׁוּם הָכֵי** – ולכן, **יָכוֹל לְכַבֵּל,** – את ההתאחדות הנעלה עם הקב"ה, **מִשּׁוּם** – מפני, **דְּלָא חָזֵי,** – שאינו מרגיש. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּעֶלְיוֹנִים].** – שונה הדבר בנבראים של העולמות העליונים, בהם אין ההסתרה שבעולם־הזה, והם "רואים" ומרגישים כל ענין אלקי, ולכן אין ביכלתם "לקבל" יחוד נעלה כזה עם הקב"ה. ואילו נשמה בגוף, יען שהגוף והעולם־הזה, מסתירים מלהרגיש באור האלקי שביחוד זה – זוהי הסיבה ליכולת הנשמה להתאחד ביחוד חזק כזה עם הקב"ה, בשעת לימוד התורה. **וּבָזֶה** – במה שהוסבר, שיחוד נפשו של יהודי עם הקב"ה, בשעת לימוד התורה, היא במדה המלאה ולמעלה מאשר בשעת קיום המצוות, **יוּבָן לָמָּה גְּדֻלָּה מְאֹד מַעֲלַת הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה יוֹתֵר מִכָּל הַמִּצְוֹת, וַאֲפִלּוּ מִתְּפִלָּה שֶׁהִיא יִחוּד עוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים** – ובכל זאת גדלה מעלת לימוד התורה גם מתפלה – אלא שלכאורה אפשר לשאול: הרי יודעים אנו שמי שאין "תורתו אומנתו", שאין התורה עיסוקו התמידי, עליו להפסיק מלימוד התורה לשם תפילה – הרי שהתפילה היא למעלה מתורה? – מסביר רבנו הזקן להלן: [**וְהָא** – וזה, **דְּמִי שֶׁאֵין תּוֹרָתוֹ אֻמָּנָתוֹ צָרִיךְ לְהַפְסִיק,** – לתפלה, אין בכך הוכחה שהתפלה היא למעלה מתורה, אלא טעמו של דבר הוא: **הַיְנוּ מֵאַחַר דְּמַפְסִיק וּמְבַטֵּל בְּלָאו הָכֵי].** – מאחר שהוא מפסיק ומבטל מלימוד תורה, בגלל דברים אחרים, לכן עליו להפסיק גם לתפלה.

ליקוטי אמרים

מאור וחיות הנמשך מהתורה שהיא רצונו וחכמתו ית' כדכתיב כולם בחכמה עשית וא"כ החכמה שהיא התורה למעלה מכולם והיא היא רצונו ית' הנק' סובב כל עלמין שהיא בחי' מה שאינו יכול להתלבש בתוך עלמין רק מחיה ומאיר למעלה בבחי' מקיף והיא היא המתלבשת בנפש ולבושיה בבחי' גילוי ממש כשעוסקים בד"ת ואע"ג דאיהו לא חזי כו' [ומשו' הכי יכול לסבול משום דלא חזי משא"כ בעליונים]. ובזה יובן למה גדלה מאד מעלת העסק בתורה יותר מכל המצות ואפי' מתפלה שהיא יחוד עולמות עליונים [והא דמי שאין תורתו אומנתו צריך להפסיק היינו מאחר דמפסיק ומבטל בלא"ה].

יום שישי כ"ג שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כט, ומזה יוכל המשכיל... עד עמ' 58, כמ"ש לקמן.

וּמִזֶּה[9] – ממה שהסברנו המעלה שבתורה, **יוּכַל הַמַּשְׂכִּיל** – המבין הגדול, **לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו יִרְאָה גְּדוֹלָה בְּעֶסְקוֹ בַּתּוֹרָה, כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן אֵיךְ שֶׁנַּפְשׁוֹ וּלְבוּשֶׁיהָ שֶׁבְּמֹחוֹ** – המחשבה, **וּבְפִיו** – והדיבור שבפיו, **הֵם מְיֻחָדִים מַמָּשׁ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד בְּרָצוֹן הָעֶלְיוֹן, וְאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ הַמִּתְגַּלֶּה בָּהֶם,** – בנפש ובלבושיה, מחשבה ודיבור, בשעת לימוד התורה; **מַה שֶּׁכָּל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים בְּלָא חֲשִׁיבֵי קַמֵּיהּ** – כל העולמות, העליונים והתחתונים, אינם נחשבים כלל לגבי הרצון העליון ואור אין סוף ברוך הוא, **וּכְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ,** – הם כאילו אינם קיימים כלל, **עַד שֶׁאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם מַמָּשׁ,** – אין הרצון העליון מתלבש בהם בפנימיות, כאמור, שאין ביכולת העולמות לקבל את הרצון העליון בפנימיות, **אֶלָּא** – הרצון העליון משפיע בהם בבחינת **סוֹבֵב כָּל עָלְמִין בְּבְחִינַת מַקִּיף** – כדי, **לְהַחֲיוֹתָם עִקַּר חִיּוּתָם,** – את עיקר חיותם מקבלים העולמות מהאור האלקי הסובב את כל העולמות. **רַק אֵיזוֹ הָאָרָה**

ליקוטי אמרים

ומזה יוכל המשכיל להמשיך עליו יראה גדולה בעסקו בתורה כשיתבונן איך שנפשו ולבושיה שבמוחו ובפיו הם מיוחדי' ממש בתכלית היחוד ברצון העליון ואור א"ס ב"ה ממש המתגלה בהם מה שכל העולמות עליונים ותחתונים כלא חשיבי קמיה וכאין ואפס ממש עד שאינו מתלבש בתוכם ממש אלא סובב כל עלמין בבחי' מקיף להחיות' עיקר חיותם רק איזו הארה מתלבשת בתוכם

---

7. תהלים קד, כד. **8.** ראה מגילה ג, א. **9.** כ"ק אדמו"ר שליט"א מעיר כאן, וזה לשונו הקדוש: "אולי שייכות כל הענין כאן (וחידושו) ותוכנו - שממעלת התורה על המצוות באופן היחוד - מסובבת עוד מעלה (שבאים ליראה גדולה) והיא מעלה גדולה מהקודמת - כי **תכלית החוקים** (היחוד) הרי זה ליראה כו', ויראה גדולה יותר - מקרבת יותר בפיך ובלבבך לעשותו".

– בלבד, **מִתְלַבֶּשֶׁת בְּתוֹכָם,** – בפנימיות, **מַה שֶּׁיְּכוֹלִים לִסְבֹּל, שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ בַּמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי.** – מהתבוננות זו, שגם העולמות העליונים אינם יכולים "לסבול" את הרצון העליון, רק הארה ממנו בלבד, וזאת כדי שלא יאבדו את מציאותם לגמרי, ואילו בנפשו, בשעה שהוא לומד תורה, מאיר רצון עליון **זה** בהתגלות – הרי בהתבוננו בכך, יגיע ליראה גדולה מהקב"ה בשעת עיסוקו בתורה. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[10]**: "וַיְצַוֵּנוּ ה' אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת ה' וְגוֹ'"** – הרי שעל־ידי ה"חוקים" מגיעים ליראה מהקב"ה. רבנו הזקן מתכוון בכך, **לפי הערתו של כ"ק אדמו"ר שליט"א ובלשונו:** "דלכאורה הוא להיפך דמפני היראה (סיבה – בא המסובב) מקיימים את החוקים". כלומר: מפסוק זה משמע, שעל־ידי החוקים, הוא מגיע, לאחר מכן, ליראת ה' – בשעה שלכאורה הדבר הפוך: ה"יראה" מביאה אותו לקיום החוקים; ה"יראה" היא הרי ה"סיבה" הגורמת לקיום החוקים, ולא שהחוקים הם **בשביל** היראה. אך, לפי הסברתו של רבנו הזקן, הדברים מובנים, שכן, קיימת מדריגה כזו ביראה – יראה גדולה – הבאה רק אחרי ה"חוקים", והיא כ"תכלית" החוקים הבאים **בשביל** היראה. היראה שהיא "סיבה" לקיום החוקים, היא יראה בדרגה נמוכה יותר, שעליה להביא לקיום המצוות. כשם שזה לגבי חוקים, כך מסביר רבנו הזקן, להלן, לגבי חכמה – תורה. **[וְעַל יִרְאָה גְּדוֹלָה זוֹ אָמְרוּ**[11]**:** – חכמינו ז"ל: **"אִם אֵין חָכְמָה, אֵין יִרְאָה"**, – חכמה – תורה – היא מבוא ליראה, היינו לאותה "יראה גדולה", המדריגה העליונה יותר שביראה. וזאת לעומת מה שחכמינו ז"ל אומרים בצורה הפוכה: "אם אין יראה אין חכמה" – שהיראה היא תנאי מוקדם לחכמה – תורה – שכאן הכוונה היא לגבי המדריגה התחתונה יותר של היראה, הנדרשת ללימוד תורה; **וְהַתּוֹרָה נִקְרֵאת אֶצְלָהּ** – לגבי המדריגה העליונה יותר של היראה, **"תַּרְעָא לְדַרְתָּא"**, – שער לבית, שרק דרך השער אפשר להכנס לבית. הרי, שהיראה מתוארת כ"בית", שהוא העיקר לגבי ה"שער" הרומז על תורה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר], אֶלָּא דְּלָאו כָּל מֹחָא סָבִיל דָּא יִרְאָה כָּזוֹ.** – לא כל מוח יכול "לסבול" מדריגה עליונה כזו של יראת ה'. **אַף גַּם מַאן דְּלָא סָבִיל מֹחוֹ כְּלָל יִרְאָה זוֹ,** – גם מי שאין מוחו יכול "לסבול" יראה זו כלל, **לָא מִנָּהּ וְלָא מִקְּצָתָהּ,** – גם לא משהו מיראה זו, **מִפְּנֵי פְּחִיתוּת עֶרְךְ נַפְשׁוֹ בְּשֶׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ בְּמַדְרֵגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת דְּעֲשֵׂה סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה** – של עולם העשיה – **אֵין יִרְאָה זוֹ** – החסרה לו, **מְעַכֶּבֶת בּוֹ לְמַעֲשֶׂה,** – לקיום תורה ומצוות בפועל ממש, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן:**

ליקוטי אמרים

מה שיכולים לסבול שלא יתבטלו במציאות לגמרי. וז"ש ויצונו ה' את כל החוקים האלה ליראה את ה' וגו' [ועל יראה גדולה זו אמרו אם אין חכמה אין יראה והתורה נקראת אצלה תרעא לדרתא כמ"ש במ"א] אלא דלאו כל מוחא סביל דא יראה כזו. אך גם מאן דלא סביל מוחו כלל יראה זו לא מינה ולא מקצתה מפני פחיתות ערך נפשו בשרשה ומקורה במדרגות תחתונים דעשר ספירות דעשיה אין יראה זו מעכבת בו למעשה כמ"ש לקמן:

יום שבת קודש כ"ד שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 58, פרק כד וזה... עד עמ' לא, כנודע.

פֶּרֶק כד. בפרקים הקודמים, הסביר רבנו הזקן, איך "קרוב מאד" לקיים תורה ומצוות "בלבבך", מתוך אהבת ה' ויראת ה', באמצעות האהבה המסותרת שבתוך כל אחד מישראל להקב"ה. אך, כדי להבין, כיצד אפשר על־ידי האהבה המסותרת לקיים כל המצוות, ולהימנע מעבירות – הסביר רבנו הזקן שייכותן של כל מצוות־העשה ל"אנכי ה' אלקיך", ושל כל מצוות־הלא־תעשה ל"לא יהי' לך"; משמעותה של "אחדות ה'" היא לא רק שהקב"ה הוא אלוקה אחד, אלא שהוא יחיד ובלעדו הכל אין ואפס, שכן, הכל בטל בתכלית אל הקב"ה. רבנו הזקן הסביר ש"עבודה זרה" אין פירושה דוקא לכפור חלילה בהקב"ה, אלא גם כשאדם מחשיב את עצמו ל"מציאות" ונפרד מקדושתו של הקב"ה – הרי גם זה "עבודה זרה". לאחר מכן הסביר רבנו הזקן, שפנימיות הרצון העליון מאירה בהתגלות במצוות, וידודי בשעה שמקיים מצוות, גם הוא מתאחד עם הקב"ה. ייחודו של יהודי עם הקב"ה בשעה שהוא לומד תורה, הוא למעלה מאשר ייחודו אתו בשעה שהוא מקיים מצוות. בפרק כ"ד, אותו אנו מתחילים ללמוד, יוסבר, שכשיהודי עובר עבירה, דבר שהוא ההיפך ממצוה, היפך מרצונו של הקב"ה, נפרדות אז נפשו וכוחותיה מהקב"ה, יותר מאשר היפרדותן של ה"קליפה" וה"סטרא אחרא" הנקראות "עבודה זרה" ו"אלקים אחרים".

ליקוטי אמרים

פרק כד וזה לעומת זה הן שס"ה מצות לא תעשה דאורייתא וכל איסורי דרבנן מאחר שהן נגד רצונו וחכמתו ית' והפכם ממש הם נפרדים

וְזֶה לְעֻמַּת זֶה, – כשם שלכל ענין של קדושה, יש לעומתו דבר הפכי בקליפה – כך יש גם דבר הפכי כנגד לימוד התורה וקיום המצוות, שעל־ידן מתאחדים עם הקב"ה. ה"לעומת זה" של תורה ומצוות, היא: **הֵן שְׁסָ"ה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה דְּאוֹרַיְתָא** – שש מאות ששים וחמש מצוות ה"לא תעשה", שהתורה אסרה לעשותן, **וְכָל אִסּוּרֵי דְּרַבָּנָן,** – כל האיסורים שאסרו החכמים, **מֵאַחַר שֶׁהֵן נֶגֶד רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְהֶפְכָּם מַמָּשׁ** – ההיפך מרצונו וחכמתו של הקב"ה, לפיהם

---

10. דברים ו, כד. **11.** אבות ג, יז.

אסור לעשות דברים אלה, **הֵם** – כל הדברים האסורים הללו, **נִפְרָדִים מִיחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַכְלִית הַפֵּרוּד מַמָּשׁ, כְּמוֹ הַסִּטְרָא אָחֳרָא וְהַקְלִיפָּה הַנִּקְרֵאת "עֲבוֹדָה זָרָה" וֵ"אלֹהִים אֲחֵרִים"**, מֵחֲמַת הֶסְתֵּר פָּנִים שֶׁל רְצוֹן הָעֶלְיוֹן, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[1]. – שהן מקבלות השפעה מבחינת **אחוריים** – ולכן הן נקראות אלקים **אחרים**. **וְכֵן** – כמו שזה בעבירות עצמן, כך גם **ג' לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ** – הבהמית, **שֶׁמִּקְלִפַּת נֹגַהּ שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, הַמְלֻבָּשִׁים בִּשְׂשָׂ"ה לֹא תַעֲשֶׂה דְּאוֹרַיְתָא וּדְרַבָּנָן,** – לחשוב, לדבר ולעשות את הדברים שהתורה והחכמים אסרו אותם; **וְכֵן מָהוּת הַנֶּפֶשׁ עַצְמָהּ הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּלְבוּשֶׁיהָ** – שהנפש הבהמית היא זו שעושה את העבירות באמצעות לבושיה: מחשבה, דיבור או מעשה, **כֻּלָּם מְיֻחָדִים מַמָּשׁ בְּסִטְרָא אָחֳרָא וּקְלִפָּה זוֹ, הַנִּקְרֵאת "עֲבוֹדָה זָרָה"**. – ממנה הם מקבלים "חיות" בשעת עשיית העבירות. **וְלֹא עוֹד,** – שהנפש ולבושיה מאוחדים עם ה"סטרא אחרא" וממילא הם בדרגה אחת אתה, **אֶלָּא** – יתירה מזו: **שֶׁבְּטֵלִים וּטְפֵלִים אֵלֶיהָ, וּגְרוּעִים וּפְחוּתִים מִמֶּנָּה מְאֹד, כִּי הִיא** – ה"סטרא אחרא" וה"קליפה", **אֵינָהּ מְלֻבֶּשֶׁת בְּגוּף חָמְרִי, וְיוֹדַעַת אֶת רִבּוֹנָהּ וְאֵינָהּ מוֹרֶדֶת בּוֹ, לִפְעֹל פְּעֻלָּתָהּ בְּמִשְׁלַחַת מַלְאָכֵי רָעִים שֶׁלָּהּ שֶׁלֹּא בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם בָּרוּךְ־הוּא חַס וְשָׁלוֹם,** – אלא, כל שהיא עושה, הוא בשליחותו של הקב"ה. הרי, שהקליפות שאינן לבושות בגוף, אינן יכולות להמרות את רצונו של הקב"ה; נפש האדם בלבד, בהיותה לבושה בגוף – יכולה לעשות דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ובכך היא **למטה** מהקליפות, **וּכְמַאֲמַר בְּלָעָם**[2]: – כמו שאמר בלעם: **"לֹא אוּכַל לַעֲבֹר אֶת פִּי ה' וְגוֹ"**. – אף שבלעם היה קליפה מלובשת בגוף – אלא שהוא אמר זאת, מצד הקליפה **הרוחנית** שהתלבשה בו במיוחד בשעה שהיה צריך לקבל את הנבואה שלו ואת הכוח שהקללות שלו יפעלו פעולתן. מבחינת קליפה רוחנית זו – לא היה יכול להמרות ציוויו של הקב"ה. **וְאַף שֶׁנִּקְרָא** – הקליפות האמורות, **"עֲבוֹדָה זָרָה"** – כך שהן מייצגות את הכפירה בהקב"ה, **הָא קָרוּ לֵיהּ** – אך הן הרי קוראות להקב"ה: **"אֱלָהָא דֶאֱלָהַיָּא"**, – אלוקה האלוקים, כלומר, שאין הן כופרות לגמרי בהקב"ה, **וְאֵינָם יְכוֹלִים לַעֲבֹר כְּלָל עַל רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – לעשות דבר שכנגד רצונו של הקב"ה – וכל כך למה? **כִּי יוֹדְעִים וּמַשִּׂיגִים שֶׁהוּא** – רצונו של הקב"ה, **חַיּוּתָם וְקִיּוּמָם, שֶׁיּוֹנְקִים מִבְּחִינַת "אֲחוֹרַיִם" דְּאַחוֹרַיִם" שֶׁל רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא הַמַּקִּיף עֲלֵיהֶם, אֶלָּא שֶׁיְּנִיקָתָם וְחַיּוּתָם שֶׁבְּתוֹכָם הִיא בִּבְחִינַת גָּלוּת בְּתוֹכָם** – שיוכלו **לְהַחֲשִׁיב עַצְמָן** – ל"מציאות" של **אֱלֹהוּת, וַהֲרֵי זוֹ כְּפֵירָה בְּאַחְדוּתוֹ.** – של הקב"ה. ההחשבה העצמית ל"מציאות", יש בה משום כפירה באחדותו של הקב"ה, **אֲבָל מִכָּל מָקוֹם,** – הקליפות והסטרא אחרא, **אֵינָן כּוֹפְרִים וְכִחֲשׁוּ בַּה' לְגַמְרֵי וְלוֹמַר לֹא הוּא, אֶלָּא דְּקָרוּ לֵיהּ** – להקב"ה, **"אֱלָהָא דֶאֱלָהַיָּא", דְּהַיְנוּ חַיּוּתָם וְקִיּוּמָם הַנִּמְשָׁךְ וְיוֹרֵד עֲלֵיהֶם מֵרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – הקליפות והסטרא־אחרא מבירות, שחיותן וקיומן, בא להן מרצונו של הקב"ה. **וְלָכֵן** – מחמת ידיעתן, ש"חיותן" בא להן מרצון הקב"ה, **אֵינָן עוֹבְרִין רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ לְעוֹלָם. וְאִם כֵּן,** – שאין הקליפות עוברות אף פעם על רצונו של הקב"ה, הרי **הָאָדָם הָעוֹבֵר עַל רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, הוּא גָּרוּעַ וּפָחוּת הַרְבֵּה מְאֹד מֵהַסִּטְרָא אָחֳרָא וּקְלִפָּה, הַנִּקְרֵאת "עֲבוֹדָה זָרָה" וֵ"אלֹהִים אֲחֵרִים",** – בכך שהוא עובר על רצונו של הקב"ה, ואילו הקליפה והסטרא אחרא אינן עוברות על רצונו של הקב"ה, **וְהוּא** – בעל העבירה, **בְּתַכְלִית הַפֵּרוּד מִיחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יוֹתֵר מִמֶּנָּה,** – מהקליפה, **וּכְאִלּוּ כּוֹפֵר בְּאַחְדוּתוֹ יוֹתֵר מִמֶּנָּה חַס וְשָׁלוֹם. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים שַׁעַר מב סוֹף פֶּרֶק ד, שֶׁהָרַע שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַחֻמְרִי הוּא שִׁמְרֵי הַקְּלִפּוֹת הַנִּסּוֹת כּוֹ',** – "שמרים" – הם החומר הגס ביותר המופרש מהיין – ובענייננו:

ליקוטי אמרים

מיחודו ואחדותו ית' בתכלית הפירוד ממש כמו הס"א והקליפה הנק' ע"ז ואלהים אחרים מחמת הסתר פנים של רצון העליון כנ"ל. וכן ג' לבושי הנפש שמקליפת נוגה שבישראל שהם מחשבה דבור ומעשה המלובשי' בשס"ה ל"ת דאורייתא ודרבנן וכן מהות הנפש עצמה המלובשת בלבושיה כולם מיוחדים ממש בס"א וקליפ' זו הנק' ע"ז ולא עוד אלא שבטלים וטפלים אליה וגרועים ופחותים ממנה מאד כי היא אינה מלובשת בגוף חומרי ויודעת את רבונה ואינה מורדת בו לפעול פעולתה במשלחת מלאכי רעים שלה שלא בשליחותו של מקום ב"ה ח"ו וכמאמר בלעם לא אוכל לעבור את פי ה' וגו' ואף שנקרא ע"ז הא קרו ליה אלהא דאלהיא ואינם יכולי' לעבור כלל על רצונו ית' כי יודעי' ומשיגים שהוא חיותם וקיומם שיונקים מבחי' אחוריים דאחוריי' של רצון העליון ב"ה המקיף עליהם אלא שיניקתם וחיותם שבתוכם היא בבחי' גלות בתוכם להחשיב עצמן אלהות והרי זו כפירה באחדותו אבל מ"מ אינן כופרים וכחשו בה' לגמרי ולומר לא הוא אלא דקרו ליה אלהא דאלהיא דהיינו חיותם וקיומם הנמשך ויורד עליהם מרצונו ית' ולכן אינן עוברין רצונו ית' לעולם. וא"כ האדם העובר על רצונו ית' הוא גרוע ופחות הרבה מאד מהס"א וקליפה הנקראת ע"ז ואלהים אחרים והוא בתכלי' הפירוד מיחודו ואחדותו של הקב"ה יותר ממנה וכאלו כופר באחדותו יותר ממנה ח"ו. וכמ"ש בע"ח שער מ"ב סוף פ"ד שהרע שבעו"הז החומרי הוא שמרי הקליפות הגסות כו' והוא תכלית הבירור וכו' ולכן כל

---

1. פרק כב. 2. במדבר כב, יח.

ה"רע" שבעולם־הזה הוא הגס ביותר בקליפות עצמן, **וְהוּא תַּכְלִית הַבֵּרוּר וְכוּ'**, – אחרי בירור והעלאת ניצוצות הטוב הנמצאים בקליפות – שורד הגס והגרוע ביותר מהקליפות – והוא ה"רע" של עולמנו החומרי. **וְלָכֵן כָּל מַעֲשֵׂה עוֹלָם הַזֶּה קָשִׁים וְרָעִים, וְהָרְשָׁעִים גּוֹבְרִים בּוֹ וְכוּ':** – שכן בעולם־הזה באות לידי ביטוי הקליפות הגדולות והגרועות ביותר. **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל[3] עַל פָּסוּק: "כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ"[4]** – "תשטה" מלשון "שטות", כי: **"אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה וְכוּ'"**, – אלא אם כן נכנס בו רוח שטות", **דַּאֲפִלּוּ אִשָּׁה הַמְנָאֶפֶת שֶׁדַּעְתָּהּ קַלָּה** – בכל זאת, **הָיְתָה מוּשֶׁלֶת בְּרוּחַ תַּאֲוָתָהּ, לוּלֵי רוּחַ שְׁטוּת שֶׁבָּהּ הַמְכַסֶּה וּמַסְתִּיר וּמַעְלִים אֶת הָאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת שֶׁבְּנַפְשָׁהּ הָאֱלֹהִית,** – שהיא, האהבה המסותרת, שואפת **לְדָבְקָה בֶּאֱמוּנַת ה' וְיִחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ, וְלֹא לִפְרֹד חַס וְשָׁלוֹם מֵאַחְדוּתוֹ, אֲפִלּוּ נוֹטְלִים אֶת נַפְשָׁהּ מִמֶּנָּה לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה חַס וְשָׁלוֹם,** – מחמת אהבתה להקב"ה, היתה מוסרת את נפשה ולא היתה מסכימה בשום אופן לעבוד עבודה זרה, כי על־ידי כך תתנתק מהקב"ה; וכלפי איזה נסיון היתה מוסרת את נפשה? **וַאֲפִלּוּ בְּהִשְׁתַּחֲוָאָה לְבָדָהּ** – לעבודה זרה, **בְּלִי שׂוּם אֱמוּנָה בַּלֵּב כְּלָל,** – כלומר: גם אם הכפיה לעבוד עבודה זרה, היתה מתבטאת בתנועה חיצונית בלבד – להשתחוות לעבודה זרה, גם מבלי שתאמין בלבה בכך כלל – היתה אשה קלת דעת זו, מוסרת את נפשה, מחמת האהבה המסותרת שבלבה להקב"ה, **ולא** היתה משתחוה לעבודה זרה, כדי לא להיות מנותקת מהקב"ה; **וְכָל שֶׁכֵּן לִכְבֹּשׁ הַיֵּצֶר וְתַאֲוַת הַנִּאוּף, שֶׁהֵם יִסּוּרִים קַלִּים מִמִּיתָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ.** – הרי בודאי שהיתה יכולה לשלוט ביצר הניאוף, בגלל אהבתה המסותרת להקב"ה, אלא, "רוח שטות" בלבד, היא המפתה אותה ומסיטה אותה מן הדרך, לחשוב, שעל־ידי חטא הזנות, אין היא מתנתקת מהקב"ה, ומשום כך היא נכשלת בעבירה זו. אך אפשרי הרי לומר, שקיים אצלה הבדל בחומרת העוון ובמדת ההינתקות מהקב"ה, בין האיסור של זנות לבין האיסור של עבודה זרה – ובגלל אותו הבדל, הרי ב"עבודה זרה" היא מוסרת את נפשה למרות שאין היא נמנעת מלעבור על איסור זנות – מסביר רבנו הזקן, שגם הבדל זה שקיים אצלה, מקורו ב"רוח שטות". לולא רוח השטות, היתה יודעת ומרגישה שגם על־ידי זנות היא נפרדת מהקב"ה. ידיעה זו היתה נוסכת בה כוח להימנע מלחטוא חטא של זנות – וכך אומר ה"תניא" להלן: **וְהַהֶפְרֵשׁ שֶׁאֶצְלָהּ בֵּין אִסּוּר נִאוּף לְאִסּוּר הִשְׁתַּחֲוָאָה לַעֲבוֹדָה זָרָה, הוּא גַּם כֵּן רוּחַ שְׁטוּת דְּקַלְּפָה הַמַּלְבֶּשֶׁת לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית** – אלא, רוח השטות מלבישה את הנפש האלקית רק **עַד בְּחִינַת חָכְמָה שֶׁבָּהּ,** – כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, שכוח החכמה שבנשמה, הוא "כוח האמונה", **וְלֹא עַד בִּכְלָל,** – על כוח החכמה שבנשמה, אין "רוח שטות" מכסה ומסתירה, **מִפְּנֵי אוֹר ה' הַמְלֻבָּשׁ בַּחָכְמָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[5].** – ובגלל כך, בשעה שהיו כופים עליה לעבוד עבודה זרה, הפוגעת מפורשות באמונת ה', שעליה אין רוח השטות יכולה לכסות, היתה מוסרת את נפשה. אך, כשמדובר באיסור זנות, שלגביו יכולה רוח השטות לכסות, אין היא מונעת את עצמה מלזנות.

ליקוטי אמרים

מעשה עו"הז קשים ורעים והרשעים גוברים בו וכו': ולכן אמרו רז"ל על פסוק כי תשטה אשתו אין אדם עובר עבירה וכו' דאפי' אשה המנאפת שדעתה קלה היתה מושלת ברוח תאותה לולי רוח שטות שבה המכסה ומסתיר ומעלי' את האהבה מסותרת שבנפשה האלהית לדבקה באמונת ה' ויחודו ואחדותו ולא ליפרד ח"ו מאחדותו אפי' נוטלים את נפשה ממנה לעבוד ע"ז ח"ו ואפי' בהשתחואה לבדה בלי שום אמונה בלב כלל וכ"ש לכבוש היצר ותאות הניאוף שהם יסורים קלים ממיתה ה' ישמרנו וההפרש שאצלה בין איסור ניאוף לאיסור השתחואה לע"ז הוא ג"כ רוח שטות דקליפה המלבשת לנפש האלהית עד בחי' חכמה שבה ולא עד בכלל מפני אור ה' המלובש בחכמה כנ"ל. אבל באמת לאמיתו אפי' עבירה קלה הרי העוברה עובר על רצון העליון ב"ה והוא בתכלית הפירוד מיחודו ואחדותו ית' יותר מס"א וקליפה הנקרא' אלהים אחרי' וע"ז ממש ויותר מכל הדברים הנשפעים ממנה בע"הז שהם בהמות טמאות וחיות ועופות טמאים ושקצים ורמשים וכמאמר יתוש קדמך פי' דאף יתוש שמכנים

על כל פנים הרי גם ההבדל שהיא מבדילה בין איסור ניאוף לאיסור עבודה זרה, מקורו ב"רוח שטות". **אֲבָל בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, אֲפִלּוּ עֲבֵרָה קַלָּה, הֲרֵי הָעוֹבְרָהּ** – העובר עליה, **עוֹבֵר עַל רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, וְהוּא בְּתַכְלִית הַפֵּרוּד מִיחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, יוֹתֵר מִסְּטָרָא אָחֳרָא וּקְלִפָּה הַנִּקְרֵאת "אֱלֹהִים אֲחֵרִים" וַ"עֲבוֹדָה זָרָה" מַמָּשׁ,** – כפי שהוסבר לעיל, שהקליפה עצמה איננה עוברת על רצונו של הקב"ה, ואילו הוא – עובר על רצונו של הקב"ה, **וְיוֹתֵר מִכָּל הַדְּבָרִים הַנִּשְׁפָּעִים מִמֶּנָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה,** – ומקבלים חיותם מהקליפה, **שֶׁהֵם בְּהֵמוֹת טְמֵאוֹת** – שאסור לאכול אותן, **וְחַיּוֹת וְעוֹפוֹת טְמֵאִים וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים,** – כל הברואים הללו, מקבלים חיותם משלש קליפות הטמאות לגמרי – ואילו האדם, העובר על רצונו של הקב"ה על־ידי עשיית עבירה, נעשה על־ידה, גרוע יותר ולמטה מקליפות טמאות אלו ומאלה שמקבלים חיותם מהן; **וּכְמַאֲמַר[6]: "יַתּוּשׁ קָדְמָךְ",** – בשעה שאדם חוטא, אומרים לו: "יתוש קדמך". מובנו הפשוט של מאמר חכמינו ז"ל זה, הוא: גם ה"יתוש" נברא לפני בריאת האדם; ואילו במובן רוחני המושגים של "מוקדם" ו"מאוחר" הם לא רק ביחס לזמן, אלא ביחס למדריגה – "מוקדם" פירושו: נעלה יותר במדריגתו, ו"מאוחר"

---

3. סוטה ג, א. **4.** במדבר ח, יב. **5.** פרק יט. **6.** סנהדרין לח, א.

פירושו: למטה במדריגה, ובמאמר "יתוש קדמך" הכוונה: שגם ה"יתוש" נעלה במדריגתו מאשר האדם החוטא. **פֵּרוּשׁ, דְּאַף יַתּוּשׁ שֶׁמַּכְנִים וְאֵינוֹ מוֹצִיא,** – שהגמרא אומרת עליו שהוא "מכניס ואינו מוציא", כלומר, הוא מסוג הקליפות שאינן שייכות להשפעה, **שֶׁהִיא קְלִפָּה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה, וּרְחוֹקָה מִבְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה הַמַּשְׁפַּעַת, בְּתַכְלִית הָרְחוּק** – ההיפך הגמור מיתוש שאינו משפיע כלל. שכן, "קדושה" היא "ביטול", ממנה נובעים מעשי החסד וההשפעה על הזולת; ואילו "קליפה" היא ענין של "ישות", שכל דבר היא רוצה רק לעצמה בלבד – הרי, גם קליפה זו, **קוֹדֶמֶת** – למעלה במדריגה, **לְאִישׁ הַחוֹטֵא, בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וִירִידַת הַחִיּוּת מֵרְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא,** – להחיות את הנבראים. הקליפה המתוארת כ"יתוש", מקבלת את חיותה מהרצון העליון, ממדריגה עליונה יותר בסדר ההשתלשלות, מאשר קבלתו של האדם החוטא, **שהוא** מקבל חיותו רק אחרי שהחיות יורדת למדריגה נמוכה יותר. **וְכָל שֶׁכֵּן** – נעלים ממנו במדריגה, **שְׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים הַטְּמֵאִים, וַאֲפִלּוּ חַיּוֹת רָעוֹת,** – וכל כך למה? – **שֶׁכֻּלָּם אֵינָם מְשַׁנִּים תַּפְקִידָם,** – שנועד להם מלמעלה, **וּפְקֻדָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁמְּרָה רוּחָם, וְאַף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ לָא חָזֵי כוּ'**[7], – והגם שהוא עצמו "אינו רואה", כלומר: החיות הרעות עצמן אינן יודעות מכך, אבל ה"מזל" שלהן רואה ויודע מכך. מחמת ה"חיות" המחיה אותן, והחשה ברצון הקב"ה, אין החיה עושה דבר בניגוד לציוויו של הקב"ה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[8]**: "וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ", וּכְפֵרוּשׁ רַז"ל**[9] **שֶׁ"אֵין חַיָּה רָעָה מוֹשֶׁלֶת בְּאָדָם** – להרע לו, **אֶלָּא אִם כֵּן גְּרַמָּה לָהּ כִּבְהֵמָה"; וְהַצַּדִּיקִים שֶׁאֵין צֶלֶם אֱלֹהִים מִסְתַּלֵּק מֵעַל פְּנֵיהֶם - כָּל חַיּוֹת רָעוֹת אִתְכַּפְיָין קַמֵּיהוּ,** – כל החיות הרעות כפופות להם, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר גַּבֵּי דָּנִיֵּאל בְּגוֹב אֲרָיוֹת.** – בקשר לדניאל בגוב האריות, שלא רק שפחדו ממנו ולא הזיקו לו אלא שגם הכניעו את עצמן לפניו. סיבת כניעתן היתה ה"צלם אלקים" שהיה נסוך על פניו של דניאל. הרי, שבחיות הרעות, קיים הענין של "מזלייהו חזי" (המזל שלהן רואה) – להכיר ב"צלם אלקים" שעל פניו של הצדיק[10]. על כל פנים, הרי שגם החיות הרעות, אינן עושות דבר בניגוד לרצונו של הקב"ה. **וְאִם כֵּן,** – הרי, **הַחוֹטֵא וְעוֹבֵר** – על **רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ אֲפִלּוּ בַּעֲבֵרָה קַלָּה** – בלבד, **בְּשָׁעַת מַעֲשֶׂה הוּא בְּתַכְלִית הָרְחוּק מִקְּדֻשָּׁה הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁהִיא יְחוּדוֹ וְאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, יוֹתֵר מִכָּל בַּעֲלֵי חַיִּים הַטְּמֵאִים וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים הַמְּשַׁפְּעִים מִסִּטְרָא אָחֳרָא וּקְלִפַּת עֲבוֹדָה זָרָה.** – בכל האמור יש משום הסברה, שמצד האהבה המסותרת, שבכל אחד מישראל, להקב"ה, ביכלתו להימנע מכל עבירה, גם מעבירה קלה, מאחר שעל־ידי כך הוא נפרד מהקב"ה יותר מאשר בעלי החיים הטמאים.

ליקוטי אמרים

ואינו מוציא שהיא קליפ' היותר תחתונה ורחוקה מבחי' הקדושה המשפעת בתכלית הריחוק קודמת לאיש החוטא בהשתלשלות וירידת החיות מרצון העליון ב"ה וכ"ש שאר בעלי חיים הטמאים ואפי' חיות רעות שכולם אינם משנים תפקידם ופקודתו ית' שמרה רוחם ואע"ג דאיהו לא חזי כו'. וכמ"ש ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ וכפי' רז"ל שאין חיה רעה מושלת באדם אא"כ נדמה לה כבהמה. והצדיקים שאין צלם אלהים מסתלק מעל פניהם כל חיות רעות אתכפיין קמייהו כמ"ש בזהר גבי דניאל בגוב אריות. וא"כ החוטא ועובר רצונו ית' אפי' בעבירה קלה בשעת מעשה הוא בתכלית הריחוק מקדושה העליונה שהיא יחודו ואחדותו ית' יותר מכל בעלי חיים הטמאי' ושקצי' ורמשים המושפעים מס"א וקליפת ע"ז ומה שפיקוח נפש דוחה שאר עבירות וגם יעבור ואל יהרג היינו כפי' חז"ל אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה ולא משו' קלות העבירות וחומרן [תדע

וּמַה שֶּׁפִּקּוּחַ נֶפֶשׁ - להציל נפש, **דּוֹחֶה שְׁאָר עֲבֵרוֹת,** - שמן התורה (אבל לא עבודה זרה), **וְגַם יַעֲבֹר** - על העבירה, **וְאַל יֵהָרֵג** - אם כופים עליו לחטוא, באיום של הריגתו, עליו לחטוא ולהישאר בחיים – מלבד בשלש עבירות (עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים), שבהן הדין הוא "יהרג – ואל יעבור", למשל: בעבודה זרה – אם כופים עליו לעבוד עבודה זרה באיום של הריגתו. עליו למסור את נפשו ולא לעבוד עבודה זרה. שכן, פיקוח נפש **אינו** דוחה איסור של עבודה זרה. הרי, **שעל פי תורה** קיים הבדל בין שאר העבירות לבין עבודה זרה, ואילו לעיל למדנו שההבדל שעושה האשה המנאפת, בין איסור ניאוף לבין עבודה זרה, נובע מה"רוח שטות" – שבעבודה זרה אין ה"רוח שטות" מכסה על האהבה המסותרת ובאיסור ניאוף היא מכסה עליה? – על כך בא עתה ההסבר, שאין זה מתייחס לקלות וחומרת העבירות, ומה שפיקוח נפש דוחה שאר עבירות **הֵינוּ כְּפֵרוּשׁ חָז"ל**[11]**:** - (ביחס לפיקוח נפש בשבת): **"אָמְרָה תּוֹרָה, חַלֵּל עָלָיו שַׁבָּת אַחַת, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמֹר שַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה",** - כשאדם חולה, ולשם רפואתו צריכים לעשות מלאכה האסורה בשבת – אומרת התורה על כך, שיחללו – לשם החולה – שבת אחת, כדי שישמור לאחר מכן הרבה שבתות. שמכל זה יוצא, שהשבתות הרבות שאחר כך, דוחות שבת אחת זו שמחללים אותה – וזו הסיבה לפיקוח נפש שדוחה שבת, **וְלֹא מִשּׁוּם קַלּוּת הָעֲבֵרוֹת** - של שבת, **וְחֻמְרָן** - כמו עבודה זרה, שנאמר כאילו חילול שבת קל מאשר עבודה זרה, [**תֵּדַע,** - שאין הדבר תלוי בקלותן או בחומרתן של העבירות, **שֶׁהֲרֵי**

---

7. ראה מגילה ג, א. **8.** בראשית ט, ב. **9.** סנהדרין לח, ב. **10.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וראי' שאין משנים תפקידם - שנבראו באופן לטרוף רק בהמה ולא תינוק אפי' - עיין שם שבת קנא, ב - ועוד יותר מזה אשר הצדיקים כו' - (וי"ל שמזה מוכיח אשר יש ענין חזי - עד שמבחינים גם בצלם כו')". **11.** שבת קנא, ב. יומא פה, ב.

ליקוטי אמרים

שהרי שבת חמורה ושקולה כע"ז לענין שחיטת מומר לדבר אחד בי"ד סי' ב' משא"כ במומר לגילוי עריות ואפי' הכי פיקוח נפש דוחה שבת ולא ג"ע אלא דגזירת הכתוב הוא] אלא שלאחר מעשה החטא אם היא מעבירות שאין בהן כרת ומיתה בידי שמים שאין נפשו האלהית מתה לגמרי ונכרתת משרשה באלהים חיים רק שנפגם קצת דביקותה ואחיזתה בשרשה בחטא זה* הרי גם נפשו החיוני' הבהמית המלובש' בגופו וכן גופו חוזרים ועולים מהם"א וקליפה זו ומתקרבים לקדושת נפש האלהית המלובשת בהם המאמינה בה' אחד וגם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית' רק שהיתה בבחי' גלות ממש תוך נפש הבהמית מס"א המחטיאה את הגוף ומורידתו עמה בעמקי שאול למטה מטה תחת טומאת הס"א וקליפת ע"ז ה' ישמרנו ואין לך גלות גדול

הגהה

(ולפי ערך וחלוקי בחי' הפגם בנפש ובשרשה בעליונים כך הם חלוקי בחי' המירוק והעונש בגיהנם או בעוה"ז לכל עון וחטא עונש מיוחד למרק ולהעביר הלכלוך והפגם וכן בחייבי מיתה וכרת אין פוגמין כולם בשוה):

שַׁבָּת חֲמוּרָה וּשְׁקוּלָה כַּעֲבוֹדָה זָרָה לְעִנְיַן שְׁחִיטַת מוּמָר לְדָבָר אֶחָד, - שהדין הוא, מי שהוא "מומר" לחלל את השבת (הוא מתמיד בחילול שבת) – שחיטתו אסורה באותה מדה, כאילו היה "מומר" לעבוד עבודה זרה, בְּיוֹרֶה דֵעָה סִימָן ב, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמוּמָר לְגִלּוּי עֲרָיוֹת, - שדינו אינו כמו "מומר" לעבודה זרה, הרי, שבכך חמור חילול שבת מגילוי עריות, וַאֲפִלּוּ הָכֵי - ובכל זאת, פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת וְלֹא גִּלּוּי עֲרָיוֹת; - הרי שאי אפשר לומר, שמה שפיקוח נפש אינה דוחה גילוי עריות, הוא מחמת שגילוי עריות חמור יותר, שכן, אנו רואים הרי שביחס לשחיטה, חמורה שבת מ"מומר לדבר אחד". הרי שמן ההכרח לומר שאין דברים אלה תלויים בחומרתן וקלותן של העבירות. אֶלָּא דִּגְזֵרַת הַכָּתוּב הוּא]. - שביחס לשאר עבירות – פיקוח נפש דוחה אותן, ואילו בשלש העבירות: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכת דמים – אין פיקוח נפש דוחה אותן. אך ביחס לחומרתן של העבירות, הגורמות, שבעל העבירה יהיה נפרד מהקב"ה בשעה שהוא עושה את העבירה, אין, כאמור, שום הבדל, מאחר, שעל־ידי כל עבירה, הוא מתרחק תכלית ריחוק מהקב"ה. ומשום כך, לולי ה"רוח שטות" המכסה על האהבה המסותרת, לא היה יהודי עובר עבירה. ברם, להלן יוסבר, שאם אכן קיים הבדל בין עבירה אחת לשניה, במדת פירודו של בעל העבירה מהקב"ה; – זה מתבטא אחרי עשיית העבירה, אז קיים הבדל בין העבירות שעונשן כרת ומיתה בידי שמים לבין העבירות שאין עליהן עונש זה; אֶלָּא שֶׁלְּאַחַר מַעֲשֵׂה הַחֵטְא, אִם הִיא מֵעֲבֵרוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן כָּרֵת וּמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית מֵתָה לְגַמְרֵי וְנִכְרֶתָה מִשָּׁרְשָׁהּ בֵּאלֹהִים חַיִּים, רַק שֶׁנִּפְגַּם קְצָת דְּבֵקוּתָהּ וַאֲחִיזָתָהּ בְּשָׁרְשָׁהּ בְּחֵטְא זֶה - איחודה של נשמתו של יהודי, בשורשה באלקות – נפגם, ומאחר שהקשר שבין הנפש האלקית לשורשה לא נותק כליל, הרי כפי שיוסבר להלן, יש באפשרות הנפש הבהמית והגוף להתעלות מירידתם בקליפה, ולהתקרב שוב לקדושת הנפש האלקית. ואילו עבירות שעונשן כרת ומיתה בידי שמים, לא זו בלבד שהקשר שבין הנפש לשורשה – נפגם, אלא הוא ניתק כליל. כפי שמוסבר במקום אחר, שהקשר שבין יהודי להקב"ה, דומה ל"חבל" – "יעקב חבל נחלתו"[12], כלומר: שש מאות ושלש עשרה המצוות המקשרות נשמתו של יהודי עם שורשה האלקי, הן בדוגמת חבל השזור מתרי"ג נימים. כשנקרעים כמה מהנימים – נחלש החבל, אבל אין הוא נקרע לגמרי. כך למשל, על־ידי עבירה אחת – נקרעת "נימה" אחת ב"חבל" המקשר את הנשמה לשורשה. ואילו בעבירות שיש בהן כרת ומיתה בידי שמים הרי זה כאילו ה"חבל" כולו נקרע. להלן, באה הגהה, בה מסביר רבנו הזקן, שחומרת העונשים על עבירות – היא בהתאם לגודל הפגם שהעבירות פוגמות. שכן, מטרת ותכלית העונשים, היא הרי לנקות ולזכך את הנפש מהכתם, שהנפש ושורשה בעולמות העליונים נכתמו בעשיית העבירה. ממילא מובן, שחומרת וגודל העונש – הם לפי גודל הכתם והפגם: הגהה *(וּלְפִי עֶרֶךְ וְחִלּוּקֵי בְּחִינַת הַפְּגָם בַּנֶּפֶשׁ וּבְשָׁרְשָׁהּ בָּעֶלְיוֹנִים, - הפגם המתהווה על־ידי עבירה אחת – שונה מהפגם המתהווה מעבירה אחרת, כָּךְ הֵם חִלּוּקֵי בְּחִינַת הַמֵּרוּק וְהָעֹנֶשׁ בַּגֵּיהִנֹּם אוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, - היסורים שאדם סובל בגיהנום או בעולם־הזה, המיועדים לנקות את נפשו, לְכָל עָוֹן וָחֵטְא עֹנֶשׁ מְיֻחָד - שמטרתו היא: לְמָרֵק וּלְהַעֲבִיר הַלְּכְלוּךְ וְהַפְּגָם, - שנעשו בנפש ובשורשה. וְכֵן בְּחַיָּבֵי מִיתָה וְכָרֵת אֵין פּוֹגְמִין כֻּלָּם בְּשָׁוֶה): - אך, על כל פנים, אחרי עשיית העבירה – אם המדובר בחטא שאין עליו איסור כרת ומיתה בידי שמים – אז: הָרֵי גַּם נַפְשׁוֹ הַחִיּוֹנִית הַבְּהֵמִית הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּגוּפוֹ, וְכֵן גּוּפוֹ, חוֹזְרִים וְעוֹלִים מֵהַסִּטְרָא אָחֳרָא וּקְלִפָּה זוֹ, - בהן ירדו בשעת עשיית החטא, וּמִתְקָרְבִים לִקְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הַמְלֻבֶּשֶׁת בָּהֶם - בנפש הבהמית ובגוף, הַמַּאֲמִינָה - הנפש האלקית מאמינה תמיד בַּה' אֶחָד. וְגַם בִּשְׁעַת הַחֵטְא הָיְתָה בְּאֱמֻנָה אִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, - שכן, הנפש הבהמית, באמצעות הגוף, היא זו שעוברת את העבירה, ואילו הנפש האלקית נשארת נאמנה להקב"ה, גם בשעת עשיית החטא; רַק שֶׁהָיְתָה - הנפש האלקית, בִּבְחִינַת גָּלוּת מַמָּשׁ תּוֹךְ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית מִסִּטְרָא אָחֳרָא, הַמַּחֲטִיאָה - הנפש הבהמית אֶת הַגּוּף וּמוֹרִידָתוֹ עִמָּהּ בְּעֻמְקֵי שְׁאוֹל לְמַטָּה מַטָּה תַּחַת טֻמְאַת הַסִּטְרָא אָחֳרָא וּקְלִפַּת עֲבוֹדָה זָרָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ. - הרי בשעה שהנפש הבהמית מחטיאה את הגוף – נמצאת הנפש האלקית בה בגלות; כמו מי שנמצא בגלות, שאינו פועל אז פעולותיו כרצונו, כך

12. דברים לב, ט.

גם אין הנפש האלקית פועלת אז פעולתה, שרצונה הוא הרי, להשפיע על הגוף בעבודה של תורה ומצוות ולקשרן עם הקב"ה, כפי שנזכר בפרקים הקודמים, וזאת מפני שהנפש האלקית נמצאת בגלות הנפש הבהמית, הנמצאת בשעת החטא בתהום העמוק ביותר של הקליפה והסטרא אחרא, **וְאֵין לְךָ גָּלוּת גָּדוֹל מִזֶּה,** - מאשר גלות הנפש האלקית בשעה שהאדם חוטא, **"מֵאִגְּרָא רָמָה כוּ'",** - הירידה "מגג גבוה ביותר – לבור עמוק ביותר", מהמדריגה הנעלה ביותר בה נמצאת הנשמה – לתהום העמוק ביותר של הסטרא אחרא, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[13] **דְּשֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר נַפְשׁוֹת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא מֵחָכְמָה עִלָּאָה, וְהוּא יִתְבָּרֵךְ וְחָכְמָתוֹ אֶחָד וְכוּ'.** - הרי שהנשמה היא במדריגה נעלה ביותר, ומשם היא יורדת למטה, עד לגלות במדריגות הנחותות ביותר של קליפות וסטרא אחרא, בשעה שהאדם חוטא, **וְהוּא כְּמָשָׁל הָאוֹחֵז בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וּמוֹרִידוֹ לְמַטָּה וְטוֹמֵן פָּנָיו** - של המלך, **בְּתוֹךְ בֵּית הַכִּסֵּא מָלֵא צוֹאָה, שֶׁאֵין לְךָ עֶלְבּוֹן גָּדוֹל מִזֶּה, אֲפִלּוּ עוֹשֶׂה כֵּן לְפִי שָׁעָה,** - כמו בענייננו, שכאשר יהודי לוקח את הנשמה שמחכמה עילאה "ראשו של מלך" – ומורידה בגלות, בסטרא אחרא, הנקראת "קיא צואה" – הרי ירידה זו היא רק באופן זמני, בשעת עשיית החטא, שכן, אחרי עשיית החטא – יוצאת הנפש האלקית מהגלות והסטרא אחרא – ובכל זאת יש בירידה זמנית זו משום עלבון גדול ביותר, **שֶׁהַקְּלִפּוֹת וְסִטְרָא אָחֳרָא נִקְרָאוֹת "קִיא צוֹאָה", כַּנּוֹדַע:** - הרי, שרק אחרי מעשה החטא, קיים הבדל בין עבירה אחת לשניה, ואילו בשעת מעשה החטא – נפרדים מהקב"ה באמצעות **כל** עבירה. ממילא, מאחר שלכל יהודי יש אהבה מסותרת, שהיא הכוח המניע להתאחד עם הקב"ה ולא להיות נפרד ממנו – יש באפשרותו להימנע מ**כל** עבירה ולקיים **כל** המצוות.

ליקוטי אמרים

מזה מאיגרא רמה כו' וכמש"ל דשרש ומקור נפשו' כל בית ישראל הוא מחכמה עילאה והוא ית' וחכמתו אחד וכו' והוא כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו למטה וטומן פניו בתוך בית הכסא מלא צואה שאין לך עלבון גדול מזה אפי' עושה כן לפי שעה שהקליפות וס"א נקראים קיא צואה כנודע:

בפרק זה דובר, שכל יהודי מוכן ומזומן למסור את נפשו שלא לעבוד עבודה זרה. בהקשר לכך מן הראוי להוסיף מה שמביא הרבי מוהריי"צ נשמתו עדן מליובאוויטש, באחת משיחותיו, שבאחד מביקוריו של ה"צמח צדק" אצל קבוצת "קנטוניסטים" – חיילים יהודים שנחטפו בצעירותם מהורידם, ובמשך שנים רבות החזיקו אותם בצבא, ונקטו את כל האמצעים לנתק אותם מיהודים ומיהדות. וה"צמח צדק" אמר להם, שעל המרת האמונה חלילה, צריכים למסור את הנפש, וגם אם הקיסר עצמו מצוה לעשות זאת – אסור לשמוע בקולו. כעבור כמה שנים, בא הקיסר הרוסי לבקר את הצבא באימוניו, וראה אחדים מהחיילים מצטיינים במיוחד באימונים. שאל הקיסר לשמותיהם, וכשענו לו, שאחד שמו ברוך, השני יעקב והשלישי משה, התרגז הקיסר רוגז רב וציווה שימירו את דתם רחמנא־ליצלן. ענו לו אותם חיילים, שלפני כמה שנים אמר להם הרבי ה"צמח צדק" שעל ענין כזה צריכים למסור את הנפש. וגם אם הקיסר מצווה לעשות זאת – אסור לשמוע בקולו, וקפצו מיד אל תוך הנהר ומסרו את נפשם על קידוש השם.

---

13. פרק ב.

אגרות קודש

ב"ה, כ' שבט, תשי"ז
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה נחום יעקב שי'

שלום וברכה!

...נעם לי לקרות במכתבו מעריכת התועדות בקשר עם יום הבהיר י"ט כסלו, ותקותי שגם בקשר עם יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע הוא שבת שירה העבר השתדלו בכגון דא, ויה"ר שרושם ההתועדות ודברי ההתעוררות שנאמרו יהי' ניכר רישומם במשך כל השנה.

בודאי למותר להאריך בגודל הענין של כולל חב"ד באה"ק ת"ו וההשתדלות בהחזקתו מכל מקום ומקום, והרי ידועים מכתבי רבותנו נשיאנו הק' בזה אשר אין דבריהם צריכים הסכמה, שלכן תקותי חזקה שלא רק שימצא העצה שלא יוגרע בהתרומות דעד עכשיו אלא שגם ישתדלו ואז יצליחו להגדיל התרומות ככל הדרוש מתאים להוצאות שנתוספו והכרח השעה, והשי"צ יצליח גם בזה.

בברכה.

יום ראשון

יום ראשון — יח שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: פרק כג. ועם . . . כח בעולמות.

הַ"צֶּמַח צֶדֶק" סִפֵּר לִבְנוֹ אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר"שׁ], אֲשֶׁר הַדְּרוּשׁ "וּמַרְאֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם" – "תּוֹרָה אוֹר" פָּרָשַׁת יִתְרוֹ – הוּא דְּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁאָמַר הָרַב הַמַּגִּיד מִמֶּעזְרִיטְשׁ בִּשְׁעַת קַבְּלוֹ אֶת הַנְּשִׂיאוּת – חַג הַשָּׁבוּעוֹת תקכ"א – כְּפִי אֲשֶׁר שָׁמְעוּ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן מִפִּי הָרַב מְנַחֵם מֶנְדֶל מֵהָאַרְאדָאק – בַּעַל 'פְּרִי הָאָרֶץ' – שֶׁהָיָה בְּאוֹתוֹ מַעֲמָד, רַק שֶׁרַבֵּנוּ בֵּאֵר הַדְּרוּשׁ עַל פִּי סִגְנוֹנוֹ.

יום שני

יום שני — יט שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, שני עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: ולכן נקרא' . . . 56 כגוף לנשמה.

מצות עשה הראשונה, ובל' הרמב"ם "לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא כו' וידיעת דבר זה מ"ע וכמ"ש אנכי ה"א", היא מצות המוח והשכל, והיינו דהגם דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה' באמונה פשוטה ולבבו תמים עם ה', חובת המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה, וזהו "לירע שיש שם מצוי ראשון", ער זאָל דאָס וויסען בהשגה והבנה דוקא, וכמ"ש דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם, וכתיב: וידעת היום גו'.

מִצְוַת עֲשֵׂה הָרִאשׁוֹנָה, וּבְלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם: "לִידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם מָצוּי רִאשׁוֹן מַמְצִיא כָּל נִמְצָא כו' וִידִיעַת דָּבָר זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ", הִיא מִצְוַת הַמֹּחַ וְהַשֵּׂכֶל, וְהַיְנוּ דַּהֲגַם דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא מַאֲמִין בַּה' בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה וּלְבָבוֹ תָּמִים עִם ה', חוֹבַת הַמֹּחַ וְהַשֵּׂכֶל לְהָבִיא אֱמוּנָה זוֹ בִּידִיעָה וְהַשָּׂגָה, וְזֶהוּ "לֵירַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם מָצוּי רִאשׁוֹן", שֶׁיֵּדַע זֹאת בְּהַשָּׂגָה וַהֲבָנָה דַּוְקָא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ וְעָבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם", וּכְתִיב: "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם גו'".

יום שלישי

יום שלישי — כ שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: וכן הלבוש . . . 56 ימיהם.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בַּ] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמִּכְתָּבָיו: עַל פִּי "הַגָּהוֹת אשר"י" – נְטִילַת יָדַיִם לִסְעוּדָה ג' פְּעָמִים רְצוּפוֹת, כֵּן הָיָה עוֹשֶׂה אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי – (מַהַר"שׁ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן) – וּמַנִּיחַ מִשְׁפִּיכָה הַג' מְעַט מַיִם בְּכַף יָדוֹ הַשְּׂמָאלִית וּבָזֶה מְשַׁפְשֵׁף שְׁתֵּי יָדָיו.

יום רביעי

יום רביעי — כא שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קד־קה.
תניא: אך המחשבה . . . כט כפקודין.

חוֹבַת נְשֵׁי וּבְנוֹת הַחֲסִידִים יִחְיוּ לַעֲמֹד בְּשׁוּרָה רִאשׁוֹנָה בְּכָל מִפְעָל שֶׁל חִזּוּק הַדָּת וְהַיַּהֲדוּת בִּכְלָל, וּבִפְרָט בְּעִנְיַן טָהֳרַת הַמִּשְׁפָּחָה. וַעֲלֵיהֶם לְאַרְגֵּן חֶבְרַת בְּנוֹת הַחֲסִידִים לְחַזֵּק כָּל דַּרְכֵי הַחֲסִידִים בְּעִנְיְנֵי הַדְּרָכָה וְחִנּוּךְ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּבָתֵּי הַחֲסִידִים מֵאָז וּמִקֶּדֶם.

יום חמישי

יום חמישי — כב שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז.
תניא: ומאחר שרצון . . . בלא"ה.

עס זיינען דאָ צווייערליי חוקים: א) א געזעץ וועלכער שאַפט לעבען ב) א געזעץ וועלכער ווערט באַשאַפען פון לעבען. מענשליכע געזעצען זיינען געשאַפען פון לעבען, דערפאַר זיינען זיי אין יעדער לאַנד פאַרשידען, לויט די תנאים פון לאַנד. תורת ה', איז דער גטליכער געזעץ וועלכער שאַפט א לעבען. תורת ה' איז תורת אמת, די תורה איז אין אלע ערטער און אין אלע צייטען גלייך, תורה איז נצחית.

קַיָּמִים שְׁנֵי סוּגֵי חֻקִּים: א) חֹק שֶׁיּוֹצֵר חַיִּים. ב) חֹק שֶׁנּוֹצָר מֵהַחַיִּים. חֻקֵּי אֱנוֹשׁ נוֹצְרוּ מִתּוֹךְ הַחַיִּים, לָכֵן הֵם שׁוֹנִים בְּכָל מְדִינָה, לְפִי תְּנָאֵי הַמְּדִינָה. תּוֹרַת ה', הִיא הַחֹק הָאֱלֹקִי שֶׁיּוֹצֵר חַיִּים. תּוֹרַת ה' הִיא תּוֹרַת אֱמֶת, הַתּוֹרָה הִיא בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן זֶהָה, הַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית.

יום ששי

יום ששי — כג שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, ששי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: ומזה יוכל . . . כמ"ש לקמן.

אַמאָל ארויסגייענדיק פון זיין חדר, האָט דער אלטער רבי אָנגעטראָפען, ווי די רביצין זאָגט צו עטליכע פרויען: "מיינער זאָגט".

האָט דער רבי געזאָגט: מיט איין מצוה בין איך דיינער, מיט מצות וויפיל איז מען דעם אויבערשטען'ס. און איז געפאַלען אויף דער פריטעלקע און האָט זיך פאַרדבק'עט. אויפכאַפּענדיג זיך פון דבקות, האָט ער געזאָגט: צאינה וראינה – אויף ארויסגיין פון זיך און זעהן אלקות, ווערט דאָס פון – בנות ציון, מלכות מעוררת ז"א, לעתיד לבוא וועט זיין אשת חיל עטרת בעלה.

פַּעַם, בְּיָצְאוֹ מֵחַדְרוֹ, הִזְדַּמֵּן וְשָׁמַע אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן כֵּיצַד הָרַבָּנִית אוֹמֶרֶת לְכַמָּה נָשִׁים: "שֶׁלִּי [=בַּעֲלִי] אוֹמֵר".

– אָמַר הָרַבִּי: בִּגְלַל מִצְוָה אַחַת אֲנִי שֶׁלָּךְ, בְּכַמָּה מִצְוֹת אָנוּ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא! וְנָפַל עַל מְזוּזַת הַדֶּלֶת, כֻּלּוֹ דְּבֵקוּת. בְּהִתְעוֹרְרוֹ מֵהַ'דְּבֵקוּת' אָמַר: "צְאֶינָה וּרְאֶינָה" – כְּדֵי לָצֵאת מֵעַצְמוֹ וְלִרְאוֹת אֱלֹקוּת, זֶה נִהְיָה מִ"בְּנוֹת צִיּוֹן" – מַלְכוּת מְעוֹרֶרֶת ז"א [=זְעֵיר אַנְפִּין, שֵׁשֶׁת הַמִּדּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת], לֶעָתִיד לָבֹא יִהְיֶה "אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ".

שבת קודש

שבת **כד שבט** ה'תש"ג

בְּשָׁעַת קְרִיאַת עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת עוֹמְדִים, וּפְנֵיהֶם אֶל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.
הַפְטוֹרָה: בִּשְׁנַת... מַצֵּבְתָּהּ.
מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר רִאשׁוֹן. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.

שיעורים. חומש: יתרו, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: פרק כד. וזה . . . כנודע.

וירא העם וינועו, אז זיי האָבען דערזעהן גטליכקייט איז שוין וינועו, עס איז געוואָרען א תנועת חיים

"וַיַּרְא הָעָם וַיָּנוּעוּ" – כְּשֶׁהֵם רָאוּ אֱלֹקוּת, הֲרֵי מִיָּד "וַיָּנוּעוּ", נִפְעָלָה תְּנוּעַת חַיִּים.

אִלּוּ יְדַעְתֶּם – אָמַר אַדְמוֹ"ר הַ"צֶּמַח צֶדֶק" – כֹּחָם שֶׁל פְּסוּקֵי תְּהִלִּים וּפְעֻלָּתָם בִּשְׁמֵי רוּם, הֱיִיתֶם אוֹמְרִים אוֹתָם בְּכָל עֵת. תֵּדְעוּ שֶׁמִּזְמוֹרֵי תְּהִלִּים שׁוֹבְרִים כָּל הַמְּחִצּוֹת, וְעוֹלִים בְּעֲלוּי אַחַר עֲלוּי בְּלִי שׁוּם הַפְרָעָה, וּמִשְׁתַּטְּחִים לִפְנֵי אֲדוֹן עוֹלָמִים וּפוֹעֲלִים פְּעֻלָּתָם בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים.

אגרות קודש

ב"ה, י"ט שבט, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

... בשאלתו לפירוש המלות "אורח חיים מתאים" שהשתמשתי בהם במכתבי, מובן שזהו בההנהגה דבכל דרכיך דעהו, כי הענינים האמורים והענינים שמחוייבים בהם אין זה אורח חיים מתאים גרידא כ"א ציווי מפורש משא"כ הנ"ל בההנהגה דבכל דרכיך דעהו הרי תמיד יש מקום להוסיף כיון שאין שלימות בבריאה, ולאידך גיסא זה שעליו נאמר דעהו אין סוף ובלי גבול הוא, וק"ל.

בברכה לתוספת בטחון ולהוספה בעניני תורה ומצוה ואורח חיים הנ"ל הוא ביחד עם זוגתו תחי' ולבשו"ט.

ב"ה, י"ט שבט, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום הששי עש"ק, בו כותב שכאשר מניח תפילין של ראש אינו יכול להכריע אם מונחים על מקומם הראוי.

ידועה ההנהגה בזה, שמבקשים את הנמצא אצלו שיראה אם מונחים במקומם, ופשוט דין תוה"ק שסומכין על זה, וכמו בכו"כ עניני התורה.

בטח שומר שלשת השיעורים השוים לכל נפש בחומש תהלים ותניא הידועים והשי"ת יצליחו.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

מתי אפשר לחזור הביתה?

יום ראשון י"ח שבט ה'תשע"א

הלכות זכיה ומתנה פרק ו, הלכה טו: הַמַּשִּׂיא בְּנוֹ גָּדוֹל לִבְתוּלָה בְּבַיִת – קָנָה הַבַּיִת... וּדְבָרִים אֵלּוּ כַּהֲלָכָה שֶׁאֵין לָהֶם טַעַם הֵם, וְנִנְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר הַזֶּה מֵאֲמַדָּן הַדַּעַת, שֶׁמֵּרֹב שִׂמְחָתוֹ וְאַהֲבָתוֹ גָּמַר וְהִקְנָהוּ הַבַּיִת, שֶׁהֲרֵי לֹא שִׁיֵּר בָּהּ לְעַצְמוֹ כְּלוּם. לְפִיכָךְ, אִם שִׁיֵּר שָׁם אֲפִלּוּ פַּךְ אֶחָד – לֹא קָנָה הַבַּיִת.

הלכה זו היא ללא טעם כיון שמדין תורה אין הבן קונה את הבית, כי אין כאן קנין או שטר מתנה (רבינו גרשום ב"ב קמד, א). וכתבו התוספות (שם ד"ה כהלכתא) שקצת טעם יש בדבר: כיון שאין לבן היכן לגור והאב פינה את הבית, יש לומר שבדעתו להקנות את הבית לבנו.

ומענין לענין:

הזהיר האריז"ל, כי מי שעזב את ביתו ועבר לגור בבית אחר לא ישוב לביתו הראשון עד לאחר שיעברו שבע שנים (יוסף אומץ סי' לז אות י'). וכן כתב רבי יהודה החסיד (אזהרות נוספות אות ט').

וכתב החיד"א (יוסף אומץ שם) כי מנהג העולם הוא, שאם השאיר בביתו הראשון חפץ כלשהו יכול לשוב אליו גם לפני תום שבע שנים.

והביא ראיה לכך מההלכה שלפנינו: המשיא את בנו הגדול וייחד לו את ביתו לשמחת הנישואין – כיון שגדולה שמחת האב מהנישואים הראשונים של בנו, הרי מקנה את הבית לבנו. אך כאשר לא פינה את כל הבית אלא השאיר חפץ כלשהו גילה דעתו שאינו נותן את הבית לבנו.

מכאן שהיוצא מביתו ואינו מרוקן אותו לגמרי, אף שעובר לבית אחר, אינו נחשב כנוטש את ביתו הראשון, ויכול לשוב אליו גם לפני תום שבע השנים.

ובספר 'אבני צדק' (א"ח סי' ל"ב, יו"ד סי' מ"ז) דייק מכתבי תלמידי האריז"ל, שאזהרה זו נאמרה רק כאשר עזב את ביתו מרצונו, אך אם עזב בעל כורחו ואילו היה הדבר תלוי ברצונו לא היה עוקר, יכול לשוב לבית הראשון בכל עת.

והביא מספר 'אמרי אש', שלרווחא דמילתא לא יחזור לביתו אלא לאחר שבעה ימים ויתפלל לה' שכל יום ייחשב לו כשנה.

'שושבינין' אז והיום

יום שני י"ט שבט ה'תשע"א

הלכות זכיה ומתנה פרק ז, הלכה א: מִנְהָג פָּשׁוּט בְּרֹב הַמְּדִינוֹת, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּשָּׂא אָדָם אִשָּׁה מְשַׁלְּחִין לוֹ רֵעָיו וּמְיֻדָּעָיו מָעוֹת ... וּבָאִים אוֹתָן הָרֵעִים וְהַמְיֻדָּעִים שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין עִם הֶחָתָן וְאוֹתָם שֶׁשָּׁלְחוּ הַמָּעוֹת וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין עִם הֶחָתָן נִקְרָאִים שׁוֹשְׁבִינִין.

וכן כתב הטור (אבהע"ז ריש סי' ס'): דרך הבחורים כשאחד נושא אשה חבריו שולחין לו דורונות... וכשישאו גם הם הוא פורע להם מה שעשו לו ושולח לכל אחד ואחד מהם כפי מה ששלחו לו ואכל ושתה ושמח עמהן, וזה נקרא שושבינות, פי' מריעות.

אבל ב'שלחן ערוך' (שם) השמיט כל ענין השושבינות, וכתב רק: "כשנושא אדם אשה דרך שריעיו ומיודעיו שולחין לו מעות כדי שיתחזק על ההוצאה שמוציא במשתה ואלו המעות נקראים שושבינות, ושושבינות זו אינה מתנה גמורה... לפיכך אם נשא זה אשה ולא החזיר לו השושבינות הרי זה תובעו בדין ומוציא ממנו, ויש בזה כמה חלוקים, ולפי שבזמן הזה לא נהגו לתבוע תביעה זו ראיתי שלא להאריך בזה".

ויש שפירשו בלשון ה'שלחן ערוך' שכעת "לא נהגו לתבוע תביעה זו" שאמנם לא נהגו לתבוע, אבל המנהג עדיין נשאר (ראה אוצר הפוסקים). אבל יש אומרים שכוונתו כי המנהג אינו קיים (ראה פי' המקנה שם). ולכאורה, מכך שבשו"ע דילג על כל פרטי הדינים השייכים להתחייבות זו, ולא רק על השייכים לתביעה, משמע שלא נהגו בזה בתור התחייבות.

ויש מי שהמתיק על פי דברי אדמו"ר הזקן (אוה"ת שה"ש ע' תה וע' תז), שבעבר "היה זה מנהג פשוט שהחתן היה עושה סעודת נשואין וכן המנהג גם עכשיו בא"י, אבל בחו"ל נהפוך המנהג בזמן הגלות שהכלה עושה גם כן סעודת נשואין דהיינו הסעודה שאחר החופה והחתן נקרא ובא על הסעודה כמו שהי' בסעודת אירוסין לפנים כו'".

ולפי זה מובן שהשו"ע לא הביא את פרטי דיני השושבינות, כי כל נושא התחייבות ותשלום על הסעודה תלוי במנהגי הזמנים, ולכן הסתפק בהלכה כללית שמצוה לסייע לחתן.

(הערות וביאורים, אה"ת, גיליון תתקנא, עמ' 49)

חלומות בראי ההלכה

יום שלישי כ' שבט ה'תשע"א

הלכות זכיה ומתנה פרק י, הלכה ז: אָמְרוּ לוֹ בַּחֲלוֹם: 'כָּךְ וְכָךְ הֵן [הַמָּעוֹת], בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי הֵן, וְשֶׁל פְּלוֹנִי הֵן, וְשֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵן, וּמְצָאָן בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ . . וְאָמְרוּ חֲכָמִים: דִּבְרֵי חֲלוֹמוֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין.

הלכה זו, דבר חידוש יש בה. למרות שחלום הוא "אחד משישים בנבואה" (ברכות נז,ב), ובפרט במקרה הנזכר כאן, בו החלום הוכח כצודק – בכל זאת אין בכוחו להוציא ממון מבעליו. ויש לכך נימוק מפתיע: אמירת 'בעל החלום' ("שר המראה חלומות" – רש"י סנהדרין ל,א) אינה עדיפה מדברי עד אחד, שאינו מהימן להוציא ממון (ר"ן שם).

לאור זאת ניתן להסתפק מה הדין אם נאמר לו בחלום שיש איסור בדבר מסוים, כגון שחתיכה זו הינה חֵלב. כאן זו כבר שאלה של איסור והיתר, לגביה נאמר "עד אחד נאמן באיסורין" (גיטין ב)!

ואכן, יש הטוענים כי לענין איסור, יש לאסור מספק (העמק שאלה כט, ט).

ואולם, מדברי הר"ן עולה בבירור כי לא חוששים לחלום אף בנוגע לאיסור. מסתבר שזו גם דעת הרמב"ם, והראיה: בחלום

הנזכר כאן נאמר שהמעות "של מעשר שני הן", אותם אסור לאכול מחוץ לירושלים, ועל חלום זה הוא כותב "דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין".

מן הראוי לציין כי למרות האמור, מצינו בהלכה כמה ענינים בהם התחשבו בחלום, וכמו לענין מי שנידוהו בחלום (רמב"ם ת"ת ז, יב), וכן אודות תענית חלום בשבת (שו"ע או"ח רפח).

(כלי חמדה, וירא אות ד)

על פי הגורל

יום רביעי כ"א שבט ה'תשע"א

הלכות שכנים פרק ב, הלכה יא: הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ, וְעָשׂוּ בֵּינֵיהֶם גּוֹרָל – כֵּיוָן שֶׁעָלָה גּוֹרָל לְאֶחָד מֵהֶן קָנוּ כֻּלָּן.

לדעת הרמב"ם, הגורל עצמו מועיל כמעשה קנין, אך הרא"ש (שו"ת כלל צ"ח סי' ב) כתב שהגורל מועיל רק לברר לכל אחד את חלקו, אבל אינו נעשה ממונו עד שיעשה בו קנין.

אמנם בהלכה הקודמת, בחצר שאין בה דין חלוקה שהסכימו לחלקה, מבואר שרק כשעשו קנין סודר או חזקה אין יכולים לחזור בהם. ולדברי הרמב"ם, מדוע לא די בגורל?

ויש לומר: הגורל נחשב כקנין רק בדבר שיש בו כדי חלוקה, כיון שמתחילת השותפות היה עומד לחלוקה הרי זה כאילו מלכתחילה יש שני חלקים, והחלוקה אינה צריכה ליצור קנין חדש. אך בדבר שאין בו כדי חלוקה, יש מלכתחילה רק חלק אחד ובעת החלוקה כל אחד מוכר את חלקו לחברו, ולכך צריך מעשה קנין (קובץ שיעורים ב"ב י"ט).

ומעשה בשני אחים שירשו ספר תורה עתיק וסיכמו שיערכו גורל והזוכה יטול את הספר וישלם לשני את דמיו. וכתבו הפוסקים כי במקרה זה גם לדעת הרמב"ם אין הגורל מועיל ללא קנין, כי הגורל מועיל כקנין רק כדי לברר לכל אחד את חלקו אך במקרה זה מלכתחילה היתה לכל אחד זכות רק בחצי הספר, ועתה רוצה ליטול את כולו ולשלם את דמיו וזה נחשב כמכירה גמורה שדורשת קנין (בית שלמה חו"מ סי' מט).

מאידך, מצאנו בפוסקים שניתן לחלק את זכות אמירת הקדיש באמצעות גורל (מג"א או"ח סי' קל"ב). ולכאורה הרי אף לדעת הרמב"ם אין בכוח הגורל להכריע אלא בין חלקים שווים! ויש לומר שכאשר נהוג כך מקבל הדבר תוקף של קנין מדין 'סיטומתא', היינו מנהג הסוחרים (תהלה לדוד או"ח סו"ס שכ"ב).

וכתב ה'חוות יאיר' (סי' ס"א): "ראינו מן התורה נביאים וכתובים שסמכו על ענין גורל, באשר נעשה בלי מחשבות אדם ופעולת אנוש... מפני שקרוב הדבר שאם הגורל כהוגן ידבק בו ההשגחה העליונה".

'היזק ראיה' זמני וקבוע

יום חמישי כ"ב שבט ה'תשע"א

הלכות שכנים פרק ה, הלכה ו: אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבִּקֵּשׁ לִפְתֹּחַ לוֹ חַלּוֹן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לֶחָצֵר – חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמִּסְתַּכֵּל בּוֹ מִמֶּנּוּ. וְאִם פָּתַח – יִסְתֹּם... אֲבָל פּוֹתֵחַ אָדָם לִרְשׁוּת הָרַבִּים פֶּתַח כְּנֶגֶד פֶּתַח וְחַלּוֹן כְּנֶגֶד חַלּוֹן; מִפְּנֵי שֶׁאוֹמֵר לוֹ: הֲרֵינִי כְּאֶחָד מִבְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁרוֹאִין אוֹתְךָ.

בסוגיות רבות באה לידי ביטוי הזכות לפרטיות, הן במישור החובה למנוע מלכתחילה פגיעה בזכות הפרטיות והן במישור הענישה לאחר מעשה. כך, לדוגמה, נאמר במשנה: "לא יפתח לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון. היה [פתחו או חלונו] קטן - לא יעשנו גדול; אחד - לא יעשנו שניים", משום "היזק ראיה" (בבא בתרא ס, א).

והנה, בכל מקום שצורך היחיד מתנגש בצורך הרבים, יש לבחון את מידת הפגיעה בכל אחד מהם ולנסות למצוא את האיזון הראוי. וכך פסק הרמב"ם: "אחד מן השותפין שביקש לפתוח לו חלון בתוך ביתו לחצר, חברו מעכב עליו... אבל פותח אדם לרשות הרבים פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון, מפני שהוא אומר לו: הריני כאחד מבני רשות הרבים שרואין אותך".

כלומר: זכותו של היחיד לפרטיות אינה שוללת מהרבים את זכותם להשתמש ברשות הרבים, אף על פי שהם עוברים מול חלונו של היחיד ובמקרה זה צורך הרבים גובר על צורך היחיד. ולכן מותר לשכן שממול לפתוח "פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון", אך בהגבלה: "ואף על פי כן לא יפתח אדם חנות כנגד פתח חצר חבירו, שזה הזק קבוע תמיד. שהרי בני רשות הרבים עוברים ושבים, וזה [בעל החנות] יושב בחנותו כל היום ומביט בחצר חברו"(ה"ד).

כלומר: הפגיעה החולפת בפרטיותו של אדם הנגרמת על ידי העוברים ושבים ברשות הרבים אינה מצדיקה פגיעה קבועה בפרטיותו על ידי שכנו באמצעות פתיחת חנות מולו.

הוצאת מרפסת בבנין משותף

יום שישי כ"ג שבט ה'תשע"א

הלכות שכנים פרק ח, הלכה א: הַמְבַקֵּשׁ לְהוֹצִיא זִיז מִכָּתְלוֹ עַל אֲוִיר חָצֵר חֲבֵרוֹ כָּל שֶׁהוּא – כַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁחֲרֵי מַזִּיקוֹ בִּרְאִיָּה בְּעֵת שֶׁתּוֹלֶה בּוֹ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ.

האם אדם יכול לעכב על שכנו להוציא מרפסת כאשר הדבר אינו מסב לו כל נזק, בטענה כי אין לשכן זכות להשתמש באוויר המשותף לכל הדיירים?

יש מוכיחים מההלכה הזו שאין בידו לעכב, כי אף כשהזיז בולט לתוך חצר חבירו אינו יכול לעכב עליו אלא משום היזק ראיה (מנחת יצחק ח"ו סי' קע, יז).

אך לכאורה יש להקשות על כך: כתבו התוספות (ב"ב יב, ב) שאם ברשותו של אדם בית ריק שאינו מיועד להשכרה אין לכפותו לאפשר לאחר לגור שם, הרי שאדם יכול למנוע מלהשתמש ברשותו אף כשלא נגרם לו מכך הפסד!

ויש ליישב לפי דברי המרדכי (ב"ק סי' טז) שביאר סברת

התוספות כך: אם היה בעל הבית מעוניין להשכירו היה יכול להרוויח את דמי השכירות ואף שלמעשה אינו עומד לעשות זאת, זכות המגורים נחשבת כזכות ממונית שלו ואין לכפותו להעניקה לאחר בחינם. אך כאשר אין ביכולתו להפיק כל רווח מהשימוש אין זה נחשב כשווה ממון לגביו ולכן אינו יכול למונעו מחברו (קובץ שיעורים ב"ב רס"ב).

אך יש חולקים על כך לפי דברי הטור (ר"ס קנ"ד) "שכל אחד מבני החצר אין לו רשות לשנות כלל אלא כמו שבנאוהו... יש להם לנהוג בו". ואם כן, שונה הדבר לגבי זיז שאינו נחשב כ'שינוי' כי אינו מעכב את אפשרות הבניה או השימוש בחצר ולאחר מכן אף יוכלו להוציאו. ועוד שבדרך כלל אין מקפידים על זיז קטן והרי זה בכלל "כופין על מידת סדום", אך במרפסת שהיא דבר גדול וקבוע ודרך בני אדם להקפיד בכך, אין לשנות אפילו במקום שאין היזק (פתחי חושן שותפים פ"ד, ו).

ואף הסוברים שאינו יכול לעכב כשאין היזק, היינו דוקא כשאין היזק כלל, אך אם יגרם נזק כלשהו כגון שיפרייע לו לתליית כביסה וכדומה, על אף שמצד דיני נזקי שכנים לא היה יכול לעכב בטענה זו, בשטח השייך לכלל השכנים יכול לעכב בכל טענה (פתחי חושן שם).

עתידין אילני סרק לעשות פירות

שבת קודש כ"ד שבט ה'תשע"א

הלכות שכנים פרק י, הלכה א: מַרְחִיקִין אֶת הָאִילָן מִן הָעִיר חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים אַמָּה, וּבֶחָרוּב וּבַשִּׁקְמָה – חֲמִשִּׁים אַמָּה, מִפְּנֵי נוֹיֵי הָעִיר.

הגמרא (בבא בתרא כד, א) מביאה את דעתו של אבא שאול שיש להרחיק אילן סרק מן העיר חמישים אמה. וכתב הרמב"ם (בפירוש המשניות) שהלכה כאבא שאול.

והקשה ה'תוס' יום טוב' (שם פ"ב מ"ז): אם כן, מדוע לא הביא הרמב"ם כאן את ההלכה, שאילן סרק מרחיקים אותו מן העיר חמישים אמה?

אמנם, כתב ה'נמוקי יוסף' (ב"ב שם) שדיני הרחקת אילן מן העיר אינם נוהגים בחוצה לארץ אלא בארץ ישראל, ובארץ ישראל נוהגים דינים אלו רק כשישראל יושבים על אדמתם, והם "הלכתא למשיחא". וזו הסיבה שב'שלחן ערוך' לא הובאו כלל דיני הרחקת האילן מן העיר (בש"ע חו"מ סי' קנה) אבל על הרמב"ם, המביא גם הלכות הנוהגות לעתיד לבוא, ולכן כתב את כל דיני הרחקת האילן מן העיר, יש לתמוה: מדוע השמיט את דינו של אבא שאול לגבי הרחקתו של אילן סרק?

ומתרץ ה'חתם סופר' (ב"ב שם):

אכן הרמב"ם מביא בחיבורו את ההלכות שינהגו רק לעתיד לבוא, ולכן כתב את דיני הרחקת האילנות מן העיר, אך את ההלכה הנוגעת לאילן סרק אינו מביא כיון שלעתיד לבוא לא תהיה מציאות של אילנות סרק, כמאמר חז"ל (רש"י בחוקותי כו, ד, בשם תורת כהנים) עתידים אילני סרק לעתיד לבוא לעשות פירות!

אגרות קודש

ב"ה כ"א שבט תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו פ"נ, בו כותב אודות דבורו בביהכ"נ בתוכן יום ההילולא ובעל ההילולא שעשה גם סיום, ושואל אם כדאי לעשות סיום ברבים, כיון שעי"ז נתפרסם שלמד המסכת,

ואיני רואה בזה אפילו מקום לשאלה, כי מה רבותא הוא שלמד מסכת אחת במשך השנה לאחרי החינוך שקבל ולאחרי שהשגחה עליונה זיכתה אותו והעמידתו בקרן אורה לימוד עם תלמידים תו"ת וכו' ולא עוד אפילו הי' המדובר באיש שכזה שלימוד מסכת רבותא הוא במדריגתו בכל זה יש לעשות סיום מסכת ברבים ולזכות גם את הרבים בשמחה זו, וזכות הרבים מסייע את המסיים שלא לבד שלא יגרע ע"ז בעניניו הרוחנים אלא אדרבה עוד יתוסף, וק"ל.

ובמה שכותב אודות אמירת קדיש דרבנן, הנה בכלל אין בזה הגבלות וכאו"א יכול לאומרו, אבל אותו המעורר השאלה, הנה מהיות טוב אל תקרי וכו' יש לברר שהאב שי' ואם תי' שלו לא יקפידו בזה.

אינו מזכיר מהחלטות הטובות בקשר עם יום ההילולא, והרי נצטוינו להוסיף בעניני תורה ומצות, ובפרט במקום שיש לזכות את הרבים, ובהנוגע אליו ביחוד - לזכות את זוגתו בניו ובנותיו - שיחיו - כמובן באותיות המתאימות למעמדם ומצבם - ובדרכי נועם דוקא, ובפרט שעי"ז מצליחים יותר.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ח־כ"ד שבט ה'תשע"א

יום ראשון י"ח שבט ה'תשע"א

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

א. הַמְקַבֵּל אֶת הַמַּתָּנָה וְזָכָה[2] בָּהּ, וְאַחַר שֶׁבָּאָה לְיָדוֹ וְהוּא שׁוֹתֵק חָזַר בּוֹ וְאָמַר 'אֵינִי רוֹצֶה בָהּ'[3], אוֹ 'אֵינִי מְקַבְּלָהּ'[4], אוֹ 'חֲרֵי הִיא בְּטֵלָה'[5], אוֹ שֶׁאָמַר 'מוּם זֶה נִרְאָה לִי בָּהּ'[6] - לֹא אָמַר כְּלוּם[7]. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין הַנּוֹתֵן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, כָּךְ הַמְקַבֵּל אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ אַחַר שֶׁזָּכָה. מַתָּנָה זוֹ שֶׁאָמַר הַמְקַבֵּל 'אֵינִי רוֹצֶה בָהּ' אַחַר שֶׁבָּאת לְיָדוֹ - חֲרֵי הִיא הֶפְקֵר, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהּ - זָכָה בָּהּ; שֶׁחֲרֵי הִפְקִירָהּ הַמְקַבֵּל אַחַר שֶׁזָּכָה בָּהּ. אֲבָל[8] אִם הָיָה צוֹוֵחַ מֵעִקָּרוֹ - לֹא קָנָה הַמְקַבֵּל, וְחוֹזֶרֶת[9] לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים.

ב. הַמְזַכֶּה[10] לַחֲבֵרוֹ בְּמַתָּנָה עַל יְדֵי אַחֵר - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁמָּשַׁךְ הַמִּטַּלְטְלִין אוֹ הִגִּיעַ שְׁטַר הַקַּרְקַע לְיָדוֹ אוֹ הֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע, זָכָה חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַמַּתָּנָה לְיָדוֹ, וְאֵין הַנּוֹתֵן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. אֲבָל[11] הַמְקַבֵּל - יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה: אִם רָצָה[12] - מְקַבֵּל; אִם לֹא רָצָה - אֵינוֹ מְקַבֵּל. שֶׁזְּכִין[13] לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֵין חָבִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו; וּזְכוּת הוּא שֶׁתִּנָּתֵן לוֹ מַתָּנָה, אִם יִרְצֶה, אֲבָל אִם לֹא יִרְצֶה - אֵין נוֹתְנִין מַתָּנָה לְאָדָם בְּעַל כָּרְחוֹ.

ג. זָכָה[14] לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר, וּכְשֶׁשָּׁמַע הַמְקַבֵּל שָׁתַק, וְאַחַר כָּךְ צָוַח וְאָמַר 'אֵינִי מְקַבְּלָהּ' - חֲרֵי זֶה סָפֵק[15] אִם זֶה שֶׁשָּׁתַק כְּבָר רָצָה[16], וְזֶה שֶׁחָזַר וְצָוַח חָזַר בּוֹ[17]; אוֹ שֶׁשָּׁתַק מִפְּנֵי[18] שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְיָדוֹ כְּלוּם[19], וְזֶה שֶׁצָּוַח הוֹכִיחַ[20] סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ[21]. לְפִיכָךְ: אִם קָדַם אַחֵר וְזָכָה בָּהּ לְעַצְמוֹ - אֵין[22] מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁמָּא הַמְקַבֵּל זָכָה, וְכֵיוָן שֶׁאָמַר 'אֵינִי רוֹצֶה בָהּ' חֲרֵי הִפְקִירָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[23], וְזֶה שֶׁקָּדַם וּלְקָחָהּ מִן הַהֶפְקֵר - זָכָה. וְאִם חָזְרוּ הַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים וּתְפָשׂוּהָ מִיַּד זֶה שֶׁקָּדַם וְזָכָה בָּהּ - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָם; שֶׁמָּא הַמְקַבֵּל לֹא זָכָה, וְכֵיוָן שֶׁאָמַר 'אֵינִי רוֹצֶה' הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ, וְלֹא קָנָה אוֹתָהּ, וּבִרְשׁוּת בְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים הִיא קַיֶּמֶת עֲדַיִן.

ד. רְאוּבֵן שֶׁרָצָה לִתֵּן מֵאָה דִינָרִין לְשִׁמְעוֹן, וְשָׁלַח לוֹ הַמֵּאָה עַל יְדֵי לֵוִי: אִם אָמַר לוֹ 'זְכֵה[24] בְּמֵאָה זוּז לְשִׁמְעוֹן', אוֹ 'תֵּן[25] מֵאָה זוּז לְשִׁמְעוֹן' - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[26]; אֲבָל אִם אָמַר לוֹ 'הוֹלֵךְ[27] מֵאָה זוּז לְשִׁמְעוֹן' - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַמֵּאָה לְיַד שִׁמְעוֹן.

ה. הָלַךְ[28] לֵוִי בְּמֵאָה זוּז שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ עִמּוֹ לְהוֹלִיכָן לְשִׁמְעוֹן,

---

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבאר בו המקבל מתנה ואינו רוצה בה או שלא הגיעה לידו, ודין הזוכה במתנה על יד אחרים או על יד רשותו, ודין אם נחלקו זה אומר נתתיה וזה אומר לא קיבלתיה או שאומר בהיפך. 2) בקניין הראוי. 3) "אי אפשי בה". בבא בתרא קלו: "אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב נכסיו לאחר ואמר הלה אי אפשי בהן - קנה, ואפילו עומד וצווח", אם שתק מעיקרא. 4) היינו "אינה מתנה" שבברייתא שם. ורבינו גרס כגירסת הספרים בגיטין לב. ובכריתות כד. שהובאה בתוספות שם דיבור המתחיל מבוטלת "אי אפשי בה, בטלה היא, אינה מתנה - דבריו קיימין" וכמסקנת הגמרא בכריתות שם ש"דבריו קיימין" אינו שיחזרו לבעלים אלא שהוא לא קנה אותם, והם הפקר אין הכוונה לעבר וחוזר לבעל המתנה אלא לעתיד והם הפקר. 5) בגמרא שם "בטלה היא" ורבינו אינו מחלק ביניהם (ועיין ראב"ד). וכן נראה להלן הלכה יג שכתב "או שאמר בטילה, אבל אם אמר סתם "בטילה היא", לא אמר כלום. וכן כתב המגיד משנה שם. 6) המדובר במום גלוי שוודאי ראה אותו מיד ומכיוון ששתק אז ודאי הסכים וקיבל, וכשאומר עתה "מום זה נראה לי בה" אינו יכול לבטל את המתנה למפרע (ראה כסף משנה). 7) שכל אלו אינן לשונות של עבר, לבטל המתנה למפרע, אלא לשונות של להבא. 8) בבא בתרא קלח. מסקנת רבי אבא בר ממל. 9) לפי פירוש התוספות (שם דיבור המתחיל כאן). 10) גיטין יא: במשנה. 11) בבא בתרא קלח. 12) הסכים מפורש מיד עם קבלת המתנה לידו, או שתק ולא מחה. 13) גיטין שם במשנה. 14) בבא בתרא שם. מימרא של רב נחמן בר יצחק, ובברייתא המובאת על ידו, ובה מחלוקת על נושא זה בין החכמים ורבן שמעון בן גמליאל, לפי הפירוש של רבא בחולין לט: 15) בבבא בתרא שם לא הכריעו בין התנאים, ובחולין (שם) הביאו עובדא, שלא רצו בה להכריע. 16) ששתיקה זו כמו כל שתיקה שפירושה הסכמה. 17) ודינו כמו שכתב בהלכה א. 18) כדברי רבא (בבא בתרא שם). 19) ואין לו עדיין על מה לצווח או למחות. 20) גילה. 21) שאף אז כששתק דעתו הייתה לשלילה. 22) כדין כל ספק בממון. 23) בהלכה א. 24) בלשון זו אין כל ספק שוודאי זכה המקבל, אף על פי שלא הגיע לידו, כיוון שבא ליד השליח, ראה גיטין יא: יד. ועוד. 25) גיטין יא: "כל האומר תנו כאומר זכו". 26) רק לעניין זה, שאינו יכול לחזור בו, אמרו "תן - כזכה", אבל לעניין זכייה אין הדבר כן, אלא אינו זוכה עד שיגיע לידו, כמפורש להלן הלכה יא. אולם כל זה אינו אלא באומר "תן", אבל באומר "זכה" - זכה מיד (ראה פרק ו מהלכות עבדים הלכה א). ומה שכתב רבינו "אינו יכול לחזור בו" - לא כתב אלא על "תן" ולא על "זכה". 27) ומשמעותו שהנותן עושה אותו רק שליח להולכה, ולא שנותן לו לזכות מיד בשביל המקבל, שם יד: ולב: (וראה להלן פרק י הלכה יב בדין שכיב מרע). ודקדק רבינו לכתוב "ראובן שרצה ליתן וכו'" שדווקא במתנה הדין כן, אבל בפריעת חוב אינו יכול לחזור בו (פרק ט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ב) וכן בהחזרת פיקדון כשהנפקד כפר בו עד עכשיו (פרק א מהלכות שכירות הלכה ו), ועיין ראב"ד. 28) המשך להלכה הקודמת והמדובר כשאמר לו "הולך". ומקור הדברים בברייתא שם יד:

מתוך מהדורת וגשל

1 וּבִקֵּשׁ שִׁמְעוֹן וְלֹא מְצָאָהוּ - יַחֲזִיר לִרְאוּבֵן[29]. מֵת[30] שִׁמְעוֹן
2 בְּחַיֵּי רְאוּבֵן - יַחֲזִיר לִרְאוּבֵן[31] אוֹ לְיוֹרְשָׁיו[32]. מֵת רְאוּבֵן
3 בְּחַיֵּי שִׁמְעוֹן - יִתֵּן הַמֵּאָה לְשִׁמְעוֹן אוֹ לְיוֹרְשָׁיו[33]; שֶׁמִּצְוָה[34]
4 לְקַיֵּם דִּבְרֵי הַמֵּת, וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר הַדְּבָרִים וְהוּא בָּרִיא[35],
5 שֶׁהֲרֵי הַמֵּאָה בְּיָדוֹ שֶׁל שָׁלִיחַ עַדַיִן[36].
6 **ו.** אֵין אָדָם זוֹכֶה בְּמַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה הַזּוֹכֶה גָּדוֹל[37]
7 וּבֶן דַּעַת. וְאֶחָד אִישׁ וְאֶחָד אִשָּׁה[38], וַאֲפִלּוּ אֵשֶׁת אִישׁ[39],
8 וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה[40]. אֲבָל הָעַכּוּ"ם אֵינוֹ זוֹכֶה; הוֹאִיל וְאֵין רָאוּי
9 לִשְׁלִיחוּת לְעוֹלָם[41], כָּךְ אֵינוֹ זוֹכֶה לְיִשְׂרָאֵל[42]. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין
10 יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְעַכּוּ"ם[43], כָּךְ אֵינוֹ זוֹכֶה לְעַכּוּ"ם[44].
11 **ז.** קָטָן[45] שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ צְרוֹר[46] וְזוֹרְקוֹ[47], אֶגוֹז וְנוֹטְלוֹ[48] -
12 זוֹכֶה לְעַצְמוֹ[49], וְאֵינוֹ זוֹכֶה לַאֲחֵרִים; פָּחוֹת[50] מִזֶּה - לֹא
13 זָכָה לְעַצְמוֹ וְלֹא לַאֲחֵרִים. וְכֵן הַשּׁוֹטֶה אֵינוֹ זוֹכֶה לֹא לוֹ[51]
14 וְלֹא לַאֲחֵרִים. וְהַמְזַכֶּה לְשׁוֹטֶה עַל יְדֵי בֶּן דַּעַת - זָכָה[52].
15 אֲבָל הַחֵרֵשׁ זוֹכֶה[53] לְעַצְמוֹ[54], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת
16 גְּזֵלָה[55].
17 **ח.** זָכִין[56] לְקָטָן אֲפִלּוּ בֶּן יוֹם אֶחָד[57], וּלְגָדוֹל[58] בֵּין בְּפָנָיו
18 בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[59]. וַחֲצֵרוֹ[60] שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ.
19 אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד שָׁם, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַמַּתָּנָה לַחֲצֵרוֹ[61]
20 - כְּאִלּוּ זָכָה בָּהּ אַחֵר[62].
21 **ט.** בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[63]? בְּחָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת[64]; אֲבָל
22 בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת[65], כְּגוֹן שֶׁדֵּהוּ וְחֶרְבָּתוֹ - עַד שֶׁיִּהְיֶה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

29) שהרי הולך לאו כזכי, ולא זכה השליח בשביל המקבל. 30) ברייתא שם. 31) כנ"ל, שלא זכה עדיין שמעון, והנותן התכוון רק לשמעון ולא ליורשיו. 32) של ראובן אם מת ראובן אחרי מיתת שמעון. 33) שהרי מיד עם מיתת ראובן, זכה בהם שמעון, מפני הטעם הבא בסמוך ש"מצוה לקיים דברי המת", וממנו זכו היורשים (עיין רש"י שם וש"ך סימן קכה סעיף קטן לג). 34) גיטין שם ברייתא בשם רבי מאיר. 35) כדברי רב פפא שם. ובדין שכיב מרע ראה להלן פרק י הלכה יב. 36) שלא החזיר לראובן בחייו של זה ובידו לקיים דברי המת. [בתוספות כתובות ע. דיבור המתחיל הא, הוכיחו שלא אמרו מצוה לקיים דברי המת אלא אם נמסר ליד שליש לשם כך (וראה להלן פרק י"א הלכה כג בהגהות מיימוני אות ט), שאם לא כן למה הוצרכו לתקן בשכיב מרע שיהיו דבריו ככתובין וכמסורין. וזה גם מקור לדברי רבינו]. 37) עירובין עט: במשנה וקידושין מב. מימרא של רב יצחק. 38) עירובין שם. 39) עירובין שם: "על ידי אשתו". 40) בעירובין שם: "ולא על ידי עבדו ושפחתו הכנענים, מפני שידן כידו", הרי שרק על ידי עבדו אינו יכול לזכות לאחרים, אבל על ידי עבד כנעני של אחר יכול הוא לזכות לאחרים. וראה בפרק א מהלכות עירובין הלכה כ. 41) להוציא מדברי רב אשי לפי לשון אחת בבבא מציעא עא: שרק לעניין תרומה אין שליחות לגוי, אבל לעניין אחר יש לו שליחות. 42) שזכייה היא מטעם שליחות. 43) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לרב אשי בלשון אחרונה. 44) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לרבינא, שאמר שישראל זוכה לגוי מדברי סופרים. 45) גיטין סה. מימרא של רבא. 46) אבן. 47) הרי יודע הוא לברוח מן הרע. 48) הרי שיודע לבחור בטוב. 49) מן התורה. לפי שדעת אחרת מקנה לו (מגיד משנה כאן ובפרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א. עיין שם), אבל במציאה אין לו קניין מן התורה אלא מדרבנן משום דרכי שלום (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה יב). 50) שם. 51) מן התורה, אבל מדרבנן, זכה, ואסור לגזול ממנו מפני דרכי שלום (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה יב). ומקור הדבר ממה שאמרו ביבמות קיג: ששוטה אין לו יד לקנות (קצות החושן סימן רמג סעיף קטן ה). ויש שהביאו מסוגיית הגמרא ביבמות לא. וכתובות כ. [ואף על פי ששם מדובר במקח וממכר, שגם בקטן אינו מן התורה, כיוון שנתינת הדמים שלו אינה נתינה (מגיד משנה פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) - סובר רבינו שכל עיקר תקנת חכמים בקטן וחרש במקח וממכר משום כדי חייהם (פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) אינו אלא מפני שיש להם קניין מן התורה במתנה. ושוטה שלא תקנו בו חכמים קניין במקח וממכר, הוא מפני שאין לו שום קניין מן התורה, ואף לא במתנה, וראה להלן לגבי חרש]. 52) שוודאי אינו גרוע מקטן בן יום אחד דלהלן הלכה ח (סמ"ע רמג סעיף קטן ל). ומה שאמרו ביבמות קיג. שפיקח שנשא שוטה, זכתה בכתובה שכתב לה - על כורחך כשזיכה לה על ידי אחר, וראה במגיד משנה. אבל צריך עיון ממה שאמרו בבבא מציעא עב. שזכין לקטן מפני שעתיד להיות גדול, ואין זכין לגוי שבלי מעשה גירות לא יהיה ישראל, ואם כן גם שוטה, מי יודע אם יתרפא, ואף אם יתרפא זה לא יהיה ממילא אלא על ידי מעשה. וראה בקצות החושן שם סעיף קטן ו. 53) והיינו, כאמור, במציאה מפני דרכי שלום, ובמתנה מן התורה. 54) [נלמד מתוך מה שתיקנו חכמים שמקחו מקח וממכרו ממכר, משום כדי חייו (למעלה פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) ואם אין לו עיקר קניין מן התורה במתנה לא היו חכמים מתקנים במקח וממכר. וההבדל בין שוטה לחרש הוא: שוטה אין לו יד (יבמות קיג:) ואילו חרש יש לו יד שהרי חרשת מקבלת גיטה (שם קיב:), ראה בקצות החושן שם סעיף קטן ה]. ורק לעצמו יש לו יד אבל לזכות לאחרים אינו יכול, כמפורש בבבא מציעא ח. 55) פרק יז הלכה ד, שחרש אינו מקנה לאחרים (ראה ההערה הקודמת. ועיין מגדל עוז ולחם משנה). 56) כלומר, אחר זוכה עבורו, בבא בתרא קנו: במשנה, ונראה מדברי רבינו שזהו מן התורה. וכנוסחת הספרים (שהובאה בתוספות כתובות יא. דיבור המתחיל מטבילין) בבבא מציעא שם שגרסו "קטן - אף על גב דלית ליה שליחות אית ליה זכייה" ולא גרסו "מדרבנן" וכן הוא בכמה כתבי יד. ראה בדקדוקי סופרים לבבא מציעא שם. 57) [שהרי למאן דאמר אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם מזכין אף לעובר. בבא בתרא קמא: וראה למעלה פרק כ"ב מהלכות מכירה הלכה י]. 58) שם קנו: במשנה לפי רבי יהושע. ולפי רבי מאיר בברייתא שם - גם לדברי רבי אליעזר. 59) משנה בגיטין יא: וראה למעלה הלכה ב. 60) בבא קמא מט: מימרא של רבי יוסי בר חנינא. 61) או לאוויר חצרו, ראה בפרק ה מהלכות גירושין הלכה ג. 62) כלומר, כאילו זכה בה על ידי שליח, שחצר מטעם שליחות היא (בבא מציעא י:). 63) שחצרו קונה לו, אף על פי שאינו עומד שם. 64) שם יא. שאז היא נחשבת כשליח המשמר דבר הנשלח על ידו (כסף משנה בשם הר"ן). 65) שאז אינו דומה לשליח (שם).

1 עוֹמֵד בְּצִדָּהּ[66] וְיֹאמַר: זָכְתָה לִי שָׁדִי[67]. וְכֵן אַרְבַּע[68] אַמּוֹת[69]
2 שֶׁל אָדָם שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצִדָּן[70] קוֹנִין לוֹ[71], בְּסִמְטָא[72] אוֹ בְּצִדֵּי
3 רְשׁוּת הָרַבִּים[73] אוֹ בְּחָצֵר שֶׁאֵין לָהּ בְּעָלִים[74]; אֲבָל בִּרְשׁוּת
4 הָרַבִּים[75] אוֹ בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ[76] - אֵינוֹ זוֹכֶה עַד שֶׁיַּגִּיעַ מַתָּנָה לְיָדוֹ.
5 וּקְטַנָּה[77] תִּזְכֶּה לָהּ חֲצַרָהּ[78] וְאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלָּהּ; אֲבָל הַקָּטָן[79]
6 אֵינוֹ זוֹכֶה עַד שֶׁתַּגִּיעַ מַתָּנָה לְיָדוֹ אוֹ עַד שֶׁיִּזְכֶּה לוֹ אַחֵר.
7 **י.** הַמַּתָּנָה[80] כְּגֵט[81], שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לִמְסֹר דְּבָרִים[82] לְשָׁלִיחַ.
8 כֵּיצַד? אָמַר לִשְׁלִשָׁה: אִמְרוּ לִפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי שֶׁיִּכְתְּבוּ וְיַחְתְּמוּ
9 בִּשְׁטַר מַתָּנָה וְיִתְּנוּהָ לִפְלוֹנִי - אֵין זֶה כְּלוּם[83]; וְאִם אָמְרוּ
10 לְאוֹתָן הָעֵדִים וְכָתְבוּ וְנָתְנוּ לַמְקַבֵּל - לֹא קָנָה. וְכֵן אִם אָמַר
11 לִשְׁנַיִם: כִּתְבוּ וְחִתְמוּ בִּשְׁטַר מַתָּנָה וּתְנוּהוּ לִפְלוֹנִי - אֵינָן
12 יְכוֹלִין לוֹמַר לְסוֹפֵר לִכְתֹּב, אֶלָּא הֵן עַצְמָן כּוֹתְבִין, כְּמוֹ
13 בְּגֵט[84].
14 **יא.** הַכּוֹתֵב[85] בִּשְׁטָר 'נָתַתִּי[86] שָׂדֶה פְּלוֹנִית לִפְלוֹנִי', אוֹ
15 שֶׁכָּתַב 'נְתַתִּיהָ[87] לוֹ', אוֹ 'הֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ' - הֲרֵי זוֹכֶה בָּהּ
16 כְּשֶׁיַּגִּיעַ הַשְּׁטָר לְיָדוֹ. אֲבָל[88] אִם כָּתַב בַּשְּׁטָר 'אֶתְּנֶנָּה[89] לוֹ',
17 אַף עַל פִּי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו הָעֵדִים - לֹא זָכָה הַמְקַבֵּל[90], עַד
18 שֶׁיֹּאמַר לְעֵדִים 'כִּתְבוּ שְׁטַר מַתָּנָה וּתְנוּ לוֹ', וְכוֹתְבִין[91]

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

66) שאז היא משתמרת על ידו. וראה במגיד משנה פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה ח. שיש מחלוקת בין המפרשים אם צריך לעמוד בתוך השדה או שאפשר לעמוד גם מחוצה לה. ודעת רבינו, שגם במתנה צריך שיעמוד בצד שדהו ודלא כרב פפא בבבא מציעא יא: אלא כפי התירוץ הראשון שם בגמרא. וכן נראה בקידושין כו: ויש פוסקים כרב פפא (מגיד משנה). 67) דעת רבינו שבחצר שאינה משתמרת ועומד בצידה צריך גם אמירה. כמו שאמרו במשנה (שם יא.): "ראה אותן רצין וכו' ואמר זכתה לי שדי וכו'". וכן כתב רבינו בהלכות גזילה שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל זכתה, כתבו ש"אמר" לאו דווקא. 68) בבא מציעא י. מימרא של ריש לקיש משום אבא כהן ברדלא, ורא"ש בשם הירושלמי (שם) שקונות גם במציאה וגם במתנה. 69) שיעור קומה של אדם בפישוט ידיים ורגליים. 70) ואף על פי שבחצר שאינה משתמרת, צריך גם עמידה בצידה וגם אמירה, כנ"ל - בארבע אמות, אין צורך באמירה "מפני שהוא יכול לנטות עצמו וליטלה" (מגיד משנה בהלכות גזילה שם). [וברור הדבר שגם בחצר שאינה משתמרת, אם הייתה המציאה קרובה אליו בתוך ארבע אמות, שוודאי זכה בה, אף על פי שלא אמר, כיוון שעומד קרוב לה]. 71) תקנת חכמים היא כדי שלא יריבו המוצאים זה עם זה (הלכות גזילה שם הלכה ט). 72) רחוב צדדי, או קרן זווית של רשות הרבים (מגיד משנה שם). והיא מימרא של רב ששת בבבא מציעא י: שבסימטא "לא דחקי רבים". 73) גמרא שם. וגם שם לא שכיחי רבים (כתובות לא:). 74) שם, תשובת רב פפא, ולפי גירסת הרי"ף. 75) שם בדברי רב ששת: "רשות הרבים דקא דחקי רבים לא תקינו רבנן [ארבע אמות]". 76) שם, לרב פפא. 77) שם יא. לפי הלשון האחרונה, ולדברי הכול, או זו שלפני האחרונה, וכרבי יוחנן משום רבי ינאי. 78) שבקטנה גילתה התורה שחצרה נחשבת כידה לעניין גט. ולומדים מזה גם ליתר השטחים, כגון מציאה ומתנה, מה שאין כן בקטן. 79) שהחצר אינה נחשבת אצלו כיד, וגם אינה יכולה להיות נחשבת כשליחות, שאין שליחות לקטן. ואף על פי שזכין לקטן (למעלה הלכה ח), הרי שזכייה אינה מטעם שליחות - אינה דומה חצר לשליח ממש שעושה פעולת הקניין וזוכה עבור הקטן (וראה בהשגת הראב"ד כאן ובפרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה יב וקצות החושן סימן רמג סעיף קטן יא). 80) גיטין כט. כשמואל וכרבא, ולא כרב ואביי. 81) וראה פרק ב מהלכות גירושין הלכה ו. 82) שהשליח יאמר דברים מסויימים למישהו, במקום שיעשה פעולה מסויימת. 83) שדברים אינם נמסרים לשליח (משנה גיטין סו:) אפילו אם אמר להם שיאמרו לאחרים (שם עא.). וראה בהלכות גירושין שם. וכל שכן אם אמר להם רק: "תנו גט לאשתי". שאף על פי שהם שלושה ונראה שעשה אותם בית־דין שיאמרו לאחרים לכתוב ולחתום - לא קנה שאין זה עדיף מ"אומר אמרו" וראה בלחם משנה פרק ב מהלכות גירושין הלכה ה. [וכתב הטור בשם הראב"ד "וכל שכן אם חתמו הם בעצמם והוא הדין אם אומר להם תנו" ואף על פי שלפנינו בראב"ד אין הנוסחא כן. נראה שנוסחת הטור היא הנכונה, וזהו פירושו: אם "אומר אמרו" לא מועיל למה שאמר ואם אמרו לעדים וכתבו לא קנה - כל שכן שאם לא עשו כמאמרו אלא חתמו הם בעצמם, שוודאי לא עשו כלום, שהרי על זה לא נצטוו (ולפי הנראה נפלו מלים אלו "וכל שכן אם חתמו הם בעצמם" בטעות מלשון הראב"ד הנ"ל אל תוך דברי המגיד־משנה, ועיין לחם משנה) "והוא הדין אם אומר להם תנו" כלומר גם באומר להם תנו, אומרים שברור הדבר שעשאם בית־דין ולא מועיל אם הם חתמו בעצמם, שהרי לא נצטוו על כך, ולעשות שליח לכתיבה גם כן אינם יכולים, שדברים אינם נמסרים לשליח, כנ"ל. וראה להלן בהערה הבאה]. 84) שם במשנה גיטין סו.־סו: "אמר לשניים תנו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו". [ואף על פי שכבר כתב רבינו שאפילו אומר מפורש "אמרו לפלוני ולפלוני וכו'", לא מועיל - אם קל וחומר הוא שבאומר "כתבו וחתמו וכו'", שאינם יכולים לומר לסופר לכתוב - יש חידוש באומר "כתבו וחתמו", שהרי ב"אומר אמרו", לא מועיל אם כתבו וחתמו בעצמם, כנ"ל, ואילו ב"כתבו וחתמו", "הרי הן עצמם כותבים", ויש מקום לטעות, שכיוון שהם עצמם יכולים לעשות מעשה - יכולים לעשות גם שליח, ומשמיענו רבינו שגם באופן זה אינם יכולים למנות שליח. וכתב הראב"ד (הובא במגדל עוז): "והוא הדין אם אמר להם (לשניים) תנו צריכין הם לכתבו". כלומר, בניגוד לאומר לשלושה תנו, שעשה אותם בית־דין, ואינם יכולים לכתוב בעצמם (חוץ ממה שאינם יכולים לעשות שליח) - באומר לשניים "תנו", לא עשאם בית־דין, אלא כוונתו שיכתבו בעצמם. וכן מפורש במשנה גיטין שם, ובמקום "צריכין" שבדבריו - צריך להיות "יכולין", וראה באור שמח]. 85) גיטין מ: בברייתא. 86) לשון עבר. 87) זוהי גירסת הרי"ף. וצריך עיון מה בין "נתתי" ל"נתתיה" - שניהם מלשון עבר (סמ"ע סימן רמה, סעיף קטן א). ובגמרא שם: "נתונה", והוא לשון הווה. 88) כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). 89) לשון עתיד. 90) שאין כאן נתינה אלא הבטחה לתת. 91) אפילו הלשון "אתננה לו", שרק אם נותן השטר מידו ליד המקבל, שהמתנה מתקיימת מיד, צריך לכתוב בלשון עבר "נתתי" או בלשון הווה "נתונה", אבל אם אומר לעדים שיכתבו ויתנו, שאין המתנה מתקיימת עתה כשנותן לעדים אלא אחר כך כשיבוא השטר לידי המקבל - בזה אפשר לכתוב גם לשון עתיד "אתננה" (כסף משנה).

וְנוֹתְנִין לוֹ; שֶׁאֵין[92] הַמְקַבֵּל זוֹכֶה עַד שֶׁיַּגִּיעַ שְׁטַר הַמַּתָּנָה לְיָדוֹ[93], אוֹ עַד שֶׁיְּזַכֶּה לוֹ בּוֹ עַל יְדֵי אֲחֵרִים, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרַנּוּ[94].

יב. הָאוֹמֵר[95] 'נָתַתִּי שָׂדֶה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי', וְהוּא אוֹמֵר 'לֹא נָתַן לִי'[96] - חוֹשְׁשִׁין[97] שֶׁמָּא זָכָה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר[98]. אֲבָל אִם אָמַר 'כָּתַבְתִּי וְנָתַתִּי לוֹ'[99], וְהוּא אוֹמֵר 'לֹא כָּתַב וְלֹא נָתַן לִי': אִם הַמְקַבֵּל מַתָּנָה הוּא שֶׁאָמַר כֵּן - הוֹדָאַת בַּעַל דִּין[100] כְּמֵאָה עֵדִים הוּא, וְהַנּוֹתֵן אוֹכֵל פֵּרוֹת שָׂדֵהוּ; וְאִם בֵּן הַמְקַבֵּל הוּא שֶׁאָמַר 'לֹא נָתַתָּ לְאָבִי שָׂדֶה זוֹ', וְהוּא אוֹמֵר 'כָּתַבְתִּי וְנָתַתִּי לוֹ' - מַנִּיחִין אֶת הַפֵּרוֹת עַל יְדֵי שָׁלִישׁ עַד שֶׁיִּוָּדַע הַדָּבָר הֵיאַךְ הוּא[101].

יג. מְקַבֵּל מַתָּנָה שֶׁטָּעַן וְאָמַר: זוֹ שֶׁתַּחַת יָדִי אֵינָהּ מַתָּנָה בְּיָדִי, אֶלָּא שׁוֹמֵר אֲנִי עָלֶיהָ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר: בְּטֵלָה הָיְתָה מִתְּחִלָּתָהּ, לְפִי שֶׁלֹּא קִבַּלְתִּיהָ אֶלָּא בְּעַל כָּרְחִי בְּאֹנֶס אוֹ בְּטָעוּת, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - דְּבָרָיו קַיָּמִין[102]; וְנִשְׁבָּע עַל זֶה שְׁבוּעַת הֶסֵּת[103], וְתַחֲזֹר לִבְעָלֶיהָ.

יד. טָעַן הַנּוֹתֵן וְאָמַר 'שׁוֹמֵר אַתָּה עָלֶיהָ', אוֹ שֶׁאָמַר 'שֶׁלֹּא מִדַּעְתִּי[104] נְתַתִּיהָ', אוֹ 'גְּזוּלָה הִיא בְּיָדְךָ', וְזֶה אוֹמֵר 'אַתָּה נָתַתָּ לִי' - נִשְׁבָּע[105] הַמְקַבֵּל שְׁבוּעַת הֶסֵּת וְנִפְטָר.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

א. הַנּוֹתֵן מַתָּנָה, בֵּין בָּרִיא בֵּין חוֹלֶה, צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה גְּלוּיָה וּמְפֻרְסֶמֶת. אָמַר לְעֵדִים: כִּתְבוּ בַּסֵּתֶר וּתְּנוּ לוֹ - אֵינָהּ כְּלוּם; שֶׁזֶּה מַעְרִים כְּדֵי לְאַבֵּד מָמוֹן אֲחֵרִים, שֶׁיַּחֲזֹר וְיִמְכֹּר אַחַר שֶׁיִּתֵּן.

ב. לְפִיכָךְ, כָּל שְׁטַר מַתְּנַת קַרְקַע שֶׁאֵין כָּתוּב בּוֹ: וְאָמַר לָנוּ פְּלוֹנִי הַנּוֹתֵן שְׁבוּ בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחוֹבוֹת וְכִתְבוּ לוֹ מַתָּנָה גְּלוּיָה וּמְפֻרְסֶמֶת, וְכַיּוֹצֵא בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ - חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא מַתָּנָה מְסֻתֶּרֶת הִיא, וְלֹא זָכָה הַמְקַבֵּל.

ג. הַכּוֹתֵב שְׁתֵּי מַתָּנוֹת עַל שָׂדֶה אַחַת, הָרִאשׁוֹנָה מְסֻתֶּרֶת וְהָאַחֲרוֹנָה גְּלוּיָה וּמְפֻרְסֶמֶת - אַחֲרוֹן קָנָה. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הָרִאשׁוֹנָה סְתָם, וְאֵין בָּהּ לֹא עִנְיַן סְתִירָה וְלֹא עִנְיַן גִּלּוּי, אֶלָּא מַתָּנָה סְתָם - הָאַחֲרוֹן קָנָה.

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַמּוֹסֵר מוֹדָעָה וְאַחַר כָּךְ נָתַן - הַמַּתָּנָה בְּטֵלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין זֶה אֹנֶס. שֶׁאֵין הוֹלְכִין בְּמַתָּנָה אֶלָּא אַחַר דַּעַת הַנּוֹתֵן; הוֹאִיל וְגִלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בָּהּ - מַתְּנָתוֹ בְּטֵלָה. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁהָיוּ הַדְּבָרִים מוֹכִיחִין שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ לִתֵּן מַתָּנָה זוֹ, אֲפִלּוּ שֶׁנְּתָנָהּ מַתָּנָה גְּלוּיָה וְנִמְצֵאת שֶׁנְּתָנָהּ מִקֹּדֶם מַתָּנָה מְסֻתֶּרֶת - הֲרֵי שְׁתֵּי הַמַּתָּנוֹת בְּטֵלוֹת: הָרִאשׁוֹנָה - מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְסֻתֶּרֶת; וְהַשְּׁנִיָּה - מִפְּנֵי שֶׁהַדָּבָר מוֹכִיחַ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה, וַהֲרֵי קָדְמָה זוֹ הַמַּתָּנָה שֶׁנִּמְצְאָה כְּמוֹ מוֹדָעָה לָהּ.

ה. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד, שֶׁרָצָה לִשָּׂא אִשָּׁה. אָמְרָה לוֹ: אֵינִי נִשֵּׂאת לְךָ עַד שֶׁתִּכְתֹּב לִי כָּל נְכָסֶיךָ. שָׁמַע בְּנוֹ הַגָּדוֹל וְצָוַח עַל שֶׁמַּנִּיחוֹ רֵיקָן. אָמַר לְעֵדִים: לְכוּ וְהַחְבָּאוּ וְכִתְבוּ לוֹ כָּל נְכָסַי בְּמַתָּנָה. וְאַחַר כָּךְ כָּתַב לָהּ כָּל נְכָסָיו וּנְשָׂאָהּ. וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: הַבֵּן לֹא קָנָה וְהָאִשָּׁה לֹא קָנְתָה; שֶׁהֲרֵי לֹא בִּרְצוֹנוֹ כָּתַב לָהּ, וּכְאָנוּס בַּדָּבָר הוּא, שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ בַּמַּתָּנָה הָרִאשׁוֹנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּטֵלָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְסֻתֶּרֶת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ.

ו. שְׁנֵי שְׁטָרוֹת שֶׁזְּמַנָּן בְּיוֹם אֶחָד, וְהֵן כְּתוּבִין עַל שָׂדֶה אַחַת, בֵּין בְּמֶכֶר בֵּין בְּמַתָּנָה: אִם דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לִכְתֹּב שָׁעוֹת - כָּל הַקּוֹדֵם זָכָה; וְאִם אֵין דֶּרֶךְ הַמָּקוֹם לִכְתֹּב שָׁעוֹת

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

92) וממילא אף הלשון: "אתננה" היא טובה, אחרי שאין המקבל זוכה, אלא אחרי שמוסרים את השטר לידו, ולשעה זו כיוון הנותן בלשון "אתננה" (כסף משנה). 93) [ראה בפרק ו מהלכות עבדים הלכה א ש"תן" אינו כ"זכה" ולא זכה עד שיגיע לידו. וראה ברש"י גיטין ט: וברי"ף שם]. 94) למעלה הלכה ב. 95) שם, המשך הברייתא. 96) המדובר, כשהמקבל רוצה במתנה אלא שמספר האמת שלא קיבלה (סמ"ע רמה סעיף קטן ז). 97) יש לשון "חשש" שאינו ספק, אלא וודאי (תוספות שם דיבור המתחיל חיישינן). וכן לשון התוספתא (בבא בתרא פרק י): "לא אמר כלום", והיינו, שאין מתחשבים כלל עם דברי המקבל. ברם בשולחן־ערוך חושן משפט סימן רמה, סעיף ד, מביא המחבר לשון "דאיכא למימר", והיינו, שיש לומר, ואין וודאות גמורה. ולכאורה, זהו פירוש המלה "שמא". 98) וזה לא ידע על זה כלל. וכך אנו יכולים על ידי זה לסלק את הסתירה שביניהם ולאמת את דברי שניהם. 99) היינו, שהנותן מדגיש שהוא בעצמו נתן לידי המקבל, ואין המקבל יכול לטעות בזה. 100) הוא המקבל שהוא זכור יותר מן הנותן, לפי שהנותן הייתה לו מחשבה לתת לפני שייתן, ופעמים שהוא סבור שכבר נתן (מגיד משנה בשם התוספות). ויש מפרשים, שלעולם מקבלים את ההודאה של התובע ולא של הנתבע, מאחר שישנה התנגשות בין הודאתו של זה לבין הודאתו של זה, אנו אומרים העמד ממון בחזקתו (רשב"א שם). 101) על ידי עדים. מפני שהדבר ספק, שמא קיבל זה את המתנה והבן אינו יודע, ואם כן אין הודאתו הודאה (גיטין שם). 102) גיטין לב. מימרא של רב ששת (לפי נוסחה שלפנינו): "מקבל מתנה שאמר לאחר שבאת מתנה לידו - בטילה היא (משמע בטילה הייתה מקודם שקיבלתי - רש"י), אינה מתנה - דבריו קיימין". וראה למעלה הלכה א. 103) הראב"ד מעיר כאן שעניין השבועה כאן הוא "רעיון רוח", ואמנם לא מצינו שבועה אצל הודאת בעל הדין, שהרי הוא מוותר על שלו, ומה מקום לשבועה? אך המגיד־משנה מפרש, שכאן מדובר, שבעלי חוב של המקבל רוצים לגבות את חובם מהשדה, ולפיכך צריך להישבע שאינו מערים עליהם, וכן הביא בשולחן־ערוך רמה סעיף ז. ואף על פי שבפרק ב מהלכות מלוה ולוה הלכה ב כתב רבינו שאם יש לו ללווה ממון וטוען שהוא של אחרים אינו נאמן אלא בעדים - כאן, שידוע שהיו הנכסים של הנותן, נאמן הוא לאמר שלא קבלם במתנה ושנשארו ברשותו של הנותן (לחם משנה). 104) שלא מרצוני. 105) כדין כל כופר בכול, כיוון שהמטלטלין בידו, ראה פרק ח מהלכות טוען ונטען הלכה א, ובקרקעות, כשיש לו חזקת שלוש שנים, ועיין פרק י"א שם הלכה א. 1) נתבאר בו איכות עשיית המתנה שצריך שלא תהיה מסותרת, וכל הנמשך אחר זה, ודין שתי שטרות על שדה אחת שניהם במכר או אחד במתנה ואחד במכר, וכל הנמשך.

- חֲרֵי הַדָּבָר מָסוּר לַדַּיָּנִים: כֹּל שֶׁדַּעְתָּם נוֹטָה לְהַעֲמִיד שָׂדֶה זוֹ בְּיָדוֹ - יַעְמִידוּ.

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁטָר שֶׁאֵין בּוֹ קִנְיָן, אֶלָּא קָנָה שָׂדֶה זוֹ בִּשְׁטָר זֶה, שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין מִי הוּא מִשְׁנֵיהֶם שֶׁהִגִּיעַ שְׁטָרוֹ לְיָדוֹ תְּחִלָּה; אֲבָל אִם הָיָה בְּכָל שְׁטָר מֵהֶן קִנְיָן - כֹּל שֶׁקָּדַם לוֹ הַקִּנְיָן זָכָה, וְיִשְׁאֲלוּ הָעֵדִים. וְכֵן אִם הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה הִגִּיעַ לְיָדוֹ שְׁטַר מַתְּנָתוֹ תְּחִלָּה - קָנָה הָרִאשׁוֹן.

ח. שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הַיּוֹצְאִים עַל שָׂדֶה אַחַת בְּשֵׁם קוֹנֶה אֶחָד, וְאֵין זְמַנָּם שָׁוֶה: אִם הָיָה שְׁטָר אֶחָד מֶכֶר וְאֶחָד מַתָּנָה: אִם הָיָה הַשְּׁטָר הָרִאשׁוֹן מַתָּנָה וְהַשֵּׁנִי שֶׁאַחֲרָיו מֶכֶר - לֹא בִטֵּל הָאַחֲרוֹן אֶת הָרִאשׁוֹן; שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר: לְהוֹסִיף לוֹ אַחֲרָיוּת חָזַר וְכָתַב בְּשֵׁם מֶכֶר. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה כָּתוּב שָׁם אַחֲרָיוּת, שֶׁאַחֲרָיוּת טָעוּת סוֹפֵר הוּא. וְכֵן אִם הָרִאשׁוֹן מֶכֶר וְהַשֵּׁנִי מַתָּנָה - קָנָה הַשָּׂדֶה מִזְּמַן רִאשׁוֹן; שֶׁלֹּא כָּתַב לוֹ שְׁטַר מַתָּנָה אֶלָּא לְיַפּוֹת כֹּחוֹ, וּמִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמֶּצֶר.

ט. הָיוּ שְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת בְּמֶכֶר אוֹ שְׁנֵיהֶם בְּמַתָּנָה: אִם הוֹסִיף בַּשֵּׁנִי כְּלוּם - חֲרֵי הָרִאשׁוֹן קַיָּם, שֶׁלֹּא כָּתַב הַשֵּׁנִי אֶלָּא מִפְּנֵי הַתּוֹסֶפֶת; וְאִם לֹא הוֹסִיף - בִּטֵּל שְׁטָר שֵׁנִי אֶת הָרִאשׁוֹן, וְאֵין לוֹ אַחֲרָיוּת אֶלָּא מִזְּמַן הַשֵּׁנִי. לְפִיכָךְ, כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל הַלּוֹקֵחַ מִזְּמַן רִאשׁוֹן עַד זְמַן שֵׁנִי - מַחֲזִיר אוֹתָם. וְאִם הָיָה עַל אוֹתָהּ שָׂדֶה חֹק לַמֶּלֶךְ בְּכָל שָׁנָה - הַנּוֹתֵן אוֹ הַמּוֹכֵר נוֹתֵן אוֹתוֹ הַחֹק עַד זְמַן הַשְּׁטָר הַשֵּׁנִי.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

א. לְעוֹלָם אוֹמְדִין דַּעַת הַנּוֹתֵן. אִם הָיוּ הַדְּבָרִים מַרְאִין סוֹף דַּעְתּוֹ - עוֹשִׂין עַל פִּי הָאֹמֶד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ. כֵּיצַד? מִי שֶׁהָלַךְ בְּנוֹ לִמְדִינַת הַיָּם, וְשָׁמַע שֶׁמֵּת, וְכָתַב כָּל נְכָסָיו לְאַחֵר מַתָּנָה גְּלוּיָה גְּמוּרָה, וְאַחַר כָּךְ בָּא בְּנוֹ - אֵין מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת; שֶׁהַדְּבָרִים מוֹכִיחִין, שֶׁאִלּוּ יָדַע שֶׁבְּנוֹ קַיָּם - לֹא הָיָה נוֹתֵן כָּל נְכָסָיו. לְפִיכָךְ, אִם שִׁיֵּר מִנְּכָסָיו כָּל שֶׁהוּא, בֵּין קַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין - מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת.

ב. וְכֵן הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו מַתָּנָה לְאֶחָד מִבָּנָיו, בֵּין שֶׁהָיָה בָּרִיא בֵּין שֶׁהָיָה שְׁכִיב מְרַע, אֲפִלּוּ הָיָה בֵּן קָטָן הַמֵּטָּל בַּעֲרִיסָה - לֹא עָשָׂהוּ אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, וַהֲרֵי הוּא בְּכָל הַנְּכָסִים כְּאֶחָד מֵאֶחָיו. אֲמִדַּן דַּעַת הוּא, שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לִהְיוֹת אֶחָיו נִשְׁמָעִין לוֹ. וְאִם שִׁיֵּר כָּל שֶׁהוּא, בֵּין קַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין - זָכָה הַבֵּן בַּמַּתָּנָה.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁכָּתַב לְבֵן בֵּין הַבָּנִים; אֲבָל אִם כָּתַב כָּל נְכָסָיו לְבֵן בֵּין הַבָּנוֹת, אוֹ לְבַת בֵּין הַבָּנוֹת, אוֹ לְאֶחָד מִן הַיּוֹרְשִׁין בֵּין שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁיֵּר כְּלוּם - מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת.

ד. וְכֵן הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין בָּרִיא בֵּין שְׁכִיב מְרַע, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - לֹא עֲשָׂאָהּ אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפָּא עַל יוֹרְשָׁיו. בֵּין שֶׁהָיוּ יוֹרְשָׁיו בָּנָיו מִמֶּנָּה אוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת, אוֹ אֶחָיו אוֹ שְׁאָר יוֹרְשִׁין. וְאִם שִׁיֵּר כָּל שֶׁהוּא, בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין - קָנְתָה כָּל שֶׁכָּתַב לָהּ.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּנִשּׂוּאָה; אֲבָל אִם כָּתַב כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה אוֹ לִגְרוּשָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁיֵּר כְּלוּם - חֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר בְּנֵי אָדָם, וּמַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת.

ו. הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְאֶחָד מִבָּנָיו וּלְאַחֵר - זֶה הָאַחֵר קָנָה חֲצִי הַנְּכָסִים בְּמַתָּנָה, וְנִשְׁאַר הַחֲצִי לְבָנָיו; וְהַבֵּן שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ - אַפּוֹטְרוֹפּוֹס מִנְּהוּ עַל שְׁאָר אֶחָיו.

ז. וְכֵן אִם כָּתַב כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ וּלְאַחֵר - זֶה הָאַחֵר קָנָה מֶחֱצָה, וְאִשְׁתּוֹ אַפּוֹטְרוֹפָּא עַל מֶחֱצָה.

ח. כָּל אִשָּׁה שֶׁקָּנְתָה כָּל נִכְסֵי בַּעְלָהּ בְּמַתָּנָה - אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ, וְתִקָּרַע. לְפִיכָךְ, אִם יָצָא שְׁטַר חוֹב עָלָיו, וְהָלְכוּ כָּל הַנְּכָסִים בְּחוֹבוֹ שֶׁקָּדַם הַמַּתָּנָה - תִּשָּׁאֵר הִיא בְּלֹא כְלוּם, וְלֹא תִּקַּח בִּכְתֻבָּתָהּ שֶׁקָּדְמָה הַחוֹב; שֶׁאֲמִדַּן דַּעַת הוּא, שֶׁבַּהֲנָאָה שֶׁבָּאָה לָהּ בִּשְׁמוּעָה זוֹ שֶׁכָּתַב לָהּ כָּל נְכָסָיו אִבְּדָה כָּל זְכוּת שֶׁיֵּשׁ לָהּ בַּנְּכָסִים חוּץ מִמַּתָּנָה זוֹ.

ט. וְכֵן הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לְבָנָיו, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת, בֵּין בָּרִיא בֵּין שְׁכִיב מְרַע, וְכָתַב לְאִשְׁתּוֹ עִמָּהֶן קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - הוֹאִיל וְעָשָׂה אוֹתָהּ שֵׁתֶף בֵּין הַבָּנִים וְלֹא מָחֲתָה, אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ, וְאֵינָהּ טוֹרֶפֶת מִנְּכָסִים אֵלּוּ כְּלוּם; אֲבָל מִנְּכָסָיו שֶׁיָּבוֹאוּ לוֹ אַחַר אֵלּוּ - נוֹטֶלֶת מֵהֶן כְּתֻבָּתָהּ.

י. כָּתַב לָהּ עִמָּהֶן מִטַּלְטְלִין בִּלְבַד, אוֹ שֶׁשִּׁיֵּר לְעַצְמוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - כְּתֻבָּתָהּ קַיֶּמֶת. וְתַקָּנַת הַגְּאוֹנִים הִיא, שֶׁאֲפִלּוּ שִׁיֵּר מִטַּלְטְלִים כָּל שֶׁהוּא. שֶׁהֲרֵי הִיא אוֹמֶרֶת: מִמַּה שֶׁשִּׁיֵּר אֲנִי גוֹבָה; וּמִתּוֹךְ שֶׁתֵּרֵד לְמַה שֶׁשִּׁיֵּר תֵּרֵד לִשְׁאָר נְכָסִים וְתִטְרֹף.

יא. הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְבָנָיו, וְכָתַב לְאִשְׁתּוֹ חֵלֶק עִמָּהֶן, וּמֵת אֶחָד מִן הַבָּנִים בְּחַיֵּי אָבִיו - חֲרֵי זוֹ תִּגְבֶּה כְּתֻבָּתָהּ מֵחֵלֶק זֶה שֶׁמֵּת; שֶׁלֹּא אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ אֶלָּא מִלְּטָרֹף מֵהֶן.

יב. הָרוֹצֶה לְהִנָּשֵׂא, וְכָתְבָה כָּל נְכָסָיהָ בֵּין לִבְנָהּ בֵּין לְאַחֵר, וְאַחַר כָּךְ נִשֵּׂאת, וְנִתְגָּרְשָׁה אוֹ שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ - מַתְּנָתָהּ בְּטֵלָה; שֶׁזּוֹ מַבְרַחַת הִיא, וְלֹא כָּתְבָה כָּל נְכָסֶיהָ אֶלָּא לְהַבְרִיחַ מִבַּעְלָהּ שֶׁלֹּא יִרָשֶׁנָּה, וּכְשֶׁתִּהְיֶה צְרִיכָה לָהֶן יַחְזִרוּ לָהּ. לְפִיכָךְ, אִם מֵתָה הִיא בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ - קָנָה הַמְקַבֵּל מַתָּנָה אֶת הַכֹּל. וְאִם שִׁיְּרָה כְּלוּם, אֲפִלּוּ מִטַּלְטְלִין - מַתְּנָתָהּ קַיֶּמֶת; וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה - אֵינָהּ חוֹזֶרֶת.

יג. כָּל הַנּוֹתְנִין כָּל נִכְסֵיהֶם, מִשֶּׁתִּבְטַל הַמַּתָּנָה וַיַּחְזִרוּ כָּל הַנְּכָסִים לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים אֵין הַמְקַבֵּל מַתָּנָה מַחֲזִיר פֵּרוֹת; שֶׁאֲפִלּוּ נָתַן הָאָדָם מַתָּנָה בְּפֵרוּשׁ עַל מְנָת לְהַחֲזִיר כָּל יְמֵי חַיֵּי פְּלוֹנִי - חֲרֵי זֶה אוֹכֵל פֵּרוֹת כָּל זְמַן הַמַּתָּנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבאר בו משפטי האומדנות במתנה שאומדין כוונת הנותן למה הייתה ולמי נתכוון אחר זה, ומשפטי הדברים שהן נקנין בגילוי הדעת בלבד או באמירה שלא בקניין, ומשפט הקידושין והסבלונות שבין איש לארוסתו ולא נגמר העניין ביניהם, והנמשך אחר זה.

יד. מִי שֶׁשָּׁלַח כֵּלִים מִמְּדִינַת הַיָּם, וְאָמַר: יִנָּתְנוּ אֵלּוּ לְבָנַי - הֲרֵי אֵלּוּ יִנָּתְנוּ לַבָּנִים וְלַבָּנוֹת. הָרָאוּי לְבָנִים, כְּגוֹן סְפָרִים וּכְלֵי מִלְחָמָה - לַבָּנִים; וְהָרָאוּי לְבָנוֹת, כְּגוֹן כְּלֵי מֶשִׁי הַצְּבוּעִים וַחֲלִי זָהָב - יִטְּלוּם הַבָּנוֹת. הָיוּ רְאוּיִין לִזְכָרִים וְלִנְקֵבוֹת - יִטְּלוּ אוֹתָן הַזְּכָרִים. וְכֵן הַמְשַׁלֵּחַ כֵּלִים לְבֵיתוֹ סְתָם, וְהָיוּ בָּהֶן כֵּלִים הָרְאוּיִין לְבָנוֹת - יִטְּלוּ אוֹתָן בְּנוֹתָיו; אֲמִדַּן דַּעַת הוּא שֶׁלָּהֶן שָׁלַח. וְאִם אֵין לוֹ בָּנוֹת, אוֹ שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נְשׂוּאוֹת - יִטְּלוּ אוֹתָן נְשֵׁי בָנָיו; שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה שֶׁלָּהֶן שָׁלַח.

טו. הַמַּשִּׂיא בְּנוֹ גָּדוֹל לִבְתוּלָה בְּבַיִת - קָנָה הַבַּיִת. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ נְשׂוּאִין רִאשׁוֹנִים לְזֶה הַבֵּן, וְלֹא הִשִּׂיא הָאָב בֵּן אַחֵר קֹדֶם לוֹ, וְלֹא שִׁיֵּר הָאָב בְּזֶה הַבַּיִת שֶׁיִּחַד לוֹ כְּלוּם. וּדְבָרִים אֵלּוּ כַּהֲלָכָה שֶׁאֵין לָהֶם טַעַם הֵם, וְנִגְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר הַזֶּה מֵאֲמִדַּן הַדַּעַת, שֶׁמֵּרֹב שִׂמְחָתוֹ וְאַהֲבָתוֹ גָּמַר וְהִקְנָהוּ הַבַּיִת, שֶׁהֲרֵי לֹא שִׁיֵּר בָּהּ לְעַצְמוֹ כְּלוּם. לְפִיכָךְ, אִם שִׁיֵּר שָׁם אֲפִלּוּ פַּךְ אֶחָד - לֹא קָנָה הַבַּיִת. יִחֵד לוֹ בַּיִת וּכְלֵי בַּיִת, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁיֵּר בַּבַּיִת כְּלִי אֶחָד לְעַצְמוֹ, אוֹ הָיָה לוֹ שָׁם אוֹצָר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - קָנָה כְּלֵי הַבַּיִת, אֲבָל הַבַּיִת לֹא קָנָה.

טז. יִחֵד לוֹ בַּיִת וַעֲלִיָּה - בַּיִת קָנָה, עֲלִיָּה לֹא קָנָה. וְכֵן אִם יִחֵד לוֹ בַּיִת וְאַכְסַדְרָה - בַּיִת קָנָה, אַכְסַדְרָה לֹא קָנָה. שְׁנֵי בָּתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה - לֹא קָנָה אֶלָּא הָאֶחָד שֶׁנִּשָּׂא בּוֹ.

יז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּנִשּׂוּאִין, שֶׁשְּׁנַיִם שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶם שִׁדּוּכִין, וּפָסַק זֶה עַל יְדֵי בְּנוֹ וְזֶה עַל יְדֵי בִּתּוֹ, וְאָמְרוּ: כַּמָּה אַתָּה נוֹתֵן לְבִנְךָ? כָּךְ וְכָךְ! וְכַמָּה אַתָּה נוֹתֵן לְבִתְּךָ? כָּךְ וְכָךְ! וְעָמְדוּ וְקִדְּשׁוּ - קָנוּ בַּאֲמִירָה. וְאֵין קוֹנִין בַּאֲמִירָה זוֹ עַד שְׁעַת נִשּׂוּאִין; שֶׁכָּל הַפּוֹסֵק - דַּעְתּוֹ לְכַנֵּס. וּצְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ הַדְּבָרִים שֶׁהֵן פּוֹסְקִין מְצוּיִין בִּרְשׁוּתוֹ; שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּדְבָרִים אֵלּוּ לֹא נִתְּנוּ לְהִכָּתֵב, לְפִיכָךְ אֵינָן כִּשְׁטָר עַד שֶׁיִּטְרֹף בָּהֶן.

יח. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה, אֲפִלּוּ קִדְּשָׁהּ בְּאֶלֶף דִּינָר, בֵּין שֶׁחָזְרָה הִיא בֵּין שֶׁחָזַר הוּא, בֵּין שֶׁמֵּת הוּא בֵּין שֶׁמֵּתָה הִיא - אֵין הַקִּדּוּשִׁין חוֹזְרִין לְעוֹלָם, אֶלָּא הֲרֵי הֵן מַתָּנָה גְּמוּרָה שֶׁאֵין לָהֶם חֲזָרָה.

יט. וְאִם הָיוּ קִדּוּשֵׁי טָעוּת - חוֹזְרִין הַמָּעוֹת.

כ. וְהַמְקַדֵּשׁ אֲחוֹתוֹ - הַמָּעוֹת מַתָּנָה. אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּעֲרָיוֹת, וְאֵין זֶה טוֹעֶה, אֶלָּא גָּמַר וְנָתַן לְשֵׁם מַתָּנָה.

כא. הַשּׁוֹלֵחַ סִבְלוֹנוֹת לְבֵית חָמיו, בֵּין מְרֻבִּין בֵּין מוּעָטִין, בֵּין שֶׁאָכַל שָׁם סְעֻדַּת אֵרוּסִין בֵּין שֶׁלֹּא אָכַל, בֵּין שֶׁמֵּת הוּא בֵּין שֶׁמֵּתָה הִיא, אוֹ שֶׁחָזַר בּוֹ הָאִישׁ - יַחְזִרוּ הַסִּבְלוֹנוֹת כֻּלָּן, חוּץ מִן הַמַּאֲכָל וְהַמַּשְׁקֶה.

כב. וְכֵן כֵּלִים מוּעָטִים שֶׁשָּׁלַח לָהּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ שָׁם בְּבֵית אָבִיהָ: אִם נִשְׁתַּמְּשָׁה בָּהֶן וּבָלוּ אוֹ אָבְדוּ - אֵינָן מִשְׁתַּלְּמִין; אֲבָל אִם הָיוּ קַיָּמִין - חוֹזֵר הַכֹּל, וְגוֹבֶה אוֹתָם בְּבֵית דִּין; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁלֹּא שִׁלְּחָם אֶלָּא דֶּרֶךְ נוֹי בִּלְבָד.

כג. חֲזָרָה הִיא בָּהּ - חוֹזֵר הַכֹּל; וַאֲפִלּוּ הַמַּאֲכָל וְהַמַּשְׁקֶה נוֹתֶנֶת דָּמָיו בְּזוֹל. וּכְבָר הִסְכִּימוּ הַגְּאוֹנִים, שֶׁאִם הָיוּ דְּמֵי מַאֲכָל וּמַשְׁקֶה [שָׁוֶה] שִׁשָּׁה - מִשְׁתַּלֶּמֶת אַרְבָּעָה, אִם חֲזָרָה בָּהּ; שֶׁלֹּא נָתַן לָהּ מַתָּנָה זוֹ אֶלָּא לְדַעַת שֶׁלֹּא תַּחֲזֹר בָּהּ.

כד. הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאִם הָיָה מִנְהַג הַמְּדִינָה שֶׁיְּעַשֶּׂה כָּל אָדָם סְעֻדָּה וְיַאֲכִיל לְרֵעָיו, אוֹ יְחַלֵּק מָעוֹת לַשַּׁמָּשִׁים וְלַחַזָּנִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְעָשָׂה כְּדַרְכּוֹ שֶׁעוֹשִׂין כָּל הָעָם, וְחָזְרָה בָּהּ - מִשְׁתַּלֶּמֶת הַכֹּל; שֶׁהֲרֵי גָּרְמָה לוֹ לְאַבֵּד מָמוֹן, וְכָל הַגּוֹרֵם לְאַבֵּד מָמוֹן חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ לוֹ עֵדִים כַּמָּה הוֹצִיא, שֶׁאֵין זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל.

יום שני י"ט שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

א. מִנְהָג[2] פָּשׁוּט בְּרֹב הַמְּדִינוֹת, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּשָּׂא אָדָם אִשָּׁה מְשַׁלְּחִין לוֹ רֵעָיו וּמְיַדְּעָיו מָעוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּתְחַזֵּק בָּהֶן עַל הַהוֹצָאָה שֶׁמּוֹצִיא בְּאִשְׁתּוֹ, וּבָאִים אוֹתָן הָרֵעִים וְהַמְיַדְּעִים שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין עִם הֶחָתָן בְּשִׂבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה אוֹ בְּמִקְצָתָן, הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. וְאֵלּוּ הַמָּעוֹת[3] שֶׁמְּשַׁלְּחִין נִקְרָאִין שׁוֹשְׁבִינוּת[4]; וְאוֹתָם שֶׁשָּׁלְחוּ הַמָּעוֹת וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין עִם הֶחָתָן נִקְרָאִים שׁוֹשְׁבִינִין.

ב. הַשּׁוֹשְׁבִינוּת[5] אֵינָהּ מַתָּנָה גְּמוּרָה. הַדְּבָרִים יְדוּעִים, שֶׁלֹּא שָׁלַח זֶה עֲשָׂרָה דִּינָרִין בִּשְׁבִיל שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה בָּזֶה[6]; וְלֹא שָׁלַח אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁבְּדַעְתּוֹ הָיָה, שֶׁאִם יִשָּׂא הוּא אִשָּׁה - יַחֲזֹר וְיִשְׁלַח לוֹ כְּמוֹ שֶׁשָּׁלַח לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם נָשָׂא זֶה אִשָּׁה וְלֹא הֶחֱזִיר לוֹ הַשּׁוֹשְׁבִינוּת - הֲרֵי זֶה תּוֹבְעוֹ בַּדִּין[7] וּמוֹצִיא מִמֶּנּוּ.

ג. וְאֵין יָכוֹל לְתָבְעוֹ עַד שֶׁיִּשָּׂא כְּדֶרֶךְ שֶׁנָּשָׂא הוּא[8]. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁנָּשָׂא בְּתוּלָה[9], וְשָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן שׁוֹשְׁבִינוּת, וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא שִׁמְעוֹן אַלְמָנָה[10] - אֵינוֹ יָכוֹל לִתְבֹּעַ לְהַחֲזִיר לוֹ הַשּׁוֹשְׁבִינוּת; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי מַחֲזִיר לְךָ אֶלָּא בִּבְתוּלָה, כְּמוֹ שֶׁנָּתַתָּ לִי. וְכֵן אִם שָׁלַח לוֹ בְּנִשּׂוּאֵי אַלְמָנָה - אֵינוֹ יָכוֹל לִתְבָעוֹ לְהַחֲזִיר לוֹ בְּנִשּׂוּאֵי בְּתוּלָה.

ד. עָשָׂה[11] רְאוּבֵן מִשְׁתֶּה בְּגָלוּי וּבְפַרְהֶסְיָא, וְעָשָׂה שִׁמְעוֹן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו משפטי השושבינות - והוא מנהג ברוב המדינות ששולחים החברים זה לזה מעות ביום חתונתן - ויש ביניהם משפט ודין לפי שאינן מתנה גמורה אלא על דעת להשתלם, וכל הנמשך בזה. 2) דין השושבינות במשנה בבא בתרא קמד: ובגמרא שם קמה: 3) ש"לא נאמרו דיני שושבינות אלא במעות בלבד" (להלן הלכה טו, מהמשנה שם). 4) מלשון ריעות. וראה רשב"ם שם דיבור המתחיל הכי גרסינן האחין. 5) משנה וגמרא שם קמה: 6) [בכתב יד אברבנאל: "בזוז", ובכתב יד תימן: "בזוז אחד". וראה בגמרא שם: "עד זוזא"]. 7) משנה ובריתא שם. 8) כלומר, באותם התנאים ממש, לא גרועים ולא מעולים, כמו שמפרש להלן. ומקור דבריו בברייתא שם: "עשו עימו בשנייה (=בנישואי אשתו שנייה), וביקש לעשות עימו בראשונה, יכול לומר לו לכשתינשא אשה אחרת, אעשה עמך". ומזה מוכח שאם עשה עימו בשמחה קטנה אינו יכול לתבעו לשמחה גדולה. אבל צריך עיון שהשמיט רבינו בבא זו. 9) ששמחתה מרובה. 10) ששמחתה מועטת. 11) שם בברייתא.

מתוך מהדורת וגשל

בְּצִנְעָה, אוֹ[12] שֶׁעָשָׂה רְאוּבֵן בְּצִנְעָה, וְשִׁמְעוֹן בְּפַרְהֶסְיָא - אֵינוֹ יָכוֹל לְתָבְעוֹ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי עוֹשֶׂה עִמְּךָ אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי.

ה. רְאוּבֵן שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה, וְשָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן שׁוֹשְׁבִינוּת וְאָכַל וְשָׁתָה עִמּוֹ[13], וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא שִׁמְעוֹן כְּנִשּׂוּאֵי רְאוּבֵן עַצְמָן, וּבָא רְאוּבֵן וְאָכַל וְשָׁתָה עִמּוֹ; אוֹ שֶׁקָּרָא לוֹ שִׁמְעוֹן וְלֹא רָצָה לָבוֹא[14]; אוֹ שֶׁהָיָה בַּמְּדִינָה וְשָׁמַע קוֹל טַבְלָא[15], בְּמָקוֹם שֶׁאֵין דַּרְכָּן לִקְרוֹת אֶחָד אֶחָד אֶלָּא כָּל הַשּׁוֹמֵעַ יָבוֹא, וְשָׁמַע וְלֹא בָּא - חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ הַשּׁוֹשְׁבִינוּת כֻּלָּהּ[16]; שֶׁהֲרֵי יָדַע[17] וְלֹא בָּא, אוֹ קָרָא לוֹ בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִקְרוֹת אֶחָד אֶחָד וְלֹא בָּא.

ו. לֹא[18] הָיָה רְאוּבֵן בַּמְּדִינָה - מְנַכִּין[19] לוֹ דְּמֵי מַה שֶּׁאָכַל וְשָׁתָה שִׁמְעוֹן אֶצְלוֹ, וּמַחֲזִיר לוֹ שְׁאָר הַשּׁוֹשְׁבִינוּת[20]. וְכֵן אִם הָיָה בַּמְּדִינָה וְלֹא קְרָאָהוּ[21] אוֹ לֹא הוֹדִיעוֹ[22] - מְנַכִּין לוֹ; וְיֵשׁ לוֹ עָלָיו תַּרְעֹמֶת[23] מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הוֹדִיעוֹ.

ז. וְכַמָּה[24] מְנַכִּין? נָהֲגוּ[25] בְּנִכּוּי: אִם דִּינָר אֶחָד שָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן[26] - אֵינוֹ מַחֲזִיר לוֹ כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי[27] זֶה דְּמֵי מַה שֶּׁאָכַל; וְאִם יָתֵר עַל הַדִּינָר עַד סֶלַע[28] - מְנַכֶּה לוֹ מֶחֱצָה[29].

ח.[30] מִסֶּלַע וּלְמַעְלָה - אוֹמְדִין דַּעַת הַמְשַׁלֵּחַ וְשִׁעוּר הַשּׁוֹשְׁבִינוּת: אִם אָדָם חָשׁוּב - מְנַכֶּה לוֹ מֶחֱצָה[31]; וְאִם צַר עַיִן וּמְדַקְדֵּק בְּהוֹצָאָתוֹ - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ אֶלָּא שִׁעוּר מַה שֶּׁאָכַל וְשָׁתָה[32], וּמְשַׁלֵּם לוֹ הַשְּׁאָר.

ט. מֵת[33] שִׁמְעוֹן קֹדֶם שֶׁיִּשָּׂא אִשָּׁה, אוֹ[34] שֶׁנָּשָׂא וּמֵת בְּתוֹךְ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה - אֵין רְאוּבֵן חַיָּב לְהַחֲזִיר לְיוֹרְשֵׁי שִׁמְעוֹן כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לָהֶם: תְּנוּ לִי שׁוֹשְׁבִינִי וְאֶשְׂמַח עִמּוֹ.

י. לְפִיכָךְ[35], אִם שָׂמַח עִמּוֹ[36] וְאַחַר כָּךְ מֵת שִׁמְעוֹן, אוֹ קָרָא לוֹ וְלֹא בָּא[37], אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה בַּמְּדִינָה[38], אוֹ שֶׁלֹּא הוֹדִיעוֹ[39] - הוֹאִיל וְשָׁלְמוּ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה וְאַחַר כָּךְ מֵת שִׁמְעוֹן, חַיָּב רְאוּבֵן לְהַחֲזִיר הַשּׁוֹשְׁבִינוּת לְיוֹרְשָׁיו; אוֹ כֻּלָּהּ[40], אוֹ בְּנִכּוּי אִם לֹא הוֹדִיעוֹ אוֹ לֹא הָיָה עִמּוֹ בַּמְּדִינָה[41].

יא. מֵת[42] רְאוּבֵן וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא שִׁמְעוֹן אִשָּׁה, וְשָׁלְמוּ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִגְבּוֹת הַשּׁוֹשְׁבִינוּת מִיּוֹרְשִׁין - כּוֹפִין יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן לְהַחֲזִיר בְּנִכּוּי[43]; וּמָקוֹם שֶׁלֹּא נָהֲגוּ - אֵין הַיּוֹרְשִׁין מְשַׁלְּמִין כְּלוּם.

יב. מֵת[44] רְאוּבֵן אַחַר שֶׁנָּשָׂא שִׁמְעוֹן אִשָּׁה, וְשָׁלְמוּ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה[45] - כּוֹפִין אֶת יוֹרְשָׁיו וּמְשַׁלְּמִין הַשּׁוֹשְׁבִינוּת בְּכָל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

12) אף זה לא הוזכר בברייתא. 13) בזה בוודאי מחזיר לו כל השושבינות. 14) גם בזה אין ספק שמחזיר לו כל השושבינות ואינו מנכה לו כלום, שהרי קרא לו ולא בא. 15) לוח חלק שעליו מכים בקורנוס להזמנת האורחים. [וכנראה שלפני רבינו הייתה הגירסא בבבא בתרא קמה: "הווה במתא (=היה בעיר) ושמע קול טבלא, איבעי ליה למיתא (=הרי עליו לבוא)". ולפנינו גירסה אחרת]. 16) כלומר, בלי ניכוי כלל. 17) על ידי קול הטבלא, במקום שאין קוראין כל אחד. 18) נלמד מתוך ראשית המימרא שם, שדווקא אם היה במדינה צריך לבוא. 19) שם בגמרא. 20) ואין לו עליו תרעומת, על שלא קראו לו ולא הודיעו לו, שהרי לא היה במדינה. 21) נראה שרבינו גרס שם כגירסת כתב־יד מינכן: "לא ידע, איבעי ליה לאודועיה, לא אודעיה תרעומת אית ליה". והיינו, במקום שדרכן לקרות כל אחד ואחד. 22) על ידי קול טבלא במקום שאין קוראים לכל אחד ואחד. ונלמד מהרישא שם שאם שמע קול טבלא היה עליו לבוא - ומזה מוכח שאם לא שמע, יש לו עליו תרעומת על שלא הודיעו. 23) שם בגמרא. 24) שם. 25) כך אמר שם אביי, שכן נהגו בני גננא. 26) בתור שושבינות. 27) כרגיל אוכל אדם בסעודת חתן בעד דינר אחד, אם שלח לו רק דינר. 28) שאז מאכילים אותו בריווח יותר. 29) [ומכיוון שהסכום הוא קטן אין אומדין דעת המשלח, ואין חוששין שמא הוא צר עין, עיין לחם משנה]. 30) [ציון הלכה ח כאן הוא טעות, שהכול קשור ביחד: "אומדין דעת המשלח ושיעור השושבינות (רש"ש). כלומר, אומדין דעתו אם הוא צר עין. וכמו כן מחשבין כמה שלח לו, בכדי לדעת כמה היא מחצה, באופן שהוא אדם חשוב. וכן בכתב־יד תימן ובדפוס רומי הכול מחובר כנ"ל. וכן נראה בבית יוסף אבן העזר סימן ס]. 31) אף שמסכום גדול הרי המחצית הרבה יותר ממה שאכל, אין מדרכו של אדם חשוב לעשות חשבון מדוייק. והוא מוכן להעניק יותר ממה שהוא מקבל. 32) [כלומר, דינר אחד ולא יותר. ואף על פי שאם שלח שלושה דינרין מנכה לו דינר ומחצה כמבואר למעלה, זה אינו אלא באופן הנ"ל שאין אומדין ואין מחשבין כלל, אבל כאן שאומדין ומחשבין - מחשבין בדיוק, כעין מה שכתב רבינו בפרק יח מהלכות מכירה הלכה יא, שאם בא לנפות מנפה את הכל, עיין שם]. 33) שם קמד: בגמרא. 34) יוצא מתוך דברי רב יוסף (שם קמה.) שדווקא אחרי שכלו כל שבעת ימי המשתה אפשר לדרוש את השושבינות. 35) מימרא של רב יוסף (שם). 36) שכבר נתחייב להחזיר השושבינות. 37) כאמור למעלה הלכה ה שבמקרה זה מחזיר לו כל השושבינות. 38) שמחזיר לו השושבינות בניכוי מה שאכל ושתה (למעלה הלכה ו). 39) שגם בזה מנכה לו (שם). 40) כשקרא לו ולא בא. 41) שאינו חייב לשלם ליורשים, אלא כמה שהיה משלם לשושבין עצמו. 42) כבר העיר הראב"ד שאין מקור בגמרא למנהג בעניין שובינות. אולם רבינו למד כן מדיני סבלונות בקידושין כשם שלמדו משם (מה שנאמר בהלכה ט) שאם מת שמעון אין ראובן חייב להחזיר מפני שאומר ליורשי שמעון: תנו לי שושביני ראובן ואשמח בו, וזה נלמד כמו שאמרו שם לעניין קידושין שאם מת הבעל אין האשה חייבת להחזיר המתנות מפני שאומרת להם תנו לי בעלי ואשמח עימו - כמו כן למד רבינו דין זה של מת ראובן שתלוי במנהג, ממה שאמרו שם שאם מתה האשה "מקום שנהגו להחזיר קידושין מחזירין, מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין". וכן כתב ר"י מיגאש. 43) שהרי אביהם לא היה ולא אכל שם, וכבר כתב למעלה (הלכה ו) שאם לא היה ראובן במדינה מנכין לו דמי מה שאכל ושתה שמעון אצלו. 44) המגיד־משנה מביא את דברי הר"י מיגאש ומסתמך על הסברה הפשוטה, שכיוון שנתחייב האב - חייבים היורשים לשלם את חובו, אבל באמת אפשר למצוא מקור מפורש להלכה זו, והיא: המימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן (בבבא בתרא שם) כפירוש למשנה, ושם שאם מת השושבין, נגבית השושבינות מבניו, והיינו באופן הנ"ל כשמת ראובן אחרי שבעת ימי המשתה, שהרי באופן אחר - זה תלוי במנהג (למעלה הלכה יא). 45) או כגון ששמח עימו ואחר כך מת (למעלה הלכה י). שאם לא שמח ומת בתוך ימי המשתה אין ראובן חייב (למעלה הלכה ט).

מָקוֹם; שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב אֲבִיהֶן לְשַׁלֵּם. וְאִם כֻּלָּהּ הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם - מְשַׁלְּמִין כֻּלָּהּ; וְאִם בְּנִכּוּי - מְשַׁלְּמִין בְּנִכּוּי.

יג. חֲמִשָּׁה[46] דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּשׁוֹשְׁבִינוּת: נִגְבֵּית בְּבֵית דִּין, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא כְּמוֹ מִלְוָה[47]. וְאֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא בְּעוֹנָתָהּ[48] כְּעֵין נִשּׂוּאֵי רִאשׁוֹן[49]; שֶׁזֶּה כְּמוֹ תְּנַאי הוּא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ שֶׁעַל דַּעַת זֶה שְׁלָחָהּ[50]. וְאֵין בָּהּ מִשּׁוּם רִבִּית. אֲפִלּוּ שָׁלַח לוֹ דִּינָר וְהֶחֱזִיר לוֹ עֲשָׂרָה - מֻתָּר; שֶׁלֹּא עַל מְנַת לְהוֹסִיף[51] לוֹ שָׁלַח. וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ[52]; שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִגֹּשׁ אוֹתוֹ וּלְתָבְעוֹ עַד שֶׁיְּשָׁא כְּדֶרֶךְ שְׁנָשָׂא הוּא[53]. וְאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם[54] כְּשֶׁתַּחֲזוֹר לַיּוֹרְשִׁין; מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי[55], וְאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בְּרָאוּי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[56].

יד. הַשּׁוֹלֵחַ תְּשׁוּרָה[57] לַחֲבֵרוֹ[58], אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ מָעוֹת כְּשֶׁמָּטָה יָדוֹ[59], וְהוּא מְמָאֵן לִקַּח, וְזֶה נִשְׁבַּע שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תִּקַּח, וְהִפְצִיר בּוֹ עַד שֶׁלָּקַח[60], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ, הֲרֵי אֵלּוּ מַתָּנָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר הוּא[61] וְלִתְבֹּעַ, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ שֶׁהוּא מִלְוָה.

טו. וְכֵן הַשּׁוֹלֵחַ[62] לַחֲבֵרוֹ כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן וּפֵרוֹת בְּעֵת הַנִּשּׂוּאִין - אֵין נִגְבִּין בְּבֵית דִּין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא גְּמִילוּת חֲסָדִים; וְלֹא נֶאֱמְרוּ דִּינֵי שׁוֹשְׁבִינוּת אֶלָּא בְּמָעוֹת בִּלְבַד[63].

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

א. הַסּוֹמֵא אוֹ הַפִּסֵּחַ אוֹ הַגִּדֵּם, אוֹ הַחוֹשֵׁשׁ בְּרֹאשׁוֹ אוֹ בְּעֵינוֹ אוֹ בְּיָדוֹ אוֹ בְּרַגְלוֹ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי הוּא כְּבָרִיא לְכָל דְּבָרָיו בְּמִקָּחוֹ אוֹ בְּמִמְכָּרוֹ וּמַתְּנוֹתָיו.

ב. אֲבָל הַחוֹלֶה שֶׁתָּשַׁשׁ כֹּחַ כָּל הַגּוּף וְכָשַׁל כֹּחוֹ מֵחֲמַת הֶחֱלִי עַד שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ עַל רַגְלָיו בַּשּׁוּק, הֲרֵי הוּא נוֹפֵל עַל הַמִּטָּה - הוּא [הַנִּקְרָא] שָׁכִיב מְרַע, וּמִשְּׁפְּטֵי מַתְּנוֹתָיו אֵינָם כְּמַתְּנַת בָּרִיא. כֵּיצַד? שָׁכִיב מְרַע שֶׁצִּוָּה וְאָמַר לִתֵּן לִפְלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ, בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת, בֵּין כָּתַב בֵּין לֹא כָּתַב - זָכוּ הַכֹּל כְּשֶׁיָּמוּת בְּכָל מַה שֶּׁנָּתַן לָהֶם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ קִנְיָן; שֶׁדִּבְרֵי שָׁכִיב מְרַע כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין הֵן. וְדָבָר זֶה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּשֶׁל תּוֹרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ עָלָיו כְּשֶׁיֵּדַע שֶׁאֵין דְּבָרָיו קַיָּמִים.

ג. לְפִיכָךְ, אִם אָמַר ׳קְנוּ מִמֶּנִּי׳ - אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת קוֹנִין מִמֶּנּוּ; שֶׁזֶּה הַקִּנְיָן אֵינוֹ צָרִיךְ.

ד. וְאֵין שָׁכִיב מְרַע צָרִיךְ לוֹמַר ׳אַתֶּם עֵדַי׳, אֶלָּא כָּל הַשּׁוֹמֵעַ אֶת דְּבָרָיו הֲרֵי זֶה עֵד; שֶׁאֵין אָדָם מְשַׁטֶּה בִּשְׁעַת מִיתָה.

ה. שָׁכִיב מְרַע שֶׁצִּוָּה לָתֵת מַתָּנָה לְעֵבֶר שֶׁבִּמְעֵי אִמּוֹ - זָכָה הָעֵבֶר; מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוֹבָה אֵצֶל בְּנוֹ, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ.

ו. אָמַר: אִם יָלְדָה אִשְׁתִּי זָכָר - יִטֹּל מָנֶה, וְאִם נְקֵבָה - מָאתַיִם, וְיָלְדָה זָכָר - נוֹטֵל מָנֶה; יָלְדָה נְקֵבָה - נוֹטֶלֶת מָאתַיִם; יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - הַזָּכָר נוֹטֵל מָנֶה, וְהַנְּקֵבָה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

46) ברייתא שם קמה. וההנמקה שלה בגמרא שם קמה: 47) כלומר, ולא כמתנה. 48) כשמגיעה עונת הנישואין לחבירו. 49) כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ג והלכה ה. 50) שיחזיר לו בעת נישואיו ולא קודם לכן "שיכול לומר לו: איני רוצה לקבל [עתה] שאני רוצה לשמוח עימך, כדרך ששמחת עימי (מגיד משנה). 51) שיכול היה גם לתת פחות, והוסיף לו מרצונו הטוב, מחמת ידידות וריעות. 52) ויכול לתבוע את השושבינות אחרי שמיטה. 53) והרי זה דומה למלווה את חבירו לעשר שנים, היינו, שזמן הפירעון מאוחר לשביעית, שאין השביעית משמטתו (פרק ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ט), אחרי שאינו יכול ליגוש אותו עכשיו בהגיע השנה השביעית. ואמנם אם היו הנישואין בשנה השביעית - השביעית משמטתה בסופה, שהרי הגיע זמנה (מגיד משנה). 54) כדין בכור, שנוטל חלק כפול בירושה. 55) שאינו מוחזק ביד המוריש בעת מיתתו, וחוב שהוא ביד אחרים הרי הוא ראוי (פרק ג מהלכות נחלות הלכה א). 56) בהלכות נחלות שם. 57) [היא מנחה שלוחה ממיני אוכלים כמו שנאמר (שמואל־א ט, ז): "כי הלחם אזל מכלינו ותשורה אין להביא". ולא פירש שהיא מתנה אלא שלח לו בסתם]. 58) [ואף על פי שלא מיאן לקבל, ולא הפציר בו. לפי שתשורה ממיני אוכלים, לעולם היא מתנה, וכמו שכתב להלן הלכה טו בדין שולח לחבירו כדי יין]. 59) שאינו מצווה לתת לו צדקה דווקא אלא להחזיק בידו גם על ידי הלוואה או עשיית שותפות איתו או להמציא לו מלאכה - כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות, כמפורש בפרק ח מהלכות מתנות עניים הלכה ז]. 60) [דווקא אם נתן בצורה זאת של הפצרה, אבל אם נתן מעות סתם הרי זו הלוואה כמו בשושבינות (למעלה הלכה א ולהלן הלכה טו). ונראה שלכך תיקנו במשלוח מנות בפורים שישלח בשר או תבשיל או מיני אוכלים (פרק ב מהלכות מגילה הלכה טו, ועיין ביצה יד: במשנה), שמשלוח זה הוא למתנה ואילו מעות הם להלוואה כנ"ל. פרט למתנות לאביונים, שאף על פי שהן מעות, כיוון שנותנן לעני הפושט יד ומבקש, בוודאי כוונתו למתנה ולא להלוואה. ומסתבר, לפי זה, שעני הנותן לחבירו אפילו פירות בוודאי כוונתו על מנת להחזיר. ולפיכך כתב רבינו בפרק ו מהלכות מתנות עניים הלכה יז: "מעשר עני וכו' ואין עושין שושבינות", הרי שגם בנתינת פירות יש דין שושבינות, כיוון שהנותן הוא עני. ואילו בהלכות שמיטה ויובל, שלא מדובר בעני, כתב (פרק ו שם הלכה י): "דמי שביעית וכו' ואין עושין בהן שושבינות", דקדק לכתוב "דמי שביעית", שרק בדמים יש דין שושבינות, אבל בפירות אין דין שושבינות כנ"ל. וכמו כן בהלכות מעשר שני (פרק ג הלכה כא), שאף שם לא מדובר בעני, נראה שהמדובר בדמי מעשר שני (עיין שם) ועליהם כתב ש"אין עושין בהן שושבינות", אבל בפירות אין דין שושבינות. וכן מדוקדקים דברי התוספתא שדין מעשר עני המדבר בפירות נשנה לחוד במסכת פאה שם, ואילו דיני מעשר שני ושביעית, שהמדובר בהם בדמים, נשנו ביחד בשביעית פרק ז. וראה בתוספתא כפשוטה, בפאה שם עמוד 40] 61) בכתב יד תימן חסרה תיבת "הוא". 62) שם קמד: בסוף המשנה. 63) הראב"ד כתב על שתי ההלכות (הלכה יא והלכה טו) שדבר זה אינו מחוור, לפי שהוא מפרש כרשב"ם, שכאן מדובר שלא בעת הנישואין או כשאינו אוכל אצלו, ולפי זה אין הבדל בין מעות ליין, ועיין באור שמח. 1) נתבאר אי זה אדם נידון כבריא ואי זה נידון כשכיב מרע לעניין חילופי דיניהן במתנות, והחילוק שיש בין שכיב מרע למצווה מחמת מיתה ומשפטיהם ומתנותיהם.

מָאתַיִם; יָלְדָה טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - נוֹטֵל כַּפְּחוּת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם.

ז. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמְרוּ לוֹ: נְכָסָיו לְמִי? וְאָמַר לָהֶם: דּוֹמֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן אוֹ שֶׁאִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת, עַכְשָׁו שֶׁאֵין לוֹ בֵּן אוֹ שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת נְכָסָיו לִפְלוֹנִי; וְנוֹדַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן אוֹ שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהִפִּילָה אוֹ מֵת הַבֵּן אַחַר כָּךְ - אֵין מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה.

ח. מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה. וְאֵין אַחֵר זוֹכֶה בַּדָּבָר שֶׁצִּוָּה לוֹ, בֵּין בְּמִקְרְקְעֵי בֵּין בְּמִטַּלְטְלֵי, אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה.

ט. לְפִיכָךְ מוֹצִיאִין לִכְתֻבַּת הָאִשָּׁה וּמְזוֹן הָאַלְמָנָה וְהַבָּנוֹת מִיַּד אֵלּוּ שֶׁצִּוָּה לָתֵת לָהֶם; שֶׁהֲרֵי בְּמִיתָתוֹ נִתְחַיְּבוּ הַנְּכָסִים בַּכְּתֻבָּה וּבַמְּזוֹנוֹת, וְאֵלּוּ שֶׁנְּתַן לָהֶם לֹא יִקְנוּ אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה.

י. מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתוּב בָּהּ קִנְיָן, בֵּין שֶׁהָיְתָה בְּמִקְצָת נְכָסָיו בֵּין שֶׁהָיְתָה בְּכָל נְכָסָיו - חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ אֶלָּא בִּשְׁטָר; וְהוֹאִיל וּמַתָּנָה זוֹ לֹא תִּקְנֶה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה - אֵין שְׁטָר לְאַחַר מִיתָה, וַהֲרֵי הַמַּתָּנָה בְּטֵלָה.

יא. וְאִם קָנוּ מִמֶּנּוּ כְּדֵי לְיַפּוֹת כֹּחַ הַמְקַבֵּל, כְּגוֹן שֶׁכָּתוּב: וְקָנִינוּ מִמֶּנּוּ מוֹסִיף עַל מַתָּנָה זוֹ - הֲרֵי הִיא קַיֶּמֶת.

יב. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר 'כִּתְבוּ וּתְנוּ לִפְלוֹנִי מָנֶה', וּמֵת קֹדֶם שֶׁיִּכְתְּבוּ וְיִתְּנוּ לוֹ - אֵין כּוֹתְבִין וְאֵין נוֹתְנִין; שֶׁמָּא לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ אֶלָּא בִּשְׁטָר, וְאֵין שְׁטָר לְאַחַר מִיתָה.

יג. וְאִם אָמַר 'כִּתְבוּ' כְּדֵי לְיַפּוֹת כֹּחַ הַמְקַבֵּל, כְּגוֹן שֶׁאָמַר 'תְּנוּ מָנֶה לִפְלוֹנִי', וְאָמַר 'וְאַף כִּתְבוּ וּתְנוּ לוֹ' - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְחוֹתְמִין וְנוֹתְנִין לְאַחַר מִיתָה.

יד. שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו מַתָּנָה סְתָם, וְלֹא שִׁיֵּר כְּלוּם, אִם עָמַד - חוֹזֵר. וַאֲפִלּוּ קָנוּ מִיָּדוֹ כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ. בֵּין שֶׁהִקְנָה כָּל נְכָסָיו לְאֶחָד בֵּין שֶׁכְּתָבָם לִשְׁנַיִם. שֶׁאֹמֶד דַּעַת הוּא, שֶׁלֹּא נָתַן זֶה הַכֹּל, אֶלָּא שֶׁנִּתְכַּוֵּן שֶׁלֹּא יִקְנוּ כְּלוּם אֶלָּא לְאַחַר מוֹתוֹ.

טו. שִׁיֵּר כְּלוּם לְעַצְמוֹ, בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין - הֲרֵי זוֹ מַתָּנָה בְּמִקְצָת, וּסְתָמָהּ כְּמַתְּנַת בָּרִיא, שֶׁקּוֹנֶה מִזְּמַן הַכְּתִיבָה. לְפִיכָךְ אֵינוֹ חוֹזֵר. וְהוּא שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ; שֶׁמַּתְּנַת שְׁכִיב מְרַע בְּמִקְצָת צְרִיכָה קִנְיָן, בֵּין עָמַד בֵּין לֹא עָמַד.

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנָּתַן סְתָם; שֶׁהֲרֵי אָנוּ אוֹמְרִין דַּעְתּוֹ וְאוֹמְרִין: הוֹאִיל וְשִׁיֵּר, לֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהַקְנוֹת לוֹ מֵחַיִּים בְּמַתְּנַת בָּרִיא.

יז. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ הַמִּקְצָת בְּפֵרוּשׁ בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה - אֵינוֹ צָרִיךְ קִנְיָן. וְאִם עָמַד - חוֹזֵר; וְאִם לֹא עָמַד - קָנָה זֶה הַמִּקְצָת. וְאִם הָיָה בָּהּ קִנְיָן - לֹא קָנָה אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מְיֻפֶּה כֹּחוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יח. אַל תִּטְעֶה בִּשְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו וּפֵרֵשׁ שֶׁנָּתַן הַכֹּל מֵעַכְשָׁו וְהִקְנָה מֵחַיִּים; שֶׁאֵין זֶה מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע, אֶלָּא כִּשְׁאָר כָּל מַתְּנוֹת הַבְּרִיאִים, שֶׁאִם הִגִּיעַ הַשְּׁטָר לְיַד הַמְקַבֵּל אוֹ שֶׁקָּנוּ מִיַּד הַנּוֹתֵן - קָנָה הַכֹּל, וְאֵין יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

יט. הַנּוֹתֵן מַתָּנָה כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב מְרַע, וְכָתַב בָּהּ 'בַּחַיִּים וּבַמָּוֶת', אוֹ 'מֵחַיִּים וּבַמָּוֶת', בֵּין בַּכֹּל בֵּין בְּמִקְצָת - הוֹאִיל וְכָתוּב בּוֹ 'וּבַמָּוֶת', הֲרֵי זוֹ מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע. שֶׁזֶּה שֶׁכָּתוּב בָּהּ 'וּבַמָּוֶת' - שֶׁלֹּא יִקְנֶה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה; וְזֶה שֶׁכָּתוּב בָּהּ 'מֵחַיִּים' - סִימָן לְיַשֵּׁב אֶת דַּעְתּוֹ שֶׁיִּחְיֶה מֵחֳלִי זֶה.

כ. שְׁכִיב מְרַע שֶׁנָּתַן הַנְּכָסִים, שֶׁהַדָּבָר גָּלוּי שֶׁהֵן כָּל נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמַתָּנָה בְּמִקְצָת, וְאִם קָנוּ מִיָּדוֹ וְעָמַד - אֵינוֹ חוֹזֵר; חוֹשְׁשִׁין אָנוּ, שֶׁמָּא נִשְׁאֲרוּ לוֹ נְכָסִים אֲחֵרִים בְּמְדִינַת הַיָּם. עַד שֶׁיֹּאמַר 'כָּל נְכָסַי שֶׁהֵן אֵלּוּ', אוֹ שֶׁהָיָה מֵחֲזִק שֶׁאֵין לוֹ נְכָסִים אֶלָּא אֵלּוּ, וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה הַמַּתָּנָה בַּכֹּל.

כא. שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים - רוֹאִין: אִם כִּמְחַלֵּק כְּתָבָם: מֵת - קָנוּ כֻּלָּן, עָמַד - חוֹזֵר בְּכֻלָּן; וְאִם כְּנִמְלַךְ, אַחַר שֶׁשִּׁיֵּר חָזַר וְכָתַב, וְקָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד: מֵת - קָנוּ כֻּלָּן, עָמַד - אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא בָּאַחֲרוֹן; שֶׁהֲרֵי נָתַן לוֹ כָּל הַנְּכָסִים הַנִּשְׁאָרִים.

כב. הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְעַבְדּוֹ וְעָמַד - חוֹזֵר בַּנְּכָסִים, וְאֵינוֹ חוֹזֵר בָּעֶבֶד; שֶׁהֲרֵי יָצָא עָלָיו שֵׁם בֶּן חוֹרִין.

כג. שְׁכִיב מְרַע שֶׁצִּוָּה מֵחֲמַת מִיתָה, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה דַּעְתּוֹ נוֹטָה שֶׁהוּא מֵת וַדַּאי, וְנִכַּר דָּבָר זֶה מִכְּלַל דְּבָרָיו, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ בְּמִקְצָת, אִם עָמַד - חוֹזֵר.

כד. וְהַמְפָרֵשׁ בַּיָּם, וְהַיּוֹצֵא בְּשַׁיָּרָא, וְהַיּוֹצֵא בְּקוֹלָר, וְהַמְסֻכָּן, וְהוּא שֶׁקָּפַץ עָלָיו הֶחָלִי וְהִכְבִּיד עָלָיו חָלְיוֹ - כָּל אֶחָד מֵאַרְבַּעְתָּן כְּמִצְוָה מֵחֲמַת מִיתָה, וַהֲרֵי דְּבָרָיו כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין, וּמְקַיְּמִין אוֹתָן אִם מֵת; וְאִם נִצַּל וְעָמַד, אֲפִלּוּ קָנוּ מִיָּדוֹ בְּמִקְצָת - חוֹזֵר, כְּדִין כָּל מְצִוָּה מֵחֲמַת מִיתָה.

כה. שְׁכִיב מְרַע שֶׁנִּתַּק מֵחֳלִי לָחֳלִי, אִם לֹא עָמַד וְלֹא הָלַךְ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ בַּשּׁוּק - מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה.

כו. עָמַד בֵּין הֶחָלִי שֶׁצִּוָּה בּוֹ וּבֵין הֶחָלִי שֶׁמֵּת מִמֶּנּוּ וְהָלַךְ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ - אוֹמְרִין אוֹתוֹ עַל פִּי רוֹפְאִים: אִם מֵחֲמַת חָלִי הָרִאשׁוֹן מֵת - מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת; וְאִם לָאו - אֵין מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת. וְאִם הָלַךְ בַּשּׁוּק בְּלֹא מִשְׁעֶנֶת - אֵינוֹ צָרִיךְ אֹמֶד, אֶלָּא בָּטְלוּ מַתְּנוֹתָיו הָרִאשׁוֹנוֹת.

כז. מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ שֶׁמִּתּוֹךְ הֶחָלִי הַזֶּה שֶׁצִּוָּה בּוֹ מֵת, וְאֵין הָעֵדִים מְצוּוִּין לִשְׁאֹל לָהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁהֲרֵי זֶה הַמְצַוֶּה מֵת - הֲרֵי הַמַּתָּנָה בְּטֵלָה. שֶׁאֵין מִיתָתוֹ רְאָיָה; שֶׁמָּא מֵחֳלִי שֶׁנָּתַן בּוֹ הַמַּתָּנָה נִרְפָּא, וְאַחַר כָּךְ חָלָה חָלִי אַחֵר וָמֵת. לְפִיכָךְ הַנְּכָסִים בְּחֶזְקַת הַיּוֹרְשִׁין, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁמִּתּוֹךְ הֶחָלִי הַזֶּה שֶׁנָּתַן בּוֹ מַתָּנָה זוֹ מֵת.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

א. שְׁכִיב מְרַע שֶׁצִּוָּה וְאָמַר: לֹא תְּגַלּוּ מַתָּנָה זוֹ וְלֹא תּוֹדִיעוּ בָּהּ אָדָם אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה - הֲרֵי זוֹ מַתָּנָה קַיֶּמֶת, וְאֵינָהּ

1) נתבארו בו משפטי שכיב מרע שציווה להסתיר מתנתו, ומשפט הלשון שהוא מועיל באמירתו, ואיכות המקבלים כגוי ועבד וגר,

מתוך מהדורת וגשל

מַתָּנָה מְסֻתֶּרֶת; שֶׁבְּעֵת שֶׁהִקְנָה, שֶׁהוּא אַחַר מוֹתוֹ, הֲרֵי אָמַר 'גַּלּוּ אוֹתָהּ'.

ב. מְצַוֶּה מֻחְמֶּמֶת מִיתָה אֵין צָרִיךְ לוֹמַר 'גַּלּוּ אֶת הַמַּתָּנָה', אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁהִיא כְּתוּבָה סְתָם - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא מְסֻתֶּרֶת הִיא.

ג. שְׁכִיב מְרַע שֶׁצִּוָּה וְאָמַר: יִטֹּל פְּלוֹנִי כָּל נְכָסַי, אוֹ מִקְצָת נְכָסַי, אוֹ 'יַחֲזִיק', אוֹ 'יִזְכֶּה', אוֹ 'יִקְנֶה' - כֻּלָּן לְשׁוֹן מַתָּנָה הִיא. וְכֵן אִם אָמַר 'יִחְסֵן' אוֹ 'יִירַשׁ' עַל מִי שֶׁרָאוּי לְיָרְשׁוֹ - הֲרֵי זֶה קָנָה.

ד. אָמַר 'יֵהָנֶה פְּלוֹנִי בָּהֶן', 'יַעֲמֹד בָּהֶן', 'יִשָּׁעֵן בָּהֶן' - לֹא קָנָה.

ה. שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לְאַחֵר: אִם אֵינוֹ רָאוּי לְיָרְשׁוֹ - נוֹטְלָן מִשּׁוּם מַתָּנָה; וְאִם רָאוּי לְיָרְשׁוֹ - נוֹטְלָן מִשּׁוּם יֹרֵשָׁה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַיּוֹרֵשׁ הַזֶּה אַחַת מִבְּנוֹתָיו, אוֹ אֶחָד מִכְּלַל בְּנֵי בָנָיו, אוֹ אֶחָד מִכְּלַל אֶחָיו, וְכַיּוֹצֵא בָהֶן מִשְּׁאָר יוֹרְשִׁין; אֲבָל אִם כְּתָבָהוּ לְאֶחָד מִבָּנָיו - לֹא עָשָׂהוּ אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. מִי שֶׁאָמְרוּ לוֹ בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ: נְכָסֶיךָ לְמִי הֵן? שֶׁמָּא לִפְלוֹנִי? וְאָמַר לָהֶן: אֶלָּא לְמִי? רוֹאִין: אִם רָאוּי לְיָרְשׁוֹ - נוֹטְלָן מִשּׁוּם יֹרֵשָׁה; וְאִם לָאו - נוֹטְלָן מִשּׁוּם מַתָּנָה.

ז. גֵּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן שֶׁאֵין הוֹרָתוֹ בִּקְדֻשָּׁה - הוֹאִיל וְאֵינוֹ יוֹרְשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ, כָּךְ אֵינוֹ יָכוֹל לִתֵּן לוֹ כָּל נְכָסָיו בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע, לֹא כָּל נְכָסָיו וְלֹא מִקְצָתָן. שֶׁלְּשׁוֹן יֹרֵשָׁה וּמַתָּנָה לְגַבֵּי יוֹרֵשׁ אֶחָד הֵן; וְאִם תֹּאמַר יִקְנֶה, נִמְצָא זֶה יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו.

ח. לְפִיכָךְ, אִם נָתַן לְגֵר מִשְּׁאָר הַגֵּרִים - מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת.

ט. שְׁכִיב מְרַע שֶׁהוֹדָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִפְלוֹנִי אֶצְלִי כָּךְ וְכָךְ, תְּנוּהוּ לוֹ; אוֹ שֶׁאָמַר: כְּלִי פְּלוֹנִי פִּקְדּוֹן הוּא בְּיָדִי לִפְלוֹנִי, תְּנוּהוּ לוֹ; חָצֵר פְּלוֹנִית שֶׁל פְּלוֹנִי הוּא; חוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי אֵינוֹ שֶׁלִּי, שֶׁל פְּלוֹנִי הוּא - בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן הוֹדָאָתוֹ הוֹדָיָה. וַאֲפִלּוּ הוֹדָה הַגֵּר לְבְנוֹ שֶׁאֵין הוֹרָתוֹ בִּקְדֻשָּׁה - דְּבָרָיו קַיָּמִין. אֲפִלּוּ הוֹדָה שְׁכִיב מְרַע לְעַכּוּ"ם - נוֹתְנִין לוֹ.

י. אֲבָל שְׁכִיב מְרַע שֶׁצִּוָּה לִתֵּן לְעַכּוּ"ם מַתָּנָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁצִּוָּה לַעֲבֹר עֲבֵרָה מִנְּכָסָיו.

יא. אָמַר: פְּלוֹנִי עַבְדִּי עֲשׂוּ אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין, אוֹ שֶׁאָמַר: עֲשִׂיתִי אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין, אוֹ הֲרֵי הוּא בֶּן חוֹרִין - כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין וּמְשַׁחְרְרִין אוֹתוֹ; שֶׁעֶבֶד יֶשְׁנוֹ בְּמִקְצָת מִצְוֹת.

יב. אָמַר: פְּלוֹנִית שִׁפְחָתִי עֲשׂוּ לָהּ קֹרֶת רוּחַ - עוֹשִׂין לָהּ קֹרֶת רוּחַ, וְאֵינָהּ עוֹבֶדֶת אֶלָּא עֲבוֹדָה שֶׁהִיא רוֹצָה בָהּ מִכָּל הָעֲבוֹדוֹת הַיְדוּעוֹת לַעֲבָדִים בְּאוֹתוֹ מָקוֹם.

יג. שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לְאַחֵר, וְאָמַר הַלָּה: אֵינִי רוֹצֶה בָּהֶן - לֹא קָנָה.

יד. שָׁתַק וְאַחַר כָּךְ צָוַח - קָנָה; שֶׁדִּבְרֵי שְׁכִיב מְרַע כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין הֵן, וְכֵיוָן שֶׁשָּׁתַק אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בָּהֶן.

טו. שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב לָזֶה, וְחָזַר וְכָתַב לְאַחֵר - הָאַחֲרוֹן קָנָה; שֶׁיֵּשׁ לוֹ לַחֲזוֹר עַד שֶׁיָּמוּת. בֵּין בַּכֹּל בֵּין בְּמִקְצָת, בֵּין לְעַצְמוֹ בֵּין לְאַחֵר. וַאֲפִלּוּ כָּתַב וְזָכָה לָרִאשׁוֹן, וְכָתַב וְזָכָה לָאַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן קָנָה; שֶׁשְּׁכִיב מְרַע שֶׁזָּכָה, עֲדַיִן מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע הִיא.

טז. אֲבָל שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב וְזָכָה וְקָנוּ מִיָּדוֹ - אֵין לְאַחֵר קִנְיָן כְּלוּם, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ לֹא לְאַחֵר וְלֹא לְעַצְמוֹ, בֵּין שֶׁנְּתַן הַכֹּל בֵּין שֶׁנְּתַן מִקְצָת.

יז. שְׁכִיב מְרַע שֶׁחָזַר בְּמִקְצָת - חָזַר בַּכֹּל. כֵּיצַד? נָתַן כָּל נְכָסָיו לָרִאשׁוֹן, וְקָנוּ מִיָּדוֹ כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ, וְחָזַר וְנָתַן מִקְצָתָן לְאַחֵר, וְקָנוּ מִיָّדוֹ כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ - הַשֵּׁנִי קָנָה, אֲבָל הָרִאשׁוֹן לֹא קָנָה כְּלוּם, בֵּין שֶׁעָמַד בֵּין שֶׁמֵּת.

יח. נָתַן מִקְצָת נְכָסָיו וְקָנוּ מִיָּדוֹ, וְאַחַר כָּךְ נָתַן כֻּלָּן לְאַחֵר, וְקָנוּ מִיָّדוֹ כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ: אִם מֵת - קָנָה הָרִאשׁוֹן הַמִּקְצָת, וְקָנָה הַשֵּׁנִי אֶת הַשְּׁאָר; וְאִם עָמַד - רִאשׁוֹן קָנָה, שֵׁנִי לֹא קָנָה.

יט. שְׁכִיב מְרַע שֶׁהִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו וְלֹא שִׁיֵּר כְּלוּם, אוֹ הִפְקִיר אוֹ חִלְּקָן לַעֲנִיִּים, אִם עָמַד - חוֹזֵר בַּכֹּל.

כ. מָכַר כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב מְרַע - מִמְכָּרוֹ קַיָּם כַּבָּרִיא.

כא. מָכַר כָּל נְכָסָיו: אִם הַמָּעוֹת עַצְמָן קַיָּמוֹת, אִם עָמַד - חוֹזֵר; וְאִם הוֹצִיא הַמָּעוֹת - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר.

כב. מַתָּנָה שֶׁהִיא סְתָם, וְלֹא נִתְפָּרֵשׁ בָּהּ שֶׁהָיָה בָּרִיא כְּשֶׁנְּתַנָהּ אוֹ שֶׁהָיָה שְׁכִיב מְרַע, הוּא אוֹמֵר: שְׁכִיב מְרַע הָיַיתִי, וַהֲרֵי עָמַדְתִּי, וְאֶחֱזוֹר בְּמַתְּנָתִי; וּמִקַּבֵּל מַתָּנָה אוֹמֵר: בָּרִיא הָיָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר - עַל הַמְקַבֵּל לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁבָּרִיא הָיָה. לֹא מָצָא רְאָיָה - נִשְׁבָּע הַנּוֹתֵן שְׁבוּעַת הֶסֵּת וְיִפָּטֵר, וְתַעֲמֹד הַקַּרְקַע בְּחֶזְקַת הַנּוֹתֵן.

כג. אֲבָל אִם הָיוּ מְטַלְטְלִין בְּיַד הַמְקַבֵּל - מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר 'שֶׁלִּי הֵן', יִשְׁבַּע הֶסֵּת שֶׁבָּרִיא הָיָה כְּשֶׁנְּתַן לוֹ מַתָּנָה זוֹ.

כד. מִי שֶׁמֵּת וְנִמְצֵאת מַתָּנָה קְשׁוּרָה עַל יָרְכוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּעֵדִים, וְקָנוּ מִיָּדוֹ לְיַפּוֹת כֹּחַ אֵלּוּ שֶׁנְּתַן לָהֶם - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ כְּלוּם; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: כְּתָבָהּ וְנִמְלַךְ.

כה. וְאִם זָכָה בָּהּ לְאַחֵר, בֵּין מִן הַיּוֹרְשִׁין בֵּין שֶׁאֵינוֹ מִן הַיּוֹרְשִׁין - כָּל הַדְּבָרִים שֶׁבָּהּ קַיָּמִין, כְּכָל מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע.

כו. וְכֵן מִי שֶׁכָּתַב שְׁטַר חוֹב עַל עַצְמוֹ בְּשֵׁם אַחֵר, אוֹ בְּשֵׁם אֶחָד מִבָּנָיו [אוֹ] מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְנָתַן הַשְּׁטָר עַל יַד שְׁלִישׁ, וְאָמַר לוֹ: יִהְיֶה זֶה אֶצְלְךָ, וְלֹא פֵּרֵשׁ לוֹ כְּלוּם, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: הַנַּח עַד שֶׁאֹמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה, וָמֵת - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ כְּלוּם.

ואם המקבל רוצה במתנה, ודיני חזרת השכיב מרע בפירוש או שהיא ניכרת מתוך מעשיו והנמשך אחר זה, וכן גם כן אם כתב חלוקת נכסיו ולא יצא הכתב מרשותו, והדומה לזה.

מתוך מהדורת וגשל

יום שלישי כ' שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

א. שְׁכִיב מְרַע[2] שֶׁאָמַר: תְּנוּ[3] מָנֶה[4] לִפְלוֹנִי, וּמֵת - יִתְּנוּ לְאַחַר מִיתָה; שֶׁדִּבְרֵי שְׁכִיב מְרַע כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין דָּמוּ[5], וְאֵין[6] חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא עַל מָנֶה קָבוּר[7] הוּא אוֹמֵר[8].

ב. וְכֵן[9] שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: הַלְוָאָה[10] אוֹ פִּקָּדוֹן[11] שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי תְּנוּ אוֹתָהּ לִפְלוֹנִי - דְּבָרָיו קַיָּמִין, וְאֵין צָרִיךְ לְמַעֲמַד שְׁלֹשְׁתָּן[12]. וְכֵן[13] אִם אָמַר: תְּנוּ שְׁטָר פְּלוֹנִי לִפְלוֹנִי - זָכָה בַּמֶּה שֶׁיֵּשׁ בַּשְּׁטָר[14], וּכְאִלּוּ כָּתַב[15] וּמָסַר[16], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ הַשְּׁטָר. וְאֵין[17] הַיּוֹרֵשׁ[18] יָכוֹל לִמְחֹל שְׁטָר זֶה שֶׁנִּתַּן בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע. וּמִפְּנֵי מָה הַמּוֹכֵר אוֹ נוֹתֵן שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ, וְחָזַר וּמְחָלוֹ הַיּוֹרֵשׁ - מָחוּל[19]; וּשְׁכִיב מְרַע שֶׁנִּתַּן שְׁטַר חוֹב, אֵין הַיּוֹרֵשׁ יָכוֹל לִמְחֹל? מִפְּנֵי שֶׁקְּנָיָן הָרְאָיָה בִּשְׁטָר מִדִּבְרֵיהֶם[20], לְפִיכָךְ הַיּוֹרֵשׁ עַדַיִן זֶה הַשְּׁטָר שֶׁלּוֹ הוּא מִן הַתּוֹרָה וּמוֹחֲלוֹ; וּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם, עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּשֶׁל תּוֹרָה, וּכְאִלּוּ קָנָה מָמוֹן שֶׁבַּשְּׁטָר מִן הַתּוֹרָה וְהִגִּיעַ לְיָדוֹ וְלֹא נִשְׁאַר לַיּוֹרֵשׁ בּוֹ קִנְיָן, וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ מוֹחֵל.

ג. שְׁכִיב מְרַע[21] שֶׁאָמַר: מָנֶה לִפְלוֹנִי בְּיָדִי, אִם אָמַר 'תְּנוּ'[22] - נוֹתְנִין, לֹא אָמַר 'תְּנוּ' - אֵין נוֹתְנִין; שֶׁמָּא[23] לֹא אָמַר 'מָנֶה יֵשׁ לִפְלוֹנִי בְּיָדִי' אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ עַל יוֹרְשָׁיו שֶׁיֵּשׁ לָהֶן מָמוֹן[24].

ד. לְפִיכָךְ[25], אִם אָמַר זֶה דֶּרֶךְ הוֹדָאָה[26], וְלֹא הָיָה שָׁם חֲשַׁשׁ הַעֲרָמָה - נוֹתְנִין אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר 'תְּנוּ'.

ה. כֵּיוֹצֵא[27] בּוֹ: רָאוּ אֶת אֲבִיהֶם שֶׁהִטְמִין מָעוֹת בְּשָׂדֶה[28] תֵּבָה וּמִגְדָּל, וְאָמַר 'שֶׁל פְּלוֹנִי הֵן', 'שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵן': אִם כְּמוֹסֵר[29] - דְּבָרָיו קַיָּמִין; אִם כְּמַעֲרִים[30] - לֹא אָמַר כְּלוּם.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו משפטי שכיב מרע הנותן מעות או חובות או המודה בהן לאחרים, ומה שנמשך אחר זה, וכן אם נאמר ליורש בחלום שהן של אחרים, ודין אם אמרו היתומים שעשו כדבר אביהם, או שאמרו שחזרו בו אם נאמנין, ודין שכיב מרע השולח מתנה לאחר ולא הגיע לידו, ודין הנותן מתנות לאחרים הרבה ולא הספיקו הנכסים לשעורי המתנות, או שיצא עליהן חוב כיצד דינן, ודין שכיב מרע הנותן דבר שאין בו ממש. 2) גיטין יג. במשנה, ולפי פירושו של רב פפא. 3) לעומת מה שכתב למעלה פרק ח הלכה יב שאם אמר: "כתבו ותנו לפלוני מנה", שאין כותבין ונותנין אחר מיתה, שכיוון שאמר גם "כתבו", לא גמר להקנות אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. 4) בין "מנה זו" בין מנה סתם. 5) בגמרא שם, ועוד בכמה מקומות בש"ס. ומדובר כאן במחלק כל נכסיו, שלאחד יצאה בחלקו מנה, או אף בנותן לאחד מנה בלבד, אלא שמצווה מחמת מיתה (ראה למעלה שם הלכה יז), שאם לא כן, הרי זו כמתנת בריא שצריכה קניין (שם הלכה טו), וכאן אפילו קניין לא יועיל, שהרי מטבע אינה נקנית בחליפין (פרק ו מהלכות מכירה הלכה א), וראה שולחן־ערוך סימן רנג סעיף יח. 6) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לדעת רב. 7) טמון אי־שם. 8) אלא נותנים מהרכוש הגלוי שיש לו. ברם לדעת הרשב"א (הובא במגיד־משנה) אין זה אלא אם יש כסף בעין, נותנים, אבל אם אין כסף בעין, אין מוכרים מהנכסים לתת לו את תמורתם, כי "מנה" פירושה: כסף מזומן, ולא שווה מנה. וכן נראה מדברי רבינו בפרק ג מהלכות טוען ונטען הלכה ח (מגיד משנה, ועיין שם). 9) בבא בתרא קמז: וקמח. מימרא של רבא בשם רב נחמן. אף כאן במחלק כל נכסיו או במצווה מחמת מיתה. 10) יש אומרים שאין דין זה אמור אלא בהלוואה שביד ישראל, אבל בהלוואה שביד גוי, שנאמר עליו (תהלים קמד, ח): "אשר פיהם דיבר שווא וימינם ימין שקר", אין אמון לישראל בהם, ואף השכיב מרע אין דעתו סומכת עליו, שיפרע חובו (הגהות מיימוני בשם רבינו אליעזר ממיץ). 11) קל וחומר הוא מהלוואה, שאינה בעין (ועיין בבבא בתרא שם שישנה סברא ש"מעמד שלושתן" אינו מועיל אלא בפיקדון ולא בהלוואה), ואף על פי כן, מועילים דברי שכיב מרע כקניין בבריא - כל שכן שדבריו מועילים בפיקדון שהוא בעין. וכן נראה בבבא בתרא קמט. בעניין איסור גיורא. 12) מדברי הרי"ף שם. כלומר, דברי שכיב מרע הם כאילו מסר ב"מעמד שלושתן", המועיל בבריא (למעלה פרק ג הלכה ג). וכן מבואר בגמרא (בבא בתרא שם). 13) שם קנא. פסק הלכה של רב נחמן. 14) כלומר, לא רק בנייר של השטר, אלא גם במה שכתוב בו. 15) שטר מתנה על השטר הזה. 16) ראה בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יא. ואף על פי ששם מפורש שאינו קונה אלא אם כתב בשטר המכירה (או המתנה) "קנה שטר פלוני וכל השעבוד שיש בו" - כאן בשכיב מרע, אף על פי שלא פירש שיקנה השטר וכל שעבודו, אנו תולים שהכביד עליו חליו ולפיכך לא באה מחשבתו לידי ביטוי, וכן אמרו גם לעניין גיטין שאף על פי שבריא האומר "כתבו גט לאשתי" אין כותבים ונותנים עד שיאמר "תנו" - בשכיב מרע, כותבים ונותנים אף באופן זה כמו שכתב רבינו בפרק ב מהלכות גירושין הלכה יב (כסף משנה בשם הר"ן). 17) שם קמז: מימרא של רב נחמן. 18) דווקא היורש, אבל השכיב־מרע עצמו הרי הוא יכול גם לחזור בו ממתנתו, וכך מפורש ברי"ף בפרק מי שמת (בבא בתרא שם). 19) כמפורש בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יב. 20) כלומר, התוכן הכתוב בו אינו דבר ריאלי (וראה להלן הלכה טו), וכלשונו של רבינו (למעלה פרק ו מהלכות מכירה הלכה י): "ואין הראייה נתפסת ביד", ולפיכך אין בו קניין מן התורה. 21) שם קעד: מימרא של רב ושמואל. 22) ששוב אין חשש שמא עושה כן כדי שלא יאמרו על יורשיו שיש להם ממון. 23) שם בגמרא. 24) בלשון הגמרא שם: "אדם עשוי שלא להשביע את בניו". 25) כן הוא ברי"ף בפרק גט פשוט, והוכיח זאת ממימרא אחרת שם (הובאה להלן הלכה ח): "שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבא פרעתיו נאמנין", הרי שאם לא אמרו כן - נותנין, ולפיכך חילק בין אמר כן דרך הודאה לבין אמר כן דרך הערמה. 26) היינו, שניכר מדבריו שזו היא הודאה רצינית. ואף על פי שבבריא שהודה יש טענת "השבעה" אפילו אם הודה בדרך הודאה, כמפורש בדברי רבינו בפרק ז מהלכות טוען ונטען הלכה א - בשכיב מרע אין חוששים כל כך. והא ראייה, שהרי טענת "השטאה" ישנה בבריא ואינה בשכיב מרע כלל (למעלה פרק ח הלכה ד). ועיין לחם משנה כאן. 27) ברייתא בסנהדרין ל. ואף הרי"ף שם, נתן הלכה זו כדוגמא להלכה הקודמת. 28) ארון מסויים. 29) בלשון צוואה (רש"י שם). ולפיכך אין חוששים כל כך ל"השבעה". 30) שלא יראוהו כעשיר.

ו. וְכֵן[31] אִם בָּא אֶחָד[32] וְאָמַר לָהֶם: אֲנִי רָאִיתִי אֶת אֲבִיכֶן שֶׁהִטְמִין מָעוֹת בְּשִׂדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל, וְאָמַר 'שֶׁל פְּלוֹנִי הֵם', 'שֶׁל מַעֲשֵׂר[33] הֵן': אִם הָיוּ טְמוּנִין בַּבַּיִת[34] - לֹא אָמַר כְּלוּם[35]; בַּשָּׂדֶה[36] - דְּבָרָיו קַיָּמִין[37]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כֹּל שֶׁאִלּוּ יָכוֹל לִטֹּל - דְּבָרָיו קַיָּמִין; וְאִם לָאו - לֹא אָמַר כְּלוּם.

ז. הֲרֵי[38] שֶׁהָיָה מִצְטַעֵר עַל מָעוֹת שֶׁהִנִּיחַ לוֹ אָבִיו וְלֹא יָדַע הֵיכָן הֶחְבִּיאָם, וְאָמְרוּ לוֹ בַּחֲלוֹם: כָּךְ וְכָךְ הֵם, בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי הֵן, וְשֶׁל פְּלוֹנִי הֵן, וְשֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵן, וּמְצָאָן בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ וּבִמְנָיָן שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ - זֶה הָיָה מַעֲשֶׂה, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: דִּבְרֵי חֲלוֹמוֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין.

ח. שְׁכִיב מְרַע[39] שֶׁהוֹדָה[40] שֶׁיֵּשׁ לִפְלוֹנִי בְּיָדוֹ מָנֶה, וְאָמְרוּ יְתוֹמִים: חָזַר וְאָמַר לָנוּ אָבִינוּ 'פְּרַעְתִּיו'[41] - נֶאֱמָנִין, וְנִשְׁבָּעִין[42] עַל זֶה שְׁבוּעַת הֶסֵּת.

ט. אָמַר[43] 'תְּנוּ', וְאָמְרוּ יְתוֹמִים: חָזַר וְאָמַר לָנוּ אָבִינוּ 'פְּרַעְתִּיו'[44] - אֵין נֶאֱמָנִין[45].

י. אָמַר[46]: מָנֶה לִפְלוֹנִי בְּיָדִי[47], וְאָמְרוּ יְתוֹמִים: נָתַנּוּ[48] - אֵין נֶאֱמָנִין; שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר 'תְּנוּ'[49], וּמִנַּיִן יָדְעוּ שֶׁחַיָּבִין לִתֵּן[50]? **יא.** אָמַר 'תְּנוּ', וְאָמְרוּ יְתוֹמִים 'נָתַנּוּ' - נֶאֱמָנִין, וְנִשְׁבָּעִין שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁנָּתְנוּ.

יב. שְׁכִיב מְרַע[51] שֶׁנָּתַן מָנֶה לְאֶחָד וְאָמַר לוֹ: הוֹלֵךְ[52] מָנֶה זֶה לְפְלוֹנִי, וְהָלַךְ וּמְצָאוֹ שֶׁמֵּת: אִם קַיָּם הָיָה בְּשָׁעָה שֶׁנָּתַן לוֹ הַשְּׁכִיב מְרַע[53] - יִנָּתְנוּ לְיוֹרְשֵׁי מִי שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ לוֹ; שֶׁדִּבְרֵי[54] שְׁכִיב מְרַע כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין[55] הֵן. וְאִם לֹא הָיָה קַיָּם[56] - יַחְזְרוּ לְיוֹרְשֵׁי מְשַׁלֵּחַ; שֶׁאֵין קִנְיָן לְמֵת[57].

יג. שְׁכִיב מְרַע[58] שֶׁאָמַר: תְּנוּ[59] מָאתַיִם זוּז לִפְלוֹנִי, וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת זוּז לִפְלוֹנִי, וְאַרְבַּע מֵאוֹת זוּז לִפְלוֹנִי - אֵין אוֹמְרִין: הַקּוֹדֵם בַּשִּׁטָּר זָכָה[60]. לְפִיכָךְ[61], אִם לֹא הִנִּיחַ תְּשַׁע מֵאוֹת - חוֹלְקִין הַנִּמְצָא לְפִי[62] מַה שֶּׁכָּתַב לָהֶן. וְאִם[63] יָצָא עָלָיו שְׁטַר חוֹב - גּוֹבֶה מִכֻּלָּן[64], מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי מַה שֶּׁכָּתוּב לָהֶן[65]. כֵּיצַד[66]? הָיָה הַחוֹב אַרְבַּע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים - בַּעַל הַמָּאתַיִם נוֹתֵן מֵאָה, וּבַעַל הַשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מֵאָה וַחֲמִשִּׁים, וּבַעַל הָאַרְבַּע מֵאוֹת נוֹתֵן מָאתַיִם.

יד. אֲבָל[67] אִם אָמַר: תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לִפְלוֹנִי, וְאַחֲרָיו[68] שְׁלֹשׁ מֵאוֹת לִפְלוֹנִי, וְאַחֲרָיו אַרְבַּע מֵאוֹת לִפְלוֹנִי - כָּל הַקּוֹדֵם[69]

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

31) אף זה בברייתא שם. ורוצה לאמר שחוץ ממה שאמרנו למעלה שאם אמר דבריו כמוסר - נאמן, כמו כן ישנה נאמנות בהא דלהלן אף על פי שלא אמר מפורש כמוסר אלא שהעניין מוכיח כן. 32) דווקא באחד צריך "מיגו", אבל שניים יכולים להוציא ממון אפילו בלי "מיגו". 33) בכתב יד תימן: "מעשר שני". 34) במקום שהעד אינו יכול להגיע אליו. 35) שאין מוציאין ממון על פי עד אחד. 36) במקום שהוא יכול ליטול בעצמו. 37) שהרי יש לו מיגו, שיכול הוא ליטלם בעצמו ולעשות בהם כרצונו, ולפיכך נאמן לאמר כי אביהם אמר לו כן. ואף על פי שלא אמר דבריו כמוסר, אין חשש של "השבעה", מאחר שהטמין הכסף בפני העד הזה ובמקום שהעד יכול ליטלו משם, בוודאי דברי אמת מסר לו (נימוקי יוסף שם). 38) אף זה בברייתא שם. 39) בבא בתרא קעה. מימרא של רבה. 40) בגמרא שם: "שכיב מרע שאמר". אבל רבינו רצה להדגיש בזה, שהיה בדרך הודאה, וכמו שכתב למעלה הלכה ד. 41) כלומר: בעת שאמר להם "מנה לפלוני בידי" סבור היה שעודנו חייב לו ואחר כך נזכר שפרע לו (תוספות שם דיבור המתחיל חזר) ורק שכיב מרע, שאין דעתו מיושבת עליו, נאמן בזה, ולא בריא (תוספות שם). ואם אמר שפרע אחר כך נאמן אפילו אם היה בריא (תוספות שם, וראה בהגהות מיימוני). 42) כדין כל כופר הכל. והיינו, כשהתובע טוען שלא זזה ידו מתחת ידו של אביהם וברי לו שלא אמר פרעתי, כי אחרת אין נשבעים היסת על טענת שמא (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ז). 43) המשך המימרא של רבה לפי המסקנה בגמרא שם. 44) כלומר, נזכר אחר כך שפרע כנ"ל. 45) שכיוון שאמר "תנו", ודאי דקדק היטב בדבר וידע שלא פרע, ואינו נאמן לומר שנזכר אחר כך. אולם, אם טוענים שאמר להם אביהם שפרע אחר כך ודאי נאמנים, וראה ש"ך שם סעיף קטן יד. 46) בבא בתרא שם בסוגיית הגמרא. 47) והיינו, בדרך הודאה, שאם לא כן יש חשש של "השבעה" שהרי המדובר כשלא אמר "תנו" כדלהלן, אלא שהיתומים לא ידעו מזה, ראה להלן. 48) שהם פרעו בעצמם, בניגוד להלכות הקודמות, שטענתם הייתה שאביהם פרע. 49) ויש חשש של "השבעה", כמבואר למעלה הלכה ג אלא שנתברר לבסוף שאמירתו הייתה בדרך הודאה, כנ"ל. 50) שהרי לא ידעו שאמירתו הייתה בדרך הודאה עד שנתברר הדבר לבסוף, ואם כן ודאי סברו שאמר כן שלא להשביע את בניו ובוודאי לא נתנו. דוגמא לכך מה שאמרו בבבא מציעא יז. "אמרו לו (=בית הדין) צא תן לו (=לבעל חובך) ואמר פרעתי, נאמן - חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתי אינו נאמן", לפי ש"צא תן לו" הוא פסק־דין ברור ויודע שעליו ליתן, אבל "חייב אתה ליתן לו" אינו פסק־דין ברור ולפיכך אינו נאמן לומר פרעתי, שוודאי לא פרע כיוון שלא ברור לו שצריך לשלם (מגיד משנה). וראה בראב"ד. 51) גיטין יד: 52) וכלל הוא ש"הולך לאו כזכי", ואין המקבל זוכה עד שיגיע לידו (למעלה פרק ד הלכה ד) - זה אינו אלא בבריא אבל בשכיב מרע אמרו "הולך כזכי" (גמרא שם). 53) שאז יכול היה השליח לזכות בעבורו. 54) מדברי הרי"ף שם. 55) ואינו צריך קניין. ואף על פי שמתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה (למעלה פרק ח הלכה ח) וכאן הרי מת המקבל בחיי השכיב מרע? - כיוון שטרח ונתן המנה לשליח בוודאי דעתו שיקנה מיד (ש"ך בחושן משפט סימן קכה סעיף קטן לו בשם בית יוסף). 56) בשעה שנתן השכיב־מרע לשליח. 57) מדברי הרי"ף שם. 58) בבא בתרא קלח. 59) והיינו, במחלק כל נכסיו ללא שיור, או במצווה מחמת מיתה. 60) שאין אדם יכול להוציא שני משפטים כאחד, והוא התכוון בעצם לתת לכולם בבת אחת, אלא שהכרחי היה לו לפרט את שמות המקבלים בזה אחרי זה. ויש אומרים שאם הסכום שווה בכולם, שהיה יכול לכוללם יחד, ולא לפרט בזה אחרי זה, - יש כאן דין קדימה (מגיד משנה). 61) מדברי הרי"ף. 62) היינו, לפי האחוזים, כמו שמסביר הרי"ף, שחלוקה זו מעמידה אותנו על רצונו של הנפטר, לתת לזה כפליים או פעם וחצי מן השני. ולעניין כתובה, עיין פרק י"ז מהלכות אישות הלכה ח. ולעניין חוב, עיין בפרק כ מהלכות מלוה ולוה הלכה ד. 63) המשך הברייתא שם. 64) אחרי שכולם קיבלו את המתנה בעת אחת. והמדובר כשלא הניח נכסיו ליורשים, שאם הניח להם, גובה מהם (מגיד משנה להלן הלכה יד בשם הרשב"א). 65) היינו, לפי האחוזים כדלהלן. 66) מדברי הרי"ף, שם. 67) לשון הברייתא, שם. 68) שכאן הוא מדגיש את הקדימה והאיחור. 69) שאם אין סכום מספיק

מתוך מהדורת וגשל

בַּשְּׁטָר זָכָה. לְפִיכָךְ, אִם יָצָא עָלָיו שְׁטַר חוֹב - גּוֹבֶה מִן הָאַחֲרוֹן; אֵין לוֹ - גּוֹבֶה מִשֶּׁלְּפָנָיו; אֵין לוֹ - גּוֹבֶה מִשֶּׁלְּפָנֶיו פָּנָיו.

טו. שְׁכִיב מְרַע[70] שֶׁאָמַר: יָדוּר פְּלוֹנִי בְּבֵית זֶה, יֹאכַל פְּלוֹנִי פֵּרוֹת דֶּקֶל זֶה - לֹא אָמַר כְּלוּם; שֶׁלֹּא[71] הִקְנָה לָהֶם דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, שֶׁהַדִּירָה וְהָאֲכִילָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הֲרֵי הֵן כְּדִבּוּר וּכְשִׁנָּה שֶׁאֵין נִקְנִין[72]. אֲבָל[73] אִם אָמַר: תְּנוּ בַּיִת זֶה לִפְלוֹנִי כְּדֵי שֶׁיָּדוּר בּוֹ עַד זְמַן פְּלוֹנִי, אוֹ: תְּנוּ דֶּקֶל זֶה לִפְלוֹנִי כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל פֵּרוֹתָיו - דְּבָרָיו קַיָּמִין; שֶׁהֲרֵי הִקְנָה לָהֶם הַגּוּף לַפֵּרוֹת[74], וְהַגּוּף דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

א. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: נְכָסִים אֵלּוּ לְבָנַי - אֵין הַבָּנוֹת בִּכְלָלָם. הָיָה לוֹ בֵּן אֶחָד וּבַת, אוֹ בֵּן וּבֶן הַבֵּן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָמַר 'לְבָנַי', שֶׁהוּא לְשׁוֹן רַבִּים - אֵין נוֹתְנִין אֶלָּא לִבְנוֹ; שֶׁהַבֵּן הָאֶחָד נִקְרָא בָּנִים.

ב. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר 'נְכָסַי לְטוֹבִיָּה', וָמֵת, וּבָא אֶחָד שֶׁשְּׁמוֹ טוֹבִיָּה וְאָמַר 'אֲנִי הוּא' - נוֹטְלָן. וְאִם הֶחְזִיק שְׁמוֹ רַב טוֹבִיָּה - אֵינוֹ נוֹטְלָן. וְאִם הָיָה שְׁכִיב מְרַע גַּס בּוֹ וְקוֹרֵא אוֹתוֹ בִּשְׁמוֹ - נוֹטְלָן.

ג. בָּאוּ שְׁנַיִם לִתְבַּע, וְכָל אֶחָד מֵהֶן מֵחֲזִיק שְׁמוֹ טוֹבִיָּה, אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶם תַּלְמִיד חָכָם - תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם. אֵין בָּהֶן תַּלְמִיד חָכָם, וְהָיָה אֶחָד מֵהֶן שָׁכֵן אוֹ קָרוֹב - הוּא קוֹדֵם. הָיָה אֶחָד שָׁכֵן וְאֶחָד קָרוֹב - שָׁכֵן קוֹדֵם. שְׁנֵיהֶם קְרוֹבִים אוֹ שְׁנֵיהֶם שְׁכֵנִים אוֹ שְׁנֵיהֶם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים - יַעֲשׂוּ הַדַּיָּנִין כְּמוֹ שֶׁיֵּרָאֶה לָהֶם; כָּל מִי שֶׁדַּעְתָּן נוֹטָה שֶׁעַל זֶה אָמַר - נוֹתְנִין לוֹ. וְכֵן אִם הָיוּ רַבִּים.

ד. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: נְכָסַי לִפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

ה. אָמַר: נְכָסַי לִפְלוֹנִי וּלְבָנַי - חוֹלְקִין: פְּלוֹנִי נוֹטֵל מֶחֱצָה, וְכָל בָּנָיו מֶחֱצָה. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁאָמַר לְאִשְׁתּוֹ: נְכָסַי לִיךְ וּלְבָנַיִךְ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: תִּטֹּל הִיא מֶחֱצָה, וְכָל הַבָּנִים מֶחֱצָה.

ו. אָמַר: לִפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְלִבְנֵי פְּלוֹנִי - נוֹטְלִין בְּנֵי פְּלוֹנִי מֶחֱצָה, וְהַשְּׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים מֶחֱצָה.

ז. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: יַחֲלֹק פְּלוֹנִי בִּנְכָסַי - יִטֹּל מֶחֱצָה. תְּנוּ חֵלֶק לִפְלוֹנִי בִּנְכָסַי - יִטֹּל אֶחָד מִשִּׁשָּׁה עָשָׂר. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה: יִטֹּל רְבִיעַ הַנְּכָסִים.

ח. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: תְּנוּ חֵלֶק לִפְלוֹנִי בְּבוֹר הַיַּיִן שֶׁיֵּשׁ לִי - יִטֹּל רְבִיעַ הַיַּיִן. אָמַר: תְּנוּ לוֹ בּוֹ חֵלֶק לֶחְבִית - הֲרֵי מִעוּט, וְיִטֹּל שְׁמִינִית הַיַּיִן. אָמַר: תְּנוּ לוֹ בּוֹ חֵלֶק לַקֻּדְרָה - נוֹטֵל חֵלֶק מִשְּׁנֵים עָשָׂר מִן הַיַּיִן. אָמַר: תְּנוּ לוֹ בּוֹ חֵלֶק לַטָּפִיחַ - נוֹטֵל חֵלֶק מִשִּׁשָּׁה עָשָׂר מִן הַיַּיִן שֶׁבַּבּוֹר; שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁלְּחֵלֶק מוּעָט נִתְכַּוֵּן.

ט. וְאֵין גּוֹמְרִין מִן הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ לְדִין אַחֵר.

י. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: תִּטֹּל אִשְׁתִּי כְּאֶחָד מִן הַבָּנִים - נוֹטֶלֶת כְּאֶחָד מִבָּנָיו. וְאִם נוֹלְדוּ לוֹ בָּנִים אַחַר הַצַּוָּאָה - מִצְטָרְפִין עִם אֵלּוּ שֶׁהָיוּ בִּשְׁעַת הַצַּוָּאָה, וְנוֹטֶלֶת חֵלֶק עִם כֻּלָּן. כֵּיצַד? הָיוּ שְׁלֹשָׁה בָנִים בִּשְׁעַת הַצַּוָּאָה, וּלְאַחַר זְמַן נוֹלְדוּ לוֹ שְׁנַיִם - נוֹטֶלֶת כְּאֶחָד מִן הַחֲמִשָּׁה, שֶׁהוּא שְׁתוּת כָּל הַמָּמוֹן.

יא. וְאֵינָהּ נוֹטֶלֶת עִמָּהֶם אֶלָּא בִּנְכָסִים שֶׁהָיוּ לוֹ בִּשְׁעַת הַצַּוָּאָה. אֲבָל נְכָסִים שֶׁבָּאוּ לוֹ אַחַר זְמַן הַצַּוָּאָה - אֵין לָהּ בָּהֶן חֵלֶק; שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא בִּרְשׁוּתוֹ.

יב. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: מְטַלְטְלִין שֶׁיֵּשׁ לִי לִפְלוֹנִי - נוֹטֵל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ, אֲבָל לֹא חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. אָמַר: כָּל מִטַּלְטְלִין שֶׁלִּי - נוֹטֵל הַכֹּל.

יג. וְהָעֲבָדִים בִּכְלַל הַמִּטַּלְטְלִין, אֲבָל לֹא רֵחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה וְכַיּוֹצֵא בָהּ, שֶׁהֲרֵי הִיא מְחֻבֶּרֶת לָאָרֶץ.

יד. אָמַר: כָּל הַמִּטַּלְטֵל - נוֹטֵל אַף רֵחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה וְכַיּוֹצֵא בָהּ.

טו. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: נְכָסַי לִפְלוֹנִי - נוֹטֵל כָּל הַמִּטַּלְטְלִין וְכָל הַקַּרְקָעוֹת וְהַבְּגָדִים וְהָעֲבָדִים וְהַבְּהֵמָה וְהָעוֹפוֹת. וְהַתְּפִלִּין עִם שְׁאָר סְפָרִים - הַכֹּל בִּכְלַל הַנְּכָסִים. אֲבָל סֵפֶר תּוֹרָה - יֵשׁ בּוֹ סָפֵק אִם הוּא בִּכְלַל נְכָסִים אוֹ אֵינוֹ; לְפִיכָךְ, אִם תְּפָסוֹ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

טז. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לִפְלוֹנִי בְּכוֹרִי כָּרָאוּי לוֹ - נוֹטְלָן וְנוֹטֵל בְּכוֹרָתוֹ.

יז. אָמַר 'בִּבְכוֹרָתוֹ' - יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה: רָצָה חֵלֶק בְּכוֹרָה - נוֹטֵל, רָצָה מָאתַיִם זוּז - נוֹטֵל.

יח. וְכֵן אִם אָמַר: תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לִפְלוֹנִית אִשְׁתִּי כָּרָאוּי לָהּ - נוֹטַלְתָּן וְנוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ. וְאִם אָמַר 'בִּכְתֻבָּתָהּ' - יָדָהּ עַל הָעֶלְיוֹנָה.

יט. אָמַר: תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לִפְלוֹנִי בַּעַל חוֹבִי כָּרָאוּי לוֹ - נוֹטְלָן וְנוֹטֵל אֶת חוֹבוֹ. אָמַר 'בְּחוֹבוֹ' - אֵין לוֹ אֶלָּא חוֹבוֹ.

כ. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: תְּנוּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז לִפְלוֹנִי וְיִשָּׂא בִתִּי - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנָּתַן לוֹ שְׁתֵּי מַתָּנוֹת, כָּל אֵיזֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה יִקַּח. לְפִיכָךְ, אִם רָצָה לִקַּח הַמָּעוֹת וְלֹא יִשָּׂא הַבַּת - יִקַּח. אֲבָל אִם אָמַר: יִקַּח בִּתִּי וּתְנוּ לוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז - הֲרֵי זֶה תְּנַאי, וְלֹא יִזְכֶּה בַּמָּעוֹת עַד שֶׁיִּקַּח הַבַּת.

כא. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: תְּנוּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז לְבִתִּי בִּכְתֻבָּתָהּ, אוֹ לִכְתֻבָּתָהּ, אִם דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הָעִיר לְהוֹסִיף בְּשׁוּמַת הַנְּדוּנְיָא וְלִכְתֹּב שְׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם - אֵינָהּ נוֹטֶלֶת אֶלָּא

בעיזבונו לחלוקת כולם, ייקח הראשון, שקיבל את המתנה, קודם לאלו שבאים אחריו. 70) שם קמז: מימרא של רב נחמן. 71) מדברי הר"י מיגאש. ולרשב"ם (שם דיבור המתחיל אמר רב נחמן) טעם אחר על אכילת פירות. 72) כלומר, אף בבריא בקניין. ואם כן גם האמירה בשכיב־מרע, שהיא במקום קניין, אינה מועילה (גמרא שם). 73) המשך המימרא שם. 74) ראה פרק כג מהלכות מכירה הלכה א. 1) נתבארו בו משפטי שכיב מרע שלא באר בדבריו, אם שלא באר מי הם המקבלים, אם שלא באר שיעור הדבר הניתן להם או עניינו, וכל הנמשך אחר זה, וכן לדון כוונתו במתנותיו וכל התלוי בזה ומה שהוא נמשך בזה.

מָאתַיִם זוּז; שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז סְתָם, אֶלָּא בִּכְתֻבָּתָהּ. כְּלוֹמַר: תְּנוּ לָהּ מַה שֶׁתִּהְיֶה שׁוּמָתוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז.

כב. אָמַר: תְּנוּ נְדוּנְיָא לְבִתִּי כָּךְ וְכָךְ בְּגָדִים, כָּךְ וְכָךְ כֵּלִים; הוּזְלוּ הַבְּגָדִים וְהַכֵּלִים אַחַר כֵּן - הָרֶוַח לַיְתוֹמִים, וְנוֹתְנִין לָהּ כְּשַׁעַר הַזּוֹל. וְכֵן אִם אָמַר: תְּנוּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז דְּמֵי הַיַּיִן לְבִתִּי, וְהוּקַר הַיַּיִן - הָרֶוַח לַיְתוֹמִים, וְנוֹתְנִין לָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד, שֶׁהָיָה יוֹצֵא בְּקוֹלָר וְאָמַר: תְּנוּ לְפְלוֹנִי אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז מֵהַיַּיִן שֶׁל מָקוֹם פְּלוֹנִי; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יִטֹּל אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז מִדְּמֵי אוֹתוֹ הַיַּיִן. שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה לִתֵּן לוֹ מִן הַיַּיִן מִשְׁקַל אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, וְלֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְדָמִים; וְזֶה שֶׁיְּחַדָּן, כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁאָמַר: הַדֶּקֶל לְבִתִּי, וְהִנִּיחַ שְׁנֵי חֲצָאֵי דֶקֶל; אָמְרוּ חֲכָמִים: תִּטֹּל הַשְּׁנֵי חֲצָאִים. שֶׁלָּזֶה נִתְכַּוֵּן, וְהֵם שֶׁקָּרָא דֶקֶל. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁאָמַר: תְּנוּ לְפְלוֹנִי בַּיִת הַמַּחֲזִיק מֵאָה כּוֹרִין, וְנִמְצָא הַבַּיִת שֵׁיֵּשׁ לְזֶה הַמְצַוֶּה מַחֲזִיק מֵאָה וְעֶשְׂרִים; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: זָכָה בְּבַיִת זֶה. שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִין שֶׁכַּוָּנָתוֹ לָזֶה הָיְתָה; שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן - בְּעַיִן יָפָה נוֹתֵן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

כג. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: תְּנוּ לְבָנַי שֶׁקֶל בְּכָל שַׁבָּת, אוֹ שֶׁאָמַר: אַל תִּתְּנוּ לָהֶם אֶלָּא שֶׁקֶל, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ מַסְפִּיק לָהֶם אֶלָּא סֶלַע בְּכָל שַׁבָּת - נוֹתְנִים לָהֶם כָּל צָרְכָּן; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה לְהַרְעִיב אֶת בָּנָיו, אֶלָּא לְזָרֵז אוֹתָם, שֶׁמָּא יַרְוִיחוּ בְּהוֹצָאָה יוֹתֵר מִדַּי.

כד. שְׁכִיב מְרַע שֶׁצִּוָּה וְאָמַר: אַל תִּסְפְּדוּהוּ - אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ. אַל תִּקְבְּרוּהוּ מִנְּכָסָיו - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ שֶׁיָּחוּס עַל מָמוֹן בָּנָיו וַיַּפִּיל עַצְמוֹ עַל הַצִּבּוּר, שֶׁאָסוּר לְהַנִּיחוֹ בְּלֹא קְבוּרָה, אֶלָּא כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְקָבְרוֹ מִנְּכָסָיו.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

א. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: בְּנִי פְּלוֹנִי יִירָשֵׁנִי - הֲרֵי זֶה יוֹרֵשׁ אוֹתוֹ לְבַדּוֹ, וְלֹא יִירְשׁוּהוּ שְׁאָר הַבָּנִים. וְכֵן אִם אָמַר עַל בַּת בֵּין הַבָּנוֹת, אוֹ אָח בֵּין הָאַחִין, אוֹ שְׁאָר יוֹרְשִׁין - דְּבָרָיו קַיָּמִין.

ב. אֲבָל הַבָּרִיא - אֵין דְּבָרָיו קַיָּמִין.

ג. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: נְכָסַי לְפְלוֹנִי, וְאַחֲרָיו לְפְלוֹנִי - אֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיֵּר רִאשׁוֹן.

ד. וְאִם הָיָה הָרִאשׁוֹן רָאוּי לְיָרְשׁוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בֵּן מִכְּלַל הַבָּנִים - אֵין לַשֵּׁנִי כְּלוּם; שֶׁכָּל לְשׁוֹן מַתָּנָה לְיוֹרֵשׁ הֲרֵי הוּא כְּלְשׁוֹן יֵרֵשָׁה, וִירֵשָׁה אֵין לָהּ הֶפְסֵק, וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר 'וְאַחֲרָיו לְפְלוֹנִי'.

ה. אֲבָל הַבָּרִיא שֶׁנָּתַן מַתְּנַת בָּרִיא עַל דֶּרֶךְ זֶה, וְכָתַב לָזֶה: נְכָסַי לָךְ, וְאַחֲרֶיךָ לְפְלוֹנִי - אֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיֵּר רִאשׁוֹן, בֵּין שֶׁהָיָה הָרִאשׁוֹן רָאוּי לְיָרְשׁוֹ בֵּין שֶׁלֹּא הָיָה רָאוּי לְיָרְשׁוֹ.

ו. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: נְכָסַי לָךְ, וְאַחֲרֶיךָ לְפְלוֹנִי, וְהָיָה רִאשׁוֹן רָאוּי לְיָרְשׁוֹ, וּפֵרֵשׁ וְאָמַר: לֹא מִשּׁוּם יֵרֵשָׁה אֲנִי נוֹתֵן לָךְ, שֶׁאֵין לָהּ הֶפְסֵק, אֶלָּא בְּמַתָּנָה, וַהֲרֵי הִפְסַקְתִּיהָ - הַשֵּׁנִי קוֹנֶה מַה שֶּׁמְּשַׁיֵּר הָרִאשׁוֹן. לְפִיכָךְ, אִם נָתַן הַמָּעוֹת עַל יַד שְׁלִישׁ, אוֹ שֶׁאָמַר: תְּנוּ לְבָנַי שֶׁקֶל בְּכָל שַׁבָּת, וְלֹא מִשּׁוּם יֵרֵשָׁה אֲנִי נוֹתְנָם לָהֶם, וְהַנִּשְׁאָר מִן הַנְּכָסִים אַחַר מוֹתָם יִהְיֶה לִפְלוֹנִי - אֵין נוֹתְנִין לָהֶם אֶלָּא שֶׁקֶל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַסְפִּיק לָהֶם.

ז. נְכָסַי לִפְלוֹנִי, וְאַחֲרָיו לִפְלוֹנִי: מֵת רִאשׁוֹן - קָנָה שֵׁנִי; מֵת שֵׁנִי - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל יוֹרְשֵׁי הַשֵּׁנִי; מֵת שֵׁנִי בְּחַיֵּי רִאשׁוֹן - יִהְיוּ הַנְּכָסִים שֶׁל יוֹרְשֵׁי רִאשׁוֹן.

ח. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיֵּר רִאשׁוֹן, אָסוּר לָרִאשׁוֹן לִמְכֹּר וְלִתֵּן גּוּפוֹ, אֶלָּא אוֹכֵל הַפֵּרוֹת עַד שֶׁיָּמוּת וְיִזְכֶּה הַשֵּׁנִי.

ט. וְאִם עָבַר הָרִאשׁוֹן וּמָכַר וְנָתַן בְּמַתָּנָה - אֵין הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת; שֶׁאֵין לַשֵּׁנִי לֹא מִן הַגּוּף וְלֹא מִן הַפֵּרוֹת אֶלָּא הַנִּשְׁאָר. וְכָל הַמַּשִּׂיא עֵצָה לָרִאשׁוֹן לִמְכֹּר - נִקְרָא רָשָׁע. וַאֲפִלּוּ הָיָה בָּהֶן עֲבָדִים וְהוֹצִיאָן הָרִאשׁוֹן לְחֵרוּת, אוֹ כֵּלִים וַעֲשָׂאָן תַּכְרִיכִים לְמֵת - מַעֲשָׂיו קַיָּמִין.

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמָּכַר הָרִאשׁוֹן אוֹ נָתַן מַתָּנָה לַאֲחֵרִים; אֲבָל אִם מְכָרָן הָרִאשׁוֹן אוֹ נְתָנָן לְבְנוֹ מַתָּנָה אוֹ לְאֶחָד מִיּוֹרְשָׁיו - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. וְכֵן אִם נְתָנוֹ מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע, אֲפִלּוּ לַאֲחֵרִים - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; שֶׁאֵין מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע קוֹנֶה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה, וּכְשֶׁיָּמוּת יִקְנֶה הַשֵּׁנִי.

יא. הָיָה חוֹב עַל הָרִאשׁוֹן אוֹ כְּתֻבַּת אִשָּׁה, וּבָאוּ לְבֵית דִּין לְהִפָּרַע מִנְּכָסִים אֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהָרִאשׁוֹן קַיָּם - אֵין בֵּית דִּין מַגְבִּין אוֹתָם מִגּוּף הַנְּכָסִים, אֶלָּא מִן הַפֵּרוֹת בִּלְבַד שָׁמִין לָהֶם. מֵת הָרִאשׁוֹן, וּבָא בַּעַל חוֹבוֹ וְאִשְׁתּוֹ לִגְבּוֹת מִנְּכָסִים אֵלּוּ - אֵין מַגְבִּין לָהֶם כְּלוּם. אֲפִלּוּ עֲשָׂאָן אַפּוֹתִיקִי, אוֹ שֶׁיְּחַדָּן לְאִשְׁתּוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ - אֵינָן גּוֹבִין מִנְּכָסִים אֵלּוּ כְּלוּם, אֶלָּא הֲרֵי הֵן שֶׁל שֵׁנִי.

יב. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר לְאִשָּׁה פְּנוּיָה: נְכָסַי לָךְ, וְאַחֲרֶיךָ לִפְלוֹנִי, וְעָמְדָה וְנִשֵּׂאת - בַּעַל לוֹקֵחַ הוּא, וְאֵין הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַבַּעַל. וְאִם אָמַר לָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה: נְכָסַי לִיךְ, וְאַחֲרֶיךָ לִפְלוֹנִי, וָמֵתָה - הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַבַּעַל; שֶׁכֵּיוָן שֶׁזָּכְתָה בִּנְכָסִים עַל תְּנַאי זֶה כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה, נִמְצָא כְּאִלּוּ אָמַר לָהּ בְּפֵרוּשׁ: אַחֲרֶיךָ יִקְנֶה פְּלוֹנִי, לֹא הַבַּעַל. לְפִיכָךְ, אִם מָכְרָה נְכָסִים אֵלּוּ כְּשֶׁהִיא תַּחַת בַּעְלָהּ, וּמֵתָה תַּחַת בַּעְלָהּ - יַעַמְדוּ נְכָסִים בְּיַד הַלּוֹקֵחַ. שֶׁאִם יוֹצִיא הַבַּעַל מִיַּד הַלּוֹקֵחַ מִפְּנֵי שֶׁמָּכְרָה כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה - הֲרֵי הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַבַּעַל, וְהַלּוֹקֵחַ חוֹזֵר וּמוֹצִיא מִיַּד הַשֵּׁנִי, שֶׁהֲרֵי מָכְרָה לוֹ, וְאֵין לוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו משפטי שכיב מרע שנתן נכסיו ליורשיו או לאחד מהן והתנה בהן, וכן כל הנותן נכסיו לאחר ואחריו לאחר מה דינן, והנותן נכסיו לאחר מותו, וכל הדומה לזה. ונסתיים הפרק בביאור שראוי לחסידים להסתפק במה שיש להם ולא יקבלו מתנות שנאמר ושונא מתנות יחיה.

אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיֵּר רִאשׁוֹן, וְאֵין בִּשְׁלָשְׁתָּן מִי שֶׁהוֹצִיא מָמוֹן אֶלָּא הַלּוֹקֵחַ, וּלְפִיכָךְ תַּעֲמֹד בְּיָדוֹ. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁאָמַר: נְכָסַי לְאִמִּי, וְאַחֲרֶיהָ לִיוֹרְשַׁי, וְהָיְתָה לוֹ בַּת נְשׂוּאָה, וּמֵתָה הַבַּת בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ וּבְחַיֵּי אֵם אָבִיהָ, וְאַחַר כָּךְ מֵתָה הַזְּקֵנָה; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אוֹתָן נְכָסִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְאִשְׁתּוֹ, וְלֹא זָכְתָה בָּהֶן הָאִשָּׁה אֶלָּא אַחַר שֶׁמֵּתָה. אֲבָל אִם הִנִּיחָה הַבַּת בֵּן אוֹ בַּת, הָיוּ יוֹרְשִׁין הַנְּכָסִים; שֶׁמַּשְׁמַע יוֹרְשִׁין וַאֲפִלּוּ יוֹרְשֵׁי יוֹרְשִׁין. וְאִלּוּ אָמַר: וּכְשֶׁתָּמוּת הַזְּקֵנָה הֲרֵי הֵן לְבִתִּי מֵעַכְשָׁו, הָיָה הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אוֹתָן אַחַר מִיתַת אִשְׁתּוֹ.

יג. הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לִבְנוֹ וּלְאַחַר מוֹתוֹ - הֲרֵי הַגּוּף שֶׁל בֵּן מִזְּמַן הַשְּׁטָר, וְהַפֵּרוֹת לָאָב עַד שֶׁיָּמוּת. לְפִיכָךְ: הָאָב אֵינוֹ יָכוֹל לִמְכֹּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נְתוּנִין לַבֵּן; וְהַבֵּן אֵינוֹ יָכוֹל לִמְכֹּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בִּרְשׁוּת הָאָב. מֵת הָאָב וְהִנִּיחַ פֵּרוֹת מְחֻבָּרִים לַקַּרְקַע - הֲרֵי הֵן שֶׁל בֵּן, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוֹבָה אֵצֶל בְּנוֹ. הָיוּ תְּלוּשִׁין אוֹ שֶׁהִגִּיעוּ לְהִבָּצֵר - הֲרֵי הֵן שֶׁל יוֹרְשִׁין. עָבַר הָאָב וּמָכַר - מְכוּרִין עַד שֶׁיָּמוּת, וּכְשֶׁיָּמוּת הָאָב מוֹצִיא הַבֵּן מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת. וְאִם הָיוּ שָׁם פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין - שָׁמִין אוֹתָם לַלּוֹקֵחַ, וְנוֹתֵן הַבֵּן דְּמֵיהֶם. הָיוּ תְּלוּשִׁין אוֹ שֶׁהִגִּיעוּ לְהִבָּצֵר - הֲרֵי הֵן שֶׁל לוֹקֵחַ. עָבַר הַבֵּן וּמָכַר - אֵין לַלּוֹקֵחַ כְּלוּם עַד שֶׁיָּמוּת הָאָב. מָכַר הַבֵּן בְּחַיֵּי הָאָב, וּמֵת הַבֵּן וְאַחַר כָּךְ מֵת הָאָב - כְּשֶׁיָּמוּת הָאָב קָנָה הַלּוֹקֵחַ; שֶׁאֵין לָאָב אֶלָּא פֵּרוֹת, וְקִנְיַן פֵּרוֹת אֵינוֹ כְּקִנְיַן הַגּוּף.

יד. מַתְּנַת בָּרִיא שֶׁכָּתוּב בָּהּ 'מֵהַיּוֹם וּלְאַחַר מִיתָה' - הֲרֵי הִיא כְּמַתְּנַת שְׂכִיב מְרַע, שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה; שֶׁמַּשְׁמַע דְּבָרִים אֵלּוּ: שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁקָּנָה הַגּוּף מֵהַיּוֹם, אֵינוֹ זוֹכֶה בּוֹ וְאוֹכֵל פֵּרוֹת אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה.

טו. שְׁטַר מַתָּנָה שֶׁכָּתוּב בּוֹ שֶׁיִּקְנֶה פְּלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית לְאַחַר מִיתָה, בֵּין שֶׁהָיָה בַּשְּׁטָר קִנְיַן בֵּין שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ קִנְיָן, כֵּיוָן שֶׁכָּתוּב בּוֹ זְמַן וּבִזְמַן זֶה חַי הָיָה, הַזְּמַן מוֹכִיחַ שֶׁמֵּחַיִּים הִקְנָה לוֹ, וְאֵינוֹ זוֹכֶה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה; שֶׁאִלּוּ הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְהַקְנוֹת לוֹ בִּשְׁטָר זֶה לְאַחַר מִיתָה, לֹא הָיָה כּוֹתֵב בּוֹ זְמַן. לְפִיכָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כָּתוּב בּוֹ 'מֵהַיּוֹם וּלְאַחַר מִיתָה' - קוֹנֶה לְאַחַר מִיתָה. וְזֶה שֶׁכּוֹתְבִין בְּכָל הַמַּתָּנוֹת וְהַמִּמְכָּרוֹת 'מֵעַכְשָׁו' וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בַּשְּׁטָר הַזְּמַן - לְהַרְוִיחַ הַדָּבָר כּוֹתְבִין בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ.

טז. בָּרִיא שֶׁנָּתַן מַתָּנָה וְכָתַב בַּשְּׁטָר 'מֵחַיִּים וּבַמָּוֶת' - הֲרֵי זוֹ מַתָּנָה גְּמוּרָה מֵחַיִּים, שֶׁהֲרֵי כָּתוּב בּוֹ 'מֵחַיִּים'; וְזֶה שֶׁכָּתוּב בּוֹ 'וּבַמָּוֶת' - כְּמִי שֶׁאוֹמֵר 'מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם', וּכְמוֹ נוֹיֵי הַשְּׁטָר הוּא זֶה.

יז. הַצַּדִּיקִים הַגְּמוּרִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה לֹא יְקַבְּלוּ מַתָּנָה מֵאָדָם, אֶלָּא בּוֹטְחִים בַּה' בָּרוּךְ שְׁמוֹ, לֹא בִּנְדִיבִים. וַהֲרֵי נֶאֱמַר: וְשׂוֹנֵא מַתָּנוֹת יִחְיֶה.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום רביעי כ"א שבט ה'תשע"א

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים

עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת לֵידַע דִּין חִלּוּק הַקַּרְקָעוֹת בֵּין הַשֻּׁתָּפִין. וְהַרְחָקַת נֵזֶק כָּל אֶחָד מֵהֶם מִשְּׁכֵנוֹ[1] וּמִבַּעַל הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ[2]. וְדִין בַּעַל הַמֶּצֶר.

וּבֵאוּר כָּל הַדִּינִין הָאֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[3]

א. אֶחָד[4] הַקּוֹנֶה מֵחֲבֵרוֹ חֲצִי שָׂדֵהוּ, אוֹ שְׁנַיִם שֶׁקָּנוּ מֵאֶחָד שָׂדֶה, אוֹ שֶׁיָּרְשׁוּ, אוֹ שֶׁנִּתְּנָה לָהֶן בְּמַתָּנָה, אוֹ שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָהּ מִן הַהֶפְקֵר[5], אוֹ נִכְסֵי גֵר, כְּלָלוֹ[6] שֶׁל דָּבָר: כֹּל שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם שֻׁתָּפוּת בְּקַרְקַע, וּבִקֵּשׁ אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין לַחֲלֹק וְלִטֹּל חֶלְקוֹ לְבַדּוֹ: אִם[7] יֵשׁ בְּאוֹתָהּ קַרְקַע דִּין חֲלֻקָּה[8] - כּוֹפֶה אֶת שְׁאָר הַשֻּׁתָּפִין וְחוֹלְקִין עִמּוֹ; וְאִם אֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה - אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לָכֹף אֶת חֲבֵרוֹ לַחֲלֹק. וְכֵן הַדִּין בְּמִטַּלְטְלִין[9]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[10]? בְּשֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר אֶת חֶלְקוֹ[11] בַּמָּקוֹם שֶׁהֵן שֻׁתָּפִין בּוֹ, אֶלָּא יַד כֻּלָּן מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַמָּקוֹם; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר חֶלְקוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה - כּוֹפֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבֵרוֹ לְהַבְדִּיל[12] בֵּין חֶלְקוֹ לְחֵלֶק חֲבֵרוֹ[13].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) כולל היזק ראייה וכיוצא בו. 2) כולל נזקי רכוש. 3) נתבארו בו משפטי חלוקת השותפין באלו דברים כופין זה לזה לחלוק או שיישאר לאחד מהם הכול ויקנה חלק חבירו בדמים, והנמשך אחר זה. 4) בבא בתרא ב. לפי פירושו של רבי אסי בשם רבי יוחנן (שם ג.) ושם יא. במשנה. 5) כן נראה בבבא מציעא ז: ובפירוש רבינו חננאל שם (אור שמח). 6) כלשון המשנה בראש המסכת: "השותפין", לשון סתמית ללא כל הבדל, איך הוקמה שותפות זו. 7) משנה שם יא. ושם ג. לפי פירושו של רבי אסי בשם רבי יוחנן במשנה שם ב. 8) פרטי דין חלוקה - להלן הלכה ד. 9) במשנה שם יא. מפורטים גם דברים שהם מטלטלין. וראה להלן הלכה ה. 10) הרי"ף, סמוך למשנה הנ"ל יא. ולמד זאת מהמימרא של רב אשי שם ג. "שהלך זה בתוך שלו והחזיק" (וראה תוספות שם דיבור המתחיל רב אשי) וכן כתב רבינו להלן פרק ב הלכה י: "וכן אם הלך זה בעצמו והחזיק בחלקו וכו' אף על פי שלא קנו מידם, אין אחד מהם יכול לחזור בחבירו". ועיין להלן. 11) ברי"ף שם נוסף: "ואינו יכול להשתמש בחלקו של חבירו", וראה להלן. 12) כי מאחר ששניהם מכירים כל אחד ואחד חלקו - הרי התקיימה כאן חלוקה ביניהם ואינם שותפים עוד בחצר. ואף על פי שלא עשו זאת בקניין, אינם יכולים לחזור עוד אחר שחלקו, כי הרי כל השותפות הייתה מתחילה רק עד שיתחלקו ואף על פי שאנו פוסקים להלכה "האחים שחלקו לקוחות הם" ואין אנו אומרים שהוברר הדבר למפרע שכל אחד ואחד קיבל חלקו המיוחד לו - מכל מקום מעכשיו אנו קובעים כי כל אחד ואחד קיבל חלקו המיועד לו מתחילה בעת התחלת השותפות לכשיתחלקו ביניהם, ולפיכך אינם צריכים קניין (אבן האזל להלן פרק ב הלכה י). 13) הבדלה זו מחיצה היא, אלא שיש הבדל בין מקום שיש בו היזק ראייה, שצריכה להיות גבוהה ארבע אמות (כדלהלן פרק ב הלכה טז) לבין מקום שאין בו היזק ראייה, שדי לה בגובה כל שהוא (מגיד משנה).

מתוך מהדורת וגשל

ב. אֶחָד[14] מִן הַשֻּׁתָּפִין[15] שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ דִּין חֲלֻקָּה, אוֹ[16] בְּדָבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּחְלְקוּ, כְּגוֹן שִׁפְחָה אוֹ כְּלִי: מְכֹר לִי חֶלְקְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, אוֹ קְנֵה מִמֶּנִּי[17] בַּשַּׁעַר הַזֶּה[18] - הַדִּין עִמּוֹ, וְכוֹפִין אֶת הַנִּתְבָּע לִמְכֹּר לַחֲבֵרוֹ אוֹ לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ. אֲבָל אִם אֵין הַתּוֹבֵעַ רוֹצֶה לִקְנוֹת, אוֹ לֹא יִמְצָא בַּמֶּה יִקְנֶה - אֵינוֹ יָכוֹל לָכֹף אֶת חֲבֵרוֹ לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ, אֲפִלּוּ כַּשַּׁעַר הַזּוֹל; שֶׁהֲרֵי חֲבֵרוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁאֶקְנֶה, אֶלָּא שֶׁאֶמְכֹּר[19]. לְפִיכָךְ[20]: שְׁנֵי אַחִין, אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עָשִׁיר, שֶׁהִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם מֶרְחָץ אוֹ בֵּית הַבַּד: אִם עַשָּׁאן הָאָב[21] לְשָׁכָר - הַשָּׁכָר לָאֶמְצַע[22], כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצוּ לַעֲמֹד בַּשֻּׁתָּפוּת[23]; עַשָּׁאָן[24] הָאָב לְעַצְמוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לָכֹף אָחִיו לְהַשְׁכִּיר אוֹתָם, אֶלָּא מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶם כְּדֶרֶךְ שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ אֲבִיהֶם. וַהֲרֵי עָשִׁיר אוֹמֵר לֶעָנִי: קַח לְךָ זֵיתִים, וּבוֹא וַעֲשֵׂה אוֹתָם בְּבֵית הַבַּד; קְנֵה לְךָ עֲבָדִים, וְיָבוֹאוּ וְיִרְחֲצוּ בַּמֶּרְחָץ[25]. וְאֵין הֶעָנִי כּוֹפֶה אֶת הָעָשִׁיר לִקְנוֹת חֶלְקוֹ[26]. אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר לוֹ: קְנֵה מִמֶּנִּי אוֹ מְכֹר לִי, וַהֲרֵיהוּ לוֶה וְקוֹנֶה[27] אוֹ מוֹכֵר[28] לַאֲחֵרִים וְקוֹנִין - הַדִּין עִמּוֹ. אָמַר כָּל אֶחָד מֵהֶן: אֵינִי קוֹנֶה, אֶלָּא הֲרֵיהוּ מוֹכֵר חֶלְקִי - מוֹכְרִין אוֹתָהּ לַאֲחֵרִים. אָמַר כָּל אֶחָד מֵהֶם: אֵינִי מוֹכֵר, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן רוֹצֶה שֶׁיִּקְנֶה חֵלֶק חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶן רוֹצֶה לֹא לִקְנוֹת חֵלֶק חֲבֵרוֹ וְלֹא לִמְכֹּר חֶלְקוֹ, אֶלָּא יִשָּׁאֲרוּ שֻׁתָּפִין בַּגּוּף - הֵיאַךְ הֵן עוֹשִׂין? אִם הָיָה הַמָּקוֹם עָשׂוּי לְשָׁכָר[29] - מַשְׁכִּירִין אוֹתוֹ וְחוֹלְקִין שְׂכָרוֹ; וְאִם אֵינוֹ עָשׂוּי לְשָׁכָר: אִם חָצֵר הוּא - שׁוֹכְנִין בָּהּ שָׁנָה שָׁנָה[30], שֶׁאִי־אֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁכְּנוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת, מִפְּנֵי הֶזֵּק רְאִיָּה, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה[31], וְאֵין אָדָם עָשׂוּי לִטְרֹחַ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם לְפַנּוֹת מֵחָצֵר לְחָצֵר, אֶלָּא מִשָּׁנָה לְשָׁנָה; וְאִם מֶרְחָץ הוּא - נִכְנָסִין לָהּ שְׁנֵיהֶם תָּמִיד בְּכָל יוֹם[32]. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁרָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תָּמִיד[33], וְאֵינוֹ עָשׂוּי לְשָׁכָר, כְּגוֹן מֶרְחָץ אוֹ מַצָּע אוֹ סֵפֶר תּוֹרָה - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: הִשְׁתַּמֵּשׁ אַתָּה יוֹם וַאֲנִי יוֹם, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: בְּכָל יוֹם אֲנִי רוֹצֶה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ.

ג. אֶחָד הַשּׁוֹכֵר מֵחֲבֵרוֹ מִקְצָת חָצֵר אוֹ שָׂדֶה שֶׁאֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה[34], אוֹ שְׁנַיִם שֶׁשָּׁכְרוּ מָקוֹם אֶחָד בְּשֻׁתָּפוּת - כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לָכֹף אֶת חֲבֵרוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אוֹ שְׂכֹר מִמֶּנִּי חֶלְקִי, אוֹ הַשְׂכֵּר לִי חֶלְקְךָ[35]. וְאִם יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה - חוֹלְקִין.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

14) שם יג. ושם, פלוגתת רב יהודה ורב נחמן אם אומרים "גוד או אגוד" (ראה להלן), והלכה כרב יהודה, כמו שפסק אמימר (שם יג:) וכברייתא שהובאה שם. 15) היינו, אלה שנזכרו למעלה: קונה מחבירו חצי שדה, שניים שקנו שדה, ירשו, ניתנה לה מתנה, זכו מן ההפקר. ובכולם יש דין של "גוד או אגוד". והראב"ד להלן הלכה ג חולק על זה וכתב שלא אמרו "גוד או אגוד" אלא בירושה ומתנה, אבל במקח וממכר לא אמרו כן, שהרי השני אומר לו: על דעת כן נשתתפנו, שלא ניחלק, ועיין שם. 16) נלמד מדברי רבא לרב נחמן, שם יג. 17) זהו "גוד או אגוד" שבגמרא שם. וכפירוש הערוך (ערך גד ב, לפי נוסחת הכסף־משנה): גוד: משוך, כלומר, קנה. אגוד: אמשוך, כלומר, אקנה, היינו מכור. 18) ואם כן התובע את החלוקה הוא הוא הקובע את השער, בין לעצמו, במקרה שהוא קונה, ובין לחבירו כשיקנה הוא (בניגוד לרש"י שם דיבור המתחיל אית דינא, שפירש גוד: קוץ. אגוד: אקוץ, שלעולם, הקונה קובע את השער וראה כסף משנה). ונראה מדברי רבינו שאפשר לקבוע גם שער העולה על שוויו האמיתי של החפץ, ויש חולקים על זה (ראה במגיד משנה). 19) והכול תלוי בתובע האומר "גוד או אגוד", שיוכל לומר כן בשני הצדדים: גם גוד, שהאחר יקנה, וגם אגוד שהוא יקנה. אבל אם הנתבע הוא עני ואינו יכול לקנות, אין זה מפריע לתובע להגיד לו "או קנה או מכור". כן הכריע הרי"ף שם בניגוד לדעת החולקים על זה (מגיד משנה). 20) משנה שם קעב. והובאה שם יג. 21) מפשטות דברי רבינו נראה שהכול תלוי בהתנהגות האב המוריש (כסף משנה). ויש אומרים שהעיקר תלוי בגדלם ובקטנם, שאם הם גדולים וראויים להשכיר, משכירים והשכר לאמצע. ואם הם קטנים, שאינם ראויים להשכיר, אינו יכול לכופו להשכיר (מגיד משנה. וראה בתוספות שם יג: דיבור המתחיל אם). 22) ואין העשיר יכול לומר, שהוא רוצה להשתמש בחלקו, כי הרי זה יפריע להשכיר את החלק השני (מגיד משנה בשם הרשב"א). 23) אבל אם ירצה העשיר יכול לבטל את השותפות על ידי זה שיאמר לו "גוד או אגוד", ור"י מיגאש השאיר זאת בספק, מאחר שהדבר עומד לשכר ואולי דינו כדבר שיש בו דין חלוקה, וראה מגיד־משנה. 24) משנה שם. 25) כלומר, אף על פי שאין העני יכול להשתמש בבית הבד או בבית המרחץ - אומר לו העשיר: מה איכפת לי אם אינך יכול, מצידי תוכל לקחת זיתים או עבדים ולהשתמש בהם. 26) שכל שאינו נותן אפשרות משני הצדדים: "גוד או אגוד" - אינו יכול להכריחו. 27) אף על פי שאין לו משלו. וכן נראה שם יג. שגם עבד כנעני שאין לו לשלם הרי הוא בכלל "אגוד" על ידי שילווה מאחרים. 28) כלומר: אף שאין לו כסף, יכול הוא לבקש מהשותף שיאפשר לו זאת על ידי מכירה לאחרים. ויש חולקים על זה (שולחן ערוך סימן קעא, סעיף ו). 29) מכאן משמע שמה שאמר למעלה "אם עשאם האב" לאו דווקא עשאה האב כפירושו של הכסף־משנה אלא כדעת האומרים שהכול תלוי אם ראוי להשכיר או לאו וכמו שכתב המגיד־משנה. 30) את עיקרון החלוקה לזמנים, למד הר"י מיגאש מתשובת רב נחמן (שם יג.) הסובר שאין אומרים "גוד או אגוד", לשאלת רבא, מה יעשו בחפץ השייך לבכור ופשוט, ועל כך ענה רב נחמן שזה משתמש בו יום אחד וזה יומיים. והוא הדין למקום שאין אפשרות של גוד או אגוד (מגיד משנה). והראב"ד בהשגתו חולק על זה ואומר שאין האחד יכול להכריח את השני לחלוקת שנים, שהשני יכול לטעון, שהוא אינו מוכן להיות נע ונד. ועוד, אם אין לו להיכן יפנה, מה תהא עליו, אלא: או תסבול היזק ראייה או תחלוק. 31) ואי־אפשר לכוף על חלוקה, אף על פי שיש היזק ראייה. 32) מקור לדברים אלו בברייתא (שם יג. והובאה למעלה) שבמרחץ שעשה האב לעצמו משתמשים בה ביחד כדרך שהשתמש בה אביהם (מגיד משנה בשם ר"י מיגאש). ועוד ראייה ממה ששאלו שם מה עושים בבכור ופשוט שהניח להם עבד ובהמה טמאה - מכלל שבפשוט ופשוט לא הייתה כל בעייה, מפני ששניהם יכולים להשתמש יחד (ר"י מיגאש, וראה בתוספות שם דיבור המתחיל בכור ופשוט). ואם אינו ראוי להשתמש בו יחד, יש אומרים שמחלקים אותו לימים (ר"י מיגאש). 33) שאם רק מזמן לזמן, הרי אפשר לקיים חלוקה בין השותפים בשימוש לזמנים נפרדים. 34) כלומר, לא בחצר ולא בשדה (ובשולחן־ערוך חושן משפט סימן קעא סעיף ט היפך הסדר: "מקצת שדה או חצר שאין בה דין חלוקה"). 35) הראב"ד חולק על זה ולדעתו, אין מקום להלכות אלו, של גוד או אגוד

ד. אֵי זֶהוּ דִּין חֲלֻקָּה? כֹּל[36] שֶׁאִלּוּ יֵחָלֵק לְפִי הַשֻּׁתָּפִין, יַגִּיעַ לַפָּחוּת[37] שֶׁבָּהֶם חֵלֶק שֶׁשֵּׁם הַכֹּל קָרוּי עָלָיו; אֲבָל אִם אֵין שֵׁם הַכֹּל נִקְרָא עַל הַחֵלֶק - אֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה. כֵּיצַד[38]? כָּל חָצֵר[39] שֶׁאֵין בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת[40] עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינָהּ קְרוּיָה חָצֵר. וְכָל שָׂדֶה שֶׁאֵין בָּהּ כְּדֵי זְרִיעַת תִּשְׁעָה קַבִּין[41] - אֵינָהּ קְרוּיָה שָׂדֶה[42]. וְכָל גִּנָּה[43] שֶׁאֵין בָּהּ כְּדֵי זְרִיעַת חֲצִי קַב - אֵינָהּ קְרוּיָה גִּנָּה. וְכָל[44] פַּרְדֵּס[45] שֶׁאֵין בּוֹ כְּדֵי זְרִיעַת שְׁלֹשָׁה קַבִּין - אֵינוֹ קָרוּי פַּרְדֵּס. לְפִיכָךְ[46]: אֵין חוֹלְקִין אֶת הֶחָצֵר, עַד שֶׁיִּהְיֶה אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין; וְלֹא אֶת הַשָּׂדֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי זְרִיעַת תִּשְׁעָה קַבִּין [לְכָל אֶחָד וְאֶחָד]; וְלֹא אֶת הַגִּנָּה, עַד שֶׁיִּהְיֶא בָּהּ חֲצִי קַב לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; וְלֹא אֶת הַפַּרְדֵּס, עַד שֶׁיִּהְיֶא בּוֹ בֵּית שְׁלֹשָׁה קַבִּין לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[47]? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכַיּוֹצֵא בָּהּ[48]; אֲבָל בְּבָבֶל וְכַיּוֹצֵא בָּהּ[49] - אֵין חוֹלְקִין אֶת הַשָּׂדֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי[50] חֲרִישַׁת יוֹם לָזֶה[51] וַחֲרִישַׁת יוֹם לָזֶה; וְלֹא אֶת הַפַּרְדֵּס[52], עַד שֶׁהָיָה בּוֹ שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אִילָנוֹת לָזֶה [וְשִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אִילָנוֹת לָזֶה], כְּדֵי עֲבוֹדַת אָדָם אֶחָד בְּיוֹם אֶחָד; וְשָׂדֶה[53] שֶׁמַּשְׁקִין אוֹתָהּ בִּכְלִי - עַד שֶׁיְּהֵא בָּהּ כְּדֵי שֶׁיְּמַלֵּא הַפּוֹעֵל יוֹם אֶחָד לָזֶה וְיוֹם אֶחָד לָזֶה.

ה. אֵין[54] חוֹלְקִין אֶת הַטְּרַקְלִין, וְלֹא אֶת הַמּוֹרָן[55], וְלֹא אֶת הַשּׁוֹבָךְ, וְלֹא אֶת בֵּית הַבַּד, וְלֹא אֶת הַמֶּרְחָץ, וְלֹא אֶת הַטַּלִּית, עַד שֶׁיְּהֵא בְּכָל חֵלֶק מֵהֶן כְּדֵי לָזֶה וּכְדֵי לָזֶה[56]. אִם מֶרְחָץ חָלְקוּ - עַד שֶׁיְּהֵא בְּכָל חֵלֶק מֵהֶן כְּדֵי מֶרְחָץ. וְאִם שּׁוֹבָךְ - עַד שֶׁיְּהֵא כָּל חֵלֶק שּׁוֹבָךְ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְכֵן בְּטַלִּית וּבִשְׁאָר כָּל הַדְּבָרִים. אֵין[57] בָּהֶן כְּדֵי לָזֶה וּכְדֵי לָזֶה - מַעֲלִין[58] אוֹתוֹ בְּדָמִים, וְיֵשׁ [לוֹ] לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: אוֹ מְכֹר לִי אוֹ קְנֵה מִמֶּנִּי. אָמַר[59] אֶחָד מֵהֶם: חֵלֶק זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַחֲלָקִין שָׁוִים[60], אֲנִי אֶטֹּל אֶת הַפָּחוּת וְטֹל אַתָּה אֶת הַיָּתֵר[61] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי לִקַּח מַתָּנָה[62], אֶלָּא הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה בְּשֶׁוֶה הֲרֵי אָנוּ מַעֲלִין בְּדָמִים.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

א. חַצְרוֹת הַכְּפָרִים, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד בּוֹנֶה לוֹ בַּיִת וְנִמְצֵאת הֶחָצֵר שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַבָּתִּים מְשֻׁתֶּפֶת לְכָל בְּנֵי הַבָּתִּים - הֲרֵי יֵשׁ לְכָל פֶּתַח וָפֶתַח אַרְבַּע אַמּוֹת לְפָנָיו בְּרֹחַב כָּל הַפֶּתַח; וְהַנִּשְׁאָר מִן הֶחָצֵר: אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל שֵׁתֶף וְשֵׁתֶף - חוֹלְקִין אוֹתָהּ; וְאִם לָאו - אֵין חוֹלְקִין אוֹתָהּ. שֶׁכָּל חָצֵר שֶׁאֵין לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינָהּ קְרוּיָה חָצֵר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. כֵּיצַד? הָיוּ שְׁנֵי שֵׁתֶפִין, לָזֶה שְׁנֵי בָּתִּים וְלָזֶה בַּיִת אֶחָד: זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי בָּתִּים - מוֹדְדִין לוֹ מִן הֶחָצֵר אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל בַּיִת וָבַיִת עַל כָּל רֹחַב הַפֶּתַח, אֲפִלּוּ הָיָה עֶשֶׂר אַמּוֹת; וְזֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת אֶחָד - נוֹתְנִין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרֹחַב פִּתְחוֹ לִפְנֵי פִּתְחוֹ; וְהַנִּשְׁאָר מִן הֶחָצֵר: אִם יֵשׁ בָּהּ שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא לָזֶה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת וְלָזֶה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת חוּץ מִן הַפְּתָחִים - יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה, וְחוֹלְקִין; פָּחוֹת מִזֶּה - אֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה.

ב. בַּיִת שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּתָחִים רַבִּים מִכָּל רוּחוֹתָיו - יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ. וְאִם יְחִיד לוֹ פֶּתַח - אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת כְּנֶגֶד פִּתְחוֹ.

ג. אַכְסַדְרָה: אִם אֶפְשָׁר לוֹ לְהַכְנִיס לְתוֹכָהּ בְּמַשָּׂאוֹ - אֵין לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת; וְאִם לָאו - יֵשׁ לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת. שֶׁלֹּא אָמְרוּ שֶׁיֵּשׁ לְכָל פֶּתַח וָפֶתַח אַרְבַּע אַמּוֹת, אֶלָּא לִפְרֹק שָׁם מַשָּׂאוֹ.

אלא בירושה ומתנה, אבל לא בשכירות ובמקח־וממכר מפני שיכול השותף לטעון, שעל מנת כן שכרו או קנו לכתחילה בשותפות, שימשיכו ככה. ורבינו סובר כי התובע יכול לדחות את טענת השותף בטענה נגדית, שבזמן השכירות חשב אמנם שיוכל להיות בשותפות עם זה, ורק אחרי כן נתברר לו שזה אינו לפי רוחו (מגיד משנה בשם הרשב"א). 36) משנה בבבא בתרא יא. 37) היינו, אם יש הרבה שותפים, ויש ביניהם אחד, שאין לו אלא חלק קטן - אף הוא צריך לקבל בשיעור של דין חלוקה. ואם לאו, מעכב הוא את החלוקה (סמ"ע קעא סעיף קטן ה). 38) משנה שם. 39) ובית - כחצר (הגהות מיימוני אות ה). 40) חוץ מארבע אמות של פתחים (להלן פרק ב הלכה א). 41) היינו סאה (=שישה קבין) וחצי סאה אורך על רוחב סאה והוא שטח של שלושת אלפים שבע מאות וחמישים אמה (רבינו בפירוש המשניות שם). 42) שלא כדאי להשקיע מאמצים בחרישה וזריעה בשטח קטן מזה (תוספות שם דיבור המתחיל ולא את השדה). 43) שזורעין בה ירקות, והיא חשובה אף בשטח קטן. 44) גמרא שם יב. 45) כרם (רש"י דיבור המתחיל פרדסא) או שדה אילן אחר, כמבואר בסוף ההלכה (מגיד משנה). 46) משנה שם יא. 47) גמרא שם יב. 48) שהקרקע חשובה ושווייה דומה לזה שבארץ ישראל. 49) שהקרקע אינה חשובה כל כך. 50) מסקנת רב יוסף שם יב. 51) שאין פועל לפחות מיום (רש"י שם). ובגמרא שם דנו בדבר אם הכוונה ליום חרישה בעונת החרישה, או ליום חרישה בעונת הזריעה. ורבינו לא ציין כלל, אם כוונתו לזו או לזו, ובפירוש המשניות כתב שהעיקר שיהיה בכל חלק שיעור של עבודת יום אחד, "בחרישה או זריעה וכיוצא בהן", וראה לחם־משנה. 52) מימרת רבא בר קטינא שם. 53) שם מימרת רב נחמן, וכפירוש הר"ח (תוספות שם דיבור המתחיל דוולא) והיינו, בבבל, בהקבלה לגינה בארץ ישראל (לחם משנה וסרה בזה קושיית התוספות שם). 54) משנה שם יא. 55) "מין ממיני ארמונים" (רבינו בפירוש המשניות). 56) ולא פורש כמה השיעורים של כל חלק וחלק בדברים אלו. 57) ברייתא שם יג: 58) והיינו, לפי העיקרון של גוד או אגוד, כמבואר בסמוך. 59) כרבן שמעון בן גמליאל שם ש"מסתבר טעמו" (רי"ף שם). ויש חולקים ופוסקים כתנא קמא שיכול לומר לו טול אתה שיעור ואני פחות (הגהות מיימוני אות ט). 60) ויש אחד מהם גדול ואחד קטן. 61) ויש בו כשיעור. 62) בהתאם לכתוב: "ושונא מתנות יחיה", כמו שנימקו בגמרא שם. וראה למעלה בסוף הלכות זכייה ומתנה. וכסף מחיר הדבר - אין לי (גמרא שם).

1) נתבארו בו משפטי חלוקת החצר המשותפת לבעלי בתים מיוחדים כל בית לכל אחד מהם, וכן אם רצו השותפין לחלוק דבר שאין בו דין חלוקה, ומה שיש לשותפין זה על זה משמירת הנזקין אחר שחלקו, והנמשך אחר זה.

ד. בֵּית שַׁעַר אוֹ מִרְפֶּסֶת - יֵשׁ לָהֶם אַרְבַּע אַמּוֹת. הָיוּ חֲמִשָּׁה בָּתִּים פְּתוּחִים לַמִּרְפֶּסֶת, וְהַמִּרְפֶּסֶת פְּתוּחָה לֶחָצֵר - אֵין לָהּ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת.

ה. לוּל שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים - אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת.

ו. בַּיִת, חֲצִיוֹ מְקֻרֶה וְחֲצִיוֹ שֶׁאֵינוֹ מְקֻרֶה, בֵּין שֶׁקֵּרוּיוֹ כְּלַפֵּי פְּנִים בֵּין שֶׁקֵּרוּיוֹ כְּלַפֵּי חוּץ - אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת.

ז. בַּיִת סָתוּם - יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת. פָּרַץ אֶת פְּצִימָיו - אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת.

ח. בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בֶּחָצֵר. אֶלָּא אִם יֵשׁ בֶּחָצֵר אַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה וְאַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה עַד פֶּתַח הַבַּיִת הַזֶּה - חוֹלְקִין. וְהַזֶּבֶל שֶׁל חָצֵר מִתְחַלֵּק לְפִי הַפְּתָחִים. אֲבָל אַכְסַנְיָא שֶׁל מֶלֶךְ - לְפִי בְּנֵי אָדָם.

ט. הַשֻּׁתָּפִין שֶׁרָצוּ לַחֲלֹק דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ דִּין חֲלֻקָּה אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מַפְסִידִין אֶת שְׁמוֹ - חוֹלְקִין. וּבְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁרָצוּ - לֹא יַחֲלֹקוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֶרֶךְ אֶחָד; אֲבָל בִּשְׁתֵּי כְּרִיכוֹת - חוֹלְקִין.

י. מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ דִּין חֲלֻקָּה שֶׁרָצוּ שֻׁתָּפִין לְחָלְקוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדָם - כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; שֶׁזֶּה קִנְיַן דְּבָרִים הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל אִם קָנוּ מִיָּדָם שֶׁזֶּה רָצָה בְּרוּחַ פְּלוֹנִי וְזֶה רָצָה בְּרוּחַ פְּלוֹנִי - אֵינָן יְכוֹלִים לַחֲזֹר בָּהֶם. וְכֵן אִם הָלַךְ זֶה בְּעַצְמוֹ וְהֶחֱזִיק בְּחֶלְקוֹ, וְזֶה בְּעַצְמוֹ וְהֶחֱזִיק בְּחֶלְקוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדָם - אֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בַּחֲבֵרוֹ.

יא. הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ, וְעָשׂוּ בֵּינֵיהֶם גּוֹרָל - כֵּינָן שֶׁעָלָה גּוֹרָל לְאֶחָד מֵהֶן קָנוּ כֻּלָּן. בַּהֲנָיָה שֶׁנַּעֲשֵׂית לָהֶם, שֶׁשָּׁמְעוּ זֶה מִזֶּה לַדָּבָר שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו, גָּמַר כָּל אֶחָד מֵהֶן וּמַקְנֶה לַחֲבֵרוֹ.

יב. הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ - חֲרֵי הֵן כְּלָקוּחוֹת זֶה מִזֶּה, וְאֵין לָהֶם דֶּרֶךְ זֶה עַל זֶה, וְלֹא סֵלָמוֹת זֶה עַל זֶה, וְלֹא חַלּוֹנוֹת זֶה עַל זֶה, וְלֹא אַמַּת הַמַּיִם זֶה עַל זֶה; שֶׁכֵּינָן שֶׁחָלְקוּ, לֹא נִשְׁאַר לְאֶחָד מֵהֶן זְכוּת בְּחֵלֶק חֲבֵרוֹ. לְפִיכָךְ יֵשׁ לוֹמַר לָאַחִין: כְּשֶׁהָיְתָה הַשָּׂדֶה כֻּלָּהּ לְאֶחָד - הָיָה מַעֲבִיר בָּהּ אַמַּת הַמַּיִם הַזֹּאת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם; אֲבָל עַתָּה, שֶׁנַּעֲשֵׂית זֶה חֶלְקִי - יֵשׁ לִי לְהָסִיר אַמַּת הַמַּיִם מֵעָלַי. וְכֵן סוֹתֵם הַחַלּוֹן הַמַּשְׁקִיף עַל חֶלְקוֹ, וּבוֹנֶה בְּצַד הַסֶּלֶם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁנַיִם שֶׁקָּנוּ שָׂדֶה מֵאֶחָד, וְחָלְקוּ - לֹא נִשְׁאַר לְאֶחָד מֵהֶם זְכוּת בְּחֵלֶק חֲבֵרוֹ, וּמַפְסִיק אַמַּת הַמַּיִם מֵחֶלְקוֹ וְסוֹתֵם הַחַלּוֹנוֹת.

יג. אֲבָל שְׁנַיִם שֶׁקָּנוּ שָׂדֶה מִשְּׁנֵי אֲנָשִׁים אוֹ מִשְּׁנֵי אַחִין - אֵין לְאֶחָד מֵהֶן לְהַפְסִיק אַמַּת הַמַּיִם, וְלֹא לְשַׁנּוֹת דָּבָר מִן הַנִּזְקִים שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהֶן הַמּוֹכְרִין.

יד. חָצֵר הַשֻּׁתָּפִין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה, אוֹ שֶׁחָלְקוּהָ בִּרְצוֹנָם אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ חֲלֻקָּה - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לָכוּף אֶת חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת הַכֹּתֶל בָּאֶמְצַע, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאֵהוּ חֲבֵרוֹ בְּשָׁעָה שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ; שֶׁהֲזִיק רְאִיָּה - הֲזִיק הוּא. וְאֵין לוֹ חֲזָקָה בֶּחָצֵר, אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁעָמְדוּ כָּךְ שָׁנִים רַבּוֹת בְּלֹא מְחִיצָה - כּוֹפֵהוּ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה.

טו. רֹחַב מְקוֹם הַכֹּתֶל - מִשֶּׁל שְׁנֵיהֶם. וְכַמָּה יִהְיֶה רָחְבּוֹ? הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. וַאֲפִלּוּ נָהֲגוּ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה בֵּינֵיהֶם בְּקָנִים וּבְהוּצִין. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֲוִיר שֶׁיִּסְתַּכֵּל בּוֹ וְיִרְאֶה אֶת חֲבֵרוֹ.

טז. כַּמָּה גֹּבַהּ הַכֹּתֶל? אֵין פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת. וְכֵן בְּגִנָּה, כּוֹפֵהוּ לְהַבְדִּיל גִּנָּתוֹ מִגִּנַּת חֲבֵרוֹ בִּמְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים. אֲבָל בְּבִקְעָה - אֵין צָרִיךְ לְהַבְדִּיל בִּקְעָתוֹ מִבִּקְעַת חֲבֵרוֹ, אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ. רָצָה לְהַבְדִּיל בִּקְעָתוֹ מִבִּקְעַת חֲבֵרוֹ - כּוֹנֵס לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ וּבוֹנֶה. וְעוֹשֶׂה חֲזִית כְּמוֹ אַמָּה בְּסִיד מִבַּחוּץ, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ שֶׁהַכֹּתֶל שֶׁלּוֹ. לְפִיכָךְ, אִם נָפַל הַכֹּתֶל - הַמָּקוֹם וְהָאֲבָנִים שֶׁלּוֹ. וְאִם עָשׂוּ מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם - בּוֹנִים הַכֹּתֶל בָּאֶמְצַע, וְעוֹשִׂין חֲזִית מִכָּאן וּמִכָּאן. לְפִיכָךְ, אִם נָפַל הַכֹּתֶל - הַמָּקוֹם וְהָאֲבָנִים שֶׁל שְׁנֵיהֶן.

יז. הַמּוֹכֵר גִּנָּה לַחֲבֵרוֹ סְתָם, וְהָיְתָה מְעֹרֶבֶת עִם גִּנּוֹת אֲחֵרוֹת - כּוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לִבְנוֹת אֶת הַכֹּתֶל בֵּינֵיהֶם, וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לִגְדֹּר בַּגִּנּוֹת. אֲבָל אִם מָכַר בִּקְעָה סְתָם - אֵין מְחַיְּבִים אוֹתוֹ לִגְדֹּר, אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ.

יח. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִבְנוֹת כְּתָלִים הַמַּבְדִּילִין בַּחֲצֵרוֹת אוֹ בַּגִּנּוֹת בַּאֲבָנִים שֶׁאֵינָן גָּזִית - זֶה נוֹתֵן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וְזֶה נוֹתֵן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. בְּגָזִית - זֶה נוֹתֵן טִפְחַיִם וּמֶחֱצָה, וְזֶה נוֹתֵן טִפְחַיִם וּמֶחֱצָה. בִּכְפִיסִין - זֶה נוֹתֵן טִפְחַיִם, וְזֶה נוֹתֵן טִפְחַיִם. בִּלְבֵנִים - זֶה נוֹתֵן טֶפַח וּמֶחֱצָה, וְזֶה נוֹתֵן טֶפַח וּמֶחֱצָה. וְכָל הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ - עֲבִי הַכֹּתֶל עִם הַסִּיד. וְהוֹאִיל וּמְקוֹם הַכֹּתֶל מִשֶּׁל שְׁנֵיהֶם, אִם נָפַל הַכֹּתֶל - חֲרֵי הַמָּקוֹם וְהָאֲבָנִים שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וַאֲפִלּוּ נָפַל לִרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶן, אוֹ שֶׁפִּנָּה אֶחָד מֵהֶן אֶת כָּל הָאֲבָנִים לִרְשׁוּתוֹ, וְטָעַן שֶׁמָּכַר לוֹ חֲבֵרוֹ חֶלְקוֹ אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה - אֵינוֹ נֶאֱמָן, אֶלָּא חֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּת שֶׁל שְׁנֵיהֶם עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. כֹּתֶל חָצֵר, הַמַּבְדִּיל בֵּין שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, שֶׁנָּפַל - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם לָכוּף עַל חֲבֵרוֹ לִבְנוֹתוֹ עַד גֹּבַהּ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאוּ זֶה אֶת זֶה; אֲבָל יָתֵר עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ. רָצָה הָאֶחָד וְהִגְבִּיהַּ הַכֹּתֶל יוֹתֵר עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אִם בָּא חֲבֵרוֹ וּבָנָה כֹּתֶל אֶחָד גָּבוֹהַּ כְּנֶגֶד הַכֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן - מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן חֶלְקוֹ בַּגֹּבַהּ שֶׁכְּנֶגֶד כָּתְלוֹ. כֵּיצַד? בָּנָה אֶחָד כֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן וְהִגְבִּיהוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת, וּבָא חֲבֵרוֹ וּבָנָה כֹּתֶל אֶחָד כְּנֶגְדּוֹ אוֹ בְּצִדּוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ בַּיִת, וְהִגְבִּיהַּ הַכֹּתֶל הָאַחֵר שֵׁשׁ אַמּוֹת - מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן חֶלְקוֹ בִּשְׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁמּוֹסִיף עַל אַרְבַּע אַמּוֹת; שֶׁחֲרֵי נִרְאֶה מִמַּעֲשָׂיו שֶׁהוּא רוֹצֶה בָּהֶן. וְכֵן אִם חָקַק בְּרֹאשׁ הַכֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן מָקוֹם

1) נתבארו בו משפטי המחיצות שיש בין השותפין אם נפלו, וקצת הדינין ממה שיש לשכנים לעשות זה לזה מגדירת המחיצה ומתיקון הרשות המשותף.

לְהַנִּיחַ בּוֹ הַקּוֹרוֹת, אוֹ שֶׁבָּנָה עָלָיו קוֹרָה גְּדוֹלָה שֶׁהַקּוֹרוֹת נִשְׁעָנִין עָלֶיהָ - מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן חֶלְקוֹ בְּשֵׁשׁ הָאַמּוֹת כֻּלָּן שֶׁהוֹסִיף חֲבֵרוֹ עַל הָאַרְבַּע אַמּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּנָה כָּל הַכֹּתֶל; שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַעְתּוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה בְּכָל הַגֹּבַהּ הַזֶּה.

ב. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּנָה הַכֹּתֶל שֶׁמַּבְדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוֹ עַד אַרְבַּע אַמּוֹת, וְתָבַע חֲבֵרוֹ לִתֵּן חֶלְקוֹ בַּהוֹצָאָה, וְאָמַר 'נָתַתִּי חֶלְקִי' - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁנָּתַן, וְנִשְׁבָּע הֵסֵּת שֶׁנָּתַן וְנִפְטַר, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה הַתּוֹבֵעַ שֶׁלֹּא נָתַן. אֲבָל אִם בָּא לִתְבַּע אוֹתוֹ לִתֵּן חֶלְקוֹ בְּהוֹצָאַת שְׁאָר הַגֹּבַהּ שֶׁהוֹסִיף עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁסָּמַךְ לוֹ אוֹ כְּנֶגְדּוֹ, וְאָמַר 'נָתַתִּי' - אֵינוֹ נֶאֱמָן; אֶלָּא חֲבֵרוֹ נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ וְנוֹטֵל מִמֶּנּוּ, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה זֶה שֶׁנָּתַן לוֹ.

ג. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חָרְבָּה בֵּין חָרְבוֹת חֲבֵרוֹ, וְעָמַד חֲבֵרוֹ וְגָדַר רוּחַ רְאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית, עַד שֶׁנִּמְצֵאת חָרְבָּה זוֹ מִשְּׁלֹשׁ רוּחוֹתֶיהָ גְּדוּרָה - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן לוֹ הַהוֹצָאָה כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹעִיל לוֹ, וַהֲרֵי חָרְבָּתוֹ פְּתוּחָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים כְּשֶׁהָיְתָה. לְפִיכָךְ, אִם גָּדַר לוֹ רוּחַ רְבִיעִית, עַד שֶׁנִּמְצֵאת חָרְבָּתוֹ מֻקֶּפֶת גָּדֵר - מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל, וְנוֹתֵן חֲצִי הַהוֹצָאָה שֶׁהוֹצִיא זֶה בְּאַרְבַּע רוּחוֹת עַד אַרְבַּע אַמּוֹת. וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה מְקוֹם הַכֹּתֶל שֶׁל שְׁנֵיהֶם.

ד. אֲבָל אִם הָיָה הַכֹּתֶל שֶׁל זֶה שֶׁבָּנָה, וּבְחֶלְקוֹ בָּנָה - יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶלָּא דָּבָר מוּעָט כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִין; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּכְּתָלִים. וְכֵן אִם הִנִּיחַ עַצְמוֹ הוּא שֶׁגָּדַר רוּחַ רְבִיעִית - הֲרֵי גִּלָּה דַעְתּוֹ, וְנוֹתֵן חֲצִי הַהוֹצָאָה שֶׁל שֶׁלֹּשׁ רוּחוֹת, אִם הָיוּ הַכְּתָלִים שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. וְכֵן שְׁנֵי בָּתִּים זֶה בְּצַד זֶה, וְהָיוּ גַּגֵּיהֶן עֲשׂוּיִין לְדִירָה, אֲפִלּוּ הָיוּ בִּשְׁנֵי צִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים - זֶה עוֹשֶׂה מַעֲקֶה לַחֲצִי גַּגּוֹ שֶׁהוּא דָּר בּוֹ, וְזֶה עוֹשֶׂה מַעֲקֶה לַחֲצִי גַּגּוֹ, וְזֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה, וּמַעְדִּיף, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאוּ זֶה אֶת זֶה. וְאַף עַל פִּי שֶׁבְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים רוֹאִין אוֹתוֹ, יָכוֹל כָּל אֶחָד לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: אֵלּוּ אֵין רוֹאִין אוֹתִי אֶלָּא בַּיּוֹם בְּעֵת שֶׁאֶעֱמֹד עַל גַּגִּי, וְאַתָּה רוֹאֶה אוֹתִי תָּמִיד.

ו. גַּג הַסָּמוּךְ לַחֲצַר חֲבֵרוֹ - עוֹשֶׂה לוֹ מַעֲקֶה גָּבוֹהַּ אַרְבַּע אַמּוֹת. אֲבָל בֵּין גַּג לְגַג מִשְּׁאָר הַגַּגִּין - אֵינוֹ זָקוּק לְאַרְבַּע אַמּוֹת; שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם דָּרִין בַּגַּגּוֹת, לְפִיכָךְ אֵין בַּגַּגּוֹת הֶזֵּק רְאִיָּה. אֲבָל צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה בֵּין שְׁנֵי הַגַּגִּין גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁיִּתְכַּסּוּ אוֹתוֹ כְּגָנָב אִם נִכְנַס לִרְשׁוּתוֹ.

ז. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ - לֹא יֹאמַר הָעֶלְיוֹן: הֲרֵינִי בּוֹנֶה מִכְּנֶגְדִּי וְעוֹלֶה; אֶלָּא בּוֹנִים שְׁנֵיהֶם מִלְּמַטָּה וְעוֹלֶה, וּבוֹנֶה הָעֶלְיוֹן לְבַדּוֹ מִכְּנֶגְדּוֹ וָמַעְלָה. וְאִם הָיְתָה חֲצֵרוֹ לְמַעְלָה מִגַּגּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - אֵין הָעֶלְיוֹן זָקוּק לַתַּחְתּוֹן כְּלָל.

ח. מִי שֶׁהָיָה כָּתְלוֹ סָמוּךְ לְגִנַּת חֲבֵרוֹ, וְנָפַל - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְפַנּוֹת אֲבָנָיו. אָמַר לוֹ: הִגִּיעוּךָ, וַהֲרֵי הֵן שֶׁלְּךָ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. וְאִם רָצָה בָּהֶן בַּעַל הַגִּנָּה, וְאָמַר לוֹ 'הֵן': אִם פִּנָּה אוֹתָם - קָנָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; וַאֲפִלּוּ אָמַר: הֵילָךְ יְצִיאוֹתֶיךָ וְאָטֵל אֲבָנַי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. אֲבָל אִם לֹא פִּנָּה - לֹא קָנָה; שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ אֶלָּא לִדְחוֹתוֹ.

ט. חָמֵשׁ גִּנּוֹת הַמְסַפְּקוֹת מַיִם מִמַּעְיָן אֶחָד, וְנִתְקַלְקֵל הַמַּעְיָן - כֻּלָּן מְתַקְּנוֹת עִם הָעֶלְיוֹנָה. נִמְצֵאת הַתַּחְתּוֹנָה מְתַקֶּנֶת עִם כֻּלָּן, וּמְתַקֶּנֶת לְעַצְמָהּ; וְהָרִאשׁוֹנָה אֵינָהּ מְתַקֶּנֶת עִם הַשְּׁנִיָּה, וְלֹא מֵהַשְּׁנִיָּה וּלְמַטָּה. וְכֵן חָמֵשׁ חֲצֵרוֹת שֶׁשּׁוֹפְכִין מַיִם לְבִיב אֶחָד, וְנִתְקַלְקֵל הַבִּיב - כֻּלָּן מְתַקְּנוֹת עִם הַתַּחְתּוֹנָה. נִמְצֵאת הָעֶלְיוֹנָה מְתַקֶּנֶת עִם כֻּלָּן, וּמְתַקֶּנֶת לְעַצְמָהּ; וְהַתַּחְתּוֹנָה אֵינָהּ מְתַקֶּנֶת עִם הַשְּׁנִיָּה, וְלֹא מֵהַשְּׁנִיָּה וּלְמַעְלָה.

י. בְּנֵי הַנָּהָר - מַשְׁקִין עַל הַסֵּדֶר. רָצָה אֶחָד מֵהֶן לִסְכֹּר, כְּדֵי שֶׁיַּחֲזֹר לוֹ הַמַּיִם, וַיַּשְׁקֶה תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יִפְתַּח, וְאַחֵר רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹת תְּחִלָּה - כָּל הַמִּתְגַּבֵּר זָכָה. וּבוֹר הַקָּרוֹב לָאַמָּה - מִתְמַלֵּא רִאשׁוֹן, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם.

יום חמישי כ"ב שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

א. מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ עֲלִיָּה לְמַעְלָה מִבֵּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[2], וְנָפַל כֹּתֶל מִכְּתָלֵי הַבַּיִת - אֵין בַּעַל הָעֲלִיָּה נוֹתֵן לוֹ כְּלוּם בִּיצִיאוֹתָיו[3], וְכוֹפֶה[4] אֶת בַּעַל הַבַּיִת לִבְנוֹתוֹ כְּשֶׁהָיָה. אֲבָל[5] אֵין בַּעַל הַבַּיִת כּוֹפֶה לְבַעַל הָעֲלִיָּה לִבְנוֹת כֹּתֶל עֲלִיָּה שֶׁנָּפַל. וְהַתִּקְרָה[6] שֶׁל בַּיִת - הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[7], וְהַמַּעֲזִיבָה[8] שֶׁעַל הַתִּקְרָה - הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הָעֲלִיָּה[9].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו משפטי השותפין שהאחד הוא אדון ממקום עליון והשני ממקום תחתון, כגון הבית והעלייה וכל דיניהן בשלימות, להדומה לזה משטף נהר זיתיו ושתלן בשל חבירו שזה בעל האילן וזה בעל הקרקע, והנמשך לזה מדין המוכר אילנות לקוץ ועשה פירות טרם יקצץ. 2) כגון אחים שחלקו ירושת אביהם, באופן שאחד קיבל בית ואחד עלייה, וראה בבא מציעא קיז. ברש"י דיבור המתחיל של שנים. 3) שכן אמרו במשנה שם: "הבית והעלייה של שניים שנפלו אמר בעל העלייה לבנות [את ביתו]" - הרי שבעל הבית בונה לבדו בלי השתתפותו של בעל העלייה (כסף משנה). 4) כלומר, על ידי בית־הדין שיורדין לנכסיו (כסף משנה). ומקור דברים אלו בירושלמי (פרק י דבבא מציעא הלכה ד) בדין בית הבד שהוא בנוי בסלע וגינת אחר על גביו ונפחת גגו של בית הבד, היא קרקעיתה של הגינה, שאמרו במשנה שם שבעל הגינה יורד וזורע למטה עד שיתקן בית הבד את גגו, ואמרו על כך בירושלמי שכל זה אינו אלא כשאין בעל בית הבד לפנינו, אבל אם הוא לפנינו אין צריך לירד ולזרוע אלא כופין אותו לתקן. 5) זהו דבר פשוט, שהרי אין לבעל הבית כל עניין בתיקון העלייה, ואדרבה אם אין עלייה על גביו - הבית שווה יותר (מגיד משנה). 6) הנסרים (בבא מציעא קיז.). 7) כלומר, הוא צריך לתקנה, שהיא חלק מן הבית ולא מן העלייה. 8) "והוא הטיט והעפר שטוחין על התקרה [כרצפה לבעל העלייה]" (פירוש המשניות לרבינו שם) והוא מלשון הפסוק (נחמיה ג, ח) "ויעזבו ירושלים" (רש"י שם). 9) הוא צריך לעשותה, שהיא עשוייה להשוות את הגומות ברשותו ולפיכך תיקונה מוטל עליו. ואף על

מתוך מהדורת וגשל

ב. נָפְלוּ[10] שְׁנֵיהֶם, הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה[11] - חֲרֵי שְׁנֵיהֶם חוֹלְקִין בְּעֵצִים וּבָאֲבָנִים וּבֶעָפָר[12]. וְאִם[13] נִשְׁתַּבְּרוּ מִקְצָת הָאֲבָנִים - רוֹאִין[14] אֵי זוֹ רְאוּיָה לְהִשְׁתַּבֵּר, אִם אַבְנֵי הַבַּיִת אוֹ אַבְנֵי הָעֲלִיָּה. וְדָבָר זֶה יָדוּעַ מִדֶּרֶךְ הַנְּפִילָה: אִם נָפַל הָעֶלְיוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן וַהֲרָסוֹ[15], אוֹ נִשְׁמַט הַתַּחְתּוֹן וְנָפַל הָעֶלְיוֹן וְנֶהֱרַס[16]. וְאִם אֵינָן יוֹדְעִין כֵּיצַד נָפַל[17] - חוֹלְקִין הָאֲבָנִים הַשְּׁלֵמוֹת וְהַשְּׁבוּרוֹת.

ג. אָמַר[18] בַּעַל הָעֲלִיָּה לְבַעַל הַבַּיִת לִבְנוֹת[19], כְּדֵי שֶׁיִּבְנֶה עֲלִיָּתוֹ עַל גַּבָּיו, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה - חֲרֵי בַּעַל הָעֲלִיָּה בּוֹנֶה אוֹתָהּ, אִם רָצָה, כְּשֶׁהָיְתָה. וְאִם בָּא לְשַׁנּוֹת הַכְּתָלִים, לְהַרְחִיב וּלְהַחֲזִיק - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַכְבִּיד עַל כֹּתֶל הַתַּחְתּוֹן; אֲבָל לְמַעֵט - שׁוֹמְעִין לוֹ. וְכֵן בְּקוֹרוֹת תִּקְרָה הָעֶלְיוֹנָה: אִם שִׁנָּה אוֹתָם לְקַלִּים מִמַּה שֶׁהָיוּ - שׁוֹמְעִין לוֹ; לִכְבֵדִים מֵהֶן - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. הִרְבָּה בַּחֲלוֹנוֹת[31] אוֹ שֶׁהוֹסִיף בְּגֹבַהּ[32] הַבַּיִת - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; מִעֵט בַּחֲלוֹנוֹת אוֹ שֶׁמִּעֵט בְּגֹבַהּ הַבַּיִת - שׁוֹמְעִין לוֹ. וְכֵן[33] בַּעַל הָעֲלִיָּה בּוֹנֶה אוֹתָהּ, אִם רָצָה, כְּשֶׁהָיְתָה. וְאִם בָּא לְשַׁנּוֹת הַכְּתָלִים, לְהַרְחִיב וּלְהַחֲזִיק - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַכְבִּיד עַל כֹּתֶל הַתַּחְתּוֹן; אֲבָל לְמַעֵט - שׁוֹמְעִין לוֹ. וְכֵן בְּקוֹרוֹת תִּקְרָה הָעֶלְיוֹנָה: אִם שִׁנָּה אוֹתָם לְקַלִּים מִמַּה שֶׁהָיוּ - שׁוֹמְעִין לוֹ; לִכְבֵדִים מֵהֶן - אֵין

ד. וְאִם[21] אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לִבְנוֹת[22] - בַּעַל הָעֲלִיָּה נוֹטֵל[23] שְׁלִישׁ[24] הַקַּרְקַע, וּבַעַל הַבַּיִת שְׁנֵי שְׁלִישִׁים.

ה. רָצָה[25] בַּעַל הַבַּיִת לִבְנוֹת בֵּיתוֹ - בּוֹנֶה כְּשֶׁהָיָה[26]. וְאִם בָּא לְשַׁנּוֹת בַּכְּתָלִים: אִם חִזֵּק אוֹתָן וְהִרְבָּה[27] בְּרָחְבָּן יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָיוּ[28] - שׁוֹמְעִין לוֹ; רָצָה לְמַעֵט בְּרָחְבָּן אוֹ לִפְחֹת מֵחָזְקָן, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ אֲבָנִים וּבִקֵּשׁ לְהַחֲזִיר לְבֵנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[29] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. בָּא[30] לְשַׁנּוֹת אֶת הַתִּקְרָה לְקוֹרוֹת כְּבֵדִין וַחֲזָקִין - שׁוֹמְעִין לוֹ; לִפְחֹת בְּרָחְבָּן פָּחוֹת מִמַּה שֶׁהָיוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

פי שלעניין שוכר ומשכיר פסק רבינו (פרק ו מהלכות שכירות הלכה ד) שהתחתון, הוא המשכיר, חייב לתקן גם את המעזיבה שברשות העליון מפני "שהמעזיבה חיזוק התקרה היא", וכדעת חכמים במשנה (שם קטז:) - סובר רבינו שלא נחלקו חכמים ורבי יוסי אלא בשוכר ומשכיר אבל בשותפין הכול מודים שבעל העלייה מתקן את המעזיבה שברשותו. והרשב"א בבא בתרא ז. כתב שגם בשותפין על התחתון לתקן את המעזיבה (מגיד משנה). 10) משנה שם קטז: 11) ושניהם הסכימו ביניהם שלא לבנותם מחדש, וראה להלן הלכה ג. [ונראה מדברי רבינו שכתב בסמוך: "ואם נשתברו מקצת האבנים", - שכאן מדובר באופן שכולן שלימות, או שכולן שבורות, ואם כן אין הבעייה על כמה שלימות ושבורות לזה, וכמה לזה, אלא על הכמות שתגיע לכל אחד מהם. וראה להלן שבנוסחת הרי"ף ורש"י וכתב־יד מינכן לא גרסינן בגמרא "עלייתא איתבור" (=העלייה נשברה) ו"תתייתא איתבור" (=התחתונה נשברה) אלא הפירוש הוא כנ"ל, וראה עוד להלן]. 12) [חלק כחלק, חצי לכל אחד ואחד (וראה בפרק י"א מהלכות זכייה ומתנה הלכה ז ש"יחלוק" הוא מחצה). ובגמרא שם הקשו: "רישא אמאי חולקין ניחזי אי בחבסא נפיל, אי בחבטא נפיל, לא צריכא דנפיל בליליא, וליחזינהו בצפרא דפנינהו" (כן הנוסחא ברי"ף, ברש"י ובכתב־יד מינכן, ועיין רמב"ן). כלומר: הגמרא סברה שאין כאן סכסוך על האבנים השלימות והשבורות אלא על הכמות שתגיע לכל אחד מהם, וכמו שכתבנו למעלה, וסברה כמו כן, שלפי זה, אם נפרש שיש לשניהם חלקים שווים - אין כאן חידוש שחולקים בשווה. אלא על כורחנו שהאחד גבוה מחבירו ואבניו ועפרו מרובה משל חבירו וכמו שפירש רש"י (לפי הנוסחא שהביא הרמב"ן והרשב"א בדבריו. ועיין במגיד משנה ובמלאכת שלמה ובב"ח סימן קסד). וצריך לומר שזהו אחד מתנאי השותפות שבמקרה של נפילה יתחלקו ביניהם (ועיין רמב"ן ורשב"א שם), ועל זה מקשה הגמרא: "ניחזי אי בחבסא נפיל" = נראה אם נפלה החומה תחתיה, וודאי העליונים לבעל העלייה והתחתונים לבעל הבית, "אי בחבטא נפיל" = אם נפלה העלייה למרחוק - הרחוקים לבעל העלייה והמקומיים לבעל הבית, ועל זה מתרץ שנפל בלילה ופינו אותם משם ולא ידוע. אולם רבינו הביא המשנה כלשונה ולא פירשה כשנפלה בלילה ופינוה, כמו שאמרו בגמרא, מפני שסמך על התוספתא (פרק י"א דבבא מציעא הלכה א) המפרשת משנתנו כשיש לשניהם חלקים שווים, ולפי זה לא קשה כלל "ניחזי אי בחבסא נפיל, אי בחבטא נפיל" ואין צורך לפרש כשנפלה בלילה ופינוה. וזו לשון התוספתא: "הבית והעלייה של שניים שנפלו [שניהם חולקין בעצים ובאבנים ובעפר - כן הוא בכתב־יד ווין ובדפוס ראשון] במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם שווין, אבל אם היה אחד גדול ואחד קטן, זה נוטל שלו וזה נוטל שלו", ועיין עוד ברמב"ן ובמגיד משנה בשם רשב"א]. 13) משנה שם, ולפי פירושה בשקלא וטריא בגמרא. 14) כגון, שנפל הבית ביום, או שאפילו נפלו בלילה, אבל עדיין לא פונו. 15) שאז העליונות משתברות. 16) שאז התחתונות משתברות. 17) משנה שם, והוסברה בגמרא, כגון שנפל בלילה והאבנים פונו, וזה שפינה הלך ואיננו שישאלו אותו. 18) משנה שם קיז. וכחכמים ולא כרבי יהודה. 19) על חשבון בעל הבית בלבד. 20) ואינו צריך להעלות לו שכר דירה מפני שהבית משועבד לעלייה (בבא קמא כ:) [ומה שכתב רבינו למעלה הלכה א שכופה בעל העלייה את בעל הבית לבנות את הכותל שנפל - אין זה אלא משום שהבית קיים, שהרי "ביתא לעלייה משתעבד" (בבא קמא שם), ויכול בעל העלייה לכוף אותו לבנות הכתל שנפל (ודלא כדעת הרשב"א שהביא המגיד־משנה שרק הבית משתעבד ולא בעל הבית), אבל כאן שנפל הבית אין בעל העלייה כופה לבעל הבית לחזור ולבנות שמכיוון שנפל הבית אין בעל הבית משועבד עוד (כעין סברת הרשב"א וראה במגיד משנה וכסף משנה). ובבית הבד הבנוי בסלע וגינה על גביו ונפחת גגו של בית הבד - וודאי יכול לכופו לבעל בית הבד שיתקן גגו, וכן מפורש בירושלמי שם. אבל יש להבין למה השמיט זאת רבינו להלן בהלכה ח, ולא כתב שיכול לכופו]. 21) שם בברייתא וכרבי נתן וכרבא שהכריע כמותו. 22) שהם עניים. 23) כגון, שהם רוצים לזרוע על שטח, או שרוצים שניהם למכור אותו, וראה תוספות שם דיבור המתחיל לא לזה ולא לזה וסמ"ע שם סעיף קטן יד, טו. 24) וכפי שמנמקת הגמרא. שהעלייה אוכלת בקרקע שליש, היינו, שאם היה הבית ראוי לעמוד תשעים שנה, אינו ראוי כעת לעמוד אלא שישים שנה, וכן יש לו בקרקע (תורת חיים שם). 25) שם מימרא של רב אחא בר אדא משמו של עולא. 26) אבל אסור לו למעט ממידת חוסנו כבסמוך. 27) כלומר, או שהרבה ברוחב. 28) כגון, שהיו לבנים שאין רוחבם אלא שלושה טפחים (למעלה פרק ב הלכה יח) ועשאם אבנים שרוחבם שישה טפחים (שם). וראה להלן. 29) כגון מגזית שרחבה חמישה טפחים (שם) לגוויל שרוחבו שישה טפחים (שם). כן הוא בגמרא בבא מציעא שם. 30) מימרא שם. 31) במימרא הנ"ל. ואף זה גורע מהחוזק של הבית. 32) שבית נמוך יותר חזק מגבוה. 33) היינו, לעיקרון שלא לשנות, אבל

שׁוֹמְעִים לוֹ. הִרְבָּה בַּחֲלוֹנוֹת אוֹ שֶׁמִּעֵט בְּגֹבַהּ הָעֲלִיָּה - שׁוֹמְעִין לוֹ; אֲבָל אִם מִעֵט בַּחֲלוֹנוֹת אוֹ הִרְבָּה בְּגָבְהָהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

ו. נִתְדַּלְדְּלוּ[34] קוֹרוֹת הַבַּיִת וְיָרְדוּ לַאֲוִיר הַבַּיִת: אִם הִגִּיעוּ לְתוֹךְ[35] עֲשָׂרָה טְפָחִים - סוֹתֵר[36] וּבוֹנֶה[37]; וְאִם לֹא הִגִּיעוּ - יָכוֹל בַּעַל הָעֲלִיָּה לְעַכֵּב עָלָיו. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת: אֲנִי אֶשְׂכֹּר לְךָ מָקוֹם כְּדֵי שֶׁתְּדוּר בּוֹ עַד שֶׁאֶתַּקֵּן הַתִּקְרָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי רוֹצֶה שֶׁאֶטְרַח מִמָּקוֹם לְמָקוֹם כְּדֵי שֶׁתְּתַקֵּן אֶת בֵּיתְךָ.

ז. הִתְנוּ[38] בֵּינֵיהֶם דָּבָר זֶה[39]: אִם נִשְׁאַר בְּגֹבַהּ הַבַּיִת כְּדֵי שֶׁיִּקַּח אָדָם חֲבִילָה[40] בֵּינוֹנִית עַל רֹאשׁוֹ וְיִכָּנֵס בָּהּ תַּחַת קוֹרוֹת אֵלּוּ שֶׁנֶּעֱקְמוּ - אֵינוֹ סוֹתֵר; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהִכָּנֵס בָּהּ עַד שֶׁיָּכֹךְ אֶת רֹאשׁוֹ - סוֹתֵר וּמְתַקֵּן וּבוֹנֶה, וְאֵין בַּעַל הָעֲלִיָּה יָכוֹל לְעַכֵּב, שֶׁהֲרֵי הִתְנוּ בֵּינֵיהֶם תְּחִלָּה.

ח. בֵּית[41] הַבַּד[42] שֶׁהוּא בָּנוּי בָּעָבִי הָהָר וְגִנָּה אַחַת[43] עַל גַּבָּיו[44], וְנִפְחֲתוּ שְׁמֵי בֵּית הַבַּד[45] כְּאַרְבָּעָה טְפָחִים[46] אוֹ יוֹתֵר - הֲרֵי בַּעַל הַגִּנָּה יוֹרֵד וְזוֹרֵעַ לְמַטָּה, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה זֶה לְבֵית בַּדּוֹ כִּפִּין[47], וִיתַקֵּן הָעֶלְיוֹן[48] קַרְקַע גִּנָּתוֹ וְיִזְרַע כָּל גִּנָּתוֹ.

ט. שְׁתֵּי[49] גְּנוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ[50], וְהַיָּרָק בֵּינְתַּיִם בְּגֹבַהּ עֲבִי הָאָרֶץ שֶׁבֵּינֵיהֶם[51]: כֹּל שֶׁהָעֶלְיוֹן יָכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִטֹּל אוֹתוֹ מֵעִקָּרוֹ[52] - הֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ[53], וּבִלְבַד[54] שֶׁלֹּא יֶאֱנֹס אֶת עַצְמוֹ[55]; וְהַשְּׁאָר - שֶׁל תַּחְתּוֹן[56]. הָיָה[57] מַגִּיעַ לְנוֹפוֹ, וְאֵינוֹ מַגִּיעַ לְעִקָּרוֹ - לֹא יִטֹּל הָעֶלְיוֹן[58]; וְאִם נָטַל - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ. אֲבָל הָאִילָן[59] הָעוֹמֵד עַל הַמֶּצֶר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹטֶה לְתוֹךְ שְׂדֵה אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי שְׁנֵיהֶם חוֹלְקִין[60] בְּפֵרוֹתָיו.

י. שָׂטַף[61] נָהָר אֶת זֵיתָיו וּשְׁתָלָם בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְאָמַר הַלָּה: זֵיתַי אֲנִי נוֹטֵל - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִשּׁוּם[62] יִשּׁוּב הָאָרֶץ[63], אֶלָּא יַעַמְדוּ בִּמְקוֹמָן[64]. וְאִם[65] עֲקָרָן הַנָּהָר בְּגוּשֵׁיהֶן[66], כְּשֶׁשְּׁתָלָן - יַחְלְקוּ הַפֵּרוֹת בַּעַל הַשָּׂדֶה עִם בַּעַל הַזֵּיתִים כָּל שָׁלֹשׁ שָׁנִים[67], וּלְאַחַר שָׁלֹשׁ - הַכֹּל לְבַעַל הַשָּׂדֶה[68]. וְאִם לֹא נֶעֱקָרוּ בְּגוּשֵׁיהֶן - הַכֹּל לְבַעַל הַקַּרְקַע מִיָּד[69].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

ביחס הפוך: בעל הבית אסור לו למעט בחוזק הבית וברוחבו, ומותר לו להרבות, ואילו בעל העלייה אסור לו להרבות בכובד העלייה ומותר לו למעט. ומן הכלל הזה נובעים כל הפרטים דלהלן. 34) בבא בתרא ו: ז. וכרב חמא. נתדלדלו, היינו, שהכתלים נשארו חזקים ורק התיקרה ירדה, שלא כרש"י המפרש שהכתלים טבעו בקרקע. 35) שאין אדם יכול לדור למטה מעשרה טפחים, ואין זה יכול לדחותו מרשותו (סמ"ע סימן קסד סעיף קטן ו). 36) את התקרה הרעועה. 37) היינו, בעל הבית בונה את התקרה והעליון את המעזיבה כמו בהלכה א (מגיד משנה). 38) במימרא של רב חמא שם. 39) כלומר, כשחלקו התנו שאם תשפל העלייה יסתרו ויבנו מחדש. כרב הונא בנו של רב יהושע, שם. 40) רש"י (שם דיבור המתחיל איסורייתא) מפרש: "חבילת קנים". 41) בבא מציעא קיז: במשנה. 42) מקום שעוצרים בו זיתים, להוציא מהם שמנם. 43) והיא שייכת לאחר. 44) באופן שתקרת בית הבד היא קרקעיתה של הגינה. 45) תקרת בית הבד. 46) כשמואל ולא כרב (שם קיח.). לפי שאין אדם זורע חציו למעלה וחציו למטה (שם). ואם נפחת בפחות מארבעה טפחים - לא איכפת לנו לפי שאין לך מקום חשוב בפחות מארבעה טפחים כמו שאמרו בכמה מקומות בתלמוד. 47) תקרה. 48) שתיקון המעזיבה שייך לעליון, כשיטת רבינו למעלה הלכה א. 49) שם קיח: במשנה. 50) ששתיהן סמוכות במורד ההר, וקרקעית האחת גבוהה משל חברתה. 51) ונתעורר דין־ודברים ביניהם: העליון אומר שלי הוא, שבקרקעי גדל, והתחתון אומר שלי הוא, שבאוויר שלי גדל, שאם רצה ממלא בעפר עד למעלה ואין כאן ירק. 52) אף שאינו מגיע לנופו, ומה שנמצא בגמרא שם: "מגיע לעיקרו ואין מגיע לנופו, מאי, תיקו" ואם כן זה נשאר בספק, ויש לפסוק שלא ייטול העליון כדלהלן - נראה שרבינו לא גרס לה. 53) כרבי שמעון במשנה שם, שכן פסק ריש לקיש שם קיט. ומעיקר הדין סובר רבי שמעון כרבי יהודה שם שהכול לתחתון, שאם ירצה התחתון למלאות גינתו עפר אין כאן ירק". אלא כל מה שיכול עליון לפשוט את ידו וליטול - מפקיר הוא לגבי תחתון. 54) מימרת דבי רבי ינאי שם קיט. 55) כלומר, שלא יתפשט כל כך עד שיגיע לידי סכנה (פרוש המשניות לרבינו שם). 56) [אפילו השורשים. ומה שאמר רבא (שם קיח:) ששורשי הירק הם של עליון אפילו לדעת רבי יהודה - אין זה אלא אם הוא יכול לפשוט ידו וליטול, אבל אם אינו יכול לפשוט ידו וליטול, הרי הוא מפקירו לתחתון, ועיין רש"י שם במשנה דיבור המתחיל והשאר]. 57) שם קיט. בעייה של רב ענן שלא נפתרה. 58) לא פסק שיחלוקו, כדין כל ספק בממון, מפני שהתחתון הוא המוחזק (כסף משנה). ועוד שהרי הלכה כרבי יהודה שהכול לתחתון, כנ"ל, אלא שהוא מפקיר לעליון וכיוון שספק הוא אם מפקיר לעליון הרי הוא בחזקתו (=בחזקת התחתון). 59) שם קז. כשמואל ולא כרב. כלומר ענפיו נוטים, אבל שורשיו בתוך המצר, שהוא של שניהם (תוספות שם דיבור המתחיל אילן). 60) כיוון שהוא יונק מקרקע של שניהם. 61) ברייתא שם קא. 62) ראה סמ"ע סימן קסד סעיף קטן א. שהראשון שנטע עד עכשיו אף להבא ייטע, ואילו זה שהביא הנהר את הזיתים לרשותו, לא היה נוטע מעצמו, ואנו מעוניינים להרבות במטעים בארץ. 63) מימרא של רבי יוחנן בגמרא שם. אבל בחו"ל שומעים לו, ויכול ליטול את זיתיו (שם קא:), וכן הוא בשולחן ערוך סימן קסד סעיף א. ועיין אור שמח. 64) אם בעל השדה רוצה בהם (סמ"ע סעיף קטן ה). 65) מימרא בשם ריש לקיש שם קא. 66) גושי העפר שסביב האילנות ואף אם לא ניטעו היו יכולים לחיות מאותו עפר, והרי הם כמו שלא נעקרו ואין בהם משום ערלה (פרק י מהלכות מעשר שני ונטע רבעי הלכה יב). 67) שאף על פי שיכולים לחיות מהגושים בלבד - אינם יכולים לגדל פירות בלי הקרקע של זה (מגיד משנה בשם הרשב"א). ובלי הגושים, היו אסורים מחמת ערלה (גמרא שם) ולפיכך יש לשניהם חלק בהם. ואף על פי שהמוצא אבידה בזוטו של ים ובשלוליתו של נהר הרי היא שלו שוודאי נתייאשו הבעלים ממנה (פרק י"א מהלכות גזילה ואבידה הלכה י) - אין זה אלא במטלטלין, אבל בקרקע אין הייאוש מועיל (פרק ח שם הלכה יד) וכיוון שנעקרו עם גושיהם יש להם דין קרקע (משנה למלך). 68) שהרי הוא אומר לבעל הזיתים: אם הייתי אני נוטע אותם לפני שלוש שנים, האם לא הייתי אוכל פירותיהם? (גמרא שם). 69) שכיוון שנעקרו בלי גושיהם - דין מטלטלין להם, וזכה בהם בעל השדה בייאוש כדין זוטו של ים (משנה למלך). והמדובר בגוף העצים ובשבחם, שהרי הפירות אסורים בערלה עד השנה הרביעית (סמ"ע סימן קסד סעיף קטן ד).

יא. כֵּיוֹצֵא בּוֹ[70], הַמּוֹכֵר[71] זֵיתָיו לְעֵצִים[72]: אִם[73] פָּסַק עִמּוֹ לָקֹץ מִיָּד - כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁיַּעֲשׂוּ חֲרֵי הֵן לְבַעַל הַקַּרְקַע[74]; וְאִם[75] הִתְנָה עִמּוֹ לָקֹץ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה - כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁיּוֹצִיאוּ לְבַעַל הָעֵצִים. מָכַר סְתָם: אִם עָשׂוּ פָּחוֹת[76] מֵרְבִיעִית לִסְאָה[77] חוּץ מִן הַהוֹצָאָה[78] - חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַזֵּיתִים[79]; עָשׂוּ רְבִיעִית לִסְאָה חוּץ מִן הַהוֹצָאָה - חֲרֵי אֵלּוּ יַחֲלֹקוּ[80].

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

א. חֲצַר הַשֻּׁתָּפִין - כָּל אֶחָד מֵהֶן כּוֹפֶה אֶת חֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת בָּהּ בֵּית שַׁעַר וָדֶלֶת, וְכֵן כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהֶחָצֵר צְרִיכָה לָהֶם צֹרֶךְ גָּדוֹל, אוֹ דְּבָרִים שֶׁנָּהֲגוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה לַעֲשׂוֹתָם; אֲבָל שְׁאָר הַדְּבָרִים, כְּגוֹן צִיּוּר וְכִיּוּר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ כּוֹפֵהוּ. עָשָׂה אֶחָד מֵהֶן מֵעַצְמוֹ, אִם גִּלָּה הַשֵּׁנִי דַּעְתּוֹ שֶׁנּוֹחַ לוֹ בַּמֶּה שֶׁעָשָׂה חֲבֵרוֹ - מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל, וְנוֹתֵן חֶלְקוֹ בַּהוֹצָאָה.

ב. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת בְּחָצֵר אַחֶרֶת - בְּנֵי הֶחָצֵר מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם דֶּלֶת וְנֶגֶר וּמַנְעוּל; אֲבָל בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים - אֵין מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ. וְאִם הָיָה שָׁרוּי עִמָּהֶם בְּאוֹתָהּ חָצֵר - מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ עַל הַכֹּל.

ג. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין בֶּחָצֵר שֶׁבִּקֵּשׁ לְהַעֲמִיד בָּהּ בְּהֵמָה אוֹ רֵחַיִם, אוֹ לְגַדֵּל בָּהּ תַּרְנְגוֹלִין - חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו. וְכֵן שְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁאֵין דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לַעֲשׂוֹתָן בְּחַצְרוֹתֵיהֶן - בְּכְלָן הַשֻּׁתָּפִין מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה, חוּץ מִן הַכְּבִיסָה, לְפִי שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְהִתְבַּזּוֹת עַל גַּב הַנָּהָר.

ד. אֶחָד חֲצַר הַשֻּׁתָּפִין וְאֶחָד מָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ - כָּל בְּנֵי הַמָּבוֹי מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמָּבוֹי אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי הַמְּדִינָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בַּמְּבוֹאוֹת.

ה. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין בֶּחָצֵר שֶׁהֶעֱמִיד בְּהֵמָה אוֹ רֵחַיִם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בֶּחָצֵר, וְלֹא מִחָה בּוֹ שֵׁתָּפוֹ - חֲרֵי זֶה מְעַכֵּב עָלָיו כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה. וְאִם הֶעֱמִיד בִּפְנֵי בְּהֵמָה זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים - הֶחֱזִיק. שֶׁהַשֻּׁתָּפִין מַקְפִּידִין עַל הַמְּחִיצָה, וְהוֹאִיל וְהִנִּיחוּ - מָחַל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּחֲצַר הַשֻּׁתָּפִין; אֲבָל בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֶעֱמִיד בְּהֶמְתּוֹ וְעָשָׂה לוֹ מְחִיצָה - לֹא הֶחֱזִיק. שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא דֶּרֶךְ שְׁאֵלָה. וְהוּא הַדִּין לְכָל מַעֲמִיד תַּנּוּר וְכִירַיִם וּמְגַדֵּל תַּרְנְגוֹלִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. שֶׁאִם תֹּאמַר: הֶחֱזִיק - אֵין לְךָ אָדָם שֶׁמַּשְׁאִיל מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ.

ו. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבִּקֵּשׁ לִפְתּוֹחַ לוֹ חַלּוֹן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לְחָצֵר - חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמִּסְתַּכֵּל בּוֹ מִמֶּנּוּ. וְאִם פָּתַח - יִסְתֹּם. וְכֵן לֹא יִפְתְּחוּ הַשֻּׁתָּפִין בֶּחָצֵר, פֶּתַח בַּיִת כְּנֶגֶד פֶּתַח בַּיִת אוֹ חַלּוֹן כְּנֶגֶד חַלּוֹן. אֲבָל פּוֹתֵחַ אָדָם לִרְשׁוּת הָרַבִּים פֶּתַח כְּנֶגֶד פֶּתַח וְחַלּוֹן כְּנֶגֶד חַלּוֹן; מִפְּנֵי שֶׁאוֹמֵר לוֹ: חֲרֵינִי כְּאֶחָד מִבְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁרוֹאִין אוֹתְךָ.

ז. וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא יִפְתַּח אָדָם חָנוּת כְּנֶגֶד פֶּתַח חֲצַר חֲבֵרוֹ, שֶׁזֶּה הֶזֵּק קָבוּעַ תָּמִיד; שֶׁחֲרֵי בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים עוֹבְרִים וְשָׁבִים, וְזֶה יוֹשֵׁב בַּחֲנוּתוֹ כָּל הַיּוֹם וּמַבִּיט בְּפֶתַח חֲבֵרוֹ.

ח. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין בֶּחָצֵר שֶׁלָּקַח בַּיִת בְּחָצֵר אַחֶרֶת - אֵינוֹ יָכוֹל לִפְתּוֹחַ פִּתְחוֹ לַחֲצַר הַשֻּׁתָּפִין שֶׁלּוֹ. אֲפִלּוּ בָּנָה עֲלִיָּה עַל גַּבֵּי בֵּיתוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ פֶּתַח לְתוֹךְ הֶחָצֵר, לְפִי שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶן אֶת הַדֶּרֶךְ. נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁהָיָה לָזֶה שָׁכֵן אֶחָד, וְנַעֲשׂוּ לוֹ שְׁכֵנִים הַרְבֵּה. אֲבָל פּוֹתֵחַ הוּא פֶּתַח עֲלִיָּה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְאִם רָצָה לַחֲלֹק חֲדָרוֹ לִשְׁנַיִם - חוֹלֵק.

ט. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד: שֶׁאֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁהֵבִיא אֶצְלוֹ לְבֵיתוֹ אַנְשֵׁי בַּיִת אַחֶרֶת - יֵשׁ לַחֲבֵרוֹ לְעַכֵּב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עָלָיו אֶת הַדֶּרֶךְ. וְכֵן הַמַּשְׁכִּיר בֵּיתוֹ לְבַעַל בַּיִת אֶחָד, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא עִמּוֹ קְרוֹבָיו אוֹ מְיֻדָּעָיו לִשְׁכֹּן עִמּוֹ כְּאֶחָד בְּבַיִת זֶה - חֲרֵי הַמַּשְׁכִּיר מְעַכֵּב עָלָיו.

י. הָיָה פֶּתַח שֶׁל אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין קָטָן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַרְחִיבוֹ; שֶׁחֲרֵי שֵׁתָּפוֹ אוֹמֵר לוֹ: בְּפֶתַח קָטָן אֲנִי יָכוֹל לְהִסָּתֵר מִמְּךָ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, וְאֵינִי יָכוֹל לְהִסָּתֵר מִמְּךָ בְּפֶתַח גָּדוֹל. וְאִם הָיָה הַפֶּתַח גָּדוֹל - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ שְׁנַיִם; שֶׁחֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: בְּפֶתַח אֶחָד אֲנִי יָכוֹל לְהִסָּתֵר, בִּשְׁנַיִם - אֵינִי יָכוֹל.

יא. אֲבָל מִי שֶׁהָיָה לוֹ פֶּתַח קָטָן לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְרָצָה לְהַרְחִיבוֹ, אוֹ הָיָה רָחָב וְרָצָה לַעֲשׂוֹתוֹ שְׁנַיִם - אֵין חֲבֵרוֹ שֶׁכְּנֶגְדּוֹ מְעַכֵּב עָלָיו; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְעַכֵּב עָלָיו.

יב. כּוֹפִין בְּנֵי מָבוֹי זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת לָהֶן לֶחִי אוֹ קוֹרָה לַמָּבוֹי.

יג. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּתַח לַמָּבוֹי - אֵין בְּנֵי מָבוֹי כּוֹפִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת דֶּלֶת לַמָּבוֹי; שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: רְצוֹנִי שֶׁאֶכָּנֵס בַּחֲבִילָתִי עַד פִּתְחִי. וּמָבוֹי הַמְפֻלָּשׁ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבִקְשׁוּ בְּנֵי הַמָּבוֹי לְהַעֲמִיד לָהֶם דְּלָתוֹת - בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים מְעַכְּבִין עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁפְּעָמִים דּוֹחֲקִין הָרַבִּים וְנִכְנָסִין בּוֹ.

יד. מִי שֶׁבִּקֵּשׁ לִפְתּוֹחַ פֶּתַח בְּמָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ - בְּנֵי מָבוֹי מְעַכְּבִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ. וְאִם הָיָה מָבוֹי מְפֻלָּשׁ - פּוֹתֵחַ כָּל פֶּתַח שֶׁיִּרְצֶה לְכַתְּחִלָּה.

טו. הָיָה לוֹ פֶּתַח סָתוּם בְּמָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ - חֲרֵי זֶה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

70) כלומר, כשם שאמרנו שלאחר שלוש שנים הכל לבעל השדה, כמו כן בהא דלהלן הכל לבעל הקרקע. 71) בבא מציעא ק: במשנה. 72) להסקה או לבניין, ולא לגדל פירות. 73) התברר בשקלא וטריא שם, כדבר פשוט. 74) היינו, הכל במשמעות הלשון (ולא כשיטת הרשב"א, שהביא המגיד־משנה, שלבעל הזיתים יש תמיד חלק בהם). 75) אף זה בשקלא וטריא שם, כדבר פשוט. 76) שאז אין הבעלים מקפידים מזה. 77) שהם רעים כל כך, עד שסאה מהם אינו מוציא רביעית הלוג שמן. 78) של המסיקה והעצירה, וכדומה, שם ק: קא. מימרא של רבי שמעון בן פזי. 79) שלפי שהם רעים כל כך אין בעל הקרקע מקפיד אם בעל הזיתים נוטלם לעצמו (גמרא שם). 80) שיש לשניהם חלק בהם: זה אומר זיתי גדלו וזה אומר ארצי גדלה (משנה שם).
1) נתבאר בו מה שיש לשותפין בחצר לעשותו שכופין בו זה את זה, והדברים שיכול האחד למנוע לחבירו לעשות בחצרות, וכן מה שכופין בני מבוי זה לזה לעשות, ומה שמונעין האחד לאחר לעשותו.

מתוך מהדורת וגשל

פּוֹתְחוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה; וְאִם פָּרַץ אֶת פְּצִימָיו - בְּנֵי מָבוֹי מְעַכְּבִין עָלָיו. וְכֵן אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁבִּקֵּשׁ לִסְתּוֹם פִּתְחוֹ וּלְהַחֲזִירוֹ לְמָבוֹי אַחֵר - בְּנֵי מָבוֹי מְעַכְּבִין עָלָיו; שֶׁמָּא יָבוֹא עֲלֵיהֶם מַס, וּמִתְמַעֵט מֵחֶלְקָן מִן הַמַּס הַקָּצוּב עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי. לְפִיכָךְ, מָקוֹם שֶׁאֵין הַמַּס קָצוּב עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי - הֲרֵי זֶה סוֹתֵם פִּתְחוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה.

טז. חָמֵשׁ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת לְמָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ - כֻּלָּן מִשְׁתַּמְּשׁוֹת עִם הַחִיצוֹנָה, וְהַחִיצוֹנָה מִשְׁתַּמֶּשֶׁת לְעַצְמָהּ. וְכֵן הַשְּׁנִיָּה מִשְׁתַּמֶּשֶׁת לְעַצְמָהּ, וּמִשְׁתַּמֶּשֶׁת עִם הַחִיצוֹנָה, וְאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּשֶׁת עִם הַשְּׁאָר. נִמְצֵאת הַפְּנִימִית מִשְׁתַּמֶּשֶׁת עִם כֻּלָּן וּמִשְׁתַּמֶּשֶׁת לְעַצְמָהּ. לְפִיכָךְ, אִם בַּעַל הַשְּׁנִיָּה בָּנָה אִצְטַבָּא כְּנֶגֶד פִּתְחוֹ וּסְתָמוֹ - אֵין הַחִיצוֹנָה יְכוֹלָה לְעַכֵּב עָלָיו; אֲבָל כָּל הַפְּנִימִיּוֹת מְעַכְּבִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶן אֶת הַדֶּרֶךְ בָּאֹרֶךְ, שֶׁהֲרֵי מַקִּיפִין הָאִצְטַבָּא. וְכֵן בַּעַל הַשְּׁנִיָּה שֶׁפָּתַח לַחֲצֵרוֹ פֶּתַח שֵׁנִי בֵּינוֹ וּבֵין הַחִיצוֹנָה - אֵין הַחִיצוֹנָה מְעַכֶּבֶת עָלָיו, שֶׁאֵין לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ אֶלָּא מִפִּתְחוֹ וְלַחוּץ. אֲבָל אִם פָּתַח הַפֶּתַח הַשֵּׁנִי בֵּינוֹ וּבֵין הַשְּׁלִישִׁי - הַפְּנִימִית מְעַכֶּבֶת עָלָיו, שֶׁאֵין לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמָּבוֹי אֶלָּא מִפֶּתַח חֲצֵרוֹ הָרִאשׁוֹן וְלַחוּץ. וְכֵן הַדִּין בְּכֻלָּן.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

א. כּוֹפִין בְּנֵי הָעִיר זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת חוֹמָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לָעִיר, וְלִבְנוֹת לָהֶן בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְלִקְנוֹת סֵפֶר תּוֹרָה וּנְבִיאִים וּכְתוּבִים, כְּדֵי שֶׁיִּקָּרֵא בָּהֶן כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה לִקְרוֹת מִן הַצִּבּוּר.

ב. מִי שֶׁלָּקַח עִיר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - כּוֹפִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין לִקַּח לוֹ דֶּרֶךְ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ, מִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְכוֹפִין בְּנֵי בִקְעָה זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת בֵּינֵיהֶם חָרִיץ וּבֶן חָרִיץ.

ג. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָצֵר בְּעִיר אַחֶרֶת - בְּנֵי הָעִיר מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ לַחְפֹּר עִמָּהֶם בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת וְאַמַּת הַמַּיִם; אֲבָל בִּשְׁאָר כָּל הַדְּבָרִים - אֵין מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ. וְאִם הָיָה שָׁרוּי עִמָּהֶם בְּאוֹתָהּ הָעִיר - מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ עַל הַכֹּל.

ד. כְּשֶׁהֵן גּוֹבִין מֵאַנְשֵׁי הָעִיר לִבְנוֹת הַחוֹמָה - גּוֹבִין לְפִי קְרִיבַת הַבָּתִּים מִן הַחוֹמָה. כָּל הַסָּמוּךְ לַחוֹמָה נוֹתֵן יוֹתֵר.

ה. וְכָל הַדָּר בָּעִיר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, אוֹ שֶׁקָּנָה בָּהּ בֵּית דִּירָה - נוֹתֵן עִם בְּנֵי הָעִיר בְּכָל הַדְּבָרִים הַצְּרִיכִין לְתִקּוּן הַחוֹמָה וְהַדְּלָתוֹת, וּשְׂכַר הַפָּרָשִׁין הַשּׁוֹמְרִין אֶת הַמְּדִינָה, וְכֹל כֵּיוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁשּׁוֹמְרִין אֶת הָעִיר.

ו. כָּל הַדְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִין לִשְׁמִירַת הָעִיר - לוֹקְחִין מִכָּל אַנְשֵׁי הָעִיר, וַאֲפִלּוּ מִן הַיְתוֹמִים, חוּץ מִתַּלְמִידֵי חֲכָמִים; שֶׁאֵין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים צְרִיכִין שְׁמִירָה, שֶׁהַתּוֹרָה שׁוֹמַרְתָּן. אֲבָל לְתִקּוּן הַדְּרָכִים וְהָרְחוֹבוֹת - אֲפִלּוּ מִן הַחֲכָמִים. וְאִם כָּל הָעָם יוֹצְאִין וּמִתַּקְּנִין בְּעַצְמָן - לֹא יֵצְאוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים עִמָּהֶן, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים לְהִזְדַּלְזֵל לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ.

ז. הָיוּ חוֹפְרִין נָהָר לְהָבִיא בּוֹ מַיִם לַמְּדִינָה - גּוֹבִין אַף מִן הַיְתוֹמִים; שֶׁזּוֹ זְכוּת לָהֶם, כְּדֵי שֶׁיַּשְׁקוּ מִמֶּנּוּ שְׂדוֹתֵיהֶם וְכַרְמֵיהֶם. לְפִיכָךְ, אִם אֵרַע לָהֶם דָּבָר שֶׁלֹּא בָּאוּ הַמַּיִם - הוֹאִיל וְלֹא נֶהֱנוּ מֵהֶן הַיְתוֹמִים, מַחֲזִירִין לָהֶם כָּל מַה שֶּׁנִּלְקַח מֵהֶן. וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה.

ח. כּוֹפִין בְּנֵי מָבוֹי זֶה אֶת זֶה שֶׁלֹּא לְהוֹשִׁיב בֵּינֵיהֶן לֹא חַיָּט וְלֹא בֵּרְסִי, וְלֹא אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת. הָיָה שָׁם בַּמָּבוֹי אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי אֻמָּן, וְלֹא מִחוּ בּוֹ, אוֹ שֶׁהָיְתָה שָׁם מֶרְחָץ אוֹ חֲנוּת אוֹ רֵחַיִם, וּבָא חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה מֶרְחָץ אַחֶרֶת כְּנֶגְדּוֹ אוֹ טְחוֹן אַחֶרֶת - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אַתָּה פּוֹסֵק חַיָּי. וַאֲפִלּוּ הָיָה מִבְּנֵי מָבוֹי אַחֵר - אֵינָן יְכוֹלִין לְמָנְעוֹ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בֵּינֵיהֶם אוֹתָהּ אֻמָּנוּת. אֲבָל גֵּר מִמְּדִינָה אַחֶרֶת שֶׁבָּא לַעֲשׂוֹת חֲנוּת בְּצַד חֲנוּתוֹ שֶׁל זֶה, אוֹ מֶרְחָץ מִצַּד מֶרְחָץ שֶׁל זֶה - יֵשׁ לָהֶן לְמָנְעוֹ. וְאִם הָיָה נוֹתֵן עִמָּהֶם מְנָת הַמֶּלֶךְ - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ.

ט. רוֹכְלִין הַמַּחֲזִירִין בָּעֲיָרוֹת - אֵין בְּנֵי הַמְּדִינָה יְכוֹלִין לְעַכְּבָן; שֶׁתַּקָּנַת עֶזְרָא הִיא שֶׁיִּהְיוּ מַחֲזִירִין, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַבְּשָׂמִים מְצוּיִין לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל. אֲבָל אֵינָן קוֹבְעִין מָקוֹם וְיוֹשְׁבִין בּוֹ, אֶלָּא מִדַּעַת בְּנֵי הָעִיר. וְאִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא - קוֹבֵעַ מָקוֹם בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה.

י. הַסּוֹחֲרִים שֶׁמְּבִיאִין סְחוֹרָתָם לִמְכֹּר בְּתוֹךְ הָעֲיָרוֹת - בְּנֵי הָעִיר מְעַכְּבִין עֲלֵיהֶם. וְאִם מָכְרוּ בְּיוֹם הַשּׁוּק בִּלְבַד - אֵין מוֹנְעִין אוֹתָם. וְהוּא שֶׁיִּמְכְּרוּ בַּשּׁוּק; אֲבָל לֹא יְחַזְּרוּ עַל הַפְּתָחִים אֲפִלּוּ בְּיוֹם הַשּׁוּק. וְאִם יֵשׁ לָהֶן מַלְוֶה בָּעִיר - מוֹכְרִין כְּדֵי פַּרְנָסָתָם אֲפִלּוּ בְּלֹא יוֹם הַשּׁוּק, עַד שֶׁיִּפְרְעוּ חוֹבָן וְיֵלְכוּ לָהֶן.

יא. אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ שֶׁבִּקֵּשׁ לְהַעֲשׂוֹת רוֹפֵא, אֻמָּן, אוֹ גַּרְדִּי, אוֹ מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - בְּנֵי מָבוֹי מְעַכְּבִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶם הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצְאִין. וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת בַּחֲצַר הַשֵּׁתָּפִין - לֹא יַשְׁכִּירֶנּוּ לֹא לְרוֹפֵא, וְלֹא לְאֻמָּן, וְלֹא לְגַרְדִּי, וְלֹא לְסוֹפֵר יְהוּדִי שֶׁכּוֹתֵב הַשְּׁטָרוֹת, וְלֹא לִמְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

יב. חֲנוּת שֶׁבֶּחָצֵר - יְכוֹלִין הַשֻּׁכָּנִים לִמְחוֹת בְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַנִּכְנָסִים וְהַיּוֹצְאִין; אֶלָּא עוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ בַּחֲנוּתוֹ וּמוֹכֵר בַּשּׁוּק. אֲבָל אֵינָן יְכוֹלִין לִמְחוֹת בְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַפַּטִּישׁ אוֹ מִקּוֹל הָרֵחַיִם; שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִיק לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְכֵן יֵשׁ לוֹ לְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאֵין הַשֵּׁתָּפִין יְכוֹלִין לִמְחוֹת בְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַתִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן.

יג. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בּוֹר לִפְנִים מִבֵּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - נִכְנָס בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין, וְיוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם יוֹצְאִין. וְאֵינוֹ מַכְנִיס בְּהֶמְתּוֹ וּמַשְׁקֶה מִבּוֹרוֹ, אֶלָּא מְמַלֵּא

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבאר בו מה שבני העיר כופין זה את זה לעשות, ומה שיש לכולן לעשות שקצתן פטורין, ומה שקצתן מונעין לקצתן או לבני עיר אחרת, ונמשך לזה קצת ממה שיש בין בני החצרות בזה, ודין מי שיש לו בור לפנים מביתו של חבירו וכן מי שיש לו גינה לפנים מגינת חבירו.

1 וּמַשְׁקֶה מִבַּחוּץ. וּשְׁנֵיהֶם עוֹשִׂין פּוֹתַחַת עַל הַבּוֹר. בַּעַל
2 הַבּוֹר - כְּדֵי לִשְׁמֹר אֶת מֵימָיו; וּבַעַל חָצֵר - מִשּׁוּם חֲשַׁד
3 אִשְׁתּוֹ, שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס לְשָׁם אֶלָּא מִדַּעְתּוֹ.
4 **יד.** מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ גִּנָּה לִפְנִים מִגִּנָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - נִכְנָס בְּשָׁעָה
5 שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין, וְיוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם
6 יוֹצְאִין. וְאֵין מַכְנִיס לְתוֹכָהּ תַּגָּרִים. וְלֹא יִכָּנֵס מִתּוֹכָהּ לְשָׂדֶה
7 אַחֶרֶת. וְהַחִיצוֹן זוֹרֵעַ אֶת הַדֶּרֶךְ. הֶחֱזִירוּ אֶת הַדֶּרֶךְ מִן הַצַּד
8 מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם - הֲרֵי זֶה נִכְנָס וְיוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁהוּא רוֹצֶה,
9 וּמַכְנִיס לְתוֹכָהּ תַּגָּרִים; וְלֹא יִכָּנֵס מִתּוֹכָהּ לְשָׂדֶה אַחֶרֶת. וְכָל
10 אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לְעַכֵּב עַל חֲבֵרוֹ בִּזְרִיעַת הַדֶּרֶךְ שֶׁנָּתְנוּ מִן
11 הַצַּד.

12 **יום שישי כ"ג שבט ה'תשע"א**

13 **פֶּרֶק שְׁבִיעִי**[1]

14 **א.** מִי[2] שֶׁהָיְתָה לוֹ חַלּוֹן בְּכָתְלוֹ, וּבָא חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה חָצֵר[3]
15 בְּצִדּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַחַלּוֹן: סְתֹם חַלּוֹן זֶה, כְּדֵי
16 שֶׁלֹּא תַּבִּיט בִּי[4]; שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִיק בְּהֶזֵּק זֶה[5]. וְאִם[6] בָּא חֲבֵרוֹ
17 לִבְנוֹת כָּתְלוֹ כְּנֶגֶד הַחַלּוֹן כְּדֵי שֶׁיָּסוּר הֶזֵּק רְאִיָּתוֹ - צָרִיךְ
18 לְהַרְחִיק אֶת כָּתְלוֹ מִכְּנֶגֶד הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת[7], כְּדֵי שֶׁלֹּא
19 יַאֲפִיל עָלָיו[8].

20 **ב.** הָיְתָה[9] הַחַלּוֹן לְמַטָּה בַּכֹּתֶל - כּוֹפֶה אֶת חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת
21 כְּנֶגְדָּהּ בְּרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת[10] וּלְהַגְבִּיהַּ הַבִּנְיָן אַרְבַּע אַמּוֹת[11],
22 כְּדֵי[12] שֶׁלֹּא יַבִּיט בּוֹ מִן הַחַלּוֹן[13].
23 **ג.** הָיְתָה[14] הַחַלּוֹן לְמַעְלָה בַּכֹּתֶל, וּבָנָה חֲבֵרוֹ כֹּתֶל כְּנֶגֶד
24 הַחַלּוֹן מִלְּמַטָּה: אִם הָיָה מֵרֹאשׁ הַכֹּתֶל שֶׁבָּנָה עַד הַחַלּוֹן
25 גֹּבַהּ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יוֹתֵר - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ אַף עַל פִּי
26 שֶׁלֹּא הִרְחִיק מִכֹּתֶל הַחַלּוֹן כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי לֹא הֶאֱפִיל עָלָיו[15],
27 וְאֵינוֹ מַזִּיקוֹ בִּרְאִיָּה[16]. אֲבָל אִם נִשְׁאַר גֹּבַהּ מֵרֹאשׁ הַכֹּתֶל עַד
28 הַחַלּוֹן פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת - כּוֹפֵהוּ לְמַעֵט הַכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא
29 יַעֲמֹד עַל רֹאשׁ הַכֹּתֶל וְיַשְׁקִיף מִן הַחַלּוֹן; אוֹ יַגְבִּיהַּ הַכֹּתֶל
30 עַל הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, וְיִהְיֶה הַכֹּתֶל רָחוֹק מִן הַחַלּוֹן אַרְבַּע
31 אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל וְלֹא יָצִיץ וְיִרְאֶה.
32 **ד.** בָּנָה[17] כֹּתֶל אֶחָד[18] בְּצַד[19] הַחַלּוֹן - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִן
33 הַחַלּוֹן טֶפַח[20], וּמִגְּבִיהַּ הַכֹּתֶל אַרְבַּע אַמּוֹת[21] עַל הַחַלּוֹן, אוֹ[22]
34 כּוֹנֵס[23] רֹאשׁ הַכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵשֵׁב עָלָיו וְיָצִיץ וְיִרְאֶה.
35 **ה.** בָּנָה[24] שְׁנֵי כְתָלִין מִשְּׁנֵי צִדֵּי הַחַלּוֹן - צָרִיךְ לִהְיוֹת בֵּינֵיהֶן
36 רֹחַב אַרְבַּע אַמּוֹת[25], וְהַחַלּוֹן בְּאֶמְצַע הָאַרְבַּע[26]. וְלֹא[27] יְסַכֵּךְ
37 עַל גַּבֵּיהֶן, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק הַסִּכּוּךְ מִן הַכֹּתֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ
38 הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל עָלָיו[28]. לְפִיכָךְ, מִי[29]
39 שֶׁבָּא לִפְתֹּחַ חַלּוֹן לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, בֵּין חַלּוֹן גְּדוֹלָה בֵּין חַלּוֹן
40 קְטַנָּה, בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו משפטי החלונות שיש לאחד על האחר, וכל ענייני החלונות בשלימות. 2) בבא בתרא כב. במשנה. ושם מבואר שיש בחלונות דין חזקה. וראה למעלה פרק ב הלכה יד. 3) [לא כתב "לעשות חצר", אלא "ועשה חצר", כלומר, עשה את החצר ושתק ולא מיחה על זה שיש חלון בכתלו של חבירו, ולפיכך החזיק בו (ראה להלן הלכה ו). והשמיענו רבינו כאן שאף על פי שהחלון היה מקודם, לפני שעשה את החצר, ואז לא היה שום היזק ראייה, ולא היה דין חזקה, עד שעשה חבירו המצר, ושתק ולא מיחה בידו, ואם כן לא עשה מעשה להחזיק, ואף על פי כן הוא קונה בחזקה. ולהוציא מדברי ר"י מיגאש שכתב (בתחילת מסכת בבא בתרא) לפי תירוץ אחד, שזהו החילוק בין היזק ראייה בחצר השותפין, שאין שם חזקה, לפי שאין שם מעשה, לבין חלון שיש בו חזקה להיזק ראייה, לפי שעשה מעשה בפתיחת החלון. ואם כן מוכרחים לחלק ביניהם באופן אחר: שבחצר השותפין שניהם מזיקים זה את זה בהיזק ראייה ויכול לטעון שלפיכך לא מיחה, מפני שגם חבירו ניזוק על ידו, ואילו בחלון אין בעל החלון ניזוק כלל וכמו שכתב הר"י מיגאש שם לפי תירוץ אחר. או כמו שכתב הרא"ש (בבא בתרא פרק א סימן ב) שבחצר השותפין הוא היזק תמידי ואילו בחלון אינו מזיקו אלא בשעה שעומד ליד החלון ומסתכל]. 4) והיינו, היזק ראייה. 5) [כמו שכתב להלן פרק יא הלכה ד שבכל ההרחקות מועילה חזקה לאלתר, ובלי טענה, עיין שם.]. 6) משנה שם. 7) ודי בזה, אף אם הוא עוד מאפיל עליו, שכך הם שיעורי החכמים: לא פחות ולא יותר (שולחן ערוך סימן קנד, סעיף כא). 8) ברייתא שם כב: 9) משנה וברייתא שם. 10) כדי שלא יאפיל, כנ"ל. 11) כלומר, ארבע אמות מעל לראש החלון ויש אומרים שאין זה אלא באופן שהרחיק ארבע אמות כדין, אבל אם הרחיק יותר - יש להגביה יותר, שאם לא כן, יוכל להציץ בחלון (מגיד משנה). [וראה להלן הלכה ד]. 12) ברייתא שם. 13) היינו, דרך החלון לתוך הבית פנימה. 14) משנה וברייתא שם. 15) והמדובר, באופן שאין מקום לטענת הדוושא. המובאת לקמן פרק ט הלכה ט (סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נב). 16) כיוון שישנה הרחקה של ארבע אמות בין הכותל והחלון. 17) ברייתא שם כב: ולפי פירושה בגמרא. 18) כי אם בנה שני כתלים, הוא דין אחר, ויבואר להלן הלכה ה. 19) בצידו ולא למולו, כגון שהכותל שבו החלון הוא ממזרח למערב, והכותל השני מן הצפון לדרום. 20) בגמרא שם: "כמלוא רוחב חלון". אבל ברי"ף ורא"ש שם נוסף "וכמה - טפח" (וכן הוא בכתב־יד ה' בדקדוקי סופרים שם). 21) אבל לרש"י שם דיבור המתחיל והלא מציץ, ותוספות שם דיבור המתחיל במדיר, לא מועיל כאן גובה ארבע אמות, לפי שיוכל לעמוד בסוף הכותל ולשחות ולהציץ. וראה במגיד משנה שהכריע כרבינו על רקע המציאות. [ואף על פי שכתבנו למעלה (בהלכה ב) שאם הרחיק יותר מארבע אמות צריך להגביה יותר מארבע אמות - אין זה אלא בכותל שממול אבל לא בכותל שמן הצד, ועיין מגיד־משנה]. 22) שם כרב זביד. 23) כלומר, עושה אותו צר למעלה. 24) משנה שם כב. וכפירושה הסופי בגמרא שם כב: 25) כי אחרת הצל מאפיל. 26) היינו, שרוחב החלון הוא בכלל הארבע (ולא כשיטת הטור, שצריך ארבע אמות מחוץ לרוחב החלון - סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נז). ואם החלון רחב ארבע אמות, צריך להרחיק שני הכתלים מן החלון טפח, לפחות, מכל צד כמבואר למעלה (מגיד משנה). 27) אינו בתלמוד, אבל הוא פשוט, ונלמד ממה שכתב למעלה (מגיד משנה). 28) כדין כותל מכנגד שצריך ארבע אמות. והמדובר, כשאי אפשר לעלות על גבי הסיכוך, שאם לא כן יש גם חשש שמא יציץ ויראה (למעלה הלכה ב־ג). 29) שם נט. וכדעת רבי אילעא, שאמר שם שאפילו בחלון המצרית (כפירוש רבינו בסוגייה זו, ראה להלן הלכה ו־ז) ואפילו למעלה

1 שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: תַּזִּיק לִי בִּרְאִיָּה; וַאַף עַל פִּי שֶׁהִיא גְבוֹהָה,
2 תַּעֲלֶה בְּסֵלָם וְתִרְאֶה.
3 **ו.** הֲרֵי[30] שֶׁפָּתַח חַלּוֹן לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, וּמָחַל[31] לוֹ בַּעַל הֶחָצֵר;
4 אוֹ שֶׁגִּלָּה דַעְתּוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ, כְּגוֹן שֶׁבָּא וְסִיַּע עִמּוֹ; אוֹ שֶׁיָּדַע
5 הַנֶּזֶק וְלֹא עִרְעֵר - הֲרֵי זֶה הֶחֱזִיק בַּחַלּוֹן, וְאֵינוֹ יָכוֹל אַחַר
6 כָּךְ[32] לַחֲזֹר וּלְעַרְעֵר עָלָיו לִסְתֹּם[33]. וְכֵיצַד[34] דִּינָהּ שֶׁל חַלּוֹן
7 זֶה, שֶׁהִנִּיחָהּ לְפָתְחָהּ? אִם[35] רֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם יָכוֹל לִכָּנֵס
8 מִמֶּנָּה, אוֹ[36] שֶׁהָיְתָה לְמַטָּה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אַף עַל פִּי שֶׁאֵין
9 רֹאשׁוֹ נִכְנָס מִמֶּנָּה - אֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת כְּנֶגְדָּהּ
10 אוֹ מִצִּדֶּיהָ, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק[37] אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּמוֹ
11 שֶׁבֵּאַרְנוּ[38].
12 **ז.** הָיְתָה[39] חַלּוֹן קְטַנָּה שֶׁאֵין רֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם נִכְנָס מִמֶּנָּה,
13 וְהָיְתָה לְמַעְלָה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת[40] - בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת[41]
14 כְּנֶגְדָּהּ וּבִצִּדֶּיהָ. שֶׁהֲרֵי טוֹעֵן וְאוֹמֵר: לֹא הִנַּחְתִּיךְ לִפְתֹּחַ[42],
15 אֶלָּא מִפְּנֵי[43] שֶׁהִיא קְטַנָּה וּגְבוֹהָה; אֲבָל שֶׁתַּחֲזִיק עָלַי עַד
16 שֶׁאַרְחִיק הַבִּנְיָן - לֹא הִנַּחְתִּי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[44]?
17 בְּשֶׁפְּתָחָהּ לְתַשְׁמִישׁ[45] אוֹ כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס בָּהּ הָרוּחַ; אֲבָל אִם
18 פְּתָחָהּ לְאוֹרָה[46], אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה[47] בְּיוֹתֵר וּגְבוֹהָה בְּיוֹתֵר,
19 הוֹאִיל וְלֹא עִרְעֵר - הֶחֱזִיק, וְאֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת
20 כְּנֶגְדָּהּ אוֹ מִצִּדֶּיהָ עַד שֶׁיַּרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא
21 יַאֲפִיל עָלָיו, שֶׁהֲרֵי מָחַל לוֹ עַל הָאוֹרָה. וְכֵן[48] מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ
22 חַלּוֹן מֵחֲזֻקֶת, וּבָא חֲבֵרוֹ וּבָנָה[49] כְּנֶגְדָּהּ אוֹ מִצִּדֶּיהָ בְּלֹא
23 הַרְחָקָה, אוֹ סְתָמָהּ, וְשָׁתַק בַּעַל הַחַלּוֹן - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר
24 וּלְעַרְעֵר לִפְתֹּחַ הַחַלּוֹן אוֹ לְהַרְחִיק הַבִּנְיָן; שֶׁכֵּיוָן שֶׁשָּׁתַק -
25 מָחַל. שֶׁאֵין אָדָם עָשׂוּי שֶׁסּוֹתְמִין אוֹרוֹ בְּפָנָיו וְשׁוֹתֵק, אֶלָּא
26 אִם כֵּן מָחַל.
27 **ח.** מִי[50] שֶׁהָיוּ לוֹ חַלּוֹנוֹת לְמַטָּה בְּכָתְלוֹ, וּבָא חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת
28 בִּפְנֵיהֶן, וְאָמַר לוֹ: אֲנִי אֶפְתַּח לְךָ חַלּוֹנוֹת אֲחֵרוֹת בְּכֹתֶל זֶה
29 עַצְמוֹ לְמַעְלָה מֵאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה מְעַכֵּב עָלָיו, וְאוֹמֵר לוֹ: בְּעֵת
30 שֶׁתִּפְתַּח הַחַלּוֹנוֹת תַּרְעִיד אֶת הַכֹּתֶל וּתְקַלְקֵל אוֹתוֹ. וַאֲפִלּוּ
31 אָמַר: אֲנִי אֶסְתֹּר כָּל הַכֹּתֶל, וְאֶבְנֶה אוֹתוֹ לְךָ חָדָשׁ, וְאֶעֱשֶׂה
32 בּוֹ חַלּוֹנוֹת לְמַעְלָה, וְאֶשְׂכֹּר לְךָ בַּיִת שֶׁתָּדוּר בּוֹ עַד שֶׁאֶבְנֶה
33 - יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו, וְאוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁאֶטְרַח מִמָּקוֹם
34 לְמָקוֹם[51]. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיָה שָׁם טֹרַח כְּלָל[52], וְאֵין צָרִיךְ
35 לְפָנוֹת - אֵינוֹ יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו, וְכוֹפִין אוֹתוֹ שֶׁיִּהְיֶה חֲבֵרוֹ
36 סוֹתֵם חַלּוֹן זֶה שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, וְעוֹשֶׂה לוֹ חַלּוֹן מִלְּמַעְלָה;
37 שֶׁזּוֹ מִדַּת סְדֹם[53]. וְכֵן[54] כָּל דָּבָר שֶׁזֶּה נֶהֱנֶה בּוֹ, וְאֵין חֲבֵרוֹ
38 מַפְסִיד וְאֵין חָסֵר כְּלוּם - כּוֹפִין עָלָיו.
39 **ט.** אֲבָל[55] בַּעַל הַחַלּוֹנוֹת שֶׁרָצָה לְשַׁנּוֹת מְקוֹם חַלּוֹנוֹ, בֵּין
40 לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה[56]; אֲפִלּוּ[57] הָיְתָה גְדוֹלָה, וְאָמַר: אֶפְתַּח
41 אַחֶרֶת קְטַנָּה[58], וְאֶסְתֹּם זוֹ - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו. וְכֵן[59]
42 אֵינוֹ יָכוֹל לְהַרְחִיב בַּחַלּוֹן כָּל שֶׁהוּא.

מארבע אמות - יכול בעל החצר למחות בידו. 30) שם נח: במשנה, שחלון צורית יש לה חזקה, ומפרשה רבינו בחלון שיש בה היזק ראייה, ואף על פי כן יש לה חזקה. 31) רבינו לשיטתו שבנזקין אין צורך לא בחזקת שלוש שנים ולא בטענה, ראה למעלה פרק ה הלכה ה. 32) היינו, אפילו מיד, שהרי לדעת רבינו אין צורך בשלוש שנים. 33) והיינו, בכל החלונות, אף בחלון קטן, ואף אם הוא למעלה מארבע אמות, שאף על פי שאין בהם דין חזקה לעניין שלא יכול השני לבנות כותל על ידו, יש בהם חזקה לעניין זה, שאינו יכול לסתום את החלון. 34) משנה וגמרא שם נח: ונט. 35) במשנה שם, חילקו בין חלון צורית, שיש בה חזקה ובין חלון מצרית, שאין בה חזקה, ופירשו שחלון מצרית היא קטנה, שאין ראשו של אדם יכול להיכנס בה, ואם כן חלון צורית, היא חלון שראשו של אדם יכול להיכנס בה. 36) בגמרא שם מבדילים רבי זירא ורבי אילעאי, בין חלון שהוא למטה מארבע אמות, שיש בה דין חזקה לבין חלון שהוא למעלה מארבע אמות, שאין בה דין חזקה; ולדעת רבינו (וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל למטה) המדובר על חלון קטן, אבל בחלון גדול, אף למעלה מארבע אמות יש בו דין חזקה. אך הראב"ד (בהשגתו כאן) והרשב"ם (שם דיבור המתחיל אמר רבי זירא) פירשו להיפך, שהמדובר בחלון גדול, אבל בחלון קטן אף למטה מארבע אמות אין בה חזקה, וראה מגיד משנה והגהות מיימוני. 37) מכנגד, והוא הדין בגובה, וכן בצדדין לפי השיעורים המתאימים. 38) למעלה הלכות א־ה. 39) משנה וגמרא שם. 40) רבינו לשיטתו, שרק אם מצטרפים שני התנאים האלו, אין בה דין חזקה. 41) אבל אינו יכול לדרוש את סתימת החלון. 42) ומשמע שעל הפתיחה עצמה אינו יכול לערער ואינו יכול לכוף אותו לסתום. 43) שאז אין ההיזק־ראייה גדול ביותר. והרשב"ם כתב שאם החלון קטן אין בו קבע, ולפי זה יכול הוא למחות אף על הפתיחה. 44) שם נט. מימרא של שמואל. 45) אם כי יש בה גם אור (כסף־משנה). 46) והכל תלוי בדעתו של הפותח (כסף משנה). ויש אומרים שצריך שיהא ניכר בחלון שהוא עשוי לאורה, כגון שהוא צר מבחוץ ורחב מבפנים (הגהות מיימוני). 47) וצריך שיהיה לפחות כמלוא מקדח (כסף משנה בשם הרמב"ן). 48) כלומר: כשם שיש דין חזקה בפתיחת החלון, כן יש דין חזקה בסתימתו. 49) בגמרא: "ולסתום", ולדעת רבינו, אף בניית כותל מול החלון, בכלל זה. ולדעת הראב"ד בהשגתו כאן אין חזקה בבניין כותל אלא לאחר שלושים יום, כמו בסוכה, להלן פרק ח הלכה ז (לחם־משנה). 50) שם ז. מימרא של רב חמא. 51) בגמרא שם השיבו כך על הטענה שיסתור את כל הבית, ואילו על סתירת הכותל לבדו, השיבו שכותל חדש אחד עם שלושה כתלים עתיקים לא יחזיקו מעמד. 52) מכלל שאם יש טורח כל שהוא יכול לעכב עליו, ובכלל זה גם בית התבן ובית העצים כמו שאמרו בגמרא שם (לחם משנה). 53) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו מהמבואר למעלה. וראה בבבא בתרא נט. 54) שם נט. בקשר לפתיחת החלון למעלה מארבע אמות, כשאין שום היזק לשני. 55) בבא בתרא ס. במשנה, ושם שאין בעל הפתח יכול לשנות את הפתח, להרחיבו או לעשותו שניים, והוא הדין, לדעת רבינו, בחלון, אם כי לא הוזכר מפורש. 56) שאם היה למעלה מארבע אמות אסור לעשותו למטה ששם מזיקו יותר בראייה, ואם היה למטה אסור לעשותו למעלה, וכן דעת רב משה גאון (מגיד משנה). שכשהיה למטה, ידע בעל החצר שבעל הכותל מצוי תמיד ליד החלון ונשמר ממנו, אבל כשעושהו ואינו מצוי תמיד ליד החלון אינו יודע להישמר ממנו בעת שעולה על דעתו לטפס על הסולם ולהופיע פתאום על יד החלון, ולא ידע לשמור ממנו (לחם משנה). 57) מפני הטעמים האמורים. 58) במקום אחר, או למעלה או למטה. 59) שם ס. במשנה, בפתח, והוא הדין בחלון.

י. שְׁנֵי[60] אַחִין[61] שֶׁחָלְקוּ חָצֵר מִדַּעְתָּן[62], וְשָׁמוּ הַבִּנְיָן[63] וְהָעֲצִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה, וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל שׁוּמַת הָאַוִּיר[64], וְהִגִּיעַ לְאֶחָד מֵהֶן בְּחֶלְקוֹ תַּרְבֵּץ הֶחָצֵר[65], וְלַשֵּׁנִי הָאַכְסַדְרָה[66], אִם רָצָה[67] בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת כֹּתֶל בְּסוֹף חֶלְקוֹ - בּוֹנֶה[68] בִּפְנֵי הָאַכְסַדְרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּאֲפִיל עָלָיו, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁמוּ הָאַוִּיר.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

א. הַמְבַקֵּשׁ לְהוֹצִיא זִיז מִכָּתְלוֹ עַל אַוִּיר חָצֵר חֲבֵרוֹ כָּל שֶׁהוּא - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁהֲרֵי מַזִּיקוֹ בִּרְאִיָּה בְּעֵת שֶׁתּוֹלֶה בּוֹ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. הוֹצִיא אֶת הַזִּיז וְלֹא מִחָה בּוֹ לְאַלְתַּר בַּעַל הֶחָצֵר - הֲרֵי הֶחֱזִיק בַּעַל הַזִּיז.

ב. הָיָה הַזִּיז טָפַח - הֶחֱזִיק בַּאֲוִיר הֶחָצֵר כְּנֶגְדּוֹ; וְאִם רָצָה בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת תַּחַת הַזִּיז וּלְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ - בַּעַל הַזִּיז מְעַכֵּב עָלָיו. וְאִם אֵין בַּזִּיז טָפַח - לֹא הֶחֱזִיק בַּאֲוִיר הֶחָצֵר; וְכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת תַּחְתָּיו וּלְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ שֶׁל זִיז - אֵין בַּעַל הַזִּיז יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו.

ג. הָיָה הַזִּיז שֶׁהוֹצִיא רָחָב טָפַח, וּמָשׁוּךְ בַּאֲוִיר חֲצֵרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים, וְלֹא מִחָה בּוֹ - הֶחֱזִיק בּוֹ בְּאַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה; וְאִם רָצָה לְהַרְחִיב אֶת הַזִּיז עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה מַרְחִיב. וְאֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת בַּאֲוִיר חֲצֵרוֹ תַּחַת הַזִּיז כְּלוּם, אֶלָּא אִם כֵּן הִנִּיחַ לוֹ תַּחְתָּיו גֹּבַהּ אֲוִיר עֲשָׂרָה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּזִּיז.

ד. הַמַּעֲמִיד סֻלָּם קָטָן, שֶׁאֵין לוֹ אַרְבָּעָה (חֲזָקִין) [חוֹזְקִין], בְּצַד כָּתְלוֹ בְּתוֹךְ חָצֵר שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - לֹא הֶחֱזִיק בְּנֶזֶק זֶה; וְכָל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה בַּעַל הֶחָצֵר - בּוֹנֶה בְּצַד סֻלָּם וּמְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ. וְאִם הָיָה סֻלָּם גָּדוֹל, שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְבָּעָה (חֲזָקִין) [חוֹזְקִין] אוֹ יָתֵר - הֶחֱזִיק; וְאִם בָּא לִבְנוֹת וּלְבַטְּלוֹ - בַּעַל הַסֻּלָּם מְעַכֵּב עָלָיו עַד שֶׁיִּרְחִיק כַּשִּׁעוּר, שֶׁהֲרֵי מָחַל לוֹ לְהַעֲמִיד סֻלָּם גָּדוֹל. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁיָּבוֹא בַּעַל הַגָּג לְהַעֲמִיד סֻלָּם גָּדוֹל - בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִמְחוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזִיק עָלָיו. אֲבָל אִם הֶעֱמִיד סֻלָּם קָטָן - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ; שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לוֹ: אֵין עָלֶיךָ הֶפְסֵד בָּזֶה, כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה - תִּטְּלֶנּוּ.

ה. הָרוֹצֶה לְהוֹצִיא צִנּוֹר עַל חָצֵר חֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּקָּלֵחַ שָׁם הַמַּיִם, אוֹ שֶׁעָשָׂה מַזְחִילָה עַל כָּתְלוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַמַּיִם נִזְחָלִין וְיוֹרְדִין לַחָצֵר חֲבֵרוֹ - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו. וְאִם לֹא מִחָה בּוֹ - הֶחֱזִיק זֶה בַּצִּנּוֹר. רָצָה אַחַר כָּךְ לִסְתֹּם הַצִּנּוֹר - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהֶחֱזִיק בַּעַל הַגָּג לִשְׁפֹּךְ מֵימָיו לַחָצֵר חֲבֵרוֹ, כָּךְ הֶחֱזִיק בַּעַל הֶחָצֵר שֶׁיִּהְיוּ מֵימֵי גַגּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בָּאִין אֶצְלוֹ לִרְשׁוּתוֹ. רָצָה בַּעַל הַגָּג לַעֲקֹר הַצִּנּוֹר מִצַּד זֶה וּלְהַחֲזִירוֹ בְּצַד אַחֵר, אוֹ שֶׁהָיָה אָרֹךְ וְרָצָה לְקַצְּרוֹ - אֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁלֹּא הֶחֱזִיק אֶלָּא בְּמֵימֵי הַגָּג, וְהֲרֵי הֵם בָּאִים אֶצְלוֹ מִכָּל מָקוֹם. וְכֵן אִם רָצָה בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת תַּחַת הַצִּנּוֹר - אֵין בַּעַל הַגָּג יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁאֵין הַצִּנּוֹר עָשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ כְּזִיז, כְּדֵי שֶׁיַּחֲזִיק בַּאֲוִיר הֶחָצֵר, שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא לְקַלּוּחַ הַמַּיִם.

ו. מִי שֶׁהוֹרִיד מֵי גַגּוֹ עַל חָצֵר חֲבֵרוֹ, וְלֹא מִחָה בּוֹ, וְהֶחֱזִיק בְּדָבָר זֶה: אִם הַמַּיִם מְנַטְּפִין, וְרָצָה לְקַבְּצָם לְמָקוֹם אֶחָד וְלַעֲשׂוֹתָם צִנּוֹר - עוֹשֶׂה. וְכֵן אִם הָיוּ בָּאִין דֶּרֶךְ צִנּוֹר מִמָּקוֹם אַחֵר, וְחִלְּקָן עַל רֹחַב הַכֹּתֶל וְהֶחֱזִירָן נוֹטְפִין - עוֹשֶׂה. וַאֲפִלּוּ לִבְנוֹת עַל גַּגּוֹ כְּמִין צְרִיף, עַד שֶׁיֵּרְדוּ הַמַּיִם בִּמְהֵרָה לַחָצֵר חֲבֵרוֹ - בּוֹנֶה; שֶׁהֲרֵי הֶחְזִקוּ מֵימָיו שֶׁל זֶה לִירֵד לַחָצֵר חֲבֵרוֹ.

ז. כֹּתֶל שֶׁבֵּין רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן: אִם הָיוּ שֵׁנִיהֶם מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ; זֶה חוֹפֵר מִצַּד זֶה וּמַכְנִיס קוֹרוֹתָיו כָּל שֶׁהֵן, וְזֶה חוֹפֵר מִצַּד זֶה וּמַכְנִיס קוֹרוֹתָיו. הָיָה הַכֹּתֶל שֶׁל רְאוּבֵן לְבַדּוֹ - אֵין שִׁמְעוֹן יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. חָפַר שִׁמְעוֹן בְּכֹתֶל זֶה, וְהִכְנִיס בָּהּ קוֹרָה אַחַת, וְשָׁתַק רְאוּבֵן וְלֹא מִחָה בּוֹ - הֶחֱזִיק בִּמְקוֹם הַקּוֹרָה. אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה, וְרָצָה שִׁמְעוֹן לְהַחֲלִיפָהּ בְּקוֹרָה גְּדוֹלָה וְעָבָה - מַחֲלִיף. הָיְתָה הַקּוֹרָה סַכַּת עֲרַאי: כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם - לֹא הֶחֱזִיק בָּהּ סְתָם, שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר: לֹא מָחַלְתִּי וְהִנַּחְתִּיךָ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֲרַאי; לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֶחֱזִיק, שֶׁאֵין זֶה עֲרַאי. וְאִם סַכַּת יְמֵי הֶחָג הִיא: כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג - לֹא הֶחֱזִיק; לְאַחַר שִׁבְעָה - הֶחֱזִיק. וְאִם חִבֵּר רֹאשׁ הַקּוֹרָה בַּכֹּתֶל בְּטִיט - מִיָּד הֶחֱזִיק. וְהוּא שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁרְאוּבֵן סִיַּע עִמּוֹ, אוֹ רָאָה וְלֹא מִחָה.

ח. מִי שֶׁהֶחֱזִיק בְּכֹתֶל זֶה בְּקוֹרָה אַחַת - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיק בְּקוֹרָה שְׁנִיָּה; שֶׁהֲרֵי לֹא מָחַל לוֹ אֶלָּא עַל הָאַחַת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהוֹדָה שֶׁאֵין הַכֹּתֶל זֶה שֶׁלּוֹ, אֶלָּא חֲבֵרוֹ מָחַל לוֹ עַל הַכְנָסַת קוֹרָה זוֹ; אֲבָל אִם טָעַן: שֶׁכֹּתֶל זֶה שֵׁתֶף אֲנִי בָּהּ, הוֹאִיל וְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בְּקוֹרָה אַחַת - נֶאֱמָן, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֻלָּן, אַחַר שֶׁשִּׁבְעַת שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁהוּא שֵׁתֶף בְּכָל הַכֹּתֶל.

ט. הָיוּ קוֹרוֹתָיו שֶׁל רְאוּבֵן בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל, וּבְצַד שִׁמְעוֹן מְקוֹמוֹת חֲפוּרִין לְהַכְנִיס בָּהֶן רָאשֵׁי הַקּוֹרוֹת - לֹא הֶחֱזִיק

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

60) שם ז. כרב חמא. 61) והוא הדין שותפים (הגהות מיימוני). 62) ושכחו לשום את האוויר, שאילו היו חולקים בבית־דין, היו וודאי עושים השומא כהוגן ולא היו מסיחים דעתם מלשום את האוויר. 63) היינו, שזה שקיבל את הבניין העלה לזה בדמים את ההפרש, ששווים הבניין והעצים נגד המגרש הריק. 64) יש אומרים שאין זה אלא אם הדגישו שהעלאת דמים זו מכוונת כלפי הייתרון של העצים והבניין, ולכן אין האוויר בכלל השומא, אבל אם שמו סתם: חלק זה נגד חלק זה - גם האוויר בכלל השומא (מגיד־משנה). 65) בגמרא שם: "תרביצא", ופירש רש"י שם: "גינה". ואם כן לדעת רבינו היא גינת החצר. 66) בגמרא שם: "איספלידא", ומפרשה רבינו "אכסדרה" וכן פירשה הר"י שם בתוספות, וכתב שם שרק באכסדרא, שיש לה שלושה כתלים והרביעית פרוצה, יכול להאפיל, שהרי יש בה הרבה אור, אבל בבית רגיל אינו יכול להאפיל, "שבית בלי אור אינו שווה כלום" (רמ"א סימן קנד סעיף כז). 67) והיינו, מיד, לפני שזה יחזיק בו, וראה רש"י שם דיבור המתחיל בדנפשאי. 68) ואין זה יכול להסתמך על חזקת האבות, שאין היורש יכול לטעון, שהוא רוצה לגור כמו שגרו אבותיו (הגהות מיימוני). 1) נתבארו משפטי הזיזין שיש לאחד על האחר, והסולמות והצינורות המקלחות מים, ונעיצת הקורות בכתלים.

בָּהֶן שִׁמְעוֹן לְהַכְנִיס בָּהּ קוֹרוֹת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהוּא שֶׁתָּף בּוֹ. שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ בּוֹ תַּשְׁמִישׁ, וְיָכוֹל רְאוּבֵן לִטְעֹן: שֶׁאֲנִי חָפַרְתִּי מְקוֹמוֹת אֵלּוּ בְּצִדְּךָ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מוּכָנִים עַד שֶׁתִּקָּנֶה מִמֶּנִּי אוֹ שֶׁתִּבַּקֵּשׁ מִמֶּנִּי וְאֶמְחַל לְךָ, וְתַכְנִיס הַקּוֹרוֹת בְּלֹא חֲפִירָה בַּכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְמַטְמֵט כָּתְלִי בְּעֵת חֲפִירָה.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

א. לֹא יַחְפֹּר אָדָם בּוֹר וְלֹא שִׂיחַ וְלֹא מְעָרָה, וְלֹא יָבִיא אַמַּת הַמַּיִם, וְלֹא יַעֲשֶׂה בְּרֵכַת הַמַּיִם לִשְׁרוֹת בָּהּ בְּגָדִים לְכַבֵּס, בְּצַד כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וְיָסִיד בְּסִיד לְכֹתֶל בּוֹר זֶה אוֹ מִקְוֵה הַמַּיִם זֶה אוֹ כֹתֶל הָאַמָּה מִצַּד חֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַבְלִיעוּ הַמַּיִם וְיַזִּיקוּ כֹתֶל חֲבֵרוֹ.

ב. מַרְחִיקִין אֶת הַגֶּפֶת וְאֶת הַזֵּפֶת וְאֶת הַמֶּלַח וְאֶת הַסִּיד וְאֶת הַסְּלָעִים מִכָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, אוֹ סָד בְּסִיד. וּמַרְחִיקִין אֶת הַזְּרָעִים וְאֶת הַמַּחֲרֵשָׁה וְאֶת הַגֶּמָּא שֶׁמִּתְקַבֵּץ בָּהּ מֵימֵי רַגְלַיִם מִן הַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.

ג. מַרְחִיקִין אֶת הָרֵחַיִם [מִן הַכֹּתֶל] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מִן הָרֵחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה, שֶׁהֵן אַרְבָּעָה מִן הָעֶלְיוֹנָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָנִיד אוֹתוֹ, אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יְבַהֲלֵנוּ בְּקוֹל הָרֵחַיִם.

ד. מַרְחִיקִין אֶת הַתַּנּוּר מִן הַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מִקַּרְקָעִיתוֹ, שֶׁהֵן אַרְבָּעָה מִשְׁפָּתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָחֵם הַכֹּתֶל.

ה. אֶבֶן שֶׁהַכּוֹבֵס מַכֶּה בְּגָדִים עָלֶיהָ עַד שֶׁיִּתְלַבְּנוּ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק אוֹתָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת מִכֹּתֶל שֶׁל חֲבֵרוֹ; שֶׁבְּעֵת שֶׁהַכּוֹבֵס מַכֶּה עָלֶיהָ, הַמַּיִם נִתָּזִין וּמַזִּיקִין לַכֹּתֶל.

ו. לֹא יַשְׁתִּין אָדָם מַיִם בְּצַד כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֹתֶל לְבֵנִים; אֲבָל בְּכֹתֶל אֲבָנִים - יַרְחִיק טֶפַח. וְאִם הָיוּ הָאֲבָנִים צְחִיחַ סֶלַע - מַשְׁתִּין בְּצִדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה.

ז. מַרְחִיקִין אֶת הַסֶּלֶם מֵהַשּׁוֹבָךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּקְפֹּץ הַנִּמְיָה בְּעֵת שֶׁמַּנִּיחַ הַסֶּלֶם, וְתַעֲלֶה לַשּׁוֹבָךְ וְתֹאכַל הַגּוֹזָלוֹת.

ח. וּמַרְחִיקִין אֶת הַכֹּתֶל מִן הַמַּזְחִילָה שֶׁל חֲבֵרוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מָקוֹם לְבַעַל הַמַּזְחִילָה לִזְקֹף סֶלֶם וּלְתַקֵּן מַזְחִילָה שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל וְהֶחֱזִיק בָּהּ.

ט. רְאוּבֵן שֶׁהָיָה כָּתְלוֹ סָמוּךְ לְכֹתֶל שִׁמְעוֹן כְּמִין גַּם, וּבָא רְאוּבֵן לַעֲשׂוֹת כֹּתֶל שֵׁנִי כְּנֶגֶד כֹּתֶל שִׁמְעוֹן, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה הַשְּׁלֹשָׁה כְּתָלִין כְּמִין בֵּי"ת - הֲרֵי שִׁמְעוֹן מְעַכֵּב עָלָיו, עַד שֶׁיַּרְחִיק מִכְּנֶגְדּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת; כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמָּקוֹם בֵּין שְׁנֵי הַכְּתָלִים רָחָב, כְּדֵי שֶׁיְּדוּשׁוּ בּוֹ רַבִּים וְתִתְחַזֵּק הָאָרֶץ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֹתֶל גִּנָּה אוֹ בְּכֹתֶל חָצֵר בְּעִיר חֲדָשָׁה; אֲבָל בְּעִיר יְשָׁנָה - כְּבָר נִתְחַזְּקָה, וּבוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה. וְכֵן אִם לֹא הָיָה בְּאֹרֶךְ כֹּתֶל שִׁמְעוֹן שֶׁבּוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינוֹ מַרְחִיק, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹנֵעַ הָרֶגֶל מִלְּהַלֵּךְ שָׁם; שֶׁהַכֹּתֶל שֶׁהוּא פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אֵינוֹ צָרִיךְ חִזּוּק הָאָרֶץ.

י. מִי שֶׁבָּא לַחְפֹּר בּוֹר בְּסוֹף שָׂדֵהוּ לִסְמֹךְ לְמֶצֶר חֲבֵרוֹ: אִם שְׂדֵה חֲבֵרוֹ אֵינוֹ עָשׂוּי לְבוֹרוֹת - סוֹמֵךְ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת בְּיָדוֹ. וְאִם יִמְּלֵךְ חֲבֵרוֹ לַחְפֹּר בּוֹר בְּצִדּוֹ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִן כֹּתֶל הַבּוֹר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, עַד שֶׁיְּהֵא בֵּין חֲלַל שְׁנֵי הַבּוֹרוֹת שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וְאִם הָיְתָה שְׂדֵה חֲבֵרוֹ עֲשׂוּיָה לְבוֹרוֹת - אֵינוֹ סוֹמֵךְ, עַד שֶׁיַּרְחִיק מִן הַמֶּצֶר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְיַחְפֹּר. וּכְשֶׁיָּבוֹא חֲבֵרוֹ לַחְפֹּר - יַרְחִיק גַּם הוּא שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְיַחְפֹּר.

יא. הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה שֶׁל שְׁנַיִם - לֹא יַעֲשֶׂה בַּעַל הַבַּיִת תַּנּוּר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ עַל גַּבָּיו גֹּבַהּ אַרְבַּע אַמּוֹת. וְכֵן לֹא יַעֲמִיד בַּעַל הָעֲלִיָּה תַּנּוּר, עַד שֶׁיִּהְיוּ תַּחְתָּיו מַעֲזִיבָה שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וּבְכִירָה - טֶפַח. וְאִם תַּנּוּר שֶׁל נַחְתּוֹמִים הוּא - צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא תַּחְתָּיו אַרְבָּעָה טְפָחִים. וּבְכִירָה שֶׁל נַחְתּוֹמִין - שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִרְחִיק הַשִּׁעוּר, אִם יָצְאַת הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

יב. מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ חֲנוּת תַּחַת אוֹצַר חֲבֵרוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה בָּהּ לֹא נַחְתּוֹם וְלֹא צַבָּע וְלֹא רֶפֶת בָּקָר. וְלֹא יַכְנִיס שָׁם אַסְפַּסְתָּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁעוֹלֶה מֵהֶם הֶבֶל חַם הַרְבֵּה, מִפְּנֵי שֶׁהַחֹם מַפְסִיד פֵּרוֹת הָאוֹצָר. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה אוֹצַר יַיִן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין הַחֹם מַפְסִידוֹ - חֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה בַּחֲנוּתוֹ כָּל מְלֶאכֶת אֵשׁ שֶׁיִּרְצֶה; אֲבָל לֹא יַעֲשֶׂה רֶפֶת בָּקָר, מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִיד רֵיחַ הַיַּיִן. וְאִם הֶחֱזִיקוּ הַחֲנוּת בִּתְחִלָּה לָרֶפֶת אוֹ לַנַּחְתּוֹם וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְאַחַר כָּךְ רָצָה בַּעַל הָעֲלִיָּה לַעֲשׂוֹת עֲלִיָּתוֹ אוֹצָר - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת בְּיָדוֹ.

יג. כִּבֵּד בַּעַל הַבַּיִת וְרִבֵּץ עֲלִיָּתוֹ, אוֹ שֶׁרְבָּה בָּהּ חַלּוֹנוֹת, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בּוֹ אוֹצָר, וְקָדַם זֶה וְעָשָׂה תַּנּוּר קֹדֶם שֶׁיַּכְנִיס פֵּרוֹת לָאוֹצָר; אוֹ שֶׁהִתְחִיל לֶאֱצֹר שׁוּמְשְׁמִין אוֹ רִמּוֹנִים אוֹ תְּמָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְקָדַם זֶה וְעָשָׂה הַתַּנּוּר קֹדֶם שֶׁאָצַר הַחִטִּין; אוֹ שֶׁעָשָׂה בַּעַל הַחֲנוּת מְחִלָּה עַל גַּבָּהּ לְהַבְדִּיל בֵּין הַחֲנוּת וּבֵין הָאוֹצָר - בְּכָל אֵלּוּ בַּעַל אוֹצָר מְעַכֵּב עָלָיו, וְאִם עָבַר וְעָשָׂה תַּנּוּר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵין בַּעַל הָאוֹצָר יָכוֹל לְהָסִיר הַתַּנּוּר בְּכָל אֵלּוּ.

שבת קודש כ"ד שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

א. מַרְחִיקִין[2] אֶת הָאִילָן[3] מִן הָעִיר חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים אַמָּה,

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו קצת מן הדברים שאין אדם רשאי לעשות בתוך שלו סמוך לרשות חבירו כדי שלא יזיק את חבירו, אם בששניהם שווים כאחד, אם כשהאחד בעל עלייה והשני בעל הבית התחתון. ולא נשלמו. 1) נתבארו בו הדברים שמרחיקין מן העיר כדי שלא יזיקו לבני העיר, וקצת מהדברים שיש על השכנים להרחיק זה מזה, מאותן דברים שלא נתבארו בפרק תשיעי. 2) בבא בתרא כד: במשנה. 3) ודין הרחקת זרעים מן העיר ראה בפרק י"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ד. ועיין לחם משנה כאן.

1 וּבֶחָרוּב[4] וּבַשִּׁקְמָה[5] - חֲמִשִּׁים[6] אַמָּה, מִפְּנֵי[7] נוֹיֵי[8] הָעִיר[9]. וְכָל
2 אֵילָן הַנִּמְצָא קָרוֹב לָעִיר[10] פָּחוֹת מִזֶּה - קוֹצְצִין אוֹתוֹ[11]. וְאִם
3 הָאֵילָן קָדַם - נוֹתְנִין לוֹ בְּנֵי הָעִיר דָּמָיו[12]. וְאִם הָיָה הַדָּבָר
4 סָפֵק, וְלֹא נוֹדַע אֵי זֶה מֵהֶם קָדַם - אֵין[13] לְבַעַל הָאֵילָן דָּמִים,
5 אֶלָּא נוֹטֵל עֵצָיו וְהוֹלֵךְ.
6 **ב.** מַרְחִיקִין[14] גֹּרֶן[15] קָבוּעַ[16] מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים[17] אַמָּה, כְּדֵי
7 שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ הָרוּחַ הַתֶּבֶן בְּעֵת שֶׁזּוֹרֶה וְיַזִּיק לִבְנֵי הָעִיר. וְכֵן[18]
8 לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם גֹּרֶן קָבוּעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ
9 חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק הַתֶּבֶן לִנְטִיעַת
10 חֲבֵרוֹ[19] אוֹ לְנִירוֹ[20].
11 **ג.** מַרְחִיקִין[21] אֶת הַגְּבָלוֹת וְאֶת הַקְּבָרוֹת וְאֶת הַבֹּרְסְקִי[22] מִן
12 הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה[23].
13 **ד.** וְאֵין[24] עוֹשִׂין בֹּרְסְקִי[25] אֶלָּא לְמִזְרָח[26] הָעִיר, מִפְּנֵי שֶׁרוּחַ
14 מִזְרָחִית חַמָּה[27], וּמְמַעֶטֶת[28] הֶזֵּק רֵיחַ עִבּוּד הָעוֹרוֹת.
15 **ה.** מִי[29] שֶׁבָּא לַעֲשׂוֹת מִשְׂרָה[30] שֶׁל פִּשְׁתָּן בְּצַד יָרָק שֶׁל
16 חֲבֵרוֹ, שֶׁהֲרֵי מֵי הַמִּשְׂרָה נִבְלָעִין בָּאָרֶץ וְהוֹלְכִין וּמַפְסִידִין
17 אֶת הַיָּרָק; אוֹ שֶׁנָּטַע כְּרִשִּׁין[31] קָרוֹב מִן הַבְּצָלִים שֶׁל חֲבֵרוֹ,
18 שֶׁהֵן מְפִיגִין טַעְמָן; אוֹ שֶׁנָּטַע חַרְדָּל בְּצַד כַּרְּתֶּת דְּבוֹרִים,
19 שֶׁהֲרֵי הַדְּבוֹרִים אוֹכְלִין הֶעָלִין[32] וּמַפְסִידִין[33] אֶת הַדְּבַשׁ; וְכָל
20 אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין[34] צָרִיךְ לְהַרְחִיק בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק[35],
21 וְעַל הַנִּזָּק[36] לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ, אִם יִרְצֶה, עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לוֹ
22 הַנֶּזֶק; שֶׁזֶּה[37] בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ הוּא עוֹשֶׂה, וְהַנֶּזֶק בָּא לַחֲבֵרוֹ
23 מֵאֵלָיו. בַּמֶּה[38] דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאֵינוֹ מַרְחִיק? כְּשֶׁהָיָה הַנֶּזֶק
24 בָּא מֵאֵלָיו אַחַר שֶׁיִּפְסְקוּ[39] מַעֲשָׂיו שֶׁל מַזִּיק; אֲבָל אִם הָיוּ
25 מַעֲשָׂיו שֶׁל זֶה שֶׁעוֹשֶׂה בִּרְשׁוּתוֹ מַזִּיקִין אֶת חֲבֵרוֹ בִּשְׁעַת
26 עֲשִׂיָּתוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁמַּזִּיק בְּיָדוֹ. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְמִי
27 שֶׁעוֹמֵד בִּרְשׁוּתוֹ וְיוֹרֶה חִצִּים לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, וְאָמַר: בִּרְשׁוּתִי
28 אֲנִי עוֹשֶׂה! שֶׁמּוֹנְעִין אוֹתוֹ[40]. וְכֵן[41] כָּל הַרְחָקוֹת הָאֲמוּרוֹת
29 לְמַעְלָה בְּעִנְיָן זֶה, אִם לֹא הִרְחִיקוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיק
30 בְּחִצָּיו. לְפִיכָךְ[42] צָרִיךְ שֶׁיַּרְחִיק מִשְׂרָה מִן הַיָּרָק וּכְרִשִּׁין מִן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

4) אילן שגדלים בו חרובים. 5) אילן שגדלים בו תאנים מדבריות. 6) מפני שהחרוב והשקמה ענפיהם מרובים (רש"י שם) ולדעת אבא שאול (במשנה שם) יש להרחיק כל אילן סרק חמישים אמה, [ואף על פי שבפירוש המשניות שם פסק רבינו כמותו - כאן בספרו לא הביא את דברי אבא שאול ועיין תוספות יום טוב, בבא בתרא פרק ב משנה ז. 7) שם, דברי עולא. 8) שתפארת היא לעיר, שסביבה יימצא מגרש פנוי (רש"י שם). 9) נראה בגמרא שם שאין זה אלא בארץ ישראל, וכן פירשו רש"י והרשב"א שם (מגיד משנה). וכן כתב הטור (חושן משפט סימן קנה). ודווקא בזמן שהיא ביד ישראל (תוספות יום טוב שם). ולכן נשמטה הלכה זו ולא נכתבה בשולחן ערוך חושן משפט. 10) והעיר קדמה לאילן (משנה שם). 11) ואינו נותן דמים מאחר שנטעו האילן באיסור. 12) דמי האילן, אבל חייב הוא לקצוץ קודם שמקבל את דמיו, מפני שקדירה של שותפים לא קרה ולא חמה (גמרא שם). כלומר, אם לא יקצצנו כל זמן שלא ייתנו דמים - יסחב העניין עד לאין סוף. ולמדו מכאן, שיחיד המתדיין עם הציבור בעניין מיסים שהציבור גובה ממנו - שחייב הוא לסלק מקודם מה שתובעים ממנו, ואחרי כן יבוא איתם לדין (משנה למלך בשם המרדכי). 13) שהרי לקצוץ הוא חייב בכל אופן, בין אם האילן קדם ובין אם העיר קדמה, ודמים אינו נוטל אלא אם קדם האילן, ובכל ספק בממון אמרו המוציא מחבירו עליו הראייה (גמרא שם). 14) שם במשנה. 15) מקום שדשים בו תבואה, וזורים אותה ברוח, ויש שם הרבה מוץ, תבן ועפר. 16) ונקרא קבוע אם יש בו כל כך הרבה תבואה, שצריך להשתמש ברחת לזריית המוץ (שם מימרא של רבי יוסי בר חנינא). 17) אבל בגורן שאינו קבוע אין להרחיק כלל, שאין ההיזק קבוע (כרב אשי שם, ולא כאביי שאף בגורן שאינו קבוע יש להרחיק, אלא שדי בפחות מחמישים אמה - בכדי שלא יזיק). 18) המשך המשנה שם, אמנם שם הוזכרו שתי הלכות נפרדות: א' שירחיק אם בתוך שלו חמישים אמה מכל רוח, היינו, בגורן שיש לו בתוך העיר. ב' שירחיק מנטיעותיו של חבירו ומנירו. וכן כתבם הטור כשני דינים. אך רבינו הזכיר רק דין אחד, זה של ההרחקה מנטיעות ומניר, וכן נראה מפירושו של רב אשי בגמרא שם שאין כאן אלא בבא אחת, וכן נראה בפירוש המשניות של רבינו שאף את המשנה הוא מפרש כאילו יש בה רק הלכה זו, וראה סמ"ע סימן קנה סעיף קטן נא ולהלן בראש הפרק הבא, וראה דברינו שם. 19) שהוא שורף את לב הנטיעות (גמרא שם). 20) מקום חרוש שלו. שהמוץ מרבה זבל יותר מדי, ושורף את הזרעים שיזרעו בו (גמרא ורש"י שם). 21) שם כה. במשנה. 22) מקום עיבוד עורות. 23) משום ריח רע (רש"י שם). 24) המשך המשנה שם. 25) אפילו אם מרחיק חמישים אמה, ודווקא בורסקי, אבל בנבילות וקברות, שכל ריחם אינו אלא לפני שכלה הבשר, לא החמירו. 26) כתנא הראשון שם ולא כרבי עקיבא. 27) ראה גיטין לא: ורש"י שם. 28) כן הוא בפירוש המשניות לרבינו "כי רוח מזרחית, ייתכן שתתקן ביאוש ריח הבורסקי (=ריח רע של בורסקי) ולא יגיע מזה נזק לבני אדם". ושם הוסיף עוד טעם שבארצות המזרח הקרוב, רוח זו ממעטת לנשוב בכלל. 29) שם כה. במשנה. 30) מקום ששורין בו את הפשתן. 31) בעודם ירוקים הם דומים קצת לבצלים ולשומים (תוספות יום טוב כלאים פרק א משנה ב). 32) אבל לא את הגרעין, שאותו אינם מוציאים, כמו שנאמר בגמרא שם יח: בסמיכות לעניין אחר. 33) "שעושה את הדבש חריף וחד" (לשון רבינו בפירוש המשניות), ורש"י (שם יח. דיבור המתחיל ואת החרדל) מפרש שמתוך שהם אוכלים החרדל, שמחדד את פיהם, הם אוכלים את הדבש שלהם. 34) כרבי יוסי ולא כחכמים, וכמו שנפסקה הלכה כמותו בשם שמואל במשנה שאחריה (שם כה:). ואף על פי שרבי יוסי אמר דבריו רק בחרדל - נתבאר בגמרא (שם יח:) שלדברי חכמים אמר כן, אבל הוא עצמו מתיר בכולם. 35) כלומר, כל השטח, שיכול עוד לבוא נזק ממנו, אבל חייב להרחיק שיעור־מה, כמו שנזכר בסוף ההלכה. 36) בניגוד לחכמים הסוברים שעל המזיק להרחיק את עצמו. 37) כהסברת רבי יוסי בהמשך המשנה (שם כה:). 38) מימרא של רב אשי בשם רב כהנא (שם כה:) "מודה רבי יוסי בגירי דיליה (=בחיצים שלו, של המזיק)". 39) ובעת העשייה עדיין לא בא כל נזק, והוא בא רק כעבור זמן־מה. 40) שהרי הוא אדם המזיק. וראה להלן פרק יא הלכה ג לעניין חיוב תשלומין. 41) שהרי לא בא רבי יוסי לחלוק אלא במשנה זו ולא חלק על כל המשניות הקודמות שבפרק לא יחפור. 42) כן הוא ברי"ף ולמד דין זה מדין בור שמרחיקים אותו מן הכותל שלושה טפחים (למעלה פרק ט הלכה א). ואף על פי שהרי"ף לא הזכיר אלא משרה - סובר רבינו שאין להבדיל בין משרה לכרישין וחרדל, אחרי שהמשנה כללה אותם יחד.

1 הַבְּצָלִים וְחַרְדָּל מִן הַדְּבוּרִים שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יָתֵר מְעַט,
2 כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הֶזֵּק בְּיָדַיִם; אֲבָל לְהַרְחִיק עַד שֶׁלֹּא יָבוֹא
3 הַנֶּזֶק מֵאֵלָיו - אֵין צָרִיךְ.
4 **ו.** בַּעַל[43] הָעֲלִיָּה שֶׁהָיָה שׁוֹפֵךְ מַיִם, וְהֵן יוֹרְדִין עַל הַדֶּר
5 לְמַטָּה: אִם[44] הָיְתָה שָׁם מַעֲזִיבָה[45], שֶׁהַמַּיִם כֻּלָּם בָּהּ בְּעֵת
6 שְׁפִיכָה, וְאַחַר שֶׁיִּפְסִיק עֶלְיוֹן מִלִּשְׁפֹּךְ יִבָּלְעוּ הַמַּיִם וְיֵרְדוּ
7 וְיִנְטְפוּ עַל הַתַּחְתּוֹן[46] - צָרִיךְ הַתַּחְתּוֹן[47] לְתַקֵּן וּלְהַרְחִיק[48] מִן
8 עַצְמוֹ הַנֶּזֶק; וְאִם[49] אֵין שָׁם מַעֲזִיבָה, אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׁפֹּךְ יֵרְדוּ
9 הַמַּיִם מִיָּד - חֲרֵי זֶה כְּמַזִּיק בְּחִצָּיו, וְהָעֶלְיוֹן מְתַקֵּן, אוֹ יִמָּנַע
10 מִלִּשְׁפֹּךְ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.
11 **ז.** מִי[50] שֶׁהָיָה לוֹ אִילָן[51] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ קָרוֹב[52] לְבוֹר חֲבֵרוֹ
12 - אֵין בַּעַל הַבּוֹר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו וְלוֹמַר לוֹ: חֲרֵי שָׁרְשֵׁי
13 הָאִילָן נִכְנָסִים לַבּוֹר שֶׁלִּי וּמַפְסִידִין אוֹתוֹ. שֶׁזֶּה נֶזֶק הַבָּא
14 מֵאֵלָיו הוּא לְאַחַר זְמַן, וּבְעֵת שֶׁנָּטַע אֵינוֹ מַזִּיקוֹ[53]; וּכְשֵׁם[54]
15 שֶׁזֶּה חוֹפֵר בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, כָּךְ זֶה נוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ. וְכֵן[55] רְאוּבֵן
16 שֶׁחָפַר בּוֹר, וְיָרַד וּמָצָא שָׁרְשֵׁי אִילָן שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ
17 - קוֹצֵץ וְחוֹפֵר, וְהָעֵצִים שֶׁלּוֹ. וְאִם[56] הָיָה קָרוֹב לְאִילַן
18 שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה[57] - הַשָּׁרָשִׁים שֶׁל שִׁמְעוֹן,
19 וְקוֹצְצָן וְנוֹתְנָן לוֹ. וְאִם[58] אֵין צָרִיךְ לַחְפֹּר בּוֹר, וְיָצְאוּ
20 הַשָּׁרָשִׁים שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - חֲרֵי הוּא מַעֲמִיק[59]
21 שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְעַכֵּב הַמַּחֲרֵשָׁה; וְכָל שֹׁרֶשׁ
22 שֶׁמָּצָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - קוֹצְצוֹ[60], וְאֵינוֹ[61] חוֹשֵׁשׁ
23 שֶׁמָּא יִיבַשׁ הָאִילָן שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁזֶּה[62] בְּתוֹךְ[63] שֶׁלּוֹ הוּא
24 חוֹפֵר.
25 **ח.** מִי[64] שֶׁהָיְתָה שְׂדֵה חֲבֵרוֹ נְטוּעָה גְּפָנִים אוֹ שְׁאָר אִילָנוֹת,
26 וּבָא הוּא לִנְטֹעַ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ גְּפָנִים בְּצַד גְּפָנִים אוֹ אִילָנוֹת
27 בְּצַד אִילָנוֹת - צָרִיךְ לְהַרְחִיק[65] אַרְבַּע[66] אַמּוֹת[67]. בַּמֶּה דְּבָרִים
28 אֲמוּרִים[68]? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[69]; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ[70] - מַרְחִיק
29 בֵּין גְּפָנִים לִגְפָנִים שְׁתֵּי אַמּוֹת, וּבֵין[71] גְּפָנִים לִשְׁאָר אִילָנוֹת[72]
30 אוֹ בֵּין אִילָנוֹת לְאִילָנוֹת[73] - אַרְבַּע אַמּוֹת בְּכָל מָקוֹם[74].
31 הָיָה[75] גָּדֵר בֵּינְתַיִם - זֶה סוֹמֵךְ[76] לַגָּדֵר, וְזֶה סוֹמֵךְ לַגָּדֵר, בְּכָל
32 מָקוֹם. מִי[77] שֶׁהָיָה אִילַן חֲבֵרוֹ נוֹטֶה לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ - קוֹצֵץ
33 כְּמִלֹּא[78] מַרְדֵּעַ[79] עַל גַּבֵּי הַמַּחֲרֵשָׁה[80]. וּבְחָרוּב וּבַשִּׁקְמָה -
34 קוֹצֵץ כָּל הַנּוֹטֶה[81], עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּל[82] כְּנֶגֶד הַמֶּצֶר. וְכֵן אִם
35 הָיָה נוֹטֶה עַל בֵּית הַשִּׁלְחִין[83] שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ[84] עַל בֵּית הָאִילָן
36 - קוֹצֵץ אֶת כָּל הַנּוֹטֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַמֶּצֶר.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

43) בבא מציעא קיז. כרבי חייא בר יוסי ולא כרבי חייא בר אבא. 44) כמו שהסבירו שם, בסוף השקלא וטריא, את העובדה שהובאה שם. 45) טיח על גבי התיקרה כרצפה לבעל העלייה, ראה למעלה פרק ד הלכה א. 46) ואם כן הנזק בא רק אחרי שפסקו מעשיו של המזיק. ואין זה "גירי דיליה". 47) שהוא הניזוק. 48) כדעת רבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו. 49) כך הסיק הרי"ף מן הסוגייה שם. 50) בבא בתרא כה: במשנה וכרבי יוסי וכמו שפסק שם רב יהודה בשם שמואל. 51) הטור (סימן קנה) כתב: "אם היה לחבירו בור אצל שדהו מותר ליטע לו אילן סמוך לו" (הביאו הרמ"א שם סעיף לב). [אבל מדברי רבינו נראה שלכתחילה אסור, וזהו מפני שיונק משדה חבירו ובזה מודה רבי יוסי שאסור (וראה בתוספות בבא בתרא כו: דיבור המתחיל גזלן). ואף על פי שתיקן יהושע שאילן הסמוך למיצר מביא ביכורים וקורא עליהם ואינו גזלן (בבא בתרא כז:) - לא תיקן שמותר לעשות כן, אלא שאם עשה אינו גזלן וראה בתוספות שם, אבל להלן הלכה ח שכתב שחייב להרחיק ארבע אמות מן הגפנים (מחמת עבודת הכרם) - נראה שיותר מזה אינו צריך והרי יניקת האילנות היא עד שש עשרה אמה]. 52) היינו, מחוץ לד' אמות או שיש גדר בין השדות, ראה להלן הלכה יא. 53) ואין זה "גירי דיליה". 54) מדברי רבי יוסי במשנה שם. 55) כלומר, כשם שזה נוטע בשלו, כן בעל הבור רשאי לעשות בשדה כרצונו. 56) שם כו: לפי פירוש רש"י דיבור המתחיל בתוך שש עשרה אמה והפירוש האחרון של התוספות שם, דיבור המתחיל עד דאמרי ליה. 57) שעד כאן יונקים השורשים והם נחשבים כגופו של אילן. 58) משנה שם כו. 59) חורש בעומק. 60) ואם הוא בתוך שש עשרה אמה, נותנו לבעל האילן (סמ"ע סימן קנה סעיף קטן סט). 61) זה מוסב על כל הנאמר בהלכה זו. 62) היינו, בעל הבור ובעל שדה הניר. 63) סיום דברי רבי יוסי במשנה (שם כה:). 64) שם כו. במשנה. 65) שלא יצטרך להיכנס במחרשתו לתוך שדה חבירו. 66) שזהו שיעור עבודת הכרם (ברייתא שם). 67) נראה שיותר מארבע אמות אין להרחיק. וראה להלן. 68) מימרא של שמואל שם, וכן יוצא מתוך השוואת הברייתא והמשנה הנראות כסותרות. 69) שמחרשתם רחבה וצריכה ארבע אמות. 70) שאין מחרשתם רחבה ואינם צריכים ארבע אמות לעבודת הכרם. 71) וזה לשיטת רבינו בניגוד לזו של הראב"ד, רש"י ועוד מפרשים, שכוונת רב יוסף הייתה, שבין אילנות לגפנים אף בבבל צריך יותר הרחקה, והיינו, כמו בארץ ישראל: ד' אמות. 72) מלשון זו משמע, שהמזיק יש לו גפנים ולניזק אילנות, וכן הוא בגמרא כתב־יד רומי בבבא בתרא שם: "אבל גפנים לאילנות". אבל בגמרא שלפנינו: "אבל אילן לגפנים". וכן פירש רבינו במשנה שם: "ואם היה שדה חבירו ובא לסמוך לו שדה האילן מרחיק ד' אמות בכל מקום". 73) בגמרא שם מפורש שמאילן לאילן דינו כמגפנים לגפנים, ולפיכך כתב המגיד־משנה שטעות סופר היא בדברי רבינו. ובשולחן ערוך (סימן קנה סעיף כה) העתיק: "אבל בחוצה לארץ מרחיק בין גפנים לגפנים ובין אילנות לאילנות שתי אמות ובין גפנים לשאר אילנות ארבע אמות". 74) בגמרא שם: "אבל אילן לגפנים בעי טפי" ופירש ר"י מיגאש (בשם רבו הרי"ף שרבא הרחיק שתי אמות כדין הרחקה בבבל ועל זה אמרו לו שמאילן לגפנים צריך להרחיק יותר, כלומר ארבע אמות. 75) המשך המשנה שם. 76) שאז אין חשש שייכנס במחרשתו. וראה בסמ"ע שם סעיף קטן סג אם זה מוסב גם על סמיכת אילן לגפנים. 77) שם כז: במשנה. 78) עד הגובה הזה. 79) מלמד הבקר, ולשון רבינו בפירוש המשניות: "הוא עץ המלמד, שיש בשתי קצותיו שיני ברזל". 80) שהענפים לא יפריעו לו בעת החרישה, אבל מה שגבוה יותר ואינו מפריע לו אינו יכול לקצוץ. 81) מפני שאלו יש להם צל מרובה והוא מזיק לשדה. 82) כעין משקולת הבנאים, כלומר, שיהיה שווה עם המצר, ולא יטה כלום מחוץ למצר. 83) כמו "השלהין", והוא מלשון עייפות. "והוא עייף" (בראשית כה, כט) תירגם אונקלוס: "והוא משלהי". והוא: שדה שזקוקה למים מחוץ לגשמים ולה מזיק הצל יותר מלשדה אחרת. 84) כן הוא בתוספתא בבא בתרא סוף פרק א (לפי נוסחת הדפוס): "בית השלחין ובית האילן כנגד המשקולת".

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

א. מִי שֶׁעָשָׂה גֹּרֶן בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אוֹ קָבַע בֵּית הַכִּסֵּא, אוֹ מְלָאכָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אָבָק וְעָפָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - צָרִיךְ לְהַרְחִיק כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעַ הֶעָפָר אוֹ רֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא אוֹ הָאָבָק לַחֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ. אֲפִלּוּ הָיְתָה הָרוּחַ הוּא שֶׁמְּסַיַּע אוֹתוֹ בְּעֵת שֶׁעוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ, וּמוֹלִיכָה אֶת הֶעָפָר אוֹ נְעֹרֶת הַפִּשְׁתָּן וְהַמֹּץ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן וּמַגִּיעָתָן לַחֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַרְחִיק כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ וְלֹא יַזִּיקוּ וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי הָרוּחַ מְצוּיָה; שֶׁכָּל אֵלּוּ כְּמִי שֶׁהִזִּיקוּ בְּחִצָּיו הֵן.

ב. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב לְהַרְחִיק כָּל כָּךְ, אִם הוֹלִיכָה הָרוּחַ הַמְּצוּיָה הַמֹּץ וְאֶת הֶעָפָר וְהִזִּיקָה בָּהֶן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם; שֶׁהָרוּחַ הוּא שֶׁסִּיַּע אוֹתוֹ, וְאֵין נֶזֶק זֶה בָּא מִכֹּחַ מַזִּיק עַצְמוֹ.

ג. הַכּוֹתֵשׁ אֶת הָרִיפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וּבְעֵת שֶׁמַּכָּה מְנַדְנֵד לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, עַד שֶׁנִּדְנְדָה כִּסּוּי הֶחָבִית עַל פִּי הֶחָבִית - הֲרֵי זֶה מַזִּיק בְּחִצָּיו, וְחַיָּב לְהַרְחִיק כְּדֵי שֶׁלֹּא יְנַדְנֵד, אוֹ יְבַטֵּל מְלַאכְתּוֹ שֶׁמַּזֶּקֶת. וְאִם הִזִּיק בְּעֵת הַנִּדְנוּד - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי מִכֹּחוֹ בָּא הַנֶּזֶק.

ד. כָּל הַהַרְחָקוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּפְּרָקִים שֶׁל מַעְלָה, אִם לֹא הִרְחִיק, וְרָאָה חֲבֵרוֹ וְשָׁתַק - הֲרֵי זֶה מְחַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהַצְרִיכוֹ וּלְהַרְחִיקוֹ. וְהוּא שֶׁיֵּרָאֶה מִמֶּנּוּ שֶׁמָּחַל, כְּגוֹן שֶׁסִּיַּע עִמּוֹ מִיָּד, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת, אוֹ שֶׁרָאָהוּ שֶׁעָשָׂה בְּצִדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה וְשָׁתַק וְלֹא הִקְפִּיד עַל זֶה - זָכָה. שֶׁכָּל הַמַּחֲזִיק בְּנֶזֶק - זָכָה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֶחֱזִיק בִּשְׁאָר נְזָקִין, חוּץ מֵאַרְבָּעָה מִינֵי נְזָקִין אֵלּוּ הָאֲמוּרִים בְּפֶרֶק זֶה, שֶׁהֵן: הֶעָשָׁן, וְרֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא, וְהָאָבָק וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְנִדְנוּד הַקַּרְקַע; שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין לוֹ חֲזָקָה, וַאֲפִלּוּ שָׁתַק הַנִּזָּק כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְכוֹפֵהוּ לְהַרְחִיק. וְכֵן הֶזֵּק רְאִיָּה בְּמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ מְחִיצָה - כּוֹפֵהוּ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְלָמָּה שָׁנוּ נְזָקִים אֵלּוּ מִשְּׁאָר נְזָקִין? לְפִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם סוֹבֶלֶת מֵאֵלּוּ, וְחֶזְקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹחֵל, שֶׁהֶזֵּקוֹ הֶזֵּק קָבוּעַ. וְאִם קָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁמָּחַל בִּנְזָקִים אֵלּוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

ה. מִי שֶׁהֶחֱזִיק לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶת דָּם אוֹ נְבֵלוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּמְקוֹמָן, וְיָבוֹאוּ הָעוֹרְבִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּגְלַל הַדָּם וְיֹאכְלוּ, וַהֲרֵי הֵן מְצֵרִין לַחֲבֵרוֹ בְּקוֹלָם וְצִפְצוּפָם אוֹ בַּדָּם שֶׁבְּרַגְלֵיהֶם, שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין עַל הָאִילָנוֹת וּמְלַכְלְכִין פֵּרוֹתֵיהֶם, אִם הָיָה חֲבֵרוֹ קַפְּדָן אוֹ חוֹלֶה שֶׁצִּפְצוּף הַזֶּה מַזִּיקוֹ, אוֹ שֶׁפֵּרוֹת שֶׁלּוֹ נִפְסָדִין לוֹ בַּדָּם - חַיָּב לְבַטֵּל אוֹתָהּ הַמְּלָאכָה, אוֹ יַרְחִיק עַד שֶׁלֹּא יָבוֹא לוֹ הֶזֵּק מֵחֲמָתוֹ; שֶׁהֶזֵּק זֶה דּוֹמֶה לְרֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁאֵין לוֹ חֲזָקָה. וְכֵן בְּנֵי מָבוֹי אוֹ בְּנֵי חָצֵר שֶׁנַּעֲשָׂה אֶחָד מֵהֶן אֲמָן, וְלֹא מִחוּ בּוֹ, שֶׁהֲרֵי הֶחְזֵק, וְהָיוּ הָעָם נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין לִקְנוֹת, וְשָׁתְקוּ - לֹא הֶחֱזִיק בְּדָבָר זֶה, וְיֵשׁ לָהֶם בְּכָל עֵת לְעַכֵּב וְלוֹמַר: אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצְאִין; שֶׁזֶּה הֶזֵּק קָבוּעַ הוּא כְּמוֹ הֶעָשָׁן וְהָאָבָק. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.

ו. מִי שֶׁהֶחֱזִיק בְּנֶזֶק שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲזָקָה, כְּגוֹן שֶׁפָּתַח חַלּוֹן, אוֹ הֶעֱבִיר אַמַּת הַמַּיִם, אוֹ שֶׁלֹּא הִרְחִיק מַה שֶּׁרָאוּי לְהַרְחִיק, וַהֲרֵי הַמַּחֲזִיק טוֹעֵן: אַתָּה אָמַרְתָּ לִי לַעֲשׂוֹת, אוֹ מָחַלְתָּ לִי אַחַר שֶׁרָאִיתָ, אוֹ הֵכַר הַנֶּזֶק וְשָׁתַקְתָּ וְלֹא מִחִיתָ בִּי, וְהַנִּזָּק אוֹמֵר: עַכְשָׁו הוּא שֶׁרָאִיתִי, וְלֹא יָדַעְתִּי מִקֹּדֶם, אוֹ שֶׁאָמַר: כְּשֶׁרָאִיתִי מִחִיתִי בְּךָ, וְאַתָּה אָמַרְתָּ: עַתָּה אַרְחִיק אוֹ אֶסְתֹּם, וְאַתָּה מַדְּחֶה אוֹתִי מִיּוֹם אֶל יוֹם כְּדֵי שֶׁתִּקְבַּע הֶזֵּקְךָ - בְּכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַנִּזָּק לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא - יִשְׁבַּע הַמַּזִּיק הֶסֵּת וְיִפָּטֵר.

ז. הֶחֱזִיק בְּנֶזֶק שֶׁאֵין לוֹ חֲזָקָה, כְּגוֹן עָשָׁן וּבֵית הַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְטָעַן הַמַּזִּיק שֶׁקָּנָה מִיָּדוֹ שֶׁל נִזָּק - עַל הַמַּזִּיק לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ; וְאִם לֹא הֵבִיא - יִשְׁבַּע הַנִּזָּק הֶסֵּת שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּךְ, וִיסַלֵּק זֶה הֶזֵּקוֹ.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

א. הָאַחִין אוֹ הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּאוּ לַחֲלֹק אֶת הַשָּׂדֶה וְלִטֹּל כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ: אִם הָיְתָה כֻּלָּהּ שָׁוָה, וְאֵין שָׁם מָקוֹם טוֹב וּמָקוֹם רַע, אֶלָּא הַכֹּל אֶחָד - חוֹלְקִין לְפִי הַמִּדָּה בִּלְבַד. וְאִם אָמַר אֶחָד מֵהֶם: תְּנוּ לִי חֶלְקִי מִצַּד זֶה, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא סָמוּךְ לְשָׂדֶה אַחֵר שֶׁלִּי, וְיִהְיֶה הַכֹּל שָׂדֶה אַחַת - שׁוֹמְעִין לוֹ, וְכוֹפֶה אוֹתוֹ עַל זֶה; שֶׁעִכּוּב בְּדָבָר זֶה - מִדַּת סְדֹם הִיא. אֲבָל אִם הָיָה חֵלֶק אֶחָד מְמֻנֶּה טוֹב, אוֹ קָרוֹב לַנָּהָר יוֹתֵר, אוֹ קָרוֹב לַדֶּרֶךְ, וְשָׁמוּ אוֹתָהּ הַיָּפֶה כְּנֶגֶד הָרַע, וְאָמַר: תְּנוּ לִי בַּשּׁוּמָא שֶׁלִּי מִצַּד זֶה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא נוֹטֵל בְּגוֹרָל. אָמַר לָהֶם: תְּנוּ לִי (בַּשּׁוּמָא שֶׁלִּי מִצַּד זֶה) חֲצִי מִדָּתָהּ מִן הַצַּד הָרַע בְּלֹא שׁוּמָא, וְטֹל אַתָּה מִן הַצַּד הַטּוֹב, כְּדֵי שֶׁיְּהֵיוּ חֶלְקֵי סָמוּךְ לַשָּׂדֶה שֶׁלִּי - הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים שֶׁשּׁוֹמְעִין לוֹ, וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה, וְכֵן רָאוּי לָדוּן.

ב. הַבְּכוֹר שֶׁחָלַק - נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים שֶׁלּוֹ כְּאֶחָד. אֲבָל הַיָּבָם שֶׁחָלַק עִם אֶחָיו בִּנְכְסֵי הָאָב - נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק אֶחָיו בְּגוֹרָל; אִם עָלוּ בְּמָקוֹם אֶחָד - עָלוּ, וְאִם עָלוּ בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת - עָלוּ.

ג. אֶרֶץ מְרֻבַּעַת, שֶׁהָיָה הַנָּהָר מַקִּיף לָהּ מִזְרָח וְצָפוֹן, וְהַדֶּרֶךְ דָּרוֹם וּמַעֲרָב - חוֹלְקִין אוֹתָהּ בַּאֲלַכְסוֹן, כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לָזֶה נָהָר וְדֶרֶךְ וְלָזֶה נָהָר וְדֶרֶךְ. וְאִם אָמַר: תְּנוּ לִי חֲצִי שֶׁמִּצַּד זֶה, שֶׁהוּא בְּצַד שָׂדֶה - שׁוֹמְעִין לוֹ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא טוֹב לָזֶה, וְאֵין עַל חֲבֵרוֹ הֶפְסֵד כְּלָל - כּוֹפִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת.

ד. אֶחָד מִן הָאַחִין אוֹ מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁמָּכַר חֶלְקוֹ לְאַחֵר - מְסַלְּקִין אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְנוֹתְנִין לוֹ שְׁאָר הָאַחִין אוֹ שְׁאָר הַשֻּׁתָּפִין דָּמִים שֶׁנָּתַן וְהוֹלֵךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס זָר בֵּינֵיהֶן.

1) נתבארו בו גם כן הדברים שאין אדם רשאי לעשות כדי שלא יזיק לחבירו, ודיני המחזיק לעשות נזק לחבירו מה דינו בדברים אלו. 1) נתבארו בו משפטי השותפין בשדה אחת ואחד מהם בעל המצר שלה ובאו לחלוק בה, ונמשך לזה דין המוכר קרקעו לאחד ובעל המצר רוצה לקנותו שהוא קודם לכל אדם, ונתבארו בו מקצת מדיני דבר זה.

מתוך מהדורת וגשל

ה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא הַמּוֹכֵר קַרְקַע שֶׁלּוֹ לְאַחֵר - יֵשׁ לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בְּצַד הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ לִתֵּן דָּמִים לַלּוֹקֵחַ וּלְסַלֵּק אוֹתוֹ, וְזֶה הַלּוֹקֵחַ הָרָחוֹק - כְּאִלּוּ הוּא שְׁלִיחַ שֶׁל בֶּן הַמֶּצֶר. בֵּין שֶׁמָּכַר הוּא, בֵּין שֶׁמָּכַר שְׁלוּחוֹ, בֵּין שֶׁמָּכְרוּ בֵּית דִּין - יֵשׁ בּוֹ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. אֲפִלּוּ הָיָה הַלּוֹקֵחַ תַּלְמִיד חָכָם וְשָׁכֵן וְקָרוֹב לַמּוֹכֵר, וּבֶן הַמֶּצֶר עַם הָאָרֶץ רָחוֹק - בֶּן הַמֶּצֶר קוֹדֵם, וּמְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ. וְדָבָר זֶה, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב. אָמְרוּ חֲכָמִים: הוֹאִיל וְהַמֶּכֶר אֶחָד הוּא, טוֹב וְיָשָׁר הוּא שֶׁיִּקָּנֶה מָקוֹם זֶה בֶּן הַמֶּצֶר יוֹתֵר מִן הָרָחוֹק. הָיוּ בְּנֵי הַמֶּצֶר רַבִּים - כֻּלָּם זוֹכִים בְּזוֹ הַשָּׂדֶה הַנִּמְכֶּרֶת וְהִיא בֵּינֵיהֶם לְפִי מִנְיָנָם, וְנוֹתְנִין מִן הַדָּמִים לַלּוֹקֵחַ. וְהוּא שֶׁבָּאוּ כֻּלָּם בְּפַעַם אַחַת; אֲבָל אִם קָדַם אֶחָד מֵהֶן וְסִלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ - זָכָה בָּהּ לְבַדּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא בֶּן הַמֶּצֶר. וְכֵן אִם בָּאוּ מִקְצָתָן, וּמִקְצָתָן בִּמְדִינָה אַחֶרֶת - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ אֵלּוּ הָעוֹמְדִים כָּאן בִּלְבַד, וְהִיא לָהֶן. וְכֵן הַמּוֹכֵר לְאֶחָד מִבְּנֵי הַמֶּצֶר, אוֹ לְאֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁלּוֹ בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שֻׁתָּפוֹ בַּקַּרְקַע - זָכָה בָּהּ, וְאֵין שְׁאָר הַשֻּׁתָּפִין אוֹ שְׁאָר בְּנֵי הַמֶּצֶר נוֹטְלִין עִמּוֹ.

ו. הַמּוֹכֵר כָּל נְכָסָיו לְאֶחָד - אֵין לְבַעַל הַמֶּצֶר שֶׁל שָׂדֶה אַחַת מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ מֵאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה, שֶׁהֲרֵי הִיא וְהָאַחֶרֶת קָנָה כְּאֶחָד. וְכֵן הַמּוֹכֵר לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים, אוֹ הַלּוֹקֵחַ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵין בּוֹ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר.

ז. הַמּוֹכֵר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְשַׁמְּתִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו כָּל אֹנֶס שֶׁיָּבוֹא מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, עַד שֶׁיִּנְהַג הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עִם בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל בַּכֹּל. וְאִם אֲנָסוֹ שֶׁלֹּא כְּדִין יִשְׂרָאֵל - מְשַׁלֵּם הַמּוֹכֵר.

ח. הַשְּׁכִירוּת - אֵין בָּהּ מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמֶּצֶר.

ט. הַמְמַשְׁכֵּן מָקוֹם, וְאַחַר כָּךְ מְכָרוֹ לָזֶה שֶׁהוּא מְמֻשְׁכָּן בְּיָדוֹ - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. וְכֵן הַמּוֹכֵר מָקוֹם רָחוֹק כְּדֵי לִגְאֹל מָקוֹם קָרוֹב, אוֹ שֶׁמָּכַר רַע כְּדֵי לִגְאֹל יָפֶה בְּדָמָיו, אוֹ שֶׁמָּכַר כְּדֵי לִתֵּן מָנָת הַמֶּלֶךְ, אוֹ שֶׁמָּכַר לְקִבּוּרָה אוֹ לְמִזּוֹן הָאִשָּׁה אוֹ הַבָּנוֹת - אֵין בְּאֶחָד מֵאֵלּוּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר, אֶלָּא זָכָה הַלּוֹקֵחַ.

י. וְלָמָּה אֵין בָּהֶן דִּין בֶּן הַמֶּצֶר? שֶׁכָּל אֵלּוּ טְרוּדִין הֵן לִמְכֹּר, וּמִשּׁוּם צֹרֶךְ גָּדוֹל מוֹכְרִין, וְאִם תֹּאמַר יֵשׁ בָּהֶן דִּין בֶּן הַמֶּצֶר - לֹא יִמְצְאוּ לוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר: לָמָּה אֶטְרַח וְאֶקַּח כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא זֶה וִיסַלֵּק אוֹתִי? וְאֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִין לְהַמְתִּין עַד שֶׁיָּבִיא בַּעַל הַמֶּצֶר מָעוֹת וְיִקְנֶה.

יא. הֲרֵי שֶׁטָּעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: מִפְּנֵי הַמַּס וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מָכַר לוֹ הַמּוֹכֵר, וּבַעַל הַמֶּצֶר אוֹמֵר: שֶׁקֶר אַתָּה טוֹעֵן, לְבַטֵּל זְכוּתִי - עַל בַּעַל הַמֶּצֶר לְהָבִיא רְאָיָה, וְאַחַר כָּךְ יוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשָּׁבַע הַלּוֹקֵחַ הֶסֵּת.

יב. אֲפִלּוּ הָיָה שָׁם בַּדָּבָר סָפֵק - אֵין הַלּוֹקֵחַ מִסְתַּלֵּק אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁהֵבִיא בַּעַל הַמֶּצֶר. לְפִיכָךְ, אִם טָעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: גַּזְלָן אַתָּה לְשָׂדֶה זוֹ, אָרִיס אַתָּה לְשָׂדֶה זוֹ, אוֹ שׁוֹכֵר אוֹ מְמַשְׁכֵּן - צָרִיךְ בַּעַל הַמֶּצֶר לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהוּא בַּעַל הַמֶּצֶר, וְשֶׁהַקַּרְקַע זוֹ בְּחֶזְקָתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. הַמּוֹכֵר לִיתוֹמִים קְטַנִּים - אֵין בּוֹ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר. הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר שֶׁעוֹשִׂין חֶסֶד עִם אֵלּוּ יָתֵר מִבַּעַל הַמֶּצֶר.

יד. וְכֵן הַמּוֹכֵר לְאִשָּׁה - אֵין בּוֹ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לִטְרֹחַ תָּמִיד וְלִקָּנוֹת. הוֹאִיל וְלָקְחָה, חֶסֶד הוּא שֶׁתַּעֲמֹד הַקַּרְקַע בְּיָדָהּ.

טו. מָכַר לְטַמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - בַּעַל הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְּקָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק אִשָּׁה.

טז. הָיְתָה הַקַּרְקַע שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, וְהַבִּנְיָן אוֹ הָאִילָנוֹת שֶׁל אֶחָד: אִם יֵשׁ לְבַעַל הַבִּנְיָן אוֹ לְבַעַל הָאִילָנוֹת זְכוּת בַּקַּרְקַע - כָּל אֶחָד מֵהֶן בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁל חֲבֵרוֹ. לְפִיכָךְ, אִם מָכַר אֶחָד מֵהֶן חֶלְקוֹ - חֲבֵרוֹ מְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ. אֲבָל אִם אֵין לְבַעַל הָאִילָנוֹת אוֹ לְבַעַל הַבִּנְיָן זְכוּת בַּקַּרְקַע, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה אוֹמֵר לוֹ: עֲקֹר אִילָנְךָ אוֹ הָרֹס בִּנְיָנְךָ, וּמָכַר בַּעַל הַשָּׂדֶה - זָכָה הַלּוֹקֵחַ, וְאֵין בַּעַל הָאִילָנוֹת אוֹ בַּעַל הַבִּנְיָן מְסַלֵּק אוֹתוֹ; וְאִם מָכַר בַּעַל הַבִּנְיָן אוֹ בַּעַל הָאִילָן - הֲרֵי בַּעַל הַקַּרְקַע מְסַלֵּק אוֹתוֹ.

יז. הָיָה מַפְסִיק בֵּינוֹ וּבֵין מֶצֶר שֶׁל חֲבֵרוֹ רֶכֶב דְּקָלִים אוֹ בִּנְיָן גָּבוֹהַּ וְחָזָק אוֹ גֵּמָא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - רוֹאִין: אִם יָכוֹל לְהַכְנִיס אֲפִלּוּ תֵּלֶם אֶחָד בְּתוֹךְ הַדָּבָר הַמַּפְסִיק, עַד שֶׁיִּתְעָרְבוּ שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת - הֲרֵי זֶה בֶּן מֶצֶר שֶׁלּוֹ, וּמְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לָאו - אֵינוֹ מְסַלֵּק הַלּוֹקֵח.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ח־כ"ד שבט ה'תשע"א

יום ראשון י"ח שבט ה'תשע"א

הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה

פֶּרֶק שְׁמִינִי

א. מִי שֶׁהָיוּ מֵימָיו עַל כְּתֵפוֹ וְעָמַד וְהוֹרָה הוֹרָאָה לַאֲחֵרִים, אוֹ שֶׁדָּן דִּין, אוֹ שֶׁחָלְצָה בְּפָנָיו אוֹ מְאֵנָה, אוֹ שֶׁהֶרְאָה לַאֲחֵרִים אֶת הַדֶּרֶךְ, אוֹ שֶׁהָרַג נָחָשׁ אוֹ עַקְרָב, אוֹ נָטַל אֲכָלִין מִן הַשּׁוּק לְהַצְנִיעָם - הֲרֵי הַמַּיִם פְּסוּלִין, שֶׁהֲרֵי נִתְעַסֵּק בְּדָבָר אַחֵר קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן הָאֵפֶר עַל הַמַּיִם. אֲבָל אִם נָטַל הָאֲכָלִין לְאָכְלָן וַאֲכָלָן כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ, אוֹ שֶׁהָרַג נָחָשׁ אוֹ עַקְרָב הַמְעַכְּבִין אוֹתוֹ - הֲרֵי הַמַּיִם כְּשֵׁרִים, שֶׁזֶּה מִצֹּרֶךְ הוֹלָכַת הַמַּיִם. זֶה הַכְּלָל: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם מְלָאכָה שֶׁעָשָׂהוּ קֹדֶם מַתַּן הָאֵפֶר, בֵּין עָמַד בֵּין לֹא עָמַד - פָּסַל; וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ מִשּׁוּם מְלָאכָה: אִם לֹא עָמַד - כְּשֵׁרִים, וְאִם עָמַד - פָּסַל. הָיָה מְהַלֵּךְ בַּמַּיִם וּפָרַץ בִּשְׁעַת הִלּוּכוֹ מָקוֹם

שֶׁיֵּלֵךְ בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁפָּרַץ עַל מְנָת לִגְדֹּר - כְּשֵׁרִים; וְאִם גָּדַר קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן הָאֵפֶר - פְּסוּלִין. וְכֵן אִם קָצָה פֵּרוֹת לֶאֱכֹל, אַף עַל פִּי שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַקְצוֹת אֶת הַשְּׂאָר - כְּשֵׁרִין; וְאִם הִקְצָה קֹדֶם מַתַּן הָאֵפֶר - פָּסַל.

ב. הָיָה אוֹכֵל בִּשְׁעַת הוֹלֶכֶת הַמַּיִם וְהוֹתִיר, וְזָרַק מַה שֶׁהוֹתִיר לְתַחַת הַתְּאֵנָה אוֹ לְתַחַת הַמַּקְצֶה: אִם נִתְכַּוֵּן שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ הַפֵּרוֹת - הֲרֵי הַמַּיִם פְּסוּלִין, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה מְלָאכָה; וְאִם זְרָקָן לְפִי שֶׁאֵין לוֹ צֹרֶךְ בָּהֶן - הֲרֵי הַמַּיִם כְּשֵׁרִין. הַמְמַלֵּא מַיִם לְקַדְּשָׁן וּמְסָרָן לְאַחֵר לְשָׁמְרָן, וְעָשׂוּ הַבְּעָלִים מְלָאכָה - לֹא נִפְסְלוּ הַמַּיִם, שֶׁהֲרֵי מְסָרָן לְשׁוֹמֵר; וְאִם עָשָׂה הַשּׁוֹמֵר מְלָאכָה - פְּסָלָן, שֶׁהֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּתוֹ וְהוּא נִכְנַס תַּחַת הַבְּעָלִים. הָיוּ שְׁנַיִם שׁוֹמְרִין אֶת הַמַּיִם וְעָשָׂה אֶחָד מֵהֶן מְלָאכָה - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים, שֶׁהֲרֵי הַשֵּׁנִי מְשַׁמֵּר; חָזַר הָרִאשׁוֹן לִשְׁמֹר וְעָמַד הַשֵּׁנִי וְעָשָׂה מְלָאכָה - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּל הַשּׁוֹמְרִין מְלָאכָה כְּאַחַת.

ג. הַמְקַדֵּשׁ בְּאַחַת יָדוֹ וְעָשָׂה מְלָאכָה בַּשְּׁנִיָּה: אִם לְעַצְמוֹ קִדֵּשׁ - פָּסַל, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה מְלָאכָה קֹדֶם מַתַּן אֵפֶר בַּמַּיִם; וְאִם לַחֲבֵרוֹ קִדֵּשׁ - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים, שֶׁאֵין זֶה פּוֹסֵל מֵימָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ בִּמְלָאכָה שֶׁעָשָׂה; שֶׁאֵין הַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בַּקִּדּוּשׁ אֶלָּא בַּמַּיִם, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹשֶׂה הַשּׁוֹמֵר אוֹ הַבְּעָלִים.

ד. הַמְקַדֵּשׁ לְעַצְמוֹ וּלְאַחֵר כְּאַחַת - שֶׁלּוֹ פָּסוּל, שֶׁהֲרֵי נִפְסְלוּ הַמַּיִם שֶׁל עַצְמוֹ בָּעֵסֶק שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּקִדּוּשׁ חֲבֵרוֹ. אֲבָל אִם קִדֵּשׁ לִשְׁנַיִם כְּאַחַת - שְׁנֵיהֶם כְּשֵׁרִין, שֶׁאֵין מְלַאכְתּוֹ פּוֹסֶלֶת מֵי אֲחֵרִים.

ה. הַמְמַלֵּא לְעַצְמוֹ בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת: בְּקִדּוּשׁ אֶחָד - פָּסוּל, בִּשְׁנֵי קִדּוּשִׁים - כָּשֵׁר. קִדֵּשׁ לְעַצְמוֹ בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת: בְּקִדּוּשׁ אֶחָד - כְּשֵׁרִים, בִּשְׁנֵי קִדּוּשִׁין - פְּסוּלִין. מִלֵּא וְקִדֵּשׁ בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת לְעַצְמוֹ - שְׁנֵיהֶן פְּסוּלִין. מִלֵּא לְאַחֵר בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת: בְּקִדּוּשׁ אֶחָד - כָּשֵׁר, בִּשְׁנֵי קִדּוּשִׁין - פְּסוּלִין. קִדֵּשׁ לְאַחֵר בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת, בֵּין בְּקִדּוּשׁ אֶחָד בֵּין בִּשְׁנֵי קִדּוּשִׁין - שְׁנֵיהֶן כְּשֵׁרִים. מִלֵּא וְקִדֵּשׁ בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת לְאַחֵר - הַמִּלּוּי פָּסוּל, וְהַקִּדּוּשׁ כָּשֵׁר. זֶה הַכְּלָל: כָּל מִלּוּי שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ מְלָאכָה, בֵּין שֶׁמִּלֵּא לְעַצְמוֹ בֵּין שֶׁמִּלֵּא לְאַחֵר - פָּסוּל. וְכָל מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ כְּהִלְכָתָן וְעָשָׂה מְלָאכָה קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן אֶת הָאֵפֶר: אִם הָיוּ הַמַּיִם שֶׁלּוֹ - הֲרֵי הֵן פְּסוּלִין, וְאִם הָיוּ שֶׁל אַחֵר - כְּשֵׁרִין. וְכָל דָּבָר שֶׁבְּיָדוֹ וְעָשָׂה מְלָאכָה, בֵּין שֶׁיֵּשׁ שָׁם שׁוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מְלָאכָה בֵּין שֶׁאֵין [שָׁם] שׁוֹמֵר - פָּסוּל; וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ בְּיָדוֹ וְעָשָׂה מְלָאכָה: אִם יֵשׁ [שָׁם] שׁוֹמֵר - לֹא פָּסַל, אִם אֵין שָׁם שׁוֹמֵר - פָּסַל.

ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קַדֵּשׁ לִי וַאֲקַדֵּשׁ לְךָ, וְקִדְּשׁוּ זֶה לָזֶה - הָרִאשׁוֹן כָּשֵׁר, וְהַשֵּׁנִי פָּסוּל, שֶׁהֲרֵי קִדֵּשׁ בְּשָׂכָר. אָמַר לוֹ: מַלֵּא לִי וַאֲמַלֵּא לְךָ, וּמִלְּאוּ זֶה לָזֶה - הָרִאשׁוֹן פָּסוּל, הוֹאִיל וְכַוָּנָתוֹ שֶׁיְּמַלֵּא לוֹ חֲבֵרוֹ חֵלֶף מִלּוּי זֶה, הֲרֵי זֶה כְּמְמַלֵּא לוֹ וּלְאַחֵר שֶׁהֵן פְּסוּלִין; וְהַשֵּׁנִי כָּשֵׁר, שֶׁהַמִּלּוּי בְּשָׂכָר מֵתָּר, וַהֲרֵי לֹא עָשָׂה מְלָאכָה אַחַר שֶׁמִּלֵּא, וְאֵין בְּכַוָּנָתוֹ מִלּוּי אַחֵר.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קַדֵּשׁ לִי וַאֲמַלֵּא לְךָ - שְׁנֵיהֶן כְּשֵׁרִין; שֶׁהַמְּלָאכָה אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת הַקִּדּוּשׁ, וְהַמִּלּוּי בְּשָׂכָר מֵתָּר. מִלֵּא לִי וַאֲקַדֵּשׁ לָךְ - שְׁנֵיהֶן פְּסוּלִין. זֶה שֶׁמִּלֵּא בַּתְּחִלָּה פָּסוּל - שֶׁהֲרֵי הוּא כִּמְמַלֵּא וּמְקַדֵּשׁ כְּאַחַת, וּפָסַל הַמַּיִם בִּמְלָאכָה; וְזֶה שֶׁקִּדֵּשׁ בָּאַחֲרוֹנָה פָּסוּל - שֶׁהֲרֵי קִדֵּשׁ בְּשָׂכָר, וּכְאִלּוּ הֶחֱזִיר חוֹב שֶׁעָלָיו.

ח. הַהוֹלֵךְ לְקַדֵּשׁ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל אֶת הַמַּפְתֵּחַ וּפוֹתֵחַ לְהוֹצִיא הָאֵפֶר, וְנוֹטֵל קַרְדֹּם אִם צָרִיךְ לַחְפֹּר בּוֹ אֵפֶר הַפָּרָה, וְנוֹטֵל סֻלָּם וּמוֹלִיךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לְהָבִיא הָאֵפֶר, וְכָשֵׁר. וְאִם מִשֶּׁנָּטַל הָאֵפֶר לְקַדֵּשׁ בּוֹ כִּסָּה הַכְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ הָאֵפֶר אוֹ שֶׁהֵגִיף אֶת הַדֶּלֶת אוֹ שֶׁזָּקַף אֶת הַכְּלִי בָּאָרֶץ קֹדֶם שֶׁיַּשְׁלִיךְ הָאֵפֶר לַמַּיִם - פָּסַל הַמַּיִם; אֲבָל הָאֵפֶר כָּשֵׁר לְקַדֵּשׁ בּוֹ מַיִם אֲחֵרִים. זָקַף אֶת הַכְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הָאֵפֶר בְּיָדוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפַּזֵּר - כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר; שֶׁהֲרֵי אִם הִנִּיחוֹ בָּאָרֶץ - פָּסַל, וְאִם כִּסָּהוּ - פָּסַל. נָטַל אֶת הָאֵפֶר וְרָאָה שֶׁהוּא מְרֻבֶּה וְהֶחֱזִיר מִמֶּנּוּ - כָּשֵׁר. נָתַן הָאֵפֶר עַל הַמַּיִם וְרָאָה שֶׁהוּא מְרֻבֶּה וְנָטַל מִמֶּנּוּ לְקַדֵּשׁ מַיִם אֲחֵרִים - כָּשֵׁר. קְרֻסֵּם עֲלֵה זַיִת לַחְתּוֹת בּוֹ הָאֵפֶר: אִם בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יַחֲזִיק אֵפֶר הַרְבֵּה - פָּסַל, וְאִם בִּשְׁבִיל שֶׁיִּכָּנֵס הָאֵפֶר בַּכְּלִי - כָּשֵׁר.

יום שני י"ט שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

א. כֵּיצַד מְקַדְּשִׁין אֶת הַמַּיִם בְּאֵפֶר הַפָּרָה? נוֹתֵן אֶת הַמַּיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְשֵׁם מֵי חַטָּאת בִּכְלִי, וְנוֹתֵן אֵפֶר עַל פְּנֵי הַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא חָבִית גְּדוֹלָה מְלֵאָה מַיִם, וּמְעָרֵב הַכֹּל. וְאִם נָתַן הָאֵפֶר תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ נָתַן עָלָיו הַמַּיִם - פָּסַל. וּמַהוּ זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים? כְּדֵי לְעָרֵב אֶת הָאֵפֶר בַּמַּיִם.

ב. הַמְקַדֵּשׁ צָרִיךְ שֶׁיִּתְכַּוֵּן וְיִתֵּן הָאֵפֶר בְּיָדוֹ עַל הַמַּיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקְחוּ לַטָּמֵא - עַד שֶׁיִּהְיֶה מִתְכַּוֵּן לְקִדּוּשׁ וּלְמִלּוּי וּלְהַזָּיָה. אֲבָל אִם נָפַל הָאֵפֶר מִן הַכְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הָאֵפֶר לְתוֹךְ הַמַּיִם, אוֹ שֶׁנָּטַל הָאֵפֶר בְּיָדוֹ וּדְחָפוֹ חֲבֵרוֹ אוֹ הָרוּחַ וְנָפַל הָאֵפֶר מִיָּדוֹ עַל הַמַּיִם, אוֹ שֶׁנָּפַל הָאֵפֶר מִיָּדוֹ עַל צַד הַכְּלִי אוֹ עַל יָדוֹ וְאַחַר כָּךְ נָפַל לַמַּיִם - הֲרֵי זֶה פָּסוּל.

ג. קִדֵּשׁ פָּחוֹת מִכְּדֵי הַזָּאָה בִּכְלִי זֶה וּפָחוֹת מִכְּדֵי הַזָּאָה בִּכְלִי אַחֵר - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ. הָיָה הָאֵפֶר צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם וְכָנַס מִמֶּנּוּ מִלְּמַעְלָה וְקִדֵּשׁ בּוֹ מַיִם אֲחֵרִים - הֲרֵי אֵלּוּ מְקֻדָּשִׁין; וְכֹל שֶׁנָּגַע בַּמַּיִם - אֵין מְקֻדָּשִׁין בּוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּגְּבוּ. וַאֲפִלּוּ נָשְׁבָה הָרוּחַ וְנָתְנָה אֶת הָאֵפֶר עַל גַּבֵּי הַמַּיִם - אֵינוֹ מְנַגְּבוֹ וּמְקַדֵּשׁ בּוֹ.

ד. כְּלִי קָטָן שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ כְּלִי גָּדוֹל וְהֵן מְלֵאִין מַיִם וְהַמַּיִם מְעֹרָבִין - כֵּיוָן שֶׁנָּתַן הָאֵפֶר בַּמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי הַגָּדוֹל נִתְקַדְּשׁוּ כָּל הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי הַקָּטָן; וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה פִּיו צַר בְּיוֹתֵר וְלֹא נִכְנַס לוֹ אֵפֶר, שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם כֻּלָּן מְעֹרָבִין.

ה. הָיָה סְפוֹג בְּתוֹךְ הַמַּיִם בְּעֵת שֶׁנָּתַן הָאֵפֶר - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁבַּסְּפוֹג פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בִּכְלִי. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? זוֹלֵף אֶת כָּל הַמַּיִם עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַסְּפוֹג, וְלֹא יִגַּע בַּסְּפוֹג. וְאִם נָגַע בַּסְּפוֹג, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם צָפִין עַל גַּבָּיו כָּל שֶׁהֵן - פְּסוּלִין,

מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם שֶׁבַּסְּפוֹג יוֹצְאִין וּמִתְעָרְבִין בַּמַּיִם הַכְּשֵׁרִין. נָפַל סְפוֹג לְתוֹךְ הַמַּיִם הַמְקֻדָּשִׁין - נוֹטְלוֹ וְסוֹחֲטוֹ חוּץ לַכְּלִי, וְהַמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי כְּשֵׁרִין.

ו. שְׁתֵּי שְׁקָתוֹת שֶׁבְּאֶבֶן אַחַת שֶׁנָּתַן אֶת הָאֵפֶר לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אֵין הַמַּיִם שֶׁבַּשְּׁנִיָּה מְקֻדָּשִׁין. וְאִם הָיוּ נְקוּבוֹת זוֹ לָזוֹ כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד, אוֹ שֶׁהָיוּ הַמַּיִם צָפִין עַל גַּבֵּיהֶן אֲפִלּוּ כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם, וְנָתַן אֵפֶר לְאַחַת מֵהֶן - חֲרֵי הַמַּיִם שֶׁבַּשְּׁנִיָּה מְקֻדָּשִׁין.

ז. שְׁתֵּי אֲבָנִים שֶׁהִקִּיפָן זוֹ לָזוֹ וַעֲשָׂאָן שֹׁקֶת, וְכֵן שְׁתֵּי עֲרֵבוֹת, וְכֵן שֹׁקֶת שֶׁנֶּחְלְקָה, וְנָתַן אֵפֶר בְּחֵלֶק אֶחָד מֵהֶן - הַמַּיִם שֶׁבֵּינֵיהֶן אֵינָן מְקֻדָּשִׁין. וְאִם חִבְּרָן בְּסִיד אוֹ בְּגִפְּסִיס וְהֵם יְכוֹלוֹת לְהִנָּטֵל כְּאַחַת - הַמַּיִם שֶׁבֵּינֵיהֶן מְקֻדָּשִׁין.

ח. מַיִם מְקֻדָּשִׁין שֶׁנִּתְעָרְבוּ בָּהֶן מַיִם אֲחֵרִים כָּל שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְקִדּוּשׁ - חֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין. וְכֵן אִם יָרַד לְתוֹכָן טַל - חֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין. נָפַל לְתוֹכָן מַשְׁקִין וּמֵי פֵּרוֹת - יְעָרֶה הַכֹּל, וְצָרִיךְ לְנַגֵּב הַכְּלִי וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לְתוֹכוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין אֲחֵרִים. נָפַל לְתוֹכָן דְּיוֹ קוֹמוֹס וְקַנְקַנְתּוּם וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם - יְעָרֶה וְאֵין צָרִיךְ לְנַגֵּב; שֶׁאִם יִשָּׁאֵר שָׁם דָּבָר הָרוֹשֵׁם, חֲרֵי הוּא נִרְאֶה.

ט. הַמַּטְבִּיל כְּלִי לְחַטָּאת בְּמַיִם שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְקַדֵּשׁ - צָרִיךְ לְנַגֵּב וְאַחַר כָּךְ יְקַדֵּשׁ בּוֹ. הִטְבִּילוֹ בְּמַיִם הָרְאוּיִין לְקַדֵּשׁ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְנַגֵּב. וְאִם הִטְבִּילוֹ לֶאֱסֹף בּוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ צָרִיךְ לְנַגֵּב.

י. קְרוּיָה שֶׁהִטְבִּילָהּ בְּמַיִם הָרְאוּיִין לְקַדֵּשׁ - מְקַדְּשִׁין בָּהּ; אֲבָל אֵין אוֹסְפִין לְתוֹכָהּ מֵי חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם שֶׁהֻטְבְּלָה בָּהֶן נִבְלָעִים בְּתוֹכָהּ וְיוֹצְאִין וּמִתְעָרְבִין בְּמֵי חַטָּאת וּפוֹסְלִין אוֹתָן. נִטְמֵאת וְהִטְבִּילוּהָ - אֵין מְקַדְּשִׁין בָּהּ, שֶׁהַמַּשְׁקִין הַטְּמֵאִין הַנִּבְלָעִין בְּגוּפָהּ יֵצְאוּ וְיִתְעָרְבוּ בַּמַּיִם שֶׁמְּקַדְּשִׁין אוֹתָן בְּתוֹכָהּ.

יא. מַיִם מְקֻדָּשִׁין שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים וְנִתְבַּקְּעוּ אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן - פְּסוּלִין. אֲפִלּוּ הָיוּ יְבֵשִׁים בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן הַנְּמָלָה וְהַדְּיָרָה וְהַכַּנָּה שֶׁבַּתְּבוּאָה. נָפַל לְתוֹכָהּ חִפּוּשִׁין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְבַּקְּעוּ וְלֹא נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן - חֲרֵי הַמַּיִם פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כִּשְׁפוֹפֶרֶת וְהַמַּיִם נִכְנָסִין בְּתוֹכָהּ וְיוֹצְאִין מִתּוֹכָהּ עִם הַלֵּחָה שֶׁבָּהּ.

יב. מַיִם מְקֻדָּשִׁין שֶׁשָּׁתָת מֵהֶן בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה - פְּסוּלִין. וְכֵן כָּל הָעוֹפוֹת - פְּסוּלִין; חוּץ מִן הַיּוֹנָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מוֹצֶצֶת וְאֵין רִיר יוֹצֵא מִפִּיהָ וּמִתְעָרֵב בַּמַּיִם. וְכֵן כָּל הַשְּׁרָצִים שֶׁשָּׁתוּ - אֵינָן פּוֹסְלִין; חוּץ מִן הַחֲלָדָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְלַקֶּקֶת בִּלְשׁוֹנָהּ, וְנִמְצֵאת הַלֵּחָה יוֹצְאָה מִפִּיהָ לַמַּיִם.

יג. מֵי חַטָּאת שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן מֵחֲמַת עַצְמָן - כְּשֵׁרִים; נִשְׁתַּנּוּ מֵחֲמַת עָשָׁן - פְּסוּלִין. הִגְלִידוּ וְחָזְרוּ וְנִמּוֹחוּ - כְּשֵׁרִים. אֲפִלּוּ נִמּוֹחוּ בַּחַמָּה. אֲבָל אִם הִמְחָן בָּאוּר - פְּסוּלִין.

יד. אֵפֶר חַטָּאת שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאָיו מֵחֲמַת עַצְמוֹ אוֹ מֵחֲמַת עָשָׁן - כָּשֵׁר. נִשְׁתַּנּוּ מֵחֲמַת אָבָק, אוֹ שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ סִיד אוֹ גִּפְּסִיס, אוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ אֵפֶר מִקְלָה כָּל שֶׁהוּא - חֲרֵי זֶה פָּסוּל.

טו. הַחוֹשֵׁב עַל מֵי חַטָּאת לִשְׁתּוֹתָן - לֹא פְּסָלָן, עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה מֵהֶן. וְאִם שָׁפַךְ מִן הַכְּלִי לְתוֹךְ גְּרוֹנוֹ וְלֹא נָגְעָה שְׂפָתוֹ בַּמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי - לֹא פָּסַל.

טז. כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין שֶׁהִנִּיחוֹ מְגֻלֶּה וּבָא וּמְצָאוֹ מְכֻסֶּה - חֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין; שֶׁמָּא אָדָם שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת נָגַע בָּהֶן, שֶׁחֲרֵי אָדָם כִּסָּהוּ בְּוַדַּאי. הִנִּיחוֹ מְכֻסֶּה וּבָא וּמְצָאוֹ מְגֻלֶּה: אִם יְכוֹלָה הַחֲלָדָה לִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁיָּרַד לוֹ טַל בַּלַּיְלָה - פְּסוּלִין, וְאִם לָאו - כְּשֵׁרִין. מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ כָּאן שְׁתֵּי סְפֵקוֹת: סָפֵק אָדָם גִּלָּה אוֹ בְּהֵמָה חַיָּה וָרֶמֶשׂ; וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר אָדָם גִּלָּהוּ, שֶׁמָּא הָיָה טָהוֹר לְחַטָּאת אוֹ לֹא.

יז. הַמּוֹסֵר מַיִם מְקֻדָּשִׁין אוֹ מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְקִדּוּשׁ לְטָמֵא לְשָׁמְרָן - חֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין.

יח. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ שׁוֹמְרִין אֶת הַמַּיִם וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן - כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל שֵׁנִי. טָהַר וְחָזַר לִשְׁמֹר וְנִטְמָא הַשֵּׁנִי - כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן. נִטְמְאוּ שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת - הַמַּיִם פְּסוּלִין.

יום שלישי כ' שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

א. הַמְמַלֵּא מַיִם לְקִדּוּשׁ - אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הוּא עַצְמוֹ הַמְקַדֵּשׁ וְהַמַּזֶּה, אֶלָּא מְקַדֵּשׁ אֶחָד וּמַזֶּה אֶחָד. וְכֵן מְמַלֵּא אָדָם בִּכְלִי וּמְעָרֶה מִכְּלִי לִכְלִי וּמְקַדֵּשׁ בִּכְלִי אַחֵר, וּמְעָרֶה הַמַּיִם הַמְקַדְּשִׁין מִכְּלִי לִכְלִי וּמַזֶּה מִכְּלִי אַחֵר.

ב. מְמַלֵּא אָדָם מַיִם וּמַנִּיחָן אֲצָלוֹ בְּלֹא קִדּוּשׁ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם, וּמוֹלִיכָן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּמֵעִיר לְעִיר, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶן אֵפֶר וּמְקַדְּשָׁן בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. וְכֵן הַמַּיִם הַמְקַדְּשִׁין מַנִּיחָן אָדָם אֲצָלוֹ יָמִים וְשָׁנִים וּמַזֶּה מֵהֶן בְּכָל יוֹם שֶׁהוּא צָרִיךְ עַד שֶׁיִּתַּמּוּ, וּמוֹלִיכָן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּמֵעִיר לְעִיר. וּמְשַׁמֵּר אָדָם אֵפֶר פָּרָה אֲצָלוֹ וּמוֹלִיכוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּמֵעִיר לְעִיר. פַּעַם אַחַת הוֹלִיכוֹ כְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ מֵי חַטָּאת בִּסְפִינָה בַּיַּרְדֵּן, וְנִמְצָא כְּזַיִת מִן הַמֵּת בְּקַרְקַע הַסְּפִינָה וְנִטְמְאוּ הַמַּיִם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה גָּזְרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, שֶׁאֵין מַעֲבִירִין מֵי חַטָּאת וְלֹא אֵפֶר חַטָּאת בְּנָהָר וּבִסְפִינָה, וְלֹא יִשִּׁיטֵם עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְלֹא יַעֲמֹד בְּצַד הַנָּהָר מִכָּאן וְיִזְרְקֵם לַצַּד הַשֵּׁנִי. אֲבָל עוֹבֵר הוּא אָדָם בַּמַּיִם עַד צַוָּארוֹ וּבְיָדוֹ אֵפֶר פָּרָה אוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין. וְכֵן אָדָם וְכֵלִים הָרֵיקָנִים שֶׁהֵן טְהוֹרִין לְחַטָּאת, וּמַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְחַטָּאת וַעֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשׁוּ - מַעֲבִירִין אוֹתָם בְּנָהָר בִּסְפִינָה.

ג. מַעֲבִירִין מַיִם מְקֻדָּשִׁין בִּסְפִינָה בַּיָּם הַגָּדוֹל וְשָׁטִין [בָּהֶם] עַל פְּנֵי הַמַּיִם; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל הַמַּיִם הַמְקַדְּשִׁין וְעַל הָאֵפֶר בְּנָהָר.

ד. הַמּוֹלִיךְ מַיִם לְקַדְּשָׁן, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מַיִם שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ, לֹא יַפְשִׁיל הַכְּלִי לַאֲחוֹרָיו אֶלָּא לְפָנָיו. שֶׁנֶּאֱמַר: לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה; בִּזְמַן שֶׁהֵן שְׁמוּרִין - הֵן מֵי נִדָּה, וְאִם לָאו - פְּסוּלִין. מִלֹּא שְׁתֵּי חָבִיּוֹת - נוֹתֵן אַחַת לְפָנָיו וְאַחַת לַאֲחוֹרָיו, מִפְּנֵי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר.

ה. מֵי חַטָּאת שֶׁשְּׁקָלָן בְּמִשְׁקָל: אִם הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ - פְּסוּלִין, וְאִם לָאו - כְּשֵׁרִין. אֲבָל אִם שָׁקַל דְּבָרִים אֲחֵרִים בְּמֵי חַטָּאת,

הוֹאִיל וַעֲשָׂאָן מִשְׁקֹלֶת - פְּסָלָן, שֶׁאֵין זוֹ מִשְׁמֶרֶת. כָּל אֵלּוּ הַטְּהוֹרִים שֶׁמְּמַלְּאִין אוֹ שֶׁמְּקַדְּשִׁין אוֹ שֶׁמַּזִּין, וְכֵן כָּל הַכֵּלִים שֶׁמְּמַלְּאִין וּמְקַדְּשִׁין מֵהֶם וְשֶׁמַּזִּין מֵהֶן, אִם הָיוּ טְבוּלֵי יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְשָׁן - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים; שֶׁכָּל מַעֲשֶׂה הַפָּרָה וְהַמְּלוּי וְהַקִּדּוּשׁ וְהַהַזָּיָה כָּשֵׁר בִּטְבוּל יוֹם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמִפְּנֵי הַצְּדוֹקִין מְטַמְּאִין אֶת כָּל כְּלֵי שֶׁטֶף וּמַטְבִּילִין אוֹתָן וְאַחַר כָּךְ מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּמֵי חַטָּאת.

ו. הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְהַזּוֹת, חוּץ מֵאִשָּׁה וְטֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס [וְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה] וְקָטָן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת; אֲבָל קָטָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת - כָּשֵׁר לְהַזּוֹת. וְהֶעֱרֵל כָּשֵׁר לְהַזּוֹת, שֶׁאֵין הֶעֱרֵל טָמֵא. קָטָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת שֶׁהִזָּה וְהָאִשָּׁה מְסַעֲדַתּוּ, כְּגוֹן שֶׁאָחֲזָה לוֹ הַמַּיִם בְּיָדוֹ - הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֶּאֱחֹז בְּיָדוֹ בִּשְׁעַת הַזָּאָה. וְאִם אָחֲזָה בְּיָדוֹ בִּשְׁעַת הַזָּיָתוֹ - פְּסוּלָה.

ז. הַמַּזֶּה צָרִיךְ לְכַוֵּן וּלְהַזּוֹת עַל הַטָּמֵא לְטַהֲרוֹ; וְאִם הִזָּה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה. אֲבָל זֶה שֶׁמַּזִּין עָלָיו אֵינוֹ צָרִיךְ כַּוָּנָה, אֶלָּא מַזִּין עַל הָאָדָם לְדַעְתּוֹ וְשֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ. הַמִּתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת לְפָנָיו וְהִזָּה לַאֲחוֹרָיו, לַאֲחוֹרָיו וְהִזָּה לְפָנָיו - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה. נִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת לְפָנָיו וְהִזָּה לַצְּדָדִין שֶׁל פָּנָיו - הַזָּיָתוֹ כְּשֵׁרָה.

ח. הַמַּזֶּה אֵינוֹ צָרִיךְ טְבִילָה לְכָל הַזָּיָה, אֶלָּא טוֹבֵל אֶת הָאֵזוֹב וּמַזֶּה הַזָּיָה אַחַר הַזָּיָה עַד שֶׁיִּגְּמְרוּ הַמַּיִם. וּמַזֶּה הַזָּיָה אַחַת עַל כַּמָּה בְּנֵי אָדָם אוֹ עַל כַּמָּה כֵּלִים כְּאַחַת, אֲפִלּוּ מֵאָה. כֹּל שֶׁנָּגַע בּוֹ מִן הַמַּיִם כָּל שֶׁהוּא - טָהוֹר, וְהוּא שֶׁיִּתְכַּוֵּן הַמַּזֶּה לְהַזּוֹת עָלָיו. טָבַל אֶת הָאֵזוֹב וְנִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל דָּבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה אוֹ עַל הָאָדָם, וְהִזָּה מֵאוֹתָהּ טְבִילָה עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה אוֹ עַל הַבְּהֵמָה, אִם נִשְׁאֲרוּ מַיִם בָּאֵזוֹב - אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְהַטְבִּיל, אֶלָּא מַזֶּה מִן הַשְּׁאָר עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכֵּלִים הַטְּמֵאִים, שֶׁהֲרֵי תְּחִלַּת טְבִילָתוֹ כְּשֵׁרָה הָיְתָה. אֲבָל אִם טָבַל אֶת הָאֵזוֹב לְהַזּוֹת עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה אוֹ עַל הַבְּהֵמָה, וְהִזָּה עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכְּלֵי הַטָּמֵא - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה, עַד שֶׁיַּחֲזוֹר וְיִטְבֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה וְיִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל הָאָדָם אוֹ עַל דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה.

ט. הִטְבִּיל אֶת הָאֵזוֹב וְנִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה - הַמַּיִם הַמְנַטְּפִים כְּשֵׁרִין. לְפִיכָךְ, אִם נָטְפוּ בַּכְּלֵי וְחָזַר וְהִטְבִּיל בָּהֶן אֶת הָאֵזוֹב בְּכַוָּנָה לְהַזּוֹת עַל דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה - הַזָּיָתוֹ כְּשֵׁרָה.

י. מֵי חַטָּאת שֶׁנִּתְמַעֲטוּ - טוֹבֵל בָּהֶן אֲפִלּוּ רָאשֵׁי גִבְעוֹלִין וּמַזֶּה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִסַּפֵּג. צְלוֹחִית שֶׁפִּיהָ צַר - טוֹבֵל וּמַעֲלֶה כְּדַרְכּוֹ וּמַזֶּה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהִזָּהֵר שֶׁמָּא יִגַּע בְּצִדֵּי הַכְּלִי בְּפַעַם שְׁנִיָּה.

יום רביעי כ"א שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר

א. כֵּיצַד מְטַהֲרִים טְמֵא מֵת בְּמֵי נִדָּה? לוֹקֵחַ אָדָם טָהוֹר שְׁלֹשָׁה קְלָחִין שֶׁל אֵזוֹב וְאוֹגְדָן אֲגֻדָּה אַחַת, וּבְכָל בַּד וָבַד גִּבְעוֹל אֶחָד, וְטוֹבֵל רָאשֵׁי גִבְעוֹלִין בְּמֵי נִדָּה שֶׁבַּכְּלִי, וּמִתְכַּוֵּן וּמַזֶּה עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכֵּלִים בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַחַר שֶׁתָּנַץ הַחַמָּה. וְאִם הִזָּה מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר - כָּשֵׁר. וְאַחַר שֶׁהִזָּה עָלָיו בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי טוֹבֵל בַּיּוֹם וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ וַהֲרֵי הוּא טָהוֹר לָעֶרֶב. טָבַל אֶת הָאֵזוֹב בַּלַּיְלָה וְהִזָּה בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁטָּבַל אֶת הָאֵזוֹב בַּיּוֹם וְהִזָּה בַּלַּיְלָה - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה, וְהַמַּיִם מְטַמְּאִין מִשּׁוּם מֵי חַטָּאת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. עַד שֶׁתִּהְיֶה טְבִילַת הָאֵזוֹב בַּמַּיִם וְהַזָּאָתוֹ מִמֶּנּוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַחַר שֶׁתָּנַץ הַחַמָּה. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר - כָּשֵׁר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ב. מִי שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְשָׁהָה כַּמָּה יָמִים בְּלֹא הַזָּאָה, כְּשֶׁיָּבוֹא לְהַזּוֹת - מוֹנֶה בְּפָנֵינוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים, וּמַזִּין עָלָיו בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי, וְטוֹבֵל בַּשְּׁבִיעִי וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעַם הָאָרֶץ שֶׁבָּא לְהַזּוֹת, שֶׁאֲפִלּוּ אָמַר: הַיּוֹם שְׁלִישִׁי שֶׁלִּי - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁמָּא הַיּוֹם נִטְמָא, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִמְנוֹת בְּפָנֵינוּ; אֲבָל חָבֵר שֶׁבָּא לְהַזּוֹת - מַזִּין עָלָיו אוֹ עַל כֵּלָיו מִיָּד. מִי שֶׁהֻזָּה עָלָיו בַּשְּׁלִישִׁי וְלֹא הֻזָּה עָלָיו בַּשְּׁבִיעִי, וְשָׁהָה כַּמָּה יָמִים - טוֹבֵל בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה אַחַר הַשְּׁבִיעִי, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, וּמַזִּין עָלָיו בַּיּוֹם, בֵּין קֹדֶם טְבִילָה בֵּין אַחַר טְבִילָה. אֲפִלּוּ טָבַל בְּלֵיל תְּשִׁעִי אוֹ בְּלֵיל עֲשִׂירִי - מַזִּין עָלָיו לְמָחָר אַחַר הָנֵץ הַחַמָּה.

ג. כָּל הַמִּטַּמְּאִין מְקַבְּלִין הַזָּאָה. כֵּיצַד? זָבִים וְזָבוֹת נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמֵת - מַזִּין עֲלֵיהֶן בִּשְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי וַהֲרֵי הֵם טְהוֹרִין מִטֻּמְאַת מֵת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמֵאִין טֻמְאָה אַחֶרֶת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַזָּיָה מוֹעֶלֶת לוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא. וְכֵן הֶעֱרֵל מְקַבֵּל הַזָּאָה. כֵּיצַד? עֶרֶל שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהֻזָּה עָלָיו שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי - הֲרֵי זֶה טָהוֹר מִטֻּמְאַת מֵת, וּכְשֶׁיִּמּוֹל טוֹבֵל וְאוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים לָעֶרֶב.

ד. מִצְוַת אֵזוֹב - שְׁלֹשָׁה קְלָחִין, וְכָל קֶלַח וָקֶלַח גִּבְעוֹל אֶחָד. נִמְצְאוּ שְׁלֹשָׁה גִּבְעוֹלִין. וּשְׁיָרָיו שְׁנַיִם. אוֹ אִם לָקַח שְׁנַיִם בַּתְּחִלָּה וַאֲגָדָן - כָּשֵׁר. נִתְפָּרְדוּ הַגִּבְעוֹלִין וְנָשְׁרוּ הֶעָלִין, אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר מִכָּל גִּבְעוֹל מֵהֶם אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא - כָּשֵׁר; שֶׁשְּׁיָרֵי הָאֵזוֹב בְּכָל שֶׁהוּא. קֶלַח שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה בַּדִּין - מְפַסְּקוֹ וְאַחַר כָּךְ אוֹגֵד שְׁלָשְׁתָּן; שֶׁמִּצְוָתוֹ לִהְיוֹת אֲגֻדָּה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה אֲגֻדָּה. פִּסְקוֹ וְלֹא אֲגָדוֹ אוֹ שֶׁאֲגָדוֹ וְלֹא פִּסְקוֹ אוֹ שֶׁלֹּא פִּסְקוֹ וְלֹא אֲגָדוֹ וְהִזָּה בּוֹ - כָּשֵׁר. הָאֵזוֹב הַקָּצָר - אוֹגְדוֹ בְּחוּט עַל הַכּוֹשׁ וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, וְטוֹבֵל בַּמַּיִם וּמַעֲלֶה, וְאוֹחֵז בָּאֵזוֹב וּמַזֶּה. נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם מִן הַחוּט הִזָּה אוֹ מִן הַכּוֹשׁ אוֹ מִן הַגִּבְעוֹל - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה.

ה. אֵין מַזִּין לֹא בְּיוֹנְקוֹת הָאֵזוֹב וְלֹא בַּתְּמָרוֹת, אֶלָּא בַּגִּבְעוֹלִין. אֵלּוּ הֵן הַיּוֹנְקוֹת? גִּבְעוֹלִין שֶׁלֹּא גָּמְלוּ. וּמִי שֶׁהֻזָּה עָלָיו בְּיוֹנְקוֹת וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ - פָּטוּר. וּמֵאֵימָתַי מַזִּין בָּאֵזוֹב? מִשֶּׁיָּנֵץ. וְאֵזוֹב שֶׁהֻזָּה בּוֹ מֵי נִדָּה - כָּשֵׁר לְטַהֵר בּוֹ אֶת הַמְּצֹרָע. כָּל אֵזוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לְוַי - פָּסוּל. וְהָאֵזוֹב שֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ אֵזוֹב בִּיְחוּד - הוּא הַכָּשֵׁר, וְהוּא הָאֵזוֹב שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ בַּעֲלֵי בָּתִּים; אֲבָל זֶה שֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ אֵזוֹב יָוָן וְאֵזוֹב כָּחְלִית וְאֵזוֹב מִדְבָּרִי - פָּסוּל.

ו. אֵזוֹב שֶׁל אֲשֵׁרָה וְשֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת וְשֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה וְשֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה - פְּסוּלָה. שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה - לֹא יַזֶּה, וְאִם הִזָּה - כָּשֵׁר.

ז. אֵזוֹב שֶׁלִּקְּטוֹ לְעֵצִים וְנָפְלוּ עָלָיו מַשְׁקִין - מְנַגְּבוֹ וְהוּא כָּשֵׁר לְהַזָּיָה. לִקְּטוֹ לָאֲכָלִין וְנָפְלוּ עָלָיו מַשְׁקִין, אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְּבוֹ - פָּסוּל, שֶׁהֲרֵי נִטְמָא לְהַזָּיָה; שֶׁכָּל הַמַּשְׁקִין וְכָל הָאֲכָלִין וְכָל הַכֵּלִים הֲרֵי הֵן כִּטְמֵאִים לְעִנְיַן חַטָּאת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. לִקְּטוֹ לְחַטָּאת - הֲרֵי זֶה כְּנִלְקָט לְעֵצִים, וְאִם נָפְלוּ עָלָיו מַשְׁקִין - מְנַגְּבוֹ וּמַזֶּה בּוֹ.

יום חמישי כ"ב שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר

א. אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהֻזֶּה עָלָיו - כֵּיוָן שֶׁנָּגַע כָּל שֶׁהוּא מִמֵּי הַנִּדָּה בְּכָל מָקוֹם מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ שֶׁל טָמֵא עָלְתָה לוֹ הַזָּיָה. אֲפִלּוּ נָפְלָה הַהַזָּאָה עַל רֹאשׁ אֶצְבָּעוֹ אוֹ עַל רֹאשׁ שְׂפָתוֹ. אֲבָל אִם נָגְעָה בִּלְשׁוֹנוֹ - אֵינָהּ כְּלוּם; אַף עַל פִּי שֶׁהַלָּשׁוֹן כָּאֵיבָרִים שֶׁבְּגָלוּי לְעִנְיַן טֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, אֵינָן כָּאֵיבָרִים שֶׁבְּגָלוּי לְעִנְיַן הַזָּאָה וּטְבִילָה. וְכֵן כְּלִי שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהֻזֶּה עָלָיו - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְגוּפוֹ שֶׁל כְּלִי כָּל שֶׁהוּא מִמֵּי הַנִּדָּה עָלְתָה לוֹ הַזָּאָה.

ב. שְׁנֵי כֵּלִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת וְהֻזֶּה עַל אֶחָד מֵהֶן, וְנָטְפוּ הַמַּיִם מֵעַל הָרִאשׁוֹן עַל הַשֵּׁנִי - הֲרֵי הַשֵּׁנִי בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁיִּפְּלוּ עָלָיו הַמַּיִם מֵהַזָּיַת הַמַּזֶּה, לֹא מִן הַתַּמְצִית. הֻזֶּה עַל שְׁנֵי כֵּלִים וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם הֻזֶּה עַל שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד אוֹ מֵחֲבֵרוֹ נִמְצָה עָלָיו - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה.

ג. מַחַט שֶׁנִּתּוּנָה עַל הַחֶרֶשׂ וְהֻזֶּה עָלֶיהָ, סָפֵק עַל הַמַּחַט הֻזֶּה סָפֵק מִן הַחֶרֶשׂ נִמְצָה עָלֶיהָ - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה.

ד. כֵּלִים הַמְּפֻצָּלִין שֶׁמְּחֻבָּרִין זֶה לָזֶה בְּמַסְמְרִים, כְּגוֹן מַסְפֹּרֶת שֶׁל פְּרָקִים וְאִיזְמֵל שֶׁל רְהִיטְנֵי וְכַיּוֹצֵא בָהֶן: בִּשְׁעַת מְלָאכָה - חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה, שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה - אֵינוֹ חִבּוּר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה. כֵּיצַד הֵן חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה? שֶׁאִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶן בִּשְׁעַת מְלָאכָה - נִטְמָא הַשֵּׁנִי, וְאִם הֻזֶּה עַל אֶחָד מֵהֶן בִּשְׁעַת מְלָאכָה - עָלְתָה הַזָּיָה לִשְׁנֵיהֶן, וּכְאִלּוּ הֵן גּוּף אֶחָד. וְכֵיצַד אֵינוֹ חִבּוּר לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּיָה? שֶׁאִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה - לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ, וְאִם נִטְמְאוּ שְׁנֵיהֶן וְהֻזֶּה עַל אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה - לֹא טְהֵר חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין. וְזֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים גָּזְרוּ, שֶׁיִּהְיוּ חִבּוּר לְטֻמְאָה אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שִׁעַת מְלָאכָה, וּלְעוֹלָם אִם נָגְעָה בְּאֶחָד מֵהֶן טֻמְאָה - נִטְמָא חֲבֵרוֹ. וְכֵן גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן, שֶׁלֹּא יִהְיוּ חִבּוּר לְהַזָּיָה אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מְלָאכָה, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה, וּלְעוֹלָם אִם הֻזֶּה עַל אֶחָד מֵהֶן - לֹא טְהֵר חֲבֵרוֹ, עַד שֶׁיַּזֶּה גַּם עָלָיו. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ חִבּוּר לְטֻמְאָה וְאֵינוֹ חִבּוּר לְהַזָּיָה - אֵין זֶה אֶלָּא גְּזֵרָה מִדִּבְרֵיהֶם, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ה. שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁחִבְּרָן עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּגוּף אֶחָד, כְּגוֹן שֶׁתָּפַר שְׁנֵי בְּגָדִים אוֹ שְׁתֵּי יְרִיעוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כִּכְלִי אֶחָד.

ו. שְׁלַל הַכּוֹבְסִין וְהַבֶּגֶד שֶׁהוּא תָּפוּר בְּכִלְאַיִם וְהֵן עוֹמְדִין לְהַתִּירָן - אֵינוֹ חִבּוּר לְהַזָּיָה, וַהֲרֵי הֵן חִבּוּר לְטֻמְאָה. וְכֵן הַסַּלִּים שֶׁבַּקַּנְתָּל, וְהַמִּטָּה שֶׁל טַרְבָּל, וְקֶרֶן שֶׁל כְּלִיבָה, וְקַרְנַיִם שֶׁל יוֹצְאֵי דְרָכִים, וְשַׁלְשֶׁלֶת הַמַּפְתְּחוֹת - חִבּוּר לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּאָה; אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיִּגְּעוּ הַמַּיִם מִן הַמַּזֶּה בְּכָל סַל וָסַל, וּבְכָל מַפְתֵּחַ וּמַפְתֵּחַ, וּבְכָל קֶרֶן וָקֶרֶן, וּבְכָל קוֹרָה וְקוֹרָה מִמִּטָּה זוֹ הַמְּפֻצָּלֶת.

ז. הַמְחַבֵּר שָׁלֹשׁ כְּסָתוֹת שֶׁל צֶמֶר, וְשֵׁשׁ שֶׁל פִּשְׁתָּן, אוֹ שְׁלֹשָׁה סְדִינִים, אוֹ שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִטְפָּחוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה; יֶתֶר מִכָּאן - חִבּוּר לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּאָה. חָלוּק אֶחָד וְטַלִּית אַחַת וּקְלוּבְקָרִין אֶחָד - הֲרֵי הֵן חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה, אֲפִלּוּ הָיוּ אֲרֻכִּין בְּיוֹתֵר אוֹ רְחָבִין בְּיוֹתֵר, כֹּל שֶׁהֵן. וְאֵי זֶהוּ קְלוּבְקָרִין? זֶה שְׁנֵי בְּגָדִים שֶׁמַּנִּיחִין צֶמֶר גֶּפֶן בֵּינֵיהֶן וְתוֹפְרִין אוֹתָן כְּאַחַת וְעוֹשִׂין מֵהֶן חָלוּק לִימוֹת הַגְּשָׁמִים.

ח. כִּסּוּי הַמֵּחַם שֶׁמְּחֻבָּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת: הִזָּה עַל הַמֵּחַם - טָהַר הַכֹּל; הִזָּה עַל הַכִּסּוּי - לֹא טָהַר הַמֵּחַם עַד שֶׁיַּזֶּה עָלָיו.

ט. הַדּוּג וְהָעִנְבָל - חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה, וְאִם הִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן - טָהֲרוּ שְׁנֵיהֶן.

י. הַטְּוִי שֶׁטָּווּיִם בּוֹ הַפִּשְׁתִּים אוֹ שׁוֹזְרִין בּוֹ הַחֲבָלִים - שְׁלֹשָׁה גּוּפִין יֵשׁ בּוֹ: הָעֵץ שֶׁמְּלַפְּפִין עָלָיו הַטָּווּי, וְהוּא הַנִּקְרָא כּוֹשׁ; וְהַנְּחֹשֶׁת אוֹ הַבַּרְזֶל שֶׁבְּרֹאשׁ הָעֵץ, וְהוּא הַנִּקְרָא צִנּוֹרָא, שֶׁבָּהּ פּוֹתְלִין וְטוֹוִין; וְהָרֵחַיִם שֶׁבְּאֶמְצַע הַכּוֹשׁ, וְהִיא הַנִּקְרֶאת פִּקָּא. הַכּוֹשׁ שֶׁפּוֹתְלִין בּוֹ הַחֲבָלִים שֶׁנִּטְמָא - לֹא יַזֶּה עַל הַפִּקָּא שֶׁלּוֹ וְלֹא עַל הַכּוֹשׁ, אֶלָּא עַל הַצִּנּוֹרָא; וְאִם הִזָּה עַל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן - טָהַר הַכֹּל. וְשֶׁל פִּשְׁתָּן - מַזֶּה עַל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן לְכַתְּחִלָּה, שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן חִבּוּר.

יא. עוֹר שֶׁל עֲרִיסָה שֶׁהוּא מְחֻבָּר לְפִקּוֹת - חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה. הַמַּלְבֵּן שֶׁל מִטּוֹת - אֵינוֹ חִבּוּר לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּאָה.

יב. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים הַקְּדוּחוֹת, כְּגוֹן נִצָּב הַסַּכִּין וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהַנִּצָּב נָקוּב וְהַבַּרְזֶל נִכְנָס בּוֹ - חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה. אֲבָל הַיָּדוֹת הַחֲרוּקוֹת, כְּגוֹן עֵץ הַחֲנִית, שֶׁהָעֵץ נִכְנָס בַּבַּרְזֶל - אֵינוֹ חִבּוּר לְהַזָּאָה.

יום שישי כ"ג שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

א. מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת עָשׂוּ בְּטָהֲרַת הַחַטָּאת: שֶׁהָאָדָם הַטָּהוֹר, אֲפִלּוּ טָבַל לְקֹדֶשׁ וְעוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת וְלֹא לִשְׂרֵפַת הַפָּרָה וְלֹא לְמִלּוּי הַמַּיִם וְלֹא לְקַדְּשָׁן וְלֹא לְהַזּוֹת עַד שֶׁיִּטְבֹּל לְשֵׁם חַטָּאת וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה טָהוֹר לְחַטָּאת. וְכֵן הַכֵּלִים, אֲפִלּוּ מִזְרָק שֶׁבָּעֲזָרָה, אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת עַד שֶׁיַּטְבִּילוּהוּ לְשֵׁם חַטָּאת. וְכֵן כָּל הָאֲכָלִין וְכָל הַמַּשְׁקִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין, הֲרֵי הֵן לְעִנְיַן חַטָּאת כָּאֲכָלִין וּמַשְׁקִין הַמְטַמְּאִין.

ב. כָּל כְּלִי הָרָאוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְגַבֵּי הַקֹּדֶשׁ, הֲרֵי הוּא לְגַבֵּי חַטָּאת כְּמִדְרַס הַזָּב עַד שֶׁיִּטְבִּילוּהוּ לְשֵׁם חַטָּאת. יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגֻּדָא הָיָה אוֹכֵל בְּטָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ כָּל יָמָיו, וְהָיָה מִטְפַּחְתּוֹ כְּמִדְרַס הַזָּב לְעִנְיַן הַחַטָּאת.

ג. כָּל וְלַד הַטֻּמְאוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם וְלֹא כֵּלִים אֲפִלּוּ לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - הֲרֵי הוּא מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים לְחַטָּאת. לְפִיכָךְ אָמְרוּ: הַמְקַדֵּשׁ אֶת מֵי חַטָּאת לֹא יִנְעַל אֶת הַסַּנְדָּל, שֶׁמָּא יִפְּלוּ מַשְׁקִין עַל הַסַּנְדָּל וְנִמְצָא הַסַּנְדָּל טָמֵא, שֶׁכָּל הַמַּשְׁקִין טְמֵאִין הֵן לְגַבֵּי הַחַטָּאת, וְיִתְטַמֵּא זֶה הַמְקַדֵּשׁ בִּנְגִיעָתוֹ בַּסַּנְדָּל, וְנִמְצְאוּ מֵי חַטָּאת טְמֵאִים.

ד. מִי שֶׁנִּטְמְאוּ יָדָיו בִּלְבַד בִּדְבָרִים הַמְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם, כְּגוֹן שֶׁנָּגַע בָּאֳכָלִין אוֹ בְּמַשְׁקִין וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא טְבִילַת יָדָיו בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר - הֲרֵי נִטְמָא כָּל גּוּפוֹ לְעִנְיַן הַחַטָּאת וְצָרִיךְ טְבִילָה. אֲפִלּוּ לֹא נִטְמָאת אֶלָּא יָדוֹ אַחַת - נִטְמָא כֻּלּוֹ, וַהֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה.

ה. כָּל הַטָּעוּן טְבִילָה, בֵּין מִן הַתּוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵיהֶם, מְטַמֵּא אֶת מֵי חַטָּאת וְאֶת אֵפֶר הַחַטָּאת וְאֶת הַמַּזֶּה מֵי חַטָּאת בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. וְכֵן מְטַמֵּא אֶת הָאֲזוֹב הַמַּכְשֵׁר, וְאֶת הַמַּיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ וַעֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשׁוּ, וְאֶת הַכְּלִי הָרֵיקָן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת. מְטַמֵּא כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ בְּמַגָּע אֲבָל לֹא בְּמַשָּׂא. וְטָמֵא שֶׁנָּגַע בְּמִקְצָת אֵפֶר חַטָּאת - פָּסַל אֶת כֻּלּוֹ.

ו. אֵין מוֹנִין לְחַטָּאת רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנִין לִתְרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ. כֵּיצַד? עֲשָׂרָה שֶׁטָּבְלוּ לְשֵׁם חַטָּאת וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן, אֲפִלּוּ לֹא נִטְמָא אֶלָּא לְגַבֵּי חַטָּאת בִּלְבַד, כְּגוֹן שֶׁנִּטְמְאַת יָדוֹ בִּלְבַד, וְנָגַע בַּחֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ בַּחֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה - כֻּלָּן טְמֵאִין לְחַטָּאת. וְכֵן כֵּלִים הַטְּהוֹרִים לְחַטָּאת שֶׁנִּטְמָא כְּלִי מֵהֶן, אֲפִלּוּ לֹא נִטְמְאוּ אֶלָּא אֲחוֹרָיו בִּלְבַד לְגַבֵּי חַטָּאת, כְּגוֹן שֶׁנָּגְעוּ מַשְׁקִין בַּאֲחוֹרָיו, וְנָגַע כְּלִי זֶה בִּכְלִי שֵׁנִי וְשֵׁנִי בִּשְׁלִישִׁי - נִטְמְאוּ הַכֵּלִים כֻּלָּן לְגַבֵּי הַחַטָּאת, וַאֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

ז. כָּל הָרָאוּי לְהִתְטַמֵּא בְּמִדְרַס הַזָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ, אִם הֶנִּידוֹ הַטָּהוֹר לְחַטָּאת - נִטְמָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ. וְכֵן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁהֵנִיד אֶת הָאָדָם שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת, אוֹ שֶׁהֵנִיד אֶת רֵקוֹ אוֹ אֶת מִימֵי רַגְלָיו שֶׁל אָדָם זֶה - נִטְמָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ. אֲבָל כְּלִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמִדְרָס - אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת אֶלָּא אִם כֵּן נָגַע בּוֹ.

ח. כְּלִי הַטָּמֵא בִּטְמֵא מֵת, אִם הֶנִּידוֹ הַטָּהוֹר לְחַטָּאת - נִטְמָא, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין טְמֵא מֵת מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. כֵּיצַד? מַפְתֵּחַ שֶׁהוּא טְמֵא מֵת שֶׁהָיָה תָּלוּי בְּדֶלֶת וְסָגַר הַטָּהוֹר לְחַטָּאת אֶת הַדֶּלֶת, הוֹאִיל וְהֵנִיד אֶת הַמַּפְתֵּחַ הַטָּמֵא - נִטְמָא. וְכֵן אִם הֵסִיט אֶת הַשָּׁרָץ וְאֶת שִׁכְבַת זֶרַע - הֲרֵי זֶה טָמֵא לְחַטָּאת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ט. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּכֵלִים שֶׁהָיוּ לְמַעְלָה מִן הַזָּב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְהֵן הַנִּקְרָאִין מַדָּף, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ - נִטְמָא לְחַטָּאת. וְכֵן כְּלִי הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּמַדָּף - נִטְמָא לְחַטָּאת.

י. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בָּאֳכָלִין וּמַשְׁקִין, בֵּין טְהוֹרִין בֵּין טְמֵאִים, שֶׁכָּל אֳכָלִין וּמַשְׁקִין לְגַבֵּי חַטָּאת אֵינָן טְהוֹרִין, אִם נָגַע בָּהֶן בְּיָדוֹ - נִטְמָא כָּל גּוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. נָגַע בָּהֶן בְּרַגְלוֹ אוֹ בִּשְׂאָר גּוּפוֹ אוֹ שֶׁהֶסִיטָן בְּיָדוֹ וְלֹא נָגַע בָּהֶן - טָהוֹר. וְכֵן אִם נָגַע בְּתַנּוּר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִשְׁאָר כֵּלִים שֶׁאֵינָם טְהוֹרִין לְחַטָּאת - נִטְמָא כֻּלּוֹ; אֲבָל אִם נָגַע בְּרַגְלוֹ בָּהֶן - הֲרֵי הוּא טָהוֹר לְחַטָּאת כְּמוֹ שֶׁהָיָה.

יא. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לְתוֹךְ מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְחַטָּאת - נִטְמָא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁאוּבִין; וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהַבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין - נִטְמָא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

יב. הַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל טָהֳרַת הַחַטָּאת, וַאֲפִלּוּ עַמֵּי הָאָרֶץ, מִפְּנֵי חֲמִרָתָהּ, וּמַעֲלוֹת אֵלּוּ שֶׁעָשׂוּ בָּהּ הַכֹּל נִזְהָרִין בָּהּ. וַהֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת - כָּל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִין לִשְׁמִירָה. לְפִיכָךְ, עַם הָאָרֶץ שֶׁהֵבִיא כְּלִי מִבֵּיתוֹ, אֲפִלּוּ כְּלִי חֶרֶס, וְאָמַר: כְּלִי זֶה טָהוֹר לְחַטָּאת - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, וּמְקַדְּשִׁין בּוֹ וּמַזִּין מִמֶּנּוּ, וַאַף עַל פִּי שֶׁאוֹתוֹ כְּלִי טָמֵא לְקֹדֶשׁ וְלִתְרוּמָה. וְכֵן עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר: טָהוֹר אֲנִי לְחַטָּאת, אוֹ שֶׁהָיוּ מֵי חַטָּאת אֶצְלוֹ וְאָמַר: טְהוֹרִין הֵן - נֶאֱמָן; שֶׁאֵין אָדָם מִישְׂרָאֵל מְזַלְזֵל בָּהּ.

שבת קודש כ"ד שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

א. כְּלִי חֶרֶס שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת וְנָגַע בּוֹ שֶׁרֶץ מִצִּדּוֹ - טָהוֹר, שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶס מְטַמֵּא מִגַּבּוֹ אֲפִלּוּ לְגַבֵּי חַטָּאת. הִנִּיחַ הַכְּלִי עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטְמָא הַכְּלִי - הֲרֵי הָאֵפֶר טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר, וְאֵין זֶה מָקוֹם טָהוֹר. וְלֹא עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי אֹכֶל שֵׁנִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁטֻּמְאָתָן טֻמְאָה קַלָּה וְהֵם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - הֲרֵי נִטְמָא הָאֵפֶר; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמָקוֹם טָהוֹר - שֶׁלֹּא יִהְיֶה עַל [גַּבֵּי] שׁוּם טֻמְאָה בָּעוֹלָם. וְכֵן כְּלִי חֶרֶס שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת וְנָתוּן עַל אֲרֻבָּה שֶׁבְּבַיִת טָמֵא: אִם הָיָה הַכְּלִי מְשֻׁלְּשָׁל לַבַּיִת - נִטְמָא הָאֵפֶר וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טָפַח; וְאִם לֹא הָיָה מְשֻׁלְּשָׁל, אִם הָיָה בָּאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טָפַח - טָמֵא.

ב. הָיָה הַכְּלִי שֶׁל אֶבֶן, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טָפַח בֵּין שֶׁאֵין בָּהּ - הָאֵפֶר טָהוֹר.

ג. וְכֵן כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֵפֶר אוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁים וּמֻקָּף צָמִיד פָּתִיל וְנָתוּן בְּאֹהֶל הַמֵּת - הֲרֵי הָאֵפֶר וְהַמַּיִם טְמֵאִים. שֶׁאֵין אֵפֶר הַחַטָּאת נִצֶּלֶת בְּצָמִיד פָּתִיל; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמָקוֹם טָהוֹר, וְאֵין זֶה מָקוֹם טָהוֹר.

ד. וְכֵן אֳכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁל קֹדֶשׁ אֵינָן נִצָּלִין בְּצָמִיד פָּתִיל. אֲבָל מַיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין וּכְלֵי רֵיקָן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת - נִצָּל בְּצָמִיד פָּתִיל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ הַבְּעָלִים

טְהוֹרִים; אֲבָל אִם נִטְמְאוּ הַבְּעָלִים - נִפְסְלוּ הַמַּיִם בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן. כֵּיצַד? הָיוּ מֵימָיו מַקֶּפִין צָמִיד פָּתִיל וְהוּא וָהֵם בְּאֹהֶל הַמֵּת - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים. הָיָה הוּא מִבַּחוּץ וְהַמַּיִם שֶׁאֵינָן מְקַדְּשִׁין מִבִּפְנִים - שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין. הוּא בִּפְנִים וְהַמַּיִם בַּחוּץ - כְּשֵׁם שֶׁהוּא טָמֵא, כָּךְ מֵימָיו פְּסוּלִין.

ה. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁהָיָה עוֹמֵד עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִכֵּלִים שֶׁאֵינָם טְהוֹרִים לְחַטָּאת וּפָשַׁט יָדוֹ חוּץ לַתַּנּוּר וּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת בְּיָדוֹ, וְכֵן קָנֶה הַמֻּטָּל עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר וּשְׁנֵי כֵּלִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת תְּלוּיִין בּוֹ אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּמָקוֹם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, וְהוֹאִיל וְהֵם נִשְׁעָנִין עַל הַתַּנּוּר - הֲרֵי הֵן כְּאִלּוּ מֻנָּחִין עַל גַּבָּיו. אֲבָל אִם הָיָה עוֹמֵד עַל הַתַּנּוּר וּבְיָדוֹ כְּלִי רֵיקָן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת אוֹ מַיִם שֶׁאֵינָן מְקַדְּשִׁין - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין כְּמוֹת שֶׁהָיוּ. הָיָה עוֹמֵד חוּץ לַתַּנּוּר וּפָשַׁט יָדוֹ לַחַלּוֹן וְנָטַל כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן הַדָּיָה שֶׁעָבְרָה עַל גַּבֵּי טֻמְאָה, כְּגוֹן מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה.

ו. כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת וּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קֹדֶשׁ שֶׁנָּגְעוּ זֶה בָּזֶה - הֲרֵי נִטְמָא כְּלִי שֶׁל חַטָּאת וְכֹל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, אֲבָל כְּלִי הַקֹּדֶשׁ טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה. וְכֵן אִם נָגַע הַטָּהוֹר לְחַטָּאת בִּשְׁנֵיהֶן בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּשֶׁהֵן מֻנָּחִין עַל הָאָרֶץ - הֲרֵי נִטְמָא שֶׁל חַטָּאת; שֶׁהֲרֵי הַטָּהוֹר לְחַטָּאת נִטְמָא בִּנְגִיעַת הַכְּלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ, וְחָזַר וְטִמֵּא אֶת מֵי חַטָּאת.

ז. הִגְבִּיהַּ שְׁנֵי הַכֵּלִים בִּשְׁתֵּי יָדָיו - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. זֶה שֶׁל חַטָּאת נִטְמָא - מִפְּנֵי שֶׁנָּגַע בּוֹ אָדָם שֶׁנָּגַע בִּכְלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת; וְשֶׁל קֹדֶשׁ נִטְמָא - מִפְּנֵי זֶה שֶׁהִגְבִּיהוֹ וְהוּא טָמֵא בִּנְשִׂיאַת מֵי נִדָּה, שֶׁהֵן מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא מִפְּנֵי שֶׁנִּטְמְאוּ מֵחֲמַת הַכְּלִי שֶׁל קֹדֶשׁ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַכְּלִי שֶׁל קֹדֶשׁ כָּרוּף בְּנִיָּר וְהִגְבִּיהוֹ בַּנְּיָר וְלֹא נָגַע בּוֹ, וְהִגְבִּיהַּ הַחַטָּאת בְּיָדוֹ שְׁנִיָּה - שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין; שֶׁהֲרֵי לֹא נָגַע בַּכְּלִי וְלֹא נִטְמָא לְחַטָּאת. אֲבָל אִם הָיָה נוֹגֵעַ בִּכְלִי הַקֹּדֶשׁ בְּיָדוֹ, אֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל חַטָּאת בְּנִיָּר - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִין.

ח. הֵסִיט אֶת שְׁנֵי הַכֵּלִים בְּיָדוֹ וְלֹא נָגַע בָּהֶן - שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין; שֶׁאֵין הַכְּלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת מְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת עַד שֶׁיִּגַּע בּוֹ בְּיָדוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָאוּי לְמִדְרָס, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ.

ט. כָּל סְפֵק הַטֻּמְאוֹת שֶׁהוּא טָהוֹר לְגַבֵּי תְּרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר - הֲרֵי הוּא טָהוֹר לְחַטָּאת; וְכָל הַסְּפֵקוֹת שֶׁתּוֹלִין בָּהֶן אֶת הַתְּרוּמָה, אִם נוֹלְדוּ בְּחַטָּאת - הֲרֵי אֵלּוּ נִשְׁפָּכִין. וְאִם נַעֲשׂוּ טְהָרוֹת עַל גַּבֵּי אוֹתָן כֵּלִים וְאָדָם שֶׁנּוֹלְדוּ לָהֶן סְפֵקוֹת אֵלּוּ שֶׁהַחַטָּאוֹת נִשְׁפָּכִין עֲלֵיהֶן - הֲרֵי אוֹתָן הַטְּהָרוֹת תְּלוּיוֹת. וְהָרְפָּפוֹת אֵינָן כְּכֵלִים, וַהֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת לִתְרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ וּלְחַטָּאת.

י. דְּבֵלָה שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ מֵי חַטָּאת וּנְטָלָהּ וַאֲכָלָהּ: אִם יֵשׁ בָּהּ כְּבֵיצָה - הַמַּיִם טְמֵאִין, בֵּין שֶׁהָיְתָה הַדְּבֵלָה טְמֵאָה בֵּין שֶׁהָיְתָה טְהוֹרָה; שֶׁכָּל הָאֲכָלִין, אֲפִלּוּ אֹכֶל קֹדֶשׁ, אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת. וְהָאוֹכְלָהּ חַיָּב מִיתָה, מִפְּנֵי שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְמֵאָה. וְאִם אֵין בָּהּ כְּבֵיצָה - הַמַּיִם בְּטָהֳרָתָן; שֶׁאֵין הָאֹכֶל מְטַמֵּא אַחֵרִים עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּבֵיצָה, בֵּין לִתְרוּמָה בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לְחַטָּאת.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ח־כ"ד שבט ה'תשע"א

יום ראשון י"ח שבט ה'תשע"א

יום שני י"ט שבט ה'תשע"א

יום שלישי כ' שבט ה'תשע"א

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמִּשִּׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדִּבַּר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשִּׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְּנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה — הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מ(בבא) בַּתְרָא.

יום רביעי כ"א שבט ה'תשע"א

יום חמישי כ"ב שבט ה'תשע"א

יום שישי כ"ג שבט ה'תשע"א

שבת קודש כ"ד שבט ה'תשע"א

מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי קְנָסוֹת. וְיֵשׁ כָּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנָסוֹת כֻּלָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ" (ויקרא כד, יט). הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלּוֹקְחִים מִמָּמוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מַה שֶׁהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה: אֲפִלּוּ בִּיְשׁוּ בִּלְבַד — הֲרֵי אֵלּוּ גּוֹבִים מִמָּמוֹנוֹ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשִּׁעוּר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנָסוֹת אֵלּוּ כֻּלָּם נִזְקֵי אָדָם בָּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת־הָאָדָם אוֹ אֶת־הַבְּהֵמָה — הֲרֵי כָּל־הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יָדוּן בָּהֶם וְלֹא יִפְסוֹק אֶלָּא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בָּאָרֶץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מ(בבא) קַמָּא.

המשך ביאור למס' זבחים ליום ראשון עמ' א

לטבעות אחרות, אין להתירם משום 'ספק ספיקא' אלא כולם אסורות.

הגמרא מקשה על שמואל מברייתא: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, **סְפֵק עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֲסוּרָה, וּסְפֵק סְפֵיקָהּ מוּתֶּרֶת.** ומפרשת הברייתא **כֵּיצַד, כּוֹס שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** – שהשתמשו בו לצורך עבודת כוכבים ונאסר **שֶׁנָּפַל לְאוֹצָר מָלֵא כּוֹסוֹת** של היתר, **כּוּלָּן אֲסוּרִין,** כיון שעל כל כוס וכוס יש ספק אחד שמא הוא הכוס האסור. אך אם **פֵּרַשׁ** כוס **אֶחָד מֵהֶן** – מן התערובת הראשונה **לְרִיבּוֹא** – לעשרת אלפים כוסות של היתר, ולאחר מכן נפל כוס **מֵרִיבּוֹא** זה **לְרִיבּוֹא** אחר, כל הכוסות שבשתי הריבאות **מוּתָּרִין.** הרי מפורש בברייתא שיש להקל בספק ספיקא גם בעבודת כוכבים כדעת רב, ואיך אמר שמואל שבעבודת כוכבים אין להקל גם בספק ספיקא.

מתרצת הגמרא: ברייתא זו אינה דעת כולם אלא מחלוקת **תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא** – שכן שנינו בברייתא אחרת, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, רִימּוֹנֵי בָאדָן** של ערלה או של תרומה שהם מששה דברים החשובים שנמנו לעיל (עב:) שאינם בטלים ברוב, **אוֹסְרִין** את התערובת **בְּכָל שֶׁהוּא. כֵּיצַד** הם אוסרות, **נָפַל** רימון **אֶחָד מֵהֶן** – מהרימונים האסורים **לְתוֹךְ רִיבּוֹא** – לעשרת אלפים רימוני באדן של היתר, ולאחר מכן נפל רימון **מֵרִיבּוֹא** זה **לְרִיבּוֹא** אחר, כל הרימונים שבשתי הריבואות **אֲסוּרִין,** ואף על פי שבריבוא השני על כל רימון ורימון יש ספק ספיקא, ספק אחד שמא הרימון שנפל מהריבוא הראשון לריבוא השני הוא של היתר, ואף אם נאמר שנפל הרימון האסור, שמא מה שלוקח בידו אינו הרימון האסור, מכל מקום החמירו חכמים בתערובת של איסור הנאה שלא יתבטלו לעולם. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן,** אם נפל רימון אסור **לְרִיבּוֹא** רימונים של היתר, כולם **אֲסוּרִין,** מפני שעל כל רימון ורימון יש רק ספק אחד שמא הוא הרימון האסור, **וּמֵרִיבּוֹא לִשְׁלֹשָׁה** – אבל אם נפל רימון מהריבוא לשלשה רימונים אחרים של היתר, **וּמִשְּׁלֹשָׁה** – ומאותם שלשה נפל רימון **לְמָקוֹם אַחֵר,** אפילו שבאותו מקום היה רק רימון אחד **מוּתָּר** להנות מן התערובת, לפי שכבר בנפילת הרימון האחד מן הריבוא הראשון לשלשה הותרו כולם, שהרי על כל רימון ורימון יש ספק ספיקא, ובאופן כזה לא החמירו חכמים. ומעתה יש לומר שרב סבר כרבי שמעון, ולכן גם בעבודת כוכבים הקל בספק ספיקא, ושמואל סבר כרבי יהודה שאין להקל בעבודת כוכבים גם בספק ספיקא.

הגמרא ממשיכה להקשות על שמואל. מקשה הגמרא: **שְׁמוּאֵל דְּאָמַר** הנח לעבודת כוכבים שספיקה וספק ספיקה אסורה, ומשמע מדבריו שרק בעבודת כוכבים אין להקל, אבל בשאר איסורים ניתן להקל, **כְּמַאן** – כפי איזה תנא הוא סובר, **אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה** האוסר לעיל גבי רימוני באדן אפילו בספק ספיקא, הרי רבי יהודה אמר **שֶׁאֲפִילּוּ בִּשְׁאָר אִיסּוּרִים** ספק ספיקא **אָסוּר,** ולשמואל בשאר איסורים ספק ספיקא מותר. **וְאִי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** החולק על רבי יהודה לעיל ומתיר ספק ספיקא של שאר איסורים, הרי לדעת רבי שמעון לכאורה **אֲפִילּוּ בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים נַמִּי שָׁרֵי** – גם בעבודה זרה ספק ספיקא מותר. **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר **שָׁאנֵי לֵיהּ** [–שונה לו] **לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֵּין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לִשְׁאָר אִיסּוּרִים,** ולא התיר רבי שמעון ספק ספיקא אלא ברימוני באדן האסורים משום ערלה או תרומה, אבל בעבודת כוכבים שאיסורה חמור יותר, אף בספק ספיקא מחמיר, ונאמר ששמואל סבר כמותו. אם כן יקשה, **אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא** – מה ששנינו בברייתא שהובאה לעיל, **סְפֵק עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֲסוּרָה, וּסְפֵק סְפֵיקָהּ מוּתֶּרֶת, מַנִּי** – מי הוא התנא של אותה ברייתא שהתיר ספק ספיקא בעבודת כוכבים, הרי לפי האמור יוצא שאינו **לֹא רַבִּי יְהוּדָה וְלֹא רַבִּי שִׁמְעוֹן,** כי לדעת שניהם לא התירו חכמים ספק ספיקא בעבודת כוכבים.

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** יש לומר שהתנא של אותה ברייתא הוא **רַבִּי שִׁמְעוֹן** המתיר ספק ספיקא בין בשאר איסורי הנאה ובין בעבודת כוכבים, ורב סבר כמותו, **וּשְׁמוּאֵל** הסובר שרק בעבודת כוכבים החמירו חכמים **סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה בַּחֲדָא** – בדבר אחד, דהיינו בעבודת כוכבים, **וּפָלֵיג עָלֵיהּ בַּחֲדָא** – בדבר אחד, דהיינו בשאר איסורי הנאה, שלרבי יהודה החמירו בהם חכמים לאסור גם ספק ספיקא, ואילו לשמואל בשאר איסורים לא החמירו חכמים.

הגמרא מבארת את דברי רבי שמעון המובא בברייתא לעיל: **אָמַר מַר** – שנינו בברייתא הנזכרת לעיל בשם רבי שמעון, אם נפל רימון **מִתּוֹךְ הַרִיבּוֹא** שהיא התערובת הראשונה **לִשְׁלֹשָׁה** רימונים אחרים, **וּמִתּוֹךְ הַשְּׁלֹשָׁה** נפל רימון אחד **לְמָקוֹם אַחֵר, מוּתָּר** לאכול בין מן התערובת של השלשה ובין מן התערובת שבמקום אחר.

שמואל־א כד יד־כג כה א־ו

יד כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מְשַׁל הַקַּדְמֹנִי מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע וְיָדִי לֹא תִהְיֶה־בָּךְ: טו אַחֲרֵי מִי יָצָא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
אַחֲרֵי מִי אַתָּה רֹדֵף אַחֲרֵי כֶּלֶב מֵת אַחֲרֵי פַּרְעֹשׁ אֶחָד: טז וְהָיָה יְהוָה לְדַיָּן וְשָׁפַט בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְיֵרֶא וְיָרֵב
אֶת־רִיבִי וְיִשְׁפְּטֵנִי מִיָּדֶךָ:פ יז וַיְהִי | כְּכַלּוֹת דָּוִד לְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר שָׁאוּל הֲקֹלְךָ
זֶה בְּנִי דָוִד וַיִּשָּׂא שָׁאוּל קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ: יח וַיֹּאמֶר אֶל־דָּוִד צַדִּיק אַתָּה מִמֶּנִּי כִּי אַתָּה גְּמַלְתַּנִי הַטּוֹבָה וַאֲנִי
גְּמַלְתִּיךָ הָרָעָה: יט וְאַתָּ (וְאַתָּה קרי) הִגַּדְתָּ הַיּוֹם אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָה אִתִּי טוֹבָה אֵתْ אֲשֶׁר סִגַּרְנִי יְהוָה
בְּיָדֶךָ וְלֹא הֲרַגְתָּנִי: כ וְכִי־יִמְצָא אִישׁ אֶת־אֹיְבוֹ וְשִׁלְּחוֹ בְּדֶרֶךְ טוֹבָה וַיהוָה יְשַׁלֶּמְךָ טוֹבָה תַּחַת הַיּוֹם
הַזֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתָה לִי: כא וְעַתָּה הִנֵּה יָדַעְתִּי כִּי מָלֹךְ תִּמְלֹךְ וְקָמָה בְיָדֶךָ מַמְלֶכֶת יִשְׂרָאֵל: כב וְעַתָּה
הִשָּׁבְעָה לִּי בַּיהוָה אִם־תַּכְרִית אֶת־זַרְעִי אַחֲרָי וְאִם־תַּשְׁמִיד אֶת־שְׁמִי מִבֵּית אָבִי: כג וַיִּשָּׁבַע דָּוִד לְשָׁאוּל
וַיֵּלֶךְ שָׁאוּל אֶל־בֵּיתוֹ וְדָוִד וַאֲנָשָׁיו עָלוּ עַל־הַמְּצוּדָה:פ

כה א וַיָּמָת שְׁמוּאֵל וַיִּקָּבְצוּ כָל־יִשְׂרָאֵל וַיִּסְפְּדוּ־לוֹ וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּבֵיתוֹ בָּרָמָה וַיָּקָם דָּוִד וַיֵּרֶד אֶל־מִדְבַּר
פָּארָן: ב וְאִישׁ בְּמָעוֹן וּמַעֲשֵׂהוּ בַכַּרְמֶל וְהָאִישׁ גָּדוֹל מְאֹד וְלוֹ צֹאן שְׁלֹשֶׁת־אֲלָפִים וְאֶלֶף עִזִּים וַיְהִי בִּגְזֹז
אֶת־צֹאנוֹ בַּכַּרְמֶל: ג וְשֵׁם הָאִישׁ נָבָל וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ אֲבִגַיִל וְהָאִשָּׁה טוֹבַת־שֶׂכֶל וִיפַת תֹּאַר וְהָאִישׁ קָשֶׁה
וְרַע מַעֲלָלִים וְהוּא כָלְבִּו (כָּלְבִּי קרי): ד וַיִּשְׁמַע דָּוִד בַּמִּדְבָּר כִּי־גֹזֵז נָבָל אֶת־צֹאנוֹ: ה וַיִּשְׁלַח דָּוִד עֲשָׂרָה
נְעָרִים וַיֹּאמֶר דָּוִד לַנְּעָרִים עֲלוּ כַרְמֶלָה וּבָאתֶם אֶל־נָבָל וּשְׁאֲלְתֶּם־לוֹ בִּשְׁמִי לְשָׁלוֹם: ו וַאֲמַרְתֶּם כֹּה
לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ שָׁלוֹם:

רש"י

(יד) כאשר יאמר משל הקדמוני. משל קדמונו של עולם, התורה, שהיא משלו של הקב"ה: **מרשעים יצא רשע.** הקב"ה מזמן לרשע, שנופל ביד רשע כיוצא בו, והיכן אמרה תורה (שמות כא יג): והאלהים אנה לידו כדאיתא במסכת מכות (י ב): **(כא) ידעתי כי מלוך תמלוך.** שרואה אני שהקב"ה מצילך מידי. ומדרש אגדה (ילקוט שמעוני רמז קלד): סימן זה מסר לו שמואל, שהקורע מעילו, ימלוך תחתיו: **(ב) ואיש במעון.** שם העיר: **ומעשהו.** מקנהו וקנינו: **גדול.** עשיר: **ויהי בגזוז את צאנו בכרמל.** ויהי יום אחד בהגיע עת גזוז צאנו בכרמל, ודרכו היה לעשות משתה ויום טוב לגוזזי הצאן: **(ג) והוא כלבי.** מבית כלב: **(ו) כה לחי.** כה יהיה לשנה הבאה, גוזז. (כה לחי. כה יהיה לשנה הבאה, מזל חי וקים). (ל"א כה לחי. אמרו על טבחו ונסכו שתראו, כן ראוי לאיש חי, לאיש זריז וחשוב, כמו (שמואל־ב כג כ) בן איש חי רב פעלים, חי ומזורז, בעל מעשים, ע"כ): **לחי.** טוב וקיים: **ואתה שלום וגו'.** כן תהיה לאורך ימים:

מצודת דוד

(יד) כאשר יאמר. רצה לומר: יקוים בך דברי המשל הקדום, אשר יאמר: מרשעים יצא רשע, רצה לומר: כל דבר תקלה ורשע, באה על ידי רשעים, וכן תומת אתה ביד רשעים, וידי לא תהיה בך: **(טו) אחרי מי.** רצה לומר: וכי לא די לך בשלוח אחרי מלאכים מחבלים, עד שבעצמך תרדוף אחרי, הלא אין זה כבודך שמלך ישראל ירדוף אחר ההדיוט שנחשב למולך ככלב מת, וכפרעוש הקופץ ממקום למקום: **(יט) הגדת.** רצה לומר: הראית לכל בראיה ברורה: **(כ) וכי ימצא.** רצה לומר: וכי נעשה מעולם כזאת, שימצא איש אויבו וכו': **וה'.** אבל ה' ישלם לך גמול, ולא לחנם עשית מה שעשית: **(כא) הנה ידעתי.** בראותי הצלחתך: **וקמה בידך.** בעבור כשרון מעשיך: **(כב) אם תכרית וכו'.** אז יהיה עליך עונש שבועה: **ואם תשמיד.** כפל הדבר במלות שונות, כי אם יוכרת זרעו, אם כן ממילא יושכח שמו: **(א) בביתו ברמה.** בהבית שהיה לו ברמה: **וירד וכו'.** אולי דרך מדבר עין גדי היו האנשים הולכים ושבים לספוד את שמואל, ופחד פן ימצאוהו מי מאנשי שאול, ולזה הלך משם למדבר פארן, ולכך סמכו למיתת שמואל: **(ב) ומעשהו.** מקנהו, וכמו כן יקראו מלאכה, וכמו שכתבו (בראשית לג יד): לרגל המלאכה, על שם שהעוסק במקנה, כל מלאכתו ומעשהו בהם, וכן (ירמיהו מח ז): יען בטחך במעשיך: **גדול מאד.** בעושר רב: **בגזוז.** בעת גזזו צאנו, היה בכרמל: **(ג) טובת שכל.** בעלת שכל טוב: **קשה ורע מעללים.** אמיץ לב ופועל רע: **כלבי.** מבני כלב בן יפונה, והיה קרוב לדוד: **(ו) כה לחי.** רצה לומר: כן יהיה לזמן חייך, ואתה תהיה בשלום וגם ביתך וכו':

מצודת ציון

(יד) הקדמוני. רוצה לומר האמור בימים הקדמונים: **(טו) פרעוש.** היא כינה שחורה, הקופצת ממקום למקום: **(טז) וירב.** מלשון מריבה: **(יז) בני.** רצה לומר חמלת עלי כבן על האב. או לפי שהיה חתנו, חשבו כבן: **(יח) גמלתני.** ענין תשלומין המעשה: **(יט) סגרני.** מסרני: **(כא) וקמה.** מלשון קיום: **(א) תשמיד.** ענין כליון. **(ב) במעון, בכרמל.** מנחלת יהודה היו, כמו שכתוב (יהושע טו נה): מעון כרמל וזיף:

תהלים יב א־ו

יב א לַמְנַצֵּחַ עַל־הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד: ב הוֹשִׁיעָה יְהוָה כִּי־גָמַר חָסִיד כִּי־פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם:
ג שָׁוְא | יְדַבְּרוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ שְׂפַת חֲלָקוֹת בְּלֵב וָלֵב יְדַבֵּרוּ: ד יַכְרֵת יְהוָה כָּל־שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן
מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת: ה אֲשֶׁר אָמְרוּ | לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ: ו מִשֹּׁד עֲנִיִּים מֵאֲנָקַת
אֶבְיוֹנִים עַתָּה אָקוּם יֹאמַר יְהוָה אָשִׁית בְּיֵשַׁע יָפִיחַ־לוֹ:

רש"י

(א) על השמינית. כנור של שמונה נימין: **(ב) גמר.** כלה. **פסו.** פיילירינ"ט בלעז כמו אפסו וכן פתר מנחם: **כי פסו אמונים מבני אדם.** הכל משקרים בי ומרגלים את המקומות אשר אנכי מתחבא שם ומגידים לשאול הלא דוד מסתתר עמנו (לקמן נד): **(ג) בלב ולב.** בשני לבבות לי מראים שלום ויש שנאה טמונה בלבבם: **(ה) ללשוננו נגביר.** בלשוננו נתגבר: **(ו) משד עניים.** מחמת שוד עניים הנשדדים על ידכם כגון אני ואנשי וכהני נוב ומחמת אנקת אביונים יאמר ה' עתה אקום לעזרתם: **אשית בישע יפיח לו.** אשיתם בישע ידבר עליהם: **יפיח.** ל' דבור הרבה יש בספר משלי ובחבקוק ויפיח לקץ ולא יכזב ומנחם פתר אותו לשון מוקש כמו (לקמן קכד) הפח נשבר:

מצודת דוד

(ב) הושיעה ה'. להנצל מיד שאול: **כי גמר חסיד.** כלה חסיד מן העולם ולא ימצא מי למחות ביד שאול וללמוד עלי זכות בפניו: **פסו.** כלו אנשי אמונה וידברו עלי כזב בפני שאול: **(ג) שוא ידברו וגו'.** מה שמדברים רכות המה שוא כי לא כן עם מחשבותם: **בלב ולב ידברו.** כאלו הלשון מדבר בשליחות לב האחד והלב השני בל עמו: **(ד) יכרת ה'.** מתפלל שיכרת ה' בעל שפתי חלקות והלשון המדברת דברים חשובים ויקרים בכדי לרמות: **(ה) ללשוננו.** המדברת גדולות נגביר על כולם כי נוכל לרמותם שפתינו אתנו הלא שפתינו ברשותינו ונוכל לדבר בהם דברי שקר הפוך מה שבלב כי מי אדון לנו לצוות לבל לדבר כ"א הדבר שבלב כי מי יודע מה שבלב: **(ו) משוד.** מחמת השוד שעושים לעניים ע"י ערמתם: **מאנקת.** הצועקים על השוד: **אקום.** להפרע מהם: **אשית בישע יפיח לו.** כאלו אמר אשית ישע ביפיח לו ר"ל אושיע את הבא לאבד את הרשע בהפחת רוח בעלמא:

מצודת ציון

(ב) פסו. אפסו וכלו: **(ד) גדולות.** חשובות ויקרות כמו אשה גדולה (מ"ב ד): **(ו) משוד.** ענין עושק: **מאנקת.** ענין צעקה כמו אנקת אסיר (לקמן ע"ט):

יהל אור

א למנצח על השמינית. פ"ד דמנחות מ"ג ב' על מילה שנתנה בשמיני עמ"ש מזה אדמו"ר נ"ע בד"ה למנצח על השמינית שהוא ענין ההמשכה מיסוד דא"ק שם שרש מלך השמיני הדר כו':

(ב) בעמה"מ שער יו"ד פי"א פי' על השמינית היא בינה שהיא שמינית מלמטלמ"ע ופי' למנצח כי משם שרש הנצוח לכל המקטרגים שאין להם יניקה משם שנק' חירות דרור כו' עכ"ד ועמ"ש מזה לעיל סי' ו'. ויש להעיר לענין על השמינית ע"ד אז שפי' בזח"ב נ"ד א' גבי אז ישיר שהאל"ף שהיא עתיקא קדישא מאיר בזיי"ן שהיא מל'. ועמ"ש בלק"ת סד"ה ביום השמיני שלח את העם:

(ג) בחיי פ' שמיני קל"ט ריש ע"ב ר"פ נשא ביאר מארז"ל ספ"ב דערכין כנור של לע"ל יהי' של שמונת נמין שנאמר למנצח על השמינית כי יומשך ההשגה בתוספת מעלה ממעלות הז"ת והיינו ג"כ מהבינה הנק' עוה"ב כו'. ועמ"ש לקמן בסי' י"ד ז' ע"פ מי יתן מציון ס"פ פינחס ע"פ ביום השמיני עצרת כ' ועל כס"י הי' מקלס למנצח על השמינית כו':

(ד) מ"ע אופן ס"ו בענין חנוכה ונעשה הנס בשמונה ימים בסוד למנצח על השמינית:

(ה) ת"ז תקון כ' דנ"א סע"א פי' ע"ש יחוד וחיבור ד' אותיות הוי' עם ד' אותיות אד' זהו הנק' א"ז וזהו"ע למנצח על השמינית ח' נימין. ויש להעיר מזה לענין חוטי הציצית שהם ד' כפולים שהם ח' כו'. וכן בגדי כהונה הם שמונה ד' בגדי לבן וד' בגדי זהב. ועמ"ש ע"פ בקרית ארבע היא חברון ושם ססעי' ה':

(ו) זח"ג ח"א עמוד קס"ט פי' על השמינית בחי' אז כו' ועמש"ל סעי' ב':

(ז) זח"ג פינחס רכ"ג ע"ב אבל למנצח על השמינית דלא תזוז נצח מן הוד דאיהי ספירה שמינית אמר למנצח על השמינית עכ"ל. וע"ש שזהו"ע ונתן ההוד למשה כו' ועמ"ש בדרוש ל"ג בעומר כו'. ילקוט ח"ב קט"ו ד' קע"ה א':

(ח) ילקוט ח"א ס"פ שלח ע"פ אני ה' אלקיכם דפ' ציצית הביא הגמרא דמנחות דמ"ג הנ"ל סעי' א' וכן הביא בתלי' רמז תרל"ג דצ"א ע"ג. ובתלי' דק"א ע"ג ע"פ בנבל עשור זמרו לו תוך רמז תש"ך הביא הש"ס פ"ב דערכין הנ"ל ס"ג וכן הביא עוד בתלי' קפייטל פ"א ע"פ ותנו תוף כנור נעים עם נבל דקט"ו ע"ד רמז תתל"א. ובתחלת שה"ש ס"פ שיר השירים דקע"ה א' שלשה ספרים כתב משלי שיר השירים קהלת שלשה שירים כנגד שלשה עולמות העוה"ז שבע ביום הללתיך. ולימוהמ"ש למנצח על השמינית ולעוה"ב בנבל עשור. ובזהר פ' אחרי דס"ד ע"א כ' וז"ל ת"ח ג' ספרים אפיק שלמה לעלמא. וכולהו בחכמתא עילאה. שיר השירים חכמה. קהלת תבונה ומשלי דעת. וי"ל לפ"ז שהם כענין ג' ספרים הנפתחים בר"ה שפירש בכהאריז"ל שהם בחי' סופר ספר וסיפור. ואפ"ל כי הדעת הוא מקור שבעה המדות וא"כ זהו שרש ענין כנור של שבעה נימין והבינה הוא למנצח על השמינית. אך לפ"ז איך חכמה הוא כנור של עשרה נימין כי זהו לכאורה בחי' כתר ולדברי האומרים שהכתר אינו במנין ע"ס י"ל שהחכמה היא של עשר נימין אך עדיין אינו מיושב מאחר שהבינה היא על השמינית א"כ איך החכמה היא העשירית וצ"ע. ועמ"ש בביאור ע"פ ויצום אל ב"י ואל פרעה כו':

עין יעקב

דף כה עמ׳ ב׳ כְּתִיב: (איכה ג) "וַתִּזְנַח מִשָּׁלוֹם נַפְשִׁי", אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ[311]: זוֹ הַדְּלָקַת נֵר בְּשַׁבָּת[312]. "נָשִׁיתִי טוֹבָה"[313], אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: זוֹ בֵּית הַמֶּרְחָץ[314]. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר[315]: זוֹ רְחִיצַת יָדַיִם וְרַגְלַיִם בְּ[316]חַמִּין. רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר: זוֹ מִטָּה [נָאָה וְכֵלִים[317] נָאִים שֶׁעָלֶיהָ. רַבִּי אַבָּא אָמַר: זוֹ מִטָּה] מֻצַּעַת[318], וְאִשָּׁה מְקֻשֶּׁטֶת לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּךְ הָיָה מִנְהָגוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַאי[319]; עֶרֶב שַׁבָּת[320] מְבִיאִין לוֹ עֲרֻבָּה[321] מְלֵאָה[322] חַמִּין, וְרוֹחֵץ פָּנָיו, יָדָיו וְרַגְלָיו[323], וּ[324]מִתְעַטֵּף[325] וְיוֹשֵׁב בִּסְדִינִין[326] הַמְּצֻיָּצִין[327], וְדוֹמֶה לְמַלְאַךְ ה׳ צְבָאוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן[328]: אֵיזֶהוּ עָשִׁיר[329]? כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ נַחַת רוּחַ בְּעָשְׁרוֹ[330], דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי טַרְפוֹן[331] אוֹמֵר: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאָה כְּרָמִים, וּמֵאָה שָׂדוֹת, וּמֵאָה עֲבָדִים שֶׁעוֹבְדִין בָּהֶן[332]. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כָּל[333] שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה נָאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית־הַכִּסֵּא סָמוּךְ לְשֻׁלְחָנוֹ.

רש״י

הדלקת נר בשבת. שלא היה לו ממה להדליק ובמקום שאין נר אין שלום שהולך ונכשל ואוכל באפילה: **בסדינין המצויצין.** סדינין של פשתן ובהם ציצית תכלת והוא כלאים אלא שמותר מן התורה דדרשינן סמוכים [לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך (מנחות דף לט)]: **איזהו עשיר.** נ״מ למיטרח לאהדורי אמילתא: **נחת רוח בעושרו.** שמח בחלקו אם מעט ואם הרבה: **שעובדין בהן.** בשדות עבודה הצריכה להם:

מתוך שיעורים באגדות חז״ל

311) נֵר שַׁבָּת מֻגְדָּר כִּ״שְׁלוֹם בַּיִת״. 312) בַּהֶמְשֵׁךְ מְקוֹנֵן הַנָּבִיא יִרְמְיָהוּ בְּשֵׁם כָּל הָעָם: 313) כְּלוֹמַר: הַטּוֹבָה זֶזָּה מִמֶּנִּי, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁאֵין לִי רֶגַע אֶחָד שֶׁל נַחַת, כִּי הִיא יָצְאָה מִמֶּנִּי לְגַמְרֵי. מַה הִתְכַּוֵּן הַנָּבִיא כְּשֶׁאָמַר שֶׁהַטּוֹבָה בָּרְחָה מִמֶּנִּי לְגַמְרֵי? 314) שֶׁלֹּא הָיְתָה לְגוֹלִים אֶפְשָׁרוּת לִרְחֹץ אֶת זוֹהַמְּתָם, 315) "נָשִׁיתִי טוֹבָה". 316) מַיִם. 317) מַצָּעִים. 318) לְשֵׁינָה וּלְהַסָּבָה. 319) בְּאֹפֶן קָבוּעַ בְּכָל. 320) הָיוּ. 321) גִּיגִית 322) מַיִם. 323) לִכְבוֹד שַׁבָּת. 324) דָּבָר נוֹסָף הֵעִידוּ עַל רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַאי: שֶׁלִּכְבוֹד שַׁבָּת קֹדֶשׁ הָיָה. 325) בְּבִגְדֵי פִּשְׁתָּן לְבָנִים. 326) לְבָנִים וּמַבְהִיקִים. 327) בְּצִיצִית. 328) וְשָׁאֲלוּ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. 329) מַה הִיא הַהַגְדָּרָה הַמְדֻיֶּקֶת לְכָךְ? 330) הוּא נֶחְשָׁב כְּעָשִׁיר. אֵלֶּה הֵם. 331) שֶׁבְּעַצְמוֹ הָיָה עָשִׁיר מֻפְלָג. 332). רַבִּי טַרְפוֹן צִיֵּן מֵאָה כְּרָמִים וּמֵאָה שָׂדוֹת, כִּי 'מֵאָה' מוֹרֶה עַל בְּרִכַּת שָׁמַיִם בְּאֹפֶן לֹא טִבְעִי, כְּפִי שֶׁנֶּאֱמַר עַל יִצְחָק אָבִינוּ: "וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא, וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִיא מֵאָה שְׁעָרִים, וַיְבָרְכֵהוּ ה׳. וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי גָדַל מְאֹד. וַיְהִי לוֹ מִקְנֵה צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה". 333) מִי.

וּתְנַן – ואף על פי כן שנינו להלן (עז:), לגבי אברים של בהמה בעלת מום שנתערבו באברים של עולות תמימות רבות, שרַ**בִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם** קודם שנמלך הכהן כיצד לנהוג עם האברים, **קָרַב** – הקריב את **הָרֹאשׁ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן,** אנו תולים שאת האיסור הוא הקריב, ולכן **יִקְרְבוּ כָּל** שאר **הָרָאשִׁים.** הרי מוכח שגם בבעלי חיים שחוטין אלו שנידחו ואינם ראויים יותר להקרבה, ואם היה הכהן בא להמלך כיצד לנהוג היו אומרים לו שלא יקריבם, מכל מקום אם לא נמלך והקריבם הורצה לו. ואם כן אפשר לומר שאף התנא של המשנה בקינים סבר שבעלי חיים נידחים, ומכל מקום אמר שאם לא נמלך הכהן וזרק את דמי הקינים הורצה לו, ומדוע סבר רבא שאם הקריב את כל הבהמות שבתערובת לא הורצה לו.

מתרצת הגמרא: **הוּא דְּאָמַר כְּחָנָן הַמִּצְרִי** – אפשר לומר שרבי אליעזר סובר כחנן המצרי, שגם שחוטים שנפסלו מהקרבה וחזרו ונעשו ראויים להקרבה הרי הם כשרים להקרב על גבי המזבח. **דְּתַנְיָא** – שכן שנינו בברייתא, **חָנָן הַמִּצְרִי אוֹמֵר,** שני שעירים שנלקחו לעבודת יום הכיפורים, האחד להקרבה והאחד להשתלח לעזאזל, ולאחר שחיטת השעיר העומד להקרבה מת השעיר המשתלח, **אֲפִילּוּ** שהיה **דָּם** השעיר הפנימי מונח כבר **בַּכּוֹס** אחר שחיטה, אין אומרים שמאחר ובן זוגו מת והוא אינו יכול להיקרב בלחוד, ידחה לעולם וישפך דמו ויביא שני שעירים אחרים אחד להקרבה ואחד להשתלח, אלא **מֵבִיא חֲבֵירוֹ** – שעיר אחר מן השוק **וּמְזַוֵּג לוֹ** – שיהא בן זוגו, ויזרק דם השעיר הראשון על גבי המזבח והשני ישתלח. נמצא שחנן המצרי סובר שאף אחר שחיטה אינו נדחה לעולם, וכיון שרבי אליעזר סבר כחנן המצרי שאף שחוטים אינם נידחים, מובן מדוע סבר שאם לא נמלך הכהן והקריב את אחד הראשים שבתערובת יכול מעתה להקריב את כולם, אבל הסוברים ששחוטים נידחים יסברו שגם אם קרב ראש אחד לא יקריבו את שאר הראשים ואם הקריב לא הורצה, ואם כן לא קשה על רבא הסובר שהתנא של משנתינו סבר שגם בעלי חיים שנידחו לפני שחיטה נידחו לעולם, ולכן אם הקריב את בהמות התערובת לא הורצה לו.

הגמרא מביאה את חידושו של רב לגבי תערובת עבודה זרה ומקשה עליו ממשנתינו: **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ אָמַר רַב, טַבַּעַת שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** – שקישטו בה עבודת כוכבים ונאסרה, **שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה טַבָּעוֹת** של היתר, ונאסרו כל הטבעות שמא הם האיסור, משום שגזרו חכמים בעבודה זרה שאפילו באלף אינה מתבטלת. **וְנָפְלָה** טבעת **אַחַת מֵהֶם** – מתוך התערובת **לַיָּם הַגָּדוֹל** ונאבדה מן העולם, **הוּתְּרוּ כּוּלָּן,** משום **דְּאָמְרִינַן** – שתולים ואומרים **דַּהַךְ דְּנַפַל** – שאותה טבעת שנפלה לים **הַיְינוּ דְּאִיסּוּרָא** – היא אותה טבעת של עבודה זרה שנתערבה, ומכיון שנפלה לים הותרו כל הטבעות.

מקשה הגמרא: **אֵיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן,** איך אתה אומר בשם רב שתולין את האיסור בטבעת שנפלה ומתירין את שאר הטבעות, והרי שנינו במשנה שאם נתערבה חטאת פסולה בזבחים כשרים **אֲפִילּוּ אַחַת בְּרִיבּוּא יָמוּתוּ כּוּלָּן,** ומסתימת המשנה נראה שגם באופן שתמות אחת הבהמות מעצמה יש לנו להמית את כולם, **וַאֲמַאי, נֵימָא דְּמִית** – נאמר שאותה בהמה שמתה **אִיסּוּרָא מִית** – היא הבהמה הפסולה, ויותרו שאר הבהמות שבתערובת להיקרב על גבי המזבח, כשם שבטבעת עבודה זרה שנפלה אנו מקילים לתלות שהיא הטבעת האסורה וכל הטבעות מותרות.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרבא, **רַב דְּאָמַר** שהקילו חכמים לתלות את האיסור בטבעת שנפלה, סבר **כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנֵּן** – שכן שנינו להלן (עז:) לגבי אברים של בהמה בעלת מום שנתערבו באברים של עולות תמימות רבות, ונאסרו כל האברים בהקרבה מדרבנן, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם** קודם שנמלך הכהן כיצד לנהוג עם האברים שבתערובת **קָרַב הָרֹאשׁ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן,** יכולים אנו לתלות שאת האיסור הוא הקריב בשוגג, ומעתה **יִקְרְבוּ כָּל הָרָאשִׁים כּוּלָּן.** וכשם שהתיר רבי אליעזר להקל ולתלות את האיסור בראש שקרב, כך התיר רב להקל ולתלות את האיסור בטבעת שנפלה לים. וכן לשיטתו בנידון של משנתינו יש להקל ולתלות שהבהמה שמתה היא האסורה ושאר הבהמות מותרות. אבל התנא של משנתינו סבר כחכמים החולקים על רבי אליעזר [במשנה שלהלן] וסוברים שלא הקילו לתלות את האיסור בראש שקרב ולהתיר את כל האברים, לפיכך גם אם מתה בהמה אחת מן התערובת יש להמית את שאר הבהמות, כי אין לתלות שהבהמה שמתה היא הפסולה.

רבא מוסיף להקשות על רב נחמן: איך אתה אומר שרב סבר כרבי אליעזר, **וְהָא אָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר** בגמרא להלן (שם) **שלא הִתִּיר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** להקריב מן הראשים הנותרים **אֶלָּא שְׁנַיִם שְׁנַיִם,** שכיון שאחד מהשנים ודאי כשר שהרי לא נתערב בהם אלא ראש אחד פסול, אנו יכולים לומר שגם חבירו כשר והאיסור כבר קרב, **אֲבָל** להקל ולהקריב את הראשים **אֶחָד אֶחָד** אפילו רבי אליעזר **לֹא** התיר, משום שעדיין יש מקום להסתפק שמא הוא האיסור, ואילו רב התיר ליהנות מן הטבעות הנותרות אפילו אחת אחת.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרבא, **אֲנָא נַמִּי** – גם אני שאמרתי בשם רב שמותר ליהנות מן התערובת לאחר שנפלה הטבעת לים, **תַּרְתֵּי קָאָמִינָא** – אמרתי זאת רק בשתים שתים, אבל ליהנות מכל אחת בפני עצמה אסור, ולכן ניתן לומר שרב סבר כמו רבי אליעזר.

הגמרא מביאה חידוש נוסף שאמר רב בדין תערובת עבודת כוכבים: **[אָמַר רַב יְהוּדָה] אָמַר רַב, טַבַּעַת שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** – שקישטו בה עבודת כוכבים **שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה טַבָּעוֹת,** ונאסרו כולם מדרבנן כפי שנתבאר לעיל, **וּפָרְשׁוּ** מתוך התערובת **אַרְבָּעִים** טבעות **לְמָקוֹם אֶחָד וְשִׁשִּׁים** טבעות **לְמָקוֹם אַחֵר,** עדיין כל הטבעות עומדות באיסורם ואפילו אותם ארבעים טבעות שפרשו למקום אחד, ואין אנו מקילים לתלות שהטבעת האסורה נמצאת עם הששים טבעות שהם הרוב. **פָּרְשָׁה** טבעת **אַחַת מֵאַרְבָּעִים** – מתוך אותם ארבעים טבעות ונפלה לתוך טבעות אחרות של היתר, **אֵינָהּ אוֹסֶרֶת** את התערובת [והטעם יבואר להלן], אך אם נפלה טבעת **אַחַת מִשִּׁשִּׁים** הטבעות הרי היא **אוֹסֶרֶת** את כל התערובת.

מקשה הגמרא: **מַאי שְׁנָא** – במה שונה נפילת טבעת **אַחַת מֵאַרְבָּעִים** טבעות לתוך טבעות אחרות, **דְּלָא** – שאינה אוסרת את התערובת, משום **דְּאָמְרִינַן** – שאנו תולים ואומרים **אִיסּוּרָא בְּרוּבָּא אִיתֵיהּ** – שהטבעת האסורה נמצאת בתוך ששים הטבעות שהם הרוב, הרי גם כשנפלה טבעת **אַחַת** מתוך **שִׁשִּׁים** הטבעות **נַמִּי אָמְרִינַן** – גם יש לנו לומר **אִיסּוּרָא בְּרוּבָּא אִיתֵיהּ** – שהטבעת האסורה נשארה בתוך חמשים ותשע הטבעות שהם הרוב, והטבעת שנפלה והתערבה היא טבעת מותרת, ומדוע אמר רב שאם נפלה טבעת אחת מתוך ששים הטבעות לטבעות אחרות היא אוסרתם.

מתרצת הגמרא: לא כך חילק רב, ואכן גם אם נפלה טבעת אחת מתוך ששים הטבעות לטבעות אחרות הם מותרות, משום שיש לנו לתלות שהטבעת האסורה נמצאת בתוך רוב הטבעות שנשארו, **אֶלָּא** כך חילק רב, **אִם פָּרְשׁוּ אַרְבָּעִים** טבעות **כּוּלָּן לְמָקוֹם אֶחָד** ובאותו מקום נתערבו כולם בטבעות אחרות, **אֵין** ארבעים הטבעות **אוֹסְרוֹת** את הטבעות שנתערבו בהן, מפני שעל כל טבעת וטבעת יש שני צדדי ספיקות להתיר, האחד, שטבעת זו אינה מן הארבעים שנפלו, והשני, שאף אם היא מן הארבעים, שמא האיסור לא מעורב בארבעים אלא בששים שפרשו למקום אחר, ובאופן זה הקילו לתלות שהטבעת האסורה נמצאת בתוך ששים הטבעות שהם הרוב. אבל אם פרשו **שִׁשִּׁים** טבעות **לְמָקוֹם אֶחָד** ונתערבו כולם בטבעות אחרות, הרי הן **אוֹסְרוֹת** את הטבעות שנתערבו בהן, מפני שיש לתלות שהטבעת האסורה נמצאת בין אותם ששים טבעות שהם הרוב ועבודת כוכבים אפילו באלף אינה בטלה.

הגמרא מביאה את שיטת שמואל בדין זה: אמר רב יהודה, **כִּי אַמְרִיתָהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל** – כשאמרתי את חידושו של רב לפני שמואל, **אָמַר לִי, הַנַּח לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁסְּפֵיקָהּ וּסְפֵק סְפֵיקָהּ אֲסוּרָה עַד סוֹף הָעוֹלָם,** ואין להקל בה כשאר איסורים, ולכן אפילו נתערבו ארבעים הטבעות באחרים, או שטבעת אחת נפלה מתוכן

המשך בעמוד קכד

רש"י

דאמר. ר"א כהנן המצרי ס"ל דאפילו בשחוטין לית ליה דחייה: **אפילו דם.** שעיר הנעשה בפנים בכוס שכבר נשחט אם מת המשתלח מביא חבירו מן השוק ומזווג לדם ולא אמרינן הואיל ונדחה הדם במיתת חבירו ישפך ויביא שנים ויגריל עליהן ויתכפר בהן: **ואמאי ימותו כולן.** מכיון שמת אחד מהן ליתלי ביה ונימא דאיסורא מית והנותרים יקרבו: **כר"א דאמר אם קירב כו'.**

ומתניתין היא אלמא תלינן איסורא בהאי דאזיל: **והא אמר ר"א.** לקמן בפירקין דלא התיר ר' אליעזר להקריב את הנותרים אלא שנים שנים דודאי חד מינייהו דהיתירא שהרי לא נתערב בהם אלא בעל מום אחד ובכל חד אמרינן מדחבריה לאו דאיסורא איהו נמי לאו דאיסורא הוא וההוא דאיסורא אזל ליה בהקרבה ראשונה שקרב אחד מהן אבל אחד ואחד לא יקריבו הראשים דבכל חד מספקינן דלמא דאיסורא הוא דליכא למימר מגו: **טבעת של עבודה זרה.** שנתקשטה בה עבודה זרה: **תרתי תרתי קאמינא.** שימכור הטבעות שנים שנים: **פירשה אחת מארבעים.** ונתערבה באחרות אינן נאסרות וכולה מפרש לה ואזיל: **מאי שנא אחד מהארבעים.** דלא אסרה תערובתה דאמרינן איסורא ברובא איתיה בששים: **א' מששים.** נימא נמי דך דפריש דהיתירא הוא ואיסורא ברובא איתיה בחמשים ותשע הנותרים: **אלא.** ה"ק פירשו הארבעים כולם למקום אחד ונתערבו בשאר טבעות אינן אוסרים דאמרינן איסורא בששים איתיה ונהי דהנך עצמם אם לא נתערבו באחרות אסורות לעולם דאפילו ר' אליעזר לא אמר תולין את האיסור אלא בדבר שאבד בגון שנפלה אחת מהן לים הגדול דומיא דקרב הראש של אחד מהן אבל לא לתלותו בששים ולהתיר את הארבעים דאין ביטול ברוב לעבודה זרה והוו כולהו ספק עבודה זרה אבל כי נתערבו באחרות הוו להו ספק ספיקא של עבודה זרה: **פירשו ששים למקום אחד אסורות.** דכיון דאיסורא ברובא איתיה הוו כולהו ספק עבודה זרה: **הנח לעבודה זרה.** מלהקל בספק ספיקא כשאר איסורין ואפילו פירשו ארבעים למקום אחד אסורות: ה"ג **תנאי היא דתניא ר' יהודה אומר רמוני בדן כו'.** רמוני בדן אחד מששה דברים שאינן בטילים הן הלכך אוסרים בכל שהוא אם של ערלה או של תרומה הן כולן אסורין ואפילו אחרונים: **ר"ש אומר לריבוא אסורין.** ריבוא הראשון שהאיסור עצמו נפל שם אסור אבל פירש אחד מאותו ריבוא לג' רמונים ומן השלישי פירש אחד למקום אחר מותר אף הג' אמצעיים דספק ספיקא בטיל: ופרכינן **שמואל דאמר.** הנח לעבודה זרה דמשמע דבשאר איסורין לית ליה ספק ספיקא: **כמאן.** מדהני תנאי סבירא ליה: **וכי תימא שני ליה לר"ש.** ושמואל כר"ש אמר: הך דתני. הך מתניתא דאותיבנא מינה לשמואל לעיל מיניה:

מאי

תוספות

ותנן ר"א אומר כו'. לא שייך למימר אדפריך מר' אליעזר לסייעיה מדרבנן דאמרו אפילו קרבו כולן חוץ מאחד מהן יצאו לבית השריפה וגבי כוסות ישפך לאמתה דלמא דרבנן לאו משום דחייה פסלי אלא מטעם אחרינא: **ונפלה** אחת מהן לים הגדול הותרו כולן. משום דמדאורייתא ברובא בטיל כדפירשנו [מש"הו] הקילו באן ודוקא נפלה ממילא אבל הפילה אפילו שוגג קנסינן אטו מזיד ודוקא לים הגדול שאינה בעין אבל פירשה לא כדמוכח בהדיה ופרשו ארבעים למקום אחד דלא מהניא פרישתה להתיר השאר וכן מוכח דקאמר רב דאמר כר"א וגבי אין המדומע מדמע אלא לפי החשבון שמעינן ליה לר"א בפ"ק דתרומות דאמר היא סאה שנפלה היא סאה שעלתה אבל האחרים לא נתקנו: **רב** דאמר כר"א. תימה הא טעמא דר"א משום דכתיב (ויקרא כב) מום בם הוא דלא ירצו הא ע"י תערובת ירצו כדמפרש ביומא פ' שני שעירים (דף סד.) אבל בעלמא לא וי"ל דהא דאיצטריך לן קרא לא לחד בתרי אצטריך דבלאו קרא ברובא בטיל אלא לחד בחד אצטריך והש"ס מייתי ליה לקרא משום דכיון דכל כך התיר הכתוב אין ראוי להחמיר מדרבנן לגבוה:

פירש אחד מהן לריבוא ומריבוא לריבוא מותרין. לא אצטריך מריבוא לריבוא אלא למימר מאן דאסר אסר בכולהו כדפרישית לעיל א"נ משום דיש חילוק בין ריבוא ראשון לריבוא שני דריבוא ראשון אי מתהני מכולהו בבת אחת אסור דקמתהני בחדא ספיקא כיון דבבת אחת מתהני אבל ריבוא שני אפילו נהנה מכולם בבת א' ספק ספיקא הוא ושרי וכן מריבוא לג' ומג' לג' מותר אבל אסור ליהנות מג' הראשונים בבת אחת ומן השניים שרי מהאי טעמא דפרישׁ ובקונטרס לא פירש כן: ואי

וּתְנַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם קָרַב הָרֹאשׁ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, יִקְרְבוּ כָּל הָרָאשִׁים. הוּא דְּאָמַר כְּהָנָן הַמִּצְרִי, דְּתַנְיָא, הָנָן הַמִּצְרִי אוֹמֵר, אֲפִילּוּ דָּם בַּכּוֹס, מֵבִיא חֲבֵירוֹ וּמְזַוֵּג לוֹ. אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, אָמַר רַב, טַבַּעַת שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה טַבָּעוֹת, וְנָפְלָה אַחַת מֵהֶם לַיָּם הַגָּדוֹל, הוּתְּרוּ כּוּלָּן. דְּאָמְרִינַן, הַךְ דְּנָפַל, הַיְינוּ דְּאִיסּוּרָא. אִיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, אֲפִילּוּ אַחַת בְּרִיבּוּא יָמוּתוּ כּוּלָּן, אַמַּאי. נַיְמָא, דְּמִית, אִיסּוּרָא מִית. אָמַר לֵיהּ, רַב דְּאָמַר כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. דִּתְנַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם קָרַב הָרֹאשׁ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, יִקְרְבוּ כָּל הָרָאשִׁים כּוּלָּן. וְהָא אָמַר רַבִּי אֱלִעָזָר, לֹא הִתִּיר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶלָּא שְׁנַיִם שְׁנַיִם, אֲבָל אֶחָד אֶחָד לֹא. אָמַר לֵיהּ, אָנָא נַמִּי, תַּרְתֵּי קָאֲמִינָא. [אָמַר רַב יְהוּדָה] אָמַר רַב, טַבַּעַת שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה טַבָּעוֹת, וּפֵרְשׁוּ אַרְבָּעִים לְמָקוֹם אֶחָד וְשִׁשִּׁים לְמָקוֹם אַחֵר, פָּרְשָׁה אַחַת מֵאַרְבָּעִים, אֵינָהּ אוֹסֶרֶת. אַחַת מִשִּׁשִּׁים, אוֹסֶרֶת. מַאי שְׁנָא אַחַת מֵאַרְבָּעִים דְּלֹא, דְּאָמְרִינַן אִיסּוּרָא בְּרוּבָּא אִיתֵיהּ. אַחַת מִשִּׁשִּׁים נַמִּי, אָמְרִינַן אִיסּוּרָא בְּרוּבָּא אִיתֵיהּ. אֶלָּא, אִם פָּרְשׁוּ אַרְבָּעִים, כּוּלָּן לְמָקוֹם אֶחָד, אֵין אוֹסְרוֹת. שִׁשִּׁים לְמָקוֹם אֶחָד, אוֹסְרוֹת. כִּי אֲמַרִיתָהּ קַמֵּיהּ דְּשְׁמוּאֵל, אָמַר לִי, הַנַּח לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁסְּפֵיקָהּ וְסָפֵק סְפֵיקָהּ אֲסוּרָה עַד סוֹף הָעוֹלָם. מֵיתִיבִי, סָפֵק עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֲסוּרָה, וְסָפֵק סְפֵיקָהּ מוּתֶּרֶת. כֵּיצַד, כּוֹס שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁנָּפַל לְאוֹצָר מָלֵא כּוֹסוֹת, כּוּלָּן אֲסוּרִין. פֵּרַשׁ אֶחָד מֵהֶן לְרִיבּוּא, וּמֵרִיבּוּא לְרִיבּוּא מוּתָּרִין. תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, רִימּוֹנֵי בַאדָן, אוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהוּא. כֵּיצַד, נָפַל אֶחָד מֵהֶן לְתוֹךְ רִיבּוּא, וּמֵרִיבּוּא לְרִיבּוּא, אֲסוּרִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, לְרִיבּוּא אֲסוּרִין. וּמֵרִיבּוּא לִשְׁלִשָׁה, וּמִשְּׁלִשָׁה לְמָקוֹם אַחֵר, מוּתָּר. שְׁמוּאֵל דְּאָמַר כְּמַאן. אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה, אֲפִילּוּ בְּשְׁאָר אִיסּוּרִים, אָסוּר. אִי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, אֲפִילּוּ בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, נַמִּי שָׁרֵי. וְכִי תֵּימָא, שָׁאנִי לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֵּין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לִשְׁאָר אִיסּוּרִים. אֶלָּא, הָא דְּתַנְיָא, סָפֵק עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֲסוּרָה, וְסָפֵק סְפֵיקָהּ מוּתֶּרֶת. מַנִּי, לֹא רַבִּי יְהוּדָה וְלֹא רַבִּי שִׁמְעוֹן. לְעוֹלָם, רַבִּי שִׁמְעוֹן. וּשְׁמוּאֵל סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה בַּחֲדָא, וּפָלִיג עָלֵיהּ בַּחֲדָא. אָמַר מַר, מֵרִיבּוּא לִשְׁלִשָׁה, וּמִשְּׁלִשָׁה לְמָקוֹם אַחֵר, מוּתָּר.

מאי

תוספות

ואי בעית אימא סבר לה כר׳ אליעזר. פי׳ בקונטרס בלשון ראשון שמואל דאמר לעיל ספק עבודה זרה וספק ספיקא אסורין ובשאר אסורין ל״ל דאמר בר״א דאית ליה ספק ספיקא בעבודה זרה אסורין דתנן נטל הימנה עצים אסורין בהנאה הסיק בהן את התנור חדש יותץ ישן יוצן אפה בו את הפת אסורה בהנאה נתערבה באחרות ואחרות באחרות דה״ל ספק ספיקא כולן אסורין בהנאה ר״א אומר יוליך הנאה לים המלח אלמא אית ליה לר״א ספק ספיקא בעבודה זרה מדבעי פדיון וקשה לר״ת חדא מאי סבר לה בר״א הא רבנן נמי אסרי ודוחק לפרש דברי ר״א ומחלקותו קאמר ועוד דר״א בשאר איסורין נמי אסר התם ועוד דהל״ל דתנן ולאתויי מתני׳ דהתם דכיון שלא החזרה בבולה שמעתא ועוד דלעיל פירש דלא גרסינן התם ואחרות באחרות ועוד שכתוב בכל הספרים סבר לה בר״א אליבא דר״א ונראה כלשון אחרון שפירש בקונטרס דר״ש סבר לה בר״א דאמר תולין את האיסור להקל ולומר האיסור הלך לו דאמר אם קרב הראשון של אחת יקרבו כל הראשים וא״ר אלעזר לא התיר ר״א אלא שנים שנים הכא נפל איסור לריבוא אסורין שזה ספק ראשון ורימוני באדן לא בטלי מריבוא לג׳ דה״ל ספק ספיקא דאמר איסורא בריבוא איתיה ואילו ארבעה מותרין וארבעה בעינן כדי שימכרו שנים שנים דאי נפל מב׳ והוא שלישי נמצא האחד באיסורו כשימכרו השנים וליהנות מכולן בבת אחת פשיטא דאסור כדפרישית לעיל וכן ר׳ אליעזר דאמר יקרבו הראשים כולן לא להקריב בבת אחת מתיר אלא שנים שנים ונראה דאין הלכה כשמואל אפילו בספק ספיקא בעבודה זרה דקיימא לן כרב באיסורי ואפילו ספק ראשון נראה דשרי בהולכת הנאה לים המלח דק״ל כר״א בפ׳ כל הצלמים (ע״ז דף מט:) ואפילו לשאר איסורין היה אומר רבינו שמואל שיש להם פדיון כדפרישית לעיל: **דאיערב** בולד טריפה ורבי אליעזר היא. אפילו למ״ד היא וולדה נרבעו לא אמרינן היא וולדה נטרפו דעובר יש לו חיות בפני עצמו ואינו נטרף עם האם: **האי** משוך והאי עגול. וא״ת הא דאמר בפ׳ אלו טריפות (חולין דף נג:) ספק שונרא ספק קניא אימר קניא הא אפשר לברר האי משוך והאי עגול וי״ל דה״מ מן הזאב ולמעלה אבל בשונרא לא ידיע וא״ת א״כ לישני דאיערב נקובת הקוץ בדרוסת חתול ובגדיים ובטלאים וי״ל דניחא להו לשנויי בכל בהמות והא דלא משני דאיערב דרוסת הכלב בדרוסת הזאב דלמא אפשר לברר:

והא בעי סמיכה. לא מצי לשנויי בעוף כדמשני בפרק כל הגט (גיטין דף כח:) גבי שולח חטאתו ממדינת הים דפריך והא בעי סמיכה ומשני בחטאת העוף דהכא בזבחים מיירי ועוד דעופות לאו בני רעייה ופדייה נינהו וליכא נמי למימר מין במינו כגון בכור בבכור ומעשר במעשר דמשמע דמיירי בכל קדשים וא״ת ולוקמה ביורש וכרבי יהודה (ערכין דף ב.) דאמר יורש אינו סומך ויש לומר דקתני דומיא דחטאת ואשם דאין באין לאחר מיתה וא״ת ולוקמה בערל וטמא דמשלחין קרבנותיהן כדאמרינן בפרק תמיד נשחט (פסחים דף סב.) וכ״ת בעוף איירי הא קאמרינן התם דכל הזבחים ערל וטמא משלחין כו׳ ועוף לאו זבח הוא וכ״ת בבכור ומעשר הא כל הזבחים קאמר וכן קשה בפ׳ כל הגט (גיטין דף כח:) גבי שולח חטאתו ממדינת הים דפריך והא בעי סמיכה מאי קושיא והא ערל וטמא משלחין קרבנותיהן בלא סמיכה וי״ל ההיא דגיטין כיון שיש עדיין ספק בדבר שצריך להקריב בחזקת שהוא קיים לא היה לנו להתיר מאחר דא״א נמי לקיים מצות סמיכה ומיהו הכא לא יתכן לתרץ כן ויש

והא בעיא סמיכה. בבעליו ולא ידיע מנו: **אבל קרבן אנשים לא.** מתכשר בתערובת בתמיד:

רש״י

מאי שנא שלשה. והוא רביעי דבטיל בהו: **דאיכא רובא.** לבטולי: **ואי בעית אימא סבר לה כרבי אליעזר.** שמואל דאמר ספק ספיקא דעבודה זרה אסור דאמר בר״א דתנן במסכת עבודה זרה (דף מט:) נטל הימנה עצים אסורין בהנאה הסיק בהן את התנור חדש יותץ ישן יוצן אפה בו את הפת אסורה בהנאה נתערבה באחרות ואחרות באחרות אסורות בהנאה רבי אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח אלמא אית ליה לר׳ אליעזר ספק ספיקא בעבודה זרה מדקתני ואחרות באחרות. ל״א סבר בר״א אר״ש קאי דאמר מריבוא לג׳ ותריצנא מאי שלשה דקתני תרי והוא ואי בעית אימא ג׳ דוקא ודקאמרינן תיסגי בתרי סבר לה בר׳ אלעזר דאמר לא התיר ר״א אלא שנים שנים הלכך בעינא דלהוו ד׳ דלישלינהו שנים שנים וראשון ישר בעינו: **שנתערבה בכ׳ חביות.** סתומות ואמרינן לעיל (דף עב:) שהן אחד מו׳ דברים שאינן בטלין: **ואצטריך דר״נ.** דאמר לעיל גבי טבעות הכי נמי: **תרומה יש לה מתירין.** ימכרם כולם לכהנים: **חבית.** גדולה מקומה ניכר כשהיא נטולה מחברותיה הילכך מינברא נפילתה ומוכחא מילתא דבה תליא ולא אתי למימר בולהו שרו בלא נפילת האחד לים: **אבל טבעת אין מקומה ניכר.** ולא מינברא נפילתה ואתי למישרינהו מעיקרא בלא נפילה: **תאינה.** קטנה היא ואין מקום חסרונה ניכר: **כנפילתה כך עלייתה.** כשם שתחילת נפילתה בתוך ההיתר נחשבת בעיניך לאסור את אלו כך כשעלתה מתוכן יחשב בעיניך מקום עלייתה להתיר: **בכ׳ חביות סתומות.** דלא בטילות: **פותח אחד מהן.** וכיון דנפתחה יש לה ביטול הלכך נוטל הימנה כדי דימוע אחת ממאה ואחת שבה דהא אחת נתערבה בכ׳: **גמע ושתי קא חזינן הכא.** דא״כ דפותח לכתחילה הא דק״ל חביות סתומות דלא בטלי היכי משכחת לה: **נפתחה.** בלא מתכוין: **כדי דמועה.** אחד מק׳ (נ) שבהן והשאר אסורות עד שיפתחו ולא אמרינן יטול אחת מן הק׳ דאיסורא ברובא איתיה ויהא הכל מותר ויפתח החמשים לכתחילה: **לא ידיע.** אין פסולן ניכר שיוכל לברר ולהוציא הפסול מביניהם: **אלא טריפה אי ידיע ליה.** כגון נחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה או ניקב קרום של מוח שטריפתה ניכר: **מנא ידע.** מעיקרא שזו המעורבת טריפה היתה: **נקובת הקוץ.** ואינה נקובה לחלל וכשירה ומום נמי לא הוי דהדר בריא: **דרוסת הזאב.** טריפה מפני שהארס שורפה ולא ידע בין נקובה לדרוסה: **נפולה.** מן הגג ואינה יכולה לעמוד ספק טריפה היא ואם שחטה קודם ששהתה מעת לעת טריפה משום ריסוקי אברים ואפילו בדקה ולא מצא בה נקובת ריאה או מעיים ולא פסוקת חוט השדרה ושום סימן טריפות ואם שהתה מעת לעת ושחטה צריכה בדיקה מכל סימני טריפות וכיון דאיתחזק בה ספק טריפות אין מכניסין אותה לעזרה לשוחטה משום הקריבהו נא לפחתך: **נפולה נבדקת.** אם תעמוד ותלך כשירה לגמרי דאיכא למאן דאמר באלו טריפות עמדה אינה צריכה מעת לעת הלכה אינה צריכה בדיקה: **קסבר.** ר״ל עמדה על רגליה אפילו הכי צריכה מעת לעת ואף אם הלכה צריכה בדיקה לאחר שחיטתה שאין זו בדיקתה: **ולד טריפה לא יקרב.** בפרק כל האסורים במסכת תמורה (דף לא.) מפרש טעם: **דרוסת הזאב משוך.** הנקב ואינו עגול שהציפורן קורע ויורד: **עמדה.** על רגליה אינה צריכה מעת לעת אבל בדיקה בעיא ואם הלכה אף בדיקה אינה צריכה: **יקרב.** לשם מי שהוא:

מאי שְׁנָא שְׁלֹשָׁה, דְּאִיכָּא רוּבָּא. שְׁנַיִם נַמִּי, אִיכָּא רוּבָּא. מַאי שְׁלֹשָׁה דְּקָתָנֵי, תְּרֵתֵּי וְהוּא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, סָבַר לַהּ כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה חָבִיּוֹת, וְנָפְלָה אַחַת מֵהֶן לְיָם הַמֶּלַח, הוּתְּרוּ כּוּלָּן, דְּאָמְרִינַן, הַךְ דְּנָפַל, דְּאִיסּוּרָא נָפַל. וְאִיצְטְרִיךְ דְּרַב נַחְמָן, וְאִיצְטְרִיךְ דְּרֵישׁ לָקִישׁ. דְּאִי מִדְּרַב נַחְמָן, הָוָה אָמִינָא, הָנֵי מִילֵּי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, דְּאִין לָהּ מַתִּירִין. אֲבָל תְּרוּמָה דְּיֵשׁ לָהּ מַתִּירִין, לֹא. וְאִי מִדְּרֵישׁ לָקִישׁ, הָוָה אָמִינָא, חָבִית דְּמִינְבְּרָא נְפִילָתָהּ. אֲבָל טַבַּעַת דְּלֹא מִינְבְּרָא נְפִילָתָהּ, לֹא. צְרִיכִי. אָמַר רַבָּה, לֹא הִתִּיר רֵישׁ לָקִישׁ אֶלָּא חָבִית, דְּמִינְבְּרָא נְפִילָתָהּ. אֲבָל תְּאֵינָה, לֹא. וְרַב יוֹסֵף אָמַר, אֲפִילּוּ תְּאֵינָה, כְּנִפִּילָתָהּ כָּךְ עֲלִיָּיתָהּ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה בְּמֵאָה חָבִיּוֹת, פּוֹתֵחַ אַחַת מֵהֶן, וְנוֹטֵל הַיְמֶנָּה כְּדֵי דִּימּוּעָהּ וְשׁוֹתֶה. יָתִיב רַב דִּימִי, וְקָאָמַר לַהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן, גְּמַע וְשָׁתֵי, קָא חָזֵינָא הָכָא. אֶלָּא אֵימָא, נִפְתְּחָה אַחַת מֵהֶן, נוֹטֵל הַיְמֶנָּה כְּדֵי דִּימּוּעַ וְשׁוֹתֶה. אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים חָבִיּוֹת, וְנִפְתְּחוּ מֵאָה מֵהֶן, נוֹטֵל הַיְמֶנָּה כְּדֵי דִּימּוּעָהּ וְשׁוֹתֶה. לֹא אָמְרִינַן, אִיסּוּרָא בְּרוּבָּא אִיתֵיהּ: הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע כּוּ׳: בִּשְׁלָמָא כּוּלְּהוּ, לֹא יְדִיעַ. אֶלָּא, הַאי טְרֵיפָה, הֵיכִי דָּמֵי. אִי יְדִיעַ לֵיהּ, לֵיתֵי וְלִישְׁקְלֵיהּ. אִי לֹא יָדַע לֵיהּ, מְנָא יָדַע דְּאִיעֲרַב. אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דְּאִיעֲרַב נְקוּבַת הַקּוֹץ בְּדְרוּסַת הַזְּאֵב. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, [כְּגוֹן] דְּאִיעֲרַב בִּנְפוּלָה. נְפוּלָה נַמִּי, לִיבְדְּקָהּ. קָסָבַר, עָמְדָה, צְרִיכָה מֵעֵת לְעֵת. הָלְכָה, צְרִיכָה בְּדִיקָה. רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר, כְּגוֹן דְּאִיעֲרִיב בְּוָלַד טְרֵיפָה, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא, דְּאָמַר, וְלַד טְרֵיפָה לֹא יִקְרַב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. כּוּלְּהוּ, כְּרַבִּי יַנַּאי לֹא אָמְרִי, בֵּין נְקוּבַת הַקּוֹץ לְדְרוּסַת הַזְּאֵב, מֵידַע יְדִיעַ, הַאי מָשִׁיךְ וְהַאי עָגִיל. כְּרֵישׁ לָקִישׁ לֹא אָמְרִי, קָסָבְרִי, עָמְדָה, אֵינָהּ צְרִיכָה מֵעֵת לְעֵת. הָלְכָה, אֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה. כְּרַבִּי יִרְמְיָה לֹא אָמְרִי, כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לֹא מוֹקְמִי: קָדָשִׁים בְּקָדָשִׁים מִין בְּמִינוֹ כּוּ׳: וְהָא בָּעֵי סְמִיכָה. אָמַר רַב יוֹסֵף, בְּקָרְבַּן נָשִׁים. אֲבָל בְּקָרְבַּן אֲנָשִׁים, לֹא?

איתיביה

שואלת הגמרא: **מַאי שְׁנָא שְׁלִשָׁה** – במה שונה אופן זה שהתיר רבי שמעון את התערובת, משום **דְּאִיכָּא רוּבָּא** – שיש רוב היתר לבטל את האיסור, הלא **שְׁנַיִם נַמִּי** – גם באופן שנפל אותו רימון לשנים ונהיו שלשה רימונים בתערובת, יש להתיר את התערובת משום **דְּאִיכָּא רוּבָּא** – שיש רוב היתר לבטל את האיסור. מיישבת הגמרא: **מַאי שְׁלִשָׁה דְּקָתָנֵי, לְתַרְתֵּי וְהוּא,** דהיינו שנפילת הרימון היתה לתוך שתים וביחד עם הרימון שנפל לתוכם הם שלשה.

הגמרא מיישבת את שיטת שמואל באופן אחר: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא,** שמואל שאסר ספק ספיקא רק בעבודה זרה, **סָבַר לָהּ כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שאמר, שפת שנאפתה בתנור שהוסק בעצי אשירה ונתערבה הפת האסורה באחרות ושוב נתערבו האחרות באחרות, התערובת מותרת על ידי שישליך מעות לים המלח כנגד שווי ההנאה שנהנה מהעצים האסורים, אבל לולי זאת אף הוא סובר שכל התערובת אסורה. הרי ששיטתו שספק ספיקא אסור בעבודת כוכבים.

הגמרא מביאה חידוש נוסף בענין תערובת: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, חָבִית** יין סתומה **שֶׁל תְּרוּמָה** שהיא משששה דברים שמנו חכמים לעיל (עב:) שיש להם חשיבות ואינם בטלים, **שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה חָבִיּוֹת** סתומות של היתר, **וְנָפְלָה** חבית **אַחַת מֵהֶן לְיָם הַמֶּלַח, הוּתְּרוּ כּוּלָּן,** משום **דְּאָמְרִינַן** – שיש לנו לתלות ולומר **דְּהַהִיא** חבית **דְּנָפַל דְּאִיסּוּרָא נָפַל,** ומה שנשאר לפנינו הם החביות המותרות.

הגמרא מבארת מה התחדש בדברי רב נחמן וריש לקיש: **וְאִיצְטְרִיךְ דְּרַב נַחְמָן וְאִיצְטְרִיךְ דְּרֵישׁ לָקִישׁ** – צריך גם את חידושו של רב נחמן (לעיל ע"א) לגבי טבעת עבודה זרה, וגם את חידושו של ריש לקיש, **דְּאִי מִדְּרַב נַחְמָן, הָוָה אָמִינָא הָנֵי מִילֵּי** – דבר זה שהקילו חכמים לתלות את האיסור בטבעת שנפלה לים הגדול אינו אמור אלא בתערובת **עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,** משום **דְּאֵין לָהּ מַתִּירִין,** ואם לא נקל לתלות את האיסור בחתיכה שנפלה תאסר התערובת לעולם, **אֲבָל** בתערובת **תְּרוּמָה דְּיֵשׁ לָהּ מַתִּירִין** על ידי שתמכר כולה לכהנים, **לֹא** הקילו חכמים לתלות את האיסור בחבית שנפלה, אלא ימכור את כל התערובת לכהנים, לכך השמיענו ריש לקיש שאף בתערובת תרומה הקילו חכמים. **וְאִי מִדְּרֵישׁ לָקִישׁ הָוָה אָמִינָא** שרק בתערובת תרומה הקילו חכמים לתלות את האיסור בחבית שנפלה, משום **שֶׁחָבִית** היא דבר גדול **דְּמִינְכְּרָא נְפִילָתָהּ** – שנפילתה מן התערובת ניכרת היטב, ולא חששו חכמים שאם נקל לתלות בה את האיסור יבואו להקל ולהתיר את התערובת גם בלא נפילת החבית לים, **אֲבָל** כשנתערבה **טַבַּעַת** של עבודה זרה **דְּלֹא מִינְכְּרָא נְפִילָתָהּ** הואיל והיא דבר קטן, **לֹא** הקילו חכמים לתלות בה את האיסור, כיון שיש לחשוש שיבואו להתיר את התערובת גם בלא נפילת הטבעת לים, **צְרִיכִי** – לפיכך הוצרכו גם לחידושו של רב נחמן להשמיענו שבכל נפילה יש להקל.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים אם ריש לקיש התיר גם נפילה שאינה ניכרת: **אָמַר רַבָּה, לֹא הִתִּיר רֵישׁ לָקִישׁ** את התערובת על ידי תליה שהאיסור הוא שנפל לים, **אֶלָּא** בחָבִית **דְּמִינְכְּרָא נְפִילָתָהּ, אֲבָל** כשנתערבה **תְּאֵינָה** של תרומה בתשעים ותשע תאנים של היתר ונאסרו כולם ונפלה תאנה אחת לים הגדול, **לֹא** הותרה התערובת, לפי שקטנה היא ואין נפילתה ניכרת. **וְרַב יוֹסֵף אָמַר,** התיר ריש לקיש **אֲפִילּוּ** בנפילת **תְּאֵינָה,** משום **שֶׁבְּנִפִּילָתָהּ כָּךְ עֲלֵיתָהּ** – כשם שנפילת תאנה של תרומה לתוך היתר חשובה בעיניך לאסור את כל התערובת, כך תחשב עליית התאנה מן התערובת להתיר את כולה.

הגמרא מביאה דין נוסף בענין תערובת: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, חָבִית** יין סתומה **שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה בְּמֵאָה חָבִיּוֹת** יין סתומות של היתר, ונאסרה כל התערובת, **פּוֹתֵחַ** חבית **אַחַת מֵהֶן** ורשאי לשתותה, כי גם על הצד שהיא תרומה, כיון שנפתחה אבדה חשיבותה ונתבטלה במאה החביות המותרות, **וְנוֹטֵל הֵימֶנָּה כְּדֵי דִּימּוּעָהּ** – ונוטל מן החבית יין בשיעור של חלק אחד ממאה חלקים, שהוא כנגד שיעור החבית של תרומה שנתערבה במאה, ונותנו לכהן, **וְשׁוֹתֶה** ממנה את השאר.

הגמרא מקשה על כך: **יָתִיב רַב דִּימִי וְקָאָמַר לָהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא** – את השמועה של רבי אלעזר. **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן,** לדבריך **גָּמַע וְשָׁתֵי קָא חָזֵינָא הָכָא** – אנו רואים שיש היתר לגמוע ולשתות בכל תערובת תרומה על ידי פתיחת אחת החביות לכתחילה, ואם כן באיזה אופן אסרו חכמים את כל התערובת. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אֵימָא** כך אמר רבי אלעזר, אם **נִפְתְּחָה** חבית **אַחַת מֵהֶן** בלא כוונה, אזי **נוֹטֵל הֵימֶנָּה כְּדֵי דִּימּוּעָהּ וְשׁוֹתֶה** את השאר.

הגמרא מביאה דין נוסף בענין זה: **אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, חָבִית** יין סתומה **שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים חָבִיּוֹת** יין של חולין, **וְנִפְתְּחוּ מֵאָה** חביות **מֵהֶן,** כל החביות שנפתחו מותרות, כי גם על הצד שיש בתוכם חבית של תרומה הרי היא בטלה בהם לפי שנפתחה ואבדה חשיבותה, לפיכך **נוֹטֵל הֵימֶנָּה** מכל אחת מהן **כְּדֵי דִּימּוּעָהּ** – יין בשיעור של חלק אחד ממאה וחמישים חלקים, שהוא כנגד שיעור החבית של תרומה שנתערבה במאה וחמישים, ונותנו לכהן, **וְשׁוֹתֶה** את כל החביות הפתוחות. **וּשְׁאָר** חמישים החביות **אֲסוּרִין עַד שֶׁיִּפָּתְחוּ,** מפני שיש לחוש שמא חבית התרומה בתוכם, ואינה בטלה כל זמן שהם סתומות, **וְלֹא אָמְרִינַן אִיסּוּרָא בְּרוּבָּא אִיתֵיהּ** – ואין אנו תולים ואומרים שמסתבר שחבית התרומה היתה בתוך מאה החביות שכבר נפתחו ושתו אותם, ומעתה יהיה מותר ליטול מחמישים החביות הסתומות כפי יתרת השיעור שכנגד התרומה שנפלה וליתנו לכהן ולשתות את השאר. מפני שרב אושעיא חולק על רב יהודה (לעיל ע"א) וסובר שאין תולים שהאיסור נמצא אצל הרוב.

שנינו במשנה: **הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע כו'**, והטריפה וכו' שנתערבו בזבחים כשרים, ירעו כולם עד שיסתאבו ויביא בדמיהם קרבנות אחרים. שואלת הגמרא: **כְּשֶׁלְּמָא כּוּלְּהוּ** – בכל הפסולים שמנתה המשנה מובן מדוע **לֹא יָדֵיעַ** מי היא הבהמה הפסולה שנתערבה, שהרי אין פסולה ניכר. **אֶלָּא הָאי טְרֵיפָה** – אבל באופן שנתערבה טריפה צריך להבין **הֵיכִי דָּמֵי** – במה מדובר, **אִי יָדֵיעַ לֵיהּ** – אם ידוע לכהן מי היא בהמת הטריפה, כגון שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה, או שיש לה נקב בקרום של המוח שטריפותה ניכר, **לֵיתֵי וְלִישְׁקְלֵיהּ** – שיבוא ויטלנה מן התערובת וידיו השאר מותרים בהקרבה, **וְאִי לֹא יָדֵעַ לֵיהּ** מי היא הטריפה לפי שאין טריפותה ניכר, אם כן **מְנָא יָדֵעַ דְּאִיעֲרַב** – מהיכן הוא יודע שנתערבה טריפה בין הזבחים.

מביאה הגמרא אפשרות אחת ליישב את המשנה: **אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן כְּגוֹן דְּאִיעֲרַב נְקוּבַת הַקּוֹץ בִּדְרוּסַת הַזְּאֵב** – שבבהמות שהיה להם נקב רק בבשר מחמת קוץ, שאינם טריפה, וגם לא נעשו בעלי מומין משום שהנקב חוזר ומבריא, התערבה בהמה שדרסה זאב ונקב את בשרה בצפרניו שהיא טריפה מפני שארס הזאב שורפה, ואי אפשר להבחין בהבדל ביניהם.

מביאה הגמרא אפשרות אחרת לבאר את המשנה: **רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר,** משנתינו מדברת [**כְּגוֹן**] **דְּאִיעֲרַב בִּנְפוּלָה** – שבזבחים הכשרים נתערבה בהמה שנפלה מן הגג שהיא ספק טריפה שמא התרסקו איבריה, ובמסכת חולין (נא:) שנינו, שאם המתין מעת לעת [עשרים וארבע שעות] ושחטה, צריכה בדיקה שאין בה סימני טריפה והרי היא כשרה. ומכל מקום כשנתערבה נפולה בזבחים כשרים אינו יכול להמתין מעת לעת ואז לשחוט את כולם בעזרה ולבדוק שאין בהם סימני טריפה, כי יש חשש שתמצא טריפה ונמצא שהכניס במזיד טריפה לעזרה.

מקשה הגמרא על ריש לקיש: **נְפוּלָה נַמִּי לִיבְדְּקָהּ** – הלא גם נפולה אפשר לבדוק לפני השחיטה אם נטרפה, על ידי שנגרום לכל הבהמות שבתערובת להלך, שהרי ישנה שיטה (חולין שם) הסוברת, שאם הנפולה עמדה על רגליה היא אינה צריכה המתנה של מעת לעת רק בדיקה לאחר השחיטה, ואם הלכה בידוע שאינה טריפה ואפילו בדיקה אינה צריכה. מתרצת הגמרא: **קָסָבַר** ריש לקיש ששיטת התנא של משנתינו, שאף אם **עָמְדָה** הנפולה עדיין **צְרִיכָה** המתנה **מַעַת לְעַת,** ואם היא **הָלְכָה,** הגם שאינה צריכה המתנה קודם שחיטה, אבל עדיין **צְרִיכָה בְּדִיקָה** לאחר שחיטה. ולכך אף אם

המשך בעמוד קלב

אביי מקשה על הדיוק בדברי רב יוסף: **אִיתִיבֵיהּ אַבַּיֵי**, הלא שנינו בברייתא, **קָרְבַּן** חטאת **יָחִיד** של ראובן **שֶׁנִּתְעָרֵב בְּקָרְבַּן** חטאת **יָחִיד** של שמעון, **וְכֵן קָרְבַּן** חטאת של **צִיבּוּר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּקָרְבַּן** חטאת של **צִיבּוּר**, כגון שנתערב שעיר ראש חודש בשעיר ראש השנה, **וְכֵן קָרְבַּן** חטאת של **יָחִיד וְקָרְבַּן** חטאת של **צִיבּוּר שֶׁנִּתְעָרְבוּ זֶה בְּזֶה**, כגון שנתערב שעיר נשיא בשעיר עולי הרגלים, שוחטן **וְנוֹתֵן** מדמן **אַרְבַּע מַתָּנוֹת** – ארבע זריקות דם על ארבע קרנות המזבח **מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד** – מכל קרבן וקרבן. **וְאִם נָתַן מַתָּנָה** אחת **מִכָּל אֶחָד** ואחד **יָצָא**, כשיטת בית הלל (לעיל לז:) הסוברים שאף חטאת שנתנה במתנה אחת כיפר בדיעבד. **וְאִם נָתַן אַרְבַּע** מתנות **מְכוּלָּן**, דהיינו, נתן מתנה אחת שהיא שתים [מתנה בקרן אחת שהיא כפולה לשתי צידי הקרן] מקרבן זה, ומתנה אחת שהיא שתים מקרבן זה, כך שבסך הכל ניתנו שתי מתנות שהן ארבע **יָצָא**. מבארת הברייתא, **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שצריך לכתחילה לתת ארבע מתנות מכל קרבן וקרבן, **כְּשֶׁנִּתְעָרְבוּ** הקרבנות בעודן **חַיִּים** ושחטן וקיבל את דמיהן בכוסות נפרדים, שיכול ליתן מכל כוס וכוס ארבע מתנות, **אֲבָל נִתְעָרְבוּ** הקרבנות כשהן **שְׁחוּטִין** ונבלל דמם בכוס אחד, **נוֹתֵן אַרְבַּע מַתָּנוֹת** פעם אחת **מְכוּלָּן** – משני הקרבנות יחד, שהרי דמיהם בלולים בכוס אחד, וכיון שהוא סובר 'יש בילה' [שאנו תולים שנבלל יפה ויש בכל טיפה וטיפה מכל המינים] נמצא שכשנותן את המתנות בפעם אחת, נותן מכל קרבן וקרבן. **וְאִם נָתַן מַתָּנָה אַחַת** בלבד **מְכוּלָּן** – מן הדם שבכוס **יָצָא**, כשיטת בית הלל לעיל שבמתנה אחת כיפר בדיעבד. **רַבִּי אוֹמֵר, רוֹאִין אֶת** כמות **הַדָּם** שניתנה באותה **מַתָּנָה, אִם יֵשׁ בָּהּ** שיעור נתינה **כְּדֵי לָזֶה וּכְדֵי לָזֶה** – שמספיקה לכל אחד מן הקרבנות, הנתינה **כְּשֵׁרָה** ונתכפרו בה, **וְאִם לָאו** – ואם אין בה כמות דם המספקת לשני הקרבנות הנתינה **פְּסוּלָה** ולא נתכפרו בה.

מדייקת הגמרא: מזה שבאותה ברייתא **קָתָנֵי** גם דין תערובת של קרבנות יחיד, וגם דין תערובת של קרבנות ציבור, משמע שהנידון בקרבן **הַיָּחִיד** הינו **דּוּמְיָא דְּקרבן צִיבּוּר, מַה צִּיבּוּר גְּבָרֵי** – כשם שבקרבן ציבור מדובר בקרבנות של אנשים ולא של נשים, **אַף** בקרבן **יָחִיד** מדובר בקרבנות של **גַּבְרֵי** – אנשים [שיש להם חיוב סמיכה], ואף על פי כן שנינו בברייתא ששוחטן ונותן מתנות מכל קרבן וקרבן ויוצאים הבעלים ידי חובתן, הגם שלא היתה סמיכת בעלים על הקרבנות. ואם כן קשה על רב יוסף שאמר, שמשנתינו מדברת בהכרח בקרבנות של נשים שאינם טעונים סמיכה, אבל כשנתערבו קרבנות של אנשים שטעונים סמיכה אין תקנה לתערובת, ומהברייתא מוכח שהסמיכה אינה מעכבת.

רבא מיישב את דברי רב יוסף: **אָמַר רָבָא** לאביי, **וְתִסְבְּרָא הָא מְתַרְצְתָּא הִיא** – וכי אתה סבור שהברייתא מובנת כפשטותה, במה **דְּקָתָנֵי** – שכתבה לגבי הדין שצריך לכתחילה ליתן ארבע מתנות מכל אחד, 'כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁנִּתְעָרְבוּ חַיִּים אֲבָל נִתְעָרְבוּ שְׁחוּטִין לֹא', ולכך אתה מוכיח ממנה שאף בנתערבו בעודן חיים בלא סמיכה אפשר להקריבם, הרי יש להקשות על דבריה, **מַה לִּי חַיִּים מַה לִּי שְׁחוּטִין**, הרי כשם שבנתערבו חיים יש ליתן לכתחילה ארבע מתנות מכל אחד גם בנתערבו שחוטין יש אופן שיתחייב ליתן ארבע מתנות מכל קרבן וקרבן, כגון שלא נתערבו כל הדמים בכוס אחד אלא כל דם ניתן בכוס נפרד והכוסות נתערבו ואינו יודע איזה כוס שייך לראובן ואיזה שייך לשמעון, שאז לכתחילה יש לו ליתן מכל אחד ואחד ארבע מתנות, ומדוע חילקו בין חיים לשחוטים. ובהכרח יש לפרש שאין הברייתא מתפרשת כפשוטה שדווקא נתערבו הקרבנות מחיים, **אֶלָּא הָכִי קָאָמַר** – זוהי כוונתה, **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שצריך ליתן ארבע מתנות מכל קרבן וקרבן, **כְּשֶׁנִּתְעָרְבוּ** הקרבנות כשהן **שְׁחוּטִין כְּעֵין** תערובת **חַיִּים** שכל אחד עומד בפני עצמו, דהיינו שנתערבו לאחר שחיטתן ונתינת דמן **בְּכוֹסוֹת**, שכל כוס וכוס עומד בפני עצמו אלא שאינו יודע איזה כוס שייך לו ואיזה כוס שייך לחבירו, **אֲבָל בְּבוֹלֵל** – אבל אם נתערבו שחוטין שנבללו הדמים של שתי הקרבנות בכוס אחד, **נוֹתֵן אַרְבַּע מַתָּנוֹת** פעם אחת **לְכוּלָּן**, לפי שיש בילה ונמצא שנתן מכל קרבן וקרבן, **וְאִם נָתַן מַתָּנָה אַחַת** בלבד **לְכוּלָּן יָצָא**. ומאחר ובהכרח הברייתא אינה מדברת בדווקא כשנתערבו הקרבנות מחיים ממש, אלא כשנתערבו לאחר סמיכה ושחיטה, אין ממנה ראיה שכשנתערבו קרבנות הטעונים סמיכה שיש תקנה לתערובת.

הגמרא דנה בשיטת רבי. שנינו בברייתא הנזכרת לעיל: **רַבִּי אוֹמֵר, רוֹאִין אֶת** כמות **הַמַּתָּנָה, אִם יֵשׁ בָּהּ** שיעור נתינה **כְּדֵי לָזֶה וּכְדֵי לָזֶה** – המספיק לשתי הקרבנות, הזריקה **כְּשֵׁרָה, וְאִם לָאו** הזריקה **פְּסוּלָה**.

מקשה הגמרא: **וּמִי אִית לֵיהּ לְרַבִּי הַאי סְבָרָא** – וכי רבי סובר שיש שיעור לזריקת הדם, **וְהָא** תַּנְיָא הרי שנינו בברייתא להלן (פ.) בענין הזאה על הטמאים ממי חטאת, **אָמַר רַבִּי, לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שנחלק על רבנן במסכת פרה (פ"ט מ"א) לגבי צלוחית שהיו בה מי חטאת קדושים ונפלו לתוכם מעט מים שאינם מקודשין, שלדעת רבנן כל המים נפסלו ואינם ראויים יותר להזאה על טמא מת, משום שיש בילה ונחשב שהמים הכשרים והפסולים מעורבים לגמרי, והואיל ויש שיעור למים שצריכים להזות על הטמא, יש לחוש שמא לא הזה כשיעור מן המים הכשרים, וגם אם יזה שתי פעמים לא יועיל, משום שאין ההזאות מצטרפות. אולם לדעת רבי אליעזר יזה מן המים שתי הזאות על הטמא ויטהר. וביאר רבי שרבי אליעזר סבר

המשך ביאור למ' זבחים ליום ראשון עמ' ב

תלך אי אפשר לשוחטה, שמא בבדיקה היא תמצא טריפה ונמצא שהכניסו טריפה בעזרה.

מביאה הגמרא עוד אפשרות ליישב את המשנה: **רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר**, משנתינו מדברת **כְּגוֹן דְּאִיעָרֵיב בְּוֹלַד טְרֵיפָה** – שבזבחים הכשרים נתערבה בהמה שנולדה מבהמת טריפה, ולכך אין פסולה ניכר, **וְמשנתינו** בשיטת **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא, דְּאָמַר** במסכת תמורה (לז:) **וְלַד טְרֵיפָה לֹא יִקְרַב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ**, וכיון שולד זה נתערב בזבחים הכשרים ואינו ניכר, ירעו כולם עד שיפול בהם מום.

הגמרא מבארת מדוע לא העמידו האמוראים את המשנה באותו אופן: **כּוּלְּהוּ** – דהיינו ריש לקיש ורבי ירמיה **כְּרַבִּי יַנַּאי לֹא אָמְרִי**, משום שהם סברו שלהבחין **בֵּין נְקוּבַת הַקּוֹץ לִדְרוּסַת הַזְּאֵב מֵידַע יָדֵיעַ** [–הדבר ידוע], **דְּהַאי** – שנקב הארי או הזאב **מָשִׁיךְ** – נמשך ויורד מכח ציפורנו, **וְהַאי** – ואילו נקב הקוץ **עָגִיל**, ובקל ניתן להבחין בהבדל שביניהם. והטעם שרבי ינאי ורבי ירמיה **כְּרֵישׁ לָקִישׁ לֹא אָמְרִי**, משום **דְּקָסְבְרִי** שנפולה **שֶׁעֲמָדָה אֵינָהּ צְרִיכָה** המתנה **מֵעַתָּה לְעֵת**, ואם היא **הָלְכָה** אפשר לשוחטה מיד **וְאֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה** אחר שחיטה. והטעם שרבי ינאי וריש לקיש **כְּרַבִּי יִרְמְיָה לֹא אָמְרִי**, משום **דְּכְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לֹא מוֹקְמִי** – הם לא רצו להעמיד את המשנה כשיטת רבי אליעזר הסובר שולד טריפה דינו כטריפה, משום שהוא תנא יחידי.

שנינו במשנה: אם נתערבו **קָדָשִׁים** של ראובן **בְּקָדָשִׁים** של שמעון, **מִין בְּמִינוֹ כו'**, כל קרבן יקרב לשם מי שהוא בעליו.

מקשה הגמרא: **וְהָא** קרבן **בָּעֵי סְמִיכָה**, שיסמכו הבעלים את ידיהם עליו, וכיון שלא ידוע מי בעל הקרבן היאך תתקיים מצות סמיכה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף**, משנתינו מדברת **בְּתערובת** של **קָרְבַּן נָשִׁים** שאינו טעון סמיכה, כמו שדרשו חכמים (עירובין צו:) מהפסוק (ויקרא א ב, ד) 'דבר אל בני ישראל וגו' וסמך', בני ישראל סומכים ואין בנות ישראל סומכות.

מדייקת הגמרא: מזה שהוצרך רב יוסף לומר שמשנתינו מדברת בקרבנות נשים שנתערבו, משמע **אֲבָל בְּקָרְבַּן אֲנָשִׁים** שנתערבו **לֹא** שייכת הקרבה, הואיל ולא שייך לקיים בהם מצות סמיכה, אלא ירעו הבהמות עד שיסתאבו.

רש"י

קרבן יחיד שנתערב כו'. בבולהו גרסינן קרבן: **קרבן יחיד בקרבן ציבור.** כגון שעיר נשיא בשעיר הרגלים או עולה בעולה: **הכי** גרסינן **ואם נתן מתנה מכל אחד יצא.** כדאמרן בפרק בית שמאי (לעיל דף לו:) כל הניתנין על המזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר: **ארבע מתנות.** שתים מתנות שהן ארבע קאמר: **בד"א.** דבעינן ארבע מתנות מכל אחד לכתחילה: **אבל נתערבו שחוטין.** שנבלל דמם בכוס אחד נותן ד' מתנות מכולם יחד שהרי יש כאן משניהם קסבר יש בילה: **אף יחיד בגברי.** ואע"ג דבעי סמיכה ומדציבור לא מצי לאותביה שאין סמיכה בציבור אלא בחטאות הפנימיו' והכא בפנימיות לא קמיירי מדקתני ארבע מתנות: **ותסברא הא מתרצתא היא.** והאי חיין דוקא הוא ואנתערבו קודם סמיכה קאי הא קתני אבל שחוטין לא בעי ד' מכל אחד לכתחילה ובשחוטין נמי משכחת לה דבעיא כגון שנתערבו כוסות בכוסות ואין ידוע איזהו של זה ואיזהו של זה ולא נבללו הדמים בכוס אחד: **אלא.** האי חיין לאו דוקא והכי קאמר בד"א דצריך ארבע מתנות מכל אחד לכתחילה: **שנתערבו שחוטין.** כוסות בכוסות דהיינו כעין חיין דכל חד לחודיה קאי: **אבל בבולל.** שני הדמים לתוך כוס אחד נותן ארבע מתנות לבולן והשתא ליכא לאותובי סמיכה דהא לאחר שחיטה וסמיכה נתערבו אבל קודם סמיכה לא ירצו לדברי הכל: **רבי אליעזר.** לגבי מי חטאת קאי ומייתינן לה לקמן בפירקין (דף פ.) צלוחיז של מי חטאת המוקדשין שנפל לתוכן מים אחרים כל שהוא רבי אליעזר אומר יזה שתי הזאות ולקמן מפרש מילתיה וקאמר רבי לדברי רבי אליעזר הזאה אינה צריכה שיעור אגבא דגברא דאי צריכה שיעור נהי נמי דיש בילה וסמכינן עלה דודאי יש בכלל הזאה מן המים הכשרים ומצטרפין מה שבראשונה ומה שבשניה מי יימר דמליא שיעורא:

הזאה

תוספות

אִיתִיבֵיהּ אַבַּיֵי, קָרְבַּן יָחִיד שֶׁנִּתְעָרֵב בְּקָרְבַּן יָחִיד, וְקָרְבַּן צִיבּוּר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּקָרְבַּן צִיבּוּר, וְקָרְבַּן יָחִיד וְקָרְבַּן צִיבּוּר שֶׁנִּתְעָרְבוּ זֶה בְּזֶה, נוֹתֵן אַרְבַּע מַתָּנוֹת מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד. וְאִם נָתַן מַתָּנָה מִכָּל אֶחָד, יָצָא. וְאִם נָתַן אַרְבַּע מִכּוּלָּן, יָצָא. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁנִּתְעָרְבוּ חַיִּין. אֲבָל נִתְעָרְבוּ שְׁחוּטִין, נוֹתֵן אַרְבַּע מַתָּנוֹת מִכּוּלָּן. וְאִם נָתַן מַתָּנָה אַחַת מִכּוּלָּן, יָצָא. רַבִּי אוֹמֵר, רוֹאִין אֶת הַמַּתָּנָה, אִם יֵשׁ בָּהּ כְּדֵי לָזֶה וּכְדֵי לָזֶה, כְּשֵׁרָה. וְאִם לָאו, פְּסוּלָה. קָתָנֵי, יָחִיד דּוּמְיָא דְּצִיבּוּר. מַה צִּיבּוּר גַּבְרֵי, אַף יָחִיד גַּבְרֵי. אָמַר רָבָא, וְתִסְבְּרָא. הָא מְתַרְצְתָּא הִיא, דְּקָתָנֵי 'כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁנִּתְעָרְבוּ חַיִּין. אֲבָל נִתְעָרְבוּ שְׁחוּטִין, לֹא'. מַה לִּי חַיִּים, מַה לִּי שְׁחוּטִין. אֶלָּא הָכִי קָאָמַר, כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁנִּתְעָרְבוּ שְׁחוּטִין כְּעֵין חַיִּים, בְּכוֹסוֹת. אֲבָל בְּבוּלֵל, נוֹתֵן אַרְבַּע מַתָּנוֹת לְכוּלָּן. וְאִם נָתַן מַתָּנָה אַחַת לְכוּלָּן, יָצָא. רַבִּי אוֹמֵר, רוֹאִין אֶת הַמַּתָּנָה, אִם יֵשׁ בָּהּ כְּדֵי לָזֶה וּכְדֵי לָזֶה, כְּשֵׁרָה. וְאִם לָאו, פְּסוּלָה. וּמִי אִית לֵיהּ לְרַבִּי, הַאי סְבָרָא. וְהָא תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי, לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר,

הזאה

ויש לומר דהכא נמי כיון שיש לו תקנה ברעיה אין לעשות בלא סמיכה דכי האי גוונא מפלגינן נמי לקמן (דף עו.) גבי אשם משום דאית ליה תקנה ברעיה והשתא לא צריכא בההיא דגיטין לטעמא דרישית דהתם נמי כיון דאפשר לקיים מצות סמיכה שיביאנו הוא עצמו אין לו לעשות בלא סמיכה ומיהו קשה מההיא דפסחים פרק האשה (דף פח:) חמשה שתנערבו [ערורות] פסחיהן [ונמצא יבלת באחד מהן] דפטורין מלעשות פסח שני אע"פ שהיו יכולין להביא במותר הפסח ולא יעשו סמיכה אפילו הכי פטורין משום דפסח לא בעי סמיכה ומותר הפסח בעי סמיכה ומאי קפידא איכא אם לא יעשו סמיכה הא ערל וטמא משלחין קרבנותיהן וי"ל כיון שהוא ספק דשמא פטור הוא מלעשות פסח לא עשו לו חכמים תקנה כיון דאי אפשר לתקן אם לא יעבור מצות סמיכה מיהו תימה מ"ש מהא דתנן בכריתות בפ' דם שחיטה (דף כג.) ושניהם מביאין חטאת אחת אלמא מייתי קרבן בלא סמיכה כדי ליפטור את עצמו ובנזיר פ' שני נזירים (דף נז.) שמביאין קרבן בתנאי וי"ל דאע"פ שתיקנו חכמים שיביא קרבן מספק בלא סמיכה כדי לפטור מ"מ קרבן אחר שהוא מחוייב סמיכה ודאי כגון מותר הפסח לא התירו לו חכמים להביאו בלא סמיכה כדי לפטור את עצמו ואם תאמר והא דתנן במסכת שקלים ומייתי לה בפרק האיש מקדש (קדושין דף נה.) בהמה שנמצאת בין ירושלים למגדל עדר זכרים עולות נקבות זבחי שלמים והתם הא בעי סמיכה וכ"ת כשמצאום הבעלים ויכולין לסמוך דלא משמע הכי דתניא התם בראשונה היו ממשכנים מוצאיה להביא נסכיה כו' ויש לומר דשאני התם דאין להם תקנה אחרת לאותן קרבנות אלא שיקרבו בלא סמיכה וטוב להקריב בלא סמיכה ממה שנאמר ימותו וכן י"ל ביורש שמקריב קרבן אביו אע"פ שאינו סומך ולא אמרינן הא בעי סמיכה וא"ת הא דאמרינן לקמן (דף עו:) למחר מביא אשמו ולוגו עמו ואותו אשם טעון סמיכה וההיא סמיכה על כרחין היינו בהקפת יד ולא בסמיכה גמורה למ"ד סמיכת אשם מצורע לאו דאורייתא והיכי עביד בלא סמיכה הא בעי סמיכה ובגברא איירי כדמוכח בתוספתא וי"ל דתקוני גברא שאני כדקאמר נמי התם עלה דההיא והא דאמר פ"ג דמועד קטן (דף טו:) דאבל אינו משלח קרבנותיו משום דכתיב שלמים כשהוא שלם ולא כשהוא חסר אבל אי לאו קרא היה משלח איכא לאוקמא בעוף או בקרבן נשים וכן הא דבעי התם מנודה מהו שישלח קרבנותיו והא דקאמר ת"ש כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר מנודים היו ושלחו קרבנותיהם היינו תמידין שבכל יום ואם תאמר הא דתנן בפרק בתרא דמנחות (דף קז.) פירשתי בן בקר ואיני יודע מה פירשתי מביא פר ועגל וקאמר בגמרא גבי ששה לנדבה דאחד מהם לפר [ואחד] לעגל והיכי עביד הכי הא בעי סמיכה וי"ל דהתם בקיץ למזבח איירי שהיא נדבת ציבור ולא בעי סמיכה ומיהו קשה מההיא דכל המנחות באות מצה (מנחות דף סב:) דאמר השולח קרבנותיו ממדינת הים כהן מניף על ידו והיכי עביד הכי והא בעי סמיכה ומדקתני מניף משמע דאיירי בשלמים ובקרבן נשים ליכא לאוקמנה דהא תנא ליה רישא והאשה כהן מניף על ידה ודוחק להעמידה בקרבן ערל וטמא והנך קושיות שהקשיתי אינם לפי טעם ראשון שפירשתי לפי שלא חשו על הסמיכה אלא משום שיש עדיין נדנוד אחר דשמא אינו קיים וזה לא שייך אלא בחטאת דאם מתו בעליה למיתה אזלא אבל בשאר קרבנות לא אבל לפי טעם אחרון שפירשתי דכל היכא שיכול לתקן הדבר ולקיים מצות סמיכה אין לו לעשות בלא סמיכה קשה וי"ל דאיירי ביורש כרבי יהודה דאמר יורש אינו סומך והכא דלא משני ביורש משום דדומיא דחטאת קתני כדפרישית וכן בגיטין (דף כח.) השולח חטאתו קתני ויש לתמוה ערל וטמא מ"ש משלחין קרבנותיהם הא אפשר לערל עד שימול ולטמא עד אשר יטהר ויעשו סמיכה ונראה לומר דבאותם שאין להם תקנה איירי כגון ערל שמתו אחיו מחמת מילה דא"א למולו בשום ענין וטמא כגון זב ומצורע דאין רפואתן תלויה בעצמן אי נמי בקרבן הקבוע להם זמן כגון עולת ראיה וחגיגה (כגון) שהיה עובר עליהם בבל תאחר וא"ת נהי דסמיכה לא מעכבא מ"מ ערל וטמא שאין יכולין לסמוך נימא כל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו וכן בההיא דשקלים ודכריתות ודנזיר דכל הני נמי דאין יכולין לסמוך מטעם ספק חשיב שפיר אין ראוין לבילה כדאשכחן בפ' המוכר את הספינה (ב"ב פא:) גבי ביכורים וי"ל דנפקא לן מהא דאמרינן בפ"ג דמועד קטן (דף טז.) וביום בואו אל הקדש אל החצר הפנימית לשרת בקודש יקריב חטאתו זו עשירית האיפה שהכהן מביא בשעה שבא תחילה לעבוד ודריש התם רבי שמעון בבואו יקריב בזמן שראוי לביאה ראוי להקרבה בזמן שאינו ראוי לביאה אינו ראוי להקרבה כגון טמא מת ומצורע משמע דוקא עשירית האיפה אבל שאר קרבנות משלח מיהו אין כל כך ראיה מזה דדלמא הא דמשלח שאר קרבנות היינו בהני דלא בעו סמיכה דומיא דעשירית האיפה ויש לדקדק מהא דדרשינן בת"כ מזובו ולא מנגעו שמע מינה דטמא משלח קרבנותיו דבהבאת קרבן איירי ועוד יש לדקדק מדממעטינן בפ"ק דחגיגה (דף ד:) טמא מריאה מדכתיב והבאתם שמה כל שישנו בביאה ישנו בהבאה ש"מ דשאר קרבנות משלח ולא חיישינן לענין סמיכה בראוי לסמיכה ומיהו למ"ד בפ' כל הפסולין (לעיל דף לב.) דטמא בר סמיכה דאפשר דמעייל ידיה וסמיך לא מצי למידק מהני קראי היכא דלא אפשר לסמוך שלא תהא סמיכה מעכבת דאינו ראוי לבילה ושמא י"ל דלמאן דאית ליה ביאה במקצת לא שמה ביאה קא סבר כל הסומך ראשו ורובו הוא מכניס אי נמי אית ליה דמרחק צפון ומאן דס"ל דלא בעינן ראשו ורובו קא סבר ביאה במקצת שמה ביאה מיהו אבתי קשה אי תיכף לסמיכה שחיטה לאו דאורייתא א"כ יכולה לסמוך אבראי ויש לומר דבפרק כל הפסולין (שם לג.) מסקינן דתיכף לסמיכה שחיטה דאורייתא:

ואם נתן ארבע מכולן יצא. פירש בקונטרס מזה שנים ומזה שנים ותימה דבאחת מזה ואחת מזה סגי ואין לומר דאתיא בבית שמאי (לעיל דף לו:) דאמרי ובחטאת שתי מתנות דהא קתני סיפא ואם נתן מתנה אחת מכולן יצא ויש לומר דקאי על כל ארבע חטאות שנים של יחיד ושנים של ציבור ואיכא השתא ארבע כוסות ולהכי קאמר נתן ד' מתנות יצא דהיינו מתנה אחת מכל אחת ואחת:

הוָאָה כָּל שֶׁהוּא, מְטַהֶרֶת. הַזָּאָה, אֵינָהּ צְרִיכָה שִׁעוּר. הַזָּאָה, מָחֲצָה כָּשֵׁר וּמָחֲצָה פָּסוּל. לְדִבְרֵיו דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, קָאָמַר. וְאִיבְּעֵית אֵימָא, הַזָּאָה לְחוּד וּנְתִינָה לְחוּד: נִתְעָרְבוּ בִּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר כּו׳: אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, בְּכוֹר, לְבֵית שַׁמַּאי, אֵין מַאֲכִילִין לְנִדּוֹת. תְּמוּרָתוֹ, מַהוּ. בְּכוֹר, אֵינוֹ נִפְדֶּה. תְּמוּרָתוֹ, מַהוּ. בְּכוֹר, אֵינוֹ נִשְׁקָל בְּלִיטְרָא. תְּמוּרָתוֹ, מַהוּ. אָמַר רָבָא, תַּנְיָא, בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר, מִשֶּׁהוּמְמוּ עוֹשִׂין תְּמוּרָה, וּתְמוּרָתָן כַּיּוֹצֵא בָהֶן. בָּעֵי רָמִי בַּר חָמָא, הִתְפִּיס בְּכוֹר לְבֶדֶק הַבַּיִת, מַהוּ שֶׁיִּשְׁקוֹל בְּלִיטְרָא. רִוּוּחָא דְּהֶקְדֵּשׁ, עָדִיף. אוֹ דִּלְמָא, זִילוּתָא דִּבְכוֹר, עָדִיף. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר זְבִידָא, תָּא שְׁמַע, נִתְעָרְבוּ בִּבְכוֹר וּבְמַעֲשֵׂר, יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ, וְיֵאָכְלוּ בִּבְכוֹר וּכְמַעֲשֵׂר. לָאו, לְמִימְרָא דְּאֵינוֹ נִשְׁקָל בְּלִיטְרָא. רַב הוּנָא וְרַבִּי חִזְקִיָּה, תַּלְמִידֵי דְּרַבִּי יִרְמְיָה, אָמְרִי, מִי דָּמֵי. הָתָם, שְׁתֵּי קְדוּשׁוֹת וּשְׁנֵי גּוּפִין. הָכָא, שְׁתֵּי קְדוּשׁוֹת וְגוּף אֶחָד. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין, מָה אִילּוּ אָמַר, הַפְּדוּ לִי בְּכוֹר שֶׁהִתְפִּיסוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת, כְּלוּם שׁוֹמְעִין לוֹ. הַפְּדוּ, רַחֲמָנָא אָמַר ׳לֹא תִפְדֶּה׳. אֶלָּא אָמַר רַבִּי אַמִּי, כְּלוּם הִקְנָה זֶה אֶלָּא מַה שֶּׁקָּנוּי לוֹ: הַכֹּל יְכוֹלִין לְהִתְעָרֵב כּו׳: מַאי שְׁנָא חַטָּאת וְאָשָׁם, דְּהַאי זָכָר וְהַאי נְקֵבָה. חַטָּאת וְעוֹלָה נַמִּי, אִיכָּא שָׂעִיר נָשִׂיא [וְאָשָׁם נַמִּי אִיכָּא שָׂעִיר נָשִׂיא]. הַאי שַׂעִיר, וְהַאי צֶמֶר. פֶּסַח וְאָשָׁם, נַמִּי לֹא מִיעָרֵב. הַאי בֶּן שָׁנָה, וְהַאי בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים. אִיכָּא, אֲשַׁם נָזִיר וַאֲשַׁם מְצוֹרָע. וְאִיבְּעֵית אֵימָא, אִיכָּא בֶּן שָׁנָה דְּמִיחְזֵי כְּבֶן שְׁתֵּי שָׁנִים, וְאִיכָּא בֶּן שְׁתַּיִם דְּמִיחְזֵי כְּבֶן שָׁנָה: **מִשְׁנָה** אָשָׁם שֶׁנִּתְעָרֵב בְּשִׁלְמִים, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שְׁנֵיהֶם יִשָּׁחֲטוּ בַּצָּפוֹן, וְיֵאָכְלוּ כְּחָמוּר שֶׁבָּהֶן. אָמְרוּ לוֹ, אֵין מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל. נִתְעָרְבוּ חֲתִיכוֹת בַּחֲתִיכוֹת, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בְּקָדָשִׁים קַלִּים. הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, בְּנֶאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה, יֵאָכְלוּ כְּחָמוּר שֶׁבָּהֶן: **גְּמָרָא** תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב, שְׁבִיעִית אֵין לוֹקְחִין בְּדָמֶיהָ תְּרוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֲטִין בַּאֲכִילָתָהּ. אֲמַרוּהָ רַבָּנָן קַמֵּיהּ (דרבא) [דְּרַבָּה], הָא דְּלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. דְּאִי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, הָאָמַר, מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל. אָמַר לְהוּ, אֲפִילּוּ תֵּימְרוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן. הָנֵי מִילֵּי, דְּאִיעֲבַד. לְכַתְּחִילָּה, לָא. וּלְכַתְּחִילָּה, לָא? אֵיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי,

וכולן

תוספות

הג״ה **הזאה** כל שהוא מטהרת. דלא בעיא שיעור אגבא דגברא אבל במנא בעיא שיעור כדאמר בנדה (דף ט.) וביומא (דף יד.): **בכור** אינו נפדה תמורתו מהו. והא דתנן בתמורה בפ׳ ואלו קדשים (דף כא.) וכל הקדשים] יש להם פדיון ולתמורותיהן פדיון חוץ מן הבכור והמעשר לאו אתמורתן קאי וא״ת ולענין מאי קא מיבעיא ליה אי יש לתמורת בכור פדיון אי לגיזה ועבודה אפילו יש לה פדיון אסורה כשאר פסולי המוקדשין ואי לענין דלא בעי למיתבא לבהן הא תנן בהדיא בתמורה בפ׳ ואלו קדשים (גז״ש) דנאכלת במומן לבעלים ואי לענין דנאכלת בצלי ובחרדל בדרשינן למשחה לגדולה הא כיון דלאו מתנות בהונה היא לא שייך בה למשחה ואי לענין לקנות מן המעות קרבן הא אין התמורה עצמה קריבה ואפי׳ כשהיא תמימה כדאמר ריש ב״ש (לעיל דף לז:) הן קריבין ואין תמורתן קריבה וי״ל דמיבעיא ליה אי חלה קדושה על המעות כשפדאה או לא:

התפים בכור לבדק הבית מהו שישקול בליטרא. אי האי דאמרי׳ אינו נשקל בליטרא הוי דרבנן ניחא אבל בהדיא מוכחא בחלק (סנהדרין דף קיב:) ובפ״ק דתמורה (דף ח.) שהוא דאורייתא דדריש בהמתה מי שנאכל בתורת בהמתו יצא בכור ומעשר שאינו נאכל בתורת בהמתו דתנן (בכורות לא.) וכל הקדשים נשחטים באיטליז ונשקלים בליטרא חוץ מן הבכור והמעשר:

הפדו לי בכור בעל מום. פירש בקונטרס שיצא לחולין ליגזז וליעבד וקשה דאפילו בהך פדיון לא נפיק מידי דהוה אשאר פסולי המוקדשים וי״ל דמיירי בבכור בעל מום מעיקרו אי נמי הוה נפיק לחולין טפי משאר פסולי המוקדשין משום דבשאר פסולי המוקדשין יש בדמיהן צורך גבוה משא״כ בדמי בכור ומעשר:

דהאי צמר והאי שיער. האי דלא חשיב ליה בריש מנחות (דף ג.) מעשיו מוכיחין עליו משום דאמרי דיכרא אוכמא הוא מ״מ כי דייקינן ביה אפשר לברר:

איבא בן שנה דמיחזי בן שתי שנים. הא דאמרי׳ בפ׳ שני דקדושין (דף נה.) גבי בהמה שנמצאת בין ירושלים למגדל עדר דפריך ודלמא חטאת היא [ומשני] חטאת בת שנתה ואשתכח בת שתי שנים לאו דוקא בת שתי שנים אלא בת שלש וארבע דמינכר שפיר: **שביעית** אין לוקחין בדמיה תרומה מפני שממעט באכילתה. פירש בקונטרס שהתרומה זמן אכילתה לעולם ושביעית זמן אכילתה קודם שתכלה לחיה מן השדה ונמצא זה מביא תרומה לידי ביעור והא דתנן במס׳ שביעית (פ״ט מ״ח) לאחר ביעור מחלקן שלש סעודות לעניים רבי יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים יאכלו מ״מ ממעט באכילתה לאחר שחילק שלש סעודות ואינו מוצא למיחלק וא״ת תרומה קודם לפסח יהא אסור לחמצה משום דקא ממעט באכילתה וי״ל דהכי עדיפא ליה ושרי משום דכתיב (במדבר יח) למשחה ולא דמי למבשל ירק בשמן תרומה (לקמן עו.) שהירק מיתקן ע״י השמן ולא השמן ע״י הירק ועוד דעיסה מתחמצת מאיליה ואפילו מערב בה שאור מ״מ בלאו הכי היתה מתחמצת קצת:

אין

רש״י

הזאה כל שהוא מטהרת. חדא מילתא היא שהזאה כל שהוא מטהרת ולקמן מפרש אמאי יזה שתי הזאות: **והזאה מחצה כשר ומחצה פסול.** כלומר ולא תימא דהזאה כל שהוא [דמטהרת] (דמועטת) (ומיהו) אם אין עם התערובת פסול אלא אפילו יש עם התערובת פסול כשרה ומחצה לאו דוקא אלא ליכא שיעור [וקס״ד] דהוא הדין למתן דמים: **ונתינת דם דמזבח לחוד.** צריך שיעור שיראה הדם לשני רוחות הקרן של מזבח: **אמר רמי בר חמא פשיטא לי בכור לבית שמאי.** אע״פ כשהומם ובזמן הזה: **אין מאכילין אותו לנדות.** דהכי תניא בבכורות בפ׳ כל פסולין (דף לג.): **אינו נשקל בליטרא.** אם הכהן מוכר בשרו: **אינו נפדה.** לצאת מתורת בכורה לחולין ולחול קדושה על המעות: **משהוממו.** אף משהוממו: **התפים כהן בכור לבדק הבית.** משהומם: **רווחא דהקדש עדיף.** וישקל בליטרא כדי שיצמצם מכירתו וירבו דמיו דהא קי״ל (בבכורות דף לא.) בשאר פסולי המוקדשים בשביל שפדיונו להקדש הקילו עליהן להיות נשחטין באיטליז ונמכרין באיטליז ונשקלין בליטרא כדי שירבה הפדרה אותן בדמיהן מתחילה חוץ מן הבכור מפני שהנאת ריבוי דמיו אינה אלא לכהן והאי דהתפיסו לבדק הבית הנאתו להקדש היא: **או דלמא.** לא דמי התם הנאת ריבוי הדמים אותה קדושה עצמה שמביאין בדמים קרבן ביוצא בו הכא הנאת ריבוי הדמים דקדושה אחרת: **לאו למימרא דאין אחד מהן נשקל בליטרא.** ואע״ג דאיבא פסידא דהקדש גבי פדיון שאר הזבחים המעורבים שפדיון דמיהם להקדש (פסחים דף צח.) וקאמר דלא מזלזלינן בבכור משום הני אלמא משום הך נמי לא: **התם ב׳ קדושות וב׳ גופין.** הזבחים שהנאתן להקדש הן קדושה לבדה וגוף לבדו והבכור שדמיו לכהן קדושה לבדה וגוף לבדו הילכך לא מזלזלינן בהך קדושה דהאי גופיה משום רווחא דקדושה דגופא אחרינא: **אבל הכא שתי קדושות הן וגוף אחד.** קדושת בכור וקדושת בדק הבית ואיבא למימר הואיל ורווחא דהקדש בהאי גופא הוא ואע״ג דלקדושה אחריתי אזיל מזלזלינן בקדושת בכור דהאי גופא: **מתקיף לה רבי יוסי בר אבין.** מאי קמיבעיא ליה וכי משום התפסתו מזלזלינן ביה: **ומאי אילו אומר הפדו בכור זה.** שיצא לחולין מקדושתו ליגזז וליעבד כו׳: **שהתפיסו לבדק הבית.** וירבו דמיו: **כלום שומעין לו.** לעבור על דברי תורה: ופרכינן **הפדו רחמנא אמר לא תפדה.** ועל דבריו אין לעבור אבל לשקול בליטרא אין כאן עבירה על דברי תורה: **אלא א״ר אמי.** הכי איכא למיפשטא לבעיין: **כלום הקנה.** הכהן זה לבדק הבית אלא מה שקנו לו (בגופו) בבכור זה וכיון דאצלו לא הותר לישקל בליטרא אין יכול להקנות לבדק הבית עודף דמי צמצום משקל הליטרא: **שעיר.** אין לו צמר אלא שיער אבל אשם איל הוא ויש לו צמר: **[אשם נזיר וכו׳.** באשם נזיר ובאשם מצורע כבש כתיב וסתם כבש בן שנה הוא]: **מתני׳ כחמור שבהן.** לזכרי כהונה ובעזרה ולילים ולילה כדין אשם ובעל השלמים יצא ידי שלמים שהרי כל אחד יקרב למי שהוא: **לבית הפסול.** שממעט בזמן אכילת שלמים ומביא לידי נותר אלא ירעו וימכרו כדלעיל: **יאכלו כחמור שבהן.** ובהא רבנן מודו דליכא תקנתא אחריתי: **גמ׳ שביעית אין לוקחין בדמיה תרומה.** מפני שממעט בזמן אכילת התרומה ומביאה לידי איסור אכילה שצריכה שתתבער מן העולם קודם שתכלה לחיה שבשדה ותרומה זו מתבואת שאר שני שבוע היתה וזמן אכילתה לעולם דאילו שביעית לאו בת תרומות ומעשרות היא:

וכולן

שהַוָּאָה כָּל שֶׁהוּא על הטמא מְטַהֶרֶת, משום שהַוָּאָה אֵינָהּ צְרִיכָה שִׁיעוּר, ולכן גם באופן שהיתה הַוָּאָה מצלוחית שהיו מעורבין בה מָחֲצָה כָּשֵׁר וּמֶחֱצָה פָּסוּל – חצי מים מקודשין וחצי מים שאינם מקודשין, אין להזאה שיעור, ויזה מן המים שתי פעמים בכל פעם כל שהוא ויטהר הטמא. הרי שדעת רבי שאין להזאה שיעור, ומסתבר שגם לזריקת הדם אין שיעור, ומדוע אמר בברייתא שרק אם היה במתנה שיעור נתינה לשתי הקרבנות הזריקה כשרה.

מתרצת הגמרא: שרבי לִדְבָרָיו דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָאָמַר, שלשיטתו הזאה אינה צריכה שיעור, אבל הוא עצמו סובר כרבנן שלהזאה יש שיעור, ואף לזריקת הדם יש שיעור.

תירוץ נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, הַזָּאָה לְחוּד וּנְתִינָה לְחוּד, ויש לחלק בין נתינת דמים על גבי המזבח להזאה על הטמא, והגם שלהזאה אין שיעור, למתן דמים יש שיעור.

שנינו במשנה: אם נִתְעָרְבוּ עולה או שלמים בְּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר כו' שאין להם פדיון, ירעו כל הבהמות עד שיסתאבו ויאכלו כולם בקדושת בכור ומעשר. הגמרא דנה אם קדושת תמורת בכור שוה בכל הדברים לקדושת בכור: אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, זה ברור שאפילו בְּכוֹר בעל מום בזמן הזה לְפִי בֵּית שַׁמַּאי אֵין מַאֲכִילִין אותו לְנשים נְדוֹת, משום שהתורה הקישה את הבכור לחזה ושוק, שנאמר (במדבר יח יח) 'וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין', ומכאן למדו שכשם שחזה ושוק אינם נאכלים לנשים נדות, שהרי נאמר (שם יח יא) 'כָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ', כך בכור אינו נאכל לנשים נדות. אך תְּמוּרָתוֹ מַהוּ – בבהמת חולין שאמר עליה שתהיה תמורת הבכור ונתפס עליה קדושת בכור, ושנינו (לעיל לז:) שאינה קריבה אלא נאכלת לבעלים במומה, יש להסתפק אם גם היא אסורה באכילה לנדות או שמא היא מותרת.

וכן ברור שבְּכוֹר בעל מום אֵינוֹ נִפְדֶּה – אין קדושתו פוקעת על ידי פדיון. אך בתְּמוּרָתוֹ יש להסתפק מַהוּ, האם אף לתמורתו אין פדיון, או שמא דינה כשאר בהמות קדשים שנפל בהם מום שנפדים ויוצאים לחולין.

וכן ברור שבְּכוֹר תם בזמן הזה או בכור בעל מום אפילו בזמן המקדש אֵינוֹ נִשְׁקָל בְּלִיטְרָא – אם רצה הכהן למכרו אינו רשאי לשקול את בשרו במשקל כדרך מוכרי בשר, משום שזהו זלזול בקדושתו. ורק בפסולי המוקדשין התירו לעשות כן, הואיל ועל ידי כך ימכר הבשר בדקדוק ולא באומד ויהיה ריוח להקדש במכירתו בדמים מרובים יותר. אך תְּמוּרָתוֹ מַהוּ – אבל בתמורת הבכור יש להסתפק האם קדושתה חמורה כקדושת הבכור גם לענין זה שאסור לשקול את הבשר במשקל, או לא.

הגמרא פושטת את הספיקות: אָמַר רָבָא, תַּנְיָא, בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר אף מְשֻׁהוּמְּמוּ – משנפל בהם מום עוֹשִׂין תְּמוּרָה, וּתְמוּרָתָן כַּיּוֹצֵא בָּהֶן – ויש לתמורתן קדושה גמורה כמו לעצמן. הרי שמבואר בברייתא שכל הדינים הנובעים מחמת קדושת הבכור חלים גם על התמורה.

הגמרא מביאה ספק נוסף בענין קדושת בכור: בָּעֵי רָמִי בַּר חָמָא, הִתְּפִים – הקדיש הכהן בְּכוֹר שנפל בו מום לְבֶדֶק הַבַּיִת, מַהוּ שֶׁיִּשָּׁקוֹל בְּלִיטְרָא – האם יכול הגזבר כשמוכרו לצרכי בדק הבית לשוקלו בליטרא כדרך הקצבים. וצדדי הספק הם, רִוּוחָא דְּהֶקְדֵּשׁ עָדִיף – האם ישנה עדיפות לריוח של הקדש, ומשום כך יהא מותר לגזבר לזלזל ולשקול את הבשר כדי שיהא ההקדש נשכר. אוֹ דִּלְמָא זִילוּתָא דִּבְכוֹר עָדִיף – עדיף לחוש לבזיון של קדושת הבכור ולכן יהא אסור למוכרו בליטרא אלא באומד.

רבי יוסי פושט את הספק ממשנתינו: אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר זְבִידָא, תָּא שְׁמַע, נִתְעָרְבוּ עולה או שלמים בְּבְכוֹר וּבְמַעֲשֵׂר, יִרְעוּ כל הבהמות עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ וְיֵאָכְלוּ כולם כְּקדושת בְּכוֹר וְכְמַעֲשֵׂר. מדייקת הגמרא, לָאו לְמֵימְרָא דְּאֵינוֹ נִשְׁקָל בְּלִיטְרָא – האם אין כוונת המשנה לומר שגם לאחר שיפול בכולם מום אי אפשר לשוקלם בליטרא ולמוכרם או לפדותם, ואף על פי שעולה או שלמים שנפל בהם מום דמיהם להקדש, ואם לא ישקלם יהא הפסד להקדש, מכל מקום הואיל ונתערבו בבכור ומעשר, אין מזלזלין בקדושת הבכור והמעשר לצורך ריוח של דמי העולה או השלמים. ואם כן הוא הדין כשהקדיש בכור בעל מום לבדק הבית, אסור לגזבר לשוקלו בליטרא ולזלזל בקדושת הבכור, על אף שיהא בכך הפסד לקדשי בדק הבית.

הגמרא דוחה את הראיה: רַב הוּנָא וְרַבִּי חִזְקִיָּה תַּלְמִידֵי דְּרַבִּי יִרְמְיָה דחו את הראיה וְאָמְרִי, מִי דָּמֵי – האם דומה המקרה של המשנה לאופן שבו הסתפק רמי בר חמא, הלא הָתָם – בזבחים שנתערבו בבכור, יש שְׁתֵּי קְדוּשׁוֹת חלוקות, קדושת עולה ושלמים שהם שייכים להקדש, וקדושת בכור שדמיו שייכים לכהן, וּשְׁנֵי גּוּפִין חלוקים, שהרי אין שתי הקדושות באותה בהמה, ולכן סברו חכמים שאין ראוי לזלזל בקדושת הבכור מחמת ריוח שיהיה להקדש מהעולה והשלמים. אולם הָכָא – במתפיס בכור בעל מום לבדק הבית, ישנם שְׁתֵּי קְדוּשׁוֹת – קדושת בכור וקדושת בדק הבית, וְגוּף אֶחָד – שכן באותה בהמה חלים שתי הקדושות הללו, ומכיון ששתי הקדושות נמצאים בבהמה אחת, יתכן לומר שעדיף לעשות ריוח להקדש ולזלזל בקדושת הבכור.

הגמרא מקשה על ספיקו של רמי בר חמא: מַתְקִיף לָהּ רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין על רמי בר חמא, מה הצד לומר שיהא מותר לזלזל בבכור שהתפיסו לבדק הבית, והרי מָה אִילּוּ אָמַר אדם לבית דין, הַפְּדוּ לִי – תפדו לי בְּכוֹר בעל מום זה, שֶׁהִתְפִּיסוֹ הכהן לְבֶדֶק הַבַּיִת, כדי שיצא לחולין ויהא מותר בגיזה ובעבודה, וממילא ירבו דמיו ויהא ריוח להקדש, כְּלוּם שׁוֹמְעִין לוֹ לעשות כן, לעבור על מה שאמרה תורה (במדבר יח יז) 'אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר וגו' לא תִפְדֶּה', כדי שיהא ריוח להקדש, הלא ודאי שאין לעשות כן. ואם כן גם לזלזל בקדושתו ולשוקלו בליטרא אסור אף על פי שיהא ריוח להקדש.

דוחה הגמרא את הקושיא: הַפְּדוּ – וכי מפדיון בכור ישנה קושיא, הלא לגבי פדיון רַחֲמָנָא אָמַר 'לֹא תִפְדֶּה', וכיון שהתורה אסרה את פדיון הבכור, אין לחלק בין מקום שיהא ריוח להקדש למקום שאין ריוח להקדש, מה שאין כן לגבי לשקול בליטרא שהוא רק איסור דרבנן, יש סברא לומר שמשום ריוח הקדש יהא מותר לעבור על איסורם.

הגמרא פושטת את הספק באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רַבִּי אַמִּי, כְּלוּם – הרי לא הִקְנָה זֶה – הכהן להקדש אֶלָּא מַה שֶּׁקָּנוּי לוֹ, שהרי אדם אינו יכול להקנות מה שאין לו, וכיון שלכהן אין זכות לזלזל במכירת הבכור, נמצא שיש לו רק את שווי הבשר כפי שהוא נמכר באומד ולא בליטרא, ולכך אינו יכול להקנות להקדש יותר מזה.

שנינו במשנה: הַכֹּל יְכוֹלִין לְהִתְעָרֵב כו' – כל הזבחים יכולים להתערב ולא יהיו ניכרים בתערובתן, חוץ מן החטאת והאשם שאם יתערבו זה בזה יהא ניכר מהו החטאת ומהו האשם. מקשה הגמרא: מַאי שְׁנָא – במה שונים חַטָּאת וְאָשָׁם משאר זבחים. לכאורה זהו משום דְּהַאי זָכָר – קרבן אשם בא מן הזכר וְהַאי נְקֵבָה – ואילו קרבן חטאת בא מן הנקבה, וממילא כשיתערבו יהא ניתן להבחין בהבדל שביניהם. הלא בתערובת חַטָּאת וְעוֹלָה נַמִּי – גם קיים חילוק זה, לפי שהחטאת באה מן הנקבות והעולה מן הזכרים. מתרצת הגמרא: בתערובת חטאת ועולה אִיכָּא – ישנו אופן שלא נוכל לחלק ביניהם, כשנתערב שְׂעִיר חטאת נָשִׂיא הבא מן הזכר בעולה הבאה מן הזכר. מקשה הגמרא: הלא בתערובת [חַטָּאת וְאָשָׁם נַמִּי אִיכָּא – גם יש אופן שבו לא נוכל להבחין בהבדל שביניהם, כגון שנתערב שְׂעִיר חטאת נָשִׂיא הבא מן הזכר, באשם שאף הוא בא מן הזכר]. מתרצת הגמרא: ששעיר נשיא ואשם אינם יכולים להתערב משום שהַאי שְׂעִיר וְהַאי צֶמֶר – לשעיר אין צמר אלא שיער, ואילו אשם בא מן האיל שיש לו צמר, ובקל ניתן להבחין בשוני שביניהם.

מקשה הגמרא: הרי קרבן פֶּסַח וקרבן אָשָׁם נַמִּי לֹא מִיעָרַב – גם לא שייך שיתערבו, משום דהַאי בֶּן שָׁנָה – קרבן פסח בא מן הכבשים שאינם יותר מבני שנה, וְהַאי בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים – ואילו אשם בא מן האיל שהוא בן שתי שנים, ומדוע לא הוציאה המשנה מן הכלל גם תערובת של קרבן פסח באשם.

המשך בעמוד קנו

וְכוּלָּן – בכל הקדשים הנאכלים **רַשָּׁאִין הַכֹּהֲנִים לְשַׁנּוֹת בַּאֲכִילָתָן,** ולאוכלן בכל אופן שירצו, כגון **לְאָכְלָן צְלוּיִין, שְׁלוּקִין** – מבושלין **הרבה וּמְבוּשָׁלִין** מעט, **וְכֵן יכולים לָתֵת לְתוֹכָן** – לתוך חתיכות הקדשים **תְּבָלֵי** – תבלינים של **חוּלִּין וְתַבְלֵי** – ותבלינים של **תְּרוּמָה, דִּבְרֵי רַבִּי (ישמעאל)** [**שִׁמְעוֹן**]. וטעמו נתבאר להלן (צא.), משום שהקדשים צריכים להאכל בצורה חשובה. ושם במשנה חלק רבי מאיר על רבי שמעון וסבר, שאין ליתן תבלין של תרומה לתוך חתיכות הקדשים, מפני שממעט את זמן אכילת התרומה ומביאה לידי פסול, שהרי לאכילת תרומה אין זמן קצוב ואילו לאכילת הקדשים יש זמן קצוב. ומזה שהתיר רבי שמעון ליתן תבלין של תרומה לתוך חתיכות הקדשים, מוכח שסובר שאף לכתחילה מותר להביא קדשים לבית הפסול.

רבא משיב על הקושיא: **אָמַר לֵיהּ** רבא לאביי, **הַנַּח לִתְרוּמַת תְּבָלִין** – אל תקשה עלי מתרומה שמפרישים מן התבלין, לפי שחיוב הפרשת תרומות ומעשרות מתבלין הוא רק **מִדְּרַבָּנָן,** לפיכך סבר רבי שמעון שיש להקל בה ואין לחוש אם מביאה לידי פסול, אבל בתרומה שמפרישים מדברים שחיוב הפרשתם מן התורה, אף הוא מודה שאין להקל לכתחילה להביאה לידי פסול.

אביי מוסיף להקשות על רבא: **אִיתִיבֵיהּ** – הקשה אביי לרבא, והרי שנינו במסכת מעשר שני (פ"ג מ"ב) **אֵין לוֹקְחִין תְּרוּמָה בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר,** כלומר כהן שיש לו כסף של מעשר שני, אינו רשאי לקחת באותו כסף תרומה בירושלים, **מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט בַּאֲכִילָתָהּ** – באכילת התרומה, שכן מעשר שני נאכל רק בירושלים ואסור לאונן, ואילו תרומה נאכלת בכל מקום ומותרת באכילה לאונן, וכשלוקח תרומה בכסף מעשר שני נתפס עליה קדושת מעשר שני וחייב לאוכלה דווקא בירושלים ואסורה לאונן, ונמצא מצמצם את אכילתה. **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר** לקחת בכסף מעשר שני תרומה. מוכח שלדעת רבי שמעון מותר לצמצם את אכילת התרומה והקדשים אפילו לכתחילה ואפילו בתרומה דאורייתא.

אומרת הגמרא: **אִישְׁתִּיק לֵיהּ** – שתק רבא לאביי והודה לדבריו.

הגמרא מביאה קושיא נוספת על רבא ממשנה אחרת: **כִּי אֲתָא** אביי **לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, אָמַר לֵיהּ** רב יוסף, **אַמַּאי לֹא תּוֹתְבֵיהּ** – מדוע לא הקשית לרבא גם **מֵהָא** – מן המשנה שבמסכת שביעית (פ"ח מ"ז) שבה שנינו, **אֵין מְבַשְּׁלִין יָרָק שֶׁל שְׁבִיעִית בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבִיאוּ קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל,** שהרי לתרומה אין זמן קצוב לאכילתה ואילו השביעית נאכלת רק עד זמן הביעור, וכשמחיל קדושת שביעית על התרומה גורם לכך שאף היא צריכה להאכל עד זמן הביעור, ולאחר מכן צריך לכלותה, ונמצא שמפסיד את התרומה. **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר,** ועל כרחך משום שסבר שמביאים קדשים לבית הפסול אפילו לכתחילה ובדברים החייבים מן התורה.

אביי ורב יוסף דנים האם יש מקום להקשות על רבא ממשנה זו: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרב יוסף, **וְלָאו מִי אוֹתְבֵיתֵיהּ מֵהָא דִּתְבָלִין** – האם לא הקשתי כבר לרבא מהמשנה להלן (צ:), שהתיר רבי שמעון ליתן לכתחילה תבלין של תרומה לתוך חתיכות הקדשים, אף על פי שמביא את התרומה לידי פסול, **וְאָמַר לִי** רבא שאין משם קושיא, משום שה**נַּח לִתְרוּמַת תְּבָלִין** שכל חיובה **מִדְּרַבָּנָן.** ואם כן **הָכָא נַמִּי** – במה שהתיר רבי שמעון לבשל ירק של שביעית בשמן של תרומה, יש לומר, שאין להוכיח מדבריו שמותר להביא דברים החייבים מן התורה לכתחילה לידי פסול, משום (**תרומה**) **שתְּרוּמַת יָרָק** חיובה **מִדְּרַבָּנָן,** ולכן היקל בה רבי שמעון להביאה לכתחילה לידי פסול.

השיב רב יוסף לאביי: **אִי הָכִי** – אם אכן המשנה במסכת שביעית מדברת בדברים שחיובם בתרומה מדרבנן, **אֵיפְכָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ לְמֵימְתֵּנִי** – היה לתנא לשנות את דבריו בהיפך ולומר, אין מבשלין **יָרָק שֶׁל תְּרוּמָה בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית,** שאז היה ברור שהוא מדבר בדברים שחיובם בתרומה מדרבנן, אך מאחר ואמר אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה, מוכח שהוא מדבר בדברים שחיובם בתרומה הוא מן התורה.

אביי משיב לרב יוסף באופן אחר למה לא הקשה על רבא ממשנת שביעית: אמר ליה אביי לרב יוסף, **וְלָאו מִי אוֹתְבִיתֵיהּ** – האם לא הקשיתי על רבא לעיל (עה:) **מַתְנִיתִין** מאשם שנתערב בשלמים **דְּמַתִּיר רַבִּי שִׁמְעוֹן** את הקרבת שני הקרבנות, אף על פי שמביא את השלמים לידי פסול, **וְאָמַר לִי,** שלא התיר רבי שמעון במשנתינו להביא קדשים דאורייתא לידי פסול, אלא משום **דְּאִיעֲרַב** – שכבר נתערבו זה בזה, ובדיעבד רבי שמעון אינו מחמיר, אבל לכתחילה אף הוא אוסר להביא קדשים דאורייתא לידי פסול. ואם כן, **הָכָא נַמִּי** – אף במשנת שביעית יש לומר שהיא מדברת באופן **דְּאִיעֲרַב** – שנתערב שמן של תרומה בירק של שביעית, שמאחר וכבר נתערבו, אף לדעת רבא התיר רבי שמעון לבשלם ביחד ולאוכלם, אבל לקחת לכתחילה ירק של שביעית ולבשלו בשמן של תרומה אף הוא מודה שאסור.

השיב רב יוסף לאביי: **אִי דְּאִיעֲרַב** – אם משנת שביעית מדברת באופן שכבר נתערב השמן עם הירק, **מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּרַבָּנָן** שאסרו לבשלם יחד, והלא לאחר שנתערבו אין אפשרות להפריד את הירק מהשמן, ואם לא יבשלם יחד בין כה ילך השמן לאיבוד כשיגיע זמן הביעור, ואם כן מדוע אסור עתה לבשלם.

אביי דוחה את קושיית רב יוסף: אמר אביי לרב יוסף **מִידֵּי דַּהֲוָה אַאָשָׁם וּשְׁלָמִים** – הרי דבר זה דומה לאשם שנתערב בשלמים, שאף על פי שכבר נתערבו זה בזה החמירו חכמים שלא להקריבם, ואף בירק שנתערב בשמן יש לומר שסברו שגם לאחר שנתערבו אין לבשלם יחד.

השיב לו רב יוסף: **מִי דָּמֵי** – וכי המקרים הללו דומים זה לזה, הרי **הָתָם** – באשם שנתערב בשלמים **אִית לֵיהּ** – יש לתערובת **תַּקָּנְתָּא בִּרְעָיָיה,** ומשום כך אסרו חכמים להקריבם ולאוכלם כדי שלא יבואו לידי פסול, כיון שיש להם תקנה שירעו עד שיסתאבו וימכרו, אבל **הָא** – בירק שנתערב בשמן **לֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא בִּרְעָיָיה** – אין לתערובת תקנה אחרת, ואם כן למה שיהיה אסור לבשלם יחד, ואם באת לדמות תערובת ירק ושמן למשנתינו **הָא לֹא דָּמֵי** – אין לך לדמות אותה **אֶלָּא** [ולסיפא] **לַחֲתִיכָה** שֶׁנתערבה **בַּחֲתִיכוֹת, דְּכֵיוָן דְּלֵית** להם **תַּקָּנְתָּא** ברעייה, אף חכמים מודים שהתערובת **תֵּאָכֵל כֻּלָּהּ שֶׁכָּהֵן,** ואם כן אף בתערובת ירק בשמן היה להם להתיר לבשלם כיון שאין להם תקנה אחרת, ואם חלקו חכמים ואסרו לבשלם בהכרח שמשנת שביעית מדברת כשעדיין לא נתערבו ובא לערבם ולבשלם, ואף על פי כן התיר רבי שמעון לבשלם, ומשמע שלדעתו מביאים קדשים דאורייתא לידי פסול אפילו לכתחילה, וקשה לרבא.

רבינא בא לסייע לאביי: **מַתְקִיף לָהּ רַבִינָא** לרב יוסף, **מִי דָּמֵי** – האם שייך לדמות ירק של שביעית שנתערב בשמן של תרומה לחתיכה שנתערבה בחתיכות, הלא **בַּחֲתִיכָה** שֶׁנתערבה **בַּחֲתִיכוֹת לֵית לָהּ** – אין לתערובת **תַּקָּנְתָּא כְּלָל,** ומשום כך אף חכמים הודו שמותר לאכול את התערובת כחמור שבהן, אבל **הַאי** – בירק של שביעית שנתערב בשמן של תרומה **אִית לֵיהּ** – יש לשמן **תַּקָּנְתָּא בִּסְחִיטָה,** שעל ידי שיסחוט את הירק יצא ממנו השמן, וכשיגיע זמן הביעור של הירק לא יצטרך לבער את השמן, ונמצא שלא הפסיד את התרומה, ולכן לא התירו חכמים לבשלם יחד, ורבי שמעון סבר שכיון שכבר נתערבו יש להקל בדיעבד ומותר להביאם לידי פסול.

עתה מבארת הגמרא מה סבר רב יוסף בקושייתו. מבארת הגמרא: **וְרַב יוֹסֵף** שדימה ירק ושמן שנתערבו לחתיכה שנתערבה בחתיכות, סבר, שאף לירק שנתערב בשמן אין תקנה בלא בישול, וסחיטה אינה תקנה, משום **דַּהֵיכִי נִסְחוֹט** – האיך נסחוט את הירק, אם **נִסְחוֹט** אותו **טוּבָא** – הרבה **קָא מַפְסִיד בַּשְּׁבִיעִית,** משום שלאחר שיסחוט אותו היטב לא ישאר בו טעם כלל, והתורה אמרה (ויקרא כה ו) 'וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה', ודרשו חכמים לאכלה ולא להפסד, ואם **נִסְחוֹט** אותו **פּוּרְתָּא** – מעט, **סוֹף סוֹף אִיעָרוּבֵי מִיעָרַב** – מעורב שמן בירק וכשיגיע זמן הביעור ויצטרך לאבד את הירק נמצא מאבד גם את השמן של תרומה, ומכיון שאין תקנה בלא בישול למה אסרו

המשך בעמוד קלט

רש"י

וכולן הכהנים רשאין כו'. משנה היא בפ' כל התדיר (לקמן דף צ:) וגבי קדשים קא: **לשנות באכילתן כגון לאכלן צלויין כו'.** אמר קרא לך נתתים למשחה (במדבר יח) לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין: **ותבלי תרומה.** ואע"ג דקא ממעט בזמן אכילת תרומה: **אין לוקחין תרומה.** הכהנים בכסף מעשר שני בירושלים: **מפני שממעט באכילתה.** במקום אכילתה דמעכשיו לא יאכלנה אלא בירושלים: **כי אתא.** אביי קמיה דרב יוסף: **א"ל אמאי לא תותביה.** נמי מהא: **לבית הפסול.** כשצריך לאכול השמן בזמן השביעית: **ה"נ.** דרבנן תרומת ירק: **אי הכי.** דמשום דרבנן הוא: **איפכא מיבעיא ליה למיתני.** אין מבשלין ירק של תרומה בשמן שביעית ורבי שמעון מתיר אבל השתא שמן תרומה דאורייתא היא דכתיב (שם) כל חלב יצהר וקא שרי ר"ש: **דאיערב.** שמן בירק ועל כרחו יבשלם יחד כדמפרש לקמיה דאי אפשר לסוחטו כולו ממנו: **הא לא דמי כו'.** סיומא דקושיא הוא: **חתיכה בחתיכות.** מתני' היא וקתני תאכל כחמור שבהן ואפילו לרבנן והכא נמי אי בדאיערב עסקינן לא הוו פליגי רבנן עליה: **וקמפסיד בשביעית.** ורדמנא אמר לאכלה ולא להפסד: **למחרת.** בספק מצורע מוחלט וספק אינו מוחלט קאי למחרת ביום השמיני: **שחיטה בצפון ובחונות.** כחומר אשם: **וסמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק.** כחומר שלמים והא

אין לוקחין תרומה בכסף מעשר שני מפני שממעט באכילתה. פי' בקונט' דמתחלה שריא לאונן כדאמר בפ' הערל (יבמות דף עא.) דרות אמרתי לך ולא אנינות והשתא אסירא דמעשר אסור לאונן וגם בעי חומה ותרומה לא בעי חומה ומתוך המשנה משמע שאין הקפידא משום תרומה אלא משום מעשר דמעיקרא שרי לזרים והשתא אסור וגרסי' בסדר המשנה באכילתן כו' והכי איתא במס' מעשר שני (פ"ג מ"ב) אין לוקחין תרומה בכסף מעשר מפני שהוא ממעט באכילתו ור"ש מתיר אמר להם ר"ש אם הקילו בזבחי שלמים שהוא מביאן לידי פיגול ונותר לא נקל בתרומה מה לי היקל בזבחי שלמים שכן מותרין לזרים נקל בתרומה שהיא אסורה לזרים פירוש אמר ר"ש אם הקלנו ליקח שלמים מכסף מעשר אע"פ שמביא המעשר לידי פסול פיגול ונותר כ"ש שלוקחין תרומה הקלה מכסף מעשר אמרו לו אם לוקחין שלמים שמותרין לזרים כמו מעשר אבל אין לוקחין תרומה שגורם למעשר להיות אסור לזרים: הגה"ה:

למחרת מביא אשמו ולוגו עמו. פי' בקונט' למחרת יום שמיני ובמנחות (דף קה.) פי' למחרת יום ששים והכל אחד דאספק נזיר טמא וספק מצורע טמא קאי כדמוכח בתוספתא דנזיר פרק בתרא והכי איתא התם ספק נזיר טמא וספק נזיר טהור אבל נזיר ודאי היה ספק מצורע טמא פירוש מוחלט ספק מצורע טהור פי' שטהר כבר אבל מצורע ודאי היה פירוש בחד גברא איירי שיש בו כל ספיקות הללו אוכל בקדשים לאחר ששים ושותה יין ומטמא למתים לאחר מאה ועשרים יום כיצד אמרו לו נזיר טמא אתה צא ומנה שבעה הזה ושנה גלח והביא קרבן מנה שבעה ומבקש לגלח אמרו לו נזיר טהור אתה ואין טהור מגלח פחות משלשים יום צא ומנה עשרים ושלשה יום להשלים שלשים מנה שלשים ומבקש לגלח אמרו לו נזיר

וְכוּלָּן רַשָּׁאִין כֹּהֲנִים לְשַׁנּוֹת בַּאֲכִילָתָן, לְאָכְלָן צְלוּיִין, שְׁלוּקִין וּמְבוּשָׁלִין, וְלָתֵת לְתוֹכָן תִּבְלֵי חוּלִּין וְתִבְלֵי תְרוּמָה, דִּבְרֵי רַבִּי (ישמעאל) [שִׁמְעוֹן]. אָמַר לֵיהּ, הַנַּח לְתְרוּמַת תְּבָלִין, דְּרַבָּנָן. אֵיתִיבֵיהּ, אֵין לוֹקְחִין תְּרוּמָה בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט בַּאֲכִילָתָהּ, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. אִישְׁתִּיק לֵיהּ. כִּי אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, אָמַר לֵיהּ, אַמַּאי לָא תּוֹתְבֵיהּ מֵהָא, 'אֵין מְבַשְּׁלִין יָרָק שֶׁל שְׁבִיעִית בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁלֹּא יָבִיאוּ קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר', אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי, וְלָאו מִי אוֹתְבִיתֵיהּ מֵהָא דִּתְבָלִין, וְאָמַר לִי, הַנַּח לְתְרוּמַת תְּבָלִין, דְּרַבָּנָן. הָכָא נַמִּי, (תרומה) תְּרוּמַת יָרָק, דְּרַבָּנָן. אִי הָכִי, אֵיפְּכָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ לְמִיתְנֵי, יָרָק שֶׁל תְּרוּמָה בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית. וְלָאו, מִי אוֹתְבִיתֵיהּ מִמַּתְנִיתִין דְּמַתִּיר רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְאָמַר לִי, דְּאִיעֲרַב. הָכָא נַמִּי, דְּאִיעֲרַב. אִי דְּאִיעֲרַב, מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּרַבָּנָן. מִידִּי דַּהֲוָה אַאֶשֶׁם וּשְׁלָמִים. מִי דָּמֵי. הָתָם, אִית לֵיהּ תַּקַּנְתָּא בְּרִעְיָיה. הָא, לֵית לֵיהּ תַּקַּנְתָּא בְּרִעְיָיה. הָא לָא דָּמֵי, אֶלָּא לַחֲתִיכָה שֶׁבַּחֲתִיכוֹת, דְּכֵיוָן דְּלֵית תַּקַּנְתָּא, תֵּאָכֵל כֶּחָמוּר שֶׁבָּהֶן. מַתְקִיף לָהּ רַבִינָא, מִי דָּמֵי. הָתִיכָה שֶׁבַּחֲתִיכוֹת, לֵית לָהּ תַּקַּנְתָּא כְּלָל. הַאי, אִית לֵיהּ תַּקַּנְתָּא בִּסְחִיטָה. וְרַב יוֹסֵף, הֵיכִי נִסְחוֹט. נִסְחוֹט טוּבָא, קָא מַפְסִיד בַּשְּׁבִיעִית. נִסְחוֹט פּוּרְתָּא, סוֹף סוֹף אִיעֲרוּבֵי מִיעֲרַב. אֵיתִיבֵיהּ, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לַמָּחֳרָת מֵבִיא אֲשָׁמוֹ וְלוּגוֹ עִמּוֹ, וְאוֹמֵר אִם שֶׁל מְצוֹרָע, הֲרֵי זֶה אֲשָׁמוֹ וְזֶה לוּגוֹ. ואם

תוספות

טהור אתה ואין נזיר מגלח אלא על הדמים פירוש שלש בהמות חייב להביא חטאת עולה ושלמים ועל אחת מהן יכול לגלח וחטאת בהמה אינה באה על הספק ושלמי נזיר נמי טענין תנופה וזה אין יכול להניף מפני שהוא ספק מצורע טמא אבל עולה יכול להביא על תנאי והיינו דקתני כיצד הוא עושה מביא עולת בהמה ומתנה עליה ואומר אם טהור אני הרי זו חובה ואם לאו הרי זו נדבה כיצד הוא עושה להחמיר עליו מביא פיילי של חרס חדשה ונותנין לתוכה רביעית מים חיים ומביא [שתי] צפורי דרור כדין כל המצורעין ביום תגלחתן וחטאת העוף פירוש כדין נזיר טמא דשמא נזיר טמא הוא ותגלחת זו של טומאה ואינו מתחיל נזירות טהרה עד שיביא חטאתו של טומאה (יש) שחטאתו מעכבתו מלמנות נזירות אבל אשמו אינו מעכבו ומשיגלח תגלחת טומאה הוא אסור לגלח עד שימנה נזירות טהרה ולהכי צריך להביא חטאת נזירות טומאה למנות נזירות טהרה ולגלח בסופה לטהרת צרעתו והאשם ישהה עד תגלחת הטומאה שיעשה אחרי טהרתו בודאי מן הצרעת שאותה תעלה לו ודאי לטומאת נזרו כמו שמפורש בסוף הברייתא דימי צרעתו אין עולין לימי נזרו ותגלחת צרעתו אינה עולה לתגלחת נזרו כדאמרי' בפ' מי שאמר הריני נזיר מגלח (נזיר דף יז:) ובפ' ב' נזירים (שם דף ס:) ומה שמביא חטאתו ביום תגלחתו היינו כר' עקיבא דאמר במס' נזיר (דף מז.) אם גילח בשמיני מביא קרבנותיו בו ביום והכא נמי הוי כגילח בשמיני שהרי שוהה תגלחתו ומתנה על חטאתו ואומר אם טמא אני חטאת מחובתי ועולה נדבה פירוש עולה שאמרנו למעלה ואם טהור אני עולה מחובתי וחטאת העוף ספק ומגלח ראשו וזקנו וגבות עיניו כדרך שהמצורעים מגלחים ומביא עולת בהמה ומתנה עליה כו' ונראה שחסר מן התוספתא וספר שלשים יום וגרסי' וספר שלשים יום ומביא עולת בהמה כו' שהרי ספק נזירות טהרה הוא מונה ואינו יכול לגלח תגלחת שניה לצרעתו עד שיזרוק עליו אחד מן הדמים ויביא עולה וחטאת ושלמים וישהה עד סוף נזירות טהרה שאחר טהרת צרעתו שעולה בודאי ואומר אם טמא אני פירוש אם טמא הייתי בתגלחת ראשונה העולה ראשונה נדבה היתה חוו תהא חובה וחטאת העוף שהבאתי בתגלחת ראשונה מחובתי ואם טהור אני עולה ראשונה חובה חוו נדבה שתגלחת זו של עכשיו אינה כלום וחטאת העוף ספיקו מגלח ראשו וזקנו וגבות עיניו כדרך מצורעין ותגלחת זו היתה ראויה ליעשות בסוף שבעת ימי ספרו מתגלחת ראשונה אבל לא היה יכול משום דגילוח ספק מצורע אינו דוחה איסור גילוח הנזיר רבי שמעון אומר מחר יביא אשמו ולוג בידו כדין מצורע בשמיני שלו והוא יום ששים ואחד ומתנה עליו לפי שהוא ספק מצורע וחטאת מצורע שמעכבת טהרתו אינו יכול להביא מבהמה שאין חטאת בהמה באה על הספק לפיכך יביא חטאת העוף ואם הוא עשיר יכתוב נכסיו לאחרים וידא עני ויביא קרבן עני דהיינו עוף ור' שמעון לטעמיה דאמר במס' ערכין (דף יז:) אפי' היה עשיר בשעה שהביא ציפורים או בשעת הבאת אשם והעני הכל הולך אחר חטאת ואפי' לתנאי דפליגי עליה איכא לאוקמא להא דהכא ולפרושי יכתוב נכסיו לאחר מעיקרו ומתנה על חטאת העוף ואומר אם טמא הוא פירוש אם מצורע הוא הרי זו חובתו ואם לאו הרי זו ספיקו ואוכל בקדשים מיד אבל לשתות יין וליטמא למתים אינו יכול שאין ימי נזרו עולין לו מתוך ימי צרעתו כיצד יעשה לדברי בן זומא שאינו מצריך לבקש אחד מן השוק לידור כנגדו בנזיר כמו שמצריך ר' יהושע בפרק שני נזירים (נזיר דף נט:) סופר שלשים יום ומביא עולת בהמה ומגלח פירוש ספק תגלחת טומאה וספק תגלחת טהרה דשמא מצורע היה ונזיר טמא ולא עלו לו אחת מתגלחותיו לנזירותו רק לצרעתו שאין ימי נזרו עולין מתוך ימי צרעתו ולסוף שבעה אחר טהרת ימי צרעתו אינו יכול לגלח דשמא נזיר טהור הוא אבל הזאה לא בעי שכבר הזה ושנה ואפי' לסוף שלשים אינו יכול עד שיזרוק עליו אחד מן הדמים ומביא חטאת העוף משום ספק תגלחת טומאה שאינו יכול להתחיל מנין נזירות טהרה עד שיביא חטאת וכדפרישית ומתנה עליה כתנאי שלמעלה בתגלחת ראשונה וה"ה שיש להתנות שאם אינו נזיר עכשיו כלל שכלתה נזירתו מתגלחת שלמעלה העולה נדבה וחטאת העוף ספיקו אך התנא לא חש לפרש כל זה סופר שלשים יום ומביא קרבנותיו שלמים ודאי עולת בהמה ספיקו ומתנה עליה ואומר אם טמא הייתי בתגלחת שלישית העולה ראשונה נדבה

זבחים. פרק שמיני – כל הזבחים דף עו עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

נדבה וזו חובה וחטאת העוף מחובתי ואם טהור אני העולה ראשונה חובה וזו נדבה וחטאת העוף ספיקו וה"ה נמי דמתנה אם כלתה נזירות מתגלחת שניה שתיהן העולות נדבה וחטאת העוף ספק אך לא חש לפרש כל כך ושותה יין ומיטמא למתים ותימה למה לא הזכיר בקרבנות תגלחת רביעית זו חטאת שהרי ודאי נזיר היה ועדיין לא הביא חטאת בהמה בשום פעם ואם באנו לפרש רישא דברייתא ספק נזיר טמא וספק אינו נזיר כלל עבשיו אבל נזיר ודאי היה ולכך לא יביא חטאת בהמה שהרי אינה באה על ספק לא משתמעא הכי דא"כ הו"ל לפרושי בהדיא ועוד א"כ בשלמים הו"ל למיתני תנאי או למיהוי שלמי נדבה או שלמי נזיר לענין מורם מהם דבהאי חזה ושוק ובהאי זרוע בשלה. בד"א בזמן שנדר שלשים יום אבל נדר י"ב חדש אוכל בקדשים לאחר שתי שנים ושותה יין ומיטמא למתים לאחר ד' שנים באותו ענין ובאותה שאמרנו מגלח לסוף שנה באותה של סוף שלשים באותה תנאי ולבסוף שתי שנים בשנה ולסוף ג' שנים בשלישית ולסוף ארבע ברביעית טמא בספק ומוחלט בודאי אוכל בקדשים לאחר שמונה ימים דתגלחת מצורע ודאי דוחה איסור גילוח דנזיר ומיד כשיבא לפנינו מגלח ראשונה ובשביעית תגלחת שניה ובשמיני מכניס ידיו לבהונות ושותה ביין ומיטמא למתים לאחר שלשים ושבע כך כתוב בתוספתא ונראה דגרס ששים ושבע לפי שיטה שפירשנו.

וְאִם לָאו, אָשָׁם זֶה שֶׁל שַׁלְמֵי נְדָבָה, וְאוֹתוֹ אָשָׁם טָעוּן שְׁחִיטָה בַּצָּפוֹן, וּמַתַּן בְּהוֹנוֹת וּסְמִיכָה וּנְסָכִים וּתְנוּפַת חָזֶה וָשׁוֹק וְנֶאֱכָל לְיוֹם וָלַיְלָה. תַּקּוּנֵי גַּבְרָא, שָׁאנִי. הָתִינַח, אָשָׁם. לוֹג, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. דְּאָמַר, לוֹג זֶה יְהֵא נְדָבָה. וְדִילְמָא, לָאו מְצוֹרָע הוּא, וּבְעֵי מִקְמָץ. דְּמַקְמִיץ. וְדִילְמָא, מְצוֹרָע הוּא, וּבְעֵי מַתַּן שֶׁבַע. דְּיָהִיב. וְהָא חָסֵר לֵיהּ. דְּמַיְיתֵי פּוּרְתָּא וּמְמַלֵּי לֵיהּ, דְּתְנַן, חָסֵר הַלּוֹג עַד שֶׁלֹּא יָצַק, יְמַלְּאֶנּוּ. וְהָא בָּעֵי הַקְטָרָה. דְּאַקְטַר לֵיהּ. אֵימַת, אִי בָּתַר מַתְּנוֹת שֶׁבַע, הָווּ לְהוּ שִׁירַיִּים שֶׁחָסְרוּ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה, וְאֵין מַקְטִירִין אֶת הַקּוֹמֶץ עֲלֵיהֶן. אִי קוֹדֶם מַתְּנוֹת שֶׁבַע, כֹּל שֶׁמִּמֶּנּוּ לָאִישִׁים, הֲרֵי הוּא כְּבֵל תַּקְטִירוּ. אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, דְּמַסִּיק לְהוּ לְשֵׁם עֲצִים. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לְרֵיחַ נִיחוֹחַ אִי אַתָּה מַעֲלֶה, אֲבָל אַתָּה מַעֲלֶה

לשם

טמא בודאי ומוחלט בספק אוכל בקדשים לאחר שבעה ושלשים יום שותה ביין ומיטמא למתים לאחר שבעים וארבעה יום (טמא בודאי ומוחלט בודאי אוכל בקדשים לאחר שלשים ושבעה יום שותה ביין ומיטמא למתים לאחר ארבעה ושבעים יום) טמא בודאי ומוחלט בודאי אוכל בקדשים לאחר שמנה ימים שותה ביין ומיטמא למתים לאחר ארבעים וארבעה יום:

אשם זו יהא שלמי נדבה. וא"ת והא אמרן לעיל בפ' איזהו מקומן (דף מז:) דאשם מצורע שני כהנים מקבלין את דמו אחד ביד ואחד בכלי ושלמים אמרי' לעיל (דף כה.) דצריך שיקבל בכלי את כל דמו (של פר) וי"ל דתקוני גברא שאני: **וסמיכה.** למ"ד (לעיל דף לג.) סמיכת אשם מצורע לאו דאורייתא הוא בהקפת יד ואע"ג דשלמים בעו סמיכה גמר משום תקוני גברא התירו כדפרישית לעיל ולמאן דאמר דאורייתא הזכיר בחנם סמיכה וכן נסכים דבין אשם בין שלמים טעונין סמיכה ונסכים: **ונאכל** ליום ולילה. ובתודה דאין נאכלת אלא ליום ולילה אין יכול להתנות משום דבעינן לחם ובלחם אי אפשר לעשות תקנה כדמוכח בפ' התודה (מנחות דף פ:):

לוג מאי איכא למימר. פי' דשמא אינו מצורע והוי חולין בעזרה כיון דעביד מינה עבודה שמזה שבע בנגד פתח אהל מועד ונותן על הבהונות ועל ראש המצורע ותימה ליזיל ליקדיש ליה קדושת דמים על תנאי אם אינו מצורע דהשתא נמי מייתי פורתא להשלים הלוג וליקדוש ליה קדושת דמים וכי בעי למיכל השיריים פריק להו דאיתא בסמוך ויש לומר דהכי עדיף טפי לעשות קדושת הגוף בכל מה שיכול ותימה לי היאך נותן מתן שבע ועל הבהונות מההוא פורתא שקדוש קדושת דמים דשמא אינו מצורע וחורקו לאיבוד שמן הקדש. ברו"ך:

חסר הלוג עד שלא יצק ימלאנו. משנה זו במס' נגעים פ' בתרא (מ"י): **אימת** אי בתר מתנות שבע הוה להו שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה כו'. וא"ת והא ר' יוחנן הוא דאמר בפ"ק דמנחות (דף ט.) דמקטירין קומץ עליהם ואפי' ר"ל דאמר אין מקטירין אליבא דר"א מודה דמקטירין כדאיתא התם וכו' אליעזר משני הכא לבסוף דמסיק לשם עצים ויש לומר אע"ג דמקטירין מ"מ לענין אכילה לא משכחת תקנה דהא אסירי שיריים באכילה כדנפקא ליה התם מוהנותרת ולא הנותרת מן הנותרת:

ואי קודם מתן שבע. דלמא נדבה היא והקטרתו הקטרה והני הוו להו שיריים וכי הדר מעייל מינייהו לפנים להזות קא עבר משום כל שממנו לאישים קיימי שיריים בבל תקטירו והנך הזאות נמי בשמן כהקטרה במזבח בדבר הראוי להקטיר דמי כך פי' בקונטרס והא דמשני דמסיק להו לשם עצים הוה ליה למינקט דמדי לשם מיא בעלמא ודוחק בקונטרס לפרש [וכך] משום לישנא דקרא דאותביה מכל שממנו לאישים ועוד אי שייך כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו אפי' בהזאות א"כ קשה הא דאמרי' לקמן (דף פ.) הניתנים במתנה אחת שנתערבו במתן ארבע ר' אליעזר אומר יצתנו במתן ארבע הא כיון דניתן במתנה אחת אידך הוו להו שיריים וקא עבר משום בל תקטירו מיהו יש לומר דר' אליעזר לטעמיה דאית ליה (שם עט:) רואין כאילו הוא מים ועוד כיון דשירי הדם למזבח ליסוד מש"ה כי יהיב ליה למעלה לא עבר בבל תקטירו כיון דבלאו הכי טעונין מזבח ועוד קשה לימא דיהיב מתן שבע ברישא והדר ממלא ליה וקמיץ ואע"ג דאמר ר"ל בפ"ק דמנחות (ג"ז שם) מנחה שחסרה קודם קמיצה לא יביא מתוך ביתו וימלאנה הא איתותב התם ונראה לפרש דמהקטרה ממש פריך דמקטיר מלוג שמן של מצורע חייב כר' עקיבא דאמר בפ' כל המנחות באות מצה (שם דף נח.) כל ששמו קרבן ור' אליעזר פליג עליה ואע"ג דהך סוגיא כר' אליעזר דכמשני דמסיק לשם עצים באידך לא מסתברא כר' אליעזר דשמותי הוא אלא כר' עקיבא ואף על גב דקודם מתן שבע איירי שמו קרבן מיקרי כיון דעתיד להיות קרבן כמה דמקטיר בשר חטאת קודם זריקת דם דמסתמא חייב ומעיקרא פריך אי לאחר מתן שבע כו' הוי מצי למיפרך נמי מכל שממנו לאישים ובלאו הכי שפיר פריך ליה תימה והא קדוש קדושת הגוף

דלוג

רש"י

והא הכא דלמא לאו מצורע הוא והוי שלמים וקתני ונאכל ליום ולילה אלמא לכתחלה נמי שרי ר"ש: **הא תינח אשם כו'.** מלתיה דר"ש קא מפרש ואזיל ולאו לרבא קא מותיב: **לוג זה יהא נדבה.** אם אינו מצורע דאמרי' לקמן בפ' כל התדיר (דף צא.) מתנדבין שמן בפני עצמו: **ובעי מיקמץ.** המתנדב שמן קומצו ומקטיר הקומץ ושיריו נאכלין כדיליף ליה מקרבן מנחה (קרבן) מלמד שמתנדבין שמן כמנחה כו': **מתן שבע.** כדכתיב קרא בלוג של מצורע והזה מן השמן באצבעו [וגו'] (ויקרא יד): **והא חסר ליה.** ע"י קמיצה ולוג חסר פסול כדכתיב (שם) ולוג שמן: **עד שלא יצק.** מן הלוג על כפו השמאלית כדכתיב ומן השמן יצק הכהן על כף הכהן השמאלית והזה הכהן באצבעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית (שם): **והא בעי** קומץ הקטרה. דדלמא נדבה הוא: **דמקטיר ליה.** ושיריים נאכלין ממ"נ אי דמצורע הוא הרי הוא נאכל כדאמרי' בפ' בית שמאי (לעיל דף מד:) לכל קרבנם לרבות לוג שמן של מצורע ואי נדבה הוא הרי הוא כשירי מנחה: **אי בתר מתנות שבע.** דלמא נדבה הוא וכי יהיב מתן שבע בתר קמיצה הוו להו שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה וקי"ל במנחות בפ"ק (דף ט:) אין מקטירין הקומץ עליהן דכתיב מן המנחה פרט לשחסרה היא כו': **ואי קודם מתן שבע.** היכי מצי למיתב תו מיניה מתן שבע דלמא נדבה היא והקטרת הקומץ הקטרה והנך הוו להו שיריים וכי הדר מעייל מידי מינייהו קא עבר משום בל תקטירו כדכתיב (ויקרא ב) כי כל שאור וכל דבש וגו' והאי ממנו יתירא הוא ודרשינן ביה נמי לא תקטירו כל שממנו אשה לה' יש בכלל הזה קדשים ושירי מנחה ולחם הפנים שקרב מהן כבר לאישים האימורים וכן הקומץ וכן הבזיכין קיימי שירים בבל תקטירו והנך הזאות במקום הקטרה קיימי: **לשם עצים.** דאמר הכי אם מצורע הוא דאין הקטרת הקומץ הקטרה דהא לאו נדבה הואי הרי מזה מאלו שאינן שיריים ואם אינו מצורע והקטרת הקומץ הקטרה ויש ממנו לאישים ואלו שיריים הם ובבל תקטירו הרי הזאות האלו כאילו הם מים שהרי רשאי להעלות שירי מנחה על המזבח:

לשם

וְאִם לָאו – ואם לעומד כאן אין חיוב להביא קרבנות מצורע, **אָשָׁם זֶה יהיה שֶׁל שַׁלְמֵי נְדָבָה** – קרבן זה יהא מוקדש לשם שלמים הבאים בנדבה. ומפני שיש ספק על הקרבן אם דינו כאשם או דינו כשלמים, יש לנהוג בו כחומרת אשם וכחומרת שלמים, **וְלכן אוֹתוֹ אָשָׁם טָעוּן שְׁחִיטָה בַּצָּפוֹן,** כדין קרבן אשם ששחיטתו בצד צפון של העזרה, **וּמַתַּן** דמים על **הַבְּהוֹנוֹת** – וצריך הכהן ליתן מדמו על בהונות המצורע שמא נתחייב בהבאת אשם שצריך ליתן מדמיו על הבהונות, ומאידך טעון הקרבן **סְמִיכָה וּנְסָכִים וּתְנוּפַת חָזֶה וָשׁוֹק** כדין קרבן שלמים, **וְנֶאֱכָל לְיוֹם וָלַיְלָה** כדין קרבן אשם שנאכל רק ליום ולילה. והלא כאן יש ספק שמא אותו אדם אינו מצורע המחויב קרבן, והקרבן שמקריב אינו אלא שלמים הנאכלים לשני ימים ולילה אחד, ואף על פי כן אמר רבי שמעון שיקריבנו מספק ויאכלנו כחומרת אשם. הרי שלדעתו מותר להביא קדשים דאורייתא לידי פסול אפילו לכתחילה, וקשה לרבא שאמר שרבי שמעון מודה שאסור לכתחילה להביא קדשים דאורייתא לידי פסול.

מתרצת הגמרא: **תַּקּוּנֵי נַבְרָא שָׁאנֵי** – באמת אפשר לומר שרבי שמעון מודה שאסור לכתחילה להביא קדשים דאורייתא לידי פסול, אולם שונה מקרה זה שבו צריך האדם להביא קרבן מספק לטהר את עצמו מטומאתו כדי שיוכל לאכול קדשים, ולכן סבר רבי שמעון שיש להקל אף על פי שמביא את השלמים לידי פסול.

הגמרא חוזרת לבאר את הברייתא שבה שנינו שהמצורע מביא קרבן ומתנה עליו שאם התחייב אשם יהא זה אשמו, ואם לא נתחייב באשם יהא זה קרבן שלמים. שואלת הגמרא: **הָתִינַח** – זה מובן ששייך להתנות על **הָאָשָׁם** כנזכר, אך לגבי **לוֹג** השמן הבא עם האשם **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – מה ניתן לומר, כיצד ינהג המצורע עם לוג השמן, הרי על הצד שאינו מצורע מוחלט לא נתחייב בו כלל, והיאך מכניס אותו לעזרה והלא אסור להכניס חולין בעזרה.

משיבה הגמרא: **דְּאָמַר** המצורע, אם לא נתחייבתי בהבאת לוג שמן, **לוֹג** שמן **זֶה יְהֵא נְדָבָה,** דהיינו שאף לגבי הלוג יכול המצורע להתנות ולומר, שאם לא נתחייב בו יהא בא בנדבה.

כעת דנה הגמרא היאך אפשר להקריב את לוג השמן גם בתורת נדבה וגם בתורת חובת מצורע. מקשה הגמרא: כיצד יכול לבוא השמן בתורת נדבה **וְדִילְמָא לָאו מְצוֹרָע הוּא וּבְעֵי מִקְמָץ** – וצריך לקמוץ מן השמן ולהקטיר את הקומץ, כדין שמן הבא בנדבה.

מתרצת הגמרא: שאכן כך הדין **דְּמַקְמִיץ** – שהכהן קומץ תחילה מלוג השמן.

מקשה הגמרא: היאך יכול הכהן לקמוץ מן השמן, **וְדִילְמָא מְצוֹרָע הוּא** ונתחייב בהבאת לוג שמן לטהרתו, **וּבְעֵי** – וצריך הכהן ליתן מן השמן **מַתַּן שֶׁבַע** הזאות, כמו שנאמר (ויקרא יד טז) 'וְטָבַל הַכֹּהֵן וגו' וְהִזָּה מִן הַשֶּׁמֶן בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי ה'".

מתרצת הגמרא: **דְּיָהִיב** – שלאחר שקומץ הכהן מן השמן, הוא מזה ממנו שבע פעמים לפני קדש הקדשים.

מקשה הגמרא: היאך יכול הכהן להזות ממנו **וְהָא חָסֵר לֵיהּ** – והלא לאחר הקמיצה נחסר מלוג השמן, והתורה אמרה (שם יד ז) שהמצורע צריך להביא לוג שמן לטהרתו, ולוג חסר פסול.

מתרצת הגמרא: **דְּמַיְיתֵי פּוּרְתָא** – שלאחר הקמיצה מביא המצורע מעט שמן **וּמְמַלֵּי לֵיהּ** – וממלא את המדה שנחסרה, ואין בכך פסול, **כִּדְתָנֵן** בנגעים (פי"ד מ"ז) בסדר טהרת המצורע, **חָסַר** מן **הַלּוֹג עַד שֶׁלֹּא יָצַק** ממנו הכהן לתוך כפו השמאלית, ישוב **וִימַלְּאֶנּוּ** ואינו צריך להביא לוג שמן אחר. ואף בלוג שמן הבא מספק יש לומר, שבתחילה יקמוץ הכהן ממנו שמא הוא נדבה, ולאחר מכן יקחו מעט שמן אחר וימלאו את הכמות שנחסרה ויזה הכהן ממנו שבע פעמים.

מקשה הגמרא: **וְהָא** הקומץ שקמץ הכהן מן השמן **בָּעֵי** [–צריך] **הַקְטָרָה,** כדין כל קמיצת מנחה, שהרי יתכן שאדם זה אינו מצורע והשמן בא בנדבה.

משיבה הגמרא: **דְּאַקְטַר לֵיהּ** – שאכן הכהן מקטיר את הקומץ.

מקשה הגמרא: **אֵימַת** – מתי יקטיר הכהן את הקומץ, **אִי בְּתַר מַתְּנוֹת שֶׁבַע** – אם יקטירנו לאחר שמזה את שבע ההזאות, הלא אז אסור להקטירו, משום שעל הצד שהשמן בא בתורת מנחת נדבה, **הָווּ לְהוּ** שיירי השמן שנותרו לאחר ההזאות **שִׁירַיִּים** – שיירי מנחה **שֶׁחָסְרוּ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה,** שהרי לאחר הקמיצה נפחת מן השמן מחמת ההזאות, **וְשׁנינו** במסכת מנחות (טז) ששיירי מנחה שנחסרו בין קמיצה להקטרה **אֵין מַקְטִירִין אֶת הַקּוֹמֵץ עֲלֵיהֶן** – בשבילם, משום שאמרה התורה (ויקרא ב ט) 'וְהֵרִים הַכֹּהֵן מִן הַמִּנְחָה אֶת אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה', ולמדו חכמים מזה, שמנחה שנחסרה, קמיצתה פסולה להקטרה. **וְאִי** מקטיר את הקומץ **קוֹדֶם מַתְּנוֹת שֶׁבַע,** כיצד יכול אחר כך להזות מן השמן, הרי שנינו **כֹּל שֶׁמִּמֶּנּוּ לָאִישִׁים הֲרֵי הוּא כְּכָל תַּקְטִירוּ** – כל קרבן שהקריבו ממנו את החלקים הראויים להקרבה, הנותר ממנו אסור בהקרבה ובכל עבודה שהיא כעין הקרבה. ואף כאן על הצד שהשמן בא בנדבה חל על הקטרת הקומץ שם הקטרה, ושייריו נאסרו בהקטרה, והיאך יכול להזות ממנו לאחר הקטרת הקמיצה, הרי ההזאות נחשבות כהקטרה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי,** לעולם מקטיר הכהן תחילה את הקומץ ואחר כך מזה שבע הזאות מן השמן, והטעם שאין כאן איסור של כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו, הוא משום **דְּמַסִּיק לְהוּ לְשֵׁם עֲצִים,** כלומר, כשם שבשיירי קרבן הדין, שהגם שאסור להעלותם על גבי המזבח בתורת הקרבה, אין איסור להעלותם למזבח בתורת עצי המערכה שלא לשם הקרבה, כך כאן אפשר לומר שמזה הכהן מן השמן לשם מים. דהיינו שמתנה הכהן בשעת ההזאה, ואומר, אם האדם מצורע מוחלט המחוייב בהבאת שמן לטהרתו, אזי אין זה שמן הבא בנדבה, וממילא אין הקטרת הקומץ נחשבת להקטרה, ואין שיירי השמן נחשבים לשיריים, וההזאות הינם לשם טהרה. אבל אם אין הוא מצורע מוחלט והשמן בא בנדבה והקטרת הקומץ נחשבת להקטרה ושיירי השמן נאסרים בהזאה משום שיריים, אזי יהיו ההזאות כסתם הזאות מים שאינם נחשבות כהקטרה.

וראיה לכך שמותר להעלות שיריים על גבי המזבח כשאינו מכוין לשם הקטרה: מצאנו בברייתא, **דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** נאמר בתורה (שם ב יא) 'כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה'". ובפסוק שלאחריו נאמר 'קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַה' וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לא יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ', כוונת הפסוק השני לומר, שאמנם שאור ודבש האמורים בפסוק הראשון אינם ראויים להקרבה, מכל מקום לקרבן ראשית הם ראויים, דהיינו שאת הדבש שהם הפירות יקריבו לביכורים, ואת השאור יקריבו לשתי הלחם בחג השבועות. ומה שאמר הכתוב 'ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח', כוונתו לומר, שמה שנדרש מהפסוק הראשון שיש איסור להקטיר את שיירי הקרבן, וכן שיש איסור להקטיר שאור ודבש, היינו דווקא כשמקטירן לְרֵיחַ נִיחוֹחַ – לשם קרבן, אז **אִי אַתָּה מַעֲלֶה** אותן על גבי המזבח, **אֲבָל אַתָּה מַעֲלֶה** אותן על גבי המזבח

המשך ביאור למס' זבחים ליום שלישי עמ' א

לבשלם. על כרחך שהמשנה מדברת באופן שעדיין לא נתערבו השמן והירק ובא עתה לערבם ולבשלם, ואם התיר רבי שמעון לבשלם מוכח שסובר שמותר להביא קדשים לבית הפסול אפילו לכתחילה.

אביי מוסיף להקשות על רבא מברייתא אחרת: **אִיתְּיבֵיהּ** – הקשה אביי לרבא, הרי שנינו בברייתא לגבי מצורע שיש לו ספק אם היה מצורע מוסגר שאינו חייב להביא קרבן לטהרתו, או שהיה מצורע מוחלט החייב להביא ביום השמיני מעת שנרפא מצרעתו, קרבן לטהרתו, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לַמָּחֳרָת** – לאחר יום תגלחתו וטבילתו, דהיינו ביום השמיני **מֵבִיא** כבש אחד **לְאָשָׁמוֹ וְלוֹגוֹ** – ולוג שמן **עָמּוֹ, וְאוֹמֵר** לכהן המקריב, **אִם שֶׁל מְצוֹרָע** – אם לאדם העומד כאן [וכוונתו לעצמו] יש חיוב להביא קרבנות מצורע, **הֲרֵי** הקרבן **הַזֶּה** מוקדש **לְאָשָׁמוֹ, וְלוג שמן זֶה** מוקדש לשם **לוֹגוֹ,**

לְשֵׁם עֲצִים – לשורפם שם בתורת עצים, כמוסיף עצים למערכה. מקשה הגמרא: וְהָא ללוג השמן אִיכָּא שִׁירַיִּים שנותרו לאחר הקמיצה ומתן ההזאות והבהונות דְּבָעֵי (מילינהו) [מִיכְּלִינְהוּ] – שאותם צריכים הכהנים לאכול כמבואר להלן (צא:), ואין רשות לכהנים לאכול את השיריים רק לאחר הקמיצה, ובשמן של מצורע רק לאחר נתינת המתנות, שהם מתירים את השיריים באכילה, ואם נאמר שיקמוץ הכהן תחילה מן הלוג ויקטיר את הקמיצה, ואחר כך ימלא את המידה ויתן את מתנות המצורע, האיך יוכלו הכהנים לאכול את השיריים, וְהרי בתוך השיריים אִיכָּא הַהִיא פּוּרְתָּא – אותו מעט שמן שהוסיפו לאחר הקמיצה כדי למלאות את המידה החסרה דְּלָא קָמִיץ עִילְּוֵיהּ – שלא נקמץ הקומץ עליו, ויש לחוש שמא שמן זה בא בנדבה ולא התירוהו מתנות המצורע, ואף הקמיצה לא התירתו שהרי הקמיצה היתה לפני הוספת השמן, ואם כן האיך יאכלו הכהנים את השיריים.

מתרצת הגמרא: דְּפָרִיק לֵיהּ – שלאחר שמוסיף מעט שמן להשלים המידה הוא מתנה ואומר, אם יש כאן חיוב להביא שמן לטהרת מצורע, תוקדש תוספת השמן בקדושת הגוף ותהא לחובת הטהרה, ואם אין חיוב להביא שמן והתוספת באה רק בתורת נדבה, יהא מה שהוספתי שלא לצורך קדוש בקדושת דמים בלבד, ויחולל על מעות אלו וייעשה חולין, וממילא אין איסור לכהנים לאכול את כל מותר השמן.

מקשה הגמרא: דְּפָרִיק לֵיהּ הֵיכָא – היכן הוא פודה את השמן על המעות, אִי גַּוּאֵי – אם כשהשמן עדיין בתוך העזרה, קָא מְעַיֵּיל – מכניס חוּלִּין לְעֲזָרָה, שהרי בפדייתו יוצא השמן לחולין, ונמצא שיש עתה חולין בעזרה, וְאִי אַבָּרַאי – ואם פודהו מחוץ לעזרה, אֵיפְסִיל לֵיהּ בְּיוֹצֵא – נפסל כל מה שנשאר מן הלוג, משום שקדשי קדשים שיצאו מחוץ לעזרה נפסלו.

מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם גַּוּאֵי – באמת את תוספת השמן פודים בתוך העזרה, וְעל הקושיא הרי על ידי הפדיון נמצא שהכניס חולין בעזרה, ניתן להשיב שחוּלִּין מִמֵּילָא הָוְיָין – שהחולין נעשים מעצמם, לפי שבהכנסת השמן לא היה איסור הואיל והיתה עליו קדושת דמים, ועתה שנפדה לא נעשה איסור הכנסת חולין בידים, אלא שממילא נעשה הדבר.

עתה חוזרת הגמרא למה שתירצה לעיל (עח:), שהטעם שמותר להכניס את הלוג לעזרה ואין בו איסור מכניס חולין בעזרה הוא, משום שמתנה שעל הצד שאין כאן חובת מצורע יהא השמן בא בנדבה. מקשה הגמרא: וְהָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן להלן (צא.) שאֵין מִתְנַדְּבִין שֶׁמֶן למזבח, דהיינו שאין שמן בא בנדבה אלא בחובה, ואם כן האיך תירצה הגמרא לעיל את רבי שמעון שהוא התנא של הברייתא ואמרה, שכשמביא את השמן מתנה שאם אינו חייב להביאו לטהרת מצורע יהא בא בנדבה, הרי אי אפשר לנדב שמן למזבח.

מתרצת הגמרא: תַּקּוּנֵי גַּבְרָא שָׁאנִי – שונה המקרה שלפנינו שיש צד שהשמן בא בכדי לטהר את האדם מטומאתו, ומשום כך יש לומר שגם רבי שמעון יודה באופן זה שיהא מותר להביא שמן בנדבה.

הגמרא דנה האם המצורע יכול להביא את אשמו ולהתנות עליו, שעל הצד שאינו חייב להביאו יהא בא בתורת אשם תלוי: יָתִיב רַב רְחוּמִי קַמֵּיהּ דְּרַבִּינָא, וְיָתִיב וְקָאָמַר קושיא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב הוּנָא בַּר תַּחֲלִיפָא, מדוע הוצרך רבי שמעון לומר שהמביא את האשם מתנה שאם אינו חייב בהבאתו יהא הקרבן בא בתורת שלמי נדבה, וְנֵימָא אָשָׁם זֶה יְהֵא אָשָׁם תָּלוּי – והלא המביא יכול להתנות שאם אין כאן חיוב ודאי, יהא הקרבן בא בתורת אשם תלוי, וכשיטת רבי אליעזר (כריתות כה:) שאמר, שיכול אדם להתנדב בכל יום ויום באשם תלוי, שהרי אין לך אדם שאינו נמצא בספק שמא חטא היום, ואם יתנה כן ירויח שאינו מביא קדשים לבית הפסול, כי זמן אכילת כל האשמות שוה.

מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִינָּהּ – שומעים אנו מזה שאמר רבי שמעון שמתנה שיבוא הקרבן בתורת שלמי נדבה, ולא בתורת נדבת אשם תלוי, דמַאן תַּנָּא דְּפָלִיג עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר במסכת כריתות (שם), רַבִּי שִׁמְעוֹן הוּא, דְּאָמַר אֵין מִתְנַדְּבִין אָשָׁם תָּלוּי – שאי אפשר להביא אשם תלוי בנדבה רק בחובה, והיינו רק כשיש לו ספק ברור שמא עבר על עבירה שזדונה כרת ושגגתה חטאת.

דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבינא לרב רחומי, תּוֹרָה תּוֹרָה – היכן היא התורה של אדם גדול כמותך, אִיטְּרֵי בְּדִיבְּרֵי מְיַחֲלְפֵי לָךְ – וכי כבש באיל התחלפו לך, הלא אשם מצורע בא מן הכבשים שהם בני שנה, ואילו אשם תלוי בא מן האילים שהם בני שנתיים, והאיך יכול להתנות על הקרבן שמביא לאשמת המצורע שיהא בא בתורת אשם תלוי.

משנה

משנתינו ממשיכה לדון בתערובת איברי קרבנות כיצד יהיה סדר הקרבתם. אומרת המשנה: אֵיבְרֵי חַטָּאת שבשרה נאכל לכהנים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֵיבְרֵי עוֹלָה שכולה כליל לה׳, ואינו יודע אלו איברים דינם בהקרבה ואלו איברים דינם באכילה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יִתֵּן את כל האיברים לְמַעְלָה – על גבי העצים שעל המזבח, וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת בְּשַׂר הַחַטָּאת מִלְּמַעְלָה – ומחשיב אני את בשר החטאת שעלה למעלה כְּאִילּוּ הֵן עֲצִים, משום שהוא אסור בהקטרה, לפיכך לא יכוין בהעלאתם שיהיו לריח ניחוח אלא שיהיו כעצי המערכה, ועל ידי כך יהיה מותר בהעלאתם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שאסור להקריב את כל החתיכות, משום שיש ביניהם חתיכות בשר של חטאת, שמאחר שהקריבו את האימורים נאסרו החתיכות בהקרבה מדין כל שממנו לאישים השאר בבל תקטירו, ולשיטתם אין היתר להעלות למזבח דברים האסורים בהקרבה על ידי מחשבה שאינו מעלה אותם לריח ניחוח אלא לשם עצים, לפיכך יניח אותם עד שתְּעוּבַּר צוּרָתָן – שתשתנה צורתן על ידי לינת לילה אחד, ואז יפסלו בלינה וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה הנמצאת בבית הדשן שבעזרה.

גמרא

הגמרא מבארת את מחלוקת רבי אליעזר וחכמים. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאמר, שכל דבר שאינו ראוי להקרבה ניתן להעלותו למזבח לשם עצים.

משיבה הגמרא: אָמַר קְרָא (ויקרא ב יב) ׳קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם לה׳ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחוֹחַ׳, וקודם לכן נאמר ׳כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לה׳׳, ומפסוק זה למדנו שני דברים. א. שאסור להקריב שאור ודבש על גבי המזבח. ב. שכל שממנו לאישים השאר בבל תקטירו, וכשאמרה התורה לאחר מכן ׳ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח׳, סבר רבי אליעזר שדין זה מתייחס לשני הדינים הנזכרים בפסוק הראשון, ובאה התורה ללמדנו שלְרֵיחַ נִיחוֹחַ – לשם קרבן אִי אַתָּה מַעֲלֶה אותם על גבי המזבח, אֲבָל אַתָּה מַעֲלֶה אותם על גבי המזבח לְשֵׁם עֲצִים – לשורפם שם בתורת עצים, כמוסיף עצים למערכה, ולכן התיר להעלות את כל האיברים על גבי המזבח ובלבד שבשר החטאת יהיה לשם עצים ולא לריח ניחוח.

שואלת הגמרא: וְרַבָּנַן – מדוע סברו רבנן שתעובר צורתן ויצאו לבית השריפה. משיבה הגמרא: מִיעַט רַחֲמָנָא ׳אוֹתָם׳ – שכן בתחילת הפסוק השני נאמר ׳קרבן ראשית תקריבו אותם׳, וזה הרי מתייחס למה שאמרה התורה קודם לכן ׳כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו׳, וכוונתה לומר שאמנם שאור ודבש אסורים בהקטרה, אבל צריך להביא מן הדבש שהם הפירות, בכורים הנקראים (שמות כג יט) ראשית, ומן השאור צריך להביא שתי הלחם בחג השבועות שהם ראשית לכל המנחות, ומכיון שאמרה התורה ׳אותם׳, נראה שכוונתה במה שאמרה בהמשך הפסוק ׳ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח׳ לומר, שדווקא אוֹתָם, דהיינו את השאור והדבש הוּא דְּאִי אַתָּה מַעֲלֶה על המזבח לשם קרבן אֲבָל אַתָּה מַעֲלֶה אותם לְשֵׁם עֲצִים, אֲבָל מִידֵּי אַחֲרִינָא – דברים אחרים, דהיינו אלו שאסרה התורה בסיפא של הפסוק הראשון מדין כל שממנו לאישים השאר בבל תקטירו, לֹא – אפילו לשם עצים אסור לך להעלותם.

המשך בעמוד קמח

לְשֵׁם עֵצִים. וְהָא אִיכָּא שִׁירַיִים. דְּבָעֵי (מילינהו) [מְכִלְינְהוּ]. וְאִיכָּא הַךְ פּוּרְתָּא דְּלֵא קָמִיץ עִילָּוֵיהּ. דְּפָרִיק לֵיהּ. דְּפָרִיק לֵיהּ, הֵיכָא. אִי גַּוּואי, קָא מְעַיֵּיל חוּלִּין לְעַזָּרָה. אִי אַבְרַאי, אִיפְּסִיל לֵיהּ בְּיוֹצֵא. לְעוֹלָם, גַּוּואי. וְחוּלִּין, מִמֵּילָא הָוְיָין. וְהָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵין מִתְנַדְּבִין אֶשֶׁם. תַּקּוּנֵי גִּבְרָא, שָׁאנִי. יָתִיב רַב רְחוּמִי קַמֵּיהּ דְּרַבִּינָא, וְיָתִיב וְקָאָמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב הוּנָא בַּר תַּחֲלִיפָא, וְנִימָא אָשָׁם זֶה יְהֵא אָשָׁם תָּלוּי. שְׁמַע מִינָּהּ, מַאן תַּנָּא דְּפָלִיג עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, רַבִּי שִׁמְעוֹן הוּא, דְּאָמַר אֵין מִתְנַדְּבִין אָשָׁם תָּלוּי. אָמַר לֵיהּ, תּוֹרָה תּוֹרָה. אִימְרֵי בְּדִיבְרֵי, מִיחַלְפִּי לָךְ:

מִשְׁנָה אֵיבְרֵי חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֵיבְרֵי עוֹלָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יִתֵּן לְמַעֲלָה. וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת בְּשַׂר הַחַטָּאת מִלְּמַעְלָה, כְּאִילּוּ הֵן עֵצִים. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, תְּעוּבַּר צוּרָתָן וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה:

גְּמָרָא מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר קְרָא, 'וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחוֹחַ'. לְרֵיחַ נִיחוֹחַ אִי אַתָּה מַעֲלֶה, אֲבָל אַתָּה מַעֲלֶה לְשֵׁם עֵצִים. וְרַבָּנָן, מִיעֵט רַחֲמָנָא 'אוֹתָם'. אוֹתָם, הוּא דְּאִי אַתָּה מַעֲלֶה, אֲבָל אַתָּה מַעֲלֶה לְשֵׁם עֵצִים. אֲבָל מִידֵי אַחֲרִינָא, לֹא. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, 'אוֹתָם' הוּא דְּרַבַּאי לָךְ כֶּבֶשׂ כַּמִּזְבֵּחַ. אֲבָל מִידֵי אַחֲרִינִי, לֹא. וְרַבָּנָן, תִּרְתֵּי שְׁמַע מִינָּהּ. מַתְנִיתִין, דְּלֵא כִּי הַאי תַּנָּא. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וַחֲכָמִים עַל אֵיבְרֵי חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֵיבְרֵי עוֹלָה, שֶׁיִּקְרְבוּ. בְּרוֹבֵעַ וְנִרְבָּע, שֶׁלֹּא יִקְרְבוּ. עַל מַה נֶּחְלְקוּ, עַל אֵיבְרֵי עוֹלָה תְּמִימָה שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֵיבְרֵי בַּעֲלַת מוּם. שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יִקְרְבוּ, וְרוֹאֶה אֲנִי לְמַעְלָה כְּאִילּוּ הֵן עֵצִים. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא יִקְרְבוּ. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מַאי שְׁנָא רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע, דְּלֵא חָזוּ. בַּעֲלַת מוּם, נַמִּי לֵא חָזֵי.

רש"י

לשם עצים. והאי דנקט לישנא דעצים ולא נקט לשם מים משום לישנא דקרא דאורתביה מבל תקטירו נקט לה: **לריח ניחוח אי אתה מעלה.** בתריה דההוא קרא דכל שממנו לאישים כתיב קרבן ראשית תקריבו אותם ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח קרבן ראשים אשאור ודבש הכתוב בראש המקרא העליון קאי וקאמר יש לך להביא מהן ביכורים מן הדבש ושתי הלחם מהשאור ואל המזבח לא יעלו אכוליה קרא קאי ואדרשה דבל תקטירו: **שיריים.** דך פורתא מה שהוסיף אחר קמיצה ודלמא נדבה הוה ולא שרי להו מתנות המצורע אלא קמיצה קא שרי להו: **דפריק ליה.** ואומר אם אינו מצורע הלוג נדבה הרי מה שהוספתי שלא לצורך מחולל על מעות הללו דכלי שרת אין מקדשים אלא מדעת וזה לא נתנו לתוך הלוג ע"מ שיקדשנו הלוג אם אינו מצורע לפיכך יש לו פדיון: **קא מעייל חולין.** כשהוא פודהו ומוציאו לחולין נמצא אותו שמן של חולין בעזרה: **איפסיל ליה.** כל הלוג ביוצא דהא קדש קדשים הוא כמנחה ואי קשיא למה לי כולי האי דקמיץ ברישא והדר מוסיף עליה ואיבא לאקשויי כל הני ליעבד ברישא כל צרכי מצורע והדר נימליידו וניקמוץ וניקטר ולא בעי למיפרקיה איבא לתרוצי מאחר שהקדישו למזבח אין יכול לשנותו לצרכי מצורע שמא אינו מצורע והלוג של מזבח נמצא מאבד קדשי מזבח בידים הלכך קמיץ ברישא לצורך גבוה ואי נמי מצורע הוא לא מפסיד מידי דהדר ממלי ליה כדאמרן: **והאמר רבי שמעון אין מתנדבין שמן.** לקמן בפ' כל התדיר (דף צא.) והיכי אמרת לר"ש לוג זה יהא נדבה: **ונימא אם אינו מצורע אשם זה יהא אשם תלוי.** לכפר על ספק עבירה שבידו כר"א דאמר בכריתות (דף כה.) מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום שאין לך אדם שאינו עומד בספק חטא והכי שפיר טפי שזמן אחד לאכילת כל האשמות ולא מביא קדשים לבית הפסול: **תורה תורה.** כלומר היכן היא תורה של אדם גדול כמותך: **איטרי בדיברי קא מחלפין לך.** כבש בן שנתו מיחלף לך באיל בן שתי שנים אשם מצורע כבש בן שנתו הוא והיאך יכול הוא להתנות עליו באשם תלוי שאינו בא אלא איל בן שתי שנים: **מתני' יתן למעלה.** על המזבח: **ורואה אני את בשר חטאת.** שהוא בבל תקטירו כאילו הן עצים דכיון דלא להקטרה מכוין שרי: **ויצאו לבית השריפה.** דלית להו רואין וקעבר בכל שממנו לאישים הוא בבל תקטירו שכבר אימוריו קרבו ונעשה הבשר שיריים: **גמ' ואל המזבח לא יעלו.** בתר לא תקטירו ממנו דדרשינן מיניה כל שממנו לאישים כתיב: **אותם.** ברישא דקרא כתיב קרבן ראשית תקריבו אותם ואשאור ודבש קאי כדפרישית לעיל מה יש לך להביא מהן שתי הלחם מן השאור שהיא ראשית לכל המנחות וביכורים מן הדבש ואל המזבח לא יעלו וגו' אבל אתה מעלה לשם עצים: **אבל מידי אחרינא לא.** אבל שממנו לאישים דנפיק מסיפיה דקרא קמא לא קאי: **ורבי אליעזר.** להכי כתיב אותם למעוטי אשאור ודבש למעוטי שיריים מאוהרת אל המזבח לא יעלו דמרבינן מיניה כבש כמזבח כדתניא בתורת כהנים אין לי אלא מזבח כבש מניין תלמוד לומר אל המזבח: **ורבנן תרתי שמעינן מינה.** דמיעוטא דאותם אבל מאי דכתיב בהדא קרא קאי [וכי] היכי דממעט שיריים מאיסורא דריבויא דכבש כמזבח ממעט להו נמי מהיתירא דהעלאה לשם עצים דנפקא מהאי קרא: **מתני'.** דקתני [דבבשר] חטאת פליגי רבנן וקתני נמי איברים בבעלי מומין לר'

תוספות

דלוג הוי כלי שרת כדאמרי' בפ"ק דמנחות (דף ז.) ובפ' שתי מדות (שם דף צ.) וי"ל דכלי שרת אין מקדשין אלא מלאין דלא מצטרף להתקדש האי פורתא עם האחר שכבר נתקדש אי נמי האי פורתא מנח ליה בלוג לשם קדושת דמים והשתא משמע הכא דאע"ג דלא קדיש למזבח לא הוי כחולין בעזרה מאחר דקדוש קדושת דמים כדמסיק:

וחולין ממילא הואי. וכי האי גונא משני בפ' התכלת (שם דף מח.) גבי שחט שני כבשים על ארבע חלות דשתים מהן נאכלות ע"י פדיון וכי האי גונא משני בפ' המוכר את הספינה (ב"ב דף פא:) גבי ביכורים דמקדיש להו ותימה דבפרק התודה (מנחות דף פ:) גבי תודה שתנערבה בתמורתה ומתה אחת מהן חבירתה אין לה תקנה ופריך ולייתי לחם ולימא אי הך קמייתא תודה היא הא לחמה ואי לא ליפוק לחולין ומשני וכי מכניסין חולין בעזרה והשתא אמאי לא מקדש להו והדר פריק להו וכן בפ' הזורע (חולין דף קל.) דקאמר טעמא דכתב רחמנא זה הא לאו הכי הוה אמינא חולין חייבין בחזה ושוק הא בעי תנופה היכא לינופינהו אי אבראי לפני ה' כתיב אי אגואי קמעייל חולין בעזרה אמאי ליקדשינהו והדר ליפרקינהו ומיהו התם ניחא דמקרא קא דריש וזה לא חייבה תורה אבל עוד קשה בפרק בתרא דמנחות (דף קד:) גבי פירשתי ואיני יודע מה פירשתי יביא מנחה של ששים עשרון דברי חכמים רבי אומר כו' וקאמר דפליגי במותר להכניס חולין לעזרה דרבי סבר דאסור להכניס חולין לעזרה ואסור לערב חובה בנדבה והשתא ליקדשינהו קדושת דמים והדר לפרקינהו וי"ל דגבי תודה לא בעי למימר דמקדישה ופריק גזירה שמא יאמרו יש פדיון ללחמי תודה וכן בההיא דפ' בתרא (גז"ש) שיש שם שיעור מנחה אתי למימר שיש לה פדיון אבל הכא דליכא שיעורא ידעי דהא דיש לה פדיון משום דאין לה שיעור לכך אין קדוש קדושת הגוף וכן בביכורים ידעי דמשום ספיקא הוא דאין ביכורים נפדין כתרומות ומעשרות דהשתא נמי לאחר פדיון אין נאכלין אלא לכהנים וליכא למיטעי מידי וכן בההיא דהתכלת (שם דף מח.) גבי שחט שני כבשים על ארבע חלות ידעי דלא קדשי אלא שתים ובלחמי תודה דלא קדשי אלא ארבעים ואין להקשות הנך שיריים דהכא דליפרקינהו לשם עצים חדא דרחמנא אמר דליכלינהו למצוה ועוד דלא שרינן לשם עצים אלא בדבר שנתערב במידי דבר הקרבה כגון איברי עולה באיברי חטאת: **תקוני** גברא שאני. תימה אי דאורייתא קאמר ר"ש אין מתנדבין שמן היכי שרי משום תקוני גברא ועוד כיון דאין מתנדבין חולין גמורין הוו:

מאן תנא דפליג עליה דר' אליעזר ר' שמעון הוא. וההוא דקדושין (דף נה.) דבהמה שנמצאת בין ירושלים למגדל עדר דמשמע התם דאי אישתכח בן שתי שנים דאיכא לספוקי באשם לית ליה תקנתא צריך לומר דפליגא אדר' אליעזר דאי מתנדבין לייתי בהמה וליתני באשם תלוי: **ורבי** אליעזר אותם הוא דרבאי לך כבש במזבח אבל מידי אחרינא לא. וא"ת מה סברא היא זו לר' אליעזר דאותם לא קאי אכולהו ולריח ניחוח דבתריה קאי אכולהו אפי' אשיריים ויש לומר משום דלא מסתבר ליה טעמא לר' אליעזר להחמיר בשיריים טפי משאור ודבש ודרשא דכבש במזבח חומרא היא ולא קאי אלא אשאור ודבש דחמיר:

ורבנן תרתי שמעת מינה. דך סוגיא כרבי אלעזר דאמר בפרק כל המנחות באות מצה (מנחות דף נז:) המעלה מכולן ע"ג הכבש פטור ור' יוחנן מחייב התם והא דקאמר התם ור' יוחנן האי אותם מאי עביד ליה הוה ליה למימר דאיצטריך לכדדרשינן הכא רבנן אבל ניחא ליה לשנויי אפי' בר' אליעזר ועוד בכמה מקומות סוגיא דשמעתא בוותיה לעיל דמשני דמסיק לשם עצים ובפרק (שני) דמנחות (דף כ.):

זבחים. פרק שמיני – כל הזבחים דף עז עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

הכא בדוקין שבעין ואליבא דר"ע דאמר אם עלו לא ירדו. מילתיה דר"ע בפ' המזבח מקדש (לקמן דף פד.) דתנן ר"ע מכשיר בבעלי מומין ואמר ר' יוחנן בגמ' לא הכשיר ר"ע אלא בדוקין שבעין הואיל וכשרין בעופות דלא פסל בעופות אלא מחוסר אבר כדדרשינן בת"כ ובפ"ק דקדושין (דף כד:) יכול נקטעה רגלה ונשברה גפה וא"ת אמאי לא חשיב נמי ניב שפתים דאמר פ' הניזקין (גיטין דף נו.) דשדא מומא בניב שפתים אתרא דלדידן הוי מומא ולדידהו לא הוי מומא דלא פסול לבני נח אלא מחוסר אבר ושמא בעוף לא שייך ניב שפתים מיהו אכתי קשה דאיכא כמה מומין דלא פסלי ואמאי נקיט דוקין שבעין וכן בגיטין הזה מצי למישדי מומא במקום אחר:

אי הכי אפי' בעינייהו נמי. תימה דלישני דלדבריהם קאמר להו כדמשני לבסוף:

הא עבר מום ירצו. אע"ג דדרשינן בבכורות (דף לז.) בכלל ופרט דמום עובר מרצה מום עובר דמוקדשין איצטריך דה"א כיון דנדחה שוב אינו נראה: ורבנן בם בהם לא דרשי. משמע דלא דרשינן מיניה תרתי אפי' ר"א לא דריש אלא מדכתיב בהם ולא כתיב בם ותימה דבפ' שני שעירי (יומא דף סד.) דריש רבי יוחנן מבהם ג' דרשות הני הוא דכי עבר מומם יצרו הא שאר דחויין הואיל ונדחו ידחו ועוד דריש בם הוא דלא יצרו הא עבר מומן יצרו ועוד בם הוא דלא יצרו הא ע"י תערובת יצרו ושמא משום דכתיב נמי בם דמייתר ובם ובהם שניהם מיותרין ודרשינן לרבי יוחנן חדא דרש מבם ותרתי מבהם ולרב דרשינן תרתי חדא מבם וחדא מבהם אבל בם בהם לא דריש וכולה סוגיא התם בין לרב בין לר' יוחנן אליבא דר"א ואין לחוש בכך דהכי נמי לעיל (דף עה:) ובפ' בתרא דמנחות (דף קו:) כר"א אי נמי אפי' כרבנן דבין ר"א ובין רבנן דמתני' איתי להו דע"י תערובת יצרו והכי פירוש התם בעינייהו הוא דלא יצרו הא ע"י תערובת יצרו דתנן איברים שנתערבו כו' ומשמע מתוך המשנה דמודו רבנן דהנהו דקרבו ועלו למערכה יקרבו דלא ירדו שמעינן מינה דאית להו הך דרשא אלא לכתחלה אסרי מדרבנן דאי לית להו הוה להו למיסר אפי' אותם שעלו ירדו כיון דלא בטלי אי לאו משום דשריא תערובת דאורייתא דכיון דאחמור רבנן דלא ליבטלו משום דדרבו למנות (ואית לן למישרי) ע"ז ביטולו ברוב בדיעבד משום דעלו והא דקאמר הכא ורבנן בם בהם לא דרשי ולא בעי למימר דרבנן נמי אית להו הך דרשה אלא דלכתחלה אסרי להקריב מדרבנן כי תנאי דמתני' משום דמשמע ליה דלא יקרבו לרבנן מדאורייתא כמו דלא יקרבו דרובע ונרבע דרישא דבריתא דאפי' בדיעבד ירדו השתא א"ש דרב ור' יוחנן לא שבקו רבנן ואמרי כר"א ותדע מדמייתי התם מלתא דרבנן דאי אליבא דר' אליעזר קאמרי לא הוה ליה לאיתויי מלתייהו דרבנן ואע"ג דרבנן דבריתא לא דרשי הכי מתני' עיקר והא דדריש התם מבם בהם טעמא דר' יוחנן ומתרי בם דריש עבר מומם וע"י תערובת והכא דריש מבם תערובת ועבר מומם מבם בהם ואייתר להם בם דבתרא לכדר' יוחנן כדפרישית לא קשה מידי דלא איכפת ליה להש"ס רק שיוכל לעשות ג' דרשות ולא חש להזכיר דרשא דר' יוחנן אלא הפשוטה יותר וזה אין לפרש דאיברי בעלי מומין בתמימים לא בטלי מן התורה דמאיזה טעם לא בטלו אי משום דאין עולין מבטלין זה את זה הא בעלי מומין לא עולין ניהו ועוד דאפי' עולין נראה דלרבנן מדאורייתא מבטלין זה את זה בדבר שאינו מתערב כמו מין במינו לר' יהודה שאינו מתערב דלא הוי כדם וסולת בטל מדאורייתא: **אודו** לי מידה בשר בעל מום כעצים דמי. אע"ג דר"א גופיה לא חייש להאי טעמא מדמצריך קרא מ"מ תיקשי להו לרבנן והכי אורחיה דהש"ס כדפרשתי ברישׁ פירקין: **כדם** בהמה או בדם חיה דראין אותו כאילו הוא מים. וא"ת דם בהמה וחיה היכי זריק להו למזבח נהי דאמר דראין כאילו הוא מים ולא מבטל דם אחר מ"מ מים גמורין לא הוי ולא בטל ממנו שם חולין ואפי' למ"ד (נזיר דף כט.) חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא היינו שחיטתן אבל להעלותן לגבי המזבח נראה דאסור וי"ל כיון דדם כשר מעורב בו ואין עיקר זריקתן לשם הפסול אלא לשם הכשר שרי אע"ג דבאיברים לא אמר ראין לשם עצים ומיהו בלאו הכי אתי שפיר דבגזיר פ' ואני (שם) משמע דלמ"ד לאו דאורייתא אפי' העלאה נמי שרי גבי מדיר בנו בגזיר למ"ד לחכנו במצות דמביא חטאת העוף דקא סבר חולין בעזרה לאו דאורייתא ושמא סבר לה כר"א דשרי לשם עצים ולשם מים ואפשר דאפי' רבנן מודו דלא אסרי לשם עצים ולשם מים אלא במידי דהקרבה כגון איברי חטאת ואיברי עולה וכן ניתנין למעלה שנתערבו בניתנין למטה ומתן אחת במתן ארבע אבל חולין גמורין שרו לכ"ע לשם עצים ולשם מים וכן נתערב בדם פסול ובדם התמצית וכן מוכח לקמן (דף עט:) מדדחיק עלה בגמ' במאי פליגיו בגחזרין גזירה במקדש ולא קאמר דפליגי ברואה אני כדפליגי בסיפא ולקמן מפרש (ד"ה במאי): **רואין** אותו כאילו הוא מים. הקשה ה"ר שמואל מוורדום הא דאמרי' בהקומץ רבה (מנחות דף כב.) ולקח מדם הפר ומדם השעיר הדבר ידוע שדם הפר מרובה מדם השעיר סברי רבנן מכאן לעולין שאין מבטלין זה את זה היכי דריש ליה מיניה הא דלא בטיל היינו משום דאפי' הוי מים היה בו מראית דם וי"ל דפעמים שהוא כל כך רבה דאי הוי דם הפר מים משתנה מראית דם השעיר עד שנעשה דיהה ופסול דאם יש בו מראית דם דקתני היינו מראית דם גמור ולא חזותא בעלמא ועוד י"ל אי לאו משום דאין עולין (אין) מבטלין זה את זה לרבנן או מין במינו לר' יהודה כשמערה טיפה ראשונה הוי ליה בטל ונדחו ומיהו קשה דאיפכא ה"ל למידק דהא אמרי' ביומא (דף נג:) שעירה דם הפר בדם השעיר ובדם שנתערב במים אמר בגמ' לא שנו אלא שנפל מים לתוך דם אבל דם לתוך מים ראשון ראשון בטל הלכך האי דם פר היה לו להתבטל ראשון ראשון בדם השעיר ואפי' מאן דלית ליה ראשון ראשון בטל בפ' בתרא דע"ז (דף עג.) הכא מודה משום דה"ל נראה ונדחה וי"ל דלא אמר ראשון ראשון בטל כשמערה בשפע הרבה יחד כמו שמחלק בע"ז (גז"ש) בין חבית דנפיש עמודיה לצרצור קטן דלא נפיש עמודיה אפי' למאן דאית ליה ראשון ראשון בטל בחבית ביותר מפי חבית היה מודה דלא בטיל ועוד מי לא עסקינן שמערה דם הפר שבכלי זה ודם השעיר שבכלי זה משניהם יחד תוך כלי שלישי:

רש"י

לר' אליעזר לא קרב אלא אם כן קרב אחד מהן קודם שנמלך דלאו כי האי תנא: **כגון שעלו על הכבש.** וכיון דלר"ע לא ירדו מן המזבח הני מעלן לכתחלה מכבש למזבח דקי"ל לקמן (דף פו.) כשם שהמזבח מקדש כך הכבש מקדש: **אפי' בעינייהו.** שלא נתערבו בתמימים אם עלו בעלי מומין לכבש לר"ע יקרבו: **בם.** משמע כשהן בפני עצמן: **מידי דהוי אבשר חטאת.** דמודיתו לי דאם נתערב באיברי עולה יקרב לשם עצים כדאמרן: **מתני' איברים.** של עולות הרבה באיברי עולת בעלת מום אם קרב [א' מהם] תלינן איסורא ביה: **יצא לבית השרפה.** דלא תלינן איסורא בקריבין כבר: **גמ'** (לא נחלקו כו'): **אלא שנים שנים.** זוג זוג יקריבם דאיכא למימר מיגו דהאי לאו דאיסורא הוא דהאי נמי לאו איסורא הוא ואיסורא אזיל ליה בההוא דקרב קודם שנמלך אבל אחד אחד דליכא מיגו לא: **חוץ מאחד מהן כו'.** מכלל דלרבי אליעזר קרב: **זוג אחד.** שני ראשים: **מתני' שנתערב ביין.** שהוא אדום ואין מראה ניכר בו: **רואין אותו יין כאילו הוא מים.** ואומדין אם היה דם שנתערב כאן ניכר במים הללו כשר לזריקה: **בדם הבהמה.** של חולין: **רואין אותו.** של חולין כאילו הוא מים ואומדין אותו אם היה דם הזבח ניכר כשר ואע"פ שהחולין רבין עליו: **אין דם מבטל דם.** דמין במינו לא בטיל ואפי' טיפה לתוך כלי גדול כשר לזריקה: **נתערב בדם**

אָמַר רַב הוּנָא, בְּדוּקִין שֶׁבְּעֵין, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר, אִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ. אֵימַר דְּאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, דְּאִי עָבַד. לְכַתְּחִלָּה, מִי אָמַר. אָמַר רַב פָּפָּא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן שֶׁעָלוּ עַל גַּבֵּי כֶּבֶשׁ. אִי הָכִי, אֲפִילּוּ בְּעֵינֵייהוּ. אֶלָּא, טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מִיעֵט רַחֲמָנָא 'מוּם בָּם' הוּא דְּלֹא יֵרְצוּ. הָא עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבֶת, יֵרְצוּ. וְרַבָּנַן, 'מוּם בָּם' הוּא דְּלֹא יֵרְצוּ. הָא עָבַר מוּמָם, יֵרְצוּ. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מִ'בָּם' בָּהֶם'. וְרַבָּנַן, 'בָּם בָּהֶם', לֹא דָּרְשִׁי. אִי הָכִי, רוֹאֶה, הָא רַחֲמָנָא אַכְּשְׁרֵיהּ. לְדִבְרֵיהֶם, קָאָמַר לְהוּ. לְדִידִי, רַחֲמָנָא אַכְּשְׁרֵיהּ. לְדִידְכוּ, אוֹדוּ לִי מִיהָא, בְּשַׂר בַּעֲלַת מוּם כְּעֵצִים דָּמֵי, מִידִי דַּהֲוָה אַבְּשַׂר חַטָּאת. וְרַבָּנַן, הָכָא מְאִיסִי, הָתָם לֹא מְאִיסִי: **משנה** אֵבָרִין, בְּאֵבָרִין בַּעֲלֵי מוּמִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם קָרַב רֹאשׁ אֶחָד מֵהֶן, יִקְרְבוּ כָּל הָרָאשִׁין. כְּרָעַיִם שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, יִקְרְבוּ כָּל הַכְּרָעַיִם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֲפִילּוּ קָרְבוּ כֻּלָּם חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן, יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה: **גמרא** אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא הִכְשִׁיר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶלָּא שְׁנַיִם שְׁנַיִם. אֲבָל אֶחָד אֶחָד, לֹא. מֵתִיב רַבִּי יִרְמְיָה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֲפִילּוּ קָרְבוּ כּוּלָּן חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן, יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה. אָמַר לוֹ רַבִּי יִרְמְיָה בַּר תַּחֲלִיפָא, אַסְבְּרָה לָךְ. מַאי אֶחָד, זוּג אֶחָד: **משנה** דַּם שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם, אִם יֵשׁ בּוֹ מַרְאִית דָּם, כָּשֵׁר. נִתְעָרֵב בְּיַיִן, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא מַיִם. נִתְעָרֵב בְּדַם בְּהֵמָה אוֹ בְּדַם הַחַיָּה, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא מַיִם.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא** לעולם גם כשנתערבו איברים תמימים באיברים בעלי מומין מודה רבי אליעזר שלא יקרבו אפילו לשם עצים, כיון שבעלי מומין אינם ראוים להקרבה, ומה שאמר רבי יהודה שרבי אליעזר חלק על חכמים וסבר שכשנתערבו איברים תמימים באיברים בעלי מומין יקרבו, היינו כשנתערבו באיברים של בהמה שהיה לה מום **בְּדוֹקִין שֶׁבָּעַיִן** שהוא מום עובר ואינו ניכר, **וְאַלִּיבָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר** (להלן פד.) **אִם עָלוּ** בעלי מומין למזבח **לֹא יֵרְדוּ,** ואמר רבי יוחנן (להלן פה) שלא הכשיר רבי עקיבא אלא בעלי מומין בדוקין שבעין, ומכיון שהם ראוים למזבח, סבר רבי אליעזר שכשנתערבו באיברים תמימים אפשר להקריב את כולם אפילו לכתחילה לשם עצים, ואין הם דומים לרובע ונרבע שפסולים למזבח ואפילו אם עלו ירדו, ולכן לא הותר להעלותם לשם עצים.

מקשה הגמרא: **אֵימַר דְּאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא** – מתי אמר רבי עקיבא שאם עלו לא ירדו **בְּדִאי עֲבַד** – כשכבר עשו מעשה והעלו את הקרבן על גבי המזבח, אבל **לְכַתְּחִלָּה מִי אָמַר** – וכי התיר לכתחילה להעלותם על גבי המזבח, ומכיון שאף לדעת רבי עקיבא אסור מן התורה להעלותם לכתחילה לריח ניחוח, אם נאמר שמחמת שנתערבו מותר להעלותם לכתחילה לשם עצים, מדוע את הרובע והנרבע שנתערבו אי אפשר להעלות על גבי המזבח לשם עצים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן מדובר **כְּגוֹן שֶׁכְּבָר עָלוּ** כל האיברים **עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ,** ומכיון שלרבי עקיבא בעלי מומין בדוקין שבעין שעלו על גבי המזבח לא ירדו, והעלאתם על גבי הכבש נחשבת כהעלאתם על גבי המזבח, כמו ששנינו במשנה להלן (פו.), לפיכך אפשר להעלותם אפילו לכתחילה מהכבש למזבח.

דוחה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך, מדוע התיר רבי אליעזר רק באופן שנתערבו איברי בעלי מומין באיברי תמימין, הרי **אֲפִילּוּ** היו עומדים בעלי המומין **בְּעֵינֵיהוּ** – בפני עצמן בלא תערובת, גם כן היה מותר להעלותם מן הכבש למזבח ולהקריבם.

הגמרא מביאה טעם אחר לדברי רבי אליעזר. אומרת הגמרא: **אֶלָּא טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר,** משום **שִׁמְיַעַט רַחֲמָנָא** באומרו (ויקרא כב כה) 'כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם לא יֵרָצוּ לָכֶם', שדווקא כשהם בפני עצמם **הוּא דְּלֹא יֵרָצוּ** להקרבה, **הָא עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבֶת יֵרָצוּ** לקרבן. **וְרַבָּנַן** שאמרו שגם בעלי מומין שנתערבו בתמימים אינם ראוים להקרבה סברו, שהתורה באה למעט, שכל זמן **שמוּם בָּם הוּא דְּלֹא יֵרָצוּ** לקרבן, **הָא עָבַר מוּמָם** – אבל לאחר שנתרפאו מהמום שהיה בהם **יֵרָצוּ** לקרבן.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – מהיכן למד רבי אליעזר שכשעבר מומן ונתרפאו הוכשרו להקרבה.

משיבה הגמרא: **מִזֶּה** שיכלה התורה לומר 'כי משחתם **בָּם**' ותחת זאת כתבה 'כי משחתם **בָּהֶם**', מהה"א היתירה אנו לומדים שבעלי מומין שעבר מומם ונתרפאו מותרים בהקרבה.

שואלת הגמרא: **וּמַה** דרשו **רַבָּנַן** מהה"א המיותרת. משיבה הגמרא: שרבנן **בָּם בָּהֶם לֹא דָּרְשִׁי** – את הה"א המיותרת הם לא דרשו, משום שכן הוא דרך המקרא ואין בכך לדרוש לימוד נוסף.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם אכן דרש רבי אליעזר מפסוק שבעלי מומין שנתערבו בתמימים ראוים להקרבה, מדוע אמר (לעיל ע"א) **וְרוֹאֶה** אני איברי בעלת מום למעלה כאילו הן עצים, **הָא רַחֲמָנָא אַכְשְׁרֵיהּ** – הלא התורה התירתם בהקרבה גמורה גם לריח ניחוח.

מתרצת הגמרא: רבי אליעזר **לְדִבְרֵיהֶם קָאָמַר לְהוּ** – לשיטתם של רבנן אמר את דבריו, כלומר, **לְדִידִי** – לשיטתי, **רַחֲמָנָא אַכְשְׁרֵיהּ** – התורה התירה בעלי מומין שנתערבו בתמימים להקריבם גם לריח ניחוח, אבל **לְדִידְכוּ** – לשיטתכם שאתם סבורים שהתורה אסרה להקריב בעלי מומין שנתערבו לריח ניחוח, **אוֹדוּ לִי מִיהָא** – תודו לי לכל הפחות **שכְּשֵׁר בַּעֲלַת מוּם כְּעֵצִים דָּמֵי,** ויוכלו להקריב את התערובת לשם עצים, **מִידֵּי דַּהֲוָה אַכְשַׁר חַטָּאת** – כשם שאתם מודים לי בבשר חטאת שהתערב בבשר עולה שאפשר להקריב את בשר החטאת לשם עצים.

הגמרא מבארת את סברת רבנן: **וְרַבָּנַן** שחלקו ואמרו שאין להקריב איברי בעלי מומין שנתערבו בתמימים אפילו לשם עצים, סברו, **דְּהָכָא** – בעלי מומין **מְאִיסִי** לפי שהם פסולים להקרבה, משום כך אין להעלותם על גבי המזבח כלל אפילו לשם עצים, אבל **הָתָם** – בבשר חטאת שנתערב בעולה **לֹא מְאִיסִי** – הבשר אינו מאוס והוא שייך בהקרבה לולי האיסור של כל שממנו לאישים השאר בבל תקטירו, לפיכך מותר להעלותו לשם עצים.

משנה

משנתינו מדברת בתערובת איברים של בעלי מומין באיברים של תמימים. אומרת המשנה: **אֵבָרִין** של עולות תמימות רבות שנתערבו **בָּהֶם אֵבְרִין בַּעֲלֵי מוּמִין** – של עולה בעלת מום אחת, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אִם** לפני שהרגיש הכהן בתערובת **קָרַב הָרֹאשׁ** של **אֶחָד מֵהֶן** – מהבהמות המעורבות, אנו רשאים לתלות שאת הראש של בעלת המום הקריב ונשארו רק ראשים כשרים, ולכן **יִקְרְבוּ כָּל הָרָאשִׁין** שבתערובת. וכן אם כבר הקריב הכהן את **הַכְּרָעַיִם שֶׁל אֶחָד מֵהֶן,** אנו תולים שאת הכרעים של בעלת המום הוא הקריב, ולכן **יִקְרְבוּ כָּל הַכְּרָעַיִם** שבתערובת. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֲפִילּוּ קָרְבוּ כֻּלָּם** – כל הראשים או כל הכרעים שהיו בתערובת **חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן,** שבאופן זה יש מקום יותר גדול לתלות שהאיסור כבר קרב, גם אז אסור להקריב את הנותר **וְיֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה,** משום שלדעתם אין להקל לתלות את האיסור באותם שקרבו, ומאחר ויש ספק שמא הנותר הוא האיסור לכן יצא להשרף.

גמרא

הגמרא מבארת באיזה אופן התיר רבי אליעזר: **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, לֹא הִכְשִׁיר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** את שאר הראשים או הכרעים שבתערובת בהקרבה, **אֶלָּא** באופן שמקריבם **שְׁנַיִם שְׁנַיִם** – זוג זוג, שאז יש לומר מתוך שאחד מן השנים בודאי ראוי להקרבה שהרי לא נתערב אלא ראש אחד פסול, אף השני ראוי להקרבה, והאיסור שנתערב בהם כבר קרב בתחילה, **אֲבָל** להקל ולהקריב את הראשים או הכרעים **אֶחָד אֶחָד** שאז אי אפשר לומר כן, אף הוא **לֹא** התיר.

הגמרא מקשה על חידושו של רבי אלעזר: **מַתִּיב רַבִּי יִרְמְיָה,** הרי שנינו במשנה **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֲפִילּוּ קָרְבוּ כוּלָּן חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן יֵצֵא** אותו אחד **לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה,** משמע שלרבי אליעזר מותר להקריב את הנותר אף על פי שנשאר רק אחד, ואילו לדברי רבי אלעזר רק זוג זוג מותר להקריב לרבי אליעזר אבל אחד אסור.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לוֹ רַבִּי יִרְמְיָה בַּר תַּחֲלִיפָא, אַסְבָּרָה לָךְ** – אני אסביר לך את כוונת המשנה, **מַאי אֶחָד** שאמרו חכמים, **זוּג אֶחָד** – שני ראשים, שאפילו נשאר רק זוג אחד אין אנו מתירים אותו בהקרבה, ואילו לרבי אליעזר הוא מותר בהקרבה, שהרי גם כשקרב רק ראש אחד הוא התיר את כולם בהקרבה זוג זוג, אבל אם נשאר רק ראש אחד אף לדעת רבי אליעזר אסור להקריבו.

משנה

משנתינו מבארת את דיני דם קרבן שהתערבו בו דברים אחרים, קודם שנזרק על המזבח: **דַּם** קרבן **שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם, אִם יֵשׁ בּוֹ מַרְאִית דָּם,** שלא דהה מראהו ועדיין נראה כדם ממש, אף אם המים הם הרוב, **כָּשֵׁר** הדם להזרק על המזבח.

דין נוסף: **נִתְעָרֵב** הדם **בְּיַיִן** אדום, ואין רואים בו את מראה הדם, **רוֹאִין אוֹתוֹ** – את היין **כְּאִילּוּ הוּא מַיִם,** ונשער, שאם כשהיה הדם מתערב במים כשיעור היין שנתערב בו, היה בו מראה דם, אף עכשיו כשהתערב ביין הוא כשר להזרק, ואף שאין מראהו ניכר.

המשנה מביאה אופנים שבהם נחלקו תנאים: **נִתְעָרֵב** הדם **בְּדַם בְּהֵמָה** של חולין, **אוֹ בְּדַם הַחַיָּה, רוֹאִין אוֹתוֹ** – את דם החולין או החיה **כְּאִילּוּ הוּא מַיִם,** ונשער, שאם כשהיה הדם מתערב במים כשיעור דם החולין שנתערב בו, היה בו מראה דם, אף עכשיו כשנתערב בדם הרי הוא כשר להזרק ואף שאין מראהו ניכר. אולם אם אנו משערים שאם היה מתערב דם הקרבן במים היה מתבטל ממנו מראה הדם, הרי הוא בטל ופסול.

רַבִּי יְהוּדָה חולק **וְאוֹמֵר, אֵין דָּם מְבַטֵּל דָּם,** כי שניהם ממין אחד, וכשנתערבו שני דברים מאותו מין, אין אחד מהם מתבטל, ואף אם נפלה טיפת דם קרבן לכלי גדול מלא בדם אחר, עדיין כשר הדם להזרק על המזבח.

אופנים נוספים: **נִתְעָרֵב** דם קרבן **בְּדַם** של **פְּסוּלִין** מלהקרב על המזבח, כגון רובע ונרבע, וכן קרבנות שנפסלו על ידי שנשחטו במחשבה לאוכלם או להקטירם חוץ לזמנו או חוץ למקומו, אף אם הדם הכשר הוא רוב ואינו בטל מן התורה, **יִשָּׁפֵךְ** הכל **לָאַמָּה** – אמת המים שבעזרה, משום שגזרו רבנן לפוסלו, שמא יבוא להכשיר ולזרקו גם באופן שהדם הפסול הוא הרוב, שאז מבטלו.

וכן אם נתערב דם הנפש של הקרבן **בְּדַם הַתַּמְצִית,** אף כשדם הנפש הוא רוב, **יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה,** שאף שמן התורה הוא כשר, גזרו עליו לפוסלו, שלא יבוא להכשירו גם באופן שדם התמצית הוא הרוב.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חולק **וּמַכְשִׁיר** את הדם שנתערב, כל שאילו היה מים לא היה מתבטל ממנו מראה דם, משום שסובר שאין מצוי שדם התמצית ירבה על דם הנפש ואין לחשוש לכך.

מוסיפה המשנה: אף לחכמים שגזרו כשנתערב בדם פסולים או תמצית, מכל מקום **אִם** הכהן **לֹא נִמְלַךְ** – לא שאל מה דינו של הדם, **וְנָתַן** על דעתו ממנו על המזבח, **כָּשֵׁר** הקרבן, שכיון שמן התורה היה כשר להזרק, עכשיו שגזרו עליו, מכל מקום לא פסלוהו בדיעבד.

גמרא

שנינו במשנה שדם שנתערב במים אם יש בו מראית דם, כשר, אף אם המים הם הרוב. הגמרא מבארת שכשר רק כשהתערב באופן מסוים: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ, אֶלָּא** כְּשֶׁנִּפְּלוּ **הַמַּיִם לְתוֹךְ הַדָּם,** שכל טיפת מים שנפלה לתוך הדם בטלה, ולכך אין הדם נפסל עד שיתבטל מראה הדם שבו, **אֲבָל נָפַל דָּם** הקרבן **לְתוֹךְ הַמַּיִם,** אפילו יש בו מראה דם, נפסל, כי **רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל** – כל טיפת דם שנפלה לתוך המים בטלה, ואין היא חוזרת ומצטרפת לטיפות שנופלות אחריה אף אם יש בכולן יחד כדי לבטל את המים, שדין הוא בקדשים שכל שהיה ראוי ונדחה, שוב אינו חוזר ונראה.

מצות עשה לכסות דם שחיטת חיה או עוף טהורים, שנאמר (ויקרא יז יג) 'וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר'. הגמרא מבארת שלענין מצוה זו שונה הדין כשנתערב הדם במים, מאשר כשנתערב דם קרבן במים: **אָמַר רַב פָּפָא, וּלְעָנְיַן** מצות **כִּיסּוּי** הדם, ששנינו בה (חולין פז.) 'דם שנתערב במים אם יש בו מראית דם חייב לכסות', הדין **אֵינוֹ כֵּן,** אלא גם אם נפל הדם לתוך המים אין אומרים בו ראשון ראשון בטל, אלא נשאר הדין שכל שיש בו מראה דם חייב לכסות, **לְפִי שֶׁאֵין דְּחוּי בְּמִצְוֹת** – כיון שלגבי שאר מצוות אין אומרים שדבר שנדחה אינו חוזר ונראה, ולכן גם במצות כיסוי הדם, אף על פי שהטיפות הראשונות נתבטלו, מכל מקום לא נדחו לגמרי, אלא כל זמן שנופל עוד דם, חוזרות הראשונות ומצטרפות לאחרונות עד שכאשר יצטרפו כולם ונעשה מראה דם, חוזר וחל חיוב כיסוי הדם.

הגמרא מביאה את דברי ריש לקיש, ובהמשך הסוגיא (להלן ע"ב) מקשה ממשנתינו על התרצן שביאר את דבריו: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, הַפִּיגּוּל וְהַנּוֹתָר וְהַטָּמֵא, שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה וַאֲכָלָן,** היינו שנטל שנים מהם, כזית מזה וכזית מזה, והכניסם יחד לתוך פיו ואכלם, ובלעיסתו נבללו זה בזה, **פָּטוּר** ממלקות, שבזמן שמתערבים זה בזה **אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִרְבֶּה מִין** אחד **עַל חֲבֵירוֹ וִיבַטְּלֶנּוּ** ברוב, שהרי כשטוחנם בפיו, מיעוט של כל אחד מתערב לתוך רובו של האחר ומתבטל בו ומצטרף אליו, וברור שלא התבטל שיעור שוה מכל אחד, נמצא שלבסוף איסור אחד מהם הוא יותר מכזית והשני פחות מכזית, וכיון שאין אנו יודעים בשעת ההתראה איזה מהם לבסוף יהיה בו כזית, אי אפשר להתרות בו בודאות על האיסור שיעבור, והרי זו התראת ספק שאינה מחייבת מלקות.

הגמרא מביאה דינים הנלמדים מדברי ריש לקיש: **שְׁמַע מִינָּהּ תְּלָת** – יש ללמוד מדבריו שלש הלכות.

הלכה ראשונה: **שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁאִיסּוּרִין מְבַטְּלִין זֶה אֶת זֶה,** והיינו שכשם שרוב היתר מבטל מיעוט איסור שהתערב בו, כן שני איסורים שהתערבו זה בזה מתבטלים, ולכן אמר ריש לקיש שהפיגול והנותר מתבטלים זה בזה.

הלכה שניה: **וּשְׁמַע מִינָּהּ** שההלכה שנאמרה בכל מקום, שמיעוט דבר איסור **שֶׁנּוֹתֵן טַעַם בְּרוֹב** דבר היתר שהתערב בו, דינו שאוסר את כל התערובת, משום שטעם האיסור אסור כאיסור עצמו, דין זה **לָאו דְּאוֹרַיְיתָא** – אינו מן התורה, שאם היה מן התורה, מה הועיל שהפיגול והנותר מתבטלים זה בזה והרי עדיין נותנים טעם זה בזה, ואף אם לאחד מהם אין שיעור כזית, כיון שהוא נותן טעם, עדיין איסורו קיים מחמת טעמו ויש כאן שיעור שלם שחייב מלקות. ודברי ריש לקיש נאמרו לכאורה אף באופן שהפיגול והנותר נותנים טעם זה בזה, כגון שאחד הוא בשר קרבן והשני משיירי מנחה, שהם שני מינים וטעמם מורגש זה בזה.

הלכה שלישית: **וּשְׁמַע מִינָּהּ שֶׁהַתְּרָאַת סָפֵק,** היינו התראה שהעובר עבירה צריך להיות מוזהר קודם שיעשנה, להודיעו שיש עליה עונש בבית דין, אם בעת ההתראה אין ידוע אם יעבור על איסור זה, **לֹא שְׁמָהּ הַתְּרָאָה,** ואף אם נתברר לבסוף שעבר על האיסור, אין לחייבו עונש על כך, ולכן אמר ריש לקיש שכיון שאין ידוע בעת ההתראה מחמת איזה מן האיסורים שרוצה לאכול יתחייב מלקות, לכן הוא פטור לגמרי.

הגמרא מקשה על ההלכה השניה: חיוב הפרשת חלה מהעיסה האמור בתורה, נאמר רק בחמשת מיני דגן, והם חטין, שעורים, כוסמין, שבולת שועל ושיפון, אבל העושה פת אורז, דוחן וכיוצא בהן, אינן חייבין בחלה. **מֵתִיב רָבָא,** שנינו במשנה (חלה פ"ג מ"ז) **עָשָׂה עִיסָּה מִן חִיטִּין וּמִן אוֹרֶז** מעורבים, **אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן, חַיֶּבֶת בְּחַלָּה,** שאין חיוב חלה אלא בדגן. ומבואר שכל זמן שיש טעם דגן חייבת בחלה, **וְאַף עַל גַּב דְּרוּבָא מאוֹרֶז,** ומוכח שדין נותן טעם ברוב הוא מן התורה. מתרצת הגמרא: אין כוונת המשנה שחייבת בחלה מן התורה אלא רק **מִדְּרַבָּנָן.**

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שחיוב עיסה כזו היא רק מדרבנן, **אֵימָא סֵיפָא,** ששנינו בה שעיסה מחיטים ואורז ויש בה טעם דגן, **אָדָם יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ** של אכילת מצה **בַּפֶּסַח** שחובתה במצה של דגן, ואם דין נותן טעם ברוב אינו מן התורה, אם כן מן התורה בטל הדגן ברוב האורז ואיך יוצא בה ידי חובת אכילת מצה. ומוכח שאין לבאר משנה זו שהיא מדרבנן, אלא שדין נותן טעם ברוב הוא מן התורה, וקשה על מה שנלמד מדברי ריש לקיש.

רש"י

בדם פסולין. כגון ברובע ונרבע או בנשחט חוץ לזמנו או חוץ למקומו: **ישפך לאמה.** ואפילו הכשר רבה עליו וכן בדם התמצית ישפך לאמה ואע"פ שדם הנפש רבה עליו ומשום גזירה כדמפרש בגמ': **ור"א מכשיר.** טעמא מפרש בגמ': **אם לא נמלך ונתן כשר.** אפילו לת"ק דאפילו לכתחלה אי לאו משום גזירה היה מכשיר: **גמ' לא שנו.** דאם יש בו מראית דם כשר ואע"ג דרובא מים אלא שנפלו מים לתוך דם: **ולענין כיסוי.** דתנן ביה נמי כה"ג נתערב במים אם יש בו מראית דם חייב לכסות בפ' כיסוי הדם (חולין דף פז.): **אינו כן.** דאפילו נתן דם לתוך מים אם יש בו מראית דם חייב לכסות ולא אמרינן קמא קמא בטיל ליה: **לפי שאין דחוי במצות.** דאע"פ שנדחה טפה ראשונה שנפל לתוך המים ולא היה מראיתה ניכר אפ"ה כי הדר נפל טפה שניה חוזרת ראשונה וניעורה להצטרף עמה וכי נפל עד שהפכו מים למראה דם חוזר ונראה לכיסוי ולא אמרינן הואיל ונדחה ידחה דלא שייך דחוי אלא בדבר קדושה: **שבללן זה בזה.** כזית מזה וכזית מזה ונתן לתוך פיו פטור ממלקות ואפילו התרו בו: **אי אפשר שלא ירבה מין על חבירו כו'.** כשהוא לועס אותה בפיו נבלל מין לתוך חבירו מיעוטו של זה ברובו של זה ובטל המיעוט ברוב והבטל בכל מין נוסף על המבטל ונקרא בשמו ונגרע ממינו וא"א לכוין שלא יהא ממין האחד בטל בחבירו יותר ממה שבטל ממין חבירו בו ונמצא שאין באותו [מין] כשיעור דבציר ליה שיעוריה ולא ידעינן הי מינייהו בצר ליה וכי מתרינן ביה לא ידעינן משום מאי נתרי ביה וצריך להתרות בו משום האיסור הילכך כי מתרו ביה משום פיגול הויא התראת ספק דלמא לא בדידיה תהוי חיובא וכן בנותר ואע"ג דבמסקנא ודאי אחד מינייהו עבר בשעת התראה מיהא ספק הוא בכל אחד אם יעבור עליו אם לא והתראת ספק לאו התראה היא: **שמע מינה איסורין מבטלין זה את זה.** כי היכי דהיתר מבטל איסור ולא אמרינן איסורא לא מבטל איסורא: **ושמע מינה נותן טעם ברוב לאו דאורייתא.** הא דאמור רבנן בכל דוכתי איסור הנו"ט בהיתר אוסרו ואע"פ שההיתר ברוב לאו דאורייתא הוא ללקות עליו דאי דאורייתא נהי נמי דרבה מין על חבירו מ"מ טעמא יהיב ואיכא טעמא דשיעור שלם וקס"ד השתא דאפילו פיגול ונותר מב' מינים שטעמו של זה ניכר בזה נמי פטור לר"ל כגון האי בשר והאי שירי מנחה: ה"ג **עשה עיסתו מן חטין ומן האורז כו'.** ואדם יוצא בה ידי חובתו של עשה דקום אכול מצה בפסח ואי נותן טעם ברוב לאו דאורייתא היכי נפיק הא קי"ל (פסחים דף לה.) דאין יוצאין אלא במצה שהיא מחמשת המינין דכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות (דברים טז) דברים הבאים לידי חימוץ אתה יוצא בהן ידי מצה יצאו אלו שאין באין לידי חימוץ אלא לידי סרחון: אלא איסורא אם יש עליו שם פיגול או שם נותר דאיסורין מבטלין זה את זה לפטור מטעם התראת ספק כגון דאכל בשתי פעמים בכדי אכילת פרס ובאכילה ראשונה התרו בו משום פיגול ובשניה משום נותר א"נ אפילו פחות מכדי אכילת פרס פטור כשאכל בשתי פעמים דכשהתרה בראשונה משום פיגול שמא נותר רבה ולא שפיר מתרי ביה ובשניה כשהתרה משום נותר שמא פיגול רבה ולא שפיר מתרי ביה ואי משום דכבר התרה בו משום פיגול מאכילה ראשונה ואמרינן בקדושין (דף עז.) דבעל חמש אלמנות חייב משום אלמנת ראובן ואלמנת שמעון ובחדא התראה מיירי דאי בשתי התראות אפילו באלמנה אחת נמי חייב דהתראות מחלקות אלמא כיון דעסיק בביאה ומתרה בו בתחילה הוה התראה לכל אחת ואחת וה"נ הרי עסוק כל שעה באכילה ותועיל לו התראה ראשונה לא דמי שאני הכא דנראה כחחר בו מהתראה ראשונה כשחחר ומתרה בו משום נותר ובאילו אמר לו לא על פיגול אתה שב אלא על נותר ואם תאמר והא תנן במעילה בפ' קדשי מזבח (דף יז:) הפיגול והנותר אינן מצטרפין זה עם זה מפני שהם ב' שמות ואמר בגמרא ל"ש אלא לטומאת ידים דמדרבנן אבל לענין אכילה מצטרפין דתניא ר"א אומר לא יאכל כי קדש הם כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו וי"ל דהתם בדלא מערב אבל הכא דמערב בטל דאיסורין מבטלין זה את זה א"נ הכא ללקות משום פיגול או נותר קאי אבל התם מיירי לעבור עליו משום כל שבקדש פסול ועוד התם נהי דאיסורא איכא מלקות ליכא משום דהוי לאו שבכללות כדאי' בפסחים (דף כד.): **מתיב** רבא עשה עיסה מן החטין. תימה דלא מקשה ליה מכל התורה כולה דקי"ל טעם כעיקר: [בס"א מה"ד] **אלא** מין בשאינו מינו בטעמא כו'. תימה דבהקומץ רבה (מנחות דף כג:) פריך מההיא דתבלה בקצח למ"ד בתר מבטל אזלינן מאי קא מדמי אההיא דבתר בטל או בתר מבטל אזלינן שהטעם שוה אההיא דתבלה בקצח שאין הטעם שוה כיון שיש בתבלין טעם מצה ראוי לצאת בו ידי חובתו כדאמרינן הכא אם יש בו טעם דגן חייב בחלה ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ובכל התורה כולה קי"ל דטעם כעיקר ואין להקשות אהך דשמעתין מהא דאמר בערבי פסחים (פסחים דף קטו.) לא לברוך איניש מצה ומרור בהדי [הדדי] דלמא אתי מרור דרבנן ומבטל מצה דאורייתא דהתם חוזק המרירות הוא דמבטל טעם מצה אבל אורז לא מבטל טעם דגן ועוד דהתם כשאוכל כזית מצה דכי מבטל ליה מרור ליכא טעם כזית מצה אבל אם אוכל הרבה שרי:

ונשער

תוספות

רבי יהודה אומר אין דם מבטל דם. בהקומץ רבה (מנחות דף כב.) פי' בקונטרס דלרב חסדא דאזיל בתר מבטל דלא כרבי חייא ולעיל פי' בריש פירקין דאפילו לר' חנינא דאזיל בתר בטל דאיכא כמה משניות וברייתות דלא כר"ח: **הפיגול** והנותר כזית מזה וכזית מזה שבללן ואכלן והתרו בו פטור ממלקות א"א שלא ירבה מין על חבירו כו'. כשהוא לועס אותן לתוך פיו נבלל מין לתוך חבירו מיעוטו של זה ברובו של זה ובטל המיעוט ברובו והבטל בכל מין נוסף על המבטל ונהיה במוהו ונקרא בשמו ונגרע ממינו וא"א לכוין שלא יהא ממין האחד בטל בחבירו יותר ממה שבטל ממין חבירו בו ונמצא שאין באותו [מין] כשיעור דבציר ליה שיעוריה ואנן לא ידעינן הי מיניהו דבצר ליה וכי מתרינן ביה לא ידעינן משום מאי נתרי ביה וצריך להתרות משום האיסור הילכך כי מתרו ביה משום פיגול הויא התראת ספק דלמא לאו בדידיה הוי חיובא וכן בנותר ואע"ג דמסקנא אחד מינייהו עבר בשעת התראה מיהא ספק הוא בכל אחד אם יעבור עליו אם לאו והתראת ספק לאו התראה היא בשלשתן פשיטא דלוקה אפילו למ"ד (מכות דף טז.) לאו שמה התראה היכן מצינו התראת ספק בה"ג דודאי עבר אלא דלא ידעינן אהי מהני תלת דפיגול ונותר וטמא ואי לא התרו אלא על האחד פשיטא דפטור אפילו למ"ד התראת ספק שמה התראה דאפילו לבסוף שמא אותו שהתרה בו כבר נתבטל דהיכי דמי התראת ספק כגון דלאחר גמר הדבר ודאי שעבר על מה שהתרה אלא דלא ידעינן בשעת התראה אם עובר עבירה בההיא שעתא אם לאו כגון הכה את זה וחזר והכה את זה (יבמות דף קא.) וכן גיד הנשה דלא ידעינן אי דימין אי דשמאל ועוד קשה היכי מיחייב כלל משום חד מינייהו דמיעוט הבטל ברוב לא מצטרף עם הרוב להשלימו לכשיעור דאפילו היתר לא מצטרף לאיסור כ"ש איסור לא מצטרף לאיסור וא"כ אפילו אם תימצא לומר דהתראת ספק שמה התראה הכא פטור דא"א שלא יתערב מכל אחד ואחד משהו בחבירו ובצר ליה שיעורא ועוד קשה אם נפרש פיגול ונותר וטמא שלשתן יחד למה לי למימר א"א שלא ירבה מין על חבירו הא ודאי יש כאן שנים המבטלין את השלישי ואכולהו ליפטר דכל אחד הוי בטל ומבטל ונ"ל לפרש דמיירי כגון דאיכא ב' זיתי פיגול וזית נותר יחד בחתיכה אחת ועוד יש ב' זיתי נותר וזית פיגול בחתיכה אחרת יחד ואכל אחת מן החתיכות והתרו בו אל תאכל פיגול שמא זו היא חתיכה שיש בה רוב נותר ואחרי כן לאחר כדי אכילת פרס או אפילו בתוך כדי אכילת פרס אכל חתיכה שניה והתרו בו אל תאכל פיגול בבראשונה שמא זו היא אותה שיש בה רוב נותר שאוכל באחרונה עתה הוי ממש כמו הכה זה וחזר והכה זה דלמ"ד לאו שמה התראה פטור. ברו"ך. נראה לפרש דבתרי מינייהו קאמר דשקל תרי מדני תלת ובללן זב"ז ואכלן וכגון דשקל ב' זיתים מחד איסורא וד' זיתים מב' איסורין ובללן בקערה אחת ואכלן וא"א שלא יהא רוב מן האחד ומבטל את חבירו הילכך לא ידעינן בהאי

תוספות

ונשער מין במינו כמין בשאינו מינו. פי' בקונטרס כיון דהיכא דקיימינן אטעמא כל כמה דיהיב טעמא לא בטל כי ליכא למיקם נמי אמאי מזלזלי באיסורא למיהדר לבטלן נימא רואין אילו היה מין ושאינו מינו הא יש בו היכר טעמא השתא נמי לא בטיל ואת אמרת מין במינו בטל מן התורה אע"ג דאילו היה אינו מינו היה נותן טעם: הג"ה. ואע"פ שהזכיר בקונטרס זלזול איסור אינו רוצה לפרש שמקשה מדרבנן דהא מתניתין דאורייתא היא וכולה שמעתין בן:

לא רואין לדם כאילו הוא מים. כלומר הדם פסול דמין במינו בטיל ברובא כגון שהמים פסולין לזריקה: ה"ג **דלי** שיש בו יין לבן וחלב והטבילו הולכין אחר הרוב. לא דמי להא דתנן (שבת דף קכ:) הדיו והחלב לחין אין חוצצין דהכא כיון דהאי דלי יש בו חלב עד רובו לא מחלחלי מיא ולא דמי לחלב דמנח אגבא דמנא או אגבה דגברא ונחית וטביל הולכין אחר הרוב ואם לא היה חציו כיון שהטבילו ונתמלא ממי מקוה ורבו המים על היין טהור ואם תאמר והא אמרינן (שם דף עז.) כל חמרא דלא דרי על חד תלתא מיא לאו חמרא הוא וכ"ש הכא דאיכא חמרא טובא לא בטל ממנו שם יין ולא מהני ליה השקה דחמרא מזיגא מיקרי כדאמרינן בפ"ק דמכות (דף ג.) וי"ל דהכא מיירי בחמרא מזיגא אי נמי בחמרא דרפי ואין יכול לקבל רוב מים שאין כל היינות שוין כדאמרינן בפרק המוציא יין (שבת דף עז.) יין השרוי לחוד דרפי וכן יש לפרש בסוף הערל (יבמות דף פב:) דאמר נתן סאה ונטל סאה כשר עד רובו ופי' בקונטרס דמיירי במי פירות והשתא אי ביין מיירי אמאי כשר והלא יין גמור הוא לברך בורא פרי הגפן ולכל דבר ובין הוא טובל אלא מיירי בחמרא דרפי ומיהו איכא למימר בשאר מי פירות בר מיין ובפ"ז דמס' מקואות תנינן לה וקאי אשאר משקין ומי פירות והציר והמוריס והתמד משום דחמיץ: **דלי** שהוא מלא רוקין גרסינן כאילו לא טבל. שהרוק עב הוא וחוצץ בפני המים ואינו בטל במים ומלא לאו דוקא אלא איידי דבעי למיתני מלא מי רגלים דדוקא הוא לאשמועינן רבותא דלא בעי לבטולינהו דכיון שעברו מי המקוה על פיו ונשקו לאותן שבתוכו נעשו חבור להן וטהר דמי רגלים מים הוא תנא נמי מלא רוקין ראין אותו כאילו הם מים כלומר אע"פ שמראיהן חלוק במקצת ממראה שאר מים אפ"ה כיון דמין מים הם לא בעי רובא לבטולי אלא רואין אותן כו' מלא מי חטאת הואיל והן אב הטומאה וחשיבי משום קדושתייהו לא בטלי אלא ברובא מאן שמעת ליה דאית ליה רואין ר' יהודה וקאמר דהיכא דשוה מראה הבטל למראה המבטל כגון מי חטאת שאין מראיהן חלוק דסגי למיבטל ברובא ולא אמר רואין אותן כאילו הן יין אדום להחמיר: **הא** דרביה. הא דתנן לעיל רואין אותן כאילו הן יין אדום דרביה הוא דמחמיר בבטול כי היכי דמחמיר במין במינו כך פירש בקונטרס וקשה לפירושו חדא דמה ענין האי רואין דמי רגלים ליין וחלב דלעיל שאינו מינו לא שייך בהו השקה אבל מי רגלים לדברי רש"י שהם מים גמורים וסלקא להו השקה אם כן מאי רואין שייך בהו וכי משום דנשתנו קצת לא יהא שם מים עליהם ולא תועיל להם השקה דלא דמו למי צבע שבטל מהם תורת מים בפרק קמא דמכות (דף ג:) ועוד בלאו סוגיא דלעיל תקשי ליה רישא לסיפא ועוד מאי קא משני הא דידיה הא דרביה אכתי הך דמי חטאת קשיא רישא לסיפא לסברת הש"ס דאמר דתנא דהנך מי רגלים רואין כאילו הן מים סובר נמי ביין וחלב רואין כאילו הן יין אדום ועל זה פריך אמאי מכשרינן במי חטאת על ידי רוב מי מקוה דבמיעוט מי חטאת נמי הוה לן למימר רואין כאילו הן יין אדום ע"ז לא תירץ כלום דאכתי מי רגלים למי חטאת קשו אהדדי: הג"ה. ועוד אי ההיא דיין לבן וחלב היא דרביה כי דיהה מראיהן אמאי כשר הא מין במינו לא בטל ומין במינו חשיב ליה כיון דשוין בחזותא ועוד דבהדיא הוה ליה לאקשויי מהך ברייתא אמתניתין דקאמר רבי יהודה אין דם מבטל דם דמין במינו לא בטל והא בטלי מי חטאת במים ועוד דמי רגלים מיקרו אינו מינו לגבי מים כדאמרינן בסמוך גבי חרסן של זב: הג"ה ונראה דגרסינן מי רגלים רואין אותן כאילו הן יין וכי האי גונא תניא בתוספתא דמסכת טהרות בפרק שמתחיל דם טמא מי רגלים שנתערבו ביין רואין אותן כאילו הן מים נתערבו במים רואין אותן כאילו הן יין במים אם בטל מראיהן טהורים ואם לאו טמאים והאי ורמינהו דהכא אמתניתין קאי דקאמר רבי יהודה אין דם מבטל דם והכי פירושו דלי שהוא מלא רוקין והטבילו כאילו לא טבל מלא מי רגלים רואין אותן כאילו הן יין ולא בטלי ברובא מלא מי חטאת עד שירבו המים על מי חטאת שישפוך רובו ולכשיתמלא טהור דלא מהניא להו השקה לטהרם כמו שפירש בקונטרס ואי נמי חומרא בעלמא משום דאין זריעה להקדש כדאמרי' בפרק כל שעה (פסחים דף לד:) וכ"ש למי חטאת דאפילו בגדי אוכלי תרומה מדרס לחטאת (חגיגה דף כ.) אבל היכא דרבו בטלי מהם תורת מי חטאת ונעשו מי מקוה מאן שמעת ליה דאית ליה רואין במין שאינו מינו השוין בחזותא רבי יהודה דקתני בההיא דיין לבן רואין אותו כאילו הוא יין אדום והכי מי רגלים נמי הוי מין בשאינו מינו כדמוכח בסמוך גבי חרסן של זב וגבי שוין בחזותא וקתני דסגי להו ברובא במי חטאת אלמא דמין במינו בטל לרבי יהודה ומשני הא דידיה הא דרביה מתניתין דרביה דמין במינו לא בטל ובריתא דידיה ומברייתא דלעיל רואין אותן כאילו הן יין אדום אם דיהה מראהו כשר לא הוה מצי לאקשויי אמתניתין אלמא דמין

רש"י

אלא מין בשאינו מינו. שהטעם ניכר בו בטעמא מחייב ולקי מן התורה וכי אמר ריש לקיש בפיגול ונותר של מין ומינו דליכא למיקם אטעמא ולא תשמע מינה נותן טעם ברוב לאו דאורייתא: **ונשער מין במינו כמין בשאינו מינו.** כיון דהיכא דקיימינן אטעמא כל כמה דיהיב טעמא לא בטיל כי ליכא למיקם נמי אמאי מזלזלינן באיסורי למיהדר ולבטלן ברוב נימא רואין אילו היה מין ושאינו מינו הא יש בו היכר טעמא השתא נמי לא ניבטיל כל כך כשיעור ביטול של מין ושאינו מינו: **מאי לאו רואין לאותו יין כאילו מים הוא.** ואם מראה דם היה ניכר בהן כשר אלמא אע"ג דמין במינו הוא לענין ביטולא דחזותא לא אמרינן ליבטל ברוב אלא משערינן ליה כמין בשאינו מינו: **לא רואין אותו לדם כאילו הוא מים.** ופסיל דבטיל ליה ברובא הואיל ובתר חזותא אזלינן והכא ליכא למיקם עליה דמילתא בטיל ברובא: **רבי יהודה אומר רואין אותו כאילו הוא יין אדום.** לקמן מייתי לה לכולה משנה: **דלי.** טמא: **שיש בו יין לבן או חלב.** שאין מראיהן ניכר בתוך המים: **והטבילו.** וקאמר ר' יהודה הואיל ואילו יין אדום הוה כל זמן שאדומומית שלו ניכרת לא בטיל במים ואין טבילה עולה לכלי זה אלא אם כן שפך מהן עד שירבו ליכנס לתוכו ממי המקוה כדי להפקיע כל מראה היין הימנו השתא נמי כשהוא לבן רואין אותו כאילו היה אדום אם ממועט כל כך שהמים הנכנסים לתוכו יש בהן שיעור להפקיע מראיו כשר כלומר עלתה לו טבילה ואם לאו פסול אלמא משערין מין במינו כמין בשאינו מינו ולהחמיר דלא ליבטל ברובא כל דהו: **תנאי היא.** דרבנן פליגי עליה דר' יהודה וכוותייהו קיימינן: **והטבילו.** ולא שפך מה שבתוכו הולכין אחר הרוב אם לא היה חציו יין כיון שהטבילו ונתמלא ממי המקוה ורבו המים על היין טהורו: (**כאילו הוא יין.** אדום): **דלי שהוא מלא רוקין גרסינן: כאילו לא טבל.** שהרוק עב הוא וחוצץ בפני המים ואינו בטל במים ומלא לאו דוקא אלא איידי דבעי למיתני מלא מי רגלים דדוקא הוא דאשמעינן רבותא דלא בעי לבטולינהו דכיון שעברו מי המקוה על פיו ונשקו לאותן שבתוכו נעשו חבור להם וטהר דמי רגלים מין מים הן תני נמי מלא רוקין: **רואין אותו כאילו הן מים.** כלומר אף על פי שמראיהן חלוק מקצת ממראה שאר מים אפילו הכי כיון דמין מים הן לא בעי רובא לבטולי אלא רואין אותו כו': **מלא מי חטאת.** הואיל והן אב הטומאה וחשיבי משום קדושתייהו לא בטלין אלא ברובא: **עד שירבו המים.** אין טבילה עולה לכלי עד שישפוך מהם יותר מחציו של כלי כדי שירבו המים הנבנסין על מי חטאת: **מאן שמעת ליה** [**דאמר רואין אותו ר"י**]. [דשמעת ליה] דאמר רואין אותו כאילו הוא שנוי ממראה שלו: **וקתני.** היכא דשוה מראה הבטל למראה המבטל כגון מי חטאת שאין מראיהן חלוק דסגי ליה למבטל ברובא ולא אמרינן רואין אותו כאילו הוא יין אדום להחמיר:

הא

הגמרא מבארת את דברי ריש לקיש באופן אחר. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא מִין כְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ** – אם נתערבו מינים שונים שטעמם מורגש זה בזה, ביטולם הוא **בְּטַעֲמָא** – בביטול הטעם, שכל זמן שטעמם מורגש אין בטלים ברוב, ודין זה הוא מן התורה, ולא כפי שסברנו ללמוד מדברי ריש לקיש שנותן טעם ברוב אינו מן התורה. ואילו **מִין בְּמִינוֹ** – אם נתערבו דברים שדינם שונה והם מאותו המין, כגון ששניהם בשר, כיון שטעמם שוה ואינו מורגש, תלוי דין ביטולם **בְּרוּבָּא** – ברוב בלבד. ודברי ריש לקיש נאמרו באופן שהפיגול והנותר הם מאותו מין, ולכן אמר שמבטלים זה את זה ברוב, ואין ללמוד מדבריו לענין נותן טעם ברוב אם הוא מן התורה.

הגמרא שואלת שגם דין מין במינו יהיה כדין מין בשאינו מינו: כיון שבמין בשאינו מינו שטעמם מורגש, אינם בטלים ברוב, אם כן מדוע שונה דין מין במינו לזלזל באיסורו למהר ולבטלו ברוב, **וּנְשַׁעֵר מִין בְּמִינוֹ, כְּמִין כְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ** – גם כשנתערב מין במינו שטעמם שוה, מכל מקום יהיה דין הביטול בטעם, כלומר שנראה אותו כאילו התערב באינו מינו, ונשער אילו היה טעמו מורגש, אזי לא יתבטל ברוב, אלא רק כשאף טעמו היה בטל.

הגמרא מוכיחה את שאלתה ממשנתינו: **דִּתְנַן, 'נִתְעָרֵב** דם הקרבן **בְּיַיִן** אדום, שאין מראה הדם ניכר, **רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא מַיִם'.** מוכיחה הגמרא: **מַאי לָאו** – האם אין כוונת המשנה, **שרוֹאִין אוֹתוֹ לַיַּיִן** שהדם התערב בו **כְּאִילּוּ הוּא מַיִם,** ומשערים אם כשהיה הדם מתערב במים היה בו מראה דם, אף כעת שהתערב ביין אין הוא בטל, וכשר להזרק אף שאין מראהו ניכר. ואף שתערובת דם ביין היא בעירוב מין במינו, שהרי דיני הדם תלויים במראהו ומראה הדם שוה למראה היין, מכל מקום אין אומרים בה שבטל הדם ברוב, אלא משערים כאילו נתערב בשאינו מינו. ואם כן מדוע אין אומרים כן אף כשנתערב מין במינו שטעמם שוה.

דוחה הגמרא: **לֹא,** אין כוונת המשנה שרואים את היין כאילו הוא מים, אלא **שרוֹאִין אוֹתוֹ לַדָּם כְּאִילּוּ הוּא מַיִם,** כלומר שפסול לזריקה כמו שהמים פסולים לזריקה, משום שכשנתערב ביין אין מראהו ניכר, ולכן הוא בטל ברוב כדין מין במינו, ואין משערים אותו כאילו נתערב בשאינו מינו.

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך כוונת המשנה שהדם בטל ברוב יין ופסול, לא היה לתנא לנקוט לשון 'רואים אותו כאילו הוא מים', אלא **'בָּטֵל' מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה צריך התנא לומר.

הגמרא מוסיפה להוכיח שמין במינו משערים אותו כמין בשאינו מינו: **וְעוֹד תַּנְיָא** בברייתא (תוספתא מקואות פ"ח ה"א), לגבי כלי טמא שיש בו יין לבן או חלב, והטביל את הכלי במקוה בעודם בתוכו, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, רוֹאִין אוֹתוֹ** – את היין הלבן או החלב **כְּאִילּוּ הוּא יַיִן אָדוֹם,** ונשער **שאִם** היו מי המקוה שנכנסו לתוך הכלי רבים על היין עד **שדַּיָּיהָ** [–דהה] **מַרְאֵהוּ** של היין, **כָּשֵׁר** – עלתה הטבילה לכלי, **וְאִם לָאו,** אלא עדיין יש בו מראה יין אדום, **פָּסוּל.** וכיון שיין לבן וחלב אין מראיהם ניכר במים, אם כן לענין מקוה תערובת זו היא מין במינו, שדין מי המקוה תלוי במראה ולא בטעם, ומכל מקום סבר רבי יהודה שאינה בטילה ברוב, אלא רואים כאילו היא מין בשאינו מינו.

מתרצת הגמרא: מחלוקת **תַּנָּאֵי הִיא** אם אומרים 'רואים אותו כאילו הוא מין בשאינו מינו'. והתרצן שביאר את דברי ריש לקיש סבר כדעת התנא [המובא להלן] החולק על רבי יהודה וסובר שאין אומרים 'רואים', ולכך ביאר שדבריו נאמרו במין במינו שבטל ברוב. הגמרא מביאה את המחלוקת: **דְּתַנְיָא** בברייתא (תוספתא שם), **דְּלִי** טמא **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יַיִן לָבָן אוֹ חָלָב** שאין מראיהם ניכר במים **וְהִטְבִּילוֹ, הוֹלְכִין אַחַר הָרוֹב,** ואם מי המקוה היו רבים על היין או החלב, בטלו היין והחלב וטהר הכלי, אך אם היין והחלב היו הרוב, לא בטלו במים ולא טהר הכלי, כיון שיין לבן וחלב שנתערבו במים אין מראיהם ניכר במים ונחשבים מין במינו, ודינם שבטלים ברוב. זו דעת תנא קמא. אבל **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** אין הולכים אחר הרוב, אלא **רוֹאִין אוֹתוֹ** – את היין לבן והחלב **כְּאִילּוּ הוּא יַיִן אָדוֹם** שמראהו ניכר במים, ומשערים **שאִם** היו המים רבים ממנו עד **שדַּיָּיהָ מַרְאֵהוּ** של היין האדום, **כָּשֵׁר** – עלתה הטבילה, **וְאִם לָאו, פָּסוּל** – עדיין טמא. וסבר התרצן כדעת תנא קמא.

הגמרא מקשה סתירה בדעת רבי יהודה: **וּרְמִינְהִי** – קשה ממשנה על המבואר בתוספתא הנ"ל. ששנינו במשנה (מקואות פ"י מ"ז), **דְּלִי** טמא **שֶׁהוּא מָלֵא רוּקִין** [–רוק], **וְהִטְבִּילוֹ,** הרי זה **כְּאִילּוּ לֹא טָבַל,** שהרוק כיון שהוא עבה, חוצץ בפני מי המקוה.

היה הדלי מלא **מֵי רַגְלַיִם, רוֹאִין אוֹתָן כְּאִילּוּ הֵן מַיִם** של מקוה, כיון שמי רגלים הם סוג של מים, ואף שמראיתם שונה קצת, מכל מקום יש להם דין מים, ובמים הדין הוא שאם הטביל כלי מלא מים, כאשר נוגעים מי המקוה במים שבכלי, מתחברים המים זה לזה ונעשה הכל למים כשרים של מקוה.

היה הדלי **מָלֵא מֵי חַטָּאת** – מים שנתקדשו באפר שריפת פרה אדומה לצורך הזאה על טמאי מתים לטהרתם, אין הטבילה מועילה **עַד** שישפוך מהם יותר מחצי הכלי, כדי **שֶׁיִּרְבּוּ הַמַּיִם** שבמקוה הנכנסים לכלי, **עַל מֵי הַחַטָּאת** שבתוכו, ויבטלום ברוב. ואין דינם של מי החטאת כדין מי רגלים שיש בהם השקה, כיון שיש במי החטאת טומאת אב הטומאה [שהם מטמאים אחרים] ויש להם חשיבות שנתקדשו באפר פרה אדומה לטהרת טמא מת, לכן אין הם בטלים למי המקוה אלא ברוב ולא בחיבור בלבד.

הגמרא מקשה מדין דלי מלא מי רגלים שהובא במשנה: **מַאן שָׁמְעַת לֵיהּ דְּאִית לֵיהּ רוֹאִין** – מי הוא התנא ששמענו שדעתו היא שנותנים דין לדבר כאילו מראהו שונה, כפי שלמדנו במשנה זו שנותנים למי רגלים דין מי מקוה אף שמראיתם שונה ממים, הלא **רַבִּי יְהוּדָה** הוא, שלמדנו בברייתא לעיל שסבר שאם הטביל דלי שיש בו יין לבן או חלב, אף שאין מראיהם ניכר במים ולגבי זה הם מין במינו, אינם בטלים ברוב אלא משערים כאילו היה יין אדום שמראהו ניכר במים, ואם כן משנה זו היא כשיטתו, **וְקָתָנֵי** – ושנינו בה לגבי מי חטאת, **דְּסַגִּי לֵיהּ בְּרוּבָּא** – שדי להם להתבטל ברוב, ואין אומרים 'רואים' כאילו הם יין אדום, להחמיר שאין בטלים עד שירבו המים בשיעור שמתבטל בהם מראה היין. נמצאת סתירה בדעת רבי יהודה, שלעיל למדנו שבתערובת מין במינו שנתערבו שני דברים שמראם שוה, סבר רבי יהודה שאומרים 'רואים' כאילו זה מין באינו מינו ואינו בטל ברוב, וכאן למדנו שסבר רבי יהודה שאין אומרים 'רואים' אלא בטל ברוב.

מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, לֹא קַשְׁיָא,**

ויש לתרץ את הסתירה בדעת רבי יהודה, שהָא – המשנה ששנינו בה שמי חטאת בטלים ברוב, דִּידֵיהּ – דברי עצמו הם, שסבר שאין אומרים 'רואים', והָא – הברייתא ששנינו בה שרואים את היין הלבן כאילו הוא יין אדום, דְּרַבִּיהּ – דברי רבן גמליאל רבו הם, שהחמיר בדיני ביטול לגבי מין במינו וסבר שאינו בטל, ולכך החמיר גם במין בשאינו מינו שמראיהם שוה לומר בהם דין 'רואים', שמחמת דין זה אין די בהם בביטול ברוב אלא צריך לשער שיבטל המראה.

ושיטת רבן גמליאל שהחמיר בתערובת מין במינו מבוארת בברייתא, דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אֵין דָּם מְבַטֵּל דָּם, בין בתערובת דם שעומד לזריקה על המזבח, כגון אם נתערב דם קרבן בדם בהמת חולין, אין הוא בטל וכשר לזריקה, ובין בכיסוי הדם, כגון אם נתערב דם שחיטת חיה ועוף טהורים בדם בהמה, אין הוא בטל וחייב בכיסוי. וכן אֵין רוֹק של אדם טהור מְבַטֵּל רוֹק טמא של זב, וְאֵין מֵי רַגְלַיִם של אדם טהור מְבַטְּלִין מֵי רַגְלַיִם טמאים של זב.

הגמרא מביאה תירוץ אחר על הסתירה: רָבָא אָמַר, באמת המשנה והברייתא הן בשיטה אחת, ורבי יהודה סבר כרבו שהחמיר במין במינו שאינו בטל, ובמין בשאינו מינו שאומרים בו 'רואים' כששוים במראה, ומה ששנינו במי חטאת שבטלים ברוב אף שהם מין במינו, בִּדְלִי שֶׁתּוֹכוֹ טָהוֹר וְגַבּוֹ טָמֵא עָסְקִינַן – שם מדובר בדלי שנטמא מצידו החיצוני בטומאת משקין שטומאתו מדרבנן, דְּמִדִּינָא סַגִּי לְהוּ בְּכָל דְּהוּ – שמעיקר הדין היה די להטבילו כשמעט מים עוברים על שפתו, ותעלה לו טבילה שלימה, שהרי אינו טמא מתוכו, וְרַבָּנָן הוּא דְּגָזְרוּ בְּהוּ להטבילו גם מתוכו ולפסול את מי החטאת שבו, משום שחששו דִּילְמָא חָיְיס עֲלַיְיהוּ – שמא יחוס על מי החטאת שלא יפסלו על ידי מי המקוה ויזהר מלהכניס את מי המקוה לתוך הכלי וְלֹא (מבטיל) [מַטְבִּיל] לֵיהּ לשפת הכלי, ונמצא שלא עלתה לו טבילה. ומחמת חשש זה גזרו חכמים שלא תועיל הטבילה עד שיבטל את מי החטאת ברוב מי מקוה, וְכֵיוָן דְּאִיכָּא רִיבּוּיָא – וכיון שיש בתוכם רוב מי מקוה, לֹא צָרִיךְ – לא הצריכו חכמים עוד שנאמר בהם 'רואים' כאילו הם יין אדום' ולא יועיל ביטול ברוב, מאחר ומה שהצריכו טבילה מתוכו הוא רק משום חומרא.

הגמרא מבארת את כללי הביטולים: אָמַר רָבָא, מצינו דינים חלוקים שאמרו רבנן בדיני ביטול. יש מקומות בהם אָמוּר [–אמרו] רַבָּנָן שבודקים בְּטַעֲמָא – בטעם הדבר. ויש מקומות שאָמוּר רַבָּנָן שבטל האיסור בְּרוּבָא – ברוב היתר. ויש מקומות שאָמוּר רַבָּנָן שתלוי הביטול בְּחָזוּתָא – במראה הדבר.

מפרטת הגמרא: אם נתערב מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ שניתן להבחין בטעמיהם השונים, בודקים בְּטַעֲמָא, כגון שנתערבו תרומה וחולין, יבדוק כהן אם מורגש טעם התרומה, ואם אין טעם, מותר הכל גם לזרים.

ואם נתערב מִין בְּמִינוֹ, שלא ניתן להבחין בטעם של כל אחד מהם כיון שטעמם שוה, מתבטל המיעוט בְּרוּבָא.

הֵיכָא דְּאִיכָּא חָזוּתָא – במקום שיש חשיבות למראה הדבר, ומכיון שאין דנים לגבי אכילה אלא לגבי מציאותו של הדבר, כגון מקוה, תלוי ביטולו בְּמַרְאֶה, שאם בטל מראהו של הדבר המתערב, בטלה מציאותו.

לעיל (עח.) למדה הגמרא מדברי ריש לקיש שאיסורים מבטלים זה את זה, הגמרא מביאה את שיטת החולקים: וּפְלִיגָא – שיטת ריש לקיש נחלקה על שיטתו דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כְּשֵׁם שֶׁאֵין מִצְוֹת מְבַטְּלוֹת זוֹ אֶת זוֹ – כמו שכאשר מעורבים שני דברים שיש מצוה באכילתם אין הם מבטלים זה את זה ברוב אף שכל אחד יש בו מצוה אחרת, כָּךְ אֵין אִיסּוּרִין מְבַטְּלִין זוֹ אֶת זוֹ, ולדעתו, איסורי פיגול ונותר שבללן זה בזה ואכלן, חייב מלקות, משום שאינם בטלים זה בזה, נמצא ששיעורם קיים ולוקה על מה שהתרו בו עליו, ולא כשיטת ריש לקיש שסבר שהוא פטור משום שבטלים זה בזה ואין ידוע איזה מהאיסורים בטל בחבירו ואין בו שיעור, ונמצא שהתרו בו התראת ספק.

מבררת הגמרא: מַאן שָׁמְעַת לֵיהּ דְּאָמַר – מי הוא ששמענו שסבר אֵין מִצְוֹת מְבַטְּלוֹת זוֹ אֶת זוֹ, שבו תלה רבי אלעזר ואמר 'כשם שאין מצוות מבטלות זו את זו'. משיבה הגמרא: דעת הִלֵּל הִיא, דְּתַנְיָא בברייתא, אָמְרוּ עָלָיו עַל הִלֵּל הַזָּקֵן, כשהיה אוכל פסח מצה ומרור בזמן המקדש, שֶׁהָיָה כּוֹרְכָן בְּכַת אַחַת, וְאוֹכְלָן, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ט יא) 'עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ' ומשמע שצריך לאוכלם יחד ואין אומרים שטעם המרור מבטל את טעם המצה, משום שאין מצוות מבטלות זו את זו.

המשך ביאור למס' זבחים ליום רביעי עמ' א

אומרת הגמרא: וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סבר, שלכן אמרה התורה 'אותם' לגבי שאור ודבש כדי ללמדך, שדווקא אוֹתָם הוּא דְּרַבָּאי לְךָ – ריבה הכתוב במה שאמר 'ואל המזבח לא יעלו', שהכֶּשֶׁל חשוב כַּמְּזַבֵּחַ, שכשם שאסור להעלותם על גבי המזבח כך אסור להעלותם על הכבש, אֲבָל מִידֵי אַחֲרִינִי לֹא – אבל כל שממנו לאישים שהם השיריים אף על פי שנאסרו בהעלאה על גבי המזבח, לא נאסרו בהעלאה על גבי הכבש.

אומרת הגמרא: וְרַבָּנָן תַּרְתֵּי שְׁמַע מִינָּהּ – ורבנן סברו שכל מה שהתרבה והתמעט בפסוק מתייחס רק לשאור ודבש ולא לשאר דברים, ולכן את שני המיעוטים הנזכרים אנו שומעים מן הפסוק, גם את הדין שכבש כמזבח נתרבה רק לענין שאור ודבש ולא לענין שיריים, וגם את הדין שמותר להעלות לשם עצים רק שאור ודבש ולא שיריים.

הגמרא מביאה ברייתא שחולקת על התנא של המשנה. אומרת הגמרא: התנא של מַתְנִיתִין שאמר, שרבי אליעזר וחכמים נחלקו גם באיברי חטאת שנתערבו באיברי עולה, שלרבי אליעזר יקרבו כולם ולחכמים יצאו לבית השריפה, וכן התנא של המשנה דלהלן (ע"ב) שאמר, שאם נתערבו איברים של בהמה תמימה באיברים של בהמה בעלת מום, לדעת רבי אליעזר, אם כבר הקריב הכהן ראש של אחד מהם יקרבו כל הראשים, ואם לא לא יקריבם, דְּלֹא כְּ הַאי תַּנָּא – חולקים על התנא של הברייתא, דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וַחֲכָמִים עַל אֵיבְרֵי חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֵיבְרֵי עוֹלָה שֶׁיִּקְרְבוּ כולם, ורואה אני את בשר החטאת כאילו הוא עצים. וכן לא נחלקו באופן שנתערבו איברי חטאת הכשרים להקרבה בְּאֵיברים של רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע הפסולים להקרבה, שֶׁלֹּא יִקְרְבוּ. עַל מַה נֶּחְלְקוּ, עַל אֵיבְרֵי עוֹלָה תְּמִימָה הראויה להקרבה שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֵיבְרֵי עולה בַּעֲלַת מוּם הפסולה להקרבה, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יִקְרְבוּ כולם וְרוֹאֶה אֲנִי – ומחשיב אני את האיברים של בעלת המום שעלו לְמַעֲלָה – על גבי המזבח כְּאִילּוּ הֵן עֲצִים. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא יִקְרְבוּ, אלא תעובר צורתן ויצאו כולם לבית השריפה. הרי שלדעת רבי יהודה כשנתערבו איברי חטאת בעולה גם חכמים מודים שיקרבו כולם, ואילו לדעת תנא דמתניתין אף בזאת סוברים חכמים שיצאו כולם לבית השריפה. וכן כשנתערבו איברי תמימה באיברי בעלת מום, לדעת רבי יהודה בשיטת רבי אליעזר יקרבו כולם, ואילו לדעת התנא להלן רק באופן שכבר הקריבו אבר אחד יקרבו כולם.

עתה מבארת הגמרא את שיטת התנא של הברייתא. שואלת הגמרא: וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מַאי שְׁנָא – במה שונים רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע מאיברי עולה שנתערבו באיברי חטאת שאף לדעתו לא יקרבו אפילו לשם עצים, משום דְּלֹא חָזוּ – שאינם ראוים להקרבה, ובבהמות שאינן ראויות להקרבה אף הוא מודה שאין להעלותן על גבי המזבח אפילו לשם עצים, אם כן בהמה בַּעֲלַת מוּם נַמִּי לֹא חָזֵי – אינה ראויה להקרבה, ומדוע סבר רבי אליעזר שכשנתערבו איברי עולה תמימה באיברי עולה בעלת מום יקרבו כולם.

רש"י

הא דרביה. הא דתנן לעיל רואין אותו כאילו הוא יין אדום דרביה הוא דמחמיר בביטול כי היכי דמחמיר במין ומינו ואמר לא בטיל כלל ומין בשאינו מינו נמי דאית ליה דבטל וקיימא ליה כל זמן שמראה המועט ניכר ברוב לא בטיל מחמיר נמי ואמר דהיכא דמראיהן שוין כגון יין לבן במים דרואין אותו כאילו אדום ולא סגיא ליה ברובא: **אין דם מבטל דם.** אצל זריקה ואצל כיסוי: **ואין רוק.** הטהור מבטל רוק הזב: **ואין מי רגלים.** טהורים מבטלים מי רגלים של זב ומטמא ואע"פ שרבות הטהורות על הטמאות בכלי: **רבא אמר.** לעולם חד תנא היא וכרביה ס"ל והא דקאמר ברובא סגי: **בדלי שתוכו טהור וגבו טמא.** כגון שנטמא גבו בטומאת משקין דרבנן דקי"ל (נדה דף ז:) תוכו אוגנו אוזניו וידיו טהורין: **דמדינא סגי ליה.** בכניסת מים לתוכו כל דהו שתעלה טבילה לשפתו דהא תוכו אין צריך טבילה: **ורבנן הוא הגזור.** שיטבלנו יפה דאי אמרת דסגי ליה בטבילת גבו דילמא חייס עלייהו על מי החטאת שלא יתערבו מי המקוה לתוכו ויפסלו ולא מטביל ליה לשפת הכלי לפיכך גזרו עליו להטבילו ולפוסלו וכיון דאיכא ריבוייא תו לא צריך דהא טבילת תוכו חומרא בעלמא הוא: **והיכא דאיכא חזותא.** מילי דלא תלי בטעמא אלא בחזותא כגון לענין טבילת מקוה בחזותא: **ופליגא דרבי אלעזר.** הא דריש לקיש דאמר איסורין מבטלין זה את זה: **כשם שמצות אין מבטלות זו את זו.** כדאמרן לקמן: הלל **כורך פסח מצה ומרור בבת אחת.** ולא אתי טעם מרור ומבטל לי' לטעם מצה: חרסן

תוספות

דמין במינו בטל לרבי יהודה דהתם מין בשאינו מינו הוא אע"ג דחשיבי ליה קצת מין במינו לומר דבטל ברוב אי לאו טעמא דרואין כמו מין במינו מ"מ מין במינו גמור לא הוי ומיהו לגירסא זו לא יתכן ליישב הא דנקט מלא רוקין כמו לפירוש הקונטרס דהוה מצי למימר דלי שיש בו רוקין וא"ת ואמאי דוחקיה לשנויי הא דידיה הא דרביה לימא דברייתא כרבנן דמתני' דאית להו רואין ומין במינו בטל ויש לומר דאי כרבנן דמתני' א"כ היה צריך כל כך מי המקוה שאם היו מי חטאת יין אדום הוה דידה וברייתא קתני דסגיא ברובא וא"ת ולר' יהודה אמאי סגי ליה ברובא נימא רואין וי"ל דלא שמעינן לר' יהודה רואין אלא במין שאינו מינו כגון יין לבן וחלב אבל מין במינו גמור לא שמעינן ליה דאית ליה רואין וצריך לדקדק מ"ש גבי קדשים וטומאה ומקוה אמרינן רואין הכא ובמכות (דף ג:) וגבי איסורא לא אמרינן רואין אלא מין במינו מדאורייתא ברובא וגבי טומאה נמי איכא דוכתא דלא אמרינן רואין וגבי ציר בבכורות בפרק הלוקח בהמה (ד' כג:) ושיליא דלא מטמאה לא במגע ולא במשא ואמר רבי יוחנן משום ביטול ברוב נגעי בה ואי אפשר לברר טעם אלא היכא דאיתמר איתמר היכא דלא איתמר לא איתמר ועוד צריך לדקדק דפעמים דאמר רואין מן המבטל כגון במתני' דם שנתערב בדם הבהמה נתערב ביין ופעמים מן הבטל גבי דלי יין לבן וחלב פעמים דאמר רואין להחמיר כי ההיא דדלי ופעמים להקל כגון במתני' דמכשירי ליה לזריקה וי"ל דבשביל המיעוט שלא יתבטל רואין המיעוט (או) הרוב בין להקל בין להחמיר: ה"ג **הא** דידיה הא דרביה. בכוליה הש"ס דקים לן דר' יהודה ס"ל מין במינו לא בטל הייגו משום דסמכינן אשינויא דרבא:

הָא דִידֵיהּ, הָא דְּרַבִּיהּ. דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אֵין דָּם מְבַטֵּל דָּם. אֵין רוֹק מְבַטֵּל רוֹק, וְאֵין מֵי רַגְלַיִם מְבַטְּלִין מֵי רַגְלַיִם. רָבָא אָמַר, בְּדִלְי שֶׁתּוֹכוֹ טָהוֹר וְגַבּוֹ טָמֵא, עָסְקִינַן. דְּמִדִּינָא סַגִּי לְהוּ בְּכָל דְּהוּ, וְרַבָּנַן הוּא דְּגָזְרוּ בְּהוּ, דִּילְמָא חָיְיס עָלֵיהוּ וְלָא (מבטיל) [מַטְבִּיל] לֵיהּ, וְכֵיוָן דְּאִיכָּא רִיבּוּיָא לָא צָרִיךְ. אָמַר רָבָא, אָמוֹר רַבָּנַן בְּמַטְעָמָא, וְאָמוֹר רַבָּנַן בְּרוּבָּא, וְאָמוֹר רַבָּנַן בְּחָזוּתָא. מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, בְּטַטְעָמָא. מִין בְּמִינוֹ, בְּרוּבָּא. הֵיכָא דְּאִיכָּא חָזוּתָא, בְּמַרְאֶה. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כְּשֵׁם שֶׁאֵין מִצְוֹת מְבַטְּלוֹת זוֹ אֶת זוֹ, כָּךְ אֵין אִיסּוּרִין מְבַטְּלִין זוֹ אֶת זוֹ. מַאן שָׁמְעַת לֵיהּ דְּאָמַר, אֵין מִצְוֹת מְבַטְּלוֹת זוֹ אֶת זוֹ, הִלֵּל הִיא. דְּתַנְיָא, אָמְרוּ עָלָיו עַל הִלֵּל הַזָּקֵן, שֶׁהָיָה כּוֹרְכָן בְּבַת אַחַת, וְאוֹכְלָן, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר ׳עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ׳.

תנו

רבא אמר בדלי שתוכו טהור כו'. תימה אם כן מלא רוקין אמאי כאילו לא טבל ומלא מי רגלים אמאי רואין כאילו הוא יין ושמא לא קאי רבא אלא אמי חטאת: **אמור** רבנן בטעמא. ומדלא נקט בששים או במאה משמע דמדאורייתא איירי שהוא בטעמא וכן משמע לעיל דטעם כעיקר דאורייתא דאמר באורז שיש בו טעם דגן דחייב בחלה ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח וקשה מכאן לפי' הקונטרס דפ' גיד הנשה (חולין דף צח:) גבי לא נצרכה אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור והכא שרי ופירש שם בקונטרס דלהא מילתא זהו למעוטי שאר קדשים אבל חולין שפיר גמירי מיניה דהא קים לן מאחרי רבים להטות דבטלי ברובא וילפינן מהכא להחמיר דלא ליבטל אלא במאה ולרבא לית ליה טעמא כעיקר בחולין כדמפרש ואזיל מדאורייתא ברובא בטל אלא מדרבנן והכי שמעינן ליה לר' יוחנן במסכת עבודה זרה (דף סז:) כל שטעמו ולא ממשו אין לוקין עליו והא דילפינן ליה בפסחים (דף מד.) מנזיר משרת ליתן טעם כעיקר סבירא להו לאמוראי בתראי דאסמכתא בעלמא הוא ולאו מילף הוא דהוי להו נזיר וגיעולי גוים שני כתובים הבאים כאחד אי נמי גיעולי גוים חידוש הוא כדאמרינן התם ומשרת להיתר מצטרף לאיסור כך פירש בקונטרס ואי אפשר לומר כן כדמוכח בשמעתין ומפרש ר"ת דמין בשאינו מינו מדאורייתא בטעמא דנפקא לן ממשרת ומין במינו ברובא והא דאמר אביי בפרק כל הבשר (חולין דף קח.) ש"מ טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא דאי ס"ד דרבנן מבשר בחלב מ"ט לא גמרינן דחידוש הוא אי חידוש הוא אע"ג דליכא נותן טעם נמי אמר ליה רבא דרך בישול אסרה תורה פירוש ולעולם דרבנן התם דיחויא בעלמא הוא כלומר דמהכא לא תידוק ובפרק בתרא דע"ז (דף סז:) דא"ר יוחנן טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו הייגו במינו דמדאורייתא ברובא בטלי וטעמו וממשו דקאמר התם דלוקין כגון שהאיסור בעין ומכירו וכי קאמר טעמו ולא ממשו דאין לוקין ה"ה דאפי' טעמו וממשו אם אין מכירו אלא נקט טעמו ולא ממשו לרבותא דאפ"ה אסור א"נ טעמו ולא ממשו נקט משום דפסיקא ליה בכל ענין אפילו שלא במינו הוי טעמו ולא ממשו ואסורין ועוד יש לפרש כולה שלא במינו והיכא דאיכא כזית בכדי אכילת פרס קרי ליה טעמו וממשו והיכא דליכא כזית בכדי אכילת פרס קרי ליה טעמו ולא ממשו וה"ר יוסף דאורלינ"ש היה מפרש דלכך לא לקי אטעם בעיקר אפי' שלא במינו דרבי יוחנן סבר לה כר"ע דילף מגיעולי גוים וליכא אלא עשה דתעבירו באש (במדבר לא) דמצריך ליבון והגעלה ור"ת השיב לו דאית לן למימר אהדריה לאיסוריה כדאשכחן בפרק הלוקח עובר פרתו (בכורות דף טו:) דתנן הגזז והעובד בהן סופג את הארבעים אע"ג דלא נפקא לן אלא מדכתיב תזבח ולא גיזה אלא הייגו טעמא משום דאהדריה לאיסוריה דלא תעבוד ולא תגזז ומיהו לא דמי כל כך להאי דהתם ניחא דהתם אמר קרא תזבח זביחה התרתי לך בקדשים שהוממנו ולא גיזה והא דאמרינן בירושלמי דערלה פרק שני אמר רבי אבהו א"ר יוחנן כל נותני טעמים אין לוקין עליהן חוץ מנותן טעם דנזיר יש לפרש דבהיתר מצטרף לאיסור מיירי דבפרק אלו עוברין (פסחים דף מג:) ובפרק ג' מינים (נזיר דף לה:) קאמר ר' אבהו א"ר יוחנן גופיה כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר וקרי ליה בירושלמי נותן טעם כעין נזיר ששרה פתו ביין ומיהו סוגיא דירושלמי מוכחא דבנתינת טעם איירי וא"ת אי טעם כעיקר דאורייתא מאי פריך בפרק אלו עוברין (פסחים דף מד.) ובפרק ג' מינים (נזיר דף לו:) גבי שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהם שתי סאין כו' ואי אמרת כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אמאי אמרינן שאני אומר כי אמרינן נמי דכזית בכדי אכילת פרס לאו דאורייתא תיקשי ליה אמאי אמרינן שאני אומר כיון דטעם כעיקר דאורייתא וי"ל דהתם במינו וכן משמע בפרק הערל (יבמות דף פב.) דקאמר ריש לקיש והוא שרבו חולין על התרומה ואי במינו ניחא אבל שלא במינו לא שייך רבייה ואם תאמר אם במינו כיון דרבו בטלו להו ברובא אף על גב דאיכא כזית בכדי אכילת פרס ויש לומר דמכל מקום בכדי אכילת פרס חמיר דלוקה עליו שלא במינו א"כ במינו יש לנו להחמיר דלית לן למימר שאני אומר כיון דלקי שלא במינו דלכל מילתא משוינן להו כי היכי דמצרכי ששים בין במינו בין שלא במינו ומיהו אכתי קשה דהא סתמא דנזיר ופסחים אליבא דרבי יוחנן ורבי יוחנן מוקי לה בפרק הערל (ג"ז שם) אע"פ שלא רבו ואם כן כי נמי אמרת כזית בכדי אכילת פרס לאו דאורייתא תיקשי ליה אמאי אמרינן שאני אומר דכיון דלא רבו ספיקא דאורייתא הוא וי"ל דהמ"ל וליטעמיך וכה"ג איכא טובא ועוד הארכתי בפרק גיד הנשה (חולין דף צט. ד"ה גלי) דגריס ר"ת התם לא נצרכא אלא להיתר מצטרף לאיסור מין במינו ברובא הייגו דלא כתנא דמתניתין דאית ליה רואין אפילו דם בדם: **אמרו** עליו על הלל שהיה כורכן בבת אחת. בזמן הבית היה ששלשתן דאורייתא ואם תאמר ומנלן דקסבר אין מצות מבטלות זו את זו דילמא היה לוקח הרבה מכל אחד ואחד דכי האי גוונא לא מבטל כדפרישית לעיל:

תוספות

שלישי טהור. מכאן מייתי רבינו תם ראיה בפרק שני דמס׳ ע״ז (דף לג:) גבי כסי פעם ראשון ושני אסור שלישי מותר דמיירי בהדחה ששתה בו הגוי דומיא דהך דהכא ולא כמו שפירש רש״י דמיירי בשתה בו הגוי ראשון ושני קודם ששתה בו ישראל כלל ודוקא כלי חרס הוא דבעי הדחה שלשה פעמים אבל כוסות של עץ או של כסף אפילו בחד זימנא סגי: **רבי** אליעזר בן יעקב אומר כו׳. מכאן ראייה לר״ת דמין במינו בטיל דקיי״ל משנת ר׳ אליעזר בן יעקב קב ונקי: **אף** הרוטבו במים טמא. פירוש מלחלחו במים וא״ת כי לא רוטבו נמי הא תנן בפרק דם נדה (נדה דף נד:) ואם יכולין להשרות ולחזור לכמות שהיו מטמאין לחים ומטמאין יבשים ועוד מאי טעמייהו דרבנן וי״ל האי דקתני התם וכמה שרייתו בפושרין מעת לעת והכא בדלא הדר מעת לעת הילכך יבש טהור ומיהו נראה דרבי יהודה לאו איבש דרבנן קאי אלא אלח ולאשמועינן דאינו יוצא מטומאה ע״י שרייה אפי׳ במים טובא וכן משמע בתוספתא דקאמרי רבנן אף זה משנתנו לתוך מים ורבו עליו טהור: **במאי** קמיפלגי אמר רב זביד בגחרין גזירה במקדש קמיפלגי. ואם תאמר מאי קשיא ליה במאי קמיפלגי לימא דפליגי ברואה אני דר׳ אליעזר מכשיר לזורק משום דאמרינן רואה אני דם הפסולים ודם התמצית כאילו דם מים ורבנן אסרי דלית להו רואה אני ואסור לזורק דם פסולין למזבח וכי האי גוונא פליגי בסיפא גבי ניתנין למעלה שנתערבו בניתנין למטה והיינו טעמא נמי דמתן אחת במתן ארבע ויש לומר דלא משמע ליה דפליגי בהא מדלא פירש רבי אליעזר דמכשר משום דרואה אני כדמפרש בסיפא אלא ודאי הני רבנן דהכא אית להו רואה אני וטעמייהו משום גחרין תדע מדאיצטריך למיתני הך בבא בכלל וההיא דדם בעלי מומין דהשתא בניתנין למעלה ולמטה ששניהם כשירים לא אמרינן רואה אני בדם פסולין מיבעיא ואי משום רבי אליעזר דאפילו בדם פסול אית ליה רואה אני הוה ליה לרבי אליעזר לפרושי בהדיא ועוד נראה כמו שפירש לעיל (דף עז: ד״ה בדם) גבי בדם הבהמה או בדם חיה דבחולין ובפסולין ובתמצית מודו כולי עלמא דשרי לשם מים ולא אסרי אלא במידי דהקרבה כגון ניתנין למעלה בניתנין למטה ומתן אחת במתן ארבע דכיון דשניהם דמים כשירין אין לנו להתיר לשנות בדם כשר לזורקו על המזבח אפילו לשם מים כדי להכשיר את העליונים אבל בחולין ופסולין לא חיישי אי שרי לזורקו לשם מים עם הכשר כיון דיש בילה אם כן על כרחין טעמייהו משום גחרין אבל בחולין ובדם חיה דלא שכיחי בעזרה לא גזר:

הכי גרסינן דמר סבר גחרין. אם נפרש דגזרינן היכא דאין בדם הפסולין כדי לבטל הכשר אטו היכא דיש בו כדי לבטל קשה דאם כן ניפלוג רבי יהודה בהא דאמר אין דם מבטל דם וכי האי גוונא פריך לקמן (דף פא:) גבי הניתנין בפנים שנתערבו בניתנין בחוץ וניפלוג נמי רבי אליעזר בהא אלא הכא גזרינן דילמא אתי לאכשורי דם הפסולין לזריקה בעינייהו וכן דם התמצית והך גזירה שייכא אפילו לרבי יהודה וכן פירש בקונטרס לעיל על משנה זו והא דלא גזרינן בדם הבהמה ובדם החיה משום דבדהוא לא אתי למיטעי לאכשורי בעיניה ומיהו לרב פפא דאמר בדם התמצית מצוי לרבות על דם הנפש קמיפלגי אי אפשר לומר כן דעל כרחין גזר היכא דלא רבה אטו היכא דרבה והך גזירה ודאי לא שייכא לר׳ יהודה משום דמינו הוא:

רב פפא אמר דכולי עלמא גחרין. כן כתוב בספרים ור״ת מצא בספר ישן דכולי עלמא אין גחרין ומפרש אין גחרין דילמא אתי למיזרקיה בעיניה דבהא לא אתי למיטעי והא דאסרינן בפסולין גזרינן מיעוט אטו רוב ומודה בהא ר״א משום דשכיחי ופי׳ זה משונה וסוגיא זו משונה וגירסת הספרים עיקר: **אמר** לו ר״א הרי הוא עובר על בל תגרע. לא ס״ד דר׳ אליעזר שיקשה לו ר׳ יהושע מבל תוסיף משום דרואה אני כאילו הוא מים ור׳ אליעזר שהשיבו לפי דבריו של רבי יהושע השיבו דלית ליה טעמא רואה אני לשם מים:

תנן התם במסכת פרה צלוחית שנפל לתוכו מים כל שהוא כו׳. חומרא דמי חטאת הוא דמדאורייתא בטל ברובא:

רש״י

חרסן של זב וזבה. עביט של מי רגלים ונשבר וחרסיו בלעו ממי רגלים הזובים וזן מטמאין במשא שאע״פ שנבלעו טמאים כדתנן במסכת כלים (פ״ט מ״ה) ומייתי לה בגמרא דנדה חרסן שבלעו משקין טמאין ונפלו לאויר תנור התנור טמא שסוף משקה לצאת בהיסק התנור: **פעם ראשון ושני.** כבסו ב׳ פעמים טמא שעדיין לא פלטו ממי רגלים שבו וזן אחד ממעייני הזוב:

ג׳ טהור. משנתן לתוכו מים שלשה פעמים טהור שפלטו מי הרגלים הנבלעין בו: **אבל לא נתן לתוכו מים.** אלא מי רגלים של אדם טהור להוציא את של זב הנבלעים בו טמא דמין במינו לא בטל: **ופרכינן מאן שמעת ליה דאמר מין במינו לא בטל רבי יהודה.** ושמע מינה מאן ת״ק דרבי אליעזר בן יעקב ר׳ יהודה היא וקאמר דמשקין הנבלעין בחרס בתלתא זימני פלטי: **ורמינהו פשתן שטוואתו נדה מסיטו טהור.** שהרי יבש הרוק ומשיבש אינו מטמא כדאמר במסכת נדה מוכי ירוק כעין רקיקה: **ואם היה לח (היה) מסיטו טמא.** שהרוק הלח מטמא במשא: ה״ג ר׳ יהודה **אומר אף הרוטבו במים טמא משום משקה פיה.** בתוספתא דמסכת טהרות אף המלחלחו במים לאחר שיבש חזר הרוק להיות לח מחמת המים וטמא משום משקה פיה: **ואפי׳ טובא.** אפי׳ כבסו פעמים הרבה קאמר טמא: **שאני** רוק דקריר. טרישטריט״ש בלע״ז נכנס בפשתן בחזקה וקשה לצאת אבל מי הרגלים לא בליעי בחרס כולי האי: **בגוזרין גזירה במקדש פליגי.** אם עושין סייג בקדשים להרחיק מן העבירה ולא חיישינן להפסד קדשים שלא יפסיד את אלו בשביל סייג דאחרים קמיפלגי: **ת״ק סבר גוזרין.** הילכך נתערב דם כשר בדם פסול או בדם התמצית ואף על פי שאין בפסול ולא בתמצית כדי לבטל את הכשר ישפך לאמה גזירה דילמא אתי לאכשורי נמי היכא דיש בדם הפסול או בדם התמצית כדי לבטל את הכשר והאי דלא גזרינן הכא בנתערב בדם הבהמה או בדם החיה משום דחולין בעזרה לא שכיחי אבל פסולין שכיחי וכן תמצית שכיח דרבה על הנפש ורבי אליעזר חשו חכמים שלא להפסיד קדשים מחמת גזירה הילכך עד שיהא מן הפסול כדי שאילו היו מים לא היה ניכר דם הכשר בו מכשרינן ליה לזריקה: **ה״ג רב פפא אמר דכ״ע גוזרין והכא בדם התמצית מצוי כו׳:** דכ״ע גוזרין. דלא חשו להפסד קדשים ובנתערב בדם הפסולין דמילתא דשכיחא הוא לא פליג רבי אליעזר אלא בנתערב דם התמצית לחוד פליג ומשום דקא סבר דם התמצית של בהמה אינו מצוי להיות רבה על דם הנפש הילכך אמאי נגזור הוה ליה כנתערב בדם חולין דלא גזרינן ביה מידי משום דלא שכיח. ות״ק סבר פעמים שהוא רבה על דם הנפש הילכך גזרינן ביה היכא דלא רבה אטו היכא דרבה ומיהו אם לא נמלך ונתן כשר דגזירה בעלמא הוא: **בשלמא לרב פפא.** דאמר לא פליג רבי אליעזר ברישא משום הכי לא עריב ותני להו ישפך דבסיפא פליגי ורישא דברי הכל: **אלא לרב זביד ליערבינהו וליתנינהו.** נתערב בדם הפסולים או בדם התמצית ישפך לאמה קשיא: **מתני׳ דם תמימים בדם בעלי מומין.** מילתא דשכיחא היא וישפוך לאמה גזירה שמא [לא] ירבה עליו ויכשירוהו: נתערב כוס של דם בעלי מומין בכוסות של כשרין ואינו ניכר: **דמים הניתנין למטה.** מן החוט שנתערבו בדם חטאת שניתן למעלה: **רבי אליעזר אומר יתן למעלה.** מתנות חטאת ואף על פי שהתחתונים מעורבין בו הואיל ואינו מתכוין: **התחתונים למעלה.** רואה אני אותן כאילו הן מים ומפני שמצוה להקדים עליונים לתחתונים כדאמר בפרק כל התדיר (לקמן דף פט.) שיהו כל החטאות קודמות לעולות: **יתן למעלה.** תחילה ואח״כ למטה ונתינת מטה תעלה לו לשפיכת שירים של חטאת ולהתחיל מתנות עולה: **ישפך לאמה.** דלית להו רואין ואין משנין בתחתונים בשביל להכשיר העליונים: **ואם לא נמלך ונתן כשר.** העליון דהא ניתן ממנו למעלה:

תָּנוּ רַבָּנַן, חַרְסָן שֶׁל זָב וְזָבָה, פַּעַם רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, טָמֵא. שְׁלִישִׁי, טָהוֹר. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁנָּתַן לְתוֹכוֹ מַיִם. אֲבָל לֹא נָתַן לְתוֹכוֹ מַיִם, אֲפִילּוּ עֲשִׂירִי טָמֵא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, שְׁלִישִׁי, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לְתוֹכוֹ מַיִם, טָהוֹר. מַאן שְׁמָעַת לֵיהּ דְּאָמַר, מִין בְּמִינוֹ לֹא בָטֵל, רַבִּי יְהוּדָה. וּרְמִינְהוּ, פִּשְׁתָּן שֶׁטְּוָוּאָתוֹ נִדָּה, מְסִיטוֹ טָהוֹר. וְאִם הָיָה לַח מְסִיטוֹ, טָמֵא מִשּׁוּם מַשְׁקֶה פִּיהָ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף הָרוֹטְבוֹ בְּמַיִם, טָמֵא מִשּׁוּם מַשְׁקֶה פִּיהָ. וַאֲפִילּוּ טוּבָא. אָמַר רַב פָּפָא, שָׁאנִי רוֹק, דְּקָרִיר: נִתְעָרֵב בְּדַם הַפְּסוּלִין יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה: בְּמַאי קָמִיפְּלְגִי. אָמַר רַב זְבִיד, בְּגוֹזְרִין גְּזֵירָה בַּמִּקְדָּשׁ, קָא מִיפְּלְגִי. דְּמַר סָבַר גּוֹזְרִין, וּמַר סָבַר לֹא גּוֹזְרִין. רַב פָּפָא אָמַר, דְּכוּלֵּי עָלְמָא גּוֹזְרִין. וְהָכָא, בְּדַם הַתַּמְצִית מָצוּי לְרִבּוֹת עַל דַּם הַנֶּפֶשׁ, קָא מִיפְּלְגִי. מַר סָבַר, שְׁכִיחַ. וּמַר סָבַר, לֹא שְׁכִיחַ. בִּשְׁלָמָא לְרַב פָּפָא, הַיְינוּ דְּקָתָנֵי 'נִתְעָרֵב בְּדַם הַפְּסוּלִין יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה, (אוֹ) בְּדַם הַתַּמְצִית יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה'. אֶלָּא לְרַב זְבִיד, לִיעָרְבִינְהוּ וְלִיתְנִינְהוּ. קַשְׁיָא: **מִשְׁנָה** דַּם תְּמִימִים בְּדַם בַּעֲלֵי מוּמִין, יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה. כּוֹס בְּכוֹסוֹת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם קָרַב כּוֹס אֶחָד, יִקְרְבוּ כָּל הַכּוֹסוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֲפִילּוּ קָרְבוּ כּוּלָּן, חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן, יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה. הַנִּיתָּנִין לְמַטָּה שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּנִיתָּנִין לְמַעְלָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יִתֵּן לְמַעְלָה, וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת הַתַּחְתּוֹנִים מְלֻמְעָלָן כְּאִילּוּ הֵם מַיִם, וְיַחֲזוֹר וְיִתֵּן לְמַטָּה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה. וְאִם לֹא נִמְלַךְ וְנָתַן, כָּשֵׁר.

הניתנין

שנינו במשנה (לעיל עח.) שכאשר נתערב דם קרבן בדם חולין, סבר רבי יהודה שאין הדם מתבטל כלל, כיון שמין במינו אינו בטל. הגמרא מביאה ברייתות שנכתב בהן כדעתו, ומקשה סתירה ביניהן: **תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא** (תוספתא טהרות פ"ה ה"ג), **חֵרְסָן** – כלי חרס שהיה עשוי למי רגלים **שֶׁל זָב וְזָבָה,** ונשבר, ומי רגליהם שהם אב הטומאה בלועים בשבריו, ורוחצו כדי להוציאם ממנו, **פַּעַם רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי** שרוחצו עדיין הוא **טָמֵא,** כי עדיין לא נפלטו, ובפעם **שְׁלִישִׁי, טָהוֹר.** מבארת הברייתא: **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שבשלישית טהור, **שֶׁנָּתַן לְתוֹכוֹ מַיִם, אֲבָל לֹא נָתַן לְתוֹכוֹ מַיִם** אלא מי רגלים של אדם טהור כדי להוציא את מי רגלי הזב, **אֲפִילּוּ** בפעם **עֲשִׂירִי** עדיין החרסן **טָמֵא,** כיון שהוא מין במינו ואינו בטל. אולם **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, שְׁלִישִׁי,** כלומר כשנתן בחרסן שלש פעמים, **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לְתוֹכוֹ מַיִם** אלא מי רגלים של אדם טהור, החרסן **טָהוֹר,** שמין במינו בטל וביטלו מי רגלים של הטהור את מי רגלי הזב הבלועים בכלי.

מַאן שֶׁמְּעַת לֵיהּ דְּאָמַר – מי הוא ששמענו שסבר שמין **בְּמִינוֹ לֹא בָּטֵיל,** הלא **רַבִּי יְהוּדָה** הוא, שאמר כן במשנתינו (לעיל עח.), אם כן מוכח שתנא קמא בברייתא זהו רבי יהודה, וסבר שנתינת מים שלש פעמים על המי רגלים מפליטים אותם. **וּרְמִינְהוּ** – וקשה ממה ששנינו בברייתא (תוספתא טהרות פ"ד ה"ו), **פִּשְׁתָּן שֶׁטְּוָוּאָתוֹ נִדָּה,** ולצורך הטויה לחלחה את הפשתן ברוק פיה שהוא טמא, אם כבר יבש הפשתן, **הִמְסִיטוֹ** [–המזיזו] **טָהוֹר,** כי הרוק מטמא רק כשהוא לח, **וְאִם הָיָה** הפשתן עדיין **לַח** מהרוק, **הִמְסִיטוֹ טָמֵא מִשּׁוּם מַשְׁקֶה פִּיהָ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף** לאחר שיבש הפשתן, **הָרוֹטְבוֹ** [–המלחלחו] **בְּמַיִם,** שעל ידי זה חזר הרוק להיות לח, **טָמֵא** המסיטו **מִשּׁוּם מַשְׁקֶה פִּיהָ.** ומשמע מדברי רבי יהודה, **וַאֲפִילּוּ טוּבָא** – אפילו אם ירטיבו הרבה פעמים, טמא. אם כן זה סותר את דבריו לעיל שמי רגלי הזב הבלועים בחרסן, יוצאים ממנו בשלש פעמים שישטף במים. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא, שָׁאנִי** [–שונה] **רוֹק** משאר דברים, שאינו יוצא מהפשתן אפילו ברחיצות רבות, כיון **דְּקָרִיר** – הוא מחלחל בתוך הפשתן ונאחז בו בחזקה, אבל מי רגלים נפלטים מהחרסן בשלש רחיצות.

שנינו במשנה: **נִתְעָרֵב בְּדַם הַפְּסוּלִין יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה.** מבואר במשנה שנחלקו תנא קמא ורבי אליעזר בדם קרבן שנתערב בדם פסולים או בדם התמצית, תנא קמא סבר שפסול מלזורקו ואפילו אם הדם הכשר הוא הרוב, ואילו רבי אליעזר מכשיר. הגמרא מבארת במה נחלקו תנא קמא ורבי אליעזר.

מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** – במה נחלקו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב זְבִיד, בְּגוֹזְרִין גְּזֵירָה בַּמִּקְדָּשׁ קָא מִיפַּלְגִי** – נחלקו אם יש לחכמים לגזור גזירה במקדש ואף שעל ידה יהיה הפסד לקדשים, כדי שלא יבואו לטעות ולעשות שלא כדין באופנים אחרים, או שאין לגזור כי יש לחשוש להפסד קדשים. **דְּמַר** – תנא קמא **סָבַר גּוֹזְרִין,** ולכן גזר ואסר לזרוק באופן שנתערב דם קרבן בדם פסולים או דם תמצית אף כשלא נתבטל בהם, כדי שלא יבואו להכשיר בטעות אף כשנתבטל, שאז הוא פסול מן התורה. **וּמַר** – רבי אליעזר **סָבַר לֵא גּוֹזְרִין,** כי יש לחשוש להפסד קדשים שיפסלו מחמת הגזירה, ולכן לא גזר על דם שנתערב בדם פסולים ובדם התמצית, וכל זמן שלא התבטל בהם, עדיין כשר להזרק.

שיטה נוספת בביאור המחלוקת: **רַב פַּפָּא אָמַר, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – לדברי הכל **גּוֹזְרִין** גזירה במקדש ואין חוששים להפסד קדשים, ואכן לא נחלקו בדם שנתערב בדם פסולים ולדברי הכל גוזרים בו שיפסל, **וְהָכָא** – כאן לגבי דם שנתערב בדם תמצית שבזה כן נחלקו, **בְּדַם הַתְּמְצִית מָצוּי לִרְבּוֹת עַל דַּם הַנֶּפֶשׁ קָא מִיפַּלְגִי** – חלוקים הם האם שכיח הדבר שיהיה דם התמצית הרוב ודם הנפש המיעוט. **מַר** – תנא קמא **סָבַר, שְׁכִיחַ** – מצוי הוא שיהיה דם התמצית יותר מדם הנפש עד כדי שדם התמצית יבטלו, ויש לחשוש שבאופן זה יבואו להכשיר לזורקו שלא כדין, ולכן גזרו בו חכמים לפוסלו אף כשדם הנפש לא בטל, **וּמַר** – רבי אליעזר **סָבַר, לֵא שְׁכִיחַ** – אין זה מצוי, ולדבר שאינו מצוי אין צריך לחשוש ולכן לא גזרו בו חכמים. אמנם בנתערב בדם פסולים שהוא מצוי שירבה על דם הקרבן, גזרו.

הגמרא מקשה על שיטת רב זביד: **בִּשְׁלָמָא** – מובן הדבר לְדעת **רַב פַּפָּא, הַיְינוּ דְּקָתָנֵי** – שזהו מה ששנה התנא במשנה בכפילות לשון, 'נִתְעָרֵב בְּדַם הַפְּסוּלִין יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה (אוֹ) בְּדַם הַתְּמְצִית יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה', ולא כלל את שניהם יחד, כי לדעת רב פפא רבי אליעזר מודה בדין הראשון וחלק רק על הדין השני, ולכן שנאו התנא לבדו כדי שלא נטעה לסבור שמה ששנינו 'ורבי אליעזר מכשיר' הוא גם על הדין הראשון. **אֶלָּא לְרַב זְבִיד** שנחלקו אם גוזרים גזירות במקדש, ומחלוקת זו שייכת גם כשנתערב דם הקרבן בדם פסולים, קשה, **לִיעָרְבִינְהוּ וְלִיתְנִינְהוּ** – היה לתנא לחבר את שני הדינים יחד והיה לו לשנות, 'נתערב בדם הפסולים או בדם התמצית ישפך לאמה, ורבי אליעזר מכשיר'. מסיקה הגמרא: **קַשְׁיָא.**

משנה

משנתינו ממשיכה לבאר את דין דמים שנתערבו: **דַּם** קרבנות **תְּמִימִים** שנתערב **בְּדַם** קרבנות **בַּעֲלֵי מוּמִין,** אף אם דם תמימים הוא הרוב, לא יזרק דם התערובת, אלא **יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה,** משום שחוששים שמא יבוא לזורקו אף כשירבה דם בעלי מומים.

אופן נוסף של תערובת דם תמימים ובעלי מומים: **כּוֹס** של דם בעלי מומים, שנתערב **בְּכוֹסוֹת** של דם תמימים, כלומר, שלא נתערבו שני הדמים בכוס אחד, אלא נתערבו הכוסות ואינו יודע באיזו מהם יש דם בעלי מומים, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם קָרַב כּוֹס אֶחָד** – אם כהן שלא ידע שנתערבו, זרק כוס אחת מהם, **יִקְרְבוּ כָּל הַכּוֹסוֹת,** כי אומרים שהכוס שנזרקה כבר היא הכוס של דם בעלי מומים, ושאר הכוסות הם דם תמימים. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֲפִילּוּ קָרְבוּ** הכוסות **כּוּלָּן, חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן,** שמסתבר שהכוס של בעלי מומים כבר נזרק, והכוס שלפנינו היא של תמימים, מכל מקום **יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה,** משום שחוששים שהכוס הנשארת היא של דם בעלי מומים.

משנתינו מבארת את דין תערובת דמים הניתנים למעלה מחוט הסיקרא, בדמים הניתנים למטה מחוט הסיקרא: דמים **הַנִּיתָּנִין לְמַטָּה** מחוט הסיקרא, כגון עולת בהמה, **שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּדַמִּים הַנִּיתָּנִין לְמַעְלָה** מחוט הסיקרא, דהיינו חטאת בהמה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** תחילה **יִתֵּן** מהדם באצבע **לְמַעְלָה** לשם מתנות חטאת, **וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת הַתַּחְתּוֹנִים מִלְּמַעְלָן** – אני מתייחס לדמי התחתונים שמצותם להינתן למטה, ועתה בהזאה זו ניתנו למעלה, **כְּאִילּוּ הֵם מַיִם,** ולא עשה איסור כששינה בו כיון שלא התכוין, **וְאַחַר כָּךְ יַחֲזוֹר וְיִתֵּן** את שאר הדם **לְמַטָּה,** ותעלה לו נתינה זו, הן עבור הדמים שדינם להינתן למטה, והן עבור שפיכת שיירי דם החטאת ליסוד. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה,** כי סוברים שאין אומרים 'רואין את דם התחתון כאילו הוא מים', וכיון שאסור לשנות את מקום נתינת הדם, אינו יכול לתת את התערובת למעלה.

המשנה מביאה אופן שבו אף לחכמים הדם כשר בדיעבד: **וְאִם לֹא נִמְלַךְ** – אם הכהן לא בא להתייעץ בחכמים כיצד לנהוג בדם התערובת, **וְנָתַן** אותו למעלה, אף חכמים מודים שהעליון **כָּשֵׁר,** משום שהאיסור של שינוי מקום דם התחתונים, אינו פוסל את הדם מלהיזרק, וכעת יחזור ויתן למטה עבור דם התחתון, ועבור שפיכת שיירי דם החטאת.

המשנה מבארת את דין תערובת דמים החלוקים במספר המתנות שניתנות מהם: דמים **הַנִּיתָּנִין בְּמַתָּנָה אַחַת, שֶׁנִּתְעָרְבוּ בַּנִּיתָּנִין בְּמַתָּנָה אַחַת,** כגון דם בכור, שנתערב בדם מעשר או בדם בכור אחר, הן נתערבו הדמים, והן נתערבו הכוסות, **יִנָּתְנוּ בְּמַתָּנָה אַחַת (מֵהֶן),** מפני שהדמים נבללו היטב ובכל טיפה שנותן יש משני הדמים, וכן בנתערבו הכוסות, זורק מכל כוס מתנה אחת.

דין נוסף: הניתנים **בְּמַתָּן אַרְבַּע,** שנתערבו בניתנים **בְּמַתָּן אַרְבַּע,** כגון דם עולה בדם שלמים, **יִנָּתְנוּ בְּמַתָּן אַרְבַּע.**

דין נוסף: הניתנים **בְּמַתָּן אַרְבַּע,** כגון עולה, שנתערבו בניתנים **בְּמַתָּנָה אַחַת,** כגון בכור, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יִנָּתְנוּ בְּמַתָּן אַרְבַּע,** ורואים את הניתנים במתנה אחת בשלש המתנות המיותרות כאילו הם מים, ולכך אינו עובר על 'בל תוסיף'. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** חולק **וְאוֹמֵר, יִנָּתְנוּ בְּמַתָּנָה אַחַת,** ויוכשר גם הניתן במתן ארבע, משום שבדיעבד די במתנה אחת, ולא ינתנו במתן ארבע, משום שסובר שאין אומרים רואים את הניתנים במתנה אחת כאילו הם מים, ואם כן יעבור על בל תוסיף.

משא ומתן שהיה בין רבי אליעזר לרבי יהושע בזה: **אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** לרבי יהושע, לשיטתך, **הֲרֵי** כשנותן אחת מדם הניתנים במתן ארבע, **הוּא עוֹבֵר עַל בַּל תִּגְרַע. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,** ולשיטתך, **הֲרֵי** כשנותן ארבע מדם הניתנים במתנה אחת, **הוּא עוֹבֵר עַל בַּל תּוֹסִיף. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, לֹא נֶאֱמַר בַּל תּוֹסִיף אֶלָּא כְּשֶׁהוּא** – הדם הניתן במתנה אחת, הוא **בְּעַצְמוֹ** ונותנו במתן ארבע, אבל כשנותנו במתן ארבע מפני דם אחר המעורב בו, אינו עובר. **אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,** אף **לֹא נֶאֱמַר בַּל תִּגְרַע אֶלָּא כְּשֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ,** אבל כשנותנו במתנה אחת, מפני דם אחר המעורב בו, אינו עובר.

רבי יהושע ממשיך לבאר את שיטתו: **וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, כְּשֶׁנָּתַתָּ** ארבע מהניתן באחת, **עָבַרְתָּ עַל בַּל תּוֹסִיף,** וְגם **עָשִׂיתָ מַעֲשֶׂה בְּיָדְךָ** בנתינת שלש מתנות יתירות, אבל **כְּשֶׁלֹּא נָתַתָּ** מהניתן בארבע אלא מתנה אחת, אכן **עָבַרְתָּ עַל בַּל תִּגְרַע,** וְאולם **לֹא עָשִׂיתָ מַעֲשֶׂה בְּיָדְךָ.**

גמרא

שנינו במשנתינו, נתערבו כוס של דם בעל מום עם כוסות של דם תמימים, רבי אליעזר אומר, אם נזרקה אחת מהכוסות ניתן לזרוק גם את השאר, וחכמים אומרים, אפילו אם נזרקו כל הכוסות חוץ מאחת, הנותרת לא תיזרק. רבי אלעזר מבאר באיזה אופן הכשיר רבי אליעזר: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא הִכְשִׁיר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶלָּא** כשזורק את שאר הכוסות **שְׁנַיִם שְׁנַיִם,** שבאופן זה ודאי יש בכל נתינה כוס אחת כשירה, **אֲבָל** לזורקם **אֶחָד אֶחָד, לֹא** הכשיר.

רב דימי מקשה על דברי רבי אלעזר: **מֵתִיב רַב דִּימִי,** שנינו במשנתינו 'וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֲפִילּוּ קָרְבוּ כּוּלָּן חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן יִשָּׁפֵךְ לָאֻמָּה', ולרבי אלעזר, מדוע נשנו דברי רבנן שאסרו, באופן שנותרה רק כוס אחת, הרי לדבריו גם רבי אליעזר מודה שכאשר נותרה רק כוס אחת, תישפך לאמה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי יַעֲקֹב לְרַבִּי יִרְמְיָה בַּר תַּחֲלִיפָּא, אַסְבְּרָא לָךְ** – אתרץ לך, **מַאי אֶחָד, זוּג אֶחָד** – אף מה שאמרו חכמים 'חוץ מאחד', היינו חוץ מזוג אחד, כלומר שאפילו אם נשאר זוג אחד של כוסות, ישפכו לאמה.

הגמרא מבארת מדוע כפלה המשנה את מחלוקת חכמים ורבי אליעזר הן באיברים (לעיל עז:), והן בדם: **וּצְרִיכָא** – המשנה הוצרכה לכפול את המחלוקת, **דְּאִי אִיתְּמַר בְּהָא** – שאם היתה נשנית רק באיברים, היינו סבורים שדווקא **בְּהָא** – באיברים **קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שניתן להקריב את השאר, **מִשּׁוּם דְּאִיתְּעֲבִיד בֵּיהּ כַּפָּרָתוֹ** – כיון שהדם שהוא עיקר הכפרה נזרק כהלכתו, לכן לא נדקדק בהקרבת הבשר, **אֲבָל בְּהָא** – בדם, **אֵימָא מוֹדֵי לְהוּ לְרַבָּנָן** – היינו אומרים שרבי אליעזר מודה לרבנן שלא יזרקו את השאר, שלא להקריב את עיקר הכפרה בספק פסול. **וְאִי אִיתְּמַר בְּהָא** – רק בדם, היינו סבורים **שבְּהָא** – דווקא בדם **קָאָמְרִי רַבָּנָן** שאין לזרוק את השאר, **אֲבָל בְּהָא** – באיברים שאינם עיקר הכפרה, **אֵימָא מוֹדוּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר,** שתולים שהבעל מום כבר הוקרב, ושאר האיברים הם איברי תמימים. מסיקה הגמרא: **צְרִיכָא** – לכן צריכה המשנה לכפול את מחלוקתם.

הגמרא מביאה משנה בדין נתערבה טיפת מים בצלוחית של מי חטאת ודנה בשיטת רבי אליעזר שהובאה בה אם סובר יש בילה או אין בילה, ולהלן (ע"ב) מביאה הגמרא ראיה ממשנתינו: **תְּנַן הָתָם** – שנינו במסכת פרה (פ"ט מ"א), **צְלוֹחִית** של מי חטאת, **שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכָהּ מַיִם כָּל שֶׁהוּ** – כמות מועטת של מים שאינם מי חטאת, כיצד יזה על הטמא ויטהרו כדין, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יַזֶּה שְׁתֵּי הַזָּאוֹת. וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין** את כל מי החטאת שבצלוחית.

הגמרא מבררת את סברת רבי אליעזר וחכמים: **בִּשְׁלָמָא רַבָּנָן סָבְרִי** – מובנת שיטת רבנן שפסלו את כל המים, כי אף שסוברים **יֵשׁ בֵּילָה** – כל שני דברים לחים שנתערבו אני תולה שנבללו היטב, ובכל טיפה יש משניהם, שלפי זה היה להם להכשיר את המים, שהרי בכל הזאה יהיו גם מי חטאת, מכל מקום פסלו, היות וְסוברים **שהַזָּאָה צְרִיכָה שִׁיעוּר** – יש שיעור לכמות טיפת ההזאה, וכשהם מעורבים אין בהזאה כשיעור, כי יש בה גם מהפסול, וְגם **אֵין מְצָטָרְפִין לְהַזָּאוֹת** – אין מצרפים את השיעור משתי הזאות, ולכן לא יועיל שיזה שתי הזאות.

אֶלָּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שמטהר בשתי הזאות, **מַאי קָסָבַר, אִי קָסָבַר אֵין בֵּילָה** – אין ודאות שבכל טיפה יש גם מהמי חטאת, **כִּי** [–כאשר] **מַזֶּה שְׁתֵּי הַזָּאוֹת מַאי הָוֵי** – מה התועלת בזה, **דִּילְמָא תַּרְוַיְיהוּ מַיָּא קָא מַזֵּי** – שמא שתי ההזאות הם מהמים שנפלו.

אֶלָּא צריך לומר **שקָא סָבַר יֵשׁ בֵּילָה,** וודאי שבכל הזאה יש מהמי חטאת. אך עדיין צריך לברר את שיטתו, **כִּי אִי קָסָבַר אֵין הַזָּאָה צְרִיכָה שִׁיעוּר,** ודי במשהו, **לָמָּה לִי שְׁתֵּי הַזָּאוֹת,** הרי גם באחת ודאי מעורב משהו מהמי חטאת, **אֶלָּא קָסָבַר הַזָּאָה צְרִיכָה שִׁיעוּר,** והצריך שתי הזאות כדי שיצטרף משניהם שיעור הזאה. אך גם בזה צריך לברר את שיטתו, **וְאִי קָסָבַר אֵין מְצָטָרְפִין לְהַזָּאוֹת** – אין מצרפים את השיעור משתי הזאות, **כִּי מַזֶּה שְׁתֵּי הַזָּאוֹת מַאי הָוֵי, וְאִי נַמִּי** – ואפילו תאמר שסובר **שמְצָטָרְפִין לְהַזָּאוֹת, מִי יֵימַר דְּמָלֵא לֵיהּ שִׁיעוּרָא** – מהיכן נדע בודאות שבשתי ההזאות יחד יש שיעור הזאה, יתכן שרובם של שתי ההזאות הם מהמים שנפלו, ובמי חטאת שמעורבים בהם אין כדי שיעור הזאה, והיה לו או להכשיר בהזאה אחת, או לפסול אפילו בשתי הזאות.

הגמרא מביאה שלשה ביאורים בשיטת רבי אליעזר. ביאור ראשון: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, לְעוֹלָם** – באמת ניתן לפרש שרבי אליעזר סובר **יֵשׁ בֵּילָה, וְהַזָּאָה צְרִיכָה שִׁיעוּר,** וגם סובר שמצרפים משתי הזאות, ומשום כך הצריך שתים, ומה שהוקשה לרבי אליעזר לעיל 'מי יימר דמלא ליה שיעורא', כלומר שגם בשתי הזאות אין ודאות שיש בהן שיעור הזאה, מתורץ כך, **וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן,** כְּגוֹן **שֶׁנִּתְעָרְבוּ** שיעור הזאה **אַחַת** מהמים הפסולים להזאה, **בְּשִׁיעוּר הזאה אַחַת** מהמי חטאת, ובכגון זה כשיזה שתי הזאות ודאי יש שיעור הזאה אחת של מי חטאת, שהרי שיעור המים הפסולים הוא רק כשיעור הזאה אחת. לכן אמר שיזה על הטמא שתי הזאות, דהיינו את כל המים הנמצאים כעת בצלוחית, ומצרפים משתי ההזאות יחד שיעור הזאה.

ביאור שני: **רָבָא אָמַר, לְעוֹלָם** סובר רבי אליעזר **יֵשׁ בֵּילָה, וְהַזָּאָה אֵין צְרִיכָה שִׁיעוּר,** ובהזאה אחת היה לו להטהר, שהרי בודאי יש בה כל שהו מי חטאת, **וְקָנְסָא דְּקָנְסוּ רַבָּנָן** והצריכוהו להזות שתי הזאות, **כִּי הֵיכִי דְּלֵא מִשְׁתָּרֵשׁ לֵיהּ** – כדי שלא ירויח מהתערובת, כשיהיו לו על ידה יותר מי חטאת.

ביאור שלישי: **רַב אַשִׁי אָמַר,** לרבי אליעזר 'הזאה אין צריכה שיעור' וכרבא, אך חולק עליו במה שאמר ששתי הזאות הם משום קנס, ומדייק את המשנה כך, [**מַיִם כָּל שֶׁהוּ תְּנַן** – האופן שנידון במשנה הוא דווקא 'שנפלו לתוכה מים כל שהו', אך בנפלו יותר מכך, לא יועילו שתי הזאות, **וְ]אֵין בֵּילָה,** ואם כן בהזאה אחת יתכן שכולה מים פסולים, לכן **יַזֶּה שְׁתֵּי הַזָּאוֹת,** וודאי יש בהזאותיו מי חטאת,

המשך בעמוד קנה

רש"י

הניתנין במתנה אחת. כגון דם בכור שנתערב בדם מעשר בין בבלול בין בכוסות: **ינתנו במתנה אחת.** קא סלקא דעתך השתא דאמרינן יש בילה וסמכינן עליה שיש במתנה זו משניהם ואם בכוסות יתן מתנה מזה ומתנה מזה: **מתן ארבע במתן ארבע.** כמו דם עולה בדם שלמים או בדם אשם ששניהם טעונין שתי מתנות שהן ארבע ושניהם תחתונים: **מתן ארבע במתן אחת.** כגון דם עולה בבכור שהן תחתונים: **ר' אליעזר אומר ינתנו במתן ארבע.** ורואה המתנות היתירות הניתנות מדם הבכור כאילו הן מים ואין זה בל תוסיף: **במתנה אחת.** משום בל תוסיף וידי עולה יצא דכל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר: **ולא עשית מעשה בידך.** ואינו דומה עושה מעשה לירשב ואינו עושה ואיסור בא מאיליו: **גמ' וצריכא.** לפלוגי בתרוייהו ר' אליעזר ורבנן בבעלי מומין איברים באיברים וכוסות בכוסות: **דאי אשמעינן באיברים.** בהדהיא קאמר ר' אליעזר יקריבו משום דאיתעביד כפרתו בהכשר: **אבל גבי כוסות בכוסות.** דעיקר בקלקול אימא לא: **צלוחית.** של מי חטאת המוקדשין שנפל לתוכה מים דעלמא כל שהוא: **ר' אליעזר אומר יזה שתי הזאות.** הבא להזות מהן על הטמא יזה שתים וטהר: **בשלמא רבנן סברי יש בילה.** כדתנן במתניתין אם לא נמלך ונתן כשר אלמא סמכינן אבילה ואמר לח המתערב בלח מתערב בכולו ואין לך טיפה מזה שלא [יהא] בה מחבירו קצת והכא נמי נהי דיש בילה ויש בכל הזאה מן המים הכשירים: **קסברי הזאה צריכה שיעור.** ואין כאן שיעור שהרי יש בה מן הפוסלת ואי משום דמזה שתי הזאות קא סברי אין מצטרפין אותו למלאות השניה שיעור החסר בראשונה: **אלא ר' אליעזר.** דבחדא לא סגיא ליה ובתרתי מכשר: **מאי קסבר אי קסבר אין בילה.** אין סומכין על כך דזימנין דלא מיבליל בכוליה כי מזה שתי הזאות כו': **אלא קסבר יש בילה.** אי איפשר שלא יבלול וסמכינן: **מי יימר דמלא ליה שיעורא.** שמא רוב שתיהן מן השאובין ואין בשתיהן כדי הזאה כשירה: **אמר ריש לקיש לעולם קסבר יש בילה.** כדשמעינן ליה במתניתין והאי דבעי תרתי משום דהזאה צריכה שיעור ומצטרף להזאות ודקשיא מי יימר דמלא שיעורא: **הכא במאי עסקינן כגון שנתערבו אחת באחת.** שיעור הזאה מזו ושיעור הזאה מזו ונתערבו הילכך כי מזה שתי הזאות על כרחך מלי ליה שיעורא שהרי לא היו מן הפסולין כאן אלא כדי הזאה אחת והוא הזה שתים ואחת באחת לאו דוקא נקט דאם היו מן הכשירים הרבה כל שכן דכשר

תוספות

בשלמא רבנן קסברי יש בילה. פי' אפילו סבירא להו יש בילה מ"מ פסולין דהזאה צריכה שיעור ואין מצטרפין להזאות וה"נ ה"מ למימר אין בילה ואין הזאה צריכה שיעור וכגון שנפלו מים בצלוחית כשיעור מי חטאת ובקונטרס פירש דרבנן סברי יש בילה כדתנן מתני' אם נמלך ונתן כשר אלמא סמכינן אבילה ואמרינן לח המתערב בלח מתערב בכולן ואין לך טיפה מזה שלא יהא [בה] מחבירו קצת וקשה אם כן מאי מספקא ליה לרבי אליעזר לדידי' נמי נידוק ממתניתין דיש בילה דהא מכשר לכתחילה אלא על כרחין ממתניתין ליכא למידק דדילמא בעליונים רובא מכשר רבי אליעזר וכגון שנתן למעלה כשיעור תחתונים ועוד כדמוקי לקמן לרבנן נמי אם לא נמלך ונתן כשר היינו דמים העליונים מידו לקמן מוכיח יש בילה מדקתני והתחתונים עלו לה:

אמר ריש לקיש לעולם קסבר יש בילה והזאה צריכה שיעור ומצטרפין להזאות. פי' בקונט' יש בילה גרסינן בריש לקיש דכיון דאמר הזאה צריכה שיעור מאי דוחקיה למימר דלרבי אליעזר אין בילה לאקשויי מתניתין ולאוקמי מתניתין בשיניי דחיקי כדלקמן ועוד יש לדקדק אי אין בילה למה ליה למימר צריכה שיעור אפי' אין צריכה שיעור נמי:

כגון שנתערב אחת באחת. הקשה ה"ר חיים דביומא (דף יד.) ובנדה (פ"א) (דף ט.) אמר אפי' למ"ד אין הזאה צריכה שיעור ה"מ אגבא דגברא אבל במנא צריכה שיעור וא"כ כשנתן אחת באחת והזה הזאה ראשונה ליכא בשניה שיעור במנא ותירץ כיון דבתחילת הזאה ראשונה שהיא תחילת טהרתו איכא שיעורא במנא אין בכך כלום שהזאה ראשונה מצטרפת להזאה שניה וכי האי גוונא אמרינן גבי נטילת ידים (חולין דף קז.) דמרביעית נוטלין שנים ובחצי רביעית אין אחד נוטל ועוד י"ל דאחת באחת לאו דוקא כדפי' בקונטרס דאם היה מן הכשירין הרבה כל שכן דכשר דבי מזה שתי הזאות דטופיינא דכשירין מהיכא תיתי למיפסל אלא משום פסולין נקט לה: **רב** אשי אמר כל שהוא תנן. ואין בילה וסבר הזאה אין צריכה שיעור ואי יהיב חדא דילמא מן הפסולין הן אבל כי יהיב תרתי אי אפשר דליכא מן הכשירין וקשה דלמא כל שהוא דליכא שיעור הזאה והזאה צריכה שיעור ומצטרפת וסבר יש בילה דהשתא בין שתי הזאות על כרחך איכא שיעור הזאה מן הכשירין דלדבריו נמי היאך יוכל להיות שלא יוכלו לחלוק הכל שהו לשתים. ברו"ך: ועוד

הַנִּיתָּנִין בְּמַתָּנָה אַחַת, שֶׁנִּתְעָרְבוּ בַּנִּיתָּנִין בְּמַתָּנָה אַחַת, יִנָּתְנוּ בְּמַתָּנָה אַחַת (מֵהֶן). מַתַּן אַרְבַּע בְּמַתַּן אַרְבַּע, יִנָּתְנוּ בְּמַתַּן אַרְבַּע. מַתַּן אַרְבַּע בְּמַתָּנָה אַחַת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יִנָּתְנוּ בְּמַתַּן אַרְבַּע. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, יִנָּתְנוּ בְּמַתָּנָה אַחַת. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הָרֵי הוּא עוֹבֵר עַל בַּל תִּגְרַע. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הָרֵי הוּא עוֹבֵר עַל בַּל תּוֹסִיף. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, לֹא נֶאֱמַר בַּל תּוֹסִיף אֶלָּא כְּשֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לֹא נֶאֱמַר בַּל תִּגְרַע אֶלָּא כְּשֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ. וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, כְּשֶׁנָּתַתָּ, עָבַרְתָּ עַל בַּל תּוֹסִיף, וְעָשִׂיתָ מַעֲשֶׂה בְּיָדֶךָ. כְּשֶׁלֹּא נָתַתָּ, עָבַרְתָּ עַל בַּל תִּגְרַע, וְלֹא עָשִׂיתָ מַעֲשֶׂה בְּיָדֶךָ: **גְּמָרָא** אָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר, לֹא הִכְשִׁיר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶלָּא שְׁנַיִם שְׁנַיִם. אֲבָל אֶחָד אֶחָד, לֹא. מֵתִיב רַב דִּימִי, 'וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֲפִילּוּ קָרְבוּ כּוּלָּן חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן, יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה'. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יַעֲקֹב לְרַבִּי יִרְמְיָה בַּר תַּחֲלִיפָא, אַסְבְּרָא לָךְ, מַאי אֶחָד, זוּג אֶחָד. וּצְרִיכָא, דְּאִי אִיתְּמַר בְּהָא, בְּהָא קָאָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר, מִשּׁוּם דְּאִיתְעֲבִיד בֵּיהּ כַּפָּרָתוֹ. אֲבָל בְּהָא, אֵימָא מוֹדֵי לֵהּ לְרַבָּנָן. וְאִי אִיתְּמַר בְּהָא, בְּהָא קָאָמְרִי רַבָּנָן. אֲבָל בְּהָא, אֵימָא מוֹדוּ לְרַבִּי אֱלִעֶזֶר, צְרִיכָא. תְּנַן הָתָם, צְלוֹחִית שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכָהּ מַיִם כָּל שֶׁהוּ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יַזֶּה שְׁתֵּי הַזָּאוֹת. וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין. בִּשְׁלָמָא רַבָּנָן, סָבְרִי יֵשׁ בֵּילָה, וְהַזָּאָה צְרִיכָה שִׁיעוּר, וְאֵין מִצְטָרְפִין לְהַזָּאוֹת. אֶלָּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מַאי קָסָבַר. אִי קָסָבַר אֵין בֵּילָה, כִּי מַזֶּה שְׁתֵּי הַזָּאוֹת, מַאי הָוֵי. דִּילְמָא, תַּרְוַיְיהוּ מַיָּא קָא מַזֵּי. אֶלָּא, קָא סָבַר יֵשׁ בֵּילָה. אִי קָסָבַר, אֵין הַזָּאָה צְרִיכָה שִׁיעוּר, לָמָּה לִי שְׁתֵּי הַזָּאוֹת. אֶלָּא, קָסָבַר הַזָּאָה צְרִיכָה שִׁיעוּר. וְאִי קָסָבַר, אֵין מִצְטָרְפִין לְהַזָּאוֹת, כִּי מַזֶּה שְׁתֵּי הַזָּאוֹת, מַאי הָוֵי. וְאִי נַמִּי מִצְטָרְפִין לְהַזָּאוֹת, מִי יֵימַר דְּמָלֵא לֵיהּ שִׁיעוּרָא. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, לְעוֹלָם יֵשׁ בֵּילָה, וְהַזָּאָה צְרִיכָה שִׁיעוּר. וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן שֶׁנִּתְעָרְבוּ אַחַת בְּאַחַת. רָבָא אָמַר, לְעוֹלָם יֵשׁ בֵּילָה, וְהַזָּאָה אֵין צְרִיכָה שִׁיעוּר. וּקְנָסָא דְּקָנְסוּ רַבָּנָן, כִּי הֵיכִי דְּלֹא מִשְׁתָּרֵשׁ לֵיהּ. רַב אַשִׁי אָמַר, [מַיִם כָּל שֶׁהוּ תְּנַן, וְ]אֵין בֵּילָה, יַזֶּה שְׁתֵּי הַזָּאוֹת. מֵיתִיבִי, רַבִּי אוֹמֵר, לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַזָּאָה כָּל שֶׁהוּא מְטַהֶרֶת, הַזָּאָה אֵין צְרִיכָה שִׁיעוּר. הַזָּאָה, מֶחֱצָה כָּשֵׁר וּמֶחֱצָה פָּסוּל. ועוד

כי מזה שתי הזאות דטופיינא דכשירין מהיכא תיתי למיפסל אלא משום פסולין נקט לה ויש בילה גרס בדריש לקיש דכיון דאמר הזאה צריכה שיעור מאי דוחקיה למימר דלר' אליעזר אין בילה לאקשויי מתני' עלה ולאוקמי מתני' בשינויי דחיקא כדלקמן: **רבא אמר לעולם יש בילה והזאה אינה צריכה שיעור.** ושתי הזאות דקאמר לאו למלויי שיעורא אלא קנסא הוא דלא נשתרש שלא ישתכר בנפילה זו להרבות מימיו במים פסולין: **רב אשי אמר כו'.** הגירסא הזו משובשת בספרים ונראה בעיני דהכי גרסינן רב אשי אמר מים כל שהוא תנן ואין בילה יזה שתי הזאות וסבירא ליה לרב אשי הזאה אין צריכה שיעור כרבא ומיהו קנסא לית ליה הילכך אי הוה ס"ל יש בילה בחדא הוה סגי ליה ושתי הזאות לר' אליעזר משום דקסבר אין בילה הילכך אי מדי חדא שמא אין כאן מן הכשירין כלום אבל כי מדי תרתי אי אפשר דליכא בחדא מינייהו מן הכשירין (כלום) דהא אין כאן מן הפסולין אלא כל שהוא והיינו טעמא דלא משני בלישנא דנתערבו אחת באחת דאם כן הוי משמע יש שיעור להזאה ואיהו אין הזאה צריכה שיעור סבירא ליה להכי דק לישנא דמתני' דקתני כל שהוא דאין לך בהזאות פחותה מכאן ואי אפשר שיהו כל הזאות הללו מן הפסולין ואפילו הן קטנות מאד ולקמן מותיב ליה ממתני': **לדברי רבי אליעזר.** דמכשיר בשתי הזאות: **הזאה כל שהוא מטהרת.** דשמא אין אחת מהן הזאה ברורה שלא יהא בה מן הפסולין אלמא סבירא ליה דהזאה כל שהוא מטהרת והזאה אין צריכה שיעור: **והזאה מחצה כשר ומחצה פסול.** ולא תימא הזאה כל שהוא היא דכשירה ומיהו לא יהיה עמה תערובת פסול אלא אפילו יש בה תערובת פסול מכשר אלמא טעמא דר' אליעזר דבעי תרתי לאו משום צירוף הוא לצרפו לכשיעור דהא קתני אין צריכה וקשיא לריש לקיש:

ועוד

תוספות

ועוד תניא הניתנין למעלה כו׳. אלמא יש בילה בתוספתא דזבחים איתא והא דלא פריך ממתני׳ ניחא ליה לאקשויי מברייתא משום דוקא דתחתונים עלו לו: **הכא** במאי עסקינן ברובא עליונים וקא יהיב למעלה שיעור דתחתונים ועוד. לא מצי לאוקומא ברובא תחתונים ויהיב למעלה שיעור תחתונים ועוד דאי רובא תחתונים לא היה אומר רבי אליעזר יתן למעלה:

נתן למטה ולא נמלך ר׳ אליעזר אומר יחזור למעלה. נראה דגרסינן ויחזור ויתן למטה מדמסיק עלו לו לשם שיריים דמה שנתן למטה קודם נתינתו למעלה פשיטא דאין עולה לשם שיריים: מתן ארבע במתן אחת היינו שתים שהן ארבע כגון עולה או שלמים דלמטה דאי ארבע ממש כגון חטאת אמאי יתנן מתן אחת לר׳ יהושע הא רבנן סברי ישפך לאמה לפי שזה למטה וזה למעלה: **בל** תוסיף מהיכא. תימה לי הלא במתנה אחת של בכור אי אפשר שלא יוכלו לחלק לשתים ואם כן דילמא יהיב מיניה לשתי קרנות דאע״ג דאין בילה זהו שיכול להיות מזה הדם לבדו והוא הדין במתנה אחת יכול להיות בה מדם זה ומדם זה ואי ליכא שיעור נתינה לשתי קרנות דלא היה רישומו ניכר לשתים אם כן היאך הקרבן נאכל דילמא חלקו לשתי קרנות ולא הועיל כלום וי״ל דיש שיעור לשתי קרנות וכיון דאין בילה אין כאן רק ספק בל תוסיף ומשום ספק זה לא יניח קרבנו ואפילו כי הוה נמי דמים מעורבים יחד הוה ספק והכי פריך נהי דנתערב ארבע באחד לא תיקשי מאין בילה אכתי [תיקשי] קושיא אחריתי דלא מתרץ דבל תוסיף בודאי ליכא. ברו״ך. ואם תאמר איזה בל תוסיף יש וליהוי מתנה שניה בשביל שיריים של בכור ואי עביד עוד שיריים בשביל עולה אין כלום אלא יעשה [ד]שיריים בשביל עולה (שתי מתנות שהן ארבע ויש לומר מתנה ראשונה) של עולה נברת משתי צדדין וחזו בל תוסיף דמתנה של בכור אינה רק מצד אחד אי נמי שיריים הוו באותו קרן של מתנה אחת (ארבע) מתנה שניה שבקרן שני הוי תוספת. הג״ה:

הא קתני אלו ואלו עלו לו. וליכא למימר לשם שיריים דאלו ואלו קתני משמע יוצא ידי דמים עליונים וידי דמים תחתונים:

כגון שנתערבו אחת באחת. פירש בקונטרס שיעור מתנה מזה ושיעור מתנה מזה ודקתניז[ה] ונתן במתנה אחת בשביל כל אחד קא אמר דהיינו שתי מתנות דנמצאו שתיהן במזבח ותימה מאי קשיא ליה נימא שנותן כל הדם במתנה אחת דאיכא מתרוייהו ממה נפשך וכי תימא משום דבעי מתנה לשם כל אחד לימא שנותן חצי הדם וחחר ונותן חצי האחר ולמה ליה למימר כלל אחת באחת וכי תימא דפריך משום דצריך לשייר משני הדמים לשפיכת השיריים ופריך דדילמא מה שנתן היה מאחד מהן והשיריים מן השני דאע״ג דתחילת עולה מקום שיירים מכל מקום לא עשה כעיקר מצוותה אי נמי קסבר תחילת עולה לא מקום שיריים אם כן מאי קא משני שנתערבו בו אחת באחת ועוד (לימא) [למאי] דיהיב (למעלה) שיעור האחד ועוד[ו] אמאי לא פריך מרישא נתערב בדם הפסולין או בדם התמצית דילמא מאי דיהיב מדם הפסולין ושיריים[ז] אלא כיון דשיריים לא מעכבי אין לנו לפסול תערובת משום מצות שיריים ומיהו לקמן משמע שיש לפסול משום שיריים אע״ג דלא מעכבי דקאמר שיריים צריכין איצטבא ונראה לפרש דהכי פריך דילמא מהאי קא יהיב כו׳ דדבא ליתן לא יתן אלא שתי מתנות אחת משום זה ואחת משום זה ואם נאמר לו שיתן כל הדם לא ישמע לנו ולא דמי לנתערב בדם פסולין דשמא ישמע לנו כיון דידיע דפסול מעורב בו אבל הכא דשניהם כשירין לא ומיהו קשה דאם כן לעיל דקאמר דהיהב למעלה שיעור התחתונים ועוד לא ישמע לנו כיון דשניהם כשירים ועוד יש לומר דלשון מתנה אחת משמע אחת ולא יותר[ח] וכי משני שנתערבו אחת באחת כפרש״י מתנה אחת מכל אחת ולא דמי לההיא דלעיל דיתן למעלה ומוקמינן דיהיב למעלה שיעור תחתונים ועוד דסתמא קתני יתן למעלה ולא מפרש כמה וכן בדם הפסולין ובדם התמצית:

ה״ג

רש״י

ועוד תניא. תיובתא לרב אשי דאמר טעמא דבעי תרתי משום דאין בילה הוא דשמעינן לרבי אליעזר דאין ליה בילה (אלמא שמעינן) מהנך תרתי מתנייתא דעסקינן ברובא עליונים וקא יהיב למעלה שיעור דתחתונים ועוד. לא מצי לאוקומא ברובא תחתונים ויהיב למעלה שיעור תחתונים ועוד דאי רובא תחתונים לא היה אומר רבי אליעזר יתן למעלה:

נתן למטה ולא נמלך ר׳ אליעזר אומר יחזור למעלה. נראה דגרסינן ויחזור ויתן למטה קודם נתינתו למעלה פשיטא דאין עולה לשם שיריים: מתן ארבע במתן אחת היינו שתים שהן ארבע כגון עולה או שלמים דלמטה דאי ארבע ממש כגון חטאת אמאי יתנן מתן אחת לר׳ יהושע הא רבנן סברי ישפך לאמה לפי שזה למטה וזה למעלה: **בל** תוסיף מהיכא. תימה לי הלא במתנה אחת של בכור אי אפשר שלא יוכלו לחלק לשתים ואם כן דילמא יהיב מיניה לשתי קרנות דאע״ג דאין בילה זהו שיכול להיות מזה הדם לבדו והוא הדין במתנה אחת יכול להיות בה מדם זה ומדם זה ואי ליכא שיעור נתינה לשתי קרנות דלא היה רישומו ניכר לשתים אם כן היאך הקרבן נאכל דילמא חלקו לשתי קרנות ולא הועיל כלום וי״ל דיש שיעור לשתי קרנות וכיון דאין בילה אין כאן רק ספק בל תוסיף ומשום ספק זה לא יניח קרבנו ואפילו כי הוה נמי דמים מעורבים יחד הוה ספק והכי פריך נהי דנתערב ארבע באחד לא תיקשי מאין בילה אכתי [תיקשי] קושיא אחריתי דלא מתרץ דבל תוסיף בודאי ליכא. ברו״ך. ואם תאמר איזה בל תוסיף יש וליהוי מתנה שניה בשביל שיריים של בכור ואי עביד עוד שיריים בשביל עולה אין כלום אלא יעשה [ד]שיריים בשביל עולה (שתי מתנות שהן ארבע ויש לומר מתנה ראשונה) של עולה נברת משתי צדדין וחזו בל תוסיף דמתנה של בכור אינה רק מצד אחד אי נמי שיריים הוו באותו קרן של מתנה אחת (ארבע) מתנה שניה שבקרן שני הוי תוספת. הג״ה:

הא קתני אלו ואלו עלו לו. וליכא למימר לשם שיריים דאלו ואלו קתני משמע יוצא ידי דמים עליונים וידי דמים תחתונים:

כגון שנתערבו אחת באחת. פירש בקונטרס שיעור מתנה מזה ושיעור מתנה מזה ודקתניז[ה] ונתן במתנה אחת בשביל כל אחד קא אמר דהיינו שתי מתנות דנמצאו שתיהן במזבח ותימה מאי קשיא ליה נימא שנותן כל הדם במתנה אחת דאיכא מתרוייהו ממה נפשך וכי תימא משום דבעי מתנה לשם כל אחד לימא שנותן חצי הדם וחחר ונותן חצי האחר ולמה ליה למימר כלל אחת באחת וכי תימא דפריך משום דצריך לשייר משני הדמים לשפיכת השיריים ופריך דדילמא מה שנתן היה מאחד מהן והשיריים מן השני דאע״ג דתחילת עולה מקום שיירים מכל מקום לא עשה כעיקר מצוותה אי נמי קסבר תחילת עולה לא מקום שיריים אם כן מאי קא משני שנתערבו בו אחת באחת ועוד (לימא) [למאי] דיהיב (למעלה) שיעור האחד ועוד[ו] אמאי לא פריך מרישא נתערב בדם הפסולין או בדם התמצית דילמא מאי דיהיב מדם הפסולין ושיריים[ז] אלא כיון דשיריים לא מעכבי אין לנו לפסול תערובת משום מצות שיריים ומיהו לקמן משמע שיש לפסול משום שיריים אע״ג דלא מעכבי דקאמר שיריים צריכין איצטבא ונראה לפרש דהכי פריך דילמא מהאי קא יהיב כו׳ דדבא ליתן לא יתן אלא שתי מתנות אחת משום זה ואחת משום זה ואם נאמר לו שיתן כל הדם לא ישמע לנו ולא דמי לנתערב בדם פסולין דשמא ישמע לנו כיון דידיע דפסול מעורב בו אבל הכא דשניהם כשירין לא ומיהו קשה דאם כן לעיל דקאמר דהיהב למעלה שיעור התחתונים ועוד לא ישמע לנו כיון דשניהם כשירים ועוד יש לומר דלשון מתנה אחת משמע אחת ולא יותר[ח] וכי משני שנתערבו אחת באחת כפרש״י מתנה אחת מכל אחת ולא דמי לההיא דלעיל דיתן למעלה ומוקמינן דיהיב למעלה שיעור תחתונים ועוד דסתמא קתני יתן למעלה ולא מפרש כמה וכן בדם הפסולין ובדם התמצית:

ועוד תניא. תיובתא לרב אשי דאמר טעמא דבעי תרתי משום דאין בילה הוא דשמעינן לרבי אליעזר דאין ליה בילה (אלמא שמעינן) מהנך תרתי מתנייתא דעסקינן ברובא עליונים וקא יהיב למעלה שיעור דתחתונים ועוד. לא מצי לאוקומא ברובא תחתונים ויהיב למעלה שיעור תחתונים ועוד דאי רובא תחתונים לא היה אומר רבי אליעזר יתן למעלה: **הניתנין למעלה כו׳.** קא ס״ד דם חטאת בדם עולה יתן למעלה להכשיר חטאת דמצוה להקדים עליונים לתחתונים כדאמר לקמן בפרק כל התדיר (דף פט.) ורואה אני את התחתונים למעלה כאילו הן מים ולרבנן ישפך לאמה: **והתחתונים עלו לו.** כשיחזור ויתן שיריים למטה לשם שיריים עלו לו ואף למתן דם עולה: **ואם אין בילה חטאת אמאי עלתה לו.** דלמא לא יהיב למעלה אלא תחתונים: **הכא במאי עסקינן כגון דרובא עליונים.** וקא יהיב למעלה כל שיעור שיש בו מן התחתונים ועוד דממה נפשך הוא יהיב למעלה מן העליונים ולהכי מוקי לה ברובא עליונים משום דלא מתרץ ליה והתחתונים עלו לו אלא בהכי כדמסיק לה למילתיה: **והא תחתונים עלו לו קתני.** קס״ד אף בעולה קאמר דעלתה ואי דיהיב למעלה שיעור התחתונים ועוד היכי מיתכשרא עולה דילמא כל מה שהיה בבאן מדם העולה נתן למעלה: ומשני **דמאי תחתונים עלו לו דקאמר לשם שיריים.** דחטאת קאמר הצריכין לישפך ליסוד וכיון דרובא עליונים כי נתן למעלה כשיעור תחתונים ועוד דאיכא מדם החטאת למעלה ולמטה אפי׳ כל הניתן למעלה מן העליונים הוא אכתי פש ליה מיניה למטה אבל אי לאו רובא עליונים כיון דיהיב למעלה שיעור תחתונים ועוד כדי להכשיר החטאת תו לא מתרץ ליה התחתונים עלו לו אפילו לשיריים דדילמא כל דם העליונים למעלה ניתן ואין כאן שיריים או שמא כל דם התחתונים

וְעוֹד, תַּנְיָא (בהדיא), הַנִּיתָּנִין לְמַעְלָה שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּנִיתָּנִין לְמַטָּה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יִתֵּן לְמַעְלָה, וְהַתַּחְתּוֹנִים עָלוּ לוֹ. וְאִי אָמְרַת, אֵין בֵּילָה, אַמַּאי עָלוּ לוֹ. דִּילְמָא, קָיְהִיב עֲלִיּוֹנִים לְמַטָּה וְהַתַּחְתּוֹנִים לְמַעְלָה. הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דְּאִיכָּא רוּבָּא עֲלִיּוֹנִים, וְקָא יָהִיב לְמַעְלָה שִׁיעוּר תַּחְתּוֹנִים, וְעוֹד. הָא ׳תַּחְתּוֹנִים עָלוּ לוֹ׳ קָתָנֵי. לְשֵׁם שִׁירַיִם. תָּא שְׁמַע, נָתַן לְמַטָּה, וְלֹא נִמְלַךְ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יַחֲזוֹר וְיִתֵּן לְמַעְלָה, וְהַתַּחְתּוֹנִים עָלוּ לוֹ. הָכָא נַמִּי, בְּרוּבָּא עֲלִיּוֹנִים, וְקָא יָהִיב לְמַעְלָה שִׁיעוּר תַּחְתּוֹנִים, וְעוֹד. וְהָא ׳תַּחְתּוֹנִים עָלוּ לוֹ׳ קָתָנֵי. לְשֵׁם שִׁירַיִם. תָּא שְׁמַע, נְתָנָן לְמַעְלָה וְלֹא נִמְלַךְ, [אֵלּוּ וְאֵלּוּ מוֹדִים, שֶׁיַּחֲזוֹר] וְיִתֵּן לְמַטָּה, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ עָלוּ לוֹ. הָכָא נַמִּי, בְּרוּבָּא עֲלִיּוֹנִים, וְקָא יָהִיב לְמַעְלָה שִׁיעוּר תַּחְתּוֹנִים, וְעוֹד. [וְהָא ׳אֵלּוּ וְאֵלּוּ עָלוּ לוֹ׳ קָתָנֵי]. מִי קָתָנֵי, אֵלּוּ וְאֵלּוּ מוֹדִים. אֵלּוּ וְאֵלּוּ עָלוּ לוֹ, קָתָנֵי. סֵיפָא, אֲתָאן לְרַבָּנָן, דְּאָמְרִי יֵשׁ בֵּילָה. תָּא שְׁמַע, הַנִּיתָּנִין בְּמַתָּנָה אַחַת, שֶׁנִּתְעָרְבוּ בַּנִּיתָּנִין בְּמַתָּנָה אַחַת, יִנָּתְנוּ בְּמַתָּנָה אַחַת. וְאִי אָמְרַת אֵין בֵּילָה, אַמַּאי יִנָּתְנוּ בְּמַתָּנָה אַחַת. דִּילְמָא מֵהַאי קָיָהִיב, וּמֵהַאי לֹא קָיָהִיב. כְּגוֹן שֶׁנִּתְעָרְבוּ אַחַת בְּאַחַת, מַתַּן אַרְבַּע בְּמַתַּן אַרְבַּע. הָכָא נַמִּי, שֶׁנִּתְעָרְבוּ אַרְבַּע בְּאַרְבַּע, מַתַּן אַרְבַּע בְּמַתָּנָה אַחַת.

וכי

למעלה ניתן ואין כאן משל עולה למטה כלום: **נתן למטה ולא נמלך.** דאי נמלך לרבי אליעזר הוה אמרינן ליה תן למעלה דמצוה להקדים עליונים לתחתונים בפרק כל התדיר (שם) ולרבנן ישפך לאמה: **יחזור ויתן למעלה.** ושניהם כשרין כדס״ד ולרבנן ישפך לאמה והעולה כשירה דאסור לשנות בתחתון מפני הכשר עליון ולא אמרינן רואין אותו למעלה כאילו הוא מים והכי תניא לה בתוספתא: **הכא נמי ברובא עליונים וקא יהיב למעלה שיעור תחתונים ועוד.** ועליונים הוא דכשרים ולא תחתונים: ה״ג **והא תחתונים עלו לו קתני.** ולשון קושיא הוא: ומשני ליה לשם שיריים: **נתן למעלה ולא נמלך.** מתחילתו דאי נמלך[א] הוה אמרי ליה רבנן ישפך לאמה שלא לשנות בתחתון דכיון דניתן למעלה אפי׳ חכמים מודו שיחזור ויתן למטה לכתחילה אם בא לימלך דאינו משנה בנתינה זו בעליונים שהרי מה שיש כאן מן העליונים שירים הן דרבנן אית להו בילה וכבר ניתן מן החטאת למעלה ומעתה מצות שיריים לינתן למטה כתחילת עולה: **ואלו ואלו עלו לו.** ושניהם כשרים: **הכא נמי כו׳.** ולר״א דלית ליה בילה אין כשר אלא חטאת ולרבנן דאית להו בילה שניהם כשירין שהרי יש משניהם למעלה ולמטה: ה״ג **מי קתני אלו ואלו מודים אלו ואלו עלו לו קתני סיפא אתאן לרבנן דאמרי יש בילה ת״ש הניתנין כו׳** ואין כאן הפסק משנה הכתוב בספרים: **מי קתני אלו ואלו מודים.** שאלו ואלו עלו לו אלו ואלו עלו לו הוא דקתני ודהך סיפא דקתני ואלו ואלו עלו לו לאו אאלו ואלו מודים קאי אלא רבנן דקאמרי לה דאית להו בילה אבל לרבי אליעזר אין כשר אלא עליון: **ינתנו במתנה אחת.** ורבי אליעזר[ב] איירי בסיפא ומתני׳ היא: **אחת באחת.** שיעור מתנה מזה ושיעור מזה וקתני ינתנו במתנה אחת בשביל כל אחד קאמר דהיינו שתי מתנות דנמצאו שתיהן במזבח: **ארבע בארבע.** שיעור ארבע מתנות בשיעור ארבע מתנות ודקתני ינתנו במתנות ארבע ארבע בשביל זה וארבע בשביל זה: **מתן ד׳ במתן אחת**[ג] **רבי אליעזר אומר ינתנו במתנת ארבע.** שמצוה להקדים מתן ארבע למתן אחת כדאמרינן בכל התדיר (שם) ורואה אני את תוספת מתנות הבכור כאילו הם מים:

ה״ג

וכ״ת

הגמרא מקשה גם על פירושו של רב אשי: **וְעוֹד תַּנְיָא** בברייתא **(בהדיא),** דמים **הַנִּיתָּנִין לְמַעְלָה** מחוט הסיקרא [חטאת בהמה], **שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּדַמִּים הַנִּיתָּנִין לְמַטָּה** מחוט הסיקרא [עולת בהמה], **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יִתֵּן** תחילה את דם התערובת **לְמַעְלָה, וְהַתַּחְתּוֹנִים עָלוּ לוֹ** – ותועיל הנתינה אף עבור זריקת דמים התחתונים, כשיתן את שאר הדם למטה כדין שפיכת שיריים ליסוד [שהוא למטה מחוט הסיקרא]. מקשה הגמרא: **וְאִי אָמְרַתְּ** שלרבי אליעזר **אֵין בֵּילָה** כשיטת רב אשי, **אַמַּאי עָלוּ לוֹ** – מדוע עלתה הזריקה שלמעלה עבור החטאת, הרי יש לחוש **דִּילְמָא קָיְהִיב** – שמא נתן מדם **הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה** שלא במקומו, **וְדם הַתַּחְתּוֹנִים** לבדו ניתן **לְמַעְלָה,** והחטאת לא הוכשרה, וכיון שהכשיר רבי אליעזר, משמע שסובר יש בילה.

מתרצת הגמרא: ניתן לפרש שרבי אליעזר סובר אין בילה כרב אשי, **וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן בברייתא במה מדובר, **כְּגוֹן דְּאִיכָּא רוּבָּא עֶלְיוֹנִים** – שהרוב בתערובת הוא מהעליונים, **וְקָא יָהִיב לְמַעְלָה שִׁיעוּר תַּחְתּוֹנִים וְעוֹד** – והכהן נתן למעלה כשיעור כל דם התחתונים שבתערובת, ומעט יותר, ובאופן זה ודאי היה בזריקה למעלה משהו מהעליונים, שאפילו אם נתלה שכל דם התחתונים נזרק למעלה, הרי יש בזריקה יותר מכל דם התחתונים שבתערובת.

מקשה הגמרא: **הָא** [–הרי] 'תַּחְתּוֹנִים עָלוּ לוֹ' קָתָנֵי – שנינו בברייתא, ואם אכן נתן כשיעור כל התחתונים למעלה [ואין בילה], שמא נתן שם את כל דם התחתונים. מתרצת הגמרא: **לְשֵׁם שִׁירַיִם** – אכן כוונת הברייתא בזה היא שעלתה הזריקה למטה רק לשפיכת שיריי החטאת, ולא למתנות העולה.

הגמרא מקשה לרב אשי מברייתא נוספת: **תָּא שְׁמַע,** דם עליונים שנתערב בדם תחתונים, אם הכהן **נָתַן** אותו **לְמַטָּה, וְלֹא נִמְלַךְ** – לא התייעץ בחכמים מה לעשות בתערובת, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יַחֲזוֹר וְיִתֵּן** כעת **לְמַעְלָה** לשם חטאת, **וְהַתַּחְתּוֹנִים עָלוּ לוֹ** – ונתינתו בתחילה למטה עלתה לו לזריקת העולה, ואם סובר רבי אליעזר אין בילה, מדוע הכשיר את החטאת והעולה, שמא כשזרק למעלה עלה בידו רק דם עולה, ולמטה רק דם חטאת.

מתרצת הגמרא: ניתן לפרש שרבי אליעזר סובר אין בילה כרב אשי, **וְהָכָא נַמִּי** – אף את ברייתא זו תפרש **בְּרוּבָּא עֶלְיוֹנִים, וְקָא יָהִיב לְמַעְלָה שִׁיעוּר תַּחְתּוֹנִים וְעוֹד,** שבאופן זה ניתן למעלה לכל הפחות משהו מדם העליונים אף אם אין בילה.

מקשה הגמרא: **וְהָא** 'תַּחְתּוֹנִים עָלוּ לוֹ' קָתָנֵי בברייתא, והרי שמא נתן את כל דם התחתונים למעלה. מתרצת הגמרא: אכן הזריקה למטה עלתה רק **לְשֵׁם שִׁירַיִם.**

הגמרא מקשה לרב אשי מברייתא נוספת: **תָּא שְׁמַע,** דם תחתונים שנתערב בעליונים **וּנְתָנָן לְמַעְלָה וְלֹא נִמְלַךְ,** שאם היה נמלך, רבנן היו מורים לו לשפוך את הכל לאמה כדי לא לשנות במקום נתינת התחתונים, [**אֵלּוּ וְאֵלּוּ** – רבי אליעזר ורבנן **מוֹדִים, שֶׁיַּחֲזוֹר**] **וְיִתֵּן** אותם **לְמַטָּה,** ומשום שזקוק לתת משניהם למטה, מהחטאת לשם שיריים, ומהעולה לעיקר נתינת דמה, **וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ עָלוּ לוֹ,** כלומר שעלו לו הנתינה למעלה לעיקר החטאת, והנתינה למטה לעיקר דם העולה ולשיירי דם החטאת. ואם לרבי אליעזר אין בילה, מדוע שניהם כשרים, שמא נתן למעלה רק מדם העולה, ולמטה רק מדם החטאת.

מתרצת הגמרא: באמת יתכן שלרבי אליעזר אין בילה, **וְהָכָא נַמִּי** – ואף את ברייתא זו תפרש **בְּרוּבָּא עֶלְיוֹנִים וְקָא יָהִיב לְמַעְלָה שִׁיעוּר תַּחְתּוֹנִים וְעוֹד,** שבאופן זה ודאי נתן למעלה מדם העליונים, אף אם אין בילה ולרבי אליעזר אכן רק החטאת כשרה.

מקשה הגמרא: [**וְהָא** 'אֵלּוּ וְאֵלּוּ עָלוּ לוֹ' קָתָנֵי] – שנינו בברייתא, ולכאורה 'אלו ואלו מודים' נאמר גם על זה, דהיינו ששניהם מודים שהנתינה למעלה ולמטה עלו לו, ואם רבי אליעזר סובר אין בילה, לא היה לו להכשיר את העולה, כי שמא כל דם העולה ניתן למעלה.

מתרצת הגמרא: באמת יתכן שלרבי אליעזר אין בילה, **מִי** קָתָנֵי – האם נשנה בסיפא **אֵלּוּ וְאֵלּוּ מוֹדִים** שאלו ואלו עלו לו, והרי **אֵלּוּ וְאֵלּוּ עָלוּ לוֹ** בסתם קָתָנֵי, אלא אכן **סֵיפָא אַתָּאן** – באה ללמד ששניהם כשרים רק לְשיטת **רַבָּנָן, דְּאָמְרֵי יֵשׁ בֵּילָה,** ולכן בודאי מעורב בזריקה למטה גם מדם העולה, ועלתה הזריקה לשם שניהם, אבל לרבי אליעזר שסובר אין בילה, אכן תועיל הזריקה למטה רק לשפיכת שיירי החטאת ולא לעולה.

הגמרא מקשה לרב אשי ממשנתינו: **תָּא שְׁמַע,** שנינו במשנתינו (לעיל עט:), דמים **הַנִּיתָּנִין בְּמַתָּנָה אַחַת, שֶׁנִּתְעָרְבוּ בַּנִּיתָּנִין בְּמַתָּנָה אַחַת,** כגון דם בכור שנתערב בדם מעשר, **יִנָּתְנוּ** הדמים המעורבים **בְּמַתָּנָה אַחַת,** ותעלה נתינה זו עבור שני הדמים. מקשה הגמרא: **וְאִי אָמְרַתְּ** שלרבי אליעזר **אֵין בֵּילָה, אַמַּאי** [–מדוע] **יִנָּתְנוּ בְּמַתָּנָה אַחַת** ויועיל לשני הדמים, **דִּילְמָא מֵהַאי קָיְהִיב וּמֵהַאי לֹא קָיְהִיב** – שמא בנתינה זו עלה בידו מדמו של קרבן אחד, ומדם השני לא נתן כלל.

מתרצת הגמרא: באמת יתכן שלרבי אליעזר אין בילה, ואת משנתינו נפרש **כְּגוֹן שֶׁנִּתְעָרְבוּ אַחַת בְּאַחַת** – באופן שנתערב שיעור מתנה אחת מדם מעשר, בשיעור מתנה אחת של דם בכור, ובכלי יש כעת שיעור של שתי מתנות בלבד והכהן זורק אותם בשתי זריקות, ומה שהמשנה שנתה 'ינתנו במתנה אחת', היינו מתנה אחת לכל קרבן.

הגמרא מקשה לרב אשי מהדין השני במשנתינו: שנינו במשנה, דם הזקוק **לְמַתָּן אַרְבַּע** [עולה], שנתערב **בְּדם** אחר הזקוק **לְמַתָּן אַרְבַּע** [שלמים], ינתנו במתן ארבע, ולרב אשי שפירש שלרבי אליעזר אין בילה, כיצד נדע בודאות שאכן נתן ארבע מתנות משני הדמים.

מתרצת הגמרא: **הָכָא נַמִּי** – אף כאן תפרש **שֶׁנִּתְעָרְבוּ** שיעור **אַרְבַּע** מתנות מהעולה, **בְּשיעור אַרְבַּע** מתנות מהשלמים, והכהן נותן על המזבח פעמיים שתי מתנות שהם ארבע ומסיים את כל הדם שנמצא בכוס.

הגמרא מקשה לרב אשי מדין נוסף המובא במשנתינו: שנינו במשנה, דם הזקוק **לְמַתָּן אַרְבַּע** [עולה], שנתערב **בְּדם** הזקוק **לְמַתָּנָה אַחַת** [בכור], [**רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יִנָּתְנוּ בְּמַתָּן אַרְבַּע**], וקשה לרב אשי שפירש שלרבי אליעזר אין בילה, כיצד נדע בודאות שנתן מדם שניהם.

המשך ביאור למס' זבחים ליום שבת קודש עמ' א

משום שיש כאן רק כל שהו מהפסולים, ואף להזאה די בכל שהו שהרי סובר שאין צריכה שיעור, וכל אחת מהזאות אינה יכולה להיות קטנה משיעור כל שהו.

הגמרא מקשה על פירושו של ריש לקיש: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא (תוספתא פרה פ"ט ה"ג), מים פסולים שנפלו לצלוחית של מי חטאת, כל המים שבצלוחית פסולים להזאה. **רַבִּי** חולק **וְאוֹמֵר, לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שסובר במשנה שמי חטאת שנתערבו בהם מים פסולים, מזה שתי הזאות ונטהר, **הַזָּאָה כָּל שֶׁהוּא מִטַּהֶרֶת, וְהַזָּאָה אֵין צְרִיכָה שִׁיעוּר.** וכן סובר שה**הַזָּאָה** שמ**מֻחֶצֶת** ממנה **כָּשֵׁר וּמֻחֶצֶת פָּסוּל,** כשרה, ואין אומרים שמטהרת רק כשכולה מי חטאת. וקשה לריש לקיש שאמר שלרבי אליעזר 'הזאה צריכה שיעור'.

המשך ביאור למס' זבחים ליום שני עמ' ב

מתרצת הגמרא: בתערובת קרבן פסח ואשם **אִיבָּא** – גם יש אופן שבו לא נוכל להבחין בשוני שביניהם, כגון שנתערב קרבן פסח הבא מן הכבשים **בְּאֶשֶׁם נָזִיר וַאֲשַׁם מְצוֹרָע** הבאים מכבשים בני שנה.

תירוץ נוסף: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה אמור שעל אף שפסח קרב בן שנה ואשם קרב בן שתי שנים, עדיין יש פעמים שלא ניתן להבחין בשוני שביניהם, משום **דְּאִיבָּא** – יש כבש **בֶּן שָׁנָה דְּמִיחְזֵי** – שנראה **כְּאֵיל בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים, וְאִיבָּא** – ויש איל **בֶּן שְׁתַּיִם דְּמִיחְזֵי כְּכֶבֶשׂ בֶּן שָׁנָה,** ולכן לא אמר התנא של המשנה שקרבן פסח ואשם אינם יכולים להתערב.

משנה

משנתינו מדברת בדין תערובת אשם ושלמים שמתן דמם שוה. וכן בדין תערובת חתיכות קדשים: קרבן **אָשָׁם שֶׁנִּתְעָרֵב** בקרבן **שְׁלָמִים,** ואין ידוע מהו האשם ומהו השלמים, וכבר שנינו לעיל (נד:) שקרבן אשם נשחט בצד צפון של העזרה, ונאכל רק בעזרה, לזכרי כהונה, וזמן אכילתו יום ולילה. ואילו שלמים נשחטים בכל מקום בעזרה, ונאכלים בכל ירושלים, לכל אדם בין לזכרים ובין לנקבות, וזמן אכילתן שני ימים ולילה אחד, וכיון שנתערבו האיך נדע היכן לשחוט את שתיהן, והיכן לאכול את בשרם ומי יאכלם. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר שְׁנֵיהֶם** – שתי הקרבנות **יִשָּׁחֲטוּ** לשם בעליהם **בְּצַד צָפוֹן** של העזרה, **וְיֵאָכְלוּ** כְּקרבן האשם שהוא **הַחָמוּר שֶׁבָּהֶן. אָמְרוּ לוֹ** חכמים, היאך אתה אומר שיאכלו שתי הקרבנות ביום ולילה, והלא זמן אכילת השלמים הוא בשני ימים ולילה, וצמצום זמן אכילתם גורם לכך שאם לא יספיקו הכהנים לאוכלן צריך לשרוף את הבשר כדין נותר, וכבר שנינו **שֵׁאֵין מְכִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל** – שאסור לגרום פסול והפסד לקדשים. ולכן צריך לומר שאף בתערובת זו יִרעו שתי הבהמות עד שיפול בהם מום וימכרו, ויקנה בדמיהם שתי קרבנות אחרים, אחד לשם אשם ואחד לשם שלמים.

אבל באופן **שִׁנְתְעָרְבוּ חֲתִיכוֹת** בשר של קדשים **בַּחֲתִיכוֹת** אחרות של קדשים, כגון שנתערבו חתיכות בשר של **קָדְשֵׁי קָדָשִׁים** כחטאת או אשם, **בְּחתיכות** בשר של **קָדָשִׁים קַלִּים** בקרבן תודה, שהגם ששניהם נאכלים ליום ולילה, אבל אין הם שוים במקום אכילתן ובאוכליהן, שקדשי קדשים נאכלים רק בעזרה לזכרי כהונה, ואילו קדשים קלים נאכלים בכל העיר ולכל אדם. או באופן שנתערבו חתיכות קדשים קלים **הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד,** כגון שלמי תודה ואיל נזיר שנתערבו **בְּחתיכות** קדשים קלים **הַנֶּאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים וָלַיְלָה,** כגון שאר שלמים. בשני האופנים הללו אף חכמים מודים לרבי שמעון **שֶׁיֵּאָכְלוּ** כל החתיכות רק בעזרה לזכרי כהונה ליום ולילה, **כְּדִין** הקרבן **הַחָמוּר שֶׁבָּהֶן,** משום שבאופן שנתערבו חתיכות אין להם תקנה אחרת אלא באכילה זו.

גמרא

במשנה נתבאר שרבי שמעון לא חשש לכך שבאים קדשים לבית הפסול. הגמרא דנה בדבריו, אם הוא מתיר לעשות כן לכתחילה או רק בדיעבד. מביאה הגמרא: **תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב** – שנה אחד החכמים לפני רב, היו לו פירות שגדלו בשנה **הַשְּׁבִיעִית** ומכרם וקיבל כסף תמורתם, אותו כסף נתפס בקדושת פירות שביעית, ואם קנה באותם דמים פירות, אף מה שקנה נתפס בקדושת שביעית. לפיכך **אֵין לוֹקְחִין בְּדָמֶיהָ** – באותם מעות שקיבל עבור הפירות, פירות של **תְּרוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֲטִין בַּאֲכִילָתָהּ** – באכילת התרומה, שהרי לשביעית ולדמיה יש חיוב ביעור, נמצא שגורם הפסד לתרומה, שלולא שהתפיס בה קדושת שביעית היתה ראויה להאכל לעולם, והקדושת שביעית מצריך לבערה בזמן הביעור.

מבארת הגמרא: **אַמְרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַבָּא, הָא** – הדין הזה של הברייתא **דְּלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאִי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** יקשה, **הָאָמַר** במשנה שאין לחוש לכך **שֶׁמְּכִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל,** ואם כן צריך להיות שלא יהא שום איסור לקנות בדמי שביעית תרומה, אף על פי שיגרם בכך הפסד לתרומה שיתחייב בביעור. ועל כרחך שהתנא של הברייתא חולק על רבי שמעון.

אָמַר לְהוּ רבא, **אֲפִילּוּ תֵּימְרוּ** שהברייתא **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן,** ואין קושיא ממשנתינו, **דְּהָנֵי מִילֵּי** – משום שדבריו נאמרו רק **בְּדִיעֲבַד,** כשכבר נתערבו הקדשים אלו באלו, אבל לעשות מעשה **לְכַתְּחִילָּה** לקנות בדמי שביעית תרומה, אף הוא **לָא** התיר.

הגמרא מקשה על רבא: **וּלְכַתְּחִילָּה לָא** – האם אפשר לומר שרבי שמעון לא התיר לכתחילה להביא קדשים לבית הפסול, **אֵיתִיבֵיהּ** – הקשה **אַבָּיֵי,** הרי שנינו במשנה להלן (צ:),

---

אגרות קודש

ב"ה כ"ב שבט תשי"ז

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה ראובן צבי יהודא שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מודיע אודות קנין הבית והגמר שלו, ויהי רצון שיהי' בשעה טובה ומוצלחת לקנין בתים ברוחניות וע"פ המבואר בדרושי דא"ח בארוכה ומהם בלקו"ת וסידור ד"ה מזמור שיר חנוכת הבית, המשך מים רבים תרל"ו בסופו ועוד, וגם כפשוטו שתהי' דירה נאה המרחיבה דעתו של אדם הדרים בה אשר אז גם צרכיהם מוזמנים להם ככל הדרוש וביד רחבה.

וכמובן מלשון הידוע שמרובים צרכי עמך - דוקא אם - דעתם קצרה* ומכלל לאו אתה שומע הן, ויהי רצון שיהי' כל זה בלא קישוים והעלמות, ויבשר טוב בהנ"ל ובפעולות בשטח חינוך הכשר החבד"י שהם השער להמשכת טוב בענינים הפרטים ולהעלאת התורה והמצוה.

המחכה לבשו"ט.

* מכתביו מי"ג וי"ח שבט נתקבלו. - הבית יחנכו בהתועדות חסידותית להצלחה בגו"ר.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

יט וּמִי שֶׁשָּׁכַח כִּיסוֹ עָלָיו וְנִזְכַּר בְּשַׁבָּת כְּשֶׁהוּא בְּתוֹךְ הַבַּיִת אוֹ בְּתוֹךְ הֶחָצֵר אוֹ אֲפִילוּ בְּתוֹךְ עִיר הַמְעוֹרֶבֶת יָכוֹל לֵילֵךְ עִמּוֹ עַד לְתוֹךְ חֶדֶר מוּצְנָע וְשָׁם יַתִּיר חֲגוֹרוֹ וְהַכִּיס נוֹפֵל[נד-נה] [68] וְאֵין בָּזֶה אִיסּוּר טִלְטוּל מוּקְצֶה דְּכֵיוָן שֶׁהַמּוּקְצֶה יֶשְׁנוֹ עָלָיו כְּבָר הֲרֵי הוּא יָכוֹל לְנוֹשְׂאוֹ עָלָיו לְכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה[נז] כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִימָן ש"ח [71] (וְעוֹד שֶׁזֶּהוּ טִלְטוּל עַל יְדֵי גּוּפוֹ וְלֹא בְּיָדָיו וְאֵין בּוֹ אִיסּוּר כְּלָל[נח] כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִימָן שי"א [73]):

חלק ב סימן רסו, דין מי שהחשיך לו בדרך, סעיף יט

הלכתא רבתא

נד] והכים נופל - אבל אסור לו ליטלו בידו, שכשהמוקצה על גופו אינו נחשב טלטול כלל - ואין מתירים לו טלטול גמור בידו [66].

נה] והכים נופל - שכח מעות בכיס שבבגדו, הולך לחדר צנוע ומנער המעות מהכיס, ואם א"א לנער המעות - פושט הבגד ומטלטלו למקום שירצה [67].

נו] לכל מקום שירצה - מוקצה גמור שהגיע לידיו בשבת בהיתר מותר לטלטלו רק במקום הפסד [69].

נז] לכל מקום שירצה - לא התירו אלא לטלטלו לכל מקום שירצה (להצניעו שם), שלזה יש גבול וסוף, אבל לא לעמוד כמו שירצה - שלזה אין גבול, שיכול לעמוד כל היום, ולכן מיד שנזכר (שיש עליו מוקצה) - צריך לילך ואינו רשאי לעמוד [70].

נח] ואין בו איסור כלל - על פי היתר זה מותר לטלטל כל מוקצה שכבר נמצא על גופו - אפילו שלא במקום הפסד [72].

ציונים והוספות

66) בדי השלחן סי' קיג ס"ק יא והוא אפילו לטעם הא'.

67) ואם הבגד נעשה בסיס להמעות (היינו ששם מקומם הקבוע של המעות) - דינו ככיס עצמו - ויניחנו במקום שפשטו (בדי השלחן סי' קיג ס"ק יא).

ולכאורה במקום שהבגד נעשה בסיס להמעות לא יפשוט הבגד עד שיגיע למקום שרוצה להניחו, ויפשטנו ויניחנו שם.

68) **עד"ז בסי' רסג ס"כ:** אדם שבא לעיר וכבר קבלו אנשי העיר שבת עליהם אע"פ שעוד היום גדול חל עליו השבת ג"כ ואם היה עליו שום חפץ מוקצה או מעות - לא יטלטלנו בידיו להסירו ממנו - אלא יעשה כמו שיתבאר בסי' רס"ו במי ששכח כיסו עליו בשבת וע"ש.

ובסי' שלא ס"י: איזמל של מילה הוא מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור לטלטלו אלא לצורך המילה ולא כדי להצניעו ואפילו לצורך גופו ומקומו וכל שכן שלא לצורך כלל . . ומכל מקום בעודו בידו כשמל בו רשאי לטלטלו לכל מקום שירצה להצניעו שמה.

ובסי' תקו ס"ט: המפריש חלה מעיסה טמאה או מעיסה טהורה ונטמאת החלה הרי זה לא ישרפנה ביו"ט . . וגם לטלטלה אסור שהרי אינה ראויה לכלום אבל מיד כשקרא לה שם חלה ועדיין היא בידו קודם שהניחה רשאי לטלטלה לכל מקום שירצה כמ"ש בסי' רס"ו ע"ש ומניחה שם עד מוצאי יום טוב ואז ישרפנה.

69) סי' שח סי"ג הובא להלן,

אף שלא נכתב בפירוש להתיר כאן אפילו שלא במקום הפסד, מכל מקום לא נזכר לאסור בזה, ועכ"פ כשאינו בידו אפשר לטלטלו גם שלא במקום הפסד בהסתמך על טעם הב' כדלהלן.

70) ואפילו שהייה מועטת בעמידה לפוש שאינה צורך הליכה - אסור, קו"א סי' שא ס"ק י.

71) סעיף יג: כשמטלטלו לצורך מקומו אינו צריך להשליכו מידו מיד שפינוהו ממקום זה הצריך לו אלא מותר להניחו באיזה מקום שירצה להצניעו שם שכיון שכבר הוא בידו רשאי לטלטלו יותר ממה שצריך לו ואפילו אם שכח ונטל בידו מוקצה גמור רשאי לטלטלו לכל מקום שירצה כיון שכבר הוא בידו, ויש מי שאוסר במוקצה גמור וראוי לחוש לדבריו אלא אם כן במקום הפסד כמו שנתבאר בסי' רס"ו.

72) ב'בדי השלחן' סי' קיג ס"ק יא כתב שנצרך רבינו לב' טעמים להיתר כיון שבכל א' מהם ישנם החולקים ואוסרים (וכן נקטו בציונים לשוע"ר מהדורה החדשה), והעירו על זה (הערות בשו"ע אדה"ז ע' 441) שלמרות החולקים דעת רבינו להתיר על פי כל טעם לבדו,

אמנם עכ"פ ישנה נפק"מ בין טעמי ההיתר לענין טלטול בידיו ממש (המותר לטעם הא') או שלא במקום הפסד (המותר לטעם הב').

73) סעיף ט"ו: וכל זה בטלטול בידיו ע"י דבר אחר אבל לטלטל המוקצה בגופו שלא בידיו מותר אפילו מטלטלו לצורך האיסור כגון קש שהוא מוקצה מפני שסתמו עומד להסקה ואם הוא נתון על המטה שלא לשכב עליו ובשבת הוא בא לשכב עליו מותר לנענע בגופו כדי שיהא צף ורך ונוח לשכב עליו.

שולחן ערוך – הלכות ברכת הפירות

א על כל פירות האילן בין מז' המינים בין משאר מינים ברכה ראשונה שלהם היא בורא פרי העץ שמפני חשיבותם הוצאום מכלל פירות הארץ אע"פ שגידולם מן הארץ וקבעו להם ברכה מיוחדת פרטית ומבוררת שמבררת ופורטת חשיבותם שהם פרי העץ ולא גדלים באדמה כדי להרבות בכבוד המקום בהזכרת שבחו בפרטות שברא פירות חשובים כפרי העץ:

ב לפיכך כל דבר שגדל על העץ ואינו עיקר הפרי אין בו

חשיבות לברך עליו בורא פרי העץ ומברכין עליו בורא פרי האדמה.

והוא שנוטעים האילן על דעת לאכול גם אותו דבר כגון מין אילן קטן הנקרא צלף שעלין שלו ראויין לאכילה ויש בעליו תמרות בולטות כמו בעלי ערבה וגם הן ראויין לאכילה מברך על העלין ועל התמרות בורא פרי האדמה הואיל ונוטעין הצלף על דעת לאכול גם מן העלין והתמרות שאין ממעטין את האילן בכך.

אבל הקור שהוא הראש של דקל שניתוסף בכל שנה והוא רך וראוי לאכילה אינו מברך עליו בורא פרי האדמה אלא שהכל נהיה בדברו לפי שאין נוטעין את הדקל על דעת כן לאכול את הקור שהאוכלו ממעט ענפי הדקל וה"ה ללולבי גפנים:

ג וכן שקדים קטנים שהם רכים ואוכלם בקליפתם החיצונה מברכים עליהם שהכל נהיה בדברו שאין נוטעים אותם אלא על דעת שיגדלו ויעשו פרי בתוך הקליפה.

במה דברים אמורים בשקדים שעיקר אכילתם כשהם קטנים היא קליפתם ואין נוטעים אותם אלא על דעת לאכול הפרי שבתוכם כשיגדלו אבל שאר כל הפירות שגם כשאוכלים אותם כשהם קטנים אוכלים מגוף הפרי שיגדל אח"כ מברך עליהם בורא פרי העץ גם כשהם קטנים אף על פי שלא ניטע האילן בשביל כך הואיל ואכל גוף הפרי שניטע האילן בשבילו.

ומכל מקום על ענבים קטנים מכפול הלבן אינו מברך עליהם בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה לפי שעדיין אין שם פרי עליהם כלל ולפיכך אין בהם חשיבות לברך עליהם בורא פרי העץ כמו שאין חשיבות בעלין ותמרות של צלף אע"פ שניטע האילן על דעת לאכלם ג"כ.

ושיעור פול הלבן שבימיהם לא נודע לנו לפיכך לעולם הוא מברך בורא פרי האדמה על הענבים שהם בוסר עד שיהיו גדולים ביותר שכל דבר שברכתו ספק אם היא בורא פרי האדמה או בורא פרי העץ מברך בורא פרי האדמה.

ומכל מקום אין לאכול מהם כשיעור שחייב ברכה אחרונה אלא בתוך הסעודה כיון שהוא ספק אם יברך מעין ג' או בורא נפשות רבות.

וכן חרובים קטנים קודם שיראה בהם כמין שרשראות של חרובים וזתים קודם שיגדל הנץ סביבם אין שם פרי עליהם ומברך עליהם בורא פרי האדמה:

ד אבל שאר כל האילן משיוציא פרי אע"פ שהוא קטן מאד שם פרי עליו ומברך עליו בורא פרי העץ ובלבד שלא יהא מר או עפוץ ביותר עד שאינו ראוי לאכילה אפילו ע"י הדחק שאז אין מברכין עליו כלל.

ואפילו אם מתקו ע"י האור או דבר אחר אין מברכין עליו בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה אלא שהכל נהיה בדברו שכיון שאינו ראוי לאכילה כלל בלא מיתוק אין שם פרי עליו כלל ואינו חשוב אפילו כפרי האדמה אלא כעץ בעלמא הוא:

ה וכן שקדים המרים אין מברכין עליהם כלום כשהם גדולים שאינם ראויים לאכילה אפילו ע"י הדחק אבל קטנים שהם רכים מברכים עליהם בורא פרי העץ כי עיקר אכילתם היא הקליפה ואינה מרה ועל דעת כן נוטעים אותן אבל הגדולים עיקר אכילתם מה שבפנים והוא מר.

ואם מיתקן ע"י האור או דבר אחר מברכים עליהם בורא פרי העץ כי הם פרי גמור ונוטעים אותם על דעת כן:

ו במה דברים אמורים שמברכין על פירות קטנים שלא נגמר בישולם בורא פרי העץ בפירות שנתלשו מן האילן ואם לא נתלשו היו מתבשלים ונגמרים עליו אבל הנובלות שהם פ[ירות] שנשרפו מהחום ונבלו ונפלו מן האילן קודם שנתבשלו וכן מין תמרים שאין מתבשלין על האילן אלא תולשין אותן ועושים אותם כומר בארץ ומתבשלין או נותנים אותם למחצלאות להתחמם עד שיתבשלו וכן סופי ענבים שאין מתבשלין לעולם מפני שהגיע הסתיו מברכין עליהם שהכל נהיה בדברו שהואיל ונשתנו לקלקול מחמת קור או חום או דבר אחר נגרעו וירדו ממעלתם לענין חשיבות הברכה יותר מאלו לא היו מגיעים לכלל פרי מפני קטנותם שהיו מברכין עליהם בורא פרי האדמה עכ"פ ועכשיו שגדלו והגיעו לכלל פרי ונשתנו מברכין עליהם כברכת פת ותבשיל שנשתנו לקלקול שהיא שהכל נהיה בדברו כמ"ש בסי' ר"ד:

ז וכן על החומץ שעושין מסופי ענבים מברכין שהכל כמו על הענבים עצמן שהיוצא מן הענבים כמותן כמו שיתבאר:

חלק א סימן רב, דיני פירות האילן סעיפים א-ז

לקוטי תורה

ביאור הכתוב "כי תצא למלחמה על אויביך" בעבודת האדם

[לאחרי הביאור במהותה של עבודת התפלה ישוב לפרש את הכתוב "כי תצא למלחמה גו'":]

וזהו כי תצא למלחמה על אויביך, פירוש, כי תצא למלחמה זו לנצח כח המתאוה שבנפשו, לקררה בתענוגי עולם הזה הגשמים, ולאתהפכא לאהבת ה', תהיה בבחינת על אויביך, דהיינו בבחינת שרשם למעלה.

משמעות לשון הכתוב "כי תצא למלחמה על אויביך" (ולא "עם אויביך") היא שהאדם נמצא "על" – ולמעלה מן – אויביך". ולפי פשוטו, הדבר צריך ביאור שהרי הכתוב מדבר בעת היציאה למלחמה ואיך אפשר לומר שכבר בשלב זה – קודם התחלת המלחמה בפועל, ופשיטא שקודם הנצחון – האדם כבר נמצא "על אויביך"?

אך לפי הפירוש הפנימי שהכתוב מדבר במלחמת האדם עם הכח המתאוה שבנפשו הבהמית, מובן היטב

מדוע נאמר "על אויביך", כי הכתוב בא להורות את הדרך לנצח במלחמה זו, שהיא על ידי ההתבוננות בשורש האויב למעלה; וזהו "כי תצא למלחמה" — כאשר האדם יוצא למלחמה לנצח את הכח המתאוה, אז עליו להתבונן בבחינת "על אויביך" — היינו בשרשו למעלה, ועל ידי זה ינצח אותו.

כי אין רע יורד מלמעלה, ושרשם הוא טוב, שהוא מבחינת מרכבה עליונה שבקדושה.

מאחר שהקב"ה הוא תכלית הטוב והקדושה, לא יתכן שיומשך ממנו דבר לא טוב, כמאמר "אין רע יורד מלמעלה". ומזה מובן ששורש כל דבר (כפי שהוא למעלה) הוא תכלית הטוב (ורק בירידתו למטה הוא עלול להשתנות להיפך הטוב). וכן הוא גם בנפש הבהמית, שכפי שהיא "יורדת מלמעלה" — משרשה — היא טוב, כפי שנתבאר לעיל ששרשה הוא מהמלאכים שבמרכבה העליונה.

אלא שלאחר ירידת והשתלשלות המדרגות נעשו שמרי האופנים, ומשם נמשכו הע' שרים, שמהם נמשכו כל תענוגי עולם הזה והכח המתאוה כנ"ל.

כל התענוגים הגשמיים שבעולם הזה — עם הכח המתאוה (ה"אש זרה") של הנפש הבהמית המתאוה להם — מתהווים על ידי שבחינת "אש" דקדושה יורדת מדריגות רבות וצמצומים עצומים (דרך "השתלשלות המדרגות"), כפי שנתבאר לעיל.

וכשנתעלה ונכלל בשרשו, מתהפך מרע לטוב:

ד"ה כי תצא פרק ז

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(כג) **ובכל** זה יובן מ"ש בפ' ק"ש ג' מדריגות באהבה בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך כו' דהנה ידוע שיש ב' חללים בלב א' חלל הימני אין בו הילוך הדם רק רוח החיים שהוא אויר לח ופשוט ומקורו במוח החכמ' שהוא קר ולח ששם משכן הנשמה והב' חלל השמאלי ששם משכן הנפש הטבעית בבחי' יסוד האש כמ"ש כי הדם הוא הנפש שהנפש תלוי' בו ונק' חיי בשר הטבעיים ומקורו במוח הבינה שהוא חם ויבש והוא החום הטבעי שבלב ששם הצמאון והתשוק' ברשפי אש של חום הטבעי (וכנפי הריא' מנשבים על הלב לקררו כי לולי זה הי' כלה בחומו כו') ומשם נמשך כל תאוה וחמדה באש זרה כידוע וכאשר יתפעל באהבה אלקי' הוא מ"ש בכל לבבך בשני יצריך ביצה"ר שבחלל השמאלי דוקא שיהי' בצמאון ותשוקה מורגשת בלב בשר דוקא כמ"ש צמאה לך נפשי כמה לך בשרי כו' שהוא מיסוד האש הטבעי דוקא שעול' למעלה וימאס בכל רצון זר רק לה' לבדו ואינו חפץ להיות למטה כלל כמו כלה שארי ולבבי כו' (וזהו כמו אש המערכה שנק' אש של מטה כנ"ל ובאמת היינו כמו דם התמיד הנזרק כנ"ל) והנה העלאה זו דדם שבלב למעלה הוא ע"י הנשמה שבמוח שמשיג בהשגה אלקי' ביח"ת דוקא כמו בגדולת ה' בפסוד"ז וב' לפניה שזהו רק בשרש המלאכי' כו' ואמנם עי"ז דוקא רוח אייתי רוח ואמשיך רוח שנמשך מלמעלה למטה מן אור הנשמה שבמוח אל חלל הימני שבלב שהוא רוח החיים גלוי אור אלקי בתוס' אור וחיות גדול דכל העלא' בבטול היש לאין גורם בחי' המשכה מאין ליש כידוע וגם כאן ע"י בחי' בטול רצון זר מיסוד האש העולה מלמטה למעלה מדם הוא הנפש שבחלל השמאלי בתשוק' וצמאון שמבטל כח הנה"ט בבטול היש לאין האלקי ע"י התבוננות דיח"ת כנ"ל כך נמשך מלמעלה למטה גלוי אור א"ס ב"ה באור חיי נשמתו שבמוח שיומשך אל חלל הימני שיהיה למטה כמו למעלה שזהו ענין יתרון האור בנשמה שבא מצד הקרבת הדם שבנה"ב כנ"ל בענין אדם כי יקריב כו' וזהו ענין אהבה דבכל נפשך שבא' אחר אהבה דבכל לבבך דוק' וכידוע בענין נר"נ דנפש בכבד (והוא בלב בחלל השמאלי) ורוח החיים בלב בחלל הימני ונשמה במוח ועיקר מקורה במוח החכמה כח מ"ה שבנשמה ששם ראשית גלוי אור ה' שלזה נק' נר הוי' כו' ונתוסף האור הזה ע"י אהבה זו דבכל נפשך ממש מאהבה דבכל לבבך וע"י אור דתורה דאוריית' מח"ע נפקת (וז"ש והיו הדברים האלה כו' ודברת בם ע"י הדיבור שעולה רוח הבל הדבור למעלה כו' וכן פי' בכל נפשך הוא עולה בבחי' העלא' תחלה כמ"ש כי רוח האדם היא העולה למעלה כו' ואמשיך רוח ללב כו' (וזהו כפי הנ"ל הרי אדם מקריב שהוא הרוח החיים שבלב ששרשו במוח בינה בשמע ישראל ואח"ז באהבה דבכל לבבך הנה"ב מעלה לרוח החיים באהבה דבכל נפשך שזהו ענין הנרות כמשי"ת ועלי' הנשמה שבמוח הוא אהבה דבכל מאדך כו') ויש מארי מקרא ומארי משנה ותלמוד ולכאו"א מאיר ברוחו ונשמתו מאור דתו' דוקא וד"ל:

שער החנוכה

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

פ' שופטים: **למנות** מלך מישראל שנאמר שום תשים עליך מלך (דברים י"ז ט"ו) (תצ"ז):

הנה צריך להבין מה שקצף שמואל על בנ"י כששאלו ממנו תנה לנו מלך (ש"א ח' ו') וגם הש"י אמר לו כי לא אותך מאסו כו' מה החרי אף הזה הלא זוהי מצותו ית' כמארז"ל ג' מצות נצטוו בנ"י בכניסתם לארץ ואחת מהם למנות להם מלך (סנהדרין כ' ב'). הנה שרש ענין המכוון במינוי המלך הוא שבו ועל ידו יהיו הישראל בטילים לה' כי כל ישראל צריכים להיות בטילים למלך וסרים למשמעתו בכל אשר יגזור כמ"ש שמואל וזה יהי' משפט המלך וגו' (שמ"א ח' י"א) והנה המלך בעצמו בטל לאלהות וכמ"ש דהע"ה אם לא שויתי ודוממתי (תלים קל"א ב') דהיינו שנגע הביטול לה' כ"כ בלבבו עד שגם בגשמיות לא הי' יכול להרים עיניו ולהגביה לבו בבחי' יש ודבר מה אלא היה כמו בחי' דומם שאין לו תנועה וזהו העיקר במלך שמחמת זה נק' מלך שהוא מרכבה למדת מלכותו ית' שבאצילות וידוע דפי' מרכבה הוא בחי' הביטול כמו ביטול המרכבה לגבי הרוכב ומאחר שהמלך הוא בטל למלכות שמים וישראל בטילים למלך הרי נמצא בו ועל ידו הישראל בטילים לאלקותו ית' וזאת היא עבודת המלך תמיד להיות בו ועל ידו הנבראי' בטילים לה' ע"י שהוא בטל והם בטילים אצלו כו', ועוד יש טעם פשוט במינוי המלך שינהיג את העם כראוי כי אלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו, והמלך במשפט יעמיד ארץ להצדיק את הצדיק ולהרשיע את הרשע. והנה שני כוונות אלו שבמינוי המלך אינן שייכים לצורך תלמידי חכמים שבישראל, כי הנה בנשמות ישראל יש ב' מינים א' אותן שאינן ת"ח והם ריקנים מתורה וחכמה ואעפ"כ הם מלאים מצות וזהירים בתכלית בסומע"ט ואפי' בדקדוק קל של ד"ס, וזהו מצד מזג ותכונת שרשן שלמעלה שאינו ראוי לקבל בתוכו בחי' תורה וחכמה רק בבחי' מעשה בלבד וכמו שאנו רואים בעליל שיש כמה אנשים שלומדים אצל רב ומיד ביציאתם ממנו מניחים התורה ומשכחים עליה כאילו לא היה ועוסקים בחיי עוה"ז. והב' הן הנשמות הגבוהות אותן שהם ת"ח בעלי תורה המשכילים בחכמת ה' ובתורתו יהגו יומם ולילה, והנה לפי ב' הטעמים הנ"ל אנו מוצאים שהנשמות הפשוטות הן לבד הצריכים למלך שינהיג אותן כראוי עפ"י טעם הב' אבל מי שתורתו אומנתו ויודע בעצמו האסור והמותר והכל ברור לו כשמש ואצ"ל שבודאי הוא צדיק ולא יעשה בזדון כי סתם ת"ח הוא י"ש כו' הרי אינו צריך למלך כלל רק לנביא ושופט כשמואל וכיוצא, וגם עפ"י טעם הראשון בענין הביטול לה' ע"י המלך זה אינו שייך ג"כ אלא לאותן שאינן ת"ח שהם בחי' יש מצד עצם מציאותן למעלה שלכן אינן ת"ח כי החכמה היא בחי' ביטול כח מה וע"כ כל גיא שוטה כי מבחי' החכמה א"א להיות הסתעפות הישות אלא אדרבה בחי' ביטול דוקא, ולכן הם צריכים למלך כדי שיתבטלו ביטול היש כביטול העבד לפני המלך כמ"ש שום תשים עליך מלך (דברים י"ז ט"ו) שהרי המלך בטל לה', אבל הנשמות הגבוהות הנק' ת"ח הם בבחי' ביטול מצד עצם שרשן שלמעלה כי איזהו חכם הרואה את הנולד שהחכמ' היא בחי' ראיה שרואה איך שנולד מאין ליש ומחדש בכל יום מע"ב והם שנק' אחים וריעים למקום או בנים הרי אינן צריכים למלך כלל להיות מתבטלים על ידו ביטול היש כעבד לפני המלך שהרי הם בטילים מצד עצמן בבחי' ביטול שלמעלה מביטול היש, ולכן המלאכים יש עליהם מלך מפני שהם ג"כ בחי' יש ודבר כמו מיכאל וגבריאל הגם שעומדים באהוי"ר תמיד הרי מ"מ הוא מציאות נפרד לעצמו ירא ה' ואוהבו ע"כ יש עליהם מלך הוא מ"ש מלכותך מלכות כל עולמים (תלים קמ"ה י"ג) וכן הם הנשמות דבי"ע כנ"ל אבל הנשמות הגבוהות כמו נשמת רשב"י וכיוצא הם בבחי' בנים והם למעלה מבחי' גדר קבלת המלך ב"ו שלמטה עליהם שאינו אלא למי שהוא עבד דייקא דהיינו שהוא דבר נפרד כנ"ל שהרי אפי' על אלף בנים לא יקרא האב מלך (כי הם מבחי' אצי' שהוא אלהות ממש עיין ביאור ב' מיני נשמות אלו מצוה מ"ב פ"ב) ולכן לא רצה שמואל להמליך עליהם מלך כי רצה שיהיו כולם במדריגה זו ואז לא יצטרכו למלך ב"ו וזהו שאומרים אבינו מלכנו ב' הבחי' ובאבינו אומרים חטאנו וחטא היינו בשגגה ובמלכנו אומרים פשענו ופשיעה היינו בזדון:

מצות מינוי מלך

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור כו', וארז"ל ועברתי באמ"צ אני ולא מלאך אני ולא שרף כו'. ובמד"ר בא דקל"ה ב' פי"ח (הובא ביר"ק ג"ע י"ז, כבוד ת"ח ד') משל למלך שירד בנו כו' כך ירד יוסף למצרי' וקיבלו אותו ועשו אותו מלך עליהם שנא' ויוסף הוא השליט על כו' כיבדו את יעקב שנא' ויבכו אותו המצרי' שבעי' יום, אמר הקב"ה כבוד אני עושה למצרי' הריני קורא בשמו של ג"ע שנא' כגן ה' כארץ מצרי', כשחזרו ושעבדו בהם אמר הקב"ה ועברתי באמ"צ חוזר אני מאותו כבוד ואעשה אותם שממה שנא' מצרי' לשממה תהי'. ונמצא כי מפרש ועברתי ל' חוזר ועובר על ההנחה הראשונה וכמש"א אמר הקב"ה עובר אני מאותו שאמרתי כו'. ולפ"ז י"ל ועברתי שעבר על מדותיו, פי' כי מדותיו ית' הם רחמי' וכמו שאנו מבקשי' ברחמיך הרבים רחם עלינו, הטוב כי לא כלו רחמיך, ולמען אהבת בניו עבר על המדה ועשה דין במצרי' (ת"א בא סד"ה למען תהי'), והיינו דכתי' כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרי' פי' דכל מקום שנא' יד אינו אלא ימין (מנחות ד"י) שהימין הוא רחמי' וחסדי' ומ"מ כתי' ועברתי באמ"צ פי' שהעביר על מדותיו ועשה דיני' במצרי' הגם כי מדותיו לרחם ולהטיב לברואיו, והכל מחמת אהבתו לישראל כמשל האב בעבור אהבתו לבנו שרוצה לעשות חסד עם בנו כובש חסדו וכועס על אחרי' המצערי' את בנו, ואם יש לאל ידו ה"ה דן אותם מדוע יעשו ככה לצער את בנו יחידו החביב עליו כבבת עינו כו', וזהו ביד חזקה שהוא הימין היתה פרושה בכדי להוציאם ממצרי' והי' שינוי שלא ע"פ הטבע כו', וגם באותו שעה עצמו הוציאם ה' שהוא מדה"ר ממצרי' והיינו ענין נגוף ורפוא כו'.

וביאור הענין יובן בהקדם ענין שאמרו ז"ל אני ולא מלאך כו' אני ה' אני ולא אחר, דלכאו' יפלא על סיום הדרש מה שאמר אני ולא אחר, דהאיך יעלה על לב איש לחשוב ולהרהר ולעלות על מוח שכלו ורוח בינתו ודעתו שח"ו גאולת מצרי' ומכת בכורות הי' ע"י אחר, וגם צ"ל מאחר שמתיבת אני הנא' בסוף פסוק ועברתי דרשו אני ולא מלאך ולא שרף ולא שליח שהם ג' בחי' בי"ע, ומהו עוד ולא אחר, וגם מה שפי' על ש' הוי' הנאמר אחר תיבת אני, [שהוא בחי'] הוא, שהרי אמרו אני ה' אני הוא ולא אחר.

אך הענין הוא דהנה יש ב' שמות הוי' כמו ויקרא ה' ה', הא' הוא ש' הוי' דסדר השתלשלות וכמ"ש ה' בחכמה יסד כו' שמחכ' ואילך נק' סדר השתלשלות האצי', ויש ש' הוי' שלמעלה מסדר השתלשלות שע"ז אמרו עד שלא נבה"ע הי' הוא ושמו בלבד, פי' עד שלא נברה"ע כוונת אומרו גם עד שלא נאצל אצי' העליון הי' הוא ושמו היינו בחי' שמו שמו שהוא כלול בעצמו, בחי' הוא, הוא דבר הנעלם בל' נסתר, ועש"ז הבינה נק' הוא ע"ש בחי' עלמא דאתכסיא שנסתר ונעלם, ויש בחי' הוא שהוא עתיקא בזהר מאיר ומתגלה בבינה. והנה בסדר השתלשלות יש חו"ג, והיינו שנגד החסד יש מדה"ד המנגד לבחי' החסד ושיומשך ע"פ הדין והמשפט דוקא, אשר ע"פ מדה זו לא היו יכולי' ישראל ליגאל ממצרי' וכמארז"ל על יורדי הים שקטרגו המקטרגי' ואמרו הללו עובדי כו' והללו כו', אלא ששורש גאולת מצרי' נמשך מבחי' א"ס אשר שם לית שמאלא בהאי עתיקא. וזהו שאמר הקב"ה ליעקב ואנכי אעלך גם עלה, שהעלי' ממצרי' יהי' ע"י בחי' אנכי, ולכן לא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ ע"י גילוי העצום והנורא שהי' לפי שעה מבחי' אנכי שזהו שאמרו ובמורא גדול זה גילוי שכינה בחי' מלך מלכי המלכים כמ"ש במ"א, וזהו שורש ש' הוי' הא' שהוא בחי' שמו הגדול כמו שהוא כלול בעצמותו שנק' ג"כ בש' אנכי שאם אתה חושב בכלל הרי בכתר מאיר מבחי' שמו הגדול מל' דא"ס בחי' מלכותך כו', ומשם נמשך שורש הגאולה, הגם כי עדיין לא היו ישראל במעלה עליונה והיו מושקעי' כו' עד שהי' יכול המקטרג לאמר כנ"ל, מ"מ מחמת שבבחי' שמו הגדול אינו תופס מקום כלל מעשה התחתוני' וצדקתם שעז"נ אם חטאת מה תפעול בו ורבו פשעיך מה תעשה לו, אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח (באיוב ל"ה ו"ז), וכחשכה כאורה בשני כפי"ן שגם האורה שוה לחשך, לכן משם נמשך גאולת מצרי' שיגאלו ישראל ממצרי', הגם כי אינם כדאי לפי טענת המקטרג, אך דקדוק טענתם הי' הללו והללו כו', דקדקו לקטרג מאחר שגם אלו חטאו הרי מטעם זה א"א להיות נמשך הגאולה, כ"א מצד אוא"ס דכחשיכה כאורה ומדוע לא יציל את המצרי' ג"כ, והגם כי זה הי' בעת קרי"ס מ"מ גם על מכות בכורות שייך זה, ולזה אמרו אני הוא ולא אחר.

ד"ה ועברתי בארץ מצרים

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס החלצו

כד) **וביאור** הענין מבואר במ"א להיות דחכ' ובינה יש להם ב' מקורים מיוחדים ואינם תלויים זה בזה. דהגם שאנו רואים שיש יחוד וחיבור לחו"ב זה עם זה וכמו הנקודה דחכ' שבאה לידי השגה דבינה וא"א להיות השגה דבינה בלי נקודת החכמה וכמו שא"א להיות נהר בלי מעין וכמו"כ כל מעין נעשה ממנו נהר בהתפשטות כו' וכמו"כ כל נקודה דחכ' באה לידי השגת הבינה וכל השגה דבינה היא באה מנקודה דחכ' כו'. זהו רק מפני שמתכללים ומתאחדים זב"ז אבל באמת אינם תלויים זב"ז שיש לכ"א מקור מיוחד ויוכל להיות חכ' בלא בינה ובינה בלא חכ' וכמו שאנו רואין בחוש שיש מי שהוא בעל הבנה ובעל המצאה להמציא המצאות שכליות חדשות בכל עת ואינו בעל השגה כלל להבין הדבר על בוריו ולהיות נתפס ומתיישב היטב במוחו כו'. ויש שהוא בעל השגה היינו להשיג את הדבר היטיב בריבוי הפרטים ומתיישב היטיב בכלי שכלו. ואינו בעל הבנה להמציא שכל חדש והמצאה חדשה. כ"א מבין ומשיג בשכל שכבר נמצא היינו מה ששמע מזולתו או מצא כתוב בספר כו'. אבל עצמו אינו יכול להמציא השכלה חדשה כו'. וכן הגם שע"פ הרוב יבוא נקודת החכמה לידי השגה דבינה ומ"מ יהי' לפעמים שלא ימצא טעם ושכל וסברא במה להסביר לזולתו את נקודת ההשכלה שלו וגם בעצמו אינה באה לידי השגה גמורה כו'. וכמו שמצינו בגמ' (ביצה ד"ו ע"א) בדין אפרוח שנולד ביו"ט רב אסר והקשו לו ר"כ ור"א וכי מה בין זה לעגל שנולד מן הטריפה שתק רב ולא מצא טעם ע"פ השגה לחלק בין זה לזה. ומ"מ לא הדר בו מצד חיוב חכמתו דאפרוח שנולד ביו"ט אסור אלא שלא מצא לזה טעם בהשגה דבינה כו'. הרי שאפשר להיות חכ' בלא בינה ובינה בלא חכ' כו'. והיינו מפני שהם כחות מיוחדים שיש לכ"א מקור מיוחד בפ"ע דחכ' שרשה ממזל נוצר ובינה ממזל ונקה שהם ב' מקורים מיוחדים זמ"ז כו'. ובאמת הם הפכים זמ"ז דנוצר הוא לשון שמירה כמ"ש בתו"א ד"ה מראיהם ומעשיהם והיינו העדר ההתפשטות והוא בחי' אין כו'. ומזל ונקה הו"א ועושה חסד שהוא בחי' העשי' וההתפשטות לעשות בחי' יש דוקא כו'. וזהו"ע המשכת ב' המדריגות דחכ' ובינה שנמשכים מהמזלות דנוצר ונקה דחכ' הוא המשכת בחי' אין וביטול והיינו לעשות מיש לאין דלכן נק' כח מה. שהוא בחי' מה שבעצם שהחכ' עצמה היא בבחי' מהות ביטול וזהו שהיא רק בבחי' נקודה א' שהוא ענין העדר ההתפשטות כו'. ופועל בחי' הביטול בכל דבר. וזהו שהחכ' נק' ראי' איזה חכם הרואה את הנולד שרואה בכל דבר איך שהוא נולד מאין ועי"ז נמשך בחי' הביטול כו'. ובד"כ הוא בחי' ראיית המהות ראיית עצם הדבר. וע"י ראיית העצם נעשה בחי' הביטול במציאות דוקא וכמו הרואה את המלך כו' וכמ"ש במ"א באורך בההפרש בין ראי' לשמיעה כו' וזה גם בנקודת ההשכלה דחכ' גם כמו שבאה בבחי' שכל גלוי דחכ' ה"ה למעלה מבחי' שמיעה שנראה ונגלה בה בחי' המהות כו'. וזהו"ע מזל נוצר שהוא המשכת בחי' האין וביטול כו'. ובינה נמשך ממזל ונקה שהוא לעשות ההתפשטות בבחי' ישות דוקא והו"ע ההשגה בריבוי פרטים ובאורך ורוחב כו'. ובא אור המושכל במורגש בתפיסא דוקא כו'. (ויש בזה יתרון מה שהוא בחי' פנימי יותר והחיות והתענוג מהענין האלקי המושג במוחו בא בהתגלות במורגש בפנימיותו כו'. משא"כ בבחי' חכ' שהוא בבחי' העלם בדקות כו') וזהו"ע מזל ונקה המשכת בחי' היש כו', ונמצא דבחי' חו"ב וגם מקור המשכתם שהן המזלות דנוצר ונקה הם הפכים זמ"ז ולכן אפשר להיות חכ' בלא בינה ובינה בלא חכ' מפני שיש לכ"א מקור מיוחד ובפרט שהם הפכי' זמ"ז כו' כנ"ל. ומ"מ ע"פ הרוב הרי נקודת החכ' באה לידי השגה בבינה זהו מצד ההתכללות דחו"ב שהם מתכללים זע"ז (וכ"ה במקורם במזל נוצר ונקה שמתכללים זע"ז כו'). **קיצור.** חו"ב יכולים להיות זה בלא זה. לכ"א מקור מיוחד מזל נוצר ונקה. חו"ב ומקוריהם הפכים זמ"ז, ובכ"ז מתכללים זע"ז.

ו.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"י

ז) **וְהִנֵּה** הָאוֹת יו"ד שֶׁבָּזֶה מִתְחַלֵּק תְּמוּנַת הַדָּלִי"ת מִתְּמוּנַת הָרֵי"ש, הוּא מֵאֲחוֹרָיו דַּוְקָא, וְהַיו"ד אִם שֶׁהוּא אוֹת זְעִירָא[יא] מִכָּל הָאוֹתִיּוֹת, הִנֵּה הוּא רֹאשׁ לְכָל הָאוֹתִיּוֹת, דְּכָל אוֹת חֲרֵי תְּחִלָּתוֹ אוֹת יו"ד, וְהוּא מַה שֶּׁבְּיו"ד נִבְרָא הָעוֹלָם הַבָּא, דְּעַל זֶה אוֹמֵר "כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ", וְתִרְגֵּם "דְּאָחִיד בִּשְׁמַיָּא וּבְאַרְעָא"[יב], שֶׁהִיא סְפִירַת יְסוֹד שֶׁבְּחִינַת הַמַּלְכוּת מְקַבֵּל מִמֶּנּוּ, וּמַה דְּאָחֵיד בִּשְׁמַיָּא וּבְאַרְעָא, הִנֵּה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שָׁמַיִם אֵשׁ וּמַיִם, בְּחִינַת חֶסֶד וּגְבוּרָה, וְאֶרֶץ בְּחִינַת מַלְכוּת, וְהוּא שֶׁעַל יְדֵי סְפִירַת הַיְסוֹד הוּא יִחוּד חֶסֶד וּגְבוּרָה וּמַלְכוּת, אֲבָל "וְלָרָשׁ אֵין כֹּל", דִּבְאוֹת רֵי"ש אֵין כֹּל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, שֶׁאֵין לָהֶם סְפִירַת הַיְסוֹד הַמְחַבֵּר, וְגַם הַדִּבּוּר הוּא בָּא בְּתַכְלִית הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "נֶאֱלַמְתִּי דּוּמִיָּה הֶחֱשֵׁיתִי" כו', דְּגַם הַדִּבּוּר בָּא בְּתַכְלִית הַהֶעְלֵם, לִהְיוֹת דְּהָאוֹר וְחַיּוּת הַמְחַיֶּה אֶת הַסִּטְרָא אַחֲרָא, הוּא הֶאָרָה דְּהֶאָרָה, חִיצוֹנִיּוּת דְּחִיצוֹנִיּוּת, וּבָא בְּתַכְלִית הַהֶעְלֵם. וְזֶהוּ דְּיַעֲקֹב אָמַר "יֵשׁ לִי כֹל", וְעֵשָׂו אָמַר "יֵשׁ לִי רָב", דְּבִקְדֻשָּׁה שֶׁהוּא בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת יַעֲקֹב אָמַר "יֵשׁ לִי כֹל", בְּחִינַת "כֹּל" דְּאָחֵיד בִּשְׁמַיָּא וּבְאַרְעָא, אֲבָל בְּעֵשָׂו שֶׁהוּא קְלִפָּה וְסִטְרָא אַחֲרָא אָמַר "יֵשׁ לִי רָב", שֶׁהוּא אֵין לוֹ בְּחִינַת "כֹּל" הַמְחֻבָּר כְּיַעֲקֹב, כִּי אִם "רַב", שֶׁהֵם רִבּוּי הַשְּׁפָעוֹת גַּשְׁמִיּוֹת, וּכְמַאֲמַר רַב מְתִיבְתָּא[8] "מַאן דְּאִיהוּ זְעֵיר אִיהוּ רַב, וּמַאן דְּאִיהוּ רַב אִיהוּ זְעֵיר", דְּבִקְדֻשָּׁה דְּאִיהוּ זְעֵיר דְּאַזְעֵירַת גַּרְמָא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטֹן הוּא", אִיהוּ רַב בְּגִלּוּי בְּחִינַת "כֹּל", אֲבָל מַאן דְּאִיהוּ רַב דְּיֵשׁ לוֹ רַב אִיהוּ זְעֵיר[יג], דְּ"לָרָשׁ אֵין כֹּל", וְהוּא רַק בְּהַשְׁפָּעָה גַּשְׁמִית. וְזֶהוּ דְּכְתִיב "כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ", וּפֵרֵשׁ בַּזֹּהַר[9] שֶׁקָּאֵי עַל ע' פָּרֵי הַחַג, וְזֶהוּ "כְּפִירִים רָשׁוּ", שֶׁהֵם הוֹלְכִים וּמִתְמַעֲטִים. וְיָדוּעַ דְּע' פָּרִים הֵם נֶגֶד ע' שָׂרִים, דְּהַהַשְׁפָּעָה גַּשְׁמִית נִקְרֵאת רָשׁוּ שֶׁהוּא בְּחִינַת עָנִי כו'. וּבְ'מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ' אִיתָא דִּקְלִפָּה וְסִטְרָא אַחֲרָא נִקְרָאִים "פָּרִים", וּשְׁנֵיהֶם אֱמֶת, דְּלִהְיוֹת כְּלָלוּת הַחַיּוּת שֶׁמְּחַיֶּה אוֹתָם הוּא רַק הֶאָרָה דְּהֶאָרָה מֵהֶאָרַת הַקְּדֻשָּׁה, וְלָכֵן הַהַשְׁפָּעָה הוּא בְּתַכְלִית הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁהוּא הַשְׁפָּעָה חִיצוֹנִיּוּת דְּחִיצוֹנִיּוּת. וְזֶהוּ שֶׁזֶּה גּוּפָא עוֹשֶׂה אוֹתָם בִּבְחִינַת יֵשׁוּת יוֹתֵר, וּכְמוֹ פַּרְעֹה שֶׁאָמַר "לִי יְאֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי", שֶׁזֶּהוּ הֵיפֶךְ הָאֱמֶת מַמָּשׁ, דְּהָאֱמֶת הוּא שֶׁנִּתְבָּרֵךְ בִּבְרָכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב (וְכִדְאִיתָא בְּפֵרוּשׁ רַשִּׁ"י עַל פָּסוּק "וַיְבָרֶךָ יַעֲקֹב" כו'), וּפַרְעֹה הוּא אוֹתִיּוֹת הָעֹרֶף, הִנֵּה עוֹד כִּחֵשׁ וְהָיָה כְּפוּי טוֹבָה לֵאמֹר "לִי יְאֹרִי" כו', וְהַיְנוּ שֶׁעַל יְדֵי הַהַשְׁפָּעָה הֲרֵי הוּא נַעֲשָׂה בִּבְחִינַת יֵשׁ יוֹתֵר.

קִצּוּר. יַמְשִׁיךְ דְּהַיו"ד שֶׁבַּאֲחוֹרֵי הַד' הוּא כֹּל דְּאָחִיד, "יֵשׁ לִי כֹּל". לָרָ"ש אֵין כֹּל. יֵשׁ לִי רַב דִּקְלִפָּה גּוֹרֵם יֵשׁוּת.

י"ג שבט, ה'תש"י

8) זוהר חלק א קכב, ב. זוהר חלק ג קסח, א.
9) חלק ג רנט, א.

יא. קטנה. יב. שמחבר ומאחד שמים וארץ. יג. וכמאמר ראש הישיבה (בגן עדן): מי שהוא קטן הוא גדול, ומי שהוא גדול הוא קטן, שבקדושה שהוא "קטן", כי הוא מקטין את עצמו, וכמו שנאמר "מי יקום יעקב כי קטן הוא", הוא גדול, בגילוי בחינת "כל", אבל מי שהוא "רב" (גדול) ש"יש לו רב" הוא קטן.

לקוטי דיבורים

לאשרי הנה בשבוע השלישי לנסיעת אבא למאזינקעס ביום הראשון כשעה קודם הנסיעה נקראתי לאבא ויודיעני, היום תסע עמדי ואם יש לך חפץ לקחת איזה מספריך לך והבא אותם למען אוכל להשימם בתוך ילקוטי.

ולשמחתי אין קץ, אבל עם זה יודע הנני לעצור את עצמי מלגלותה לעין כל שלא לגרום איזה דבר אשר יוכל לקלקל, וברגעים אחדים הבאתי את התנ"ך, משניות, והגמרא ושו"ע שלמדתי אז, הכל במתינות ובהכנעה הראויה.

עד רגע ישבי בעגלה לא האמנתי כי אסע, ויראתי אשר לא תצמח איזה מניעה פתאומית, אך בחסדי השם הכל עבר במנוחה שלמה ונוסעים אנחנו, ישיבתי עם אבא, רוח היום, מראה פני השדות הזרועות ודיבורי העגלון לייבעצקע ממקום מושבו הגבוה המיוחד רק לו, עם סוסיו, ושוט הארוך הזקוף מימין מושבו, הרהיבוני.

* * *

במסע זה נסע גם ר' שמואל, בעל בית הדירה אשר

10) פרי עץ חיים ההקדמה לשבת. שער הכוונות ענין תחום שבת.

שם דר אבא, ומושבו במרכבה ממול אבא, ור' שמואל זה מולדתו מעיר דענעבורג, אך בנעוריו היה נמנה בין היושבים בליובאוויטש אצל רבנו משנת תר"ח - תרי"א.

מהותו, יודע ספר להבינו היטב, לומד גמרא ופוסקים בעיון, בקי בשלשה סדרים משניות בעל פה, אשר כן נצטוה מאת רבנו על "יחידות", ובקי ב"תורה אור" ו"לקוטי תורה", ובעל מדות ישרות.

בעת ישבו בליובאוויטש הציעו לו נכבדות עם כפרי אחד בעל תורה, אשר לקחו על שולחנו על משך איזה שנים, חותנו קיים הבטחתו במילויה ואחרי כן גם הוא נשאר יושב בכפר, ועסקו כעסקם של יושבי כפר. ובהיות כי במקום מגורו התפשט מסחר עצי היער עשה בבניני חצרו מקום אכסניה למשרתי ופקידי סוחרי יער.

בשלש השנים שישב ר' שמואל בליובאוויטש היה כל היום ולפעמים גם כל הלילה רק בבית מדרשו של רבנו, כי שתי פלוגות היו אז, יושבים ולומדים בישיבה, ושניהם היו מקבלים תמיכתם מבית רבי, אבל חלוקים לימודם ואופן עבודתם.

* * *

הישיבה נתיסדה בשנת תר"ב, מגידי השיעורים היו בן רבנו כ"ק אאזמו"ר הגאון ר' ישראל נח, וחתן רבנו הרב ר' לוי יצחק, וכל אחד מהם היה אומר שני שיעורים בשבוע, ובשתי כתות התחלקו התלמידים - כת אחת קטנה ובה עשרים וחמשה איש, וכת השניה ובה כשלשים וחמשה ולפעמים גם ארבעים איש.

בני הישיבה בכת הא' היו מבני יד־יז, ולומדי כת הב' מבני יז־כ, וכולם בעלי כשרון ומתמידים בלימודם בנגלה גמרא ופוסקים, ומזמן לזמן היו לומדים פרק תניא ולעתים רחוקות איזה מאמר ב"תורה אור", גם בעת אמירת חסידות הנה על הרוב לא היו מניחים אותם להיכנס, רק בימים נוראים וימים טובים.

להיושבים נחשבו אלו שכל התעסקותם היה בעניני חסידות ובהם שתי פלוגות - אברכים אחרי חתונתם, או חתנים קודם החתונה, מהם איזה צעירים בעלי כשרון גדול, והפלוגה השניה היתה מאלו אשר אבותיהם החזיקו אותם על חשבונם הפרטי, או אלו שלא הצטיינו בלימודם והיו מתחככים בין החסידים.

כי, בעת נשיאת רבנו - מספר ר' שמואל - כמעט אשר בכל משך השנה היו נמצאים בליובאוויטש מנכבדי וזקני החסידים, ואם כן איפוא היה בכל עת מקום לשמש את מי מהגדולים, לראות איך הוא מתפלל, איך הוא אוכל, איך הוא לומד, איך הוא מתנהג, אשר לפעמים פעל זה על הצעירים עוד יותר מכמו הלימוד.

כן הדבר, גדולה שימושה יותר מלימודה, אמרו רז"ל, ובחיי החסידים וחסידות רואים אנו זה במוחש, השימוש של זקני החסידים פעל הרבה יותר מכמו הלימוד, כי הלימוד עשה את התלמיד רק למשכיל על דבר ומבין ענין שכלי, אבל השימוש עשה את התלמיד לעובד ד' וחסיד.

* * *

מצטער הנני במאד על אשר לא הטיתי אזן קשבת כראוי להשיחה של אבא ור' שמואל - כי קנאתי את לייבעצקע העגלון היושב במרום ומושך ברצועותיו, וקנאתי זאת הטרידה אותי בשעה ההיא למאד. -

עברנו כחמש פרסאות ואבא ציווה להעגלון לעמוד. אבא יורד מן המרכבה, הולך לו הצדה בין אילני היער, ובא חזרה ונוטל ידיו מברך ומוסיף לאמר ברכת הדרך מלה אחר מלה בכדי שגם אנכי אוכל לאמר אחריו בעל פה.

אבא עלה במרכבה אחריו ר' שמואל ואני ונוסעים הלאה, האויר הוא טוב, האילנות נותנים ריח, רוח אין, והצפרים מזמרות ואבא אומר לעגלון לבלי למהר בנסיעתו, שלא יהיה אבק גדול, וגם כדי ליהנות מאויר המקום, ויעזוב לייבעצקע את בריותיו ללכת כחפצם פסיעה אחר פסיעה.

אבא יושב ומהרהר, ר' שמואל יושב ומתנמנם וברעיוני עוברים וחולפים זכרונות ימי קדם.

רשימה לחג הגאולה יב־יג תמוז

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק קכ"ד – הרב ותלמידיו

לגאונותו של ר' אשר יהונתן הצעיר לא היה גבול. מדי שנה, בערב חג השבועות, היה עורך סיום על כל הש"ס הבבלי והירושלמי. זאת, נוסף על ספרים רבים אחרים שהיה מספיק ללמוד במשך השנה. בחלוקה שחצתה את הצבור היהודי באותה תקופה היה ר' אשר יהונתן בצד המתנגדים לשיטת הקבלה.

לבקשת קבוצת בעלי־בתים למדנים בפוזנא פתח ר' אשר יהונתן ישיבה עבור בניהם, אברכים מצויינים, והיה משמיע לפניהם שיעורים באופן סדיר. ר' משה, מי שהיה לימים ראש קהילת פוזנא וזקנו של ברוך אביו של מייסד חסידות חב"ד, הצטרף גם הוא לקבוצת תלמידי ר' אשר יהונתן. כרבו היה אף הוא מתנגד לדרך הקבלה.

השקפותיו של ר' משה לא מנעו בעדו כעבור זמן לשדך את בנו הלמדן ר' שניאור זלמן עם רחל, בתו הלמדנית של ר' ברוך בטלן, מי שהיה חסיד גלוי של רבי יואל בעל־שם מזמושטש. על כך עוד יסופר בפרקים הבאים.

ר' משה היה דומה לרבו ר' אשר יהונתן בכושרו "לבלוע" את כל מה שלמד. הוא למד לא רק תורה כי אם גם, להבדיל, חכמות חיצוניות. הוא גם שלט, כפי שזכור לנו, במספר שפות, דבר שסייע לו לתפוס מעמד נכבד.

בהיותו בגיל שלושים וחמש נבחר כראש קהילת פוזנא. ר' משה הוכיח מיד את כישוריו כמי שעומד בראש קהילה כה גדולה וחשובה. במיוחד גילה את כוחו מול הכמרים צוררי היהודים שזממו תמיד תחבולות שונות כיצד להרע ליהודים מבלי להירתע משום עלילות בזויות או שקרים.

הודות להדרת פניו ולשפע ידיעותיו התחבב ר' משה לא רק על היהודים כי אם גם על הגויים. לצורך עניני המסחר המסועפים שלו ועניני הצבור שעסק בהם היה בא במגע תמידי עם בכירי הממשל והכמורה, וכולם גילו כלפיו הערכה רבה, אפילו שונאי ישראל.

לרגל מסחרו ערך ר' משה נסיעות תכופות לארצות שונות, כגון: איטליה, גרמניה ופולין. נסיעות אלה הרחיבו עוד יותר את ידיעותיו ונסיונו, ומצד שני פירסמו את תהילתו בכל מקום. פגישותיו עם גדולי ישראל בכל מקום ולהבדיל עם אישים בכירים בממשלים ובצבור הלא־יהודי הביאו לידי כך שבכל מקום יעריכוהו על ידיעותיו הגדושות ועל חכמתו. בפוזנא עצמה לא הכירו עד כדי כך את גדלותו, שכן יחד עם כך היה עניו וצנוע מאד ובעל מדות טובות במידה נדירה.

אך הגיע זמן שכל פוזנא שמעה בהתפעלות על ר' משה ופעלו, היה זה כאשר אחד מבכירי הכמרים החליט לצאת שוב כנגד יהודים. הלה היה שונא־ישראל גדול ונוסף לכך ראה את עצמו כבעל עמדה בהיותו מן המקורבים אל האפיפיור ששלט אז ברומא. לאמיתו של דבר אף לא התכוון כל־כך לעצם הפגיעה ביהודים, כי אם לסחיטת כספים מן היהודים, שכן ידע שמיד כאשר נטפלים ליהודים ומנסים להרע להם הרי הם נבהלים ומגיעים מיד עם "מתנת יד" כדי לסתום את פיות השונאים. הוא גם ידע שבקהלת פוזנא נמצאת קרן מיוחדת למטרה זו של שיחוד שונאי ישראל כשהם רוצים לפגוע ביהודים.

ברם, הכומר לא ידע שמאז נעשה ר' משה לראש הקהילה ביטל את הקרן הזאת והפנה את כספיה, באישור "שבעה טובי העיר", למטרה אחרת - ללמד מקצוע לילדים יהודיים הזקוקים לכך. אלא שגם אם היה יודע הכומר על כך לא היה דואג הרבה, שכן ציפה שכאשר היהודים יקבלו בעיטה הם כבר ישיגו כספים, ממקור זה או אחר.

כך או כך, מיד כשהגיע לראש הקהילה מידע על עננים שחורים המתקשרים בשמי הקהילה שמקורם בכמורה - פנה אל ראשי הכמרים בדרישה כי יקבל לפגישה את ראשי הקהילה, והוא עצמו בראשם, לשם ליבון הענינים. הוא ביקש לקבוע מועד לראיון.

בינתיים נודע בבירור כי הכמרים עומדים לצאת בעלילה מושלמת ומוכנה היטב הכוללת האשמה חריפה ומבוססת נגד היהודים.

פנייתו בכתב של ר' משה אל הכמרים בבקשה לקבוע מועד לקבלת משלחת יהודית הוכיחה על שינוי ערכין, דבר שהדהים מאד את הכמרים. עד עתה היה הנוהג שבראש ובראשונה ניתן משהו ליד. הפגישה עם נציג היהודים, מיד כשנודע על גזירה נגד היהודים, היתה מתקיימת, כמובן, בחשאי, כדי לבצע את ה"עיסקה", ואילו כאן מגיע מכתב רשמי מצד ראש הקהילה, בפולנית עסיסית, שבו הוא מבקש לקבל משלחת יהודית, כאילו יש מקום לדיונים ובירורים כלשהם בין אנשים שווים.

אלא שראש הכמרים שכנע את חבריו להיענות לדרישה ולקבוע מועד לפגישה, אלא שהדבר ייעשה דווקא ברעש ובפומביות - בארמון הגדול שליד הקתדרלה העתיקה, במעמד כל הכמרים ואורחים מוזמנים מבני האצולה. ראשית, כדי שהיהודים ידעו כי עליהם להתנהג בכבוד הראוי כלפי הכמרים, ושנית, כדי להראות קבל עולם את פארה והדרה של הכנסיה, יחד עם גודל "חסדה" שבעצם נכונותה לשמוע את היהודים ה"שפלים".

כשהגיע המועד הנקוב הגיעו לשערי הארמון ר' משה, ראש הקהילה, ועוד שנים מנכבדי הקהילה. הם התקבלו בכבוד, כאילו כדי להראות כי אפילו אל יהודים מתייחסים הכמרים באופן עדין וענייני. הם התבקשו לשבת במקומות מכובדים.

אחד הכמרים הבכירים פתח ואמר: ודאי ידוע לכם הפשע הגדול שביצעו יהודים נגד הדת הנוצרית. פסלו של אותו האיש הוסר מכנו במרכז העיר והושלך לגל אשפה. שערוריה כזו לא היתה מעולם בעירנו, ואסור לעבור עליה בשתיקה.

ר' משה השיב: אכן שמענו על מה שאירע לאחד הפסלים, ונכון הדבר כי הפסל נהרס ונזרק לאשפה, אך איש אינו יודע כי הדבר נעשה על־ידי יהודי. משום כך באנו לכאן - כדי לברר על איזה בסיס העלילו שונאי ישראל כי היהודים עשו זאת, בשעה שהכל יודעים כי יהודים נזהרים מלפגוע בדתות אחרות.

דבריו של ר' משה נאמרו בלשון ברורה ובנימה של תקיפות ובטחון. דברים כאלה לא הסכינו צוררי היהודים לשמוע זה זמן רב. הללו הופתעו גם מצחות הלשון שבה דיבר היהודי, בשפתם הם. ר' משה השאיר בדבריו רושם עז, ודקות מספר ישבו כמשותקים מבלי יכולת לפצות פה.

לפתע התרומם ממקומו אחד הכמרים הצעירים כשפניו מביעים זעם רב ועיניו יורקות זיקי אש וכולו חדור חמת רצח. הוא צעק: לשם מה יש צורך בהוכחות כי יהודים ביצעו מעשה נבלה זה! הרי זו חוצפה גדולה מצד אלה הרואים עצמם כמנהיגים היהודיים לבוא ולטעון שהיהודים אינם אשמים ועל־ידי כך להיפטר מחובתם לכפר על פשעם באמצעות תשלום גבוה של כופר. האם לא די בעצם העובדה שהאיקונין מתגולל ברפש כדי להאשים יהודים בכך, והרי רק יהודים, שצלבו את אותו האיש, מסוגלים למעשה פשע כזה!

שני ראשי הקהילה שליוו את ר' משה ישבו מזועזעים. הם שיערו כי התפרצות זו של הכומר הצעיר עלולה להצית אש של רציחה אצל כל הנוכחים, דבר שיביא לתוצאות נוראות. אך ר' משה נשאר שליו ורגוע, כשחיוך קל על שפתיו. שאר הכמרים החלו לגלות סימני כעס, ופתחו בחילופי דברים בינם לבין עצמם על חוצפתם הנוראה של היהודים. מחר הם יתנפלו על כנסיות - אמרו זה לזה - ויחללו את כל תשמישי הדת הנוצריים. יש ללמדם לקח בעוד מועד.

כאשר הרעש הגיע לשיאו קם ר' משה מלוא קומתו ובקול רועם קרא: "הסו, פראי אדם! מה השאון הזה שאתם מקימים?!".

קולו התקיף והבטוח הפיל אימה של מבוכה על הכמרים, והללו נאלמו דום. ר' משה מיהר לנצל את הדממה ופנה אל ראש הכמרים. הוא דיבר אליו בשפה האיטלקית, שכן הלה היה, כאמור, ממקורבי האפיפיור, ובלשון צחה אמר: "חרפה היא ליוצא לציד כשאינו מסוגל לרסן את כלביו...". הוא המשיך: "ידוע לנו היטב כי כל כוונת המעלילים, שונאי ישראל, היא לסחוט מאתנו כסף, אך עלי להבהיר באופן חד־משמעי כי לא ננסה לשחד איש, שכן מדובר בעלילת כזב. אין ליהודים כל קשר אל הפשע שנעשה בפסל!".

אגרות קודש

ב"ה כ"ט שבט, פ"ב

מו"ה משה זעליג שי'

שלום וברכה.

מכתבם מה' ויגש העבר, הגיע באיחור זמן, וע"ד הסך נו"ן דאללי' אשר שלח לידידנו רש"פ שי' זאלמאנאוו, הנה בטח יגיעו, כי במכ' הנשלח מהנ"ל בה' וארא, עוד טרם התקבלו, ובד"כ הנשלח לו התקבל במועדו. וכבר הגיעו הסכומים לפה כפי הרשימות. והאל הטוב יהי' בעוזרי כל אנ"ש שי' וכל התומכים העושי' והמעשים שי' לטובת לומדי תורה, ויושבי באהלה של תורה יתברכו בברכה כפולה ומכופלת, כי טוב יהי' להם כה"י בגו"ר.

והנה אמת הדבר כי שוכני בתי חומר אנחנו, ואם ח"ו אין קמח אין תורה, והדבר מטריד ביותר, וישמור השי"ת את עם קדשו, בכל מקום שהם יברכם האלקים, אשר ר"ל חסרון הלחם ממש ופחד הרעב גדול הוא, וכל השערה כאין וכאפס הוא לגבי ראיית עין ממש בכפן ומחסור ר"ל, גם מי שיש לו לחם צר ממש לבו כווצה ודחוקה. אבל הלא לא על הלחם בלבד יחי' האדם, ולא זה תעודתו בחיים. מודים אנחנו להשי"ת מברכים שמו ומהללים אותו ית' על כל החסד שעשה אתנו והתלמידי' היקרי' יחיו בכלל ובפרט, שהעיר לב אנ"ש שי' כי יב[ו]או בעזרתנו בחסדו ית', בעת צר ומצוק, אשר בפועל החיו נפשינו ונפש התלמידי' יחיו, אשר מצב הכלכלי והמחי' מבהיל הוא, ויום ליום יביע ביוקר ועילוי המקחים על כל דבר א[ו]כל וכו'. אבל אם באלה נוכל להשביע נפשינו, גם היא דורשת מזונה ופרנסתה, ואדרבא חולשא דגופא תוקפא דנשמתא, לפי ערך חלישות גופינו בכלל, אשר הושברנו ל"ע ול"ע - בכמה מיני יסורים ומחסורים (אשר בפו"מ במשך השנים האחרונים גם האמונים שבנו, נָשִׁינו טובה, ומה גם ראות יסורי אנשי' הקרבים אל לבינו, חלילה גועים ברעב כו'), ירחם, הי' צ"ל תוקפא דנשמתא בתוקף עוז תעצומות, להיות מסור ונתון אל התורה והעבודה, והשי"ת ירחם עלינו ויקרב לבבינו לעבדו ית' מתוך הרחבת הלב והדעה.

ואתם ידידנו אנ"ש שי' שמחו לבבינו מהנעשה אתכם לטוב ולברכה, ויהי' הדיבור של אהבה, קירוב הדעת, התאחדות הכחות בהחזקת התורה והרבצתה, מצוי בינינו בעתים קרובים ביותר, מבלי לחכות על קבלת מענה, ובאופן כזה יתחזקו הלבבות ויכוננו המפעלים לברכה.

ויואל נא הגד שלום וברכה משמי להמתפללים בבית מדרשם, ומה מאד ינעם לי לדעת האם יש להם שיעורי לימוד בנגלה ובדא"ח.

טובה גדולה וברכה מרובה, אשר ידידנו אנ"ש שי' ידברו ביניהם בכתב ובע"פ לחזק איש את רעהו, כאמור במכתבי לידידנו רא"ש שי' אקסילראד, וידידנו ר"ד שי' שיפרין, וגם גדולה העבודה לכתוב לכאו"א ביחוד, וכאשר יתדברו ביניהם בזה יעשו חסד עם בן מורם ורבם, אשר אוכל לשקוד יותר על העבודה העמוסה. עזרו לי ויעזרכם האלקים, כי כן הובטחנו אשר האלקים יעמוד לימין עני ואביון להושיעו להשכיל ולהיטיב דרכיו. והאל הטוב יעיר לבבינו לעבדו ית' ויאירו עינינו בתורתו הקדושה.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש וטובם מקרב ולב עמוק, וחפץ הצלחתם בגו"ר ומברכם בכט"ס, בן מו"ר.

[אג"ק מוהריי"צ כרך יד]

פרשת משפטים

כא א וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם: ב כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת
יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם: ג אִם־בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא אִם־
בַּעַל אִשָּׁה הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ: ד אִם־אֲדֹנָיו
יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה־לּוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה
וְיַלְדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ: ה וְאִם־
אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי אֶת־אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי
וְאֶת־בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי: ו וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־
הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע
אֲדֹנָיו אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם: ס (לוי)
ז וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת
הָעֲבָדִים: ח אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ כתיב אשר־לא
קרי אֲשֶׁר־לוֹ יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשֹׁל
לִמְכָרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ: ט וְאִם־לִבְנוֹ יְיַעֲדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט
הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ: י אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָהּ
כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע: יא וְאִם־שְׁלֹשׁ־אֵלֶּה לֹא
יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף: ס (ישראל) יב מַכֵּה
אִישׁ וָמֵת מוֹת יוּמָת: יג וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים
אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: ס
יד וְכִי־יָזִד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְּעָרְמָה מֵעִם
מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת: ס טו וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת
יוּמָת: ס טז וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת
יוּמָת: ס יז וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת: ס
יח וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ
בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב: יט אִם־יָקוּם
וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק
שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 302)

וְהָאֱלֹקִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ (כא, יג)

לְיָדוֹ – לְגַבֵּי הַחֵטְא נָקֵט לְשׁוֹן נִסְתָּר, כִּי הַכַּוָּנָה לַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הַמַּחְטִיאָה אֶת הָאָדָם, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת 'נִסְתָּר' בְּיַחַס לְמַהוּתוֹ הַפְּנִימִית, הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית. לְךָ – לְגַבֵּי הַתִּקּוּן נָקֵט לְשׁוֹן נוֹכֵחַ, כִּי הַדְּבָרִים אֲמוּרִים לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁנִּפְגֶּמֶת כְּתוֹצָאָה מֵהַחֵטְא וְעוֹסֶקֶת בְּתִקּוּן הַפְּגָם.

שני כ וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אֲמָתוֹ בַּשֵּׁבֶט
וּמֵת תַּחַת יָדוֹ נָקֹם יִנָּקֵם: כא אַךְ אִם־יוֹם אוֹ יוֹמַיִם
יַעֲמֹד לֹא יֻקַּם כִּי כַסְפּוֹ הוּא: ס כב וְכִי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים
וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן
עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן
בִּפְלִלִים: כג וְאִם־אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת
נָפֶשׁ: כד עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד
רֶגֶל תַּחַת רָגֶל: כה כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת
פֶּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה: ס כו וְכִי־יַכֶּה אִישׁ
אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לַחָפְשִׁי
יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ: כז וְאִם־שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן אֲמָתוֹ
יַפִּיל לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת שִׁנּוֹ: פ כח וְכִי־יִגַּח שׁוֹר
אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא
יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי: כט וְאִם שׁוֹר נַגָּח
הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ
וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו
יוּמָת: ל אִם־כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל
אֲשֶׁר־יוּשַׁת עָלָיו: לא אוֹ־בֵן יִגָּח אוֹ־בַת יִגָּח
כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ: לב אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ
אָמָה כֶּסֶף ׀ שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר
יִסָּקֵל: ס לג וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ
בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שּׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: לד בַּעַל
הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ: ס
לה וְכִי־יִגֹּף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ
אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת
יֶחֱצוּן: לו אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם
וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר
וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ: ס לז כִּי יִגְנֹב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־שֶׂה
וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר
וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה: **כב** א אִם־בַּמַּחְתֶּרֶת
יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכֶּה וָמֵת אֵין לוֹ דָּמִים: ב אִם־זָרְחָה
הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם אִם־אֵין לוֹ
וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ: ג אִם־הִמָּצֵא תִּמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה
מִשּׁוֹר עַד־חֲמוֹר עַד־שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם טו עמ' 16)

וְרַפֹּא יְרַפֵּא (כא, יט)

פַּעַם בָּא יְהוּדִי אֶל הַ'צֶּמַח צֶדֶק' וְאָמַר שֶׁהָרוֹפֵא הִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ.

אָמַר לוֹ הָרַבִּי: "כְּתִיב וְרַפֵּא יְרַפֵּא, מִכָּאן שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לָרוֹפֵא לְרַפְּאוֹת (ברכות ס, א). הֲרֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת רַק לְרַפֵּא, וְאֵלּוּ לְהֵפֶךְ (שֶׁאֵינוֹ מְרַפֵּא אֶלָּא מְסַלֵּק אֶת יָדָיו וּמִתְיָאֵשׁ) - אֵין זֶה שַׁיָּךְ אֵלָיו" (הַיְינוּ שֶׁנַּעֲשָׂה כְּאָדָם הַפָּשׁוּט וְאֵין לוֹ שׁוּם דַּעַת בְּעִנְיְנֵי רְפוּאָה).

שלישי ד כִּי יַבְעֵר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־ כתיב בעירה קרי בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: ס ה כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר אֶת־הַבְּעֵרָה: ס ו כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: ז אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ: ח עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שּׁוֹר עַל־ חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: ס ט כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וְכָל־בְּהֵמָה לִשְׁמֹר וּמֵת אוֹ־נִשְׁבַּר אוֹ־נִשְׁבֶּה אֵין רֹאֶה: י שְׁבֻעַת יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם: יא וְאִם־גָּנֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם לִבְעָלָיו: יב אִם־טָרֹף יִטָּרֵף יְבִאֵהוּ עֵד הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם: פ יג וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ־מֵת בְּעָלָיו אֵין־עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם: יד אִם־בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם אִם־שָׂכִיר הוּא בָּא בִּשְׂכָרוֹ: ס טו וְכִי־יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וְשָׁכַב עִמָּהּ מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לּוֹ לְאִשָּׁה: טז אִם־מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת: ס יז מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה: יח כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת: ס יט זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם בִּלְתִּי לַיהוָה לְבַדּוֹ: כ וְגֵר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: כא כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן: כב אִם־עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם־צָעֹק יִצְעַק אֵלַי שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ: כג וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בֶּחָרֶב וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתֹמִים: פ כד אִם־כֶּסֶף | תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי

עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה לּוֹ כְּנֹשֶׁה לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ: כה אִם־חָבֹל תַּחְבֹּל שַׂלְמַת רֵעֶךָ עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ: כו כִּי הִוא כתיב כסותה קרי כְסוּתוֹ לְבַדָּהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ בַּמֶּה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חַנּוּן אָנִי: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת קל)

וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ . . בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם (כב, יג-יד)

הַנֶּפֶשׁ נִתֶּנֶת לָנוּ מִדֵּי בֹּקֶר בְּתוֹר 'שְׁאֵלָה', כְּדֵי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לְקִיּוּם רְצוֹן ה' וּבְסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר נָשִׁיב אוֹתָהּ שְׁלֵמָה. וְקָשֶׁה: הֲרֵי שׁוֹאֵל חַיָּב גַּם בְּאוֹנְסִין, וּמִי יָכוֹל לַעֲמֹד בָּזֶה? הָעֵצָה לְכָךְ הִיא, שֶׁהַ'שְׁאֵלָה' תִּהְיֶה 'שְׁאֵלָה בִּבְעָלִים'. כְּלוֹמַר: מִדֵּי בֹּקֶר, כְּשֶׁאָנוּ 'שׁוֹאֲלִים' אֶת הַנֶּפֶשׁ, עָלֵינוּ לְהִתְפַּלֵּל לְבַעְלָהּ, הַקָּבָּ"ה, וּלְבַקֵּשׁ אֶת צָרְכֵּנוּ; וְהַדִּין הוּא, שֶׁהַשּׁוֹאֵל חֵפֶץ מֵאֵת חֲבֵרוֹ וּבְעֵת הַשְּׁאֵלָה בִּקֵּשׁ מִבַּעַל הַחֵפֶץ לְהַשְׁקוֹתוֹ מַיִם וְכַדּוֹמֶה — הֲרֵי זוֹ 'שְׁאֵלָה בִּבְעָלִים'.

רביעי כז אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר: כח מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי: כט כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוֹ־לִי: ל וְאַנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיֻוּן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכُון אֹתוֹ: ס **כג** א לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא אַל־תָּשֶׁת יָדְךָ עִם־רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס: ב לֹא־ תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעֹת וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת: ג וָדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ: ס ד כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֹיִבְךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תֹּעֶה הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ: ס ה כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש יח עמ' שכח)

אֶת הֶעָנִי עִמָּךְ (כב, כד)

הַיְינוּ שֶׁהַסְּכוּם שֶׁהַלְּוָה צָרִיךְ לוֹ (שֶׁעָנִי הוּא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה) נִמְצָא בְּתוֹר פִּקָּדוֹן אֵצֶל הַמַּלְוֶה, שֶׁמְּזַכִּים אוֹתוֹ בְּמִצְוָה רָמָה זוֹ, וּבְלִי הַלְּוָה לֹא הָיָה זוֹכֶה בָּהּ (רְאֵה אוֹר הַחַיִּים הַקָּדוֹשׁ). וּמֵרֶגֶשׁ זֶה לְרֶגֶשׁ נַעֲלֶה יוֹתֵר בִּצְדָקָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים, לְפִי הַפִּתְגָּם הַיָּדוּעַ שֶׁל חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים: "דֶּער שְׁטִיקֵל בְּרוֹיִט וָואס אִיךְ הָאבּ, אִיז עֶר דַּיְינֶער וִוי מַיְינֶער" (= פְּרוּסַת הַלֶּחֶם שֶׁבְּיָדִי, הִיא שֶׁלְּךָ כְּפִי שֶׁהִיא שֶׁלִּי). וְהָיוּ מַקְדִּימִים מִלַּת "דַּיְינֶער" (= שֶׁלְּךָ).

חמישי ו לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ: ז מִדְּבַר־שֶׁקֶר תִּרְחָק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תַּהֲרֹג כִּי לֹא־אַצְדִּיק רָשָׁע:

ח וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים וִיסַלֵּף
דִּבְרֵי צַדִּיקִים: ט וְגֵר לֹא תִלְחָץ וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם
אֶת־נֶפֶשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:
י וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־
תְּבוּאָתָהּ: יא וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ
אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן־תַּעֲשֶׂה
לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ: יב שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ
וְיִנָּפֵשׁ בֶּן־אֲמָתְךָ וְהַגֵּר: יג וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי
אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ
לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ: יד שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה:
טו אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל
מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי־בוֹ
יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם: טז וְחַג הַקָּצִיר
בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף
בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאָסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה:
יז שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי
הָאָדֹן | יְהוָה: יח לֹא־תִזְבַּח עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי
וְלֹא־יָלִין חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר: יט רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי
אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי
בַּחֲלֵב אִמּוֹ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 185)

וְשֵׁם אֱלֹקִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ . . אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר (כג, יג-טו)

סָמֵךְ פֶּסַח לַעֲבוֹדָה זָרָה, לוֹמַר: מַה עֲבוֹדָה זָרָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה וְאוֹסֶרֶת בְּכָל שֶׁהוּא, אַף חָמֵץ בְּפֶסַח אָסוּר בַּהֲנָאָה וְאוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא (בַּעַל הַטּוּרִים)

יֵשׁ דִּמְיוֹן נוֹסָף בֵּין חָמֵץ לַעֲבוֹדָה זָרָה. דְּהִנֵּה, אָדָם רָגִיל בְּחָמֵץ בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה וְהוּא עָלוּל לִשְׁכֹּחַ אֶת הָאִסּוּר, וְלָכֵן הֶחְמִירָה בּוֹ הַתּוֹרָה בְּיוֹתֵר. וְאַף בַּעֲבוֹדָה זָרָה כָּךְ: אָדָם רָגִיל לַעֲסֹק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם וּלְקַבֵּל מֵהֶם תּוֹעֶלֶת, וְהוּא עָלוּל לְהַגִּיעַ לַ'עֲבוֹדָה זָרָה' - לְיַחֵס לָהֶם אֶת הַתּוֹעֶלֶת, וְלִשְׁכֹּחַ שֶׁהֵם רַק 'לְבוּשׁ' לְבִרְכַּת ה'.

ששי כ הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לִשְׁמָרְךָ בַּדֶּרֶךְ
וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי: כא הִשָּׁמֶר
מִפָּנָיו וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ אַל־תַּמֵּר בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא
לְפִשְׁעֲכֶם כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ: כב כִּי אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע
בְּקֹלוֹ וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר וְאָיַבְתִּי אֶת־אֹיְבֶיךָ
וְצַרְתִּי אֶת־צָרָרֶיךָ: כג כִּי־יֵלֵךְ מַלְאָכִי לְפָנֶיךָ
וְהֵבִיאֲךָ אֶל־הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַכְּנַעֲנִי הַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי וְהִכְחַדְתִּיו: כד לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם
וְלֹא תָעָבְדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם כִּי הָרֵס
תְּהָרְסֵם וְשַׁבֵּר תְּשַׁבֵּר מַצֵּבֹתֵיהֶם: כה וַעֲבַדְתֶּם אֵת
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבֵרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מֵימֶיךָ
וְהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 242)

לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ (כג, יט)

מִקּוּמוֹ שֶׁל 'חֹק' זֶה בְּפָרָשַׁת מִשְׁפָּטִים בָּא לְלַמְּדֵנוּ, שֶׁעָלֵינוּ לְהִתְיַחֵס גַּם אֶל חֹק כְּאֶל 'מִשְׁפָּט'. כְּלוֹמַר, עָלֵינוּ לְנַסּוֹת וּלְהָבִין אֶת טַעַם הַחֹק כְּכָל הַאֶפְשָׁר: "כָּל מַה שֶׁאַתָּה יָכוֹל לִתֵּן לוֹ טַעַם, תֵּן לוֹ טַעַם" (רַמְבַּ"ם סוֹף הִלְכוֹת תְּמוּרָה).

שביעי כו לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת־
מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא: כז אֶת־אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ
וְהַמֹּתִי אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָהֶם וְנָתַתִּי אֶת־
כָּל־אֹיְבֶיךָ אֵלֶיךָ עֹרֶף: כח וְשָׁלַחְתִּי אֶת־הַצִּרְעָה
לְפָנֶיךָ וְגֵרְשָׁה אֶת־הַחִוִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחִתִּי
מִלְּפָנֶיךָ: כט לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ בְּשָׁנָה אֶחָת פֶּן־
תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמָמָה וְרַבָּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה:
ל מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ
אֶת־הָאָרֶץ: לא וְשַׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־יַם
פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד־הַנָּהָר כִּי | אֶתֵּן בְּיֶדְכֶם אֵת
יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְגֵרַשְׁתָּמוֹ מִפָּנֶיךָ: לב לֹא־תִכְרֹת לָהֶם
וְלֵאלֹהֵיהֶם בְּרִית: לג לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן־יַחֲטִיאוּ
אֹתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה לְךָ
לְמוֹקֵשׁ: פ **כד** א וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל־יְהוָה
אַתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרָחֹק: ב וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה
וְהֵם לֹא יִגְּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ: ג וַיָּבֹא מֹשֶׁה
וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים
וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה: ד וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת כָּל־דִּבְרֵי
יְהוָה וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים
עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה לִשְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: ה וַיִּשְׁלַח
אֶת־נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים

שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים: ו וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיָּשֶׂם
בָּאַגָּנֹת וַחֲצִי הַדָּם זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ: ז וַיִּקַּח סֵפֶר
הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר
יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע: ח וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרֹק
עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה
עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: ט וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל: י וַיִּרְאוּ אֵת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר
וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר: יא וְאֶל־אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיֶּחֱזוּ אֶת־הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: ס
יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וְהְיֵה־שָׁם
וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת־לֻחֹת הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר
כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם: יג וַיָּקָם מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתוֹ
וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הַר הָאֱלֹהִים: יד וְאֶל־הַזְּקֵנִים אָמַר
שְׁבוּ־לָנוּ בָזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן
וְחוּר עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם:

מפטיר טו וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָהָר וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־הָהָר:
טו וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד־יְהוָה עַל־הַר סִינַי וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן
שֵׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ
הֶעָנָן: יז וּמַרְאֵה כְּבוֹד יְהוָה כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ
הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יח וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן
וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לָיְלָה: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 273)

לא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה . . מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא (כג, כו)

מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה – הַיְינוּ שֶׁאֵין קִיּוּם וְתוֹצָאוֹת לַעֲבוֹדַת ה'. בְּאַרְצֶךָ (לָשׁוֹן רָצוֹן) – הַסִּבָּה לְכָךְ הִיא שֶׁהָאָדָם שְׂבַע רָצוֹן מֵעֲבוֹדָתוֹ, דָּבָר הַמּוֹכִיחַ שֶׁהוּא מַרְגִּישׁ אֶת עַצְמוֹ, הוּא חָשׁ שֶׁהוּא עוֹבֵד ה'. מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא – הָעֲצָה לְכָךְ הִיא לִזְכֹּר שֶׁנִּקְבַּע לוֹ מִסְפָּר קָצוּב שֶׁל יָמִים, בָּהֶם עָלָיו לְמַלֵּא אֶת שְׁלִיחוּתוֹ בָּעוֹלָם, וְכָל רֶגַע שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְדָבָר אַחֵר הוּא בְּגֶדֶר מְעִילָה בִּשְׁלִיחוּת זוֹ. זְכִירָה זוֹ תָּבִיא לְזַעֲזוּעַ וּלְאִבּוּד הַרְגָּשַׁת עַצְמוֹ; הוּא יַרְגִּישׁ רַק אֶת הַשְּׁלִיחוּת עַצְמָהּ, לֹא שֶׁהוּא הַמְּבַצֵּעַ אוֹתָהּ.

קי"ח פסוקים, עויא"ל סימן. חנג"י סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

הפטרה לפרשת משפטים בירמיה פרק לד

לד ח הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרֵי כְּרֹת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם לִקְרֹא לָהֶם דְּרוֹר: ט לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה
חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם בִּיהוּדִי אָחִיהוּ אִישׁ: י וַיִּשְׁמְעוּ כָּל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בַּבְּרִית
לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלֵּחוּ: יא וַיָּשׁוּבוּ
אַחֲרֵי־כֵן וַיָּשִׁיבוּ אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־הַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר שִׁלְּחוּ חָפְשִׁים וַיִּכְבְּשׁוּם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת:
יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר: יג כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי כָּרַתִּי בְרִית
אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הוֹצִאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר: יד מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ
אִישׁ אֶת־אָחִיו הָעִבְרִי אֲשֶׁר־יִמָּכֵר לְךָ וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשִׁלַּחְתּוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ וְלֹא־שָׁמְעוּ
אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם: טו וַתָּשֻׁבוּ אַתֶּם הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיָּשָׁר בְּעֵינַי לִקְרֹא דְרוֹר
אִישׁ לְרֵעֵהוּ וַתִּכְרְתוּ בְרִית לְפָנַי בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו: טז וַתָּשֻׁבוּ וַתְּחַלְּלוּ אֶת־שְׁמִי וַתָּשִׁבוּ
אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־שִׁלַּחְתֶּם חָפְשִׁים לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׁוּ אֹתָם לִהְיוֹת לָכֶם
לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת: יז לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אַתֶּם לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ
לְרֵעֵהוּ הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְּרוֹר נְאֻם־יְהוָה אֶל־הַחֶרֶב אֶל־הַדֶּבֶר וְאֶל־הָרָעָב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְזַעֲוָה
לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ: יח וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים אֶת־בְּרִתִי אֲשֶׁר לֹא־הֵקִימוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית
אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְפָנַי הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו: יט שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלִַם
הַסָּרִיסִים וְהַכֹּהֲנִים וְכֹל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין בִּתְרֵי הָעֵגֶל: כ וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד
מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ: כא וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה
וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֹלִים מֵעֲלֵיכֶם: כב הִנְנִי
מְצַוֶּה נְאֻם־יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחֲמוּ עָלֶיהָ וּלְכָדוּהָ וּשְׂרָפֻהָ בָאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה
אֶתֵּן שְׁמָמָה מֵאֵין יֹשֵׁב: **לג** כה כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ
לֹא־שָׂמְתִּי: כו גַּם־זֶרַע יַעֲקוֹב וְדָוִד עַבְדִּי אֶמְאַס מִקַּחַת מִזַּרְעוֹ מֹשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׂחָק
וְיַעֲקֹב כִּי־אָשִׁיב אֶת־שְׁבוּתָם וְרִחַמְתִּים:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ.
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם ה׳, שָׁעָה 11 בַּבּוֹקֶר, 16 דַּקּוֹת, 6 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר א, בַּיּוֹם הַשִּׁישִׁי וּבַיּוֹם הַשַּׁבָּת קוֹדֶשׁ הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

אגרות וקדש

ב״ה, כ׳ שבט, תשי״ז
ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

במענה על הודעתו מיום הולדת שלו.

בודאי נהג במנהג אנ״ש בזמן האחרון בנתינת צדקה ביום ההולדת לפני תפלת שחרית ומנחה או ביום שלפניו - כשחל יום ההולדת בש״ק או ביום טוב - לימוד שיעור נוסף הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות עלי׳ לתורה ביום ההולדת או בשבת שלפניו ולימוד שלשת השיעורים הקבועים ליום זה - בחומש תהלים ותניא - ביום ההולדת.

יה״ר מהשי״ת שתהי׳ שנת הצלחה אצלו בלימוד התורה וקיום המצות בהידור.

באופן לימודיו בישיבה וסדרם - צריך לעשות כהוראת ההנהלה.

מהעצות להתרכזות המחשבה - לימוד בפנים, ושעכ״פ יהי׳ הספר פתוח לפניו במקום בו לומד. הזהירות בעניני ח״ן (וזהירות בטבילת עזרא) - [כמובן מד״ה (דער פרומער) וארא לרבנו הזקן נדפס בס׳ תו״א לעמבערג תרי״א].

בברכה לתלמוד תורה ביראת שמים.

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:35	6:32	8:40	8:39	9:12	9:11	10:05	10:05	17:11	17:16	17:36	17:41	16:55	17:51
חיפה (ח)	6:37	6:34	8:40	8:39	9:12	9:11	10:05	10:05	17:07	17:13	17:33	17:38	16:42	17:48
ירושלים (ח)	6:32	6:29	8:38	8:38	9:09	9:09	10:03	10:03	17:10	17:15	17:35	17:40	16:34	17:48
תל אביב (ח)	6:37	6:34	8:40	8:40	9:13	9:12	10:06	10:06	17:08	17:14	17:34	17:39	16:53	17:50
אוסטריה וינה (ח)	7:30	7:23	9:14	9:12	9:46	9:43	10:33	10:31	16:43	16:53	17:15	17:24	16:33	17:38
אוסטרליה מלבורן (ק)	6:19	6:26	9:21	9:25	9:53	9:57	11:06	11:09	20:44	20:39	21:12	21:07	20:21	21:20
אוקראינה אודסה (ח)	7:28	7:22	9:14	9:12	9:47	9:44	10:34	10:33	16:50	16:58	17:21	17:29	16:39	17:33
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	7:17	7:10	9:00	8:57	9:32	9:30	10:19	10:17	16:27	16:36	16:59	17:08	16:16	17:12
אוק. ז'יטומיר (ח)	7:49	7:42	9:29	9:26	10:01	9:58	10:47	10:45	16:45	16:55	17:19	17:28	16:35	17:32
אוקראינה קייב (ח)	7:42	7:34	9:22	9:19	9:54	9:51	10:39	10:37	16:38	16:48	17:12	17:21	16:28	17:25
אוקראינה דונייצק (ח)	7:04	6:57	8:48	8:46	9:20	9:18	10:07	10:06	16:18	16:27	16:50	16:58	16:07	17:02
איטליה מילאנו (ח)	7:51	7:45	9:39	9:37	10:11	10:09	10:59	10:58	17:20	17:28	17:50	17:58	17:09	18:12
אקוואדור קיטו (ח)	6:14	6:15	8:48	8:49	9:18	9:19	10:20	10:22	18:37	18:39	18:59	19:00	18:20	19:04
ארגנטינה ב. איירס (ח)	6:02	6:08	8:59	9:03	9:31	9:35	10:43	10:45	20:08	20:04	20:35	20:31	19:47	20:44
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:33	6:41	9:42	9:47	10:13	10:17	11:27	11:31	21:19	21:14	21:49	21:44	20:57	21:48
ארה"ב בולטימור (ח)	7:18	7:14	9:14	9:12	9:46	9:45	10:37	10:36	17:19	17:26	17:46	17:53	17:06	17:57
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	7:10	7:05	9:05	9:03	9:37	9:35	10:27	10:27	17:06	17:13	17:34	17:41	16:54	17:53
ארה"ב ג'רסי (ח)	7:11	7:06	9:05	9:04	9:37	9:36	10:28	10:27	17:05	17:13	17:34	17:41	16:53	17:53
ארה"ב דטרויט (ח)	7:50	7:45	9:43	9:42	10:15	10:13	11:05	11:04	17:39	17:46	18:08	18:15	17:27	18:27
ארה"ב היוסטן (ח)	7:13	7:10	9:19	9:18	9:51	9:50	10:45	10:45	17:54	17:59	18:19	18:24	17:40	18:34
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:51	6:48	8:54	8:53	9:26	9:25	10:19	10:19	17:18	17:24	17:44	17:50	17:05	17:59
ארה"ב מיאמי (ח)	7:05	7:03	9:15	9:14	9:47	9:47	10:42	10:42	18:00	18:05	18:24	18:28	17:46	18:38
ארה"ב ניו הייבן (ח)	7:09	7:04	9:02	9:00	9:34	9:32	10:24	10:23	16:59	17:06	17:27	17:34	16:47	17:48
ארה"ב שיקאגו (ח)	7:06	7:01	9:01	8:59	9:32	9:30	10:22	10:22	16:59	17:06	17:28	17:35	16:47	17:45
בוליביה לה פאס (ח)	6:07	6:10	8:55	8:57	9:23	9:26	10:30	10:32	19:22	19:21	19:45	19:44	19:03	19:48
בלגיה אנטוורפן (ח)	8:30	8:22	10:08	10:04	10:40	10:37	11:25	11:23	17:19	17:29	17:53	18:03	17:09	18:20
בלגיה בריסל (ח)	8:27	8:20	10:07	10:04	10:39	10:36	11:24	11:23	17:21	17:32	17:56	18:05	17:12	18:21
בלרוס ליובאוויטש (ח)	7:57	7:48	9:29	9:25	10:01	9:57	10:43	10:41	16:18	16:30	16:56	17:07	16:10	17:11
ברזיל ס.פאולו (ק)	6:34	6:38	9:23	9:25	9:54	9:57	11:02	11:04	20:02	20:01	20:26	20:24	19:43	20:32
ברזיל ריו דה ז'נרו (ק)	6:21	6:25	9:10	9:12	9:41	9:43	10:49	10:51	19:48	19:46	20:12	20:10	19:28	20:17
בריטניה לונדון (ח)	7:47	7:40	9:26	9:23	9:58	9:55	10:43	10:41	16:37	16:48	17:12	17:22	16:28	17:38
בריטניה מנצ'סטר (ח)	8:04	7:56	9:39	9:35	10:11	10:07	10:54	10:52	16:37	16:49	17:14	17:24	16:29	17:42
גרמניה ברלין (ח)	7:58	7:50	9:34	9:31	10:06	10:03	10:50	10:49	16:38	16:49	17:14	17:24	16:29	17:28
גרמניה פרנקפורט (ח)	8:06	7:59	9:49	9:46	10:20	10:17	11:06	11:04	17:08	17:18	17:41	17:51	16:58	17:55
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	5:28	5:33	8:21	8:24	8:52	8:55	10:01	10:03	19:11	19:09	19:36	19:33	18:51	19:37
הודו בומביי (ח)	7:12	7:11	9:27	9:27	9:59	10:00	10:56	10:57	18:28	18:32	18:51	18:55	18:13	18:59
הודו פונה (ח)	7:06	7:05	9:22	9:23	9:54	9:54	10:52	10:52	18:27	18:30	18:50	18:53	18:12	18:57
הונגריה בודפשט (ח)	7:18	7:11	9:03	9:00	9:35	9:32	10:22	10:20	16:34	16:43	17:05	17:14	16:23	17:18
טורקיה איסטנבול (ח)	7:20	7:15	9:14	9:12	9:46	9:44	10:36	10:35	17:12	17:19	17:41	17:47	17:00	17:51
יוון אתונה (ח)	7:33	7:29	9:31	9:30	10:03	10:02	10:54	10:54	17:41	17:47	18:08	18:14	17:28	18:18

לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה קישינב (ח)	7:38	7:32	9:23	9:20	9:55	9:53	10:42	10:41	16:55	17:04	17:27	17:35	16:44	17:39
מקסיקו מ. סיטי (ח)	7:05	7:04	9:25	9:25	9:55	9:55	10:53	10:53	18:32	18:35	18:55	18:58	18:17	19:02
ניו זינלנד קרייסטצ'רץ'(ח)	5:16	5:24	8:24	8:28	8:56	9:01	10:11	10:15	20:06	20:00	20:37	20:31	19:43	20:35
נפאל קטמנדו (ח)	6:48	6:46	8:59	8:59	9:30	9:29	10:25	10:25	17:43	17:48	18:07	18:12	17:29	18:16
סינגפור סינגפור (ח)	7:12	7:13	9:40	9:41	10:12	10:13	11:13	11:15	19:20	19:22	19:42	19:44	19:04	19:48
פולין ורשא (ח)	7:25	7:17	9:03	9:00	9:35	9:31	10:19	10:17	16:10	16:21	16:46	16:56	16:01	17:00
פרו לימה (ח)	5:57	6:00	8:34	8:36	9:06	9:08	10:11	10:13	18:43	18:43	19:06	19:05	18:25	19:09
צרפת ליאון (ח)	8:08	8:02	9:57	9:54	10:28	10:26	11:16	11:15	17:37	17:45	18:08	18:16	17:26	18:29
צרפת פריז (ח)	8:28	8:21	10:12	10:09	10:43	10:41	11:30	11:28	17:37	17:47	18:10	18:19	17:27	18:33
קולומביה בוגוטה (ח)	6:03	6:04	8:34	8:35	9:03	9:05	10:05	10:06	18:14	18:15	18:36	18:37	17:57	18:41
קנדה טורונטו (ח)	7:39	7:33	9:30	9:28	10:02	10:00	10:51	10:50	17:20	17:28	17:50	17:57	17:09	18:10
קנדה מונטריאול (ח)	7:21	7:15	9:10	9:08	9:42	9:39	10:30	10:29	16:51	17:00	17:22	17:30	16:40	17:43
קפריסין לרנקה (ח)	6:49	6:45	8:48	8:47	9:21	9:20	10:13	10:13	17:06	17:12	17:32	17:38	16:53	17:42
רוסיה מוסקבה (ח)	8:33	8:24	10:05	10:01	10:35	10:31	11:17	11:15	16:49	17:02	17:28	17:40	16:42	17:57
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	7:55	7:48	9:39	9:37	10:12	10:09	10:59	10:58	17:11	17:20	17:43	17:51	17:01	17:55
שוייץ ציריך (ח)	7:57	7:51	9:44	9:42	10:15	10:13	11:03	11:02	17:18	17:27	17:50	17:58	17:08	18:11
תאילנד בנגקוק (ח)	6:43	6:43	9:02	9:02	9:34	9:35	10:33	10:34	18:16	18:19	18:38	18:41	18:01	18:45

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail:Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00253
23/01/2011

P.P.
שולם
1949
תל אביב